

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1975

19324

ἀριθμολόγιο γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ἀνθολόγιο

ἀνθολόγιο γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ
γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΑΣ

ἀθήνα 1975

Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ἀνθολόγιο

γιὰ τὰ παιδιά τοῦ δημοτικοῦ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΟΙΚΤΗΣ ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΑΥΡΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΑΝΟΣ

ΙΕΛΗ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ

ΚΑΛΗ ΑΓΕΛΙΑ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ἄθήνα 1975

Ἔκδοση τοῦ Ἐπιπέδου τῆς Ἑκπαίδευσης τῆς Β. Ελλάδος - 1975

ἀνθολογὸν

ὑπομνημῶν τῶν ἀδελφῶν ἀγίων

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ἄθηναι 1972

Στη μνήμη της Ημετέρας Βάλια
(1874-1941)

Η Ε Π Ι Τ Ρ Ο Π Η

ΕΠΟΠΤΕΣ : ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*
ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΜΕΛΗ : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ
ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ
ΚΑΛΗ ΔΟΞΙΑΔΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

* Από την έναρξη του Άνθολογίου ως το Νοέμβριο 1974

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΠΟΠΤΕΣ : ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*
ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΑΝΟΣ

ΜΕΛΗ : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΟΥΡΑΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΑ ΖΗΣΕΛΑ
ΚΑΛΗ ΔΟΞΙΑΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΛΙΝΑ ΚΑΣΣΑΤΗ
ΚΑΛΑΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

* Από την έγκριση του Αρθρου 10 του Ν. 1573/1973

Στη μνήμη της Πανεπιστημίου

(1874-1941)

Μιά πρώτη γνωριμία

ΙΣΤΕ πιά μεγάλα παιδιά πηγαίνετε στις ανώτερες τάξεις του Δημοτικού, διαβάζετε βιβλία εξωσχολικά, ακούτε συζητήσεις των μεγαλύτερων σας, έχετε απορίες πολλές, θέλετε, ασφαλώς, να μαθαίνετε όλοένα και περισσότερα πράγματα. Τη δίψα σας αυτή, την απαίτησή σας για κάτι καινούριο, που νά είναι συγχρόνως είπωμένο ώρατα και δυνατά, έρχεται νά ικανοποιήση τὸ βιβλίο αυτό. Μαζί του θά κάνετε μιὰ πρώτη γνωριμία με τὴ λογοτεχνία μας.

Ἡ γνωριμία αὐτή θά σᾶς δώση μεγάλες χαρές. Θά σᾶς δείξη μὲ νέο τρόπο πολλά πράγματα καὶ θά σᾶς πλουτίση ψυχικά. Θά σᾶς κάνη ἀκόμα ν' ἀγαπήσετε περισσότερο τὸν τόπο μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους του. Γιατὶ ἡ καλὴ λογοτεχνία εἶναι πάντα ὁ καθρέφτης τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας ἐνὸς τόπου.

Τὰ κείμενα που βρίσκονται στὸ Ἀνθολόγιο εἶναι διαλεγμένα εἰδικὰ γιὰ σᾶς. Διαβάζοντάς τα θά ξαναθυμηθῆτε καὶ θά συνδέσετε μέσα σας διάφορα ἔθιμα, γιορτές καὶ ἐκδηλώσεις ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς πατρίδας μας, περιστατικά που συμβαίνουν στὶς μέρες μας ἢ ἱστορίες, γιὰ παλιὰ καὶ καινούρια πράγματα, που ἔχετε ἀκούσει ἀπ' τοὺς γονεῖς σας καὶ τοὺς δασκάλους σας.

Μακάρι ν' ἀγαπήσετε βαθιὰ τὸ βιβλίο αὐτό. Κι ἂν διαβάζοντάς το δυναμώση ἡ ὄρεξή σας γιὰ τὸ καλὸ βιβλίο καὶ τὸ διάβασμα, τότε τὸ κέρδος θά εἶναι μεγάλο γιὰ ὅλους μας.

‘Ο Διγενής Ἀκρίτας

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενής καὶ Τρίτη θὰ πεθάνη.
Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὄλους τοὺς ἀντρειωμένους·
νά ῥθη ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραϊλῆς, νά ῥθη κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
νά ῥθη κι ὁ Τρεμαντάχειλος, πὺν τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.

Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ἥβρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
Βογκάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
—Σὰν τί νὰ σ’ ἦβρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;

—Φίλοι, καλῶς ὀρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι·
συχάσατε, καθίσατε κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.
Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
πὺν κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
κι ἐγὼ μονάχος πέρασά, πεζὸς κι ἄρματομένος,
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργιές κοντάρι.
Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταράχια,*
νυχτιές χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρὶς φεγγάρι.
Καὶ τόσα χρόνια πὺν ἔζησα δῶ στὸν ἀπάνω κόσμο,
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
Τῶρά εἶδα ἕναν ξιπόλητο καὶ λαμπροφορεμένο,
πῶχει τοῦ ρήσου* τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,
κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνῃ τὴν ψυχὴ του.

Κι ἐπῆγαν κι ἐπαλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
κι ὅτε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
κι ὅτε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο* κάνει.

(Δημοσικὸ)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀσία χύνεται στήν Εὐρώπη

ΚΛΕΙΝΟΥΝ δέκα χρόνια ἀπό τότε πού ἔγινε ἡ μάχη στὸν Μαραθῶνα. Τόσα χρειάστηκαν γιὰ νὰ συμπλήρωση τὴν προπαρασκευὴ τῆς Ἡ Ἀσία. Γιατί σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο θὰ χτυπιόντουσαν δύο κόσμοι. Λέγανε οἱ Πέρσες πὼς τάχα ἐτοίμαζαν ἐκστρατεία γιὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἀθηναίους μόνο. Μὰ κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ ξεγελασθῆ. Ἄμα πάταγε ἡ Ἀσία τὸ πόδι τῆς στήν Εὐρώπη, κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ μείνῃ ἐλεύθερος.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, μάθαιναν ποῦ καὶ κάπου γιὰ τὸ τί γινόταν στήν Ἀσία. Μὰ οἱ πληροφορίες τοὺς ἦταν λειψῆς κι ἀποφάσισαν νὰ στείλουν κατασκόπους στήν ἴδια τὴν Περσία, νὰ δοῦν τί γίνεται. Τοὺς ἐπιασαν ὁμως, κι ἀφοῦ τοὺς βασάνισαν, τοὺς καταδίκασαν σὲ θάνατο. Τὸ παράξενο εἶναι ὅτι τὴν τελευταία στιγμή τοὺς ἔσωσε ὁ Ξέρξης, καὶ τοὺς ἄφησε ἐλεύθερους νὰ γυρῖσουν στήν πατρίδα τοὺς, ἀφοῦ χορτάσουν τὰ μάτια τοὺς μὲ τὸ θέαμα τῶν στρατευμάτων πού συγκεντρώνονταν. Εἶχε τὸ σκοπὸ τοῦ ὁ Ξέρξης πού τὸ ἔκανε αὐτό. Πίστευε πὼς ἅμα μάθαιναν οἱ Ἀθηναῖοι τὴ δύναμή του ἀπὸ τοὺς δικούς τοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἀποφάσιζαν νὰ παραδοθοῦν χωρὶς πόλεμο.

Δὲν τὸ χάρηκε αὐτό.

Τούτῃ θὰ ἦταν ἡ τρίτη μεγάλη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδας. Πρῶτῃ τοῦ Μαρδόνιου, δεύτερῃ τοῦ Δάτη καὶ

Ἄρταφέρνη, τρίτη τοῦ Ξέρξη. Ὁ βασιλιάς ἀποφάσισε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πορεία τῆς πρώτης ἐκστρατείας. Τὸ στράτευμα θὰ περνοῦσε ἀπ' τὴν Ἀσία στὴ Θράκη καὶ θὰ κατέβαινε διὰ ξηρᾶς ὡς τὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ ἰσοπεδώσῃ ὅλες τὶς ἐλληνικὰς πόλεις. Ὁ στόλος θὰ πῆγαινε παράλληλα μὲ τὸ στρατό, κάνοντας ὄλο τὸ γύρο τοῦ Αἰγαίου.

Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες δὲν εἶχαν ἀκόμα ξεχάσει τὴ συμφορὰ τοῦ στόλου τους στὸν Ἄθω, ὁ Ξέρξης θέλησε ν' ἀποφύγῃ τὸν ἐπικίνδυνο κάβο, γιὰ νὰ μὴν πάθῃ τὰ ἴδια. Καὶ τότε πῆρε μιὰ παράτολμη ἀπόφαση: Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἄθω, στὴ ρίζα τῆς ποῦ ἐνώνεται μὲ τὴ Μακεδονία, εἶναι στενὴ ὡς χίλια διακόσια μέτρα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποφάσισε ν' ἀνοίξῃ κανάλι γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στόλος, ἀποφεύγοντας τὸν ἀνεμόδαρτο κάβο. Χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ δουλειά, καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι ἐργάστηκαν κάτω ἀπὸ τὸ μαστίγιό τοῦ Ἀσιάτη γιὰ νὰ τελειώσῃ.

Τὸ ἄλλο ἀπαραίτητο ἔργο ποῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἦταν ἡ γέφυρα στὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατός. Στὸ πῶς στενὸ μέρος —χίλια πεντακόσια μέτρα περίπου— ἄρχισαν νὰ δένουν πλοῖα τὸ ἓνα πλὰι στὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴν Ἀβυδὸν ὡς τὴν ἀπέναντι παραλία. Ἀπάνω στὰ πλοῖα αὐτὰ ἐστήριζαν ἔπειτα τὸ γεφύρι. Ἀτυχία ὅμως κι ἐδῶ. Μόλις εἶχε τελειώσει τὸ ἔργο, μιὰ μεγάλη τρικυμία παράσυρε τὰ πλοῖα καὶ διέλυσε τὸ γεφύρι.

Ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Ξέρξης, φούντωσε πάλι ὁ θυμὸς του, ποῦ τὸν ἐβγαζε ἢ σὲ ἀνόητα λόγια ἢ σὲ ἀνόητες πράξεις. Πρόσταξε λοιπὸν νὰ δώσουν στὴ θάλασσα τρακόσιες βουρδουλιές. Δέρνανε τὴ θάλασσα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ξέρξη καὶ λέγανε:

«Πικρὸ νερό, ὁ μέγας μας ἀφέντης σὲ τιμωρεῖ γιὰ τὸν ἐβλαψες χωρὶς νὰ σὲ πειράξῃ. Μὰ εἶτε τὸ θέλεις εἶτε ὄχι, ὁ Ξέρξης θὰ σὲ ζέσῃ καὶ θὰ διαβῇ ἀπὸ πάνω σου.»

Ἡ θάλασσα μαστιγώθηκε καὶ δὲν ξέρουσε ἂν πόνεσε ἢ δὲν πόνεσε. Ἡ δουλειά ὅμως τοῦ γεφυριοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπ' τὴν ἀρχή.

Ἄμα ἔφτασε ἡ εἰδηση ὅτι ξανάγινε τὸ γεφύρι στὸν Ἑλλήσποντο, ἔπρεπε νὰ ξεκινήσῃ τὸ στράτευμα. Εἶχε φτάσει, ἄλλωσ-

τε, με τὸ καλὸ κι ἡ ἀνοιξη. Τότε ὁμως ἔγινε κάτι ἀφάνταστο. Ὁ ἥλιος ἄφησε τὴ θέση του στὸν οὐρανὸ κι ἔγινε ἄφαντος! Δὲν κρύφτηκε στὰ σύννεφα, γιατί ὁ οὐρανὸς ἦταν πεντακάθαρος: χάθηκε ὁμως μέρα μεσημέρι κι ἀπλώθηκε βραδινὸ σκοτάδι. Ἐγινε, δηλαδή, ἔκλειψη ἡλίου.

Ὁ Ξέρξης τὰ χρειάστηκε, κι ἔτρεξε ἀμέσως στοὺς μάγους ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ στράτευμα.

— Τί πάει νὰ πῆ αὐτὸ πάλι; Ποῦ πῆγε ὁ ἥλιος;

Οἱ μάγοι, φοβισμένοι κι αὐτοί, ἔπρεπε νὰ βολέψουν τὴν περίσταση ὅπως ὅπως.

— Μὴ βάζεις ἀνησυχία στὴν καρδιά σου, βασιλιά. Δὲν εἶναι γιὰ μᾶς τὰ σημάδια· γιὰ τοὺς ἐχθροὺς σου εἶναι καὶ δείχνουν ὅτι κακὸ σκοτάδι τοὺς περιμένει. Οἱ Ἕλληνες μαθαίνουν τὰ μελλούμενα ἀπ' τὸν ἥλιο. Ἄν ἦταν γιὰ μᾶς, θὰ μᾶς τὰ ἔλεγε τὸ φεγγάρι...

Ὁ Ξέρξης πῆρε πάλι κουράγιο. Τὸ στράτευμα ξεκίνησε γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο. Ὄταν ἔφτασαν στὴν Ἄβυδο, ἀνέβηκε ὁ Ξέρξης σὲ μιὰ μαρμαρένια ἐξέδρα ποὺ τοῦ εἶχαν χτίσει, κι ἡ καρδιά του εὐφραινόταν ποὺ ἔβλεπε σὰν μυρμηγκιὲς ἀτέλειωτες νὰ φτάνη τὸ λεφούσι* κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Οὔτε ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε ὅτι εἶχε τόση δύναμη[...]

Τότε ἤρθανε κι ἀναγγεῖλανε στὸν Ξέρξη ὅτι μιὰ φοράδα τοῦ στρατοῦ γέννησε λαγὸ. Ὁ Ξέρξης γέλασε καὶ δὲν ἔδωσε σημασία. Ἀργότερα ὁμως πολλοὶ λέγανε πὼς αὐτὸ ἦταν κακὸ σημάδι: Περνοῦσε στὴν Εὐρώπη σὰν καμαρωτὸ ἄλογο ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη, μὰ τοῦ ἦταν γραπτὸ του νὰ γυρίση τρεχάτος, σὰν κυνηγημένους λαγός.

Ὅλη τὴ νύχτα οἱ Πέρσες ἔκαιγαν στὴ γέφυρα θυμιάματα κι ἔστρωναν τὸ κατάστρωμά της μὲ μυρσίνες. Μόλις ἄρχισε ν' ἀνατέλλη ὁ ἥλιος, ὁ Ξέρξης, ποὺ ἀγρυπνοῦσε, ἔκανε σπονδὲς* στὴ θάλασσα μὲ χρυσὴ κούπα κι εὐχότανε νὰ μὴν τοῦ τύχη τίποτα ποὺ θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ κατακτήσῃ τὴν Εὐρώπη. Ὑστερα πέταξε τὴ χρυσὴ κούπα στὴ θάλασσα μαζί μὲ τὸ σπαθὶ του.

Τέλος, δόθηκε τὸ σύνθημα γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατὸς τὴ με-

γάλη γέφυρα. Ἦταν μιὰ παρέλαση ποὺ δὲν τὴν εἶχε ξαναδεῖ ἀνθρώπου μάτι. Γιὰ πρώτη φορά παρουσιαζόταν ἓνα τόσο τεράστιο στράτευμα, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν τόσο διάφορες φυλὲς ἀνθρώπων, ἄσπροι, μαῦροι, μελαποῖ, μὲ διάφορες φορεσιὲς καὶ ὄπλισμό, καὶ ποὺ μιλοῦσαν τόσο διαφορετικὲς γλῶσσες.

Ἦταν σὰν ὅλη ἡ Ἀσία νὰ περνοῦσε στὴν Εὐρώπη. Οἱ Πέρσες πρῶτοι, μὲ θώρακες λεπιδωτοὺς καὶ μὲ μυτερὲς τιάρες* στὸ κεφάλι, οἱ Μῆδοι, οἱ Λυδοί, οἱ Ἀσσύριοι μὲ τοὺς Χαλδαίους, μὲ τὶς χάλκινες περικεφαλαῖες τους, Βακτριανοὶ μὲ καλαμῆνια τόξα, Σκύθες, Ἄριοι, Πάρθοι, Ἰνδοί, Ἀραβες μὲ μακριὲς κελεμπῖες,* Παφλαγόνες, Φρύγες μὲ σκουφιὰ μυτερὰ, Θράκες, Αἰθίοπες μὲ λεοντῆς καὶ τόξα ἀπὸ κλαδιὰ φοινίκων, Λίβυες μὲ ἄρματα, κι ἄλλοι, κι ἄλλοι, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀραδιάσῃ ὅλους.

Κι ἔπειτα ὁ Ξέρξης, ὁ Μεγάλος Βασιλιάς τῆς Ἀνατολῆς, μὲ ἰδιαίτερη πομπὴ καὶ μεγαλοπρέπεια. Δυὸ χιλιάδες διαλεχτοὶ καβαλάρηδες πᾶνε μπροστὰ στεφανωμένοι σὰν σὲ πανηγύρι. Ἀκολουθοῦσαν δέκα ἱερὰ ἄλογα καταστόλιστα. Ἐπειτα ὄχτῶ ἄσπρα ἄλογα τραβοῦσαν τὸ ἄδειο ἄρμα τοῦ Δία κι ἀπὸ πίσω ἀκολουθοῦσε τὸ ἄρμα τοῦ Ξέρξη. Ἐπειτα πάλι δυὸ χιλιάδες καβαλάρηδες, καὶ στὸ τέλος τὸ διαλεχτὸ σῶμα τῶν Ἀθανάτων, δέκα χιλιάδες πεζοὶ Πέρσες ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἰδιαίτερη σωματοφυλακὴ τοῦ βασιλιᾶ. Τοὺς λέγανε «Ἀθανάτους», γιατί ἂν πέθαινε ἢ ἀρρώσταινε κανεὶς, τὸν ἀντικαθιστοῦσαν ἀμέσως, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ποτὲ οὔτε λιγότεροι οὔτε περισσότεροι ἀπὸ δέκα χιλιάδες.

Ἐφτὰ ἡμέρες κι ἑπτὰ νύχτες χωρὶς διακοπὴ, χωρὶς ἀνασασμό, περνοῦσε τὸ στράτευμα ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη, πάνω ἀπ' τὴ γέφυρα τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐνα ἑκατομμύριο ἑφτακόσες χιλιάδες ψυχὲς ἦταν μόνο τὸ πεζικὸ —χώρια τὸ ἵππικὸ καὶ οἱ Ἀραβες μὲ τὶς καμηῆλες τους ποὺ πῆγαιναν τελευταῖοι, γιὰ νὰ μὴν ξαφνιάζονται τ' ἄλογα.

Κάτσε καὶ λογάρισε τώρα τὸ στόλο. Χίλια διακόσια ἦταν μονάχα τὰ πολεμικὰ πλοῖα γραμμῆς καὶ πάνω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες

τὰ βοηθητικά, τὰ όπλαταγωγά, έκείνα πού έφερναν τὰ τρόφιμα και τὰ όπλα. Καμιά πεντακοσαριά χιλιάδες ψυχές ήταν στα πλοία. Και όλοι αυτοί ήταν μάχιμοι. Τό πλήθος όμως των ύπηρετών, των βοηθητικών, των δούλων και των γυναικών άκόμα πού άκολουθούσαν τό στρατεύμα, ήταν τουλάχιστον άλλο τόσο άκόμα· κι άν τὰ προσθέσης όλα αυτά, θα βρής πώς πέντε όλόκληρα έκατομμύρια άνθρωπος όδηγούσε ό Ξέρξης άπ' τήν 'Ασία στην Εύρώπη! Δέν ήταν στρατός αυτός. 'Ηταν σά νά γύρισαν όλα τὰ ποτάμια τής 'Ασίας και χύθηκαν στην Εύρώπη νά τήν πνίξουν.

Δέ βάζει ό νοϋς ανθρώπου τί ήθελε νά φάη και νά πιη αυτό τό λεφούσι. 'Απ' όπου περνούσε, ήταν σά νά 'πεφταν σύννεφα οί άκρίδες κι ό τόπος έρημωνόταν. Και τὰ ποτάμια άκόμα ξεράθηκαν για νά φτάσουν νά ποτίσουν άνθρωπος και ζωά.

'Ηταν μιá ευτυχισμένη μέρα για τόν Ξέρξη αυτή πού έπιθεώρησε όλο τό στρατό του, συγκεντρωμένο πιά στα χώματα τής Εύρώπης. Μά ήθελε τήν ευτυχία του νά τοϋ τήν έπιβεβαιώση κι ένας ξένος. Και φώναξε κοντά του τόν Δημάρατο, τό διωγμένο βασιλιά τής Σπάρτης.

— Τώρα πού είδες όλους τούς στρατούς μου, για πές μου, Δημάρατε, τί νομίζεις; Θα τολμήσουν οί 'Ελληνες νά μετρηθοϋν μαζί μου;

— Για πές μου, βασιλιά, προτιμάς ν' άκούσης άπό μένα τήν άλήθεια ή αυτό πού θα σου είναι ευχάριστο;

— Ο Ξέρξης καμώθηκε πώς ήθελε ν' άκούση τήν άλήθεια. Κι ό Δημάρατος τότε τοϋ είπε:

— Μάθε, βασιλιά, πώς ή φτώχεια είναι παντοτινή πιστή φίλη των 'Ελλήνων. Μά πρέπει νά λογαριάζης πάντα και τήν άρετή, τήν άρετή εκείνη πού κερδίζεται με τή φρονιμάδα και τούς σταθερούς νόμους. Μ' αυτή τήν άρετή τους οί 'Ελληνες τὰ καταφέρνουν και τὰ βολεύουν και με τή φτώχεια, και με τή σκλαβιά. Δέν πρέπει νά γελιέσαι ότι έπειδή είσαι δυνατός, δέ θα σε πολεμήσουν. Δέ θέλω νά μιλήσω για τούς άλλους· μά όσο για τούς δικούς μου, τούς Σπαρτιάτες, μη ρωτᾶς πόσοι είναι και πόσοι

δέν είναι. Και χίλιοι νά 'ναι, και λιγότεροι, αυτοί θα μετρηθούν μαζί σου.

— Σάν πολλά τὰ λές, Δημάρατε! Πῶς μπορεί ένας νὰ τὰ βάλῃ μὲ χίλιους; Καὶ πῶς μποροῦν ἄνθρωποι πού, καθῶς λές, εἶναι ἐλεύθεροι και δὲν ἔχουν ἀφέντη νὰ τὸν σκιαζῶνται, νὰ μετρηθοῦν μὲ τοὺς δικούς μου, πού ὄχι μόνο ἀφέντη ἔχουν, ἀλλὰ καθόμαστε ἀπὸ πίσω τους μὲ τὸ βούρδουλα και δὲν τολμοῦν ν' ἀφήσουν τὴ μάχη και νὰ φύγουν;

— Μὰ ἔχουν κι οἱ Ἕλληνες ἕναν ἀφέντη πού τὸν σέβονται, μόνο πού δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Ἄφέντης τους εἶναι ὁ νόμος. Κι ὁ νόμος τοὺς προστάζει, ὅσος και νά 'ναι ὁ ἐχθρός, νὰ χιμοῦν μπροστά, κι ἢ νὰ νικοῦν ἢ νὰ πεθαίνουν.

Τὸ πλατὺ γέλιο τοῦ Ξέρξη σκέπασε τὰ λόγια τοῦ Δημάρατου. Εἶχε ἀκόμα λίγον καιρὸ πού μποροῦσε νὰ γελάῃ.

Κι ἀπλώνεται ἡ ἀσιατικὴ ἀνθρωποθάλασσα στὶς εὐλογημένες ἑλληνικὲς χῶρες. Ἄπὸ τὴ Θράκη στὴ Μακεδονία, κι ἀπ' τὴ Μακεδονία στὴ Θεσσαλία, κι ἀπ' τὴ Θεσσαλία πὶο κάτω, ὅλο πὶο κάτω. Ὡς ἐκεῖ πού ἡ ἑλληνικὴ φύση και ἡ ἑλληνικὴ ἀλκή* θὰ στήνανε τὴν πρώτη ἀντίσταση, τὸν πρῶτο φραγμό.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ἱστορίες ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο*)

Τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι

Μιά φορά στὰ χίλια χρόνια
τοῦ πελάγου τὰ τελώνια*

Μὲς στὰ σκοτεινὰ τὰ φύκια
μὲς στὰ πράσινα χαλίκια

Τὸ φυτεύουνε καὶ βγαίνει
πρὶν ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ

Τὸ μαγεύουνε καὶ βγαίνει
τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι

Κι ὅποιος τὸ ἔβρει δὲν πεθαίνει
κι ὅποιος τὸ ἔβρει δὲν πεθαίνει

Μιά φορά στὰ χίλια χρόνια
κελαηθοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια

Δὲ γελᾶνε μῆτε κλαῖνε
μόνο λένε μόνο λένε:

—Μιά φορά στὰ χίλια χρόνια
γίνεται ἡ ἀγάπη αἰώνια

Νὰ ἔχῃς τύχη νὰ ἔχῃς τύχη
κι ἡ χρονιά νὰ σοῦ πετύχῃ

Κι ἀπὸ τ' οὐρανοῦ τὰ μέρη
τὴν ἀγάπη νὰ σοῦ φέρῃ

Τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι
ποιὸς θὰ βρῇ νὰ μοῦ τὸ στείλῃ

Ποιὸς θὰ βρῇ νὰ μοῦ τὸ στείλῃ
τὸ θαλασσινὸ τριφύλλι.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα*)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Βασίλειος ὁ Μακεδῶν

ΑΥΤΟΣ ὁ Βασίλειος βγῆκε ἀπὸ πολὺ φτωχὸ γένος, γιατί οἱ γονιοὶ του ἦταν γεωργοὶ πάμφτωχοι, ζώντας σ' ἓνα μέρος τῆς Μακεδονίας[...]

Μιὰν ἡμέρα, πήγανε στὸ θέρος καὶ πήρανε μαζί τους καὶ τὸ παιδί, ποὺ ἦταν ἀκόμα βυζανιάρικο, κι ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν δέντρα σὲ κεῖνο τὸ μέρος, γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν ἀπὸ τὸν ἥλιο, κάνανε ἓνα μικρὸ τσαρδάκι* μὲ τὰ δεμάτια, καὶ βάλανε τὸ παιδί νὰ κοιμηθῆ ἀπὸ κάτω. Κεῖ ποὺ θερίζανε, βλέπουνε ἓναν αἰτό, ὁ ὁποῖος κατέβηκε ν' ἀρπάξῃ τὸ παιδί, καὶ μὲ τὶς φωνές καὶ μὲ τὶς πέτρες τὸν διώξαν. Σὲ λίγο ὅμως πάλι ξανακατέβηκε ὁ αἰτός, καὶ δράμανε* καὶ τὸν διώξαν. Ἄλλὰ τὸ ὄρνιο κατέβηκε καὶ τρίτη φορά, καὶ σὰ ζυγώσανε, εἶδαν πὼς τὸ μικρὸ κοιμότανε ἤσυχα, καὶ καταλάβανε πὼς ὁ αἰτός δὲν ἠθελε νὰ τὸ πειράξῃ, ἀλλὰ τὸ σκέπαζε μὲ τὶς ἀνοιχτὲς φτεροῦγες του καὶ τὸ ἴσκιωνε γιὰ νὰ μὴν τὸ πειράξῃ ἢ ἀντηλιά, ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ γύριζε ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀχτίνες του ἠθελαν τὸ κάψει. Εἶπαν λοιπὸν οἱ ἄλλοι θεριστάδες στοὺς γονιούς του πὼς εἶναι σημεῖο ἀπὸ Θεοῦ, ὅτι θὰ γίνῃ μέγας ἄνθρωπος καὶ δοξασμένος, καὶ χαιρόντανε μὲ τούτῃ τὴν ἐλπίδα οἱ φτωχοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι.

Μὲ τὸν καιρὸ μεγάλωσε ὁ Βασίλειος καὶ πέθανε ὁ πατέρας του, κι ἀπομένοντας χήρα ἢ μητέρα του, προστάτης τοῦ σπιτιοῦ ἔγινε ὁ Βασίλειος, γιατί τ' ἄλλα τ' ἀδέρφια του ἦταν μικρότερα. Κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε δικά του χωράφια, ἀλλὰ δούλευε σκληρὰ στὰ ξένα, δίχως νὰ μπορῆ νὰ ζοικονομήσῃ καλὰ καλὰ τὸ ψωμί

του, πήρε τὰ μάτια του κι ἀποφάσισε νὰ τραβήξῃ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ δῆ τὴν τύχη του. Ἡ μητέρα του, σὰν τὸ ἄμαθε, ἔκλαιγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ φύγῃ στὴν ξενιτιά, μόνο νὰ καθίσῃ στὸ σπίτι του νὰ τὴ γηροκομήσῃ, πλὴν ὁ Βασίλειος πήρε τὴν εὐχή της καὶ μίσηψε.*

Σὰν ἔφταξε ὄξω ἀπὸ τὴν Πόλη, στὴ λεγόμενη Χρυσόπορτα, ἐπειδὴς εἶχε βραδιάσει κι ἦτανε κατακουρασμένος, ἐμπήκε μέσα σ' ἓνα μεγάλο μοναστήρι, τοῦ ἁγίου μάρτυρος Διομήδους, καὶ πήγε σὲ μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς κι ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Ὁ γούμενος εἶδε νὰ κείτεται ἓνας φτωχὸς ἄνθρωπος, κακοντυμένος καὶ μαῦρος ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ δὲν ἔδωσε πολλὴ προσοχή. Ἄφοῦ διάβασε τὸ ἀπόδειπνο,* ἔπεσε κι αὐτὸς κι ἀποκοιμήθηκε. Κατὰ τὴν τέταρτη ὥρα τῆς νύχτας, βλέπει στὸν ὕπνο του τὸν ἅγιο Διομήδη καὶ τοῦ λέγει: «Σήκω κι ἔβγα στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ φώναξε δυνατὰ: Βασίλειε!, κι ὅποιος σοῦ ἀποκριθῆ, νὰ τὸν βάλῃς μέσα στὴν καλύτερη κάμαρα καὶ νὰ τὸν τιμήσῃς ὅσο μπορεῖς, γιὰτι αὐτὸς εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ γίνῃ βασιλέας». Ὁ γούμενος ξύπνησε ἀπ' αὐτὸ τὸ ζωηρὸ ὄνειρο, ἀλλὰ σὲ λίγο ξανακοιμήθηκε, ὅπου βλέπει τὸν ἅγιο γιὰ δευτέρη φορὰ νὰ τὸν προστάξῃ νὰ πράξῃ ὅπως πρωτύτερα, κι ἐπειδὴς πάλι ἀμέλησε καὶ τὸν ξαναπῆρε ὁ ὕπνος, τοῦ παρουσιάσθηκε γιὰ τρίτη φορὰ ὁ ἅγιος Διομήδης, φοβερὸς καὶ θυμωμένος, προστάζοντάς του νὰ κἀνῃ ὅπως τοῦ ὄριζε. Τότες ἔντρομος ὁ γούμενος σηκώθηκε κι ἔτρεξε στὴν αὐλὴ καὶ φώναξε δυνατὰ «Βασίλειε!» καὶ κείνος ἀποκρίθηκε «Τί ὀρίζεις στὸ δοῦλο σου;». Ὁ γούμενος ἀπόρησε πὼς αὐτὸς ποῦ ἦτανε ὅμοιος μὲ ἀτσιγγανο, κακοντυμένος καὶ περιφρονημένος, μέλλει νὰ βασιλέψῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸν πῆρε λοιπὸν καὶ τὸν ἔμπασε μὲ τιμὴ στ' ἀρχοντάρι* τοῦ μοναστηριοῦ, τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ καὶ νὰ πιῇ, μ' ἓναν λόγον τὸν ἐπεριποιήθηκε σὰν ἄρχοντα, τόσο ποῦ ἀποροῦσε κι ὁ Βασίλειος γιὰ τὶς τόσες τιμὲς.

Κάθισε λοιπὸν στὸ μοναστήρι κάμποσον καιρό, ἐπειδὴ τὸ ἤθελε ὁ γούμενος, καὶ σὰν ἀποφάσισε νὰ πάγῃ στὴν Πόλη, τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν συστήσῃ σὲ κανένα μεγάλον ἄρχοντα, νὰ

τόν πάρη στήν ύπηρεσία του. Κατά καλή τύχη, κείνες τὶς ἡμέρες πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὸ μοναστήρι ὁ Θεοφιλίτζης, ἄρχοντας μεγάλος, συγγενῆς τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ Βάρδα τοῦ θείου του, ποὺ ἦτανε τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν μέσα στὸ παλάτι. Κι ὁ γούμενος ἐπειδὴς εἶχε πολλή φιλία μαζί του, γιατί συχνὰ πήγαινε καὶ προσκυνοῦσε ὁ Θεοφιλίτζης σὲ κείνο τὸ μοναστήρι καὶ καθότανε ἀπὸ λίγες ἡμέρες, τὸν παρακάλεσε νὰ πάρη ὑπῆρέτη τὸν Βασίλειο. Σημείωσε πὼς ἦτανε ἄντρας δυνατὸς καὶ θεωρητικὸς* στὸ κορμί, ξεχωρίζοντας ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, μόλο ποὺ δὲν ἦτανε καλοφορεμένος. Σὰν τὸν εἶδε λοιπὸν ὁ Θεοφιλίτζης φχαριστήθηκε πολὺ, γιατί εἶχε μανία νὰ βαστᾶ στήν ὑπηρεσία του ἀνθρώπους ἀντρείους κι ὁμορφοκανωμένους, καὶ τὸν πῆρε μαζί του στήν Πόλη καὶ τὸν ἔντυσε μὲ καλὰ ρούχα καὶ πολὺ τὸν ἀγαποῦσε, γιατί μὲ τὸν καιρὸ εἶδε τὴν ἀξοσύνη του, τὴν ἀντρεία του καὶ τὴν ἴσια γνώμη του τόσο, ποὺ τὸν κατάστησε πρῶτον ἀπάνω στοὺς ὑπῆρέτες του. Μέσα σὲ λίγον καιρὸ ὁ Βασίλειος ἔγινε ξακουστὸς μέσα στὸ Παλάτι γιὰ τὶς χάρες του. Γιατί πράγματι ξεχώριζε ὄχι μονάχα στήν ἀντρεία καὶ στήν κρίση, ἀλλὰ καὶ στὶς χάρες τοῦ κορμιοῦ, ὅπως γράψαμε πρωτύτερα, ὄντας πολὺ φανταχτερός, στολισμένος ἀπὸ τὸ κεφάλι ἕως τὰ ποδάρια, ποὺ νὰ φχαριστιέται ὅποιος τὸν ἔβλεπε καὶ νὰ μαγνητίζεται ἀπὸ δαῦτον, ὅπως ἔχουν τέτοιο μαγικὸ δῶρο ἀπὸ φυσικὸ τους μετρητοὶ ἀνθρώποι.

Σὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ, ἡ μητέρα του, ποὺ ζοῦσε στὴ Μακεδονία, δὲ μάθαινε τί ἀπόγινε ὁ γιὸς της, κι ἔκλαιγε, ὅπου βλέπει μιὰ νύχτα στὸν ὕπνο της, πὼς καθότανε στήν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ της καὶ κεῖ ἦτανε φυτρωμένο ἓνα χρυσὸ κυπαρίσσι πολὺ μεγάλο, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ χρυσὰ κλωνιά του καθότανε ὁ γιὸς της ὁ Βασίλειος. Κι ἀπὸ τὴ χαρὰ της ξύπνησε καὶ δὲ μπόρεσε πιά νὰ ξανακοιμηθῇ, καὶ τὸ πρῶτὸ ἔκανε τὸ σταυρὸ της στὰ εἰκονίσματα κι ὕστερα εἶπε τ' ὄνειρό της σὲ κάτι γειτόνισσες, καὶ κείνες τῆς εἶπανε νὰ χαίρεται, γιατί ὁ γιὸς της θὰ γίνῃ βασιλέας τῶν Ρωμαίων. Τότες θυμήθηκε τὸ σημεῖο ποὺ εἶχε ἰδωμένο πρὸ χρόνια πολλὰ, μὲ τὸν αἰτὸ ποὺ κατέβαινε κι ἀπόσκιαζε τὸ παιδί της, καὶ

τὸ συνταίριαξε μὲ τ' ὄνειρο καὶ ζοῦσε ἢ κακόμοιρη μὲ τὴν κρυφὴ ἔλπιδα τῆς καὶ δόξαζε τὸ Θεό.

Ἔτυχε δὲ νὰ στείλῃ ὁ βασιλέας Μιχαὴλ τὸν Θεοφιλίτζη, πού τότε λέγανε ἔτσι κι ὄχι Θεόφιλο, ἐπειδὴς ἦτανε κοντὸς καὶ μικροκαμωμένος, νὰ τὸν στείλῃ στὸν Μοριὰ γιὰ νὰ κἀνῃ περιουσία ἀπὸ μέρος τοῦ βασιλιᾶ, καὶ πῆρε μαζί του καὶ τὸν Βασίλειο. Κεῖνον τὸν καιρὸ, πρώτη πολιτεία ἐπάνω στὸν Μοριὰ ἦτανε ἡ Πάτρα, πού τήνε λέγανε Ἀχαῖα. Τράβηξε λοιπὸν ὁ Θεοφιλίτζης στὴν Πάτρα, καὶ φτάνοντας ἐκεῖ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὴ φημισμένη ἐκκλησιά τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, ὁ ὁποῖος μαρτύρησε στὸν ἴδιο τόπο πού βρίσκεται ὁ ναός, καὶ τότες εἶχε μέσα καὶ τὸ λείψανό του. Κεῖνη τὴν ἡμέρα ἔλαχε νὰ μὴν πάγῃ μαζί του ὁ Βασίλειος, γιατί ἔκανε ἄλλη ὑπηρεσία, πῆγε ὅμως μιὰν ἄλλη μέρα μοναχὸς του. Μέσα στὴν ἐκκλησιά ὑπηρετοῦσε ἓνας καλόγερος, ἄνθρωπος ἁγιασμένος καὶ τιμημένος μὲ προορατικὸ* χάρισμα, καὶ μόλις εἶδε τὸν Βασίλειο, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ στασίδι* πού καθότανε κι ἔσκυψε, σὰν νὰ ἦτανε μπροστὰ σὲ ἄρχοντα, ἐνῶ στὸν Θεοφιλίτζη δὲν εἶχε προσηκωθῆ καὶ δὲν ἔδωσε καμιὰ τιμὴ, τότες πού πῆγε νὰ προσκυνήσῃ. Ἐγίνε λοιπὸν σούσουρο ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, κι ὁ λόγος ἔφατξε στ' αὐτιά μιᾶς μεγάλης κυρᾶς πού τὴ λέγανε Δανηλίδα, καὶ φώναξε τὸν καλόγερο καὶ τὸν μάλωσε, λέγοντάς του πὼς τόσα χρόνια δὲν ἔκανε τέτοια τιμὴ οὔτε σὲ δαύτη, πού ἴναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ τόπου, οὔτε στὸ γιό τῆς, οὔτε στὸν ἔγγονά τῆς, καὶ μάλιστα οὔτε στὸ μέγα ἄρχοντα Θεοφιλίτζη, παρὰ σηκώθηκε καὶ ὑποδέχτηκε ἓναν δοῦλο περιφρονημένον· καὶ πὼς μπορεῖ αὐτὸ τὸ ἄπρεπο φέρσιμο νὰ ἀκουστῆ ἔως τὴν Κωνσταντινούπολη, νὰ κακοφημισθῆ ὅλη ἡ Ἀχαῖα. Ὁ δὲ καλόγερος τῆς ἀπάντησε πὼς αὐτὸς ὁ φτωχὸς δοῦλος, πού λέγεις, προορίζεται ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ γίνῃ βασιλέας τοῦ κόσμου, καὶ γνωρίζοντάς το τὸν ἐτίμησα.

Ἐπειδὴς ὁ Θεοφιλίτζης, σὰν τελείωσε τὴ δουλειά, γιὰ τὴν ὁποία τὸν εἶχε στείλῃ ὁ βασιλέας, γύρισε στὴν Πόλη· ὁ Βασίλειος ὅμως ἔμεινε κάμποσον καιρὸ στὴν Πάτρα, ἐπειδὴς ἀρρώστησε κι

ἔπεσε κατάκοιτος, καὶ τὸν περιποιότανε ἡ ἀρχόντισσα ἡ Δανιηλίδα, ὥσπου ἔγινε καλά. Πρὶν νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα, ἔγινε πνευματικὸς ἀδερφὸς μὲ τὸ γιό της Ἰωάννη, ὅπως συνηθίζανε τὸν καιρὸ ἐκεῖνον, καὶ ἡ μητέρα του τὸν παρακάλεσε νὰ μὴν τοὺς ξεχάσῃ, ὅταν ἔρθῃ ἡ μέρα ν' ἀνεβῆ στὸ μεγάλο ἀξίωμα ποὺ τὸν ἔχει γράψει ἡ μοίρα του. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀποροῦσε πάλι, βλέποντας νὰ τοῦ κάνουνε τόσες τιμὲς ἄνθρωποι πλούσιοι καὶ τιμημένοι αὐτουνοῦ τοῦ φτωχοῦ ὑπηρέτη, ὥστόσο τῆς ἀπάντησε πῶς, ἂν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ καμὴν ἡμέρα βασιλέας, δίνει τὸ λόγο του ὅτι τὰ παιδιά της θὰ γίνουνε ἀφέντες τῆς Ἀχαΐας. Σὲ λίγες μέρες ἐμίσηψε ἀπὸ τὴν Πάτρα, παίρνοντας μαζί του πολλὰ δῶρα ἀπὸ μέρος τῆς Δανιηλίδας καὶ προπάντων ἐκεῖνα τὰ φημισμένα μεταξωτά, ποὺ ἔχε κορίτσια προκομμένα αὐτὴ ἡ ἀρχόντισσα καὶ τὰ ὑφαίνανε μὲ κλωστή ψιλοτέρη ἀπὸ τὴν τρίχα τοῦ ἀραχνίου, κι ἔφταξε στὴν Κωνσταντινούπολη.

Μιὰν ἡμέρα ὁ γιὸς τοῦ καίσαρα Βάρδα ἔκανε μεγάλο τραπέζι, κι ἀνάμεσα στοὺς προσκαλεσμένους ἦτανε καὶ κάτι ξένοι ἄρχοντες. Καὶ σὰν ἀποφάγανε κι ἠπιανε κρασί, ἀρχίσανε οἱ ξένοι νὰ παινεύονται πῶς ἔχουνε ἕναν ἄντρα ἀντρειωμένον, ποὺ δὲ βρίσκεται σ' ὅλον τὸν κόσμον ἄλλος νὰ παλέψῃ μαζί του. Οἱ δὲ ἔλληνες ἄρχοντες πολὺ στενοχωρηθῆκανε καὶ ντροπιαστήκανε, ποὺ δὲ βρισκότανε κανένας ν' ἀντικρίσῃ ἐκεῖνον τὸν γίγαντα. Τότες ὁ Θεοφιλίτζης, ποὺ ἦτανε κι αὐτὸς στὸ τραπέζι, εἶπε στὸν Βάρδα πῶς ἔχει ἕναν δοῦλο, ποὺ μπορεῖ νὰ παλέψῃ μὲ τὸν θηριώδη ἐκεῖνον ἄντρα, κι ἂν ὀρίξῃ νὰ παρουσιασθῇ μπροστά τους. Ὁ Βάρδας χάρηκε πολὺ, κι ὁ Θεοφιλίτζης ἔστειλε καὶ φώναξε τὸν Βασίλειο. Σὰν τὸν εἶδε ὁ ξένος παλαιστής, ἄρχισε νὰ καυχιέται πῶς θὰ τὸν διορθώσῃ γλήγορα. Καθότανε στὸ τραπέζι ἕνας ἄρχοντας Πατρίκιος Κωνσταντῖνος, ποὺ καταγότανε κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀρμενία κι ἀγαποῦσε πολὺ τὸν Βασίλειο, καὶ βλέποντας ὅτι ὁ τόπος ποὺ θὰ παλεύανε ἦτανε ὄγρος, πρόσταξε καὶ κουβαλήσανε στάχτη καὶ πριονίδια καὶ τὰ ρίζανε, γιὰ νὰ μὴ γλιστρήσουνε οἱ παλαιστές. Σὰν πιάσανε νὰ παλεύουνε, ὁ Βασίλειος ξέφευγε μὲ τέχνη ἀπὸ τὰ σιδερένια χέρια τ' ὄχτροῦ του,

ὄσπου τὸν ἔφερε σ' ἓνα λογαριασμό καὶ τὸν ἄρπαξε ἐπιτήδεια, καὶ σηκώνοντάς τον στὸν ἀγέρα, τὸν βρόντηξε ἀνάσκελα ἐπάνω στὸ τραπέζι, σὰν νὰ ἔτανε κανένα σακί. Τότες οἱ Ἕλληνες πανηγυρίσανε, κι εὐτὺς παίζανε τὰ ὄργανα, καὶ δώσανε στὸν Βασίλειο πολλὰ φιλοδωρήματα, καὶ μαθεύτηκε σ' ὅλη τὴν Κωνσταντινούπολη ἡ νίκη, κι ἡ σάλπιγγα τῆς φήμης διαλάλησε παντοῦ τ' ὄνομα τοῦ Βασιλείου.

Ἄλλη μιὰ φορά πῆγε ὁ βασιλέας σὲ κυνήγι, κι ἀνάμεσα σὲ ἄλλα σκότωσε ἓνα λαγό, καὶ ξεπέζεψε ἀπὸ τ' ἄλογο γιὰ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ, ἐπειδὴ φοβήθηκε μὴ φύγῃ. Ἀλλά, ὡς νὰ ξανακαβαλικέψῃ, ξέφυγε τ' ἄλογο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ὑπηρέτη, καὶ δὲν μπορούσε κανένας νὰ τὸ πιάσῃ, ἐπειδὴς ἦτανε ἄλογο ἀδάμαστο κι ὁ βασιλιάς τ' ἀγαποῦσε πολὺ, γιὰτι τοῦ τό ἔχανε στείλει ὄδρο ἀπὸ ξένον κόσμον καὶ δὲ βρισκότανε ἄλλο ἓνα τέτοιο στὴν ὁμορφιὰ καὶ στὴν τρεχάλα. Δράμανε λοιπὸν ὄλοι νὰ τὸ πιάσουνε, μὰ δὲν μπορούσανε καὶ παιδεύοντανε πολλὴν ὥρα καὶ δὲν ξέρανε τί νὰ κάνουνε, ὄσπου ὁ βασιλέας θύμωσε καὶ πρόσταξε νὰ τὸ σκοτώσουνε. Ἀλλά ὁ Βασίλειος, ποὺ βρισκότανε καὶ κεῖνος ἐκεῖ πέρα μὲ τ' ἀφεντικό του τὸν Θεοφιλίτζη, πῆγε καὶ προσκύνησε τὸ βασιλέα καὶ παρακάλεσε νὰ στρέξῃ* νὰ πιάσῃ αὐτὸς τ' ἄλογο, κι ὁ βασιλέας ἔστρεξε. Παρευτὺς* πήδησε σιτ' ἄλογό του καὶ ζύγωσε τὸ βασιλικὸ τ' ἄλογο καὶ παιδεύτηκε πολὺ δίχως νὰ τὸ πιάσῃ, ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμή, ὄπως τρέχανε τὰ δυὸ μαζί, ὁ Βασίλειος διπλάρωσε τὸ βασιλικὸ καὶ πήδηξε ἀπὸ τὸ δικό του γλῆγορα καὶ καβαλίκεψε τ' ἄλλο, καὶ μὲ τὰ πολλὰ τὸ δάμασε καὶ τὸ ἔφερε στὸ βασιλέα, καθισμένος ἀπάνω στὴ χρυσοῦ σέλα. Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ὁ βασιλέας ἀγάπησε πολὺ τὸν Βασίλειο καὶ τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Θεοφιλίτζη καὶ τὸν εἶχε πάντα μαζί του στὴν ἀκολουθία του, καὶ μὲ ὄλα ποὺ εἶπανε οἱ ζηλόφθονοι, πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ καθίσῃ στὴ βασιλικὴ σέλα ἀπὸ σέβας στὸ βασιλέα, τὸν ἔκανε Πρωτοστάτορα.* Καὶ πάλι μιὰ φορά πῆγε στὸ κυνήγι ὁ βασιλέας, καὶ μὲ τίς φωνές καὶ τίς σάλπιγγες βγήκε μπροστά του ἓνας λύκος, κι ὁ Βασίλειος ἔπεσε ἀπὸ πίσω του βαστώντας τὸ ἀπελατίκι* τοῦ βασιλέα, καὶ προφτάνοντάς

τον του ὄωσε μιὰ στὸ κεφάλι καὶ τὸ ἴσκισε στὴ μέση καὶ θαυμάσανε ὁ βασιλιάς κι οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν ἀντρεία του. Ὁ δὲ Βάρδας, ἡ κακὴ γλώσσα, εἶπε σὲ κάποιον ἐμπιστὸ του: «Βλέπεις αὐτὸν τὸν Βασίλειο; αὐτὸς θὰ ἐξοντώσῃ τὴ γενιά μας ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς».

Ἡ τύχη ἐβγαξε ἀληθινὰ τὰ λόγια τοῦ Βάρδα, γιὰτὶ ὁ Βασίλειος ὀλοένα ἀνέβαινε παραπάνω, ὡς νὰ φτάξῃ στὸ πιὸ ψηλὸ σκαλοπάτι τῆς βασιλείας. Ἦτανε μέσα στὸ παλάτι στὸ ἀξίωμα τοῦ Παρακοιμωμένου* ἕνας Δαμιανός, καὶ μὲ τὴν καταλαλιὰ* καὶ μὲ τὶς μηχανορραφίες* του ὁ Βάρδας, κατάφερε καὶ τὸν ἐβγαλε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του ὁ βασιλέας, ἐλπίζοντας νὰ βάλῃ δικὸ του ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μετὰ καιρὸ διόρισε ὁ βασιλέας τὸν Βασίλειο σὲ κεῖνο τὸ μεγάλο ἀξίωμα, καὶ τὸν πάντρεψε μὲ τὴν κόρη ἑνὸς μεγάλου ἄρχοντα Ἰγγέρου ἀπὸ γένος Μαρκιανικίων. Βλέποντας αὐτὰ ὁ Βάρδας, ἔλεγε στοὺς ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ: «Ἄλεπού ἐβγαλα ἀπὸ τ' ἀξίωμα κι ἔφερα λιοντάρη». Δὲν ἔπαψε νὰ κακολογῇ τὸν Βασίλειο στὸ βασιλέα καὶ νὰ τὸν συμβουλεύῃ νὰ τὸν σκοτώσῃ, ἀλλὰ μάταια, γιὰτὶ ὁ βασιλιάς τὸν Βάρδα ὑποπτευότανε, κι ἀπ' ὅ,τι τοῦ ἔλεγε ἔκανε τ' ἀνάποδα. Στὸ τέλος, ἔπεσε μέσα στὸ λάκκο πῶσκαβε γιὰ τὸν Βασίλειο, γιὰτὶ μόλις ξεμπαρκάρισε μὲ τὸ βασιλέα στὴν Κρήτη γιὰ νὰ κάνουν πόλεμο, μαλώσανε οἱ ὑπηρετές τους κεῖ πού στήνανε τὶς σκηνές, καὶ σφάζανε τὸν Βάρδα μπροστὰ στὸ βασιλέα, μὲ τὴ δική του προσταγὴ κατὰ τὰ φαινόμενα.

Γυρίζοντας ὁ Μιχαὴλ στὴν Κωνσταντινούπολη, γλιτωμένος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Βάρδα, ἔδειξε μεγαλύτερη συμπάθεια στὸν Βασίλειο καὶ τὸν εἶχε σὰν γιὸ του, κάνοντάς τον Μάγιστρον.* Καὶ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τὸν ἐπῆρε μαζί του στὴν Ἁγία Σοφία, κι ἐγινε μεγάλη γιορτὴ καὶ τοῦ ἔβαλε στεφάνη στὸ κεφάλι του καὶ τὸν ἔκανε διάδοχό του.

Παίρνοντας τέτοια ἐξουσία ὁ Βασίλειος, ἄρχισε νὰ συμβουλεύῃ τὸ βασιλέα, πὼς πρέπει νὰ κυβερνᾷ καλὰ τὸν κόσμον καὶ νὰ μὴν εἶναι μέθυσος, ὥστε νὰ μὴν ξέρῃ τί κάνει, κόβοντας μύτες, χέρια καὶ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων δίχως αἰτία, τόσο, πού στὸ

τέλος τὸν ἐμάλωνε καὶ τὸν φοβέριζε γιὰ νὰ τὸν διορθώσει. Τότες ὀλη ἡ ἀγάπη τοῦ βασιλέα γιὰ τὸν Βασίλειο γύρισε σὲ ἀμάχη* φοβερή, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἄλλαζε φέρσιμο, ἀκούγοντας τὸν κόσμον νὰ βοᾷ γιὰ τὰ κακουργήματα τοῦ Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ἔβαλε δυὸ στρατηγούς, τὸν Σαββάτιον καὶ τὸν Παγάνην νὰ τὸν σκοτώσουνε. Στὸ τέλος πῆρε ἕναν ἄνθρωπο τοῦ παλατιοῦ, πού τὸν λέγανε Βασιλικίνο, καὶ τὸν ἔβαλε στ' ἀξίωμα τοῦ Βασιλείου. Τότες πλέον ὁ Βασίλειος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φίλους του καὶ ἀποφασίσανε νὰ σκοτώσουνε τὸν Μιχαήλ.

Μιὰ νύχτα λοιπόν, ὁ βασιλέας ἦτανε στὸ παλάτι τ' ἀγίου Μάμα, καὶ κεῖ ἔτρωγε καὶ ἔπινε κρασί κατὰ τὰ συνηθισμένα του, καὶ ἀπὸ τὸ μεθύσι κοιμήθηκε. Κατὰ τὴν τρίτη ὥρα τῆς νύχτας πῆδησε μέσα ὁ Βασίλειος μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὸν ἔσφαξε.

Ἔτσι ἐβγήκανε ἀληθινὰ τὰ σημάδια τοῦ αἰτοῦ καὶ τ' ὄνειρο πού ἔχε ἰδωμένο ὁ ἡγούμενος πρὸ τόσα χρόνια, καθὼς καὶ ἡ προφητεία τοῦ καλόγερου στὴν Πάτρα, καὶ κάθισε στὸ θρόνο τῆς Πόλης ὁ Βασίλειος, ὁ φτωχὸς χωριάτης τῆς Μακεδονίας, μὲ τ' ὄνομα Βασίλειος ὁ Μακεδών. Βασίλεψε φρόνιμα, κυβέρνησε μὲ μεγάλη δικαιοσύνη καὶ μὲ φιλάνθρωπία, ὥστε ὁ κόσμος ἀνακουφίστηκε, τυρανισμένος ἀπὸ τὸν Μιχαήλ τὸν Μέθυσο. Ἔχτισε πολλές ἐκκλησίες καὶ τίς στόλισε μὲ εἰκόνες θαυμαστὲς καὶ πρόσταξε νὰ ἱστορήσουνε ὅσες ζωγραφιὲς εἶχανε χαλάσει πρὶν ἀπ' αὐτὸν οἱ εἰκονομάχοι, ὅπως στὴ φημισμένη ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἦτανε ἄνθρωπος μερακλής, ἀγαποῦσε τίς τέχνες καὶ τὰ γράμματα, καὶ ἐξὸν ἀπὸ τ' ἄλλα, ἐπιδόθηκε στὴ μουσικὴ καὶ ἐμελοποίησε πολλὰ τροπάρια. Ἀπὸ τούτη τὴν ποιητικὴ φλέβα μετέδωσε καὶ στὸ γιό του Λέοντα, πού βασίλεψε ὕστερ' ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ ἔγραψε τὰ Ἑσθινά, ἐκεῖνα τὰ ἔξοχα ἄνθη τοῦ λόγου.

Μ' ἕναν λόγο, στάθηκε ἕνας ἄνθρωπος ἀξιαγάπητος, στολισμένος μ' ὄλα τὰ χαρίσματα, καὶ ἂν δὲ σκότανε τὸν Μιχαήλ, θὰ ἦτανε ὁ λαμπρότερος ἄρχοντας τῆς Νέας Ρώμης, ὅπως ὁ Τραγιανὸς στάθηκε ὁ λαμπρότερος αὐτοκράτορας τῆς Παλιᾶς Ρώμης.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Φημισμένοι ἄντρες καὶ λησμονημένοι*)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὰ τζιτζίκια

Ἡ Παναγιά τὸ πέλαγο
κρατοῦσε στὴν ποδιά της
Τὴ Σίκινο τὴν Ἀμοργὸ
καὶ τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ της

Ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ καιροῦ
καὶ πίσω ἀπ' τοὺς χειμῶνες
Ἄκουγα σφύριζε ἢ μπουροῦ*
κι ἐβγαίνουν οἱ Γοργόνες

Κι ἐγὼ μέσα στοὺς ἀχινούς
στὶς γοῦβες στ' ἄρμυρικά*
Σὰν τοὺς παλιούς θαλασσινοὺς
ρωτοῦσα τὰ τζιτζίκια:

—Ἐ σεῖς τζιτζίκια μου ἄγγελοι
γειά σας κι ἡ ὥρα ἡ καλὴ
Ὁ βασιλιάς ὁ Ἥλιος ζῆ;
κι ὅλ' ἀποκρίνονται μαζί:

—Ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ ζῆ.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα*)

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Ἡ φυγή στὴν Αἴγυπτο

ΤΑΝ ἡ δεύτερη νύχτα. Στὸς Οὐρανοὺς, ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπήλαιο, εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι. Δὲν κυμάτιζαν πιά στὸν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές. Στις ψυχές, ποὺ εἶχαν ἀναστατωθῆ ἀπὸ τὸ θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στὶς καμήλες τους, οἱ βοσκοὶ γύρισαν στὰ μαντριά τους.

Ὁ Ἰωσήφ, ποὺ εἶχε πάει γιὰ τὴν ἀπογραφή, γύρισε κατάκοπος κι ἐγειρε δίπλα ἀπὸ τ' ἄκακα βόδια, νὰ κοιμηθῆ καὶ νὰ ξαποστάσῃ. Ἡ Μαριάμ, κουρασμένη ἀπ' τὴν ἔκσταση καὶ τὴν εὐτυχία, εἶναι ἀπὸ ὥρα πολλὴ βυθισμένη στὸν ὕπνο. Στ' ἀπλωμένο της χέρι, ἀκουμπισμένο τ' ὀλόξανθο βρέφος, κοιμᾶται μ' εὐωδιασμένα τὰ χεῖλη του ἀπ' τὸ γάλα τὸ μητρικό. Φωτοστέφανο πλέκουν γύρω ἀπ' τὰ μαλλάκια του τ' ἄχυρα τῆς φάτνης.

Εἶναι ἡ δεύτερη νύχτα, κι ὁ οὐρανὸς ἀποσύρθηκε πίσω ἀπὸ πυκνὰ χειμωνιάτικα σύννεφα. Χρυσὴ πόρπη* ἀπόμεινε στὸ μανδύα του τὸ ἄστρο. Ἡ γῆ ἔμεινε μονάχη της μὲ τὴ θεία ὑπόσχεση τῶν ἀγγέλων: «...Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη».

«Ναί, Κύριε, συλλογιέται ὁ Ἰωσήφ, ὅλη ἡ δόξα δική Σου. Σ' ἐμᾶς ἡ εἰρήνη εἶναι ἀρκετὴ. Τὰ χαράματα θὰ κινήσωμε γιὰ τὴ Ναζαρέτ. Τὸ ἀργαστήρι εἶναι κλειστὸ τόσες μέρες. Τὸ κυπαρισσόξυλο καὶ τὸ κέδρο προσμένουν τὸ γλείφανο* καὶ τὴν πλάνη.»

Κι ὁ τεχνίτης φέρνει μπροστά του τὰ ἔργα ποὺ μέλλουν νὰ γίνουν. Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ φτιάξη εἶναι μιὰ κούνια. Μιὰ κούνια ἀνάλαφρη, ποὺ τὸ πόδι τῆς μάνας νὰ φτάνη νὰ τὴν κρατῆ σὲ ρυθμό, καθὼς θὰ δουλεύουν τὰ χέρια στὸ πλέξιμο ἢ στὴ ρόκα, τ' ἀτέλειωτα χειμωνιάτικα βράδια. Μιὰ κούνια ὀλόγουρα στολισμένη μὲ ἀγγέλους, ποὺ ψάλλουν χορεύοντας. Κι ἐκεῖ, στὴν κορφὴ, ἐπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ βρέφους, ἓνα μεγάλο ἀστέρι, ποὺ τὸ παιδί θὰ χτυπᾷ τὰ χεράκια του καὶ θὰ τὸ ζητᾷ γιὰ παιχνίδι.

Γλυκές, σὰν τὸ μέλι, θὰ πέφτουν οἱ μέρες, κι ἀπ' τὸ μικρὸ μαραγκοῦδικο ὁ τεχνίτης θ' ἀκούη τὸ γέλιο τῆς μάνας καὶ τοῦ παιδιοῦ, καὶ θὰ παίρνη καινούρια διάθεση γιὰ δουλειά. Ἡ μικρὴ του φαμίλια μεγάλωσε μ' ἓνα στόμα ἀκόμα, κι ἡ μικρομάνα πρέπει νὰ τρῶη καλά, γιὰ νὰ κάνη παχύ, μυρωδάτο γάλα.

Ναί, αὔριο θὰ ξεκινήσουν ἀχάραγα. Ἔχουν τόσο δρόμο, ὅσπου νὰ φτάσουν στὴ Γαλιλαία. Τ' ἀμπέλια νοτίστηκαν* ἀρκετά, θέλουν σκάψιμο. Τὰ χωράφια τὰ πότισαν οἱ βροχές. Εἶναι ὥρα νὰ πέση ὁ σπόρος στὰ σπλάχνα τους. Τὰ στάχυα θὰ βγοῦν καταπράσινα καὶ μεστὰ* καὶ τ' ἀγέρι θὰ κρούη,* μ' ἀόρατα δάχτυλα, πάνω τους, σὰν σὲ ἄρπα, τὸ θεῖο τραγοῦδι τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς εἰρήνης. Ἔχει νὰ κόψη ἀκόμα καὶ ξύλα γιὰ τὸ χειμῶνα, ποὺ ἀρχίζει στὸν τόπο τους τὸ Γενάρη: Παλιές γερασμένες ἐλιές, ποὺ θὰ τρίζουν στὸ τζάκι, μοσκοβολώντας.

Ἡ Μαριάμ, κουρασμένη ἀπὸ τῆς μέρας τὸ μόχθο, θ' ἀποκοιμῆται νωρὶς μαζί μὲ τὸ γιό της, ὅπως ἀπόψε, γαλήνια, γλυκά, κι ὅλη ἡ ἔγνοια θὰ μένη γιὰ τὸν καλὸ νοικοκύρη. Ὅπως ἀπόψε! Μὰ εἶναι τόσο εὐχάριστη ἡ ἔγνοια, ἀνάλαφρη σὰν πούπουλο. Ὅνειρα γαλάζια γιὰ τὸ μωρό, ποὺ θὰ ξεπετιέται σιγὰ σιγὰ, καὶ θὰ γίνεται ἄνθρωπος σωστός, καὶ θὰ κοιτᾷ καὶ θὰ λήη λογάκια: «πατέρα! μητέρα!»

Ἡ ἄχνα τῶν δυὸ βοδιῶν ζέστανε τριγύρω του τὸν ἄερα. Νύσταξε ὁ Ἰωσήφ. Γλυκὸς σὰν τὸ μέλι κατέβηκε ὁ ὕπνος στὰ μάτια του.

Ἐξω ἀκούστηκαν κρότοι σπαθιῶν, χλιμιντρίσματα βιαστικῶν

άλογαν, παραγγέλματα και βλαστήμιες μέσα στη νύχτα. Σπαθάριοι έτρεχαν στους δρόμους τής Βηθλεέμ, με ρομφαίες* γυμνές, ματωμένες. Θρήνοι άκούγονταν πίσω τους, φωνές, πού σου ξέσκιζαν τήν καρδιά. Στο χωριό Ραμά ξεσηκώθηκε άτέλειωτο μοιρολόι, με κορυφαία τή μάνα Ραχήλ:

— Κρύψτε τά παιδιά σας, γυναίκες. 'Ο φονιάς 'Ηρώδης ζητά τó αίμα τους!

Δυό Ίσκιιοι ξεχώρισαν: "Ενας άνδρας και μιá γυναίκα.

— Κρύψε στόν κόρφο σου τó παιδί! είπε ó άνδρας. Θήλαξέ το καθώς περπατάμε, μήν τύχη και κλάψη!

"Εριξαν μιá ματιά στό σκοτάδι, άκουσαν τίς κλαγγές* τών σπαθιών, πού ξεμάκραιναν. Κουκουλώθηκαν σέ δυό κάπες χοντρές και ξεκίνησαν μέσ στη νύχτα. Πέρα έσκουζε ή κουκουβάγια, σμίγοντας τó θρήνο της μέ τ' ανθρώπινο κλάμα. Σμάρια* λευκά περιστέρια πετούσαν συντροφιασμένα πρòς τούς αιθέρες. Τά σύννεφα άνοιγαν και τά τύλιγαν στα πυκνά τους πέπλα.

Δεκατέσσερεις χιλιάδες λευκά περιστέρια άνέβηκαν εκείνη τή νύχτα στους ούρανοús.

— "Άγρια νύχτα! είπε ή γυναίκα, πού είχε στόν κόρφο της τó παιδί.

— Ναι, πολύ άγρια, είπε ó σύντροφός της. Μά μή φοβάσαι. Μάς προστατεύουν δυνάμεις άόρατες. Θά σου πώ τ' όνειρό μου σέ λίγο πού θά περάσουμε τά σύνορα.

— Δέ φοβάμαι, είπε ή γυναίκα. 'Ο Κύριος είναι μαζί μας!

Περπάτησαν όλη τή νύχτα και τó ξημέρωμα βρέθηκαν έξω άπ' τήν περιοχή του 'Ηρώδη. 'Η ξηρημος άπλωνόταν μπροστά τους. 'Ο 'Ιωσήφ τήν είδε μέ δέος.

«Πώς θά ζήσωμε;» πήγε νά σκεφθῆ. Μά άόρατα χείλη του έδωσαν τήν άπάντηση:

«'Ο Θεός έθρεψε μέ μάννα τούς πατέρες σας, κάποτε, στήν έρημο.»

— Πές μου τ' όνειρό σου! είπε ή γυναίκα, πού κάθισε νά ξεκουραστή πριν άρχίση ή νέα πορεία.

— Μά δέν ξέρω άν ήταν όνειρο ή πραγματικότητα, είπε ó σύν-

τροφός της. Δέν είναι εύκολο νά τό ξεχωρίση κανένας αὐτοῦς τοὺς καιρούς, πού οἱ Οὐρανοὶ ἔσμιζαν τόσο πολὺ μὲ τὴ γῆ.

— Πές μου τ' ὄραμά σου, διόρθωσε ἡ νέα γυναίκα.

Τὸ βρέφος χαμογελοῦσε στὰ χέρια της, χορτασμένο ἀπὸ γάλα καὶ ὕπνο.

— Γήινες φροντίδες μὲ κρατοῦσαν ἄγρυπνο, ἄρχισε νά διηγίεται ὁ Ἰωσήφ. Σκεφτόμουνα τὸ ἐργαστήρι μου, τόσες μέρες κλειστό, τίς δουλειές μου πού ἔμειναν πίσω. Λογάριαζα κιόλας πὼς τ' ὄργωμα κόπηκε στὴ μέση, τ' ἀμπέλια μας ἔμειναν ἄσκαφτα. Ὑστερα γλύκανε τὴ σκέψη μου μιὰ μικρὴ κούνια πού θὰ ἔκανα ἀπὸ μυρωδάτο κυπαρισσόξυλο καὶ θὰ σκάλιζα ἐπάνω της μάγους καὶ βοσκούς κι ἓνα ἄστρο, πού γύρω του θὰ χόρευαν οἱ ἄγγελοι. Κι ἄξαφνα τὸν εἶδα μπροστά μου τὸν ἓνα, τὸ γνώριμο ἄγγελο μὲ τίς ἄσπρες μακριές φτεροῦγες. «Πάρε τὸ παιδί καὶ τὴ μητέρα του, μοῦ εἶπε, καὶ φύγετε γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ὁ βασιλιάς ψάχνει νά τό βρῆ, γιὰ νά τό σκοτώσῃ.» Γήινες ἦταν οἱ ἔγνοιες μου. Μὰ ὁ Κύριος ἄγρυπνοῦσε κι ἔστειλε τὸν ἄγγελο, νά μὲ ξαναφέρῃ στὸ δρόμο Του. Ἦταν ἐκεῖνος ὁ ἴδιος πού μοῦ φανέρωσε τότε πὼς θὰ γεννοῦσες τὸ Γιὸ τοῦ Θεοῦ.

— Στὴν Αἴγυπτο; ρώτησε ἡ μητέρα. Εἶναι μακριά; Ξέρουμε νά πᾶμε;

— Δὲ ρώτησα τίποτα, εἶπε ὁ Ἰωσήφ. Ἐκεῖνος πού στέλνει τὸ μήνυμα, ξέρεي τὰ πάντα. Ἄς ὀδηγήσῃ τὰ βήματά μας.

Δὲν εἶπε τίποτα ἡ Μαριάμ. Ἡ ψυχὴ της ἦταν γεμάτη ἀπὸ πίστη. Μῆνες τώρα ζοῦσε τὸ θαῦμα: «Ἴδου ἡ δούλη τοῦ Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα Σου!»

Σηκώθηκαν καί, κρατώντας ὁ ἓνας τὸ χέρι τοῦ ἄλλου, κίνησαν μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημο γιὰ τὴ χώρα τοῦ Νείλου. Μὰ ὁ Ἰωσήφ κι ἡ Μαρία δὲν ἤξεραν πὼς μαζί τους εἶχαν κινήσει, ἐκείνη τὴ χαραυγὴ, κι ὄλα τὰ λουλούδια τῆς γῆς κι ὄλα τὰ πουλιά τοῦ παραδείσου.

Ναί! Ἄμμος φαινόταν στὸ μάκρος, γκρίζα, μονότονη ἄμμος, πού τὴ στροβίλιζε ὁ ἄνεμος καὶ τὴν ἔστηνε τότε τότε σ' ἄμμόλοφους. Μὰ ἡ ἄμμος ἔμενε πάντα μπροστά τους καὶ πίσω τους.

Ἐκεῖ πού πατοῦσαν τὰ πόδια τους, φύτρωναν λουλούδια, χορτά-
ριαζε ἡ ἔρημος καὶ γινόταν περβόλι.

Στὰ ξάγναντα* στέκονταν τὰ θεριά τῆς ἐρήμου, μὰ δὲν οὐρ-
λιαζαν πεινασμένα. Εἶχαν στὴν ἔκφρασή τους τὴν ἡμεράδα
προβάτων, καθὼς κοίταζαν τὸ ζευγάρι, πού ἔφερνε, στὴν καρδιά
τῆς ἐρήμου, τὴν ἀνοιξη.

Ἐὶς τὸ ἴωσῆφ ἔβλεπε τὴν ἄμμο ν' ἀλλάζει μορφή καὶ τὴν ἔρημο
νὰ μακραίνει.

«Παράξενο, συλλογιόταν. Εἶχα ἀκούσει πὼς κάποτε, μέσα
στὴ δίψα τους, οἱ ταξιδιώτες τῆς ἐρήμου παθαίνουν τέτοιες ψευ-
δαισθήσεις καὶ βλέπουν μπροστά τους ὄψεις, πού δὲν τίς φτά-
νουν ποτέ, γιατί δὲν ὑπάρχουν στ' ἀλήθεια. Μὰ ἐδῶ γίνεται τὸ
ἀντίθετο. Ἡ ἄμμος εἶναι ἡ ψευδαίσθηση, κι εἶναι ἀτέλειωτη
ἄσση ἢ πλάση γιὰ μᾶς.»

Ἐπειτα θυμῆθηκε ποιούς συνόδευε στὸ ταξίδι, τίνος παιδιοῦ
ἦταν προστάτης καὶ δὲν ἀπόρησε πᾶ γιὰ τίποτα.

Ἐποὺ κάθονταν νὰ ξεκουραστοῦν, χουρμαδιές ξεδίπλωναν τίς
ψηλές βεντάλιες τους κι ἀνοίγαν τὴν καρδιά τους, προσφέρον-
τας μελωμένους καρπούς. Κάτω ἀπὸ πυκνὲς μπανανιές, ἀνάβρου-
ζαν πηγὲς δροσερές. Τὰ πουλιὰ κελαηδοῦσαν στὰ κλώνια μὲ
ἀγγελικὲς μελωδίες.

Τὸ караβάνι τῶν τριῶν μάγων ταξίδευε, μέρες τώρα, στὴν
ἐρημο. Ὅμως εἶχε ὀλότελα ξεστρατίσει. Ὁ Μελχιὼρ τὸ ἔβλεπε
τίς νύχτες ἀπὸ τ' ἄστρα πὼς ὄδευαν* κατὰ τὸ νοτιῶν.

— Λὲς καὶ δὲν ὀδηγοῦμε ἐμεῖς τίς καμήλες, εἶπε στοὺς δύο του
συντρόφους. Κινήσαμε γιὰ τὸ γυρισμὸ στὴν Περσία κι ὁ δρόμος
σὲ λίγο μᾶς βγάζει στὴν Αἴγυπτο.

— Καλύτερα! εἶπε ὁ Γάσπαρ. Ἡ χώρα τοῦ Νείλου εἶναι ἡ πα-
τρίδα τοῦ μυστηρίου. Ἐκεῖ θὰ σπουδάσουμε πιὸ βαθιὰ τὴ σοφία.

— ὦ, ποῖα σοφία μπορεῖ νὰ σταθῆ μπροστὰ στὴν ἀλήθεια πού
ἔλαμψε μὲς στὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ. Δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μακρύν-
ουμε ἀπὸ τὴ γῆ τούτη πού γέννησε τὸ Σωτήρα, εἶπε ὁ Βατά-
σαρ.

— Θὰ γυρίσωμε σύντομα, εἶπε ὁ Γάσπαρ. Σὰν θὰ ἴρθη ἡ ὥρα τῆς

δόξας Του, θά βρεθούμε κοντά Του να Τοῦ προσφέρουμε τὸ βαρύτιμο στέμμα τοῦ Βασιλιᾶ...

— ...ἢ ν' ἀλείψουμε μὲ τὴ σμύρνα τὸ σῶμα Του μέσα σ' ἕναν τάφο! πρόσθεσε ὁ Βαλτάσαρ.

—“Ὅποιος γεννήθηκε, θά πεθάνη, ἀπάντησε ὁ Μελχιώρ. Μὰ πίσω ἀπ' τὸ θάνατο, εἶναι ἡ ζωὴ, κι Ἐκεῖνος ἦρθε νὰ τὸ διδάξη στοὺς ἀνθρώπους. Ἄς δοξάσουμε, λοιπόν, τὸ Θεό, πού μᾶς ἔστειλε νὰ προσφέρωμε πρῶτοι θυμίαμα στὸ Σωτήρα τοῦ κόσμου.

Αὐτὰ κουβέντιαζαν οἱ σοφοὶ ἀστρολόγοι, ὅταν ἀντίκρισαν μιὰ ὁλόδροση ὄαση μὲ πυκνὲς χουρμαδιές. Οἱ καμηλές, πού μὲ τὸ ἔνστικτο μυρίζονταν τὸ νερὸ καὶ τὸν ἴσκιο ἀπὸ μίλια μακριά, τράβηξαν κατὰ κεῖ βιαστικές.

— Δυὸ ταξιδιώτες, εἶπε ὁ Βαλτάσαρ. Ἕνας ἄνδρας καὶ μιὰ γυναίκα πού ἔχει στὴν ἀγκαλιά της μωρό. Ταξιδεύουν χωρὶς καρβάνι... Θά ἔχουν χάσει τὸ δρόμο τους, φαίνεται. Πάμε νὰ τοὺς δώσουμε βοήθεια!

— Ναί, πᾶμε! εἶπαν κι οἱ ἄλλοι. Ἔχομε καμηλές καὶ γιὰ τοὺς δυὸ τους.

— Γρήγορα, γιατί ξεκίνησαν... Δὲν προφταίνομε! εἶπε ὁ Μελχιώρ.

Πραγματικά, οἱ δυὸ ὁδοιπόροι, πού εἶχαν ξεκουραστῆ ἀρκετά, συνέχιζαν τὴν πορεία τους. Ἡ γυναίκα κρατοῦσε τὸ Βρέφος στὴν ἀγκαλιά της. Ὁ ἄνδρας, πού ἔσκυβε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς κούρασης καὶ τῶν χρόνων, ἀκουμποῦσε σ' ἕνα ραβδί.

Ἐτρεξαν πίσω τους οἱ τρεῖς μάγοι, μὰ ἄξαφνα στάθηκαν σὰ μαρμαρωμένοι. Ὅ,τι εἶδαν τὰ μάτια τους ξεπερνοῦσε τὴ φαντασία. Ἡ ὄαση μὲ τὶς χουρμαδιές περπατοῦσε μαζί μὲ τοὺς ὁδοιπόρους. Οἱ πηγὲς πού ὄλο στέρευαν πίσω τους, ἀνάβρυσαν ἀσταμάτητα κάτω ἀπὸ τὰ πέλατά τους. Τὰ κρυσταλλένια νερά τους κυλοῦσαν κατὰ τὴ χώρα τοῦ Νείλου, χαράζοντας ἀσημένιο τὸ δρόμο. Τὰ δέντρα καὶ τὰ φυτά, τὰ λουλούδια κι ἡ χλόη συνόδευαν τοὺς δυὸ ὁδοιπόρους, καὶ στὸν αἰθέρα τὰ χελιδόνια κι οἱ γερανοὶ ταξίδευαν μαζί τους.

Πίσω τους έμενε πάντα ή άμμος, ή γκριζα μονότονη άμμος, πού τή στροβίλιζε ό άνεμος και τή σώριαζε σε άμμόλοφους.

Και τότε, οί μάγοι κατάλαβαν ποιοι ήταν οί δυο όδοιπόροι πού, φεύγοντας τή σφαγή, πήγαιναν τώ Βρέφος στη χώρα του Νείλου. Γονάτισαν εκεί στην άμμο, πού λίγο πριν είχε βγάλει λουλούδια.

— Δόξα Σοι, Κύριε, είπαν, πού βρήκαμε τώ δρόμο Σου ξανά.

Κι άκολούθησαν πίσω άπ' τήν κινούμενη όαση, πού σιγά σιγά τούς έτύλιξε μέσα στη δροσιά της.

(Από τώ βιβλίο *Τώ λάλημα τής καμπάνας*)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

°Ο πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρά

Βρισκόμαστε στὸ 1292. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Μοριᾶ κατέχεται ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Καὶ μόνο ὁ Μυτζηθράς, ὁ σημερινὸς Μυστράς, βρίσκεται στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. — Ἐνας νεαρὸς Ἕλληνας, ὁ Νικηφόρος Σγουρός, ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ κρυφὰ ἀπ' τὸ φραγκοκρατούμενο Ναῦπλιο καὶ νὰ πάῃ στὸ Μυστρά, γιὰ νὰ ζητήσῃ προστασία κοντὰ σὲ ἕνα συγγενή του, τὸ μεγάλο ἄρχοντα Σγουρομάλλη, ποὺ ὅμως ποτέ του δὲν ἔχει δεῖ. Ὁ νεαρὸς, ὕστερα ἀπὸ περιπέτειες καὶ κινδύνους, φτάνει στὸ Μυστρά, ἀλλὰ κι ἐκεῖ τὸν περιμένουν πολλὲς καινούριες δυσκολίες, ποὺ τελικὰ τὶς ὑπερνικᾷ. — Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ περιγράφει τὴν πρώτη πρώτη μέρα τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ στὸ Μυστρά.

ΣΗΜΕΡΩΝΕ γιορτῆ μεγάλη, τῶν Ταξιαρχῶν. Πάνω στὸ βράχο τοῦ Μυτζηθρά καὶ κάτω σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ κάμπου, σήμαντρα* σκόρπια γλυκολαλοῦσαν ἀπὸ τὸν ὄρθρο. Μὲ τοὺς ἀτμούς τῆς καταχνιάς, ἢ θύμιση τῆς χτεσινῆς βροχῆς ἔσβησε στὶς ἰριδιστὲς* ἀχτίδες τοῦ κανοῦριου ἡλίου. Κι ἀπ' ὄλους τοὺς δρόμους ποὺ κλαδώνονται σὰν ἄσπρες φλέβες στὸ λάσιο* στῆθος τοῦ μεγάλου κάμπου, καβαλαραῖοι καὶ πεζοί, χωριάτες, ἄρχοντες, λαϊκοί, ἱερωμένοι, ταξιδεῦανε τραβώντας ἄλλοι κατὰ τὴν ἄβρῃ Λακρεμονία, τὴ γερμένην ἐρωτιάρικα στὸ πλευρὸ τοῦ λυ-

γερού Εὐρώτα, κι ἄλλοι πρὸς τὸν ἄδρῶ κι ὄρθιο βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ.

Τὰ σπίτια ἦτανε χτισμένα στὴν προσηλιακὴ, τὴν ἡμερώτερη πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, αὐτὴν ποὺ ἀντικρίζει τὸν κάμπο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν τὶς γιορτάδες γιὰ νὰ ἐκκλησιαστοῦν στὸ Μυτζηθρᾶ μαζί με τὴν Κεφαλῆ* καὶ τοὺς ὀφικιαλίους.* Καβαλικεμένες γυναίκες, σὲ μοῦλες ἀσημοκοῦδουνες, οἱ ἀρχόντισσες σκαρφάλωναν ἀπὸ τὰ φιδωτὰ στενορῦμα, τὰ πλακοστρωμένα καὶ σκαλωτὰ, ἐνῶ ἀπὸ ψηλά, τὰ βούκινα* καὶ τὰ σαλπίγγια χαιρέτιζαν τὴν ἐξοδο τοῦ στρατηγοῦ. Ἦταν ἡ στιγμή ποὺ ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ Διοικητήριο μετὰ τὴν πλουμιστὴ του ἀκολουθία, καὶ τραβοῦσε ἀργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατὰ τὴν ἐκκλησιά.

Χωμένος στὸν ὄχλο ποὺ παραμέριζε βιαστικά, ὁ νέος μετὰ τὴν πολεμικὴ ἐξάρτυση, τόσο παράταιρος ἀνάμεσα στὸ φτωχοντυμένο πλῆθος, στάθηκε νὰ κοιτάξῃ, μετὰ περιέργεια. Οἱ στρατιῶτες προπορεύονταν σὲ δυὸ στοίχους, κρατώντας τὰ κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρὺ. Στὸν πλακόστρωτο δρόμο, τὸν κλεισμένο ζερβόδεξα, ἀπὸ πελεκητοὺς βράχους ἔνα μπόι ψηλοῦς, τὰ βήματα κι οἱ ἀρματοσιῆς κροτάλιζαν σὰ χεῖμαρρος ἀπὸ μπακίρι. Πίσω, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου ποὺ φιδολύγιζε κατηφορίζοντάς, ἡ συνοδεία πρόβαλε λάμποντας ἀπὸ μάλαμα, ἀσῆμι καὶ μεταξύ.

Ποτὲ του ὡς τώρα ὁ ξένος δὲν εἶχε τύχει σὲ τέτοιο θέαμα. Ἡ φορεσιά του τὸν ἔδειχνε ἀρχοντόπουλο, ὅμως οἱ τρόποι κι ἡ θωριά του εἶχανε κάτι τὸ ἀγριωπὸ κι ἀτίθασο. Ἐπαψε νὰ σκουντᾷ τοὺς διπλανοὺς του, ὀρθώθηκε στὰ νύχια καὶ κοίταξε.

Πέρασε πρῶτος ὁ στρατηγός, ντυμένος σὲ σκαραμάγκι* ὄλομέταξο, ὕφασμα ποὺ κυλοῦσε ὑγρὸ πάνω στὸ νευρωμένο κορμὶ του κι ἔριχνε ἀντιφεγγιῆς φιλντισένιες. Οἱ χαμηλόφωνες κουβέντες τοῦ ὄχλου κυλοῦσαν ζευγαρωτὰ μετὰ τὴ διαδρομὴ του, μελισσολόι βουερό. Οἱ ἄλλοι ὀφικιάλιοι ἔρχονταν τὸ κατόπι, κι αὐτοὺς τὸ πλῆθος τοὺς ὀνομάτιζε ἕναν ἕνα. Ὁ πρῶινός ἦλιος

πιτσιλίξε με λαμπαδιάσματα φευγαλέα τὸ βαρύτιμο ρυάκι. Τὸ ξένο ἀρχοντόπουλο ἔσκυψε στὸ διπλανό του καὶ ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

Ἦ ἄνθρωπος τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Ὁ ἀρχοντας Σγουρομάλλης; Ἦ ἐνδοξότητά του πέρασε. Νά, ἐκεῖ κοντὰ στὴν Κεφαλὴ πηγαίνει...

Ἀκολούθησε μὲ τὰ μάτια τὴ διεύθυνση τοῦ χεριοῦ κι εἶδε, ψηλότερα ἀπὸ τ' ἄλλα τὰ κεφάλια, ἕναν ἄντρα ποὺ πορευόταν ἀργοπερπάτητος. Φοροῦσε κωνικὸ σκιάδι* βυσσινί, καὶ τὰ μαλλιά του, πηχτά, κορακάτα, στρουφίζανε γυαλίζοντας πάνω στὸν ἄσπρο σβέрко. Χίμηξε τὸ παιδάριο ἀνάμεσα στὸ πλήθος, ἄνοιξε δρόμο μὲ τοὺς ἀγκῶνες, πάλεψε, καὶ τέλος ἔφτασε στὸ ὕψος τοῦ ἀρχοντα, πάνω ποὺ ὁ στρατηγὸς κι οἱ πρῶτοι τῆς ἀκολουθίας μπαίνανε στὴν ἐκκλησιά. Ἦ σκοτεινὴ πύλη χώνευε τὰ χρώματα, τὰ μέταλλα, τὶς φωτιές ἀπὸ τὰ πετράδια. Μαζὶ κατὰπτε καὶ τὸν πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ὄρμή του ὁ ξένος, ἦρθε νὰ πέση πάνω στὸ ζυγὸ τῆς φρουρᾶς. Ἐσπρωξε δυὸ στρατιῶτες, πάσχισε νὰ περάσῃ. Ἀμίλητοι ἐκεῖνοι, ζυγώσανε τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο τὰ θωρακισμένα κορμιά τους, καὶ τὸν ξαποστείλωνε πίσω.

— Ἀφήστε με... ἀφήστε με! ἔκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας μὲ τὶς παλάμες τὰ φολιδωτὰ* λωρίκια* τους.

— Πίσω!

Ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὰ τουφία* τοῦ στρατιώτη καὶ τὸν χτύπησε μὲ τὸ γόνατο στὰ νεφρά. Τὸ πλήθος, ποὺ εἶχε παραμερίσει γιὰ μιὰ στιγμή ἀνήσυχο, βάλθηκε νὰ γελάῃ.

— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ παλαβὸς; ρωτᾶει ἕνας πένταρχος ζυγώνοντας ἀγριεμένως.

Ἦ ἀκολουθία ὄλο καὶ καταχωνιαζόταν στὴ σκοτεινὴ πύλη. Κλείνοντας τὴν παράταξη, οἱ ἀρχόντισσες ἀνεβαίνανε τώρα τὰ σκαλοπάτια, μὲ σούσουρα ἀπὸ μεταξωτά. Ἀχιστή, γλυκερὴ μυρωδιὰ ἀπὸ λιβάνι καὶ ζεστὸ κερὶ ξέφευγε, ἀνακλαδιζόταν στὸν κρυστάλλινο ἀέρα τοῦ πρωينوῦ ἀπόβροχου.

— Χμ! εἶναι ὁ κακοκέφαλος ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάστηκε τὰ ξη-

μερώματα στο παλάτι σώνει και καλά να ιδή την Κεφαλή, παρατήρησε ο πένταρχος κοιτάζοντας τον άνησυχο νέο. Τραβήξου πέρα, παλικάρι μου, και κάθισε φρόνιμα, μη βάλω να σε μαστιγώσουν.

— Είναι ανάγκη να ιδώ την Κεφαλή! φώναξε ο νέος παλεύοντας πάντα πίσω από τις ράχες των φρουρών. Έχω να του πω κάτι βιαστικό και σπουδαίο!

— Κι εγώ το καλό που σου θέλω να καθίσης φρόνιμα. Έχουμε στο παλάτι βούρδουλες ίσια ίσια στα μέτρα σου.

Γέλασαν οί κοντινοί πολίτες, γέλασαν κι οί στρατιώτες. Το παιδάριο πρόβαλε το πρόσωπό του ανάμεσα στους ώμους που τον έσπρωχναν πίσω.

— Τότε άφηστε με τουλάχιστο να το πω στο θείο μου, έκανε.

— Και δέν το λές και στον παππού σου! Έμås να ξεφορτωθής.

Φουντώσανε βροντερά τå γέλια. Ο νέος άναψε από ντροπή και λύσσα.

— Στο θείο μου τον Σγουρομάλλη! φώναξε.

— Έλα, έλα! είσαι για τå σίδερα, τå βλέπω, έκανε ο πένταρχος. Σπρώχτε τον πίσω, να ξεμπερδεύουμε.

Οί στρατιώτες γύρισαν κατά τον Σγουρό, τόν άρπαξαν από τις μασχάλες. Τήν ίδια όμως στιγμή, στριγκλιές γυναίκειες ξέσπασαν στην άλλη άκρη του δρόμου, ποδοβολητό άλόγου άκούστηκε σύνταχα να ζυγώνη, τå πλήθος άναστατώθηκε, πισωπλάτισε, κι ένας καβαλάρης, πατώντας μέσα στο σωρό, ήρθε να πεζέψη μπροστά στα σκαλοπάτια.

Ήτανε τουρμάρης.* Πήδηξε από τ' άλογο και μπήκε στην εκκλησιά. Οί άξιωματικοί που στέκονταν άπ' έξω, ζώσανε τήν πύλη κοιτάζοντας μέσα με περιέργεια· οί δυο στρατιώτες παράτησαν τόν Σγουρό. Στο πλακόστρωτο του σολέα, άκούστηκε βιαστικό σούρσιμο από τå πόδια, ο κόσμος παραμέρισε κι όλοι είδαν τå στρατηγό να βγαίνη με βήματα μεγάλα, να πηδάη στ' άλογο του τουρμάρχη και να ξαμολιέται τόν κατήφορο. Πέντ' έξι άξιωματικοί άνώτεροι, τόν άκολουθοΰσαν καλπάζοντας από κοντά.

Στήν ἀναταραχή τοῦ κόσμου, ἀνακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι καί χωριάτες, λαϊκοί καί ἄρχοντες. Ἐκ τῶν ὀφικιάλι-
ους τῆς ἀκολουθίας λιγοστοί μείνανε στήν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι
πήραν τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τὴν Κεφαλὴ. Μπροστὰ στὰ σκαλοπά-
τια γινόταν μιὰ μικρὴ σύναξη γύρω στὸν Σγουρό, ποὺ χειρονο-
μοῦσε καὶ φώναζε:

— Δὲ σᾶς τὸ ἴλεγα ἐγώ; Δὲ σᾶς τὸ ἴλεγα;...

Ἐὸ πένταρχος ἦρθε κοντὰ καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί ξέρεις ἐσύ;

Οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά κι ὁ κό-
σμος τοὺς ἔκανε τόπο. Ἐνάμεσά τους ἕνας ἄντρας ψηλός, μελα-
χρινός, ντυμένος μὲ χρυσοκόκκινο σκαμαμάγκι, στάθηκε μιὰ
στιγμὴ ἀτάραχος γιὰ νὰ φορέσει τὸ κλαπωτό του σκιάδι. Τὰ
μάτια του, τὰ μαῦρα καὶ γυαλιστερά, ποὺ σεργιάνισαν μηχανικὰ
τὸν ὄχλο, εἶχανε μιὰν ἀδιόρατη ἀχτίδα εἰρωνείας. Μαλλιὰ καὶ
γένι μαῦρα, λουσάτα, πλαισίωσαν τ' ὠραῖο του πρόσωπο.

— Ἐὸ ἄρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αὐτὶ τοῦ Νικηφόρου
ὁ πένταρχος, σὰ γιὰ νὰ τοῦ φανῆ τώρα ἄρεστός.

Ἐὸ πρωτοστράτορας* τοῦ Μυτζηθρᾶ ὄρθωσε τὸ κεφάλι του
καὶ κοίταξε πάλι τὸ συναγμένο πλῆθος. Τὰ μάτια του, ποὺ
στραφτάλιζαν ὑγρὰ καὶ μαῦρα, δὲ στέκονταν πουθενά, κυλοῦσαν
ἀδιάφορα πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια. Τὸ χεῖλος του ἀνασηκώθηκε
ξεσκεπάζοντας ἄσπρα μυγδαλωτὰ δόντια. Καὶ τὸ ἄφωνο τοῦτο
χαμόγελο, ἔδωσε στὸ πρόσωπό του κάτι ἀπάνθρωπο [...] Σή-
κωσε τὸ δεξί του, ποὺ κρατοῦσε μικρὸ σκῆπτρο μὲ κόμπους
ἀσημένιους, σύμβολο τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τίτλου του, κι ἔγνεψε
νὰ παραμερίσουν τὸν ὄχλο γιὰ νὰ περάσει.

Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους κι ὁ Σγουρός βρέθηκε κολλημένος
πάνω σὲ μιὰ ξερολιθιά, ἀνήμερος νὰ σαλέψει χέρι ἢ πόδι.
Μέσα στὸ σύννεφο τῆς χλαλοῆς ποὺ σηκώθηκε, ξεφωνητά,
βογκητό, βοῦθ τῆς ποδοπατημένης πλέμπας,* ὁ ἄρχοντας Σγου-
ρομάλλης κατέβηκε ἄργα τὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια, ἔστριψε
τὸν κατήφορο κι ἔφυγε ἀκολουθημένος ἀπὸ τέσσερους ὀφικι-
αλίους καὶ τρεῖς νεαρὲς ἀρχόντισσες.

“Όταν ο λαός μπόρεσε πάλι ν’ άπλωθῆ και νά ξανασάνη, ο πένταρχος σίμωσε τόν Σγουρό.

— Άκολουθή τον, εἶπε δείχνοντας τὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, ὅπου εἶχε στρίψει ὁ πρωτοστράτορας. Πρόσεχε ὁμως!... Δὲν εἶναι πάντα φρόνιμο νά τὸν ζυγώνης...

Τὸν ἀκολουθῆσε. Στὰ πολυδαίδαλα στενορύμια εἶχε κιόλας χάσει τ’ ἀχνάρια του. Μιά δυὸ φορές τὸ μάτι του πρόλαβε τὴν ἐπίσημη συντροφιά πού χανόταν, γοργή κι ἀέρινη, σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου. Οἱ κυράδες σηκῶνανε στὰ δυὸ δάχτυλα τὰ μακριά τους τὰ φουστάνια καί, τεντώνοντας μπροστὰ τοὺς ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σὰν πουλακίδες. Οἱ ἄντρες βαδίζανε σοβαροὶ κι ἀμίλητοι. Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης ὁμως προπορευόταν λίγο, κι ὁ Νικηφόρος, δίχως νά βλέπῃ τὸ πρόσωπό του, τὸ φανταζότανε νά ἔχη στὰ χεῖλη τὸ ἴδιο ἐκεῖνο εἰρωνικό χαμόγελο.

Μάντεψε τὴν κατεύθυνσή τους ἀπὸ τοὺς διαβάτες πού ἐβρισκε κάθε τόσο σταματημένους νά κοιτάζουν τὴ λαμπρὴ συντροφιά. Ὁ πρωτοστράτορας εἶχε ἀκολουθήσει διαφορετικὸ δρόμο ἀπὸ τὴν Κεφαλή, δὲν πήγαινε στὸ Διοικητήριο. «Σπίτι τοῦ πάει» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Σγουρός. Κι ἀληθινά, σὲ λίγο σταμάτησε κι αὐτὸς μπροστὰ σ’ ἓνα μικρὸ ἀρχοντικό. Ἦταν δίπατο, ἐρημικό, χτισμένο σὲ πλαγιὰ ἡμερη, μὲ περιβόλι πίσωθὲ του. Δυὸ κυπαρίσσια, ξεπερνώντας τὴν κόκκινη σκεπή, σαῖτευαν τὸν οὐρανὸ μὲ χάρη. Στὴ θολωτὴ πύλη φύλαγε σκοπὸς.

Ρώτησε ἂν εἶναι τοῦτο τὸ σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα.

— Αὐτὸ εἶναι, ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸν κοίταξε πρῶτα, ὑποψιασμένος, ὁ στρατιώτης.

— Ἀκολουθῆσα τὴν ἐνδοξότητά του ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, πρέπει νά τὸν ἰδῶ στὴ στιγμή.

— Δὲ μπορείς.

— Εἶναι ἀνάγκη, μεγάλη ἀνάγκη!

— Δὲ μπορείς, ξανάπε ὁ σκοπὸς ξερὰ καί συνέχισε τὶς κανονικὲς του βόλτες μπροστὰ στὴν πύλη.

“Ἄλλο πάλι ἐμπόδιο. Κάτι σὰ μοιρολατρεία χαινωτική, σὰν

ἀποθάρρυνση ἄγνωστη ἴσαμε τώρα στὸ φυσικό του, ἄρχιζε νὰ διανεύη*. στὴν ψυχὴ τοῦ νέου. Κοίταζε τὸ πῆγαιν' ἔλα τοῦ σκοποῦ κι ἀναρωτιότανε μήπως στ' ἀλήθεια ἦταν γραφτὸ νὰ ξεκινήση ἀπὸ τ' Ἀνάπλι καὶ νὰ κουβαληθῆ στὸ Μυτζηθρὰ γιὰ νὰ μὴν κατορθώση τίποτα στὰ τελευταῖα. Εἶναι λοιπὸν τῶν ἀδύνατων ἀδύνατο νὰ μιλήση κανένας στοὺς ἄρχοντες τῆς Ρωμανίας; Ἡ σκέψη αὐτὴ τὸν ἔβαλε σ' ἀπορία ἐκνευριστικῆ, τοῦ κέντριζε κιόλας τὴν ἀγανάκτηση. Ἡ παρέμβαση τοῦ σκοποῦ ἦρθε πάνω στὴν ὥρα:

— Τραβήξου πέρα!

Λές καὶ τοῦ ἴδινε ἓνα χαστούκι ἢ βάνουση τούτη φωνή.

— Ἐγὼ νὰ τραβηχτῶ πέρα ἢ ἐσύ; ἔκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος ἀπὸ τὸ κακό του.

— Ἐλα, ἔλα! τὰ χωρατὰ νὰ λείπουν...

Καὶ λέγοντας ὁ στρατιώτης, χαμήλωσε ἀπειλητικὰ τὴ λόγχη του.

Τότε τὸ παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοὶ εἴσαστε σεῖς, μωρέ, ποὺ ὄλο λογγίζετε τὸν κόσμο! Ποιοὶ εἴσαστε σεῖς ποὺ τὸν μαστιγώνετε, τὸν ποδοπατᾶτε μὲ τὰ φαριά σας; Ρωμιοὶ ἢ Μπαρμπερίνοι; Οἱ Φράγκοι ἀφεντάδες, ἐσεῖς ἀφεντάδες, ὄλοι οἱ σπαθοφόροι τῆς πλάσης ἀφεντάδες, καὶ μονάχα ἢ πλέμπα σκλάβα, ὁ λαὸς τῶν Χριστιανῶν. Ἀνάθεμα!...

Οἱ σκηνὲς τῆς ἐκκλησιᾶς, τὸ ποδοπάτημα τοῦ ὄχλου ἀπὸ τὸ στρατό, τὰ ἐμπόδια κι ἡ καταφρόνια ποὺ ἔβρισκε σὲ κάθε του βῆμα, τοῦ εἶχαν ἀνάψει ἀπὸ ὥρα τὰ αἵματα. Κι εἶχε ἔρθει ἐδῶ στὸ Μυτζηθρὰ ὀρμημένος ἀπὸ τὴ βάγια* του πὼς πάει νὰ πατήση τέλος μιὰ γωνιὰ γῆς λεύτερης. Χρόνια ὀλάκερα κανάκιζε* κι ἀνάθρεφε τὸ γλυκὸ τοῦτο ὄνειρό του. Ἄρπαξε τὸ κοντάρι τοῦ στρατιώτη, τὸ τράβηξε ἀπότομα καὶ βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως νὰ καταλάβῃ πῶς, στὰ χέρια.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἓνα γελάκι σκαστό, γυναικίειο, κατακύλησε ἀπὸ πάνω. Σαστισμένος ὁ Σγουρὸς παράτησε τὸ σκοπὸ καὶ σήκωσε τὰ μάτια του. Στὸ πέτρινο ταβλάτο,* μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα ἦταν σκυμμένη καὶ τὸν κοίταξε. Ἀνασήκωσε τὸ κορμὶ της, κάτι

είπε πρὸς τὰ μέσα, κι ὕστερα ἔσκυψε πάλι καὶ κοίταζε ξεκαρδισμένη τὸ νεαρὸ ταραξία τοῦ δρόμου. Μὲ τὸ ἐλαφρὸ μαντίλι ποὺ κρεμόταν ἀπὸ τὰ δάχτυλά της, τοῦ ἔγνεψε.

— Τί θέλει τ' ἀρχοντόπουλο;

Ὁ Σγουρὸς ἔσιαξε τὰ ροῦχα του.

— Κυρά μου, λέει χαιρετώντας μ' ἀδέξια χάρη, κατὰ τὴ μόδα τῶν Φράγκων, ζητῶ νὰ ἰδῶ τὸ θεῖο μου.

— Ζήτησε νὰ ἰδῆ τὸν ἐνδοξότατο, ἐξήγησε κι ὁ σκοπός, κι ἐπειδὴ τοῦ εἶπα...

Ἡ ἀρχόντισσα σήκωσε προσταχτικά τὸ χέρι της, ὁ σκοπὸς κόπηκε μὲ τὴ μιλιὰ στὸ στόμα. Ἐνα δυὸ ἀντρίκια κεφάλια, ποὺ σκύψανε ἀπὸ τὸ ταβλάτο, κοιτάζανε κάτω αὐστηρὰ καὶ τραβήχτηκαν πάλι.

— Τὸ θεῖο σου εἶπες πὼς ζητᾶς, ἀγόρι μου; ρώτησε ἡ νεαρὴ κυρὰ καὶ τὰ σχιστὰ της μάτια ἔλαμπαν ἀπὸ πνιγμένο γέλιο.

— Ναί, κυρά μου, τὸ θεῖο μου τὸν πρωτοστράτορα!

Μιά φωνὴ ἀντρίκια, βαριά, ἀκούστηκε ἀπὸ πάνω νὰ μαλώνη χαμηλόφωνα τὴν κυρὰ. Ὅμως ἐκείνη γύρισε κατὰ μέσα, ἀνοιξε τὰ χέρια της κι ἔκανε σκασμένη στὰ γέλια:

— Ἀφοῦ εἶναι ὁ ἀνιψιὸς μας!...

Ἐπειτα ὁ Σγουρὸς τὴν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Στάθηκε μὲ τὴν καρδιά ἀναφτερωμένη ἀπὸ ἐλπίδες νὰ προσμένη. «Ὁ ἀνιψιὸς μας»... Λοιπὸν ἡ ὁμορφὴ τούτη κυρὰ εἶναι θειά του. Ἐπιτέλους νὰ καὶ κάτι ποὺ τοῦ ἐρχόταν δεξιά, κάτι ποὺ μπορούσε νὰ τοῦ βαλσαμώσει τὶς ἀμέτρητες λαβωματιῆς τοῦ φιλότιμου. Ἐνας δοῦλος ἀνοίγει τὴ στιγμή τούτη τὴν πόρτα τοῦ δρόμου καὶ τὸν καλεῖ νὰ ῥθῃ κοντά. Ἐχει σπανό, ψόφιο καὶ κίτρινο μοῦτρο εὐνοῦχου. Καθὼς τὸ παιδάριο κάνει νὰ δρασκελίση τὸ κατώφλι, ἓνα κίτρινο, σταφιδιασμένο χέρι ἀκουμπάει πάνω στὸ στήθος του.

— Ἡ ἐνδοξότητά του, λέει ὁ εὐνοῦχος μὲ ψιλὴ, οὐδέτερη φωνή, δὲ μπορεῖ νὰ σὲ δεχτῆ. Ἐχει μεγάλη ἀπασχόληση τὴ στιγμή τούτη, μὲ τὰ σκυλιά του...

Σήκωσε τὰ μάτια σαστισμένος ὁ Σγουρὸς. Τὸν κοροῖδεύανε;

“Ὅμως τὰ μάτια τοῦ δούλου τὸν κοίταζαν μὲ τὴ μελαγχολικὴ σοβαρότητα. πού ἔχουν οἱ ἡλίθιοι.

— Σύρε καὶ πές του πὼς εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν ἰδῶ. Πές του ἀκόμα πὼς εἶμαι συγγενῆς του, ἀνιψιὸς ἀπὸ τ’ Ἀνάπλι. Νικηφόρος Σγουρὸς λέγομαι. Τ’ ὄνομα τοῦτο κάτι θὰ τοῦ θυμίση. Ἄντε, καὶ νά! δῶς’ του καὶ τοῦτο δῶ, γιὰ νὰ βεβαιωθῆ.

Ἐβγαλε τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ χέρι του, τὸ δαχτυλίδι πού τοῦ εἶχε ἀφήσει ἡ μάνα του, καὶ τὸ ἔβαλε στὴ χούφτα τοῦ δούλου.

Ἦστερα, καθὼς ἐκεῖνος κοντοστεκόταν ἀναποφάσιτος, τράβηξε ἀπὸ τὸ περσικί* του ἓνα δυὸ μιλιάρεσια,* τοῦ τὰ ἔδωσε.

— Ἄντε! κάνει σπρώχνοντάς τον νὰ βιαστῆ.

Ὁ εὐνοῦχος μπῆκε πάλι μέσα καὶ ξανάκλεισε τὴν πόρτα. «Τώρα πιά δὲ μπορεῖ... Σὰν ἰδῆ τὸ δαχτυλίδι!» συλλογίστηκε ὁ Νικηφόρος «θὰ κατέβη μοναχὸς του στὴν αὐλὴ νὰ μὲ προῦπαντήση. Θ’ ἀνοίξη τὴν ἀγκαλιά του καὶ θὰ πῆ: — Ἐσύ ’σαι λοιπὸν ὁ γιὸς τῆς Ἑλένης Σγουροῦ, τῆς ἀλησμόνητης συγγένισσάς μας ἀπὸ τ’ Ἀνάπλι!» Καὶ πάλι ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπᾷ, μὲ τὴν κρυφὴ λαχτάρα τούτης τῆς στιγμῆς, τῆς στιγμῆς πού εἶχε μάθει ἀπὸ μικρὸς νὰ τὴν προσμένῃ, καὶ πού θ’ ἀνοίγε καινούριους δρόμους, ἀνυποψίαστους ἴσαμε τώρα, στὴ ζωὴ του. «Ποιὸς ξέρει!... Ἴσως μὲ πάρη κοντά του, νὰ μένω σὰ γιὸς του ἢ ἀδερφὸς μέσα στὸ σπίτι του. Ἴσως μὲ παρουσιάσῃ στὴν Κεφαλὴ καὶ μὲ κἀνη κι ἐμένα ὀφικιάλιο. Θὰ πάω στὴ Βασιλεῦσα καὶ θὰ μὲ γνωρίσῃ ὁ βασιλέας. Θὰ τοῦ φιλήσω τὸ πόδι, μέσα στὸ χρυσοτρίκλινο,* κι αὐτὸς θὰ πῆ: «Πάρτε τὸν Νικηφόρο τὸν Σγουρό, ἐσεῖς πατρικιοί, καὶ φορέστε του τὸ σκαραμάγκι πού ἀρμόζει στ’ ὀφίκιο πού τοῦ ἔδωσα καὶ στὸ μεγάλο του τὸ γένος».

Τὸν ξύπνησε τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας πού ξανάνοιγε, καὶ μ’ ἀπορία βαθιά εἶδε τὸ μοῦτρο τοῦ δούλου νὰ προβαίνει μές’ ἀπὸ τὸ φτενὸ ἄνοιγμα.

— Ὁ μεγαλότατος ἀφέντης λυπᾶται κατάκαρδα, λέει, πού δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ δεχτῆ. Σοῦ δίνει τὴν εὐκὴ του νὰ πᾶς στὸ καλὸ, λέει, κι ἂν τὸν ἀγαπᾶς σὰ θεῖο σου, νὰ μὴν ξαναφανῆς στὴν πόρτα του, λέει, γιὰτὶ τότε κι αὐτὸς θὰ ξεχάσῃ πὼς εἶναι θεῖος

σου και θα σου φερθῆ, λέει, καθώς δὲν ταιριάζει σ' ἀνιψιό του...

Προτοῦ προλάβει νὰ συνέρθη τὸ παιδάριο, ἢ πόρτα εἶχε κλειστή στὰ μούτρα του, κι ὁ σκοπὸς στεκότανε μπροστά της μὲ μάτι σκοτεινὸ κι ἀποφασισμένο.

Ὅμως δὲν ἦταν γραφτὸ νὰ δοκιμάση ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς σήμερα τούτη μονάχα τὴν ἄσχημη ἐκπληξη. Καθὼς σήκωνε τὰ μάτια του, πὺλ λίγο ἀκόμα και θὰ βούρκωναν, βλέπει πέρα, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, νὰ ξεμπουκάρῃ ἓνα μπουλούκι στρατιῶτες. Κρατοῦσαν τὶς λόγχες τους ὀρθές, ἀστραφτερές πάνω στὰ μακριὰ κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ἓνας καλόγερος. Κι ὁ καλόγερος εἶχε τεντωμένο τὸ χέρι κι εἰδειχνε αὐτόν.

Ἡ σπεῖρα* —καμιὰ δεκαριά ὀπλίτες κι ἓνας δέκαρχος— κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ κοιτάζοντας τὸ παιδάριο.

Ἦστερα, ὄλοι μαζί οἱ ἄρματωμένοι, χιμᾶνε ἀφήνοντας πίσω τὸν καλόγερο, πὺλ καταχωνιάστηκε στὴ σκιά ἀνάμεσα στὶς ἀρματωσιές, και ζώνουν τὸν ἀνιψιό τοῦ πρωτοστράτορα.

— Τοῦτος εἶναι; ρωτᾶει ὁ δέκαρχος ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ στήθος τοῦ παιδαρίου, και γυρίζοντας τὸ κεφάλι του κατὰ τὸν καλόγερο.

— Αὐτός!

Τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ μπράτσα, και κάποιος τοῦ τράβηξε ἀπὸ τὸ θηκάρι τὸ σπαθί του. Σαστισμένος ἐκεῖνος, στεκότανε και τοὺς κοίταζε· ἡ σκέψη του ἦτανε θολὴ ἀπὸ τ' ἀπανωτὰ χτυπήματα τῆς μοίρας.

— Ἐμπρός, πάρτε τον! πρόσταξε ὁ δέκαρχος και τράβηξε πρῶτος μπροστά.

Οἱ στρατιῶτες τὸν ἄδραξαν. Μέσα στὴν κλαγγὴ τῶν ὄπλων, ἄρχισε νὰ βαδίζῃ κι αὐτὸς ἀσύνειδα, σὰν ἀφιονισμένος. Μονάχα μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε νὰ γυρίσῃ πίσω τὸ κεφάλι του και τότε, στὴν ἀπόσκια πλευρὰ τοῦ δρόμου, εἶδε ζαρωμένο τὸν καλόγερο νὰ τὸν παρακολουθῆ μὲ τὸ μάτι.

Τὸν ἀναγνώρισε. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐκείνους πὺλ, χετὲς τῆ νύχτα, εἶχανε πλαγιάσει δίπλα του, στὸ καπηλειό...

(Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα Ἡ Πριγκίπισσα Ἰζαμπὴ)

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Ὁ πρῶτος ταξιδιώτης

— Μὲρ χαμπάρ!¹

— Μὲρ χαμπάρ!

Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἴσαμε σαράντα πέντε χρονῶ. Κοντόσωμος, φτωχικὰ ντυμένος, μὲ τὰ βρακιά πού φοροῦνε οἱ τσιτμηδες καμηλιέρηδες. Τὰ μαλλιά του καὶ τὰ γένια του ἦταν ψαρά καὶ σκεπάζανε πυκνὰ τὸ κεφάλι καὶ τὸ πρόσωπο. Ὅμως φῶς ἦταν στὸ πρόσωπο αὐτό: ἔσταζε, ἔλαμπε ἡμερο ἅπ' τὰ καστανά μάτια του. Τὸν λέγαν Ἄλη. Στὸ φαράγγι* πὺ εἶναι πίσω ἅπ' τὰ Κιμιντένια, ἀλάργα* ἴσαμε τρεῖς μέρες δρόμο, ἐκεῖ εἶναι ἡ πατρίδα του. Ἐκεῖ ζοῦνε οἱ τσιτμηδες, ἄπλοὶ κι ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, πὺ ποτεὲ δὲν πειράζανε κανένα. Εἶναι φυλὴ Μουσουλμάνοι, πιστεύουνε στὸν Μωχαμέτ, ὅμως πιστεύουνε καὶ στοὺς ἀγίους τῶν Χριστιανῶν, προπάντων στὸν Ἄι-Γιῶργη τὸν καβαλάρη. Λένε: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος στὴ γῆ δῶ κάτω. Οἱ ἅγιοι τῶν Χριστιανῶν ζοῦν ψηλά, κεῖ πὺ μένει κι ὁ Προφήτης. Δὲν μπορεῖ, θά ἔχουνε κι αὐτοὶ πολλὴ δύναμη. Καλὸ εἶναι ἓνας φτωχὸς τσιτμηὲς νὰ τὰ ἔχη καλὰ μ' ὄλους ὅσοι μένουνε στὸν οὐρανό».

Οἱ πιὸ πολλοὶ τσιτμηδες ζοῦνε ὀδηγώντας καραβάνια καμηλές, δικὰ τους ἢ ξένα. Κατεβάζουν τὰ γεννήματα ἅπ' τὰ Κοζάκια στὰ παράλια, αὐτοὶ καβάλα στὰ γαϊδούρια τους, πίσω οἱ ντεβέδες* κι οἱ καμηλές. Κάθε καμήλα ἔχει τὸ κουδούνι της, τὸ κάθε

1. Τούρκικος χαιρετισμός.

κουδούνι έχει τὸ δικό του ἦχο. Οἱ τσιτμήδες καμηλιέρηδες ὀργώνουν ἀργὰ τὸ δρόμο, δὲν κοιτᾶνε πίσω, πάντα κοιτᾶνε χαμηλά: τῆ γῆ πού σπιθίζει ἀπ' τὸν ἥλιο, τ' αὐτιά τοῦ γαϊδουριοῦ πού πότε πότε σαλεύουν. "Ὅλα εἶναι ἴδια, ἀπαράλλαχτα ἴδια. Τὸ ζὸ κάτω ἀπ' τὰ σκέλια τους δίνει μονότονη κίνηση στὸ κορμί τους, στὸ κεφάλι τους —πότε μπρός, πότε πίσω. Τὸ μυαλὸ καὶ τὸ κορμί συνηθίζουνε τὴν κίνηση, πού μὲ τὸν καιρὸ γίνεται ἀναγκαία καθὼς ὁ ἀγέρας καὶ τὸ φῶς: ναρκώνει τὸν ἄνθρωπο, τίποτα πιά δὲν ἐπιθυμεῖ καὶ τίποτα δὲ ζηλεύει —ἔτσι εἶναι ἡ ζωὴ. Πίσω του παίζουν οἱ ἦχοι, ἔξι, ἑφτά, ὀχτῶ φωνές —αὐτὲς εἶναι δλες οἱ φωνές τοῦ κόσμου. Ὁ πρῶτος ἦχος ἀπ' τὴν πρώτη καμήλα —τὸ κουδούνι πού κρέμεται ἀπ' τὸ σαμᾶρι της— ψιλός, νεανικὸς ἦχος, λέει πάντα:

Ἐβλεντιρελίμ... Ἐβλεντιρελίμ...
Ἐβλεντιρελίμ... Ἐβλεντιρελίμ...

Ὁ δεῦτερος ἦχος ἀπ' τὴ δεύτερη καμήλα, πιὸ βαρὺς, λέει:

Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...
Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...

Κι ὁ τρίτος ἦχος, αὐστηρὸς, ἀργός, δένει τοὺς πρώτους καὶ ἀποκρίνεται μὲ ἀσφάλεια:

Σουρντάν... μπουρντάν...
Σουρντάν... μπουρντάν...

Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ταραξῆ τὴν αὐστηρὴ πειθαρχία αὐτῶν τῶν ἠχῶν. Ἐπιβεβαιώνουν τὴν καλὴ τάξη, τὴ συμφωνία τοῦ κόσμου. Τοὺς ἀκούει νὰ πορεύωνται πίσω του ὁ τσιτμής, καὶ εἶναι ἡσυχος πὼς ὄλα πᾶνε καλὰ στὴ γῆ. Μπορεῖ νὰ τύχη μιὰ στιγμή —μιὰ ἐλάχιστη στιγμή— νὰ λείψη ἓνας ἦχος. Ἡ ἀρμονία πάσχει μονομιᾶς, κι ὁ τσιτμής καταλαβαίνει πὼς κάτι χάλασε στὴν τάξη τοῦ κόσμου. Τότε μονάχα παίρνει τὸ πρόσωπό του ἀνήσυχη ἔκφραση καὶ γυρίζει πίσω του νὰ δῆ. Σταματᾶ,

κατεβαίνει απ' τὸ γαϊδούρι του, πάει καὶ ξαναδένει στὸ караβάνι τὴν καμήλα πὸν ἔκοψε τὸ σκοινί. Καὶ ἡ συμφωνία ξαναρχίζει.

Οἱ ζευγάδες* τοῦ ὑποστατικοῦ,* μαζεμένοι γύρω στὸν Ἄλῃ, τὸν παρακολουθοῦνε πὸν τυλίγει τὸ ἕνα τσιγάρο πάνω στ' ἄλλο, σιωπηλός.

— Ἄλῃ, πὸν εἶναι τὸ караβάνι σου;

— Δὲν ἔχω караβάνι. Ἦρθα μοναχὰ μὲ μιὰ καμήλα.

— Μοναχὰ μὲ μιὰ καμήλα! Δὲ δουλεύεις σὲ караβάνια;

— Ὁχι, δὲ δουλεύω πιά σὲ караβάνια.

— Καὶ πὸν πᾶς;

Τὸ φῶς στὰ μάτια τοῦ Ἄλῃ τρέμει ἀνήσυχο, σὰν ἀπορία παιδιοῦ.

— Γυρεύω τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι...

Καὶ πρὶν οἱ ζευγάδες προφτάζουν νὰ ποῦν τίποτα:

— Μπᾶς καὶ τὸ εἶδατε σὲ κανένα караβάνι; Μπᾶς καὶ τὸ εἶδατε πουθενά;... λέει ἡ φωνὴ τοῦ Ἄλῃ καὶ τρέμει απ' τὴ συγκίνηση. Εἶναι ἕνα μικρὸ καμήλι, ἴσαμε ἑνὸς χρονοῦ. Οἱ τρίχες στὸ κούτελο καὶ στὸ κεφάλι του εἶναι ἄσπρες...

Ποῦ ξανακούστηκε καμήλι μὲ ἄσπρο κεφάλι; Οἱ ζευγάδες γελοῦν δυνατὰ, σποῦν στὰ χάχανα καὶ κοιτᾶνε τὸν Ἄλῃ περιπαιχτικά:

— Ἀλήθεια, ἔ; Τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι; Τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι! Πολὺ θὰ ταξιδέψης ἀκόμα στὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ τὸ βρῆς, Ἄλῃ! Πολὺ θὰ ταξιδέψης!

Ὁ Ἄλῃς βάζει δύναμη γιὰ νὰ βαστάξῃ τὴν ταραχὴ τῆς καρδιάς του, νὰ κρατήσῃ τοὺς χτύπους τῆς, καὶ συμμαζώνεται στὴ θέση του σὰν πληγωμένο ζῶ.

— Μὴ μὲ περιγελάτε... τοὺς λέει ταπεινά, κι ἡ φωνὴ του εἶναι ζεστὴ καὶ τρέμει. Εἶχα μιὰ φορὰ ἕνα καμήλι μὲ ἄσπρο κεφάλι. Τὸ ἄφησα καὶ χάθηκε απ' τὰ χέρια μου, μὰ πιά δὲν μπορῶ νὰ κάμω χωρὶς αὐτό. Γυρίζω μπᾶς καὶ τὸ ξαναβρῶ. Μὴ μὲ περιγελάτε...

Σιγὰ σιγὰ οἱ ἄνθρωποι μερεύουν κάτω απ' τὸ πυκνὸ στῶμα τῆ λύπη, πὸν χύνει ἡ μορφὴ τοῦ Ἄλῃ. Τὰ χάχανα σβήνουν κι

δλα τὰ μάτια μαζεύουνται στὸ ἴδιο σημεῖο, γιὰ νὰ ξεχωρίσουν μέσ' ἀπ' τὸν καπνὸ πού γεμίζει τὴν ἀτμόσφαιρα, νὰ πλησιάσουν τὸ πάθος πού κυνηγᾷ ἓνα καμήλι μὲ ἄσπρο κεφάλι, τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι, στοὺς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Ἀλῆς ἀπὸ μικρὸ παιδί δούλευε στὰ караβάνια. Ὅταν ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει τὴ ζωὴ, οἱ ἤχοι τῶν κουδουνιῶν πού ἔρχονταν ἀπ' τοὺς προγόνους του, ζυμωμένοι στὸ αἷμα του, ζυπνήσαν.

«Πάρε με μὲ τὶς καμήλες, πατέρα!»

«Ἐλα! Ἀπὸ αὔριο θά ῥχεσαι μὲ τὶς καμήλες.»

Ἀπ' τὴν ἄλλη μέρα, καθαλκεύοντας τὰ πισινὰ τοῦ γαῖδουριοῦ, ὁ μικρὸς Ἀλῆς ἄρχισε νὰ πορεύεται τὸ δρόμο τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἦταν δικές τους οἱ καμήλες. Ποτὲς ὁ πατέρας του δὲν εἶχε δικές του καμήλες. Δούλευε γιὰ ἄλλον ἀφέντη. Καὶ σὰν πέθανε, δὲν ἄφησε στὸ γιό του τίποτα, πάρεξ τὸ δεσμὸ μὲ τοὺς ἤχους.

Ὁ Ἀλῆς δὲν πρόκοψε πιὸ πολὺ ἀπ' τὸν πατέρα του. Σὰ μεγάλωσε, ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ δουλεύη σὲ ξένες καμήλες. Μὰ ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς πού οἱ ἄνθρωποι παντρεύονται, μπόρεσε νὰ βρῆ καὶ νὰ πάρη δική του μιὰ γυναίκα.

Τὴν ἄλλη μέρα πού παντρευτῆκαν, ὅταν ὁ Ἀλῆς ξεκινοῦσε μὲ τὸ караβάνι του, ἡ γυναίκα του βγήκε ἀπ' τὸ καλύβι τους νὰ τὸν ξεπροβοδίση καὶ τοῦ εἶπε:

«Σ' ἐννιά μῆνες θά ῥουμε παιδί. Κοίταξε νὰ κάμης δικές σου καμήλες, γιατί θά ῥουμε νὰ θρέψουμε ἓνα στόμα ἄκόμα.»

Ὁ Ἀλῆς αὐτὰ ἀκούγοντας ἔγινε σοβαρὸς κι ἄρχισε νὰ κάνη οἰκονομίες. Ταξιδεύοντας στὸ δρόμο τῆς Ἀνατολῆς ἔτρωγε σκέτο ψωμί, δὲν ξενυχτοῦσε σὲ χάνια. Ἐβαλε ἔτσι λίγα γρόσα στὴν ἄκρη.

Ὅμως σὰν ἦρθαν οἱ ἐννιά μῆνες, παιδί δὲν τοὺς ἦρθε.

«Καλά. Θά ῥουμε τὸν ἄλλο χρόνο» εἶπε ἡ γυναίκα. «Ἐσὺ νὰ κάνης τὶς οἰκονομίες σου.»

Αὐτὸ βάσταξε πολλὰ χρόνια. Ὁ Ἀλῆς ἔκανε τὶς οἰκονομίες του, κι ἡ γυναίκα του δὲν τοῦ ἔκανε παιδιὰ, ἐπειδὴ ἦταν στεῖρα.*

“Όταν τέλος βεβαιωθήκανε πώς δὲ θὰ τοὺς ἔρθη παιδί, ἡ γυναίκα εἶπε:

«Γιὰ μέτρησε, Ἄλῃ, τὸ θησαυρὸ πού μάζεψες ἴσαμε τώρα. Μποροῦμε ν’ ἀγοράσουμε μιὰ δική μας καμήλα γιὰ τὰ γεράματά μας;»

Ὁ Ἄλῃς ξαγρύπνησε κείνο τὸ βράδυ, καὶ σὰν ἔβγαινε ὁ ἥλιος εἶχε μετρήσει τὸ θησαυρὸ του. “Όχι, δὲν ἔφτανε γιὰ ν’ ἀγοράσουν μιὰ καμήλα. Μισὴ καμήλα μονάχα θὰ μπορούσαν ν’ ἀγοράσουν.

Τότες καθίσανε, ὁ Ἄλῃς κι ἡ γυναίκα του, ἄλλη μιὰ νύχτα καὶ ξαγρύπνησαν, μὰς καὶ βροῦνε μὲ τί τρόπο ν’ ἀγοράσουνε μισὴ καμήλα. “Όταν βγῆκε πάλι ὁ ἥλιος, τὸ εἶχαν βρεῖ κι εἶχαν συμφωνήσει τί νὰ κάμουν.

Ζοῦσε κείνον τὸν καιρὸ κι ἓνας ἄλλος, δεῦτερος Ἄλῃς, πατριώτης τους, πού δούλευε σὲ ξένα караβάνια στὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ, πολὺ μακριὰ ἀπ’ τὴν πατρίδα τους. Πολὺ σπάνια αὐτὸς ὁ ἄλλος ὁ Ἄλῃς ἐρχόταν στὸ φαράγγι τῶν τσιτιμῆδων, σὰν τύχαινε ἡ δουλειὰ νὰ τὸν φέρη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Αὐτὲς τὶς μέρες βρισκόταν στὸ χωριό.

Πάει ὁ πρῶτος Ἄλῃς καὶ τὸν βρίσκει.

«Ἄλῃ» τοῦ λέει. «Τόσα χρόνια δουλεύεις κι ἐσὺ σὲ ξένα караβάνια, καὶ δική σου μήτε μιὰ καμήλα δὲν ἀπόταξες. Δὲ θὰ τὸ ἔθελες νὰ εἶχες;»

Ὁ δεῦτερος Ἄλῃς ἀποκρίνεται:

«Θὰ τὸ ἔθελα πολὺ. Μὰ δὲν ἔχω τὸν πλοῦτο πού χρειάζεται νὰ πάρω μιὰ δική μου καμήλα.»

Ὁ πρῶτος Ἄλῃς:

«Ξέρεις πόσον πλοῦτο ἔχεις;»

«Ξέρω.»

«Γιὰ πόσο φτάνει;»

«Φτάνει γιὰ μισὴ καμήλα.»

«Κι ἐγὼ ἔχω πλοῦτο γιὰ μισὴ καμήλα. Δὲ βάζουμε μαζὶ τὰ γρόσα μας ν’ ἀγοράσουμε μιὰ καμήλα συντροφική;»

Μιλῆσανε πολὺ καὶ συμφωνῆσαν. Ἀγοράσανε μιὰ καμήλα

και τή βάλανε νά δουλεύη με τὸ караβάνι τοῦ Ἄλῃ. Ὁ δεῦτερος Ἄλῃς ἔφυγε ὕστερα γιὰ τὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ. Κάθε φορὰ πού θὰ γύριζε, θὰ κάνανε λογαριασμό τὸ τί ἔβγαλε ἢ καμήλα με τὴ δουλειά της και θὰ μοιράζονταν τὰ κέρδη.

Ὁ Ἄλῃς, τότε, κρέμασε ἓνα καινούριο κουδούνι στὸ λαιμὸ τῆς καμήλας τους, τὴν ἔδεσε πρώτη στὴ σειρά πίσω ἀπ' τὸ γαῖ-δούρι του, και βγήκε στὸ μεγάλο δρόμο με τὸ караβάνι του. Ἦταν πολὺ περήφανος και πολὺ σίγουρος γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου, και κάθε τόσο γύριζε πίσω νὰ βεβαιωθῆ πὼς ἦ καμήλα του τὸν ἀκολουθᾷ, πὼς ὑπάρχει.

Ἔτσι πέρασε ἓνας χρόνος, ὅταν κάτι σημαντικὸ ἔγινε. Ἡ συντροφικὴ καμήλα γέννησε ἓνα καμηλάκι. Ὁ Ἄλῃς πολλὲς φορὲς εἶδε τὶς ξένες καμήλες νὰ γεννοῦν. Ὅμως τώρα με τὴ δικὴ του ταραχτήκε πολὺ.

«Γιὰ κοίτα!» εἶπε στὴ γυναίκα του «ἔχουμε τώρα και μωρό...»

Κοίταξαν. Κι αὐτὸ πού εἶδαν τάραξε τὴν καρδιά τους σὰ βίαιος ἄνεμος. Κάτι ἀπίστευτο και μοναδικὸ ἦταν στὸ μικρὸ καμηλάκι: τὸ πετσὶ και οἱ τρίχες στὸ κεφάλι του δὲν εἶχαν χρῶμα καφετί, καθὼς οἱ ἄλλες καμήλες. Ἦταν ἄσπρες. Ἦταν ἓνα καμηλάκι με ἄσπρο κεφάλι: τὸ μοναδικὸ καμηλάκι με ἄσπρο κεφάλι πού ἔγινε σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή.

Τὸ νέο πῆρε κι ἔδωσε στὸ χωριὸ τῶν τσιτιμήδων, στὰ γειτονικὰ χωριὰ πού ἦταν μες στὸ φαράγγι, σ' ὅλους ὅσοι ταξιδεῦαν τὸ μεγάλο δρόμο πού πάει στὰ παράλια. Ὅλοι τρέχανε νὰ δοῦν τὸ θαυμαστὸ ἄσπρο καμήλι, κι ὅλοι μακάριζαν τὸν Ἄλῃ.

Κι ὁ Ἄλῃς πιά ζοῦσε σὲ ἀληθινὴ εὐτυχία. Ἀγάπησε πολὺ τὸ νέο ζῶ, ὅπως τίποτα ἄλλο δὲν εἶχε ἀγαπήσει ἴσαμε τότε στὴ γῆ. Τὸ μεγάλωνε με στοργὴ και με τρυφερότητα, τοῦ ἔβγαζε ὀνόματα δανεισμένα ἀπ' τὸν οὐρανὸ και τὴ φύση —ὀνόματα δέντρων και καρπῶν—, τοῦ ἔδινε ὄχι μονάχα τὸ χαμούρι* πού τρῶνε οἱ ἄλλες καμήλες, τοῦ ἔδινε σταφύλια και ζάχαρη και ἄλλα πολλὰ.

Τέλος, ἀγόρασε ἓνα καινούριο κουδούνι, τὸ ἔδεσε με χάντρες γαλάζιες και κόκκινες, και τὸ πέρασε στὸ λαιμὸ τοῦ μικροῦ ζῶ.

Όταν κι αυτό έγινε, τὸ πήρε μαζί του στὸ πρῶτο ταξίδι του γιὰ τὰ παράλια. Τὸ καμηλάκι πήγαινε πάντα πλάι στὴ μάνα του, κι ὁ Ἄλης ὄλο γύριζε καὶ τὸ κοίταζε. Ὁμως κουράστηκε νὰ γυρίζη, δὲν τὸ εἶχε συνηθίσει. Ὁ μεγάλος ἥλιος ἔκαιγε πολὺ ἀπὸ πάνω του, ὁ Ἄλης ἔκλεισε τὰ μάτια. Ὁ δρόμος ἦταν ἔρημος, τίποτα δὲν ἀκουγόταν γι' αὐτὸ μὲς στὸν παρθένο χῶρο ὑψωνόταν καθαρὴ σὰν προσευχὴ ἢ νέα συμφωνία. Μὲς στοὺς παλιοὺς γνώριμους ἤχους, αὐτοὺς τοὺς πίσω ἤχους ποὺ ἀκολούθησαν τὸν Ἄλη σ' ὄλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του ὡς σήμερα, ἀνακατευόταν τώρα ὁ νέος ἤχος, ἀνατάραζε τὴν παλιὰ ἀρμονία, ἔσβηνε τοὺς ἄλλους τόνους κι ἔμενε αὐτός, ὁ νέος, μόνος. Τί καλὰ ποὺ ἦταν! Τί καλὰ ποὺ εἶναι νὰ πορευέσαι στὸ δρόμο τῆς Ἀνατολῆς καὶ πίσω σου νὰ μὴν εἶναι ἔρημος, νὰ μὴν εἶναι μοναχὰ ξένες φωνές, νὰ ἔναι καὶ μιὰ δική σου, νὰ ἔναι ὄλα τὰ χρόνια ποὺ κουράστηκες καὶ ὑπόφερες καμωμένα ἤχος, στὸ λαιμὸ ἑνὸς μικροῦ καμηλιοῦ μὲ ἄσπρο κεφάλι...

Ὁ Ἄλης ἦταν εὐτυχησμένος καὶ γαλήνιος. Ἡ ζωὴ πιά εἶχε νόημα καὶ σημασία.

Μὰ τὸ νέο ἔφταζε ἴσαμε τὰ μακρινὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ, ὅπου δούλευε ὁ δεῦτερος Ἄλης. Ξεκινᾷ αὐτὸς κι ἔρχεται στὸ χωριὸ τῶν τσιμηθῶν.

«Ὡρα καλὴ, σύντροφε!» λέει στὸν Ἄλη. «Τί νέα;»

«ἔχουμε καλὰ νέα, σύντροφε. Ἡ καμήλα μας γέννησε, κι ἔχουμε τώρα κι ἓνα μικρὸ καμήλι.»

«Γιὰ νὰ τὸ δῶ!»

Τὸ εἶδε, ἀλλὰ ἔκαμε πὼς δὲν πρόσεξε κὰν τὸ ἄσπρο κεφάλι.

Λέει ὁ Ἄλης τοῦ Κάζ-Νταγ:

«Λοιπόν, σύντροφε! Τώρα ποὺ ἔχομε δυὸ ζωντανά, θέλω γὰ χωρίσουμε τὴ συντροφιά μας. Ἐσύ θὰ πάρης τὸ ἓνα, ἐγὼ τὸ ἄλλο. Ὅποιο θέλεις, διάλεξε.»

Ἐτοῦτος ὁ Ἄλης, μὲ τὸ νὰ ἔχη ταξιδέψει σὲ μέρη μακρινά, εἶχε γίνει σοφὸς καὶ πονηρὸς. Σκεφτόταν: «Ὁ σύντροφός μου θὰ κρατήσῃ τὴ μεγάλη καμήλα. Δὲ γίνεται! Ἀπὸ μισὴ ποὺ ἦταν δική του, θὰ τὴν ὀρίζῃ ὀλάκερη. Ἐτσι ἐγὼ θὰ πάρω τὸ καμήλι

μέ το άσπρο κεφάλι, θά το ταξιδέσω στο Κάζ-Νταγ και θά το πουλήσω, στο δρόμο, στους άρκουδιάρηδες, που έχουνε μαϊμούδες κι άρκουδες, και μαζεύουνε γρόσα άπ' τόν κόσμο δείχνοντάς τες. Θά βγάλω έτσι πιό πολλά άπ' ό,τι κάνει μιá μεγάλη καμήλα».

Ό πρώτος Άλής κάθισε πάλι όλη τή νύχτα μέ τή γυναίκα του και ξαγρυπνήσαν για να βρουνε τό τί έπρεπε να κάμουνε.

Η γυναίκα έλεγε:

«Φώς φανερό, Άλή! πρέπει να κρατήσης τή μεγάλη καμήλα. Πού θά ξαναβρούμε τέτοια τύχη, να 'χουμε μιá μεγάλη καμήλα δική μας!»

Ό Άλής ύπόφερνε, δέν μπορούσε να τό φανταστή πώς θ' άποχωριζόταν τό καμήλι μέ τό άσπρο κεφάλι.

«Μπás και δέ θά μεγαλώση κι αυτό;» έλεγε. «Άς τό κρατήσουμε, να τό μεγαλώσουμε!»

«Τί μου λές να τό κρατήσουμε!» φώναζε ή γυναίκα του. «Και στο μεταξύ τί θά μάς δίνη; Κι αν στο μεταξύ ψοφήση;»

Τέλος, ό πραχτικός νούς τής γυναίκας στάθηκε πιό δυνατός άπ' τήν τρυφερότητα του Άλή, πιό δυνατός άπ' τήν άδύναμη θέλησή του.

Τ' άλλο πρωί, μέ μάτια θολά άπ' τήν άγρύπνια και τήν πίκρα, ό Άλής άποχαιρέτησε τό καμήλι μέ τό άσπρο κεφάλι. Στάθηκε όλόρθος και κοίταζε τό δράμα που έφευγε μέ γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιού ίσαμε που χάθηκε άπ' τά μάτια του. Τότε ό Άλής κατάλαβε σαν κάτι να του τραβούν άπ' τήν καρδιά του, κι όλα γύρω του να 'ναι έρημα, επειδή πιá δέ θά 'χε σύντροφο του μεγάλου δρόμου, επειδή ή τρυφερότητα που ήρθε τόσο άργά κι έπρεπε να ξοδευτή πιá δέ θά είχε τρόπο.

Έγινε βαρύς κι άμίλητος. Δέν είχε όρεξη να φάη κι άδυνάτιζε κάθε μέρα. Πίσω του, ενώ όδευε μέ τό καραβάνι του, πάντα τόν άκολουθούσαν οί ήχοι. Μές στους ήχους ήταν και ή δική του καμήλα, που τώρα ήταν όλότελα δική του. Μά για τόν Άλή οί φωνές είχαν σωπάσει, οί ήχοι δέ μιλούσαν πιá. Γιατί στόν τόπο τους είχε μπει τώρα άλλη φωνή πιό δυνατή, αυτή που θά 'ρθη σε

κάθε άνθρωπο, μιὰ φορά μονάχα και ποτὲ ἄλλη, κι ὕστερα ὁ ἄνθρωπος θὰ τὴν κυνηγᾷ σὰ σκιά πού φεύγει, πάντα φεύγει.

Κι ὁ Ἄλῆς παράτησε τὴ γυναίκα του στὸ φαράγγι τῶν σιτιμῆδων, παράτησε τὶς ξένες καμήλες, γιατί πιά εἶχε γίνεи κακὸς καμηλιέρης και τὸν διώξανε, πῆρε τὴ δική του καμήλα και τράβηξε στὰ μέρη τοῦ Κάζ-Νταγ.

Βρίσκει τὸν παλιό του τὸ σύντροφο και τοῦ λέει:

«Πάρε τὴν καμήλα μου. Πάρε και τὸ γαῖδουρί μου. Πάρε και τὸ καλύβι πού ἔχω στὸ φαράγγι. Πάρε ὅ, τι ἔχω. Μὰ δῶσ' μου πίσω τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι...»

«Δὲν τὸ ἔχω πιά, Ἄλῆ» τοῦ ἀποκρίνεται ὁ σύντροφός του. «Τὸ πούλησα στὸ δρόμο.»

Ἦ Ἄλῆς ἀπὸ τότε ὅλο γυρίζει. Μόλις ξημερώση, μπαίνει στὸ μεγάλο δρόμο, και κοιμᾶται ὅπου βραδιαστῆ. Τὸ γαῖδουράκι του πορεύεται ὑπομονετικά, και πίσω του δεμένη, ἔρημη και μόνη, ἀκολουθᾷ ἡ καμήλα του, ταράζοντας μὲ τὸν ἦχο τοῦ κουδουνιοῦ της τὴ ζεστὴ σιωπὴ τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι τὸν περιγελοῦνε και τὸν πειράζουνε. Οἱ πιὸ συμπονετικοὶ τοῦ λένε πὼς εἶναι τρέλα, πὼς εἶναι μάταιο νὰ γυρίζη. Τὸν συμβουλεύουνε νὰ πάη πίσω στὸ φαράγγι και στὸ караβάνι του. Ὅμως ὁ Ἄλῆς δὲν τοὺς ἀκούει. Ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πιστέψη, ἐπειδὴ δὲ θέλει νὰ τὸ πιστέψη, πὼς τὸ καμήλι μὲ τὸ ἄσπρο κεφάλι χάθηκε, πὼς πιά δὲ θὰ ὑπάρξη στὴ ζωὴ του.

(Ἐπὸ τὸ μυθιστόρημα *Αἰολικὴ γῆ*)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Δρομί, δρομάκι

Δρομί, δρομάκι τῆς φραγῆς,*
μὴν πολυβιάζεσαι νὰ βγῆς,
μὰ ἄς εἶναι οἱ βόλτες σου πολλές
ἅπ' τὰ μαγκάνια,* ἅπ' τὶς ἐλιές.

Στενὸ δρομάκι τῆς φραγῆς,
ὄλο νὰ πᾶς κι ὄλο ν' ἀργῆς,
ἅπ' τὰ περβόλια, ἅπ' τὶς ἐλιές
κι ἅπ' τ' οὐρανοῦ τὶς ἀγκαλιές.

Κάθε κρυφὸ σου δὲ βαστᾶ
οὐδ' ἔξι βήματα σωστά·
μὰ μόλις στρίψη τὸ τειχί,
κι ἀρχίζεις ἄλλο ἅπ' τὴν ἀρχή.

Μέσα στὶς βόλτες σου θὰ βρῶ
ἓνα ἐκκλησίδι μὲ σταυρό,
τὸ γαιδουράκι τ' ἀρφανὸ
ποὺ λιγουρεύει γιὰ σανό.

Τὸ νήπιο ποὺ παραπατεῖ
πλάι στὴν κυρούλα τῆ σκυφτή,

καὶ τ' ἀξιόλογο παιδί,
ποῦ γλυκὰ λόγια τραγουδεῖ.

Ψιλό δρομάκι τῆς φραγῆς
ποῦθε θὰ πᾶς, ποῦθε θὰ βγῆς;
Θά 'χης, τὸ ξέρω, στὸ πλευρό,
καὶ ἄλλο ἐκκλησίδι μὲ σταυρό,

τὸ σκύλο, δίπλα στὸ βοσκό,
ποῦ δὲ μοῦ ὁσμίζεται κακὸ
καὶ τὸ γοργὸ τὸ δουλευτῆ
μὲ τὸ βασιλικὸ στ' αὐτί.

Σὰν τὸ βιβλίον σὲ μελετῶ,
κατεβατό, κατεβατό,
ἀνοιγμένο ἀλφαβητάρι
πάνω στοῦ Θεοῦ τῆ χάρη.

(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

[Οί δώδεκα μήνες]

Ἄσ συγγραφέας ἐπισκέπτεται ἓνα ἐρειπωμένο μοναστήρι τῆς Μακεδονίας καὶ μᾶς μιλάει γιὰ τὶς παλιὲς ζωγραφιὲς ποὺ εἶδε μέσα σ' αὐτό. Ὁ συγγραφέας, ποὺ εἶναι καὶ ζωγράφος, γοητεύτηκε τόσο πολὺ ἀπ' τὶς ζωγραφιὲς αὐτές, ὥστε κάθισε καὶ τὶς ἀντέγραψε.

Ὁ ΠΡΩΙ τράβηξα μόνος μου στὸ μοναστήρι, ποὺ βρίσκονταν πάνω στὸ βουνό, καμιά μισή ὥρα ἔξω ἀπ' τὸ χωριό. Ἦταν κι αὐτὸ ρειπωμένο. Μονάχα τὸ μπροστινὸ καὶ λίγο ἀπ' τὸ πλάγι του στέκονταν ἀκόμα, ἔτοιμο κι αὐτὸ νὰ πέσει. Ἀπὸ τὴ μισογκρεμισμένη πόρτα του μπήκα μέσα. Οἱ καλόγεροί του σὰ νὰ κοιμοῦνταν. Τὰ κελάρια του γεμάτα, τὰ μιντέρια* του στρωμένα. Ἀπ' τὰ μικροπαρθυράκια του ἔβλεπα πέρα τὰ μαῦρα βουνά, σὰν κύματα ποὺ μὲ κύκλωναν. Πατήματα δὲν ἀκούονταν στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς ποὺ ἔταν σκεπασμένες ἀπὸ ἀγριόχορτα καὶ φύλλα. Ἡ νύχτα ἔφτανε βουβή. Μονάχα ὁ ρύακας μουρμούριζε. Ὅταν τὸ νυχτοπούλι ἄρχιζε τὰ ρυαχτά* του, ἀποτραβιόμουν στὴ φωτιὰ τοῦ τζακιοῦ μου, συντροφευμένος ἀπὸ σκιές...

Τὸ μοναστήρι εἶχε πολλὰ παλιὰ πράγματα. Τὸ πιὸ πολύτιμο ἦταν ἓνα βημόθυρο,* ἀπὸ τὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας. Ἀπάνω στὰ δυὸ βαριὰ βουνίσια ξύλα του ἦταν ζωγραφισμένος ὁ «Εὐαγγελισμός» καὶ σειρά, ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, στὴ μεριὰ ποὺ θηλύκωναν, οἱ «δῶδεκα μήνες» ποὺ παράστειναν τὴ ζωὴ τοῦ τό-

που, τὸν καιρὸ ποῦ ζωγραφίστηκαν. Μιλοῦν γιὰ τὸ λαό, ὅπως ἦταν τότε, μὲ τοὺς ἀρχόντους του, τὶς δουλειὲς καὶ τὰ συνήθεια τους, ἐπάνω κάτω ἔτσι ὅπως τὰ ἴνιωθα καθὼς τοὺς ξεσήκωνα.

Ἰανουάριος: Εἶναι νύχτα ἀκόμα. Μέσα στὸ κατάκλειστο σπίτι, ἡ παλιὰ ἀρχόντισσα μὲ τὰ νυχτικά της, τὰ σγουρὰ μαλλιά της ἀχτένιστα χυμένα στοὺς ὤμους της, κάθετη στὴν πολυθρόνα συρμένη δίπλα στὸ τζάκι. Δυὸ ὑπηρετρίες ὄρθιες τὴν ὑπηρετοῦνε. Ἡ μιὰ μόλις μπαίνει κουβαλώντας ἓνα χοντρό-ξυλο. Ἡ ἄλλη φεύγει ἀπὸ μπροστά της σαστισμένη. Ἡ κυρά της, ἀνασηκωμένη στὸ κάθισμα, τῆς φωνάζει θυμωμένα. Βιάζεται νὰ ἐτοιμαστῆ γιὰ τὴν ἐκκλησία της.

Φεβρουάριος: Παραμονὴ ἀπόκριας. Ὁ χωρικός κατεβάζει τὰ βόδια του μὲ τὸ βοδαμάξι του, νὰ τὰ πουλήσῃ. Κάποιος τὰ χτυπᾷ ἀπὸ πίσω νὰ προχωρήσουν. Τὸ μεγάλο κολώνει* μουγκρίζοντας. Τὸ μικρὸ ἀκολουθεῖ φοβισμένο. Ὁ ζωέμπορας, ριγμένος βαριά πάνω στὸ ραβδί του, τὰ κοιτάζει λοξὰ σὰ νὰ τὰ ζυγιάζῃ. Τὰ κοιτάζει κι ὁ χωρικός ὅπως τὰ σέρνει μπροστά του, σὰ γιὰ μιὰ τελευταία φορά, λυπημένα...

Μάρτιος: Μέσα στὸ πυκνὸ δάσος, μέσα στὴν ἀστέναχτη φύση, τ' ὄρνιο περνᾷ ψηλὰ κρώζοντας. Ἐπειτα, μὲς στὴ σιγαλιά, ἀκούγεται τὸ χτύπημα τοῦ ξυλοκόπου. Δυὸ ἄντρες κόβουν ξύλα. Ἡ γυναίκα τὰ σηκώνει ἀπὸ χάμω μὲ κόπο. Ἐδῶ ἀπάνω στὰ βουνά, ποῦ ἡ ζωὴ εἶναι φτωχὴ μὲ πολλὰ βάσανα, μονάχα τὰ νερὰ εἶναι μπόλικο καὶ τὰ ξύλα...

Ἀπρίλιος: Λιώσανε πιά τὰ χιόνια. Τὰ κουδούνια λαλοῦν γλυκά, τὰ ποτάμια κατηφορίζουν. Στὶς πολιτεῖες, σὲ κιόσκια χωμένα μέσα σὲ πρασινάδες, οἱ κοπέλες κόβουν τὰ πρῶτα λουλούδια. Τ' αὐλάκια, οἱ φράχτες κελαηδοῦν. Τ' αὐτιά γεμίζουν ἀπὸ ἤχους. Στὸ σπίτι, μέσα στὴν αὐλή, ἡ τριανταφυλλιά μεγάλωσε καὶ σκάλωσε ὡς τὸ παράθυρο. Ἀπὸ κεῖ ἀπλώνει ἡ κοπέλα τὸ χέρι καὶ κόβει τὸ πρῶτο τριαντάφυλλο, γιὰ νὰ στολίσῃ τὸ κεφάλι...

Μάιος: Αὐγὴ ἀκόμα, ὅλα εἶναι σκοῦρα καὶ τ' ἀνήλια μέρη εἶναι σκοτεινὰ σὰ νύχτα. Τὸ χορτάρι μόλις χρυσίζει στὴν πρώτη

ἀχτίδα. Τ' ἄρχοντόπουλο μὲ τὸν ὑποταχτικό* του πάει καβάλα γιὰ κυνήγι. Τὸ πρῶινὸ ἀγέρι ποῦ φυσᾷ, τοῦ παίρνει τὴ σάρπα. Τὸ σκυλί τρέχει μπροστὰ μυρίζοντας. Μέσ' ἀπ' τὴ φτέρη πετιέται ὁ λαγός... Μόλις προφταίνει νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι...

Ἰούλιος: Ἔφτασε τὸ θέρος. Ὁ κόσμος εἶναι χυμένος ἔξω στὰ χωράφια καὶ δουλεύει. Ὅλη τὴ μέρα θερίζουν, δεματίζουν. Τὰ βράδια φτάνουνε κουρασμένα. Οἱ γυναῖκες μὲ τὰ γαϊδουράκια φεύγουν μονάχες γιὰ τὸ χωριό. Οἱ ἄντρες κάθονται νὰ φᾶν κι ὕστερα ξαπλώνουν δίπλα στὰ δεμάτια. Περνοῦν μεσάνυχτα κι ἀκόμα ἀκοῦς κουβέντες. Τὰ γκρεμνὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ μιὰ χρυσαφένια ἡμεράδα. Ὅλα, θαρρεῖς, μαζί τους ἀγρυπνοῦν καὶ ξαποσταίνουνε...

Ἰούλιος: Ὁ ἄρχοντας, κρατώντας μπράτσο τὴ γυναῖκα του, ποῦ δὲν ξέχασε νὰ πάρη μαζί της καὶ τὸ κανατάκι της, βγαίνει νὰ δῆ τὰ ὑποστατικά* του. Οἱ δοῦλοι του δουλεύουν. Κουρασμένοι, δὲν ἔχουν τὸν καιρὸ οὔτε νὰ τὸν κοιτάξουν. Παίρνει τότε κι αὐτὸς κάτι ἀπ' τὰ χέρια τους, τάχα νὰ τοὺς βοηθήσῃ...

Αὔγουστος: Ἀπ' τὸ πρῶι, οἱ κοπέλες βγήκαν στ' ἀμπέλια. Στὶς πλαγιὲς τώρα ἀκούονται τὰ γέλια τους καὶ τὰ χάχανά τους. Μέσα στὴν πόλη ἀκούονται, πάλι, ἄλλοι χαρούμενοι κρότοι. Οἱ βαγενάδες* ποῦ φτιάχνουν τὰ βαγένια* τους...

Σεπτέμβριος: Τὰ σταφύλια κουβαλήθηκαν στὰ σπίτια καὶ πέφτουν μὲ κοφίνια καὶ μὲ κάδους* μὲς στὰ πατητήρια. Τ' ἀνοιχτὰ κατώγια* τῶν σπιτιῶν μυρίζουν. Βγαίνουν τὰ καινούρια τσίπουρα* καὶ τὰ πετιμέζια...*

Ὀκτώβριος: Πέρασαν καὶ τὰ πρωτοβρόχια. Ἡ παλιὰ καλαμιὰ ἔχει μαυρίσει καὶ σαπίσει. Τὰ βόδια ἀνασηκῶνουνε παντοῦ τ' ἀφράτα χῶματα, ποῦ χύνονται μαλακὰ γύρω ἀπὸ τ' ἀλέτρι. Τὰ χωράφια ἀπλώνονται σὰ βελουδο, ἀνεβαίνοντας ὡς τὸ δάσος, σιμὰ στ' ἀγριοβαλάνια.* Ἀπὸ κεῖ πάλι ἀκούεται τὸ πελέκι ποῦ κόβει κλαδί γιὰ τὸ χειμῶνα. Δεμένο περιμένει τ' ἄλογο στὴ ρίζα τοῦ χαμόπρινου. Ὄταν φορτώνεται νὰ φύγῃ, ὁ τόπος γεμίζει ἀπὸ ἔρημιά. Πέρα, βαθιά, ἀκούονται φωνές καὶ μακρινὰ γαβγίσματα.

Νοέμβριος: Ἐχει πλακώσει πιά ὁ χειμῶνας. Ἐξω φυσᾷ ὁ

ἀγέρας σὲ μιὰ πλάση πεθαμένη καὶ σαβανωμένη. Τὰ γυμνὰ κλα-
ρήϊα τῆς λεύκας δέρνονται. Τὰ χλωμὰ φυλλαράκια σιγοτρέμουν.
Οἱ ἀχνοὶ σβήνουν μέσα στὴν ἔρημιά. "Ἄξαφνα ἀκούγεται μιὰ
τουφεκιά στὰ πλάγια...

Δεκέμβριος: Παραμονὴ Χριστοῦγεννα. Σφάζονται τὰ γου-
ρούνια. Μέσα στὴν αὐλὴ κρέμονται μ' ἀνοιγμένη τὴν κοιλιά,
ἀνάποδα. Ὁ νοικοκύρης ὄρθιος σιάζει τὸ κρέας τους. Ἡ νοικο-
κυρά, καθισμένη πιὸ πέρα, πλένει μέσα στὸ λεβέτι* τ' ἄντερα,
μαλώνοντας τὴ γάτα. "Ἐξω ἀκούονται οἱ γκάνιντες,* τὰ κά-
λαντα...

"Ὅταν ξεσήκωσα καὶ τοὺς δώδεκα μῆνες, εἶχε περάσει ἡ
ἀνοιξη. Μὲς στ' αὐγινὸ ἀγέρι, τὰ τριαντάφυλλα τῆς αὐλῆς ἀνοι-
γαν κι ἡ μοσκοβολία τους μὲ μέθαγε. "Ἐξω ἀπ' τὰ παράθυρά μου
τὰ πουλιά κελαηδοῦσαν, ὁ ἥλιος ἔλαμπε. Ὅταν βγῆκα ν' ἀπο-
χαιρετήσω, διχαλωτὰ πέφταν τὰ ποτάμια, σμίγοντας βοερά, σὰ
νὰ διπλοχαιρετιοῦνταν. "Ἐσκυσα κι ἤπια. Ψιλὲς ψιχάλες μοῦ
ραντίσαν τὸ πρόσωπο. Ξαναγύρισα στὸ μοναστήρι νὰ εὐχαρι-
στήσω τὴ «Δέξα Παναγία» καὶ νὰ ἐτοιμάσω τὰ πράγματά μου...

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο Ὁδοιπóρος)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὰ Ἑλληνάκια

Τὸν Μάρτη περικάλεσα
καὶ τὸν μικρὸ Νοέμβρη
Τὸν Αὐγουστο τὸν φεγγερὸ
κακὸ νὰ μὴ μᾶς ἔβρη

Γιατ' εἴμαστε μικρὰ παιδιὰ
εἴμαστε δυὸ Ἑλληνάκια
Μὲς στὰ γαλάζια πέλαγα
καὶ στ' ἄσπρα συννεφάκια

Γιατ' εἴμαστε μικρὰ παιδιὰ
κι ἡ ἀγάπη μας μεγάλη
Ποὺ ἂν τὴ χωρέσουμε ἀπ' τὴ μιὰ
περσεύει ἀπὸ τὴν ἄλλη

Κύματα σύρετε ζερβὰ
καὶ σεῖς τὰ σύννεφα δεξιὰ
Φάληρο μὲ Περαιὰ
μιὰ γαλανὴ σημαία.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα*)

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

‘Ο κύριός μου ‘Αλκιβιάδης

‘Ο συγγραφέας φαντάζεται τόν Σιλύκο, υπηρέτη στο σπίτι του μεγάλου πολιτικού της αρχαίας ‘Αθήνας Περικλή, να μᾶς διηγῆται γιά τὰ παιδικά χρόνια του ‘Αλκιβιάδη. ‘Ο ‘Αλκιβιάδης είχε μείνει ἀπό πολύ μικρός ὀρφανός ἀπό πατέρα, καί τὴν ἀνατροφή του τὴν εἶχε ἀναλάβει ὁ Περικλῆς, πού ἦταν συγγενῆς τῆς μάνας του. ‘Ο Περικλῆς, ἀπὸ τότε πού πήρε κοντά του τὸν ‘Αλκιβιάδη, ἀνάθεσε στὸν υπηρέτη Σιλύκο νὰ τὸν προσέχει καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἀνατροφή του. ‘Αλλά, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, τὰ πράγματα δὲν ἦταν τόσο εὐκολα γιά τὸν Σιλύκο, γιὰτὶ ὁ ‘Αλκιβιάδης δὲν ἦταν ἓνα συνηθισμένο παιδί.

ΓΩ στὸ μεταξὺ ἐτραβοῦσα τῶν παθῶν μου τὸν τάρραχο μὲ τὸν ‘Αλκιβιάδη. ‘Ατίθασος, δύσκολος καὶ αὐθάδης πιά, τόσο πού καμιά φορά δὲν ἤξερα τί νὰ κάνω. ‘Αλλά θαρραλέος, θεοί! ‘Απότολμος! Λιονταράκι σωστό. Ξεγλιστροῦσε ἀπ’ τὴ μισοανοιγμένη πόρτα καὶ ἔτρεχε νὰ παίξει «‘Ελληνες καὶ Μήδους» μὲ τὰ βρωμόπαιδα τῆς γειτονιάς. Σ’ ὅποια παρέα βρισκόταν, ἐκεῖ καὶ τσακώματα.

«Θὰ παίξουμε τὸν Μαραθῶνα! ‘Εγὼ εἶμαι ὁ Θεμιστοκλῆς! Ποιὸς θὰ κάνῃ τὸν Μαρδόνιο;»

«Δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται» τοῦ εἶπε ἓνα κάπως πιὸ μεγάλο παιδί, ὁ Πυθόνικος, πού δὲν τὸν χώνευε. «Στὸν Μαραθῶνα ἦταν ὁ Μιλτιάδης καὶ ἀντίπαλός του ὁ Τισσαφέρνης.»

«Κι ὁ Δάτις! καὶ ὁ Δάτις!» φώναξαν ἄλλα παιδιά.

«‘Εσὺ θὰ εἶσαι ὁ Δάτις λοιπόν!» εἶπε ὁ ‘Αλκιβιάδης στὸν Πυθόνικο.

«Γιὰτί ἐγὼ καὶ ὄχι ἐσύ;»

«Γιατί είσαι πιό μεγάλος και πιό δυνατός και θά τις φάς!»

‘Ο Πυθόνικος θύμωσε κι έσπρωξε δυνατά τόν ‘Αλκιβιάδη, πού έχασε τήν ίσορροπία του κι έπεσε χάμω. Τά παιδιά έσκασαν στα γέλια, αλλά ό κύριός μου μ’ ένα πήδημα τινάχτηκε άπάνω κι άρπαξε τόν Πυθόνικο άπ’ τό λαιμό. “Άρχισε πάλη σωστή, και τά παιδιά έκαναν κύκλο και φώναζαν. ‘Από τήν κάμαρά μου άκουσα φωνές και βγήκα στόν δρόμο νά δώ τί γίνεται. Και τί νά δώ! ‘Ο Πυθόνικος κι ό ‘Αλκιβιάδης, ένα κουβάρι, νά κυλιούνται χάμω. “Έτρεξα νά τούς χωρίσω. ‘Ο ‘Αλκιβιάδης, άν και πιό μικρός άπ’ τόν Πυθόνικο, πού θά ήταν τότε δώδεκα χρονώ, τόν είχε άρπάξει άπ’ τά μαλλιά και τοῦ βροντούσε τό κεφάλι χάμω.

«Είσαι ό Δάτις! ό Δάτις! ό Δάτις!» ξεφώνιζε.

Τόν έπιασα, κι άναγκάστηκε ν’ αφήση τόν Πυθόνικο, πού ζαλισμένος, με τά ρούχα ξεσκισμένα, άνασηκάθηκε.

“Άς μήν έρχόταν ό Σιλύκος» είπε λαχανιασμένος «και σοῦ ‘δειχνα έγώ!»

«Τί νά μοῦ δείξης, πού σε τάραξα στοῦ ξύλο! Παλιο-Δάτι!» γύρισε και φώναξε άγριεμένα ό ‘Αλκιβιάδης, καθώς τόν έσερνα δια τής βίας πρὸς τό σπίτι.

‘Από τότε ό Πυθόνικος μισοῦσε τόν κύριό μου. Στή γειτονιά τοῦ κόλλησε τό «Δάτις».

“Όσο μεγάλωνε ό ‘Αλκιβιάδης τόσο και γινόταν άσυμμάζευτος. Κάθε άπόγευμα ξέφευγε άπ’ τό σπίτι κι έτρεχε νά παίξει άστραγάλους. ‘Η παρέα του έπαιζε πάντα στόν δρόμο. Μιά μέρα, τή στιγμή πού ήταν ή σειρά τοῦ ‘Αλκιβιάδη, άπό τήν άκρη τοῦ δρόμου φάνηκε ένα άμάξι με δυό άλογα πού έτρεχαν με καλπασμό. Τ’ άλλα παιδιά παραμέρισαν φοβισμένα, αλλά ό ‘Αλκιβιάδης στάθηκε θυμωμένος στη μέση τοῦ δρόμου κάνοντας έπιταχτικά νόημα στόν όδηγό νά σταματήσει. ‘Εκείνος τοῦ φώναξε άπό μακριά νά παραμερίση κι οὔτε έκανε νά σιγανέψη τ’ άλογά του. Και τί έκανε ό ‘Αλκιβιάδης! Ξαπλώθηκε φαρδὺς πλατὺς στη μέση τοῦ δρόμου και τοῦ φώναξε:

«Σάν σοῦ βαστάη, πέρνα!»

Χύθηκα πρὸς τά κεί νά τόν άρπάξω, αλλά εὔτυχῶς ό άμαξιάς

πρόλαβε. Τραβώντας τὰ γκέμια δυνατά, σταμάτησε τ' ἄλογά του μιὰ πιθαμὴ ἀπ' τὸ ξαπλωμένο παιδί.

«Ἄλλη φορὰ νὰ σταματᾷς ὅταν ἐγὼ προστάζω!» εἶπε τοῦ ὀδηγοῦ, ποῦ ἔτριβε τὰ μάτια του βλέποντας τὸν ἄφοβο ἀνθρώπο νὰ σηκώνεται ἀπὸ χάμω, σχεδὸν μέσ' ἀπ' τὰ πόδια τῶν ἀλόγων.

«Τώρα πέρνα!» πρόσθεσε ὁ Ἄλκιβιάδης μὲ κάποια συγκατάβαση, καὶ γυρίζοντας πρὸς τοὺς συντρόφους του:

«Θὰ ρίξω δυὸ φορές, μιὰ καὶ μπόρεσα νὰ σταματήσω ὀλόκληρο ἄρμα!»

Φωνὲς καὶ διαμαρτυρίες ἀκούστηκαν ἀπ' τὴν παρέα, ἀλλὰ ὁ κύριός μου ἤθελε τὸ δικό του.

«Μήπως θὰ τὸ ἔκανε κανένας ἀπὸ σᾶς; Ν' ἀκούσω... Πῶς; Ἔ, λοιπόν! θὰ παίξω δυὸ φορές.»

Θέλησα νὰ τὸν τραβήξω ἀπ' τὸ παιγνίδι, ἀλλὰ ἦταν ξαναμμένος ἀπ' τὸ κατόρθωμά του καὶ δὲν ἄκουγε. Δὲν ἤθελε, μπροστὰ στὰ συνομήλικά του, αὐτὸς ποῦ σταματᾷ ὀλόκληρο ἄμαξι, νὰ φανῆ πὼς ὑπακούει στὸν κουτσοπόδαρο Σιλύκο.

Σηκώθηκα κι ἔφυγα. Περπατοῦσα σιγά, μελαγχολικὸς κι ἀνήσυχος σὰν νὰ μοῦ εἶχε γίνει κάποια ἀποκάλυψη, σὰν νὰ εἶχα ἀγγίξει μὲ τὸ δάχτυλο κάποιο μυστήριο, μιὰ πηγαία σκοτεινὴ δύναμη. Τὴ δύναμη τῆς δημιουργίας ποῦ συγκερνᾷ χαρίσματα, ἀρετές, ὁμορφιά, χάρη, δύναμη, καὶ τὰ ρίχνει ὅλα μαζί σ' ἓνα πλάσμα, δίνοντάς του ὅμως καὶ φανταχτερὰ ἐλαττώματα. Ἄντιζύγι στὰ χαρίσματα, θὰ ἔλεγε ἄλλος. Ἐγὼ θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ συνείδηση τῆς ἀνωτερότητας, ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἀπαίτηση τῆς ἐξαιρέσεως.

Τὸ ἐπίσῳδιο μαθεύτηκε στὴν Ἀγορά, καὶ γιὰ πολλὰς μέρες ὄλοι μιλοῦσαν γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὸ θάρρος τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ Ἄλκιβιάδης, ἀπὸ μικρὸς, ἔνιωθε —καὶ τὸ ἔδειχνε— τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπ' τοὺς ἄλλους συνομήλικούς του, καὶ τὰ παιδιά τῆς παρέας του τὸν παραδεχόντουσαν πάντα καὶ παντοῦ γι' ἄρχηγό.

(Ἐκτὸς τοῦ βιβλίου Ὁ κύριός μου Ἄλκιβιάδης)

Τοῦ κὺρ Βοριᾶ

Ὁ κὺρ Βοριάς παράγγειλεν οὖλω τῶν караβιῶνε:
«Καράβια π' ἀρμενίζετε, κάτεργα* πού κινᾶτε,
ἐμπάτε στὰ λιμάνια σας, γιατί θεὸς νὰ φυσήξω,
ν' ἀσπρίσω κάμπους καὶ βουνά, νὰ κρῶσω κρυὲς βρυσούλες,
κι ὅσα ἔβρω μεσοπέλαγος, στεριάς θεὸς νὰ τὰ ρίξω.»
Κι ὅσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὅλα λιμάνι πιάνουν,
τοῦ κὺρ Ἄντριᾶ τὸ κάτεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.
«Δὲ σὲ φοβοῦμαι, κὺρ Βοριά, φυσήσης δὲ φυσήσης,
τί ἔχω καράβι ἀπὸ καρῶ* καὶ τὰ κουπιὰ πυξάρι,*
ἔχω κι ἀντένες προυντζινες κι ἀτσάλενα κατάρτια,
ἔχω πανιὰ μεταξωτά, τῆς Προύσας τὸ μετάξι,
ἔχω καὶ караβόσκοινα ἀπὸ ξανθῆς μαλλάκια·
κι ἔχω καὶ ναῦτες διαλεχτούς, ὅλο ἄντρες τοῦ πολέμου,
κι ἔχω κι ἓνα ναυτόπουλο, πού τοὺς καιροὺς γνωρίζει,
κι ἐκεῖ πού στήσω μιὰ φορά τὴν πλώρη δὲ γυρίζω.»

«Ἀνέβα, βρὲ ναυτόπουλο, στὸ μεσιανὸ κατάρτι,
γιὰ νὰ διαλέξης τὸν καιρό, νὰ ἰδῆς γιὰ τὸν ἄερα.»
Παιζογελώντα ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
«Τὸ τί εἶδες, βρὲ ναυτόπουλο, αὐτοῦ ψηλὰ πού πῆγες;»
«Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τ' ἄστρα ματωμένα,
εἶδα τὴν μπόρα πού ἄστραψε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη;
καὶ στῆς Ἄττάλειας τὰ βουνὰ ἀστραχαλάζι* πέφτει.»

“Ωστε νά εἰπῆ, νά καλοεἰπῆ, νά καλοκουβεντιάσῃ,
βαριά φουρτούνα πλάκωσε καί τὸ τιμόνι τρίζει,
ἀσπρογαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν* τὰ κατάρτια,
σκάνονται κύματα βουνά, χορεύει τὸ καράβι,
σπιλιάδα* τοῦ ἴρθε ἀπὸ τῆ μιά, σπιλιάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
σπιλιάδα ἀπὸ τὰ πλάγια του κι ἐξεσανίδωσέ το.
Γιόμισε ἡ θάλασσα πανιά, τὸ κύμα παλικάρια,
καί τὸ μικρὸ ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.

“Ὅλες οἱ μάνες κλαίγανε κι ὅλες παρηγοιοῦνται,
μὰ μιὰ μανούλα ἐνοῦ παιδιοῦ παρηγοριά δὲν ἔχει.
Βάνει τὶς πέτρες στὴν ποδιά, τὰ τρόχαλα* στὸν κόρφο,
πετροβολάει τὴ θάλασσα καὶ τροχαλάει τὸ κύμα.
«Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματούσα,
πῶπνιξες τὸ παιδάκι μου, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχω.»
«Δὲ φταίω ἡ δόλια θάλασσα, δὲ φταίω ἐγὼ τὸ κύμα,
μόν' φταίει ὁ πρωτομάστορας ποῦ φταίνει τὰ καράβια.»

(Δημοτικὸ)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Μακάριοι άνθρωποι

Α σᾶς πάγω σήμερα σὲ κάποια μέρη ξεχασμένα, κοντὰ σ' ἓνα βουνὸ γίγαντα, λεγόμενο Τσιμποράθο. Ἄλλη φορὰ ζούσανε σ' αὐτὸν τὸν τόπο κάτι ἀνθρώποι ἀπλοὶ κι ἀγαθόκαρδοι, πλὴν σήμερα ἔχουνε ξεκληριστῆ* ἀπὸ τοὺς ἄσπρους πού περάσανε στὴν Ἀμερική ἀπὸ τὴν Εὐρώπη· γι' αὐτὸ φαντάζομαι πὼς οἱ λιγοστοὶ πού βαστᾶνε ἀκόμα ἀπ' αὐτουνοὺς τοὺς φουκαράδες, στὴ φαντασία τους ὁ διάβολος θεὸ νὰ ἴναι ἄσπρος κι ὄχι μαῦρος σὰν τὸν δικό μας.

Ἀπὸ τότες πού πατήσανε στὸν καινούριο κόσμο οἱ ἄσπροι, ὅλες οἱ δυστυχίες πέσανε στὴν κεφαλὴ τους. Πρὸ χρόνια, βρισκόντανε ἀκόμα κάτι σπίτια χτισμένα μὲ ξεροτρόχαλο* καὶ σκεπασμένα μὲ χορτάρια. Κοντὰ στὸ Σούπα φαίνονται τὰ χαλάσματα ἀπὸ μιὰ μεγάλη πολιτεία, χτισμένη στὴν πλαγιὰ ἐνοῦς βράχου, καὶ μέσα στὴν πέτρα ἔχουνε σκάψει κάτι γαλαρίες. Σώζονται ἀκόμα καὶ κάτι τοῖχοι σὰ νὰ ἴναι ἀπὸ κάστρο. Στὰ μνημόρια* μέσα βρίσκονται κομμάτια ἀπὸ ροῦχα μαμπακερά, κανάτια, ἀραποσίτι,* μπιζέλια, φύλλα τῶν δέντρων, κοντάρια, κοῦκλες χωματένιες κι ἄλλες ἀπὸ μαμπακί, βραχιόλια, κάτι δαχτυλῆθρες ἀπὸ μάλαμα πού τις βάζανε στ' αὐτιά καὶ στὸ στόμα τῶν πεθαμένων.

Τὸ χῶμα εἶναι σὰν ἄμμος, κατὰξερο, γιὰ τοῦτο τὰ κορμιὰ διατηροῦνται σὰ μούμιες, μὲ τὰ ροῦχα μαζί.

Πέτρες κείτουνται σωριασμένες, κι άπάνου σ' αὐτὲς τὶς πε-
θαμένες πέτρες καὶ στὰ χαλάσματα κάθουνται οἱ γουστέρες*
κατακαιγόμενες ἀπὸ τὸν ἥλιο· τὸ κορμί τους θαρρεῖς πὼς τὸ
ζωγράφισε κανένας μεγάλος τεχνίτης, μὲ ρίγες ὠραιότατες,
πράσινες, κίτρινες καὶ καφεδιές. Χάφτουνε τὶς μύγες.

Σ' ἓνα μέρος πού τὸ λένε Παραμόγκα βρίσκονται χαλά-
σματα ἀπὸ κάποιο παλάτι καστρογυρισμένο, πολὺ μεγάλο. Οἱ
τοῖχοι εἶναι ἀπὸ λάσπη, μὰ εἶναι πολὺ χοντροί. Τὸ καθεαυτοῦ
χτίριο ἦτανε χτισμένο ἀπάνου σ' ἓνα ὕψωμα, ἀλλὰ οἱ τοῖχοι του
κατεβαίνουνε ἴσαμε κάτω, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ. Ἄνεβαινανε
ἀπὸ κάποιο μονοπάτι πού στρίβει σὰ λαβύρινθος ὀλόγουρα σὲ
κεῖνο τὸ βουνί, γὰ νὰ μὴν μπορῆ νὰ τὸ ἔβρη εὐκολὰ ὁ ὄχτρος.

Ἐκεῖ κοντὰ βρισκότανε κι ἓνα χωριὸ λεγόμενο Ἰχοκάν, ἀπά-
νου σ' ἓνα βουνό. Κάνει πολὺ κρύο. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦτανε
σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ παπὰς κάποιος Ἰντιάνος, πού πρωτύτερα ἦτανε
Κασίκης, δηλαδὴ βασιλιάς τοῦ τόπου. Ἄλλὰ γίνηκε χριστιανὸς
καὶ στάθηκε σοφὸς στὴ θεολογία καὶ στὰ λατινικά, κι εἶχε μιὰ
μεγάλη βιβλιοθήκη μὲ βιβλία ἑλληνικά, λατινικά, γαλλικά καὶ
ἰγγλέζικα. Ἦξερε καὶ πολλὰ πράματα τῆς ἐπιστήμης.

Σ' αὐτὰ τὰ μέρη, τὴ νύχτα φέγγουνε στὸν οὐρανὸ ἄλλα
ἄστρα. Τὸ δρόμο τοὺς δείχνει ὁ Σταυρὸς τῆς Νοτιᾶς, ὅπως
ἔμεῖς ἔχουμε τ' Ἄστρο τῆς Τραμουντάνας. Λένε «ὁ Σταυρὸς
γέρνει κατὰ τὴ θάλασσα· σὲ λίγο θὰ φέξῃ».

Νὰ δῆτε τί καλοὶ ἀνθρώποι βρίσκονται ἀνάμεσα σὲ κεῖνα
τ' ἄσπλαχνα βουνά.

Λέγανε πὼς πολὺ μακριά, κοντὰ σὲ κάποιο ποτάμι, ζοῦσε
μιὰ φυλὴ πολὺ ἄγρια κι αἰμοβόρα, λεγόμενη Μαλάμπας. Βρέ-
θηκε ἓνας Ἰγγλέζος χασομέρης κι ἀποφάσισε νὰ πάγῃ νὰ τοὺς
δῆ, μὰ οἱ φίλοι του τὸν μποδίζανε, ἀπὸ φόβο μὴν τὸν χαλά-
σουνε κεῖνοι οἱ ἀνθρωποφάγοι. Ἄλλὰ αὐτὸς πῆρε τὰ μάτια του
ὀλομόναχος, ἀφοῦ κι ὁ παραγιὸς του φοβήθηκε νὰ πάγῃ μαζί
του, καὶ τράβηξε, ἔχοντας μέσα σὲ κάτι ταγάρια χάντρες πολ-
λές καὶ κάτι τέτοια μωροπαίχνιδα.

Κίνησε κατὰ τὸ γλυκοχάραμα, μὲ μιὰ ποταμίσια κουρίτα*.

κουπι τραβούσανε δυο Ίντιάνοι. Τή νύχτα κοιμηθήκανε στὴν ἀκροποταμιά. Τὸ πρωὶ στείλανε τὸν ἓνα Ίντιάνο νὰ πάγει στὸν Κασίκη καὶ νὰ τοῦ πῆ πὼς ἦρτε ἓνας ἄσπρος ἄνθρωπος, γιὸς τοῦ Ἡλίου, ὅπως τοὺς λέγανε. Σὲ λίγη ὥρα ἦρτε ὁ Κασίκης μέσα στὴν κουρίτα του, μαζί μὲ τὸν Ίντιάνο ποὺ ἔχανε σταλμένον.

Ὁ Ἰγγλέζος τοῦ ἔπε πὼς εἶχε πάγει σ' αὐτὰ τὰ μέρη γιατί εἶχε πόθο νὰ δῆ τοὺς Μαλάμπας ἀπὸ κοντά, καὶ πὼς ἦρτε σὰ φίλος. Καὶ κείνος πολὺ φχαριστήθηκε. Ἀγκαλιαστήκανε καὶ τὸν πῆρε ὁ Κασίκης μέσα στὸ καῖκι του.

Φτάζανε στὸ παλάτι του πρὶν τὸ μεσημέρι. Τότες ὁ Κασίκης κάθισε μαζί μὲ τὸν ἄσπρο σὲ μιὰ ψάθα. Τέσσερα παλικάρια παραστεκόντανε.

Κουβεντιάζανε κάμποση ὥρα. Ὡστόσο ὁ Κασίκης ὑποπι-αζότανε ἀκόμα πὼς ὁ ἄσπρος πῆγε γιὰ χρυσάφι, μὰ ὁ Ἰγγλέζος τὸν βεβαίωσε πὼς νὰ μὴν ἔχη τέτοια ἰδέα.

Τότες ὁ γέρος τοῦ εἶπε πὼς εἶναι λεύτερος νὰ καθίση μαζί τους ὅσο τοῦ ἀρέσει καὶ νὰ φύγη ὅποτε βαρεθῆ, καὶ πὼς μποροῦσε νὰ στείλῃ πίσω στὸ χωριὸ τοὺς δυὸ βαρκάρηδες· καὶ πὼς θὰ τὸν πηγαίνανε στὸ χωριὸ οἱ δυὸ γιοὶ του, ὅποτε τραβήξῃ ἡ καρδιά του νὰ γυρίσῃ πίσω.

Αὐτὴ ἡ φυλὴ ἦτανε ἀπάνου κάτου ἴσαμε διακόσιες οἰκογένειες. Ἀλλὰ μέσα στὰ λογκάρια ἦτανε σκορπισμένες καὶ πολλὲς ἄλλες φυλές. Γιὰ τοῦτο βλέπανε οἱ ἄσπροι ν' ἀνεβαίνῃ κα-πνὸς ἐδῶ καὶ κεῖ μέσα στὰ δάση.

Ἄμα φάγανε, ἔβγαλε ὁ Ἰγγλέζος τὶς χάντρες καὶ τὶς μοί-ρασε, κι οἱ Ίντιάνοι κάνανε σὰν τρελοὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ τους. Ὑστερα παρακάλεσε τὶς γυναῖκες νὰ ζωγραφίσουνε τὸ κορμί του καὶ νὰ τὸ παρδαλίσουνε, ὅπως εἶναι ἡ συνήθειά τους. Τὸν πλουμίσανε λοιπὸν μ' ὄλη τὴν τέχνη τους...

Τοὺς ξανάδωσε πάλι χάντρες, κουδούνια, χτένια καὶ τέτοια. Στὸ γέρο Κασίκη χάρισε τὸ κουτάλι του, τὸ πιρουνί του καὶ τὸ μαχαίρι του, καὶ στοὺς γιούς του δυὸ μπουκάλια. Μὲ τὸ ρολόγι του ζουρλαθήκανε, μάλιστα σὰν τὸ ἔβαλε ἀπάνου σ' ἓνα σανίδι, γιατί πρωτύτερα νομίζανε πὼς ὁ σφυγμὸς τοῦ χεριοῦ του τὸ

ζωντάνευε. Σάν τό 'βαλε στ' αὔτι τους, ἀρχίσανε νά φωνάζου-
σαν παιδιά, πηδούσανε, χορεύανε, κι ὕστερα πάλι πηγαίνανε
καί τ' ἀφουγκραζόντανε. Στό τέλος συμφωνήσανε ὅλοι, πῶς
εἶχε κλείσει μέσα κανένα πουλί, κι ἔκανε τικ τὰκ θέλοντας νά
φύγη. Τότες τ' ἀνοιξε, καί σάν εἶδανε μέσα, πιάσανε καί φωνά-
ζανε: «Μανάν, μανάν, χι τρομπιχότε», πού θά πῆ: «Ὁχι, ὄχι,
εἶναι ζαχαρόμυλος», ἐπειδή κάποιος τοὺς εἶχε πεί γιά μιὰ τέ-
τοια μηχανή.

Τρώγανε δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα, πρωὶ καί βράδυ. Τρώγανε
μπανάνες κι ἄλλα φρούτα, λίγο κρέας καί ψάρια, πού 'χε πολλὰ
τὸ ποτάμι. Τιμωρούσανε τὸν κλέφτη, βάζοντάς τον ὁ Κασίκης
νά δώση τὰ διπλά ἀπ' ὅσα ἔκλεψε. Μὰ πολὺ ἀνάριες ἦτανε οἱ
ἀδικίες, καί ποτὲς δὲ μαλώνανε. «Ποτὲς δὲ γίνεται σκοτωμὸς
στό μέρος μας» εἶπε τοῦ Ἰγγλέζου ὁ γέρος.

Κάθισε μαζί τους μονάχα δυὸ τρεῖς μέρες. Τοὺς ἀποχαιρέ-
τησε, κι ἦτανε πολὺ πικραμένοι. Οἱ δυὸ γιοὶ τοῦ Κασίκη πῆ-
γανε μαζί του. Ὁ Κασίκης τὸν παρακάλεσε νά τοῦ στείλῃ λίγο
ἀλάτι, γιατί δὲ βρισκότανε ἐκεῖ πέρα τέτοιο πράμα, κι ὕστερα
τοῦ 'πε νά ζήση μαζί τους ἂν βαρεθῆ τοὺς ἄσπρους, καί πῶς θά
τοῦ 'δινε τὴν κόρη του γιά γυναίκα, καί πῶς θά γίνῃ Κασίκης
στό ποδᾶρι του.

Σάν κατεβήκανε στὴν ἀκροποταμιά, ὄλες οἱ γυναῖκες τρέ-
ξανε κοντά του. Τῆ στιγμῆ π' ἀρχίσανε νά κατεβαίνουνε τὸ πο-
τάμι, μαζευτήκανε ὄλες καί πιάσανε καί λέγανε κάποιο τρα-
γούδι τοῦ μισεμοῦ.* Αὐτὲς πρωτολέγανε κι οἱ γιοὶ τοῦ Κασίκη
ἀποκρινόντανε ἀπὸ τὸ καῖκι. Κοίταξε ἡ μάνα μας ἡ φύση, τί
μεγάλα πράματα μαθαίνει στὰ παιδιά της.

Κεῖνη τῆ στιγμῆ ὁ ἄσπρος ἄνθρωπος γύρισε τὸ πρόσωπό
του καί σφούγγιξε τὰ δάκρυά του ντροπιασμένος. "Αχ! Γι' αὐ-
τὸν τὸν ἁμαρτωλὸ κατέβηκε ὁ Χριστὸς στὴ γῆ, ἐνῶ γιά κεῖνα
τὰ ἄθῶα πλάσματα δὲν ἦτανε καμιὰ ἀνάγκη νά σταυρωθῆ.

Φτάνοντας στό χωριό, ἀπ' ὅπου εἶχε ξεκινήσει, οἱ φίλοι του
χαρήκανε πολὺ, γιατί τὸν εἶχανε γιά χαμένο, καί γελάσανε μὲ
τὸ πλουμισμένο πετσί του. Γέμισε ἀλάτι τὸ καῖκι καί τὸ 'στείλε

τοῦ Κασίκη. Ἔδωσε καὶ κάτι πράματα στὰ παιδιά του. Τὸν ἀγκαλιάσανε καὶ τὸν φιλήσανε ἀπάνου στὸ στήθος.

Ἄμα ἀλαργάρανε, τὰ μάτια τοῦ Ἰγγλέζου ξαναβουρκώσανε.
«Αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι τί εἶχανε νὰ περιμένουνε ἀπὸ τὴ φυλή του;
Νὰ γίνουνε πιὸ τίμιοι; Νὰ γίνουνε πιὸ φτυχισμένοι;»

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ἱστορίες καὶ περιστατικά*)

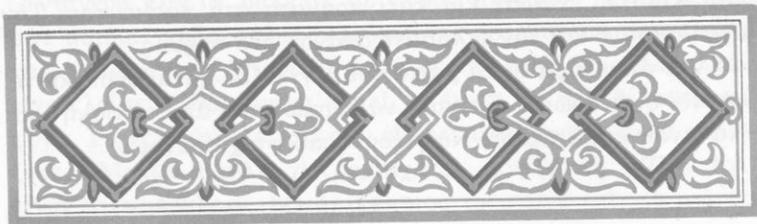

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ

Κατάνακρα στὸ σύνορο

Κατάνακρα* στὸ σύνορο στεριάς καὶ τοῦ πελάγου,
ποὺ τὰ νερένια δάχτυλα τὴν ἀμμουδιά χαϊδεύουν,
βγήκε μιὰ μάνα καβουροῦ καὶ νέθει* στὴ λιακάδα·
νέθει τὸ φῶς χρυσόνεμα, νέθει καὶ κουβαριάζει,
καὶ νεθοκουβαριάζοντας γλυκὸ τραγοῦδι λέει:
«Χαρὰ νὰ χαίρεσαι ζωὴ, χαρὰ νὰ ζῆς καὶ νὰ 'σαι,
μακάρι καὶ κατάνακρα στὸ σύνορο τοῦ κόσμου».

(Ἀπ' τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Κιθάρα καὶ γαρούφαλο*)

Τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ

Μάνα μέ τοὺς ἐννιά σου γιουὺς καὶ μέ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κι ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε!
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἄφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρι καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητάδες ἦρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα,
νὰ πάρουνε τὴν Ἄρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ ὀχτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
«Μάνα μου, κι ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεῖ πὺ περπατῶ, στὰ ξένα πὺ πηγαίνω,
ἂν πᾶμ' ἐμεῖς στὴν ξενιτιά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.»
«Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντή, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης.
Κι ἂ μῶρτη, γιέ μου, θάνατος, κι ἂ μῶρτη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη;»
«Βάλλω τὸν οὐρανὸ κριτὴ καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους,
ἂν τύχη κι ἔρτη θάνατος, ἂν τύχη κι ἔρτη ἀρρώστια,
ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω.»

Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα,
κι ἐμπῆκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὀργισμένοι
κι ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κι οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.

Σ' ὄλα τὰ μνήματά ἐκλαιγε, σ' ὄλα μοιρολογίόταν,
στοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεῖο ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
«Ἐνάθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
ὅπου μοῦ τὴν ἐξόριζες τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα!
τὸ τάζιμο πού μοῦ ἔταξες, πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης;
Τὸν οὐρανὸ ἔβαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἅγιους μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης.»
Ἐπὶ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαριά κατάρρα,
ἡ γῆς ἀναταράχθηκε κι ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε.
Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι,
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιῶ καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.

Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του.
Βρίσκει τὴν κι ἐχτενίζονταν ὄξου στὸ φεγγαράκι.
Ἐπὶ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει:
«Ἄιντε, ἀδερφή, νὰ φύγωμε, στὴ μάνα μας νὰ πᾶμε.»
«Ἄλιμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτῃ ἡ ὥρα;
Ἄν ἴσως κι εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νὰ ῥθω,
κι ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νὰ ῥθω.»
«Ἐλα, Ἄρετὴ, στὸ σπίτι μας, κι ἄς εἶσαι ὅπως καὶ ἂν εἶσαι.»
Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.
Στὴ στράτα πὸ διαβαίνανε πουλάκια κιλαηδοῦσαν,
δὲν κιλαηδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
μόν' κιλαηδοῦσαν κι ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὁμιλία:
«Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος!»
«Ἄκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;»
«Πουλάκια εἶναι κι ἄς κιλαηδοῦν, πουλάκια εἶναι κι ἄς λένε.»
Καὶ παρεκεῖ πὸ πᾶγαιναν κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε:
«Ἄν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, παραῖξο μεγάλο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!»
«Ἄκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
πὼς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!»
«Ἄπριλῃς εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.»*
«Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιὲς μυρίζεις.»

«Ἐχτὲς βραδὶς ἐπήγαμε πέρα στὸν Ἁι-Γιάννη,
κι ἐθύμιασέ μας ὁ παπὰς μὲ περισσὸ λιβάνι.»
Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πήγανε, κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε:
«Γιὰ ἰδὲς θάμα κι ἀντίθαμα ποῦ γίνεται στὸν κόσμω,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος!»
Τ' ἄκουσε πάλι ἡ Ἁρετὴ κι ἐράγισε ἡ καρδιά της.
«Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;»
«Ἄφῃς, Ἁρέτω, τὰ πουλιὰ κι ὅ,τι κι ἄ θέλ' ἄς λέγουν.»
«Πές μου, ποῦ εἶναι τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά καὶ τ' ὄμορφο μουστάκι;»
«Ἐχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.»

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριὰ χτυπᾶ τ' ἀλόγου του κι ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾶ τὸ χῶμα καὶ βοῆζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ Ἁρετὴ στὸ σπίτι μοναχὴ της.
Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνοὺς, τὰ δέντρα μαραμμένα,
βλέπει τὸν μάλσαμο* ξερό, τὸ καρυοφύλλι* μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαιλιστὴ καὶ τὰ κλειδιά παρμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
Κτυπᾶ τὴν πόρτα δυνατὰ, τὰ παραθύρια τρίζουν.
«Ἄν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι ἂν εἶσαι ἐχτρός μου φύγε,
κι ἂν εἶσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
κι ἡ δόλια ἡ Ἁρετούλα μου λείπει μακριὰ στὰ ξένα.»
«Σήκω, μανούλα μου, ἄνοιξε, σήκω, γλυκιά μου μάνα.»
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ μοῦ χτυπáει καὶ μὲ φωνάζει μάνα;»
«Ἄνοιξε, μάνα μου, ἄνοιξε, κι ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἁρετὴ σου.»

Κατέβηκε, ἀγκαλιάστησαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

(Δημοτικὸ)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΙΤΣΑΛΛΗΣ

Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα

Στις 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1797 ὁ Ρήγας φτάνει ἀπ' τὴ Βιέννη στὴν Τεργέστη, συνοδευόμενος ἀπ' τὸν Χριστόφορο Περραιβό. Σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ περάσει ὁ Ρήγας μὲ πλοῖο ἀπ' τὴν Τεργέστη στὴν ὑπόδουλη τότε Ἑλλάδα καὶ νὰ ξεσηκώσει τοὺς Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ, ὁ Ρήγας καὶ ὁ Περραιβὸς ἔχουν συνάντηση σ' ἓνα καφενεῖο τῆς Τεργέστης μὲ τὸν καπετάνιο τοῦ караβιού, ποῦ θὰ ἔφερνε μυστικά τὸν Ρήγα στὴν Ἑλλάδα. Κανονίζουν νὰ φορτωθοῦν τὴν ἄλλη μέρα στὸ καράβι τὰ κασόνια μὲ τίς προκηρῦξεις καὶ τὸ ἄλλο ἔντυπο ἐπανάστατικὸ ὕλικό, ποῦ εἶχαν τυπώσει στὴ Βιέννη, καὶ συνηνοοῦνται γιὰ τὴ μέρα ποῦ θ' ἀνεβῆ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ρήγας, γιὰ νὰ φύγουν. Μόλις ὁμως γυρίζουν στὸ ξενοδοχεῖο τους, συλλαμβάνονται ἀπ' τὴν αὐστριακὴ ἀστυνομία.

Tὸ «Royal», τὸ ξενοδοχεῖο τους, ἦταν καμὶ ἑκατοστὴ βήματα παρακάτω. Στρίψανε τὴ γωνιά καὶ βγήκανε στὴν παραλία. Ἔκανε κρύο. Παγωνιά κι ὕγρασία. Μύριζε δυνατὰ θάλασσα. Τὸ σκοτάδι πίσσα. Μόνο ἓνα φανάρι στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, καὶ στὰ κατάρτια τῶν караβιῶν μικρὰ φωτάκια ποῦ σαλεύανε ρυθμικά. Τὸ «Royal» ἦταν χτισμένο ἀπάνω στὸν παραλιακὸ δρομάκο, ὡς μιάμιση ὀργιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὄχι παραπάνω. Ὁ Περραιβὸς χτύπησε τὴ θύρα. Τοὺς ἀνοιξε ἓνας μισοκοιμισμένος Ἴταλὸς καὶ γκρινιάζοντας τοὺς ἀνέβασε στὸ πρῶτο πάτωμα, σ' ἓνα μικρὸ δωμάτιο.

—'Εδῶ, τοὺς λέει, δὲν ἔχω ἄλλο.

Εἶχε ἓνα κρεβάτι κι ἓναν σοφά.

— Δὲν πειράζει, θὰ βουλευτοῦμε.

Σὰν ἔφυγε ὁ μισοκοιμισμένος Ἴταλός, ὁ Περραιβὸς ἀνοιξε τὸ σάκο του. Ὁ Ρήγας στεκότανε δισταχτικός.

— Θὰ βγῶ, εἶπε ἄξαφνα.

— Ποῦ θὰ πᾶς; ἔκανε ὁ Περραιβὸς ἀνήσυχα.

— Θὰ πάω στὸ Προξενεῖο, στὸ Γαλλικὸ Προξενεῖο.

— Γιατί;... Ὑποψιάστηκες τίποτα;

— Δὲν ξέρω. Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό. Μιά ἰδέα.

— Αὔριο τὸ πρωί... δοκίμασε νὰ πῆ ὁ Περραιβός.

— Ὅχι, ὄχι, τώρα θὰ πάω. Νὰ μὲ δώσουν ἓνα χαρτί, πὼς εἶμαι γεννημένος στὰ Ἐφτάνησα, Γάλλος ὑπήκοος.

Δὲν εἶχε βγάλει τὴ γούνα του. Ἐπιασε τὸ πόμολο τῆς πόρτας. Γύρισε καὶ λέει τοῦ Περραιβοῦ:

— Ἐσὺ νὰ πλαγιά...

Τὸν ἔκοψε ἓνα δυνατὸ χτύπημα στὴν πόρτα. Ὁ Ρήγας πισωχώρησε, στάθηκε στὴ μέση τῆς κάμαρας.

— Ἐμπρός! φωνάζει.

Ἄνοιξε ἡ θύρα διάπλατα. Τὸ κίτρινο φῶς τοῦ λυχνarioῦ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν κάμαρα φώτισε ἓνα ψηλόστενο κομμάτι τοῦ σκοτεινοῦ διάδρομου. Σὲ τοῦτο τὸ φῶς μέσα στεκόταν ἀσάλευτος, κολόνα, κλείνοντας τὸ πέρασμα, ἓνας ἀστυνομικός. Πίσω του ἄλλοι δυὸ τρεῖς.

— Συγγνώμην, κύριοι, ρωτάει ψυχρὰ κι εὐγενικά, κανένας ἀπὸ σᾶς λέγεται Ρήγας;

— Ἐγὼ λέγομαι Ρήγας, ἀπάντησε μὲ σταθερὴ φωνὴ ὁ Ρήγας. Τί τρέχει;

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔριξε μιὰ ματιὰ στὸν Περραιβό, ἔπειτα στάθηκε προσοχὴ κι εἶπε ἐπίσημα:

— Ἐν ὀνόματι τοῦ Νόμου!... δὲ θὰ βγῆ κανεὶς ἀπὸ δῶ μέσα!

Γύρισε κατὰ τὸ διάδρομο καὶ φώναξε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ στέκονταν πίσω του:

— Ἐσεῖς οἱ δυὸ θὰ μείνετε ἐδῶ στὸ διάδρομο, μπρὸς στὴν

πόρτα! Νὰ μὴν τὸ κουνήσῃ κανεὶς!... Ἐμεῖς πᾶμε! πρόσταξε τοὺς ἄλλους δυό.

Ἐκλείσει ἡ πόρτα. Δὲν εἶναι πιά μόνοι. Πῆς ἔκλεισε μιὰ πόρτα ἀπάνω ἀπὸ γκρεμνό. Πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν πόρτα κείτονται γκρεμισμένα ὄλα τὰ σχέδια, ὄλες οἱ ἐλπίδες, οἱ λαχτάρεις ὄλες. Μέσα σὲ τούτῃ τὴν κρύα, τὴν ἀπρόσωπη κάμαρα τοῦ ξενοδοχείου γονάτισε μονομιᾶς ὄλο τὸ Γένος.

Σὰν ἔκλεισε ἡ θύρα πίσω ἀπὸ τοὺς ἀστυνομικούς, ὁ Ρήγας κι ὁ Περραιβὸς κοιταχτήκανε βουβοί. Στὸ τέλος, εἶπε ὁ Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

Ἄστυνομικός: Ὁ Περραιβὸς ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θὰ κάνουμε;

Ἄστυνομικός: Ὁ Ρήγας δὲν ἀπάντησε· ἀναμετράει τὰ γεγονότα, ἀναλογίζεται τὴ σημασία τους, τίς συνέπειες. Στὸ πρόσωπό του χάραξε ἡ ταραχὴ καὶ ἡ θλίψη μαχαιριῆς βαθιῆς. Στὰ μάτια του χύθηκε ἡ ἀπελπισία. Μασουλᾶει κάτι λόγια:

— Πολὺ ἄργά... Δὲν ἔπρεπε... Ποιός; Δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ... Ὅ,τι εἶναι δυνατόν... Ὅ,τι εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν...

Ἄστυνομικός: Ἦρθε νευρωμένος κοντὰ στὸν Περραιβὸ καὶ τοῦ λέει χαμηλόφωνα:

— Προπάντων μὴν τὰ χάσῃς. Κρύα καρδιά! Δὲ μὲ νοιάζει γιὰ μένα... Τὰ χαρτιά, οἱ σημειώσεις, τὰ δνόματα... μὴν πέσῃ τίποτε στὰ χέρια τους... θὰ πιάσουν ὄλους... Καὶ τότε πάει τὸ Ἔργο!

Ἄστυνομικός: Λέγοντας, ἀνοιξε τὸ μεγάλο σάκο κι ἔβγαλε τοὺς φακέλους, τοὺς μεγάλους φακέλους.

Ἄστυνομικός: Κοιτάζουν τάχα ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα οἱ ἀστυνομικοί; ἔχουνε τάχα στήσῃ τ' αὐτί τους στὸ πορτόφυλλο; Ὅλομεμιᾶς ἀνοίγει ἡ θύρα καὶ μπαίνουν οἱ Ἄστριακοί.

— Σταθῆτε! φωνάζουν. Μὴν κουνηθῆτε!

Ἄστυνομικός: Ἄκουμπήσανε βαριά τὰ χέρια τους ἀπάνω στὰ πολύτιμα χαρτιά.

— Τί εἶναι αὐτά;... Τί θέλατε νὰ κάνετε; ρωτᾶνε.

“Ο Ρήγας δὲν τὰ χάνει.

—“Ε, μὴν κάνετε ἔτσι, τοὺς λέει γελαστά, χαρτιὰ εἶναι...

Τοὺς πῆρε τοὺς δυὸ Αὐστριακοὺς καλόκαρδα ἀπὸ τὸ μπράτσο, μπαίνοντας ἀνάμεσό τους.

— Μὰ δὲ μοῦ λέτε, τοὺς ρωτάει, τί συμβαίνει; Γιατί μᾶς φυλάτε; Τί σᾶς εἶπαν γιὰ μᾶς; Πραματευτάδες εἴμαστε. “Ἡρθαμε στὸ Τριέστι περαστικοί, αὔριο φεύγουμε. Τί γυρεύετε ἀπὸ μᾶς;... “Εγὼ ἔχω γυναίκα, ἔχω παιδιὰ... Δὲν ἔχετε παιδιὰ ἐσεῖς; γυναίκα δὲν ἔχετε;.. Τί σᾶς κάναμε;... Φαινόσατε καλὰ παιδιὰ... Πόσων χρονῶν εἶσαι; ρωτάει τὸν ἓνα, τὸν πιὸ νεαρό... Νά, κι ἐμεῖς φτωχοὶ εἴμαστε... Πάρε τοῦτα...

“Εβγαλε μερικά χρυσὰ φιορίνια ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τὰ ᾴωσε στοὺς ἀστυνομικοὺς.

Οἱ ἀστυνομικοὶ κοιτᾶνε σὰ χαζοὶ τὰ γυαλιστερὰ νομίσματα. “Ωστόσο, ὁ Περραιβὸς μπῆκε στὸ νόημα. Σκύβει ἄξαφνα κι ἀρπάει ἀγκαλιὰ τοὺς βαριοὺς φακέλους. Δυὸ βήματα εἶναι ὡς τὸ παράθυρο. Πρὶν νὰ προφτάσουν νὰ τὸ καταλάβουν οἱ ἀστυνομικοί, ἀνοίγει ὀρμητικὰ τὸ παραθυρόφυλλο καὶ δῶσ’ του, τοὺς πετάει πέρα τοὺς φακέλους, ὅσο μπορεῖ πιὸ μακριὰ —κι ἦταν βαριοὶ καὶ πῆγαν πέρα— τοὺς φακέλους μὲ τὰ χαρτιὰ στὴ θάλασσα, μέσα στὸ νερό... Πλάτς! ἀκούστηκε ὁ μουντὸς κρότος καὶ τὸ πιτσιλισμα τοῦ νεροῦ.

— Μή! φωνάζανε οἱ ἀστυνομικοὶ κι ἔτρεξαν στὸν Περραιβό, τί κάνεις!

Τὸν πιάσανε, τοῦ ἀρπάζανε τὰ χέρια. Μὰ ἦταν ἀργά. Τὰ χαρτιὰ εἶναι πιά στὴ θάλασσα, μαζὶ κι ἡ σφραγίδα, ὁ σφραγιδόλιθος τοῦ Ρήγα, ἡ μυστικὴ σφραγίδα τῶν συνωμοτῶν.

— Καὶ τώρα; κάνει ὁ ἓνας ἀστυνομικὸς στὸν ἄλλο.

“Ο Ρήγας μπῆκε στὴ μέση χαμογελώντας.

— Καὶ τώρα δὲν ἔχει καμιὰ σημασία. Παλιόχαρτα ἦτανε. Δὲν ἤθελα νὰ τὰ δῆ κανένας. “Ιδιωτικὰ πράματα... “Εσεῖς εἴσατε καλὰ παιδιὰ, δὲ θὰ πῆτε τίποτα, νὰ μὴ βρῆτε καὶ σεῖς τὸν μελὰ σας... “Αν τὸ μάθουν πὼς σᾶς...

Οἱ ἀστυνομικοὶ κοιταχτήκανε.

— Troppo tardi, λέει ο ξνας.

— Ώστόσο, για καλό και για κακό, δὲν τὸ κουνᾶμε πιά ἀπ' τὸ δωμάτιο! εἶπε ὁ ἄλλος.

Ὁ Ρήγας ξάπλωσε στὸ σοφά. Βυθίστηκε σὲ συλλογή... Πάλι σὰν κύμα ἦρθε νὰ τὸν πνίξη ἡ μελαγχολία, πάλι ὡσὰν μαῦρο σύννεφο πέφτει ἀπάνω του... Κρίμα! κρίμα! Πάει ὁ Σκοπός! ἡ Ἰδέα!

Ὁ Περραιβὸς κάθισε στὴν πέρα γωνιά τοῦ κρεβατιοῦ. Ὁ Ρήγας παρακολουθεῖ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του τοὺς δυὸ ἀστυνομικούς. Σιγὰ σιγὰ —δὲν τὸν προσέχουνε— ἔβαλε τὸ χέρι του στὴ μέσα τσέπη τοῦ τσουμπέ* καί, χουφτώνοντάς τον ὀλόκληρο, νὰ μὴν τὸν δοῦν, βγάζει προσεχτικά τὸ σουγιά, τὸ σουγιαδάκι τῆς Εἰρήνης, τὸ κρατάει σφιχτὰ στὸ χέρι, τὸ σφίγγει, τὸ σφίγγει. Ὑστερα, πολὺ προσεχτικά, σηκώνει τὸ χέρι ὡς τὸ προσκέφαλο, τάχα ν' ἀκουμπήσει τὸ κεφάλι του στὸ μπράτσο του, καὶ χώνει βαθιὰ ἀνάμεσα στὸ μαξιλάρι καὶ τὴν ταπετσαρία τοῦ σοφᾶ τὸ σουγιά, τὸ σουγιαδάκι... Τώρα εἶναι πιὸ ἡσυχος. Ξέρει πὼς σὲ λίγο θὰ τοὺς ψάξουν, δὲν μπορεῖ, θὰ κάνουν ἔρευνα στὸ δωμάτιο. Αὐτὸς ὁ «προστάτης» —«προστάτης ἄγγελος»— θὰ μείνῃ ἐδῶ μέσα στὸ σοφά, θὰ προσμένῃ νὰ βγῆ τὴν ὥρα ποὺ θὰ πρέπει, γιὰ τὴν «κάθαρση»...

Συλλογίζεται ὁ Ρήγας. Κι ἡ ὥρα περνάει, κι εἶναι μιὰ νέκρα ἀπέραντη ὀλόγυρα, οὔτε σκυλί, οὔτε βήματα, οὐδὲ κοκόρι στ' ἀπόμακρα, οὐδὲ τίποτα, μόνο ἡ νέκρα καὶ τὸ μαῦρο σκοτάδι ποὺ στάζει ἀργὰ ἀργὰ στὸ τζάμι τοῦ παραθυριοῦ. Πόσες ὥρες νὰ περάσανε κιόλας; Ἄνοιξε ἡ θύρα καὶ μῆκαν ἄνθρωποι, πέντε, ἕξι, ὄχτώ, κι ἄλλοι μείνανε ἀπέξω στὸ διάδρομο καὶ κοιτᾶνε μέσα. Εἶναι ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Τριεστιοῦ, εἶναι δυὸ τρεῖς ὑπάλληλοι, εἶναι μερικοὶ ἀστυνομικοὶ δίχως στολή. Ὁ Διευθυντὴς ἔρχισε νὰ μιλάῃ στὰ γερμανικά. Ἐνας ὑπάλληλος κάθισε μπρὸς στὸ τραπέζι καὶ γράφει:

— Τὸ ὄνομά σου;

— Ρήγας Βελεστινλής... Βε-λε-στιν-λής.

— Ὑπήκοος;

- Ὁθωμανός.
- Γεννηθείς;
- Στὴ Βλαχιά.
- Τὸ ἔτος;
- 1747.
- Θρησκευματος;
- Χριστιανός Ὁρθόδοξος.
- Ἐπάγγελμα;
- Ἐμπορος.

Τὰ συνηθισμένα. Ὑστερα ὁ Διευθυντὴς λέει ἠχηρά:

- Ἐν ὀνόματι τοῦ Νόμου, Ρήγα Βελεστινλή, συλλαμβάνεσαι!
- Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν εἶσαι ὑπὸ κράτησιν!

Ὁ Διευθυντὴς γύρισε στὸν Περραιβό:

- Ἐσύ;
- Περραιβὸς Χριστόφορος.
- Ὑπήκοος;

Ὁ Ρήγας πρόλαβε ν' ἀντισκόπη:

- Κύριε Διευθυντά, τοῦτο τὸ παιδί δὲν ἔχει καμιὰ σχέση με τὴν ὑπόθεσιν ποὺ σᾶς ἀπασχολεῖ. Πηγαίνει στὴν Πάδοβα, νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴ. Κοιτάξτε τὰ χαρτιά του. Μιὰ ἀπλὴ σύμπτωσις ἦταν νὰ βρεθῇ συνταξιιδιώτης μου.

Ὁ Διευθυντὴς πῆρε κι ἐξέτασε τὸ διαβατήριον τοῦ Περραιβοῦ.

Ὁ Ρήγας λέει:

- Ἄλλωστε, εἶναι γεννημένος στὴν Πρέβεζα. Εἶναι ὑπήκοος Γάλλος...

- Κανένα χαρτί;
- Δὲν ἔχω.

Πάλι ὁ Ρήγας ἀντισκόβει:

- Σᾶς λέω: ἄδικα θὰ τὸν συλλάβετε. Δὲν ἔχει καμιὰ σχέση...

Ὁ Διευθυντὴς κοίταξε τὸν Περραιβὸ στα μάτια.

- Εἴσθε ἐλεύθερος, κύριε. Μπορεῖτε νὰ πηγαίνετε.

Ὁ Περραιβὸς ἔκανε νὰ πάρῃ τὸ σάκο του.

- Μιὰ στιγμή, λέει κάποιος.

Ἐνας ἀστυνομικὸς ἔψαξε τὸ σάκο. Μὰ δὲν εἶδε τίποτα ὑποπτό

μέσα. Ὁ Ρήγας βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ πῆ τοῦ Περραιβοῦ στὰ ἑλληνικά:

— Αὐτὸ ποὺ δὲν ἐπρόλαβα ἐγώ... τὸ Προξενεῖο... Νὰ πᾶς ἀμέσως... ἀμέσως...

Μπρὸς στὴν πόρτα, βγαίνοντας, στάθηκε μιὰ στιγμή ὁ Περραιβός. Γύρισε καὶ κοίταξε μιὰ στερνὴ φορὰ τὸ Ρήγα. Ὁ Ρήγας τοῦ χαμογέλασε, κουνώντας λίγο τὸ κεφάλι.

Ὁ Διευθυντὴς λέει στὸ Ρήγα:

— Θὰ μείνης ἐδῶ, σὲ τοῦτο τὸ δωμάτιο, ὑπὸ κράτησιν!

Ἔδωσε διαταγές: δυὸ ἀστυνομικοὶ θὰ μένουν νύχτα-μέρα μέσα στὸ δωμάτιο, νὰ παρακολουθοῦν τὴν παραμικρὴ του κίνηση. Κάθε δυὸ ὥρες θὰ ἔρχονται ἄλλοι, νὰ συναλλάσσονται.

Φύγανε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας. Ἀπόμεινε ὁ Ρήγας μὲ τοὺς δυὸ φρουροὺς. Μόνος. Πάει κι ὁ Περραιβός! Ἄ, τί κούραση! Ἡ ψυχὴ του τσακίστηκε...

Ἐγειρε τ' ἀνάσκελα στὸ κρεβάτι, ἔτσι ντυμένος ὡς ἦταν, κι ἔμεινε μ' ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια, ὦρα, ὦρα, ὦρες... Οὔτε ὕπνος, οὔτε ἡσυχία, οὔτε... ὄχι δά, εἶναι κι ἡ ἐλπίδα, τόσες ἐλπίδες... Ἔτσι λέει... Τόσες ἐλπίδες ἀκόμη! Βέβαια, τίς κασόνες θὰ τίς πιάσανε. Πῶς τίς πιάσαν; Προδοσία! τί ἄλλο! Ποιός; Ἐδῶ; ἢ στὴ Βιέννα;... Πιάσαν κανέναν ἄλλο; Δὲν τὸ πιστεύει. Ὁχι, ὄχι, εἶναι μόνος εὐτυχῶς! Πρέπει νὰ ἴναι μόνος... Ἐλπίζει ἄξαφνα, «ἐλπίζω», τὸ λέει στὸν ἑαυτό του... Ἀνασκαλεύει ὄλα τὰ πάντα μὲς στὸ μυαλό του.

Κι ἀπὸ κεῖ, λίγο λίγο, ὡς νὰ χαμήλωνε φῶς λυχναριοῦ, σβήνει ἐτούτη ἡ διάθεση, ἡ καλὴ διάθεση τῆς ἐλπίδας καὶ τοῦ θαρρεμοῦ, καὶ παραλεῖ ἡ καρδιά καὶ παραλεῖ τὸ μυαλό, καὶ σκοτεινιάζει ἐμπρὸς καὶ σκοτεινιάζει δίπλα καὶ σκοτεινιάζει ὁ δρόμος, ὁ δρόμος κι ὁ ἀνήφορος, 'ποὺ στὴ γωνιά του στέκει ἀπόψε ἡ ζωὴ τοῦ Ρήγα...

Ἐημέρωσε ἀγάλι ἀγάλι.* Μὰ δὲν πρόφτασε νὰ φωτίσει τὸ τελάρο τοῦ παραθυριοῦ κι ἀκουστήκανε βήματα ἔξω, βήματα βαριά, κι ἀκουστήκανε φωνές. Ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μῆκαν ἄνθρωποι πολλοί, πέντε, δέκα, δώδεκα.

Ὁ Ρήγας ἀνακάθισε στὸ κρεβάτι, σηκώθηκε. Ξανάρχισαν τὰ ρωτήματα, οἱ ἀνακρίσεις. Τί καὶ πῶς καὶ μὲ ποιούς, προπάντων αὐτὸ τὸ: «ποιοὶ ἄλλοι εἶναι μαζί σου», αὐτὸ πασκίζουν νὰ τοῦ πάρουνε μὲ τέχνη, μὲ κατεργαριά, μὲ ψεύτικες πληροφορίες, μὲ τὸ κλωθογύρισμα* γύρω καὶ γύρω καὶ γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια πράματα, ἀπὸ τὰ ἴδια πράματα, γιὰ νὰ τὸν μπλέξουν. Μὰ ὁ Ρήγας δὲ χάνει τὴν ψυχραιμία του. Δὲ βιάζεται ποτὲ ν' ἀπαντήσει.

— Τὸ 'χεις ἢ δὲν τὸ 'χεις σκοπὸ, νὰ ξεσηκώσης τοὺς ραγιαδες ἐνάντια στὸ Σουλτάνο;

— Τὸ 'χω ἐλπίδα μου καὶ πόθο, ν' ἀπαλλάξω τὸν τόπο μου ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας. Δὲν τὸ κρύβω.

— Ὁμολογεῖς ὅτι ἐργάζεσαι γι' αὐτό;

— Ἐργάζομαι γι' αὐτὸ φανερὰ καὶ τίμια καὶ μέσα στὰ ὄρια ποὺ μοῦ ἐπιτρέπει ἡ φιλοξενία τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

— Τὸ γνωρίζεις ὅτι δὲν ὑπάρχει θέσις γιὰ παρόμοιες ἐνέργειες; Γνωρίζεις ὅτι παρόμοιες ἐνέργειες εἰς βάρος φίλου κράτους μποροῦν νὰ δημιουργήσουν δυσάρεστες περιπλοκὲς γιὰ τὴν Κυβέρνηση τοῦ Αὐτοκράτορος;

— Τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ θεωρῶ ὅτι οἱ ἐνέργειές μου δὲν εἶχαν τίποτε τὸ ἐπαναστατικὸ, ἀφοῦ περιορίστηκαν σὲ μερικὰ ποιήματα —πατριωτικά, τὸ βεβαιώνω... ἐσεῖς τί θὰ ἐκάνατε στὴ θέση μου, κύριε ἀνακριτά, ὡς Αὐστριακός;— καὶ σὲ μερικὲς εὐχὲς... ἔγγραφες, τίς ἔχετε στὴ διάθεσή σας φαντάζομαι... εὐχὲς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος μου ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

— Εἶχες συνεννοήσεις μὲ πολλοὺς πατριώτες σου.

— Τὸ ὅτι τοὺς ἐβλεπα τοὺς πατριώτες, τὸ ὅτι μιλοῦσα μαζί τους, τοῦτο δὲ θέλει νὰ πῆ ὅτι εἴχαμε ἰδιαίτερες συνεννοήσεις, ποὺ νὰ δίνουν βάση στὲς ὑποθέσεις σας.

Μιάμιση ὥρα βάστηξε ἡ ἀνάκριση. Κι ὅταν ἔφυγαν αὐτοί, ἦρθε ἓνας στρατιώτης κι ἔφερε μιὰ γαβάθα μὲ μαυροζούμι κι ἓνα κομμάτι ψωμί. Ὁ Ρήγας ρούφηξε τὸ ζουμί, νὰ ζεσταθῆ, μὰ τὸ ψωμί δὲν τ' ἄγγιξε. Γύρεψε νὰ τοῦ τ' ἀφήσουν ὁμῶς. Ὑστερα πλάγιασε πάλι κι ἔκλεισε τὰ μάτια. Τότε εἶδε μπρὸς του ὄλομε-

μᾶς τὸν κίνδυνο, τὸ φοβερὸ τὸν κίνδυνο ποῦ ἀπειλοῦσε τὴν προσπάθειά του. Μ' ἓνα τίποτε θὰ γκρεμιζόταν ὅλο τὸ Ἔργο. Κι ἔπρεπε νὰ σωθῆ τὸ Ἔργο, νὰ τὸ σώσῃ τὸ Ἔργο! Στὸ βάθος, ὁ Ρήγας εἶναι ἀκόμα βέβαιος ὅτι ἡ Ἀστυνομία δὲν ἔχει στὰ χέρια τῆς σοβαρὲς ἀποδείξεις. Μὲς στὶς κασόνες ἦταν ὁ Θούριος, ἦταν τὸ Πολίτευμα, ἦταν οἱ Προκηρῦξεις. Μὰ αὐτὰ ὅλα δὲ θὰ ποῦν συνωμοσία. Αὐτὰ βαραίνουνε ἀποκλειστικά τὸ Ρήγα τὸν ἴδιο, δὲν παίρνει μ' αὐτὰ κανέναν στὸ λαιμὸ του, οὔτε προϋποθέτουμε συνεννόηση μὲ ἄλλους.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης! Βέβαια! Εἶμαι!

Ἔτσι εἶπε ὁ Ρήγας στὸν ἀνακριτῆ, ὅταν ξανάρθε τὸ ἀπομεσήμερο καὶ τὸν τυράνησε δυὸ ὥρες.

— Ἐνθουσιώδης πατριώτης εἶμαι! Πέστε ὁ,τι θέλετε, ἐξαλλος, ἀνόητος, τρελός, ὄνειροπαρμένος πατριώτης! Ἄλλὰ... συνωμότης... Ξέρετε τί θὰ πῆ συνωμότης, κύριε ἀνακριτά; Γιὰ νὰ εἶσαι συνωμότης, κύριε ἀνακριτά, πρέπει νὰ συγκεντρώνῃς...

Ὁ ἀνακριτῆς ἄκουγε τὸ Ρήγα. Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας τοῦ μιλοῦσε ὁ Ρήγας. Στὸ τέλος, ὁ ἀνακριτῆς σήκωσε τὸ χέρι νὰ τὸν διακόψῃ.

— Δὲν θὰ πιστέψω ποτέ, ὅτι μόνος σας ἐφантаσθήκατε ν' ἀναλάβετε τέτοιο ἔργον.

— Μὰ δὲν εἶναι ἔργον, κύριε ἀνακριτά, εἶναι ὄνειρο.

— Οἱ Προκηρῦξεις;... Ὁνειρο ἀποκαλεῖτε τὶς ἐπαναστατικὰς προκηρῦξεις;

— Ὁνειρο ἑνὸς δυστυχημένου λαοῦ, ποῦ στενάζει τριακόσια καὶ πλέον χρόνια στὴ δούλεψη τοῦ πλέον βαρβάρου τυράννου!

Ἦρθε τὸ βράδυ, ἦρθε κι ἡ νύχτα. Ἐπесе ἡ σκοτεινιά καὶ σφάλισε τὰ παραθυρόφυλλα καὶ γέμισε ἴσκιους τὴν ἄμοιρη κάμαρα ποῦ γίνηκε φυλακή. Ἄλλὰ μαζὶ μὲ τὸ φῶς ἔσβησε καὶ πάλι τὸ κουράγιο. Ὁ Ρήγας πῆγε καὶ στάθηκε μπρὸς στὸ παράθυρο. Προσπάθησε νὰ δῆ ἔξω. Πρῶτη φορὰ ἀπὸ τότε ποῦ βρέθηκε κλεισμένος ἐδῶ μέσα, ἀλήθεια, πρώτη φορὰ κοιτάει ἀπ' τὸ παράθυρο. Πρέπει νὰ ἴναι ἡ θάλασσα αὐτὸ ἐκεῖ, πρέπει νὰ ἴναι καράβια, πανιά, ἢ φυγῆ, ἢ ἐλευθερία... Μὰ τὸ σκοτάδι μονάχα

ἀπαντάει σ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία... Μέσα στὸ μαῦρο σκοτάδι, πὸ μαῦρα σκοτάδια ἐδῶ κι ἐκεῖ... τὰ καράβια εἶναι, τοῖχος εἶναι;... Τοῖχος ὀρθώθηκε ὀλόγυρά του ἀδιαπέραστος...

Γύρισε καὶ κοίταξε τοὺς ἀστυνομικούς. 'Ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ ἔχει ἔρθει κοντά του, ἔτοιμος νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ περῆσει, ἂν τὸ δοκίμαζε.

— Λαχταρῶ τὴν πατρίδα μου! τοὺς λέει, κι ἔγραψε μὲ τὸ χέρι ἓνα μεγάλο σχῆμα στὸ κενό, στὸ σκοτάδι. Σὲ τέτοιο σκοτάδι εἶναι ἡ πατρίδα μου. Κι ἂν ἐπόθησα νὰ τὴ σώσω, κακὸ ἔκανα; Πέστε! Κακὸ ἔκανα;

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Οἱ Μαυρόλοκοι*)

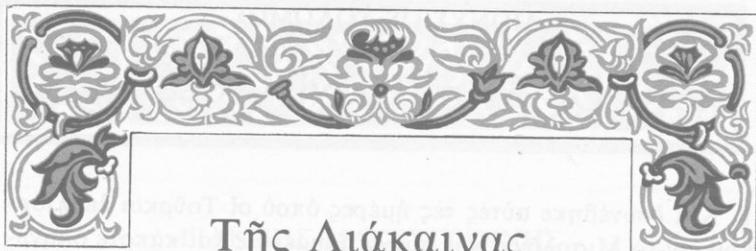

Ἡ πατρίδα

Στεκόταν ὁ γερο-ναύαρχος τῶν Ψαριανῶν, ὁ καπετὰν Γιώργης ὁ Ἀποστόλης, στὸ γιαλὸ τῆς Αἴγινας κι ἀγνάντευε τὰ ψαριανὰ καράβια, τὰ μόνα πλὴν εἶχαν περισσέψει ἀπὸ τὸ χαλασμὸ τοῦ νησιοῦ, πέντε ὡς ἕξι ὄλα ὄλα. Στεκότανε συλλογισμένος, ἀγνάντευε τὰ καράβια κι ἔλεγε δείχνοντάς τα σ' ὄσους μὲ λύπη πηγαίνανε κοντά του:

— Αὐτὴ εἶναι ἡ πατρίδα μου τώρα...

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον *Ἱστορικὴ Ἀνθολογία*)

Τῆς Λιάκαινας

Πῶς λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, στοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κι ἡ Λιάκαινα στὰ τούρκικα τὰ χέρια.

Πέντε Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν ξετάζουν,
κι ἓνα μικρὸ μπεόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.

«Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, δὲν παίρνεις Τοῦρκον ἄντρα,
νὰ σ' ἄρματώση στὸ φλωρί, μὲς στὸ μαργαριτάρι;»

«Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου τῆ γῆς νὰ κοκκινήση,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήση.»

Κι ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
κοντοκρατεῖ τὸν μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ξετάζει.

«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου;»

«Δύνομαι, ἀφέντη μ', δύνομαι νὰ βγάλω τὴν κυρά μου.

Νὰ μ' ἀβγατίσης* τὴν ταῆ* σαράντα πέντε χοῦφτες,

νὰ μ' ἀβγατίσης τὸ κρασί σαράντα πέντε κοῦπες,

νὰ δέσης τὸ κεφάλι σου μὲ δεκοχτῶ μαντίλια,

νὰ δέσης τὴ μεσοῦλα σου μαζὶ μὲ τὴ δική μου.»

Βιτσιὰ δίνει τ' ἀλόγου του, στὴ μέση γιουρουστάει,*
καὶ πάησε καὶ τὴν ἄδραξε, στὸ σπίτι του τὴν πάει.

(Δημοτικὸ)

Οἱ Μισολογίτισσες

1. Καὶ ἐσυνέβηκε αὐτὲς τὲς ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκοῦσαν τὸ Μισολόγγι καὶ συχνὰ ὀλημερνὶς καὶ κάποτε ὀληνυχτὶς ἔτρεμε ἢ Ζάκυνθο ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολὺ.
2. Καὶ κάποιες γυναῖκες Μισολογίτισσες ἐπερπατοῦσαν τριγύρω γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἄνδρες τους, γιὰ τὰ παιδιὰ τους, γιὰ τ' ἀδέλφια τους ποὺ ἐπολεμοῦσαν.
3. Στὴν ἀρχὴ ἐντρεπόντανε νὰ 'βγουνε καὶ ἐπροσμένανε τὸ σκοτάδι γιὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦτανε μαθημένες.
4. Καὶ εἶχανε δούλους καὶ εἶχανε σὲ πολλὰς πεδιάδες καὶ γίδια καὶ πρόβατα καὶ βόιδα πολλά.
5. Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχοτηράζανε* ἀπὸ τὸ παρεθύρι τὸν ἥλιο πότε νὰ βασιλέψη γιὰ νὰ 'βγουνε.
6. Ἄλλὰ ὅταν ἐπερισσέψανε οἱ χρεῖες* ἐχάσανε τὴν ντροπὴ, ἐτρέχανε ὀλημερνὶς.
7. Καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι κι ἀκούανε, γιὰτὶ ἐφοβόντανε μὴν πέση τὸ Μισολόγγι.
8. Καὶ τὲς ἐβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυροδρόμια, τὰ σπίτια, τὰ ἀνώγια* καὶ τὰ χαμώγια,* τὲς ἐκκλησίες, τὰ ξωκλήσια γυρεύοντας.
9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.
10. Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κανένας τὸ ὄχι, γιὰτὶ οἱ ρώτησες τῶν γυναικῶν ἦτανε τὲς περσότερες φορὲς συντροφευμένες ἀπὸ τὲς κανονιὲς τοῦ Μισολογγιοῦ καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας.
11. Καὶ οἱ πλεόν ἀμπτωχοὶ ἐβγάνανε τὸ ὀβολάκι* τους καὶ τὸ δίνανε καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρὸ τους κοιτάζοντας κατὰ τὸ Μισολόγγι καὶ κλαίοντας.

(Ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀπομνημονεύματα

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1826, ὁ Μακρυγιάννης κι ὁ Γκούρας μὲ τοὺς πολεμιστές τους βρίσκονται στὴν Ἀθήνα, πού ἀντιμετωπίζει καὶ πάλι τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἐνα βράδυ, πού ὑπάρχει κάποια ἡρεμία, ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Γκούρας καὶ ἄλλοι διασκεδάζουν, ὅσο εἶναι δυνατὸ. Ὁ Μακρυγιάννης μάλιστα τοὺς τραγουδαίει ἕνα ὄρατο δημοτικὸ τραγούδι. Ἀλλὰ λίγο ἀργότερα, σὲ κάποια συμπλοκῆ, σκοτώνεται ὁ Γκούρας.

ΕΤΟΤΕ ἔκατζε ὁ Γκούρας καὶ οἱ ἄλλοι καὶ φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι ἐγλεντήσαμεν. Μὲ περικάλεσε ὁ Γκούρας κι ὁ Παπακώστας νὰ τραγουδήσω· ὅτ' εἶχαμεν τόσον καιρὸν ὅπου δὲν εἶχαμεν τραγουδήσει—τόσον καιρὸν ὅπου μᾶς ἔβαλαν οἱ ἴδιοτελεῖς* καὶ γιγχιτήκαμεν διὰ νὰ κάνουν τοὺς κακοὺς τους σκοπούς. Τραγουδοῦσα καλά. Τότε λέγω ἕνα τραγούδι·

Ὁ Ἥλιος ἐβασίλεψε,

—Ἑλληνά μου, βασίλεψε—

καὶ τὸ Φεγγάρι ἐχάθη

κι ὁ καθαρὸς Ἀδγερινὸς πού πάει κοντὰ τὴν Πούλια,
τὰ τέσσερα κουβέντιαζαν καὶ κρυφοκουβεντιάζουν.

Γυρίζει ὁ Ἥλιος καὶ τοὺς λέει, γυρίζει καὶ τοὺς κρένει*·

«Ἐψὲς ὅπου βασίλεψα πίσου ἀπὸ μιὰ ραχοῦλα,

ἄκ'σα γυναίκεια κλάματα κι ἀντρῶν τὰ μοιργιολόγια

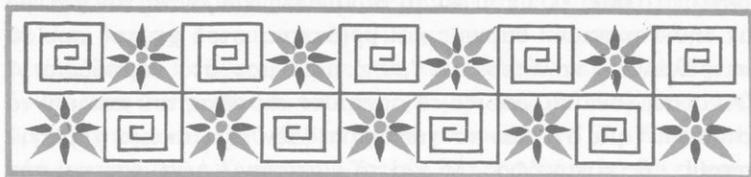
γι' αὐτὰ τὰ ῥωικὰ κορμιὰ στὸν κάμπο ξαπλωμένα,
καὶ μὲς στὸ αἷμα τὸ πολὺ εἶν' ὄλα βουτημένα.
Γιὰ τὴν πατρίδα πήγανε στὸν Ἄδη, τὰ καημένα.»

Ὁ μαῦρος ὁ Γκούρας ἀναστέναξε καὶ μοῦ λέγει· «Ἀδελφὲ Μακρυγιάννη, σὲ καλὸ νὰ τὸ κάμη ὁ Θεός· ἄλλη φορὰ δὲν τραγουδήσες τόσο παραπονεμένα. Αὐτὸ τὸ τραγούδι σὲ καλὸ νὰ μᾶς βγῆ». «Εἶχα κέφι, τοῦ εἶπα, ὅπου δὲν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόν». Ὅτι εἰς τ' ἀρδιά πάντοτες γλεντούσαμεν.

Ἄρχισε ὁ πόλεμος κι ἄναψε ὁ ντουφεκισμὸς πολὺ. Πῆρα τοὺς ἀνθρώπους μου, πῆγα ἐκεῖ, καθὼς ἤμουν διορισμένος· καὶ στάθηκα καμπόσο καὶ πολεμήσαμεν. Ἦφερα ἀπόξω γύρα τὰ πόστα.* Πῆγα εἰς τὸ κονάκι* μου ὄ,τι ἐπαιρνε νὰ βασιλέψη τὸ φεγγάρι, νὰ βγάλω τὸν πεζὸ διὰ τὴν Κυβέρνησιν. Ἐρχονται μοῦ λένε· «Τρέξε, σκοτώθη ὁ Γκούρας εἰς τὸ πόστο του. Ἐριξε ἀναντίον τῶν Τούρκων· ἀπάνου εἰς τὴν φωτιά τὸν βάρεσαν εἰς τὸν ἀμήλιγγα* καὶ δὲν μίλησε τελείως». Πῆγα, τὸν πήραμεν εἰς τὸ νῶμο καὶ τὸν βάλαμε σ' ἓνα μπουντρούμι. Τὸν συγύρισε ἡ φαμελιά του καὶ τὸν χῶσαμεν.

(Ἀπομνημονεύματα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄγουρα ἀνθίσματα

ΣΤΕΡΙΟΣ ὁ Καμένος, ἀφοῦ τό ἔφερε ἔτσι ἡ μοίρα, βρέθηκε πρόσφυγας στό Μεσολόγγι· κλείστηκε κι αὐτὸς ἐκεῖ μὲ τὴ γυναίκα καὶ τὰ τρία παιδιά του. Ἡμερος, ζευγὰς* παλιός, νὰ ποῦ μπήκε στῶν ἀρμάτων τὴ δουλειά, χωρὶς νὰ θέλῃ· καὶ γίνηκε πολεμιστὴς γερὸς καὶ παλικάρι ἀπὸ τὰ πρῶτα.

Ὅμως ἂν ἔτσι, νύχτα καὶ μέρα ἀπάνου στὰ προχώματα,* δὲν εἶχε ἄλλη σκοτούρα παρὰ τὸ πανηγύρι τῆς φωτιᾶς, γυρίζοντας στὸ σπίτι ἄλλο ἐκεῖ τὸν καρτεροῦσε βάσανο, τῶν παιδιῶν του ἡ ἔννοια.

Ὅσο γιὰ τὸ μεγαλύτερο, τὸ Γιώτη, δεκαπέντε χρονῶν παλικαράκι, αὐτὸ ποτὲ δὲν ἄφηνε τὸν πετροπόλεμο μὲ τοὺς ὄχτρούς. Γιατὶ καὶ τὰ παιδιά τὰ πολιορκημένα —καπετάνιος τοὺς ὁ Γιώτης— κάναν τὸ δικὸ τοὺς πόλεμο καθεμερινά, καὶ κάνανε τὴν ἐξοδότης, ἀφοῦ τελειῶναν τὴ δική τους οἱ μεγάλοι.

Στάθηκε ὁ Στέριος μιὰ στιγμή συλλογισμένος ἀπάνου στὸ παιδί, καθὼς μπήκε ἤσυχα στὸ σπίτι, ἓνα ἀπόγεμα. Γύρισε τὰ μάτια ἐκεῖνο καὶ τὸν εἶδε, κι ἔμεινε μπροστά του ὄλο ντροπή. — Παιδί μου, εἶπε ὁ πατέρας, ἐσὺ εἶσαι ποῦ εἶσαι παλαβό· τὰ γράμματα δὲν τ' ἀγαπᾶς· τίς φυλλάδες σου τίς ἔκαμες φουσέκια. Καὶ ποῦ στὴν εὐκὴ τὸ βρήκες κείνο τὸ λαμνί,* χωρὶς κοντάκι,* καὶ παλεύεις ὀλημέρα; Παρὰ νὰ σκοτωθῆς ἀπὸ τίς μπόμπες, ἢ νὰ

δεχτής τὸ βόλι ἐκεῖ πού δὲν τὸ περιμένεις, παίζοντας τὸν πόλεμο μετὴν Τουρκία —θαρρεῖς καὶ βρίσκεσαι στοῦ χωριοῦ σου τὰ πετράλωνα— καλύτερα νὰ ῥθῆς μαζί μου στὰ ταμπούρια...*

Ἔκουσε, γυναίκα· ἀνοιξε τὸ σεντούκι καὶ δῶσε τοῦ παιδιοῦ τὸ σισανέ...* μὰ ὄχι καὶ τὸ γιαταγάνι! Δὲν ἔχει ἀκόμα χέρι γιὰ σπαθί... ἄς εἶναι, δῶσ' του καὶ τὸ γιαταγάνι! Δῶσ' του καὶ τὴν πιστόλα, ἀδέρφι τῆς δικῆς μου. Κλειδώσε ὕστερα καλά! Ἔχουμε δῶ κι ἄλλους πού γυρεύουν ἄρματα... Τί διατάξεις ἢ ἀφεντιά σου, κύρ γραμματικέ, πού ἔλεγα νὰ σὲ κάνω διάκο στὸ χωριό σου;

— Θέλω κι ἐγὼ ἄρματα... λέει ὁ μικρὸς ὁ Γούλας, ἄγουρος ἀκόμα στὰ χρονάκια του.

Καμώνεται πῶς κλαίει, μὰ τ' ἄρματα τὰ θέλει ἀληθινά· ζηλεύει τὸν πιὸ μεγαλύτερο, ἐκεῖ πού τότε βλέπει, ὄλο φωτιά τὸ πρόσωπό του ἀπ' τὴ χαρά του. Μπαίνει στὴ μέση ἢ μάνα καὶ χαϊδεύει καὶ γλυκομαλώνει τὸ Γούλα τὸν ἀράθυμο·* σκύβει καὶ τοῦ μιλεῖ στ' αὐτί.

— Σήμερα θὰ γράψης τοῦ νουνοῦ σου νὰ σοῦ στείλῃ τὰ βιβλία σου...

— Δὲ θέλω γὰρ βιβλία, θὰ τὰ σκίσω...

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή σὰ σίφουνας ἔπεσε μὲς στὸ σπίτι ὁ Νάνος ὁ μικρότερος. Στὴ ζῶνα τῆς φουστανελίτσας του εἶχε μιὰ ψεύτικη πιστόλα περασμένη, ξύλινη, στὸ χέρι κρατοῦσε ἓνα παλιοσιδερικό, καὶ τὸ ἔπαιζε, σπαθί του τάχα.

— Βλέπεις πῶς τὸ κατάντησες κι αὐτὸ μὲ τὰ χάδια σου; εἶπε ὁ πατέρας αὐστηρά.

— Ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου παλαβῶσανε μετὴν πόλεμο! εἶπε ἡ μάνα, σὰ νὰ ἔχε πάρει τὴν ἀπόφασή της πιά. Ἄρπαξε ὁ πατέρας τὸ μικρὸ στὰ χέρια του καὶ τὸ ἔψαξε. Μὲς στὸ δερμάτινό του φυλαχτό, πού τὸ ἔχε γυρισμένο γιὰ παλάσκα* στὸ πλευρό του, βρεθῆκανε κρυμμένα λίγα βόλια πλακωτά, ἀπὸ κείνα πού ρίχνανε στὴ χώρα οἱ Τοῦρκοι. Τοῦ ἔδωσε ὁ πατέρας λίγες ἀλαφρὲς στὴν πλάτη, κι ἔβαλε ὁ μικρὸς τέτοια ξεφωνητά, πού τρόμαξε τὴ γειτονιά.

— Ψάχνει μές στο χῶμα καὶ τὰ βρίσκει, τὰ χτυπάει, τὰ κάνει φύλλα, ὅστερα τὰ παραγεμίζει μὲ μπαρούτι καὶ τοὺς βάνει τὸ φιτίλι, λέει ὁ Γούλας, ἀπὸ πείσμα του, γιὰ τὸν μικρὸ τὸ Νάνο.

— Θὰ σκοτωθῆ, λέει ὁ πατέρας, μὲ μιὰ ψυχρὴν ἀπόφαση ποὺ τρόμαξε τὴ μάνα. Ποῦ τὸ βρίσκει τὸ μπαρούτι;... "Ἐλα δῶ κι ἐσύ, γραμματικούδι, ποῦ κατηγορᾷς τοὺς ἄλλους, φέρε νὰ δῶ τί κρύβεις στὴ φλοκάτα σου... νά, μιὰ πέτρα ματωμένη!

— Ἀπὸ τὸν πετροπόλεμο! λέει ὁ πιὸ μεγάλος ἀδερφός, ὁ Γιώτης: τὴν ἔριξε στοὺς Τούρκους, καὶ τοῦ τὴ στείλαν πίσω ματωμένη. Δὲν ἔχει ἀπάνου ἢ πέτρα ἓνα σταυρό; Τὴ χάραξε ὁ ἴδιος, πρὶν τὴ ρίξη.

— Γιὰ κοίτα το... λέει ὁ πατέρας. Καὶ βγήκε τὶς προάλλες τὸ γιαλὸ γιαλὸ μὲ τὴ σφεντόνα του γιὰ νὰ σκοτώσῃ Τοῦρκο, νὰ τοῦ πάρῃ τ' ἄρματα... Λίγο, κι ἂν δὲν τὸν φέρναν πίσω, θ' ἄφηνε τὸ κεφάλι του στὰ χέρια κανενοῦ Γκέκα. Πῆρε τοὺς Τούρκους γιὰ κοσσύφια...

Τοῦ πατέρα ἡ ὄψη δείχνει τέτοια ἀπελπισιὰ ἄφωνη, σὰ νὰ 'χε γίνει κιόλα τὸ κακό.

— Συμπάθησέ το! λέει τρεμουλιασμένη ἡ μάνα: φτάνουν ὅσες τοῦ 'ριξες τὴν ἄλλη φορά. Θὰ βάλῃ τώρα γνώση...

Ὁ πατέρας ἀκολούθησε νὰ τὸ κοιτάζῃ ἀμίλητος.

— Ἄκουσε δῶ, ἀγριολογιότατε, εἶπε τέλος: ἀπ' τὸ σπίτι δὲ θὰ βγαίνης πιά... Κι ἐσένα, κοντορεβιθούλη, ἀσβόγερε* (ὁ Νάνος ξαναρχίζει τὰ μεγάλα κλάματα), μοῦ 'ρχεται νὰ σὲ σηκώσω καὶ νὰ σὲ βροντήξω σὰν ἀσκόπουλο... "Α, δὲ βαστάω ἄλλο! "Ἐλα κοντά μου Γιώτη! Πήγαινε τ' ἄρματα στὸν κονταξή,* καὶ πές του ἐγὼ τοῦ τὰ 'στείλα.

Ἄφου φύγανε γιὸς καὶ πατέρας, γίνηκε μεγάλη σαλαγὴ* μὲς στὸ χαμόσπιτο, παράπωνα, θυμοί, φωνάρες ἄξιες νὰ ρίξουν τὴ σκεπή.

— Κάθισε καὶ γράψε τοῦ νουνοῦ σου! λέει στὸ Γούλα ἡ μάνα. Θὰ τοῦ γράψῃς ὅ,τι θὰ σοῦ πῶ: Θὰ τοῦ γράψῃς νὰ σοῦ στείλῃ ἓνα ψαλτήρι κι ἓνα χτωήχι.* Εἶσαι στὸν τέταρτο ἤχο, νὰ τοῦ πῆς!

— Θέλω νά μοῦ στείλῃ ἓνα ζωστάρι* κόκκινο καλὸ νά τὸ φορῶ, μὲ κεντίδια καὶ καπούλια* καὶ μὲ δίπλες πολλές...

— Κοίταξέ το... καλέ, ἄντρας εἶσαι σύ, καὶ θέλεις σελάχι,* Τί θὰ βάλῃς μέσα; Ξέρω τί λές... «Θὰ πάρω ἄρματα ἀπ' τοὺς Τούρκους». Ἐννοια σου, θὰ στείλω γῶ ἄλλο γράμμα τοῦ νουνοῦ σου καὶ θὰ σὲ στολίσω... Μὰ ὄχι, δὲ θὰ γράψω τίποτα! Τοῦ κάκου! Θέλω τρία γρόσια γιὰ τὸν πεζοδρόμο πὺν κινάει ἀπόψε· κι ἂν περάσῃ ἀπ' τὰ ταμπούρια ζωντανός, κι ἂν γυρίσῃ ἀπὸ τ' Ἀνάπλι πίσω... Καὶ δὲν ξέρουμε κι ἐμεῖς, θὰ ζοῦμε ἢ ὄχι ὡς αὔριο...

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Μεγάλα χρόνια*)

Τὸ φιλι τοῦ Μάρκου

Στὸν πόλεμο τοῦ Κεφαλόβρυσου, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Μάρκος Μπότσαρης, εἶχε στείλει κι ὁ Καραϊσκάκης ἓνα μικρὸ σῶμα, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔλαβε μέρος γιατί ἦταν ἄρρωστος στὸ μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ. Ἀφοῦ σκοτώθηκε ὁ Μάρκος, οἱ Σουλιῶτες φέρανε τὸ λείψανό του καὶ τὸ ξαπλώσαν ἐμπρὸς στὸ νάρθηκα* τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ μοναστηριοῦ. Σηκώθηκε τότε ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ πῆγε σέρνοντας καὶ φίλησε μὲ δάκρυα τὸ νεκρὸ τοῦ Μάρκου· καὶ εἶπε:

— Ἄμποτε,* ἦρωα Μάρκο, κι ἐγὼ ἀπὸ τέτοιο θάνατο νὰ πάω...

Καὶ πῆγε ἀληθινὰ ὅπως εὐχήθηκε... Αὐτὸν τὸ θάνατο εὐχόνταν ὅλοι οἱ γενναῖοι ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, νὰ πᾶν ἀπὸ βόλι. Τὸν ἴδιον θάνατο εὐχήθηκε κι ὁ Γκούρας, κι ἀπ' αὐτὸν πῆγε.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον *Ἱστορικὴ Ἀνθολογία*)

Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι*

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.

Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ στὴν κρύα βρῦση,
πού 'ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά,* τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξομολογήση,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ὠριὸ κιβούρι,
νὰ 'ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παραθύρι,
νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες, νὰ μὲ καλημερᾶνε.

(Δημοτικὸ)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τῆς φτώχειας τὰ στερνά

ΜΟΡΦΟΥΛΑ, ἔ Μορφοῦλα, ποῦ εἶσαι, κυρά μου; Ψίνα, ψιψίνα μου; Τί θά φάμε σήμερα; ἼΗ γριά Λασκαροῦ ἔκραζε τῆ γάτα της βραχνά, ἄν και δὲν τὴν ἔβλεπε στὸ σπίτι. Μόλις ἔφεγγε· ἄδειο, παγωμένο ἦτανε τὸ σπίτι· ἰσόγειο, ὄλο ἓνα χώρισμα, μὲ τὰ φτωχικά του τὰ συγύρια* ἀραδιαστά τριγύρω. Κι ἡ Λασκαροῦ διπλωμένη μὲς στὰ παλιοσκοῦτια* της, πλάι στὴ σβηστή γωνιά, δὲ σπάραζε. Τὸ ξέθωρό της πρόσωπο μὲ τὴν τριπλοτυλιγμένη μαντίλα στὸ κεφάλι, καθὼς τὸ ἔχε γυρμένο κατὰ τὴ γωνιά, κι ἔβλεπε μὲ μάτια ἀκίνητα τὴ στάχτη τὴ σβησμένη, φάνταζε παράξενα και τρόμαζε μὲς στ' αὐγινὸ μισόθαμπο.

Μὰ κάποτε σείστηκε ἡ γριά σιγὰ σιγὰ. Σείστηκε κι ἀνασηκώθηκε· και γύρισε τὸ πρόσωπο, μὲ τὸ στανιό, κι εἶδε κατὰ τὴν κλεισμένη πόρτα.

— Μορφοῦλα, κόρη μου καλή, ποῦ εἶσαι; ρώτησε πάλι.

Και πιάστηκε ἀπὸ τῆς γωνιάς τὸ γύρο κι ἔβαλε ἀγώνα, χέρια γόνατα, και στάθηκε στὰ πόδια της. Και κίνησε ὕστερα, σκυφτή, κατὰ τὴν πόρτα. Πῆγε ἀνοιξε τὴν πόρτα κι ἔκραξε πάλι. Τῆς γάτας τὸ νιαούρισμα, ποῦ ἔτανε γριά κι αὐτὴ και μαδημένη, ἔφτασε μὲς' ἀπὸ τὸ περιβόλι και τὰ ξερόδεντρα τοῦ περιβολιοῦ, τὰ λίγα ποῦ ἀπομένανε, γιὰ τὴ φατιά κι αὐτὰ και τῆς γριάς τὴ ζέστα· κι ἦρθε ἡ γατούλα κλαίοντας παραπονιάρικα και στά-

θηκε κοντά στα πόδια της κυράς της, στο μοναχικό σκαλί της πόρτας, το λιωμένο από τὰ χρόνια.

— Μορφούλα, τί θά φάμε σήμερα, μωρή; Τί έφερες;

Ἡ γάτα ἀπάντησε μέ τὸ παράπονό της, κι ἔσκυψε πιὸ πολὺ ἢ γριά κι εἶδε στὴν πέτρα ἀπάνου ἓνα ψάρι ἀποθεμένο.* Τὸ ἔχε φέρει ἢ γάτα ἢ Μορφούλα. Ἦταν ἓνας κοβιδός* μεγάλος καὶ τὸν πήρε ἢ Λασκαροῦ καὶ μπῆκε σπίτι, μέ τὴ γάτα μπρὸς κι ὀλόρθη τὴν οὐρά της, παίζοντας. Αὐτὸ θὰ ἦτανε τῆς μέρας τὸ φαί καὶ γιὰ τοὺς δύο τους· ἦτανε κι ἢ Μορφούλα γέρικη πολὺ, δὲ χρειαζότανε μεγάλα πράματα γιὰ τὸ φαί της· λίγα ψαροκόκαλα τῆς φτάνανε. Τὸ κυνήγι της τὸ καθημερινὸ ἦτανε πάντα ἀπόνα ψάρι· ψάρι ὅμως πάντα πετρόψαρο. Κι ἢ γριά Λασκαροῦ τὸ περίμενε πιά ταχτικό, κι ἀπ' αὐτὸ κρεμοῦσε τὴν ἐλπίδα τῆς θροφῆς της, τὴν καθημερινή.

Βράδυ νωρίς, πρὶν πέση στὸ ξερόστρωμα καὶ πρὶν κλείση τὴν παλιόπορτά της, συνήθιζε ἢ γριά Λασκαροῦ, μ' ὄλη τὴν ἀγάπη πού ἔχε τῆς Μορφούλας, κι εἶχε τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ ζεσταῖνη στὸν ὕπνο ἢ συντροφιά της κιόλας, ἀνοιγε καὶ τὴν ἔβγαζε ὄξω· ἦταν ἄπονο αὐτὸ πού ἔκανε, μὰ πάλι πῶς θὰ ζούσανε; Τὴν ἔσπρωχνε ἔξω μαλακὰ μέ τὸ πόδι τῆ Μορφούλα καὶ τῆς ἔλεγε:

— Σύρε, Μορφούλα, σύρ' ἐσύ, καλή μου, ψίνα μου, κυρά μου, σύρε νὰ φέρης τίποτα... Δὲν ἔχουμε αὐριο νὰ φάμε, καφερούλα, καὶ θὰ μείνης νηστική κι ἐσύ μαζί μου...

Ἡ γάτα ἀπόξω ἔμενε καὶ παρακαλοῦσε κάμποσο. Ὑστερα ξεμάκραινε σιγὰ σιγὰ ἢ φωνή της καὶ χανότανε μὲς στὰ σκοτάδια, ἢ μὲς στῆς θάλασσας τὰ μουγκρητά. Καὶ τὴν αὐγή, νὰ τὸ ἓνα ψάρι στὸ σκαλί ἀφησμένο πάλι! Καὶ δὲν τὸ ἔρωγε ἢ Μορφούλα, δὲν τὸ πείραζε καθόλου· ἴσως ἔρωγε ἄλλο, πρὶν τὸ φέρη τὸ κυνήγι της αὐτὸ στὸ σπίτι. Μὰ πάλι μπορεῖ κι ἦτανε τὸ μόνο αὐτὸ, καὶ τὸ ἔφερνε ἴσα στὴν κυρά της, ἄγγιχτο.

Πῶς γινόταν τέτοιο πράγμα, τ' ἀποροῦσε ἢ γειτονιά κι ἢ χώρα, ἢ μισογκρεμισμένη. Μὰ ἢ γριά Λασκαροῦ διόλου δὲν τὸ ρωτοῦσε. Νόμιζαν οἱ ἄλλοι στὴν ἀρχὴ πῶς ἢ γάτα ἢ Μορφούλα πήγαινε στὴν ἀγορὰ καὶ τὰ ἔκλεβε τὰ ψάρια. Μὰ ἢ Ἀμέρσα, ἢ

πιό κοντινή γειτόνισσα, μαλωμένη με τη Λασκαρού από χρόνια, παραφύλαγε τη γάτα κι έβλεπε πώς τὰ 'φερνε τὰ ψάρια απ' τὸ γιαλό. Τὴν ἀκολουθοῦσε ἴσαμε τὰ σκόρπια βράχια, πλάι στὸ παλιὸ λιμάνι, πού κάναν ἕνα πλήθος ἤσυχα κορφάκια ἐκεῖ, κι ὄλα ἀντάμα κάναν ἕνα πεζονήσι* ἀπότομο. Κι ἐκεῖ τὴν ἔχανε τὴ Μορφούλα. Στὸ τέλος τὴν παράτησε, βέβαιη πιά πὼς ἡ γάτα τὰ 'βγαζε τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Τότε ἡ 'Αμέρσα ἔφερε γύρα τὶς γετόνισσες καὶ τὰ παράστησε ὄλα μὲ τὸ νι καὶ μὲ τὸ σίγμα, καὶ μὲ θάμασμα τρανὸ! Καὶ τὸ 'μαθε ὄλη ἡ χώρα, τί καὶ πὼς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα τῆς γρια-Λασκαροῦς πήγαινε καὶ ψάρευε τὴ νύχτα στὸ γιαλό. "Ἐπιανε μιὰ θέση κοντὰ στὸ γιαλό, καὶ στεκόταν ἄσειστη σὰν πέτρα, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες πέτρες τὶς ἀκίνητες ἐκεῖ, καὶ περίμενε ὄρες, ἄσειστη. Κι ἡ πείνα βέβαια τὴν ὀδήγησε κειπέρα καὶ τῆς ἔδειξε τὸν τρόπο αὐτόν. Καὶ καθὼς ζυγῶναν οἱ κοβιοί, καὶ τ' ἄλλα τὰ πετρόψαρα, καὶ φέρνανε τὴ μούρη τους ὡς τὴν κορφή, καὶ γυρεύανε νὰ βροῦνε τὸ πιὸ παχὺ χορτάρι ἐκεῖ πού τὸ νερὸ πάει ἀνάλαφρο καὶ παιγνιδίζει μὲ τὶς πέτρες, χράπ! τὸ νύχι τῆς Μορφούλας τ' ἄρπαζε.

Ἡ ἴδια ἡ γρια Λασκαροῦ θὰ μπορούσε νὰ τὸ πῆ καὶ νὰ τὸ μαρτυρήσει, πὼς τὰ ψάρια πού τῆς ἔφερνε ἡ Μορφούλα δὲν ἦτανε κλεμμένα, τόσο φρέσκα, μισοζώντανα, καμιά φορὰ καὶ ζωντανά. Μὰ ἡ Λασκαροῦ δὲ συλλογιόταν τίποτα κακὸ γιὰ τὴ Μορφούλα —οὔτε καὶ συλλογιόταν τίποτ' ἄλλο. Εἶχε ἀλλαλογήσει* κιόλα λίγο. "Ἐμοιαζε λωλή,* καθὼς ἔβγαινε στὸ περιβόλι κι ἔστηνε ψιλὴ κουβέντα μὲ τὴ γάτα τῆς. Γιατὶ ὅπως γύριζε στὸ περιβόλι, καὶ μαχότανε νὰ κόψη κανένα ξεροκλάδι απ' τὰ παλιόδεντρα, χειμῶνας πού 'ταν τώρα, καὶ νὰ σκίση κανένα σανίδι ἀπὸ σεντούκι σάπιο, ἀχρείαστο, ἢ νὰ βγάλη λαχανάκια ἀπὸ τὸν κῆπο τὸ λιγόσπαρτο, ἡ γάτα ἐκεῖ, κοντὰ τῆς, ἡ Μορφούλα τὴ συντρόφευε καὶ τῆς ἀποκρινότανε μὲ τὸ νιαούρισμά τῆς σ' ὅσα ἐκείνη τῆς λαλοῦσε ἀνόητα, λόγια λωλά. "Ἦστερα τὴν ἀκολουθοῦσε στὴ γωνιά, πού ἄναβε τὴ φωτίτσα κι ἔβανε νὰ ψήση τὸ φαί, τῆς Μορφούλας τὸ κυνήγι. Καὶ τὸ μοιραζόνταν ἔστερα οἱ

δύο τους, σά δυο φίλοι αγαπημένοι που ήτανε, χωρίς μαλώματα, χωρίς ψωμάκι κιόλα, τὸ συχνότερο.

Χωρίς ψωμάκι, ἀλήθεια, τώρα τελευταία. Ἐφοῦ ὁ ἄχαρος ὁ γέροντας τῆς Λασκαροῦς ἔπαψε νὰ τῆς στέλνῃ τὸ ταχτικό μηνιαίο στοὺς ξερονήσι, γιατί τὸν ἔφαγε κι αὐτὸν ἡ θάλασσα στερνόν, ἡ Λασκαροῦς ἦτανε πολὺ περήφανη καὶ δὲ ζητοῦσε, οὔτε καταδεχότανε. Θὰ πέθαινε νηστικιά, ἀλλὰ δὲ θὰ ἔβγαινε ἔξω τὸν πόνο καὶ τὴν πείνα τῆς νὰ πῆ.

Τὸ ἔξερε αὐτὸ κι ἡ Ἀμέρσα πιὸ καλὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἦταν ἡ πιὸ κοντινὴ γειτόνισσα, ἂν καὶ πλῆθος ἄλλα σπίτια κατάκλειστα, ρημάδια πιά, χωρίζαν τὸ δικό της ἀπ' τῆς Λασκαροῦς τὸ σπίτι. Ἔτσι ἦταν ὅλη ἡ χώρα ἀριά κατοικημένη, μ' ὅλα τὰ σπίτια τὰ πολλὰ καὶ τ' ἀρχοντόσπιτα. Ἦταν ἀπὸ χρόνια ἡ Ἀμέρσα μαλωμένη μὲ τὴ Λασκαροῦ. Μίσση οἰκογενειακά, συμφέροντα παλιά... μὰ τώρα τί χρειαζόντανε τὰ μίσση, ἀφοῦ σβήσανε καὶ τὰ συμφέροντα καὶ πᾶνε... Πάλι, νὰ σηκωθῆ νὰ πάη στὴ Λασκαροῦ καὶ νὰ φιλιώση, αὐτὸ δὲν τ' ἀποφάσιζε ἡ Ἀμέρσα. Τὴν ἤξερε καλὰ τὴ Λασκαροῦ, κι ἤξερε καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της. Ὅμως ἡ συφορὰ τῆς Λασκαροῦς τὴ λύγιζε, τῆς γλύκανε τὸ περασμένο της φαρμάκι. Ὅμως καὶ πάλι δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμία της. Ἦτανε ψυχὴ κλειστὴ ἡ Ἀμέρσα, ὅπως ὅλες οἱ νησιώτισσες κι ὅλοι οἱ νησιῶτες ἐκεῖ πέρα. Τί νὰ κάμη; Ἐπαιρνε ἄλλη μιὰ γειτόνισσα, μιὰ πονηρούλα ἀπὸ τὸ παραπέρα σπίτι, τὴν Κατερινιώ, καὶ πηγαῖναν καὶ παραφυλάγαν ὄξω ἀπὸ τῆς Λασκαροῦς τὸ περιβόλι. Τὰ Χριστούγεννα ἦτανε κοντὰ ξεροβόρι φυσοῦσε ἄγριο τίς τελευταῖες μέρες. Ἡ χώρα ἔβλεπε βορινά, καὶ τὴν ἔπιανε τὸ κύμα ἄσκημα. Ἡ Μορφοῦλα ἔφτασε μιὰν αὐγὴ ἀπὸ τὸ γιαλὸ μὲ χωρὶς τίποτα στοὺς στόμα, καὶ νιαούριζε στὴν πόρτα τῆς κυρᾶς της.

— Κοίταξε, εἶπε ἡ Ἀμέρσα, σήμερα δὲν ψάρεψε ἡ Μορφοῦλα... μὲ τέτοιο ἀγριόκαιρο...

— Τί θὰ φᾶνε σήμερα οἱ δυὸ τους, οἱ κακόμοιροι... νὰ ἔχουν τάχα τίποτα; εἶπε ἡ Κατερινιώ.

— Καρτέρα μιὰ στιγμὴ! εἶπε ἡ Ἀμέρσα.

”Εφυγε και γύρισε μ’ ένα φελί* ψωμί σπιτίσιο.
— Ψίνα, Μορφούλα! Έκραξε σιγά ή ’Αμέρσα.

Πήγε ή Μορφούλα και στάθηκε στη ρίζα του τοίχου, κάτω απ’ τις γυναίκες, και νιαούρισε γλυκά. Οί δυο αυτές, αφού της ρίξαν ένα κομματάκι και την καλοπιάσαν, ύστερα της πετάξαν όλο τó φελί. Τις κοίταξε καλά καλά ή Μορφούλα, κοίταξε και τó ψωμί, τó μύρισε, τó πήρε με τά δόντια της και πήγε και τ’ άποθεσε με προσοχή στο σκαλι άπάνου, και νιαούρισε. Οί δυο γυναίκες κρυφοκοιτάζαν άλαλες. ”Ανοιξε ή πόρτα και πρόβαλε ή γριά Λασκαρού.

— Ποϋ είσαι, Μορφούλα, ψίνα... μπά, έδω είσαι, καλή μου;... Σήμερα τίποτα δέν έφερεις; Ποϋ είναι τó κυνήγι σου; Ξέρω, φουσουσε άποψε... μα τώρα τί θα φάς; Έμένα δέ με μέλει, κακομοίρα, μα για σένα λέω... σύρε, φεύγα άπό κοντά μου, δέ θέλω νά σε βλέπω, παλιόγατα, θα μείνης νηστική... Μα τ’ είν’ αυτό; Ψωμί έφερεις, ψιψίνα μου; Έκαμες καλύτερα... είχαμε τρεις μέρες ν’ άγγίξουμε ψωμί στο στόμα. Έτσι, νά φέρνης, ψιψίνα μου, καμιά φορά λίγο ψωμάκι, όχι μονάχα ψάρια... και χωρίς άλάτι κιόλα, τά βαρέθηκα... Καμιά φορά και λίγο τυράκι... όχι, άκόμα είναι σαρακοστή... Έλα, πάμε μέσα τώρα, Μόρφω μου, καλή νοικοκυρά μου...

Οϋτε και ρώτησε ποϋ τó ’βρε τó ψωμί ή Μορφούλα. Την άλλη μέρα πήγε ή Κατερινιώ κι άφησε άλλο ένα κομμάτι στην πόρτα της γριάς. ”Αφησε και λίγο τυρί.

— Μή, της είπε ή ’Αμέρσα, θα μάς καταλάβη, κι ύστερα θα τά πετάξη όλα, άμα νιώση πώς τά βάνουμε...

’Η ’Αμέρσα φύλαγε τή θέση της εκεί συχνά, πίσω άπό τόν τοίχο. Μιά μέρα πέρασε ή Μορφούλα κρατώντας ένα δόλακερο χταπόδι ζωντανό. Την έσκιαξε τή γάτα, και την έκαμε νά τ’ άφήση άπό τó στόμα της. Έκοψε τó μισό, τó χτύπησε, τ’ άλάτισε και τó ξανάδωσε της γάτας πάλι. Τά ’λεγε αυτά στην Κατερινιώ, κι άπορούσε ή ίδια.

— Άκούς παράξενο; έλεγε. Πώς μπόρεσε και τó ’πιασε; Ποϋ τó ’βρε;

— Θὰ τὸ πέτυχε στὴ ρήχη, εἶπε ἡ Κατερινιώ, καὶ τὸ θαλάμι* του θὰ ἔτανε ψηλά... Ὑστερα πῶς νὰ τὴν τσακώση τὴ Μορφούλα. Οἱ πλόκαμοί του δὲν κολλοῦνε στὸ μαλλί της. Ἄκοῦς, ἀλήθεια κεῖ!

— Ἄπιστο πρᾶμα!

— Ναί, καημένη, μὰ πῶς θὰ τὸ φάη; Ἐχει καὶ φωτιά;

— Καλὰ λές! εἶπε ἡ Ἀμέρσα. Στάσου νὰ ἰδῆς... αὔριο τί θὰ κάμω...

Τὴν ἄλλη μέρα ἀπόγιομα, φυλάγαν πάλι οἱ δυὸ γυναῖκες ὥσπου εἶδαν τὴ γριὰ νὰ βγαίνει καὶ νὰ γυρίζη στὸ περιβόλι μὲ τὴ γάτα της, καὶ νὰ μιλή.

— Σήμερα τὸ κατάλαβες, Μορφούλα μου, πῶς δὲν ἔχω πιὰ ξύλα, μήτε σπύρτα, καὶ μοῦ τὸ ἔφερες ψημένο τὸ χταπόδι, ἔ; Πονηρή... καλή μου, ψίνα μου, νοικοκυρά μου ἐσύ, ὄλα τὰ φροντίζης... Ξέρεις πῶς εἶναι καὶ σαρακοστή· μεθαῦριο ἔχουμε Χριστοῦγεννα, κυρά μου... Πᾶμε μέσα τώρα, θὰ μοῦ πείνασες λιγάκι, πᾶμε... κρὺο κάνει. Ἐχουμε λίγο χταπόδι... καὶ ψωμί... καὶ τὸ τυρὶ θὰ τὸ φυλάξουμε γιὰ τὴ γιορτὴ μεθαῦριο... πᾶμε!

Δακρύσαν οἱ γυναῖκες, καὶ τραβηχτήκαν ἤσυχα. Τὴν παραμονὴ λησμονήσανε τὴ Λασκαροῦ, δοσμένες στὶς δουλειές καὶ τὶς ἐτοιμασίες τοῦ σπιτιοῦ τους. Τὸ πρωὶ ὅμως τὴ θυμήθηκε ἡ Ἀμέρσα. Μπήκε σὰν κλέφτρα, πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, στὸ περιβόλι καὶ πήγε κι ἄφησε στὴν πόρτα της ἓνα κομμάτι ψωμί, καὶ τόλμησε κι ἓνα κοψίδι ψητὸ κρέας. Μὰ ὄλημέρα, Χριστοῦγεννα, ἡ Μορφούλα ἀνήσυχη θρηνοῦσε ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Τ' ἀπομεινάρια τοῦ φαγιοῦ ἦταν ἐκεῖ, σημάδι πῶς τὰ ἔχε φάη ἡ γάτα. Τότε ἀνήσυχισε ἡ Ἀμέρσα. Κάλεσε τὴν Κατερινιώ κι ἄλλες γειτόνισσες, κι ἀποφασίσαν καὶ χτυπήσανε στῆς Λασκαροῦς τὴν πόρτα. Ὅμως κανένας δὲν τοὺς ἀποκρίθηκε.

(Ἄπαντα)

Ἐφοβος σ' ὄλα

ΟΜΙΑΟΥΛΗΣ δὲ φοβότανε ποτὲ τὴν τρικυμιά, δὲ γύριζε τὴν πλάτη στὴν ἀνεμοζάλη, ἂν εἶχε ἀνάγκη νὰ πάη ἐνάντια στὸ θυμὸ τῆς.

Ἔτυχε μιὰ φορὰ νὰ ἴναι ἄρρωστος στὴν Ὑδρα, κι ἄφησε ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα του παιδιὰ (τὸ Γιώργη ἢ τὸν Ἀντώνη) νὰ καπιτανεύη. Ὁπου, μαθαίνει στὴν Ὑδρα πὼς τὸ καράβι του πόδισε* ἀπὸ μεγάλη τρικυμιά, μαζί μ' ἄλλα καράβια, καὶ κατάφυγε σὲ κάποιον ἀκρογιάλι τῆς Ἀττικῆς. Τινάζεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι, κατεβαίνει στὸ λιμάνι, μπαίνει σ' ἓνα τρεχαντήρι μὲ καμπόσους ναῦτες, κάνει πανιὰ καὶ τραβάει μ' ὄλη τὴν τρομερὴ θαλασσοταραχὴ καὶ φτάνει σ' ἀκρογιάλι τὸ ἔρημο. Ἀμίλητος ἀνεβαίνει στὸ καράβι, καὶ δὲ χαιρετάει· καὶ πιάνει τὸ τιμόνι καὶ προστάζει μὲ βουβὴ χερνονομιά νὰ σαλπάρουν καὶ ν' ἀνοιξοῦν τὰ πανιὰ. Καὶ βγάζει τὸ καράβι, ὀρθοπερήφανο, στοῦ Σιρόκου τὴ φοβέρα, καὶ μὲ τόλμη ἀφάνταστη, ποὺ κάνει τοὺς γέροντας μαρινάρους* γύρω του νὰ σταυροκοπιῶνται γιὰ τέτοια ἀποκοτιά, φέρνει τὸ καράβι μὲ τ' ἀκριβὸ του φόρτωμα σὲ πῶ ἡμερὰ νερὰ καὶ στὸ ὄρομο του, ποὺ θὰ τὸ βγάλῃ ἴσα στοῦ ταξιδιοῦ του τὸ λιμάνι. Καὶ γίνεται κι αὐτὸς καλὰ ἀπὸ τὴν ἄρρώστια του. Τότε παραδίνει στὸ γιό του τὸ τιμόνι, καὶ τοῦ λέει:

—Ἐτσι κουμαντάρουν* ἓνα καράβι.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ἱστορικὴ Ἀνθολογία*)

Τῆς ᾽Αρτας τὸ γιοφύρι

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες
τρεῖς χρόνους ἐδουλεύανε τῆς ᾽Αρτας τὸ γιοφύρι.

᾽Ολημερίς ἐχτίζανε κι ἀποβραδὶ γκρεμιέται.

Μοιριολογοῦν οἱ μάστορες καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:

- ᾽Αλίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὲς δούλεψές μας,
ὀλημερίς νὰ χτίζωμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται.

Καὶ τὸ στοιχειὸ ᾽ποκρίθηκεν ἀπ' τῆ δεξιὰ καμάρα:

- Ἄν δὲ στοιχειώσεται ἄνθρωπο, τοῖχος δὲ θεμελιώνει
καὶ μὴ στοιχειώσεται ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄρια τῆ γυναῖκα,
πῶρχετ' ἀργὰ τ' ἀποταχιά,* πῶρχετ' ἀργὰ τὸ γιόμα.*

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει
κάνει γραφὴ καὶ στέλνει τὴν μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνη.

«Ἄργα ντυθῆ, ἀργ' ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς ᾽Αρτας τὸ γιοφύρι.»

Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:

- Γοργὰ ντύσου, γοργ' ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς ᾽Αρτας τὸ γιοφύρι.

Νὰ τὴνε καὶ ξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.

Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζετ' ἡ καρδιά του.

Ἐκ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ μακριὰ τοὺς λέγει:

- Γεῖά σας, χαρά σας, μάστορες κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τ' ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶν' ἔτσι χολιασμένος;*
- Τὸ δαχτυλίδι τῶπесе στὴν πρώτη τὴν καμάρια
καὶ ποιὸς νὰ μπῆ καὶ ποιὸς νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νὰ ἔβρη;
- Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι, κι ἐγὼ νὰ πᾶ' σ' τὸ φέρω·
ἐγὼ νὰ μπῶ κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ ἔβρω.

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση ἐπῆγε.

- Τράβα, καλὲ μ', τὴν ἄλυσσο, τράβα τὴν ἀλυσίδα,
τ' ὄλον τὸν κόσμ' ἀνάγυρα* καὶ τίποτες δὲν ἦβρα.

Ἐνας πηχάει μὲ τὸ μυστρί κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

- Ἀλίμονο στὴ μοίρα μας, κρίμα στὸ ριζικό μας,
τρεῖς ἀδερφάδες ἤμασταν κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες.
Ἡ μιὰ ἔχτισε τὸ Δούναβη κι ἡ ἄλλη τὸν Αὐλώνα,
κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Καθὼς τρέμ' ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι
κι ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.
- Κόρη, τὸ λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πῶχεις μονάκριβ' ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση.

Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δίνει:

- Σίδερον ἡ καρδούλα μου, σίδερο τὸ γιοφύρι,
σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο κι οἱ διαβάτες.
Τὶ ἔχω ἔδερφό στὴν ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περάση.

(Δημοτικὸ)

ΦΡΑΝΣΗ ΣΤΑΘΑΤΟΥ

Ἐποκάλυψη μέσα στη νύχτα

Στη διήγηση ποὺ ἀκολουθεῖ περιγράφεται ἓνα ἐπεισόδιο ἀπ' τὴ μεγάλη κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866, τότε ποὺ ἐγίνε τὸ ὀλοκαῦτωμα στὸ Ἄρκάδι.

ΑΝΟΙΣΤΕ, γιὰ τὸ Θεό, ἀνοίξτε!...
Ἡ φωνή, σιγανὴ καὶ παρακαλεστικὴ, τρύπαγε τὸ σκοτάδι κι ἔφτανε ὡς τ' αὐτιά τοῦ Ἄντωνη. Στὴν ἀρχὴ δὲν μποροῦσε νὰ καλοκαταλάβῃ ἂν ἦταν ἀληθινὴ ἢ ἂν τὴν ἄκουγε μέσα στ' ὄνειρό του. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κούραση τοῦ ταξιδιοῦ, πρώτη νύχτα πίσω πάλι στὸ χωριό του, κοιμότανε βαθιὰ στὸ σοφὰ ἔπάνω. Ὅμως τὸ κάλεσμα δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσῃ. Λίγο λίγο τ' αὐτιά του ξεκαθάριζαν καὶ χτυπήματα στὴ θύρα, ἀνάλαφρα μὰ ἐπίμονα.

Μιὰ φλόγα τρεμούλιασε κάπου δίπλα στὰ κλειστά του βλέφαρα. Μὲ μιὰ προσπάθεια πετάχτηκε ὀρθός, τινάζοντας ἀπὸ πάνω του τὸν ὕπνο. Ὁ πατέρας ἔστεκε πιὸ κεῖ, μ' ἓνα λυχνάρι στὸ χέρι, κι ἀφουγκραζόταν.

— Τ' εἶναι, πατέρα; Τί τρέχει;

— Σσοςσ!... Θαρρῶ πὼς εἶναι δικός μας ἄνθρωπος!

Μὲ δυὸ δρασκελιές ὁ πατέρας βρέθηκε δίπλα στὴ σφαιλομένη πόρτα καί, γέρνοντας τὸ κεφάλι στὸ θυρόφυλλο, ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι;

— Ἐγώ, ἢ Ἄνθῆ!

Ἡ Ἄνθῆ! Ἡ ξαδέρφη του, κόρη τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ,

τοῦ ἀδερφοῦ τῆς μάνας!... Γρήγορα γρήγορα ὁ Ἀντώνης λογά-
ριασε μὲ τὸ νοῦ του πὼς εἶχε νὰ τῆ δῆ ἀπὸ τὰ περασμένα Χρι-
στούγεννα, τότε ποῦ ἦρθε νὰ τοὺς φέρι τ' ἀφράτα χριστόψωμα
καὶ τὶς νόστιμες πίτες ἀπ' τὸ δικό τους σπιτικό.

Ὡστόσο ὁ πατέρας τραβοῦσε τὸ βαρὺ μάνταλο* στὸ σκο-
τεινὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας φάνηκε ἓνα κομμάτι ἀστροφώτιστου
οὐρανοῦ καὶ ἡ ψηλόλιγνη κορμοστασιά τῆς Ἀνθῆς, τυλιγμένη
σ' ἓνα μακρὸ σάλι. Ἔκανε δυὸ τρία βήματα μέσα στὴν κάμαρα.
Τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ ἔδειξε τὸ πρόσωπό της κατάχλωμο, τὰ
μεγάλα μαῦρα μάτια της ἀκόμα περισσότερο μεγαλωμένα ἀπὸ
κάποια ἀγωνία.

— Κάτσε καὶ λέγε μας τί τρέχει!... ἔκανε ὁ πατέρας μὲ φωνὴ ποὺ
δὲν ἔκρυβε τὴν ἀνησυχία του.

Ἡ Ἀνθὴ σωριάστηκε σ' ἓνα σκαμνὶ ξέπνοη.* Φαινόταν πὼς
θὰ ἔχε τρέξει ὅλο τὸ δρόμο γιὰ νὰ ῥθῃ μέσα στὴ νύχτα ἀπ' τὸ
χωριό της, τὰ Μεσκλά. Μὰ ἦτανε ψυχωμένη κοπέλα — ἂν καὶ
μικρὴ ἀκόμα, οὔτε δεκαπέντε χρόνων καλὰ καλὰ — κι ἐκεῖνη
βαστοῦσε τὸ σπιτικό. Ὅσο ἦταν ὁμορφη, καμάρι τῶν ματιῶν,
ἄλλο τόσο ἦτανε προκομμένη, ἐξυπνη καὶ θαρρετὴ. Μὰ νὰ ποῦ
τώρα σιγότερμε. Κάτι σὰν ἀναστεναγμὸς, κάτι σὰν λυγμὸς ξέ-
φυγε ἀπὸ τὸ στήθος της, καθὼς πρόφερε ἄχνά:

— Πιάσανε τὸν πατέρα!...

— Ποιός; πότε;

— Ἀγαρηνοί,* ἀπ' τὰ Χανιά! Καμιὰ δεκαριά ἀπὸ δαύτους μπῆ-
κανε ἄξαφνα στὸ σπίτι, μὲ τὸ σούρουπο. Ὅ,τι εἶχαμε γυρίσει ἀπ'
τὸ χωράφι...

— Νιζάμηδες;* τὴν ἔκοψε ὁ Ἀντώνης.

— Ἀρματωμένοι ἴσαμε τὰ δόντια!... Βαστούσανε κι ἓνα χαρτί —
φιρμάνι* τοῦ Βαλῆ,* εἶπανε. Τὸ διάβαζε ὁ ἓνας τους μάνι μάνι,
τὴν ὥρα ποῦ οἱ ἄλλοι εἶχανε πέσει ἀπάνω στὸν πατέρα μου καὶ
τὸν κρατοῦσανε ἀνάμεσα στὰ γαταγάνια* τους. Τὸ χαρτί ἔλεγε
πὼς ἐπατήσαμε τὰ χτήματα τοῦ Μεχμέτ-ἀγά καὶ πὼς αὐτὸς ζη-
μιώθηκε ἐξαιτίας μας, καὶ πὼς πρέπει νὰ γίνῃ δικαιοσύνη!

— Δικιοσύνη!... Τούτῃ εἶναι ἡ δική τους ἡ δικιοσύνη λοιπόν;

βροντοφώναξε ό Μανούσος πού είχε ξυπνήσει στό μεταξύ κι είχε σιμάσει, άκουμπώντας στην καμάρα του σπιτιού.

—“Ετσι τή λογαριάζουνε τή δικιοσύνη οί άπιστοι!... έκανε ό πατέρας μ’ όργή. Γιατί έτσι είναι τό συμφέρο τους!... Διαφορές στά χτήματα, σου λένε! Αὐτές τες δικάζει ό καθής* του χωριού! Γιατί δέν πήγε ό Μεχμέτ-άγάς στον καθή; Θα σου πώ εγώ: γιατί όλα τουτα είναι λόγια. Τόν φοβούνται οί άπιστοι τον Κωνσταντή, καταπώς φοβούνται τὰ παλικάρια του κάθε τόπου, και θέλουνε νά τον βάλουνε στα σίδερα, για νά ’χουνε τό κεφάλι τους ήσυχο!

— Τὰ σκυλιά!...

’Η φωνή τής μάνας άντήχησε άγριεμένη από τό βάθος του σπιτιού, όπου πρόβαλε με τὰ μαλλιά ξέπλεκα και τό βλέμμα φλογισμένο.

— Τὰ σκυλιά!... ξαναφώναξε. Τί θαρροῦν πώς κάνουν;

— Σύχασε τώρα, έμεις είμαστε δώ!... πήγε νά τή μαλακώση ό πατέρας.

— Ποῦ τον πήγανε; Θέλω νά μάθω ποῦ τον πήγανε!

— Δέν ξεμάκρυναν πολῦ άπόψε, πετάχτηκε ή ’Ανθή. Τόν πήρανε στο κονάκι του ’Αλή κι εκεί κλειστήκανε μαζί του. Τους πήρα καταπόδι* από μακριά και είδα... (Λίγο λίγο ή φωνή της ζωήρευε, τό αίμα έβαφε τὰ μάγουλά της, ή άγανάκτηση και ό θυμός την έπνιγαν.) Μά τον έχουνε για τὰ Χανιά! Τό φιρμάνι τό ’λεγε καθαρά: θα τον ρίξουνε στη φυλακή!

— Τότε τί στεκόμαστε με τὰ χέρια σταυρωμένα; φώναξε ό ’Αντώνης. “Ισα ίσα πού θα προλάβουμε, προτου τον πάρουν!

— Τούτη δώ ή κουβέντα είναι σωστή, έκανε ό πατέρας σκεπτικός. Αὐτοί θα κινήσουνε σίγουρα με την αδηγή. Λοιπόν, πηγαίνουμε νά τους άνταμάσουμε. “Εχουμε δυό καλές κουβέντες νά ποῦμε μαζί τους!

Τὰ μάτια τής ’Ανθής άστραψαν.

— Θα σάς πάω εγώ!... είπε. Μά βιαστήτε, για τό Θεό!

’Ο Μανούσος, άμίλητος, ξεκρέμαγε κιόλας τ’ άρματα άπ’ τον τοίχο. ’Ο ’Αντώνης ρώτησε με τή ματιά τον πατέρα. ’Εκείνος

του ἔγενε νὰ ἐτοιμαστῆ, καὶ τὸ παλικαράκι δὲν περίμενε νὰ τοῦ τὸ ποῦνε δευτέρα φορά. Σὲ λίγο, τέσσερεις σκιὲς ξεγλιστροῦσαν τοῖχο τοῖχο ἀνάμεσα στὰ κοιμισμένα σπῖτια τοῦ χωριοῦ, μέσα στὴν ἀστρόφεγγη νύχτα.

Τὸ κονάκι* τοῦ Ἄλῆ βρισκότανε κάπου δυὸ ὥρες μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Ἄλλοτε ἦτανε τὸ μετόχι* κάποιου πλουσίου μπέη. Μὰ στὸ Σηκωμὸ τοῦ Εἰκοσιένα, μεγάλη φωτιά εἶχε κάψει τὸν τόπο γύρω, καὶ τώρα μονάχα ἓνα μισογκρεμισμένο χτίσμα ἔστεκε καταμεσῆς στὴν ἔρημιά. Ὁλόγυρα, πέτρες καὶ πουρνάρια καὶ κάμποσες χαρουπιὲς μαζεμένες κοντὰ κοντὰ, σὰν γιὰ ν' ἀντέξουν συντροφιαστὰ τίς μπόρες τοῦ βουνοῦ. Γιὰ νὰ φτάσουν ἐκεῖ περᾶσανε κοντὰ ἀπὸ τὰ χωράφια τοῦ Μεχμέτ-ἀγά, ποὺ συνόρευαν μὲ τὰ χωράφια τοῦ Κωνσταντῆ. Ἡ Ἄνθῆ, ποὺ πήγαινε μπροστὰ, ξέκοψε μιὰ στιγμή, πήδηξε σβέλτη σὰν ἀγριμάκι πάνω ἀπ' τὰ πουρνάρια καὶ στάθηκε μὲ τὸ χέρι τεντωμένο κατὰ τὴν κατηφοριά.

— Νά, ἐκεῖ πέρα! Βλέπετε; ἔκανε ξαναμμένη. Βάλανε τὰ σημάδια ψηλότερα, τάχα ὅτι ἐμεῖς μονάχοι μας τ' ἀνεβάσαμε μέσα στὴ γῆ τοῦ Μεχμέτη, ἀπὸ τὸ ρέμα κάτω ποὺ φτάνουνε τὰ δικά μας χωράφια!

— Καὶ ποῖος νὰ τὴν ἔκανε τούτη τὴ δουλειά; ἀναρωτήθηκε ὁ Ἄντωνης. Δὲν πιστεύω νὰ ἔτανε ὁ Μεχμέτης μονάχος του!

— Μπᾶ, ἔχει δυὸ τρεῖς δικούς μας ποὺ τὸν δουλεύουνε, κι ἔχουνε μουτίσει,* καθὼς φαίνεται! Μονάχα ἀπὸ μουτῆδες* πρέπει νὰ τὰ περιμένης τοῦτα τὰ καμώματα!... ἀποκρίθηκε ἡ Ἄνθῆ, καὶ στὴ φωνὴ τῆς διακρινότανε ὀλοκάθαρα ἡ περιφρόνηση γιὰ τοὺς μουτῆδες, τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ εἶχαν ἀλλαξοπιστήσει.

Δὲν μίλησαν ἄλλο. Σιωπηλὰ κι ἀθόρυβα, ἀλαφροπατώντας πάνω στὰ βράχια, πλησιάζανε σὲ λίγο τὸ κονάκι τοῦ Ἄλῆ. Ὁ πατέρας ἔγενε νὰ σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στὶς χαρουπιὲς. Ἐμειναν ἐκεῖ ἀσάλετοι κι ἀφουγκράζονταν. Ἡ νυχτερινὴ σιγαλιὰ τύλιγε τὴν πλάση σὰν ἀραχνούφαντο μαγνάδι.* Πέρα, χαμηλά, ἓνα χωριὸ ἠσύχαζε ἀνάμεσα στὰ δέντρα του, σὰ σκο-

τεινή κηλίδα στην πλαγιά. Ήτανε τὰ Μεσκλά... Κι ἐκεῖ μπροστά τους τὸ παλιό, ἐρειπωμένο χτίσμα μαύριζε μέσα στὴν ἀστροφεγγιά. Ἐμοιαζε θεοσκοτεινο, ὥστόσο ὁ Ἄντωνης, προσέχοντας περισσότερο, νόμισε πὼς ξεχώρισε ἓν ἄδύνατο φῶς νὰ τρεμολάμπη ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα.

— Ἐδῶ βρίσκονται ἀκόμα! ψιθύρισε στὸν Μανουῖο που ἔστεκε δίπλα του.

— Σσσσς!... ἔκανε χαμηλόφωνα ὁ πατέρας. Πρέπει νὰ μάθουμε πόσοι εἶναι. Προχωρᾶω πρῶτος. Μόλις κάνω σινιάλο, ἐρχόσαστε ξοπίσω μου.

Κι ἀλαφροπάτητος, ζύγωσε τὸ κονάκι μὲ μεγάλη προφύλαξη. Γιὰ λίγες στιγμὲς τὸν ἔχασαν ἀπ' τὰ μάτια τους, ἔτσι καθὼς ἔγινε ἓνα μὲ τοὺς ἴσκιους. Μὰ δὲν ἀργήσανε νὰ ξεχωρίσουνε ξανά τὴν κορμοστασιά του πάνω ἀπὸ τὸ μισογκρεμισμένο φράχτη. Τὸ ὑψωμένο χέρι τοὺς ἔγνεφε νὰ πᾶνε κοντά του.

— Ἐσὺ θὰ μείνης ἐδῶ, κρυμμένη!... εἶπε ὁ Μανουῖος στὴν Ἄνθη. Ἄν βιάσης κίνδυνο, κράξε μας μὲ φωνὴ σὰν τὸ νυχτοπούλι!

Ἡ κοπέλα ἔγνεψε πὼς εἶχε καταλάβει. Καὶ ζάρωσε στὴ ρίζα μιᾶς χαρουπιᾶς, τὴν ὥρα που κι οἱ ἄλλοι δυὸ δρασκελίζαν τὸ φράχτη.

Ὁ Ἄντωνης ἔχασε τὴν ἀναλαμπὴ ἀπὸ τὰ μάτια του. Ὅμως ὁ πατέρας τὸν τράβηξε μέσ' ἀπὸ τὶς πέτρες ὡς ἓνα ἄνοιγμα που θὰ ἴτανε κάποτε παράθυρο, μὰ τώρα ἔχασκε* σὰν στόμα θηριοῦ ὀλόανοιχτο. Κόλλησε στὸν τοῖχο κι ἔριξε μιὰ κλεφτὴ ματιὰ μέσα.

Θὰ ἴταν ἐκεῖνο τὸ μοναδικὸ δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ ὅπου οἱ τέσσερις τοῖχοι κρατιόνταν ἀκόμα ὀλόγουρα ὀρθοὶ καὶ ἡ σκεπὴ ἔμοιαζε ἀπείραχτη. Τὸ ἀχνὸ φῶς ἔβγαινε ἀπὸ μιὰ ἄκρη ἴσως νὰ ὑπῆρχε κάποιον λυχνάρι ἐκεῖ ἢ δαδί. Ἀκουμπισμένοι στὸ χῶμα, μὲ τὴν πλάτη στηριγμένη στὸν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματομένοι νιζάμηδες — Τοῦρκοι στρατιῶτες — μοιάζανε νὰ λαγοκοιμούνται. Δυὸ ἄλλοι σὲ μιὰ γωνιά, στητοὶ κι ἀγριοποῖ, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἓναν ἄντρα πανύψηλο, στὰ ὀλόμαυρα ντυμένον.

Παρόλο πού τόν εΐχανε δεμένο πιστάγκωνα* φαίνεται πώς δὲν ἔνωθαν καὶ πολὺ σίγουροι, γι' αὐτὸ κρατούσανε σταυρωτὰ τὰ γιαταγάνια τους μπροστὰ στὸ πλατὺ του στιῆθος. Κάπου κάπου τὸν ἔβριζαν στὰ τούρκικα, μ' ἓνα γέλιο κακὸ, περιγελαστικὸ, πού δύσκολα ἔκρυβε τὴ λύσσα τους. Μὰ ὁ μαυροντυμένος ἄντρας ἔμενε ἀσάλευτος, μὲ σφιγμένα χεῖλια καὶ σκληρὸ βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά, σὰ νὰ μὴν ἔβλεπε οὔτε ν' ἄκουγε τίποτε.

Ὁ Ἄντωνης ἔριξε ξανὰ καὶ ξανὰ τὴ ματιὰ του σὲ τούτη τὴν εἰκόνα καὶ κάθε φορὰ ἔνωθε ἓνα κύμα ἀπὸ θυμὸ νὰ τὸν πνίγη. Ἐκεῖνος, ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς μὲ τ' ὄνομα, νὰ κείτεται ἔτσι ἀνήμπορος ἀνάμεσα στοὺς ἄπιστους, σὰν τ' ἀγρίμι πού 'χει πέσει στὴν παγίδα!

Ὁ Μανοῦσος σύρθηκε ἴσαμε κεῖ πού ἔστεκε ὁ πατέρας καὶ κάτι εἶπανε μεταξύ τους, περισσότερο μὲ νοήματα. Ἐπειτα γύρισε κατὰ τὸν Ἄντωνη καὶ τοῦ ἔκανε κι ἐκεῖνου νεῦμα, πὼς θὰ περίμεναν ἀκόμα. Ἀλλὰ στὴ στιγμὴ ἀπάνω, δίπλα ἀπὸ 'να σωρὸ πέτρες, πρόβαλε ἡ σκοτεινὴ φιγούρα ἐνὸς νιζάμη πού, καθὼς φαίνεται, φύλαγε σκοπὸς κι ἔκανε τὸ γύρο του. Χωρὶς νὰ διαστάση ὁ Μανοῦσος ρίχτηκε ἀθόρυβα ἀπὸ πίσω του, ὅπως τ' ἀγρίμι πάνω στὴ λεία* του, καὶ μ' ἀπίστευτη γρηγοράδα καὶ δύναμη τὸν ξάπλωσε χάμω. Τὸ κεφάλι τοῦ νιζάμη θὰ χτύπησε σὲ κάποιον ἀπ' τ' ἀγκωνάρια· ἓνα πνιγμένο βογκητὸ τοῦ ξέφυγε κι ἀπόμεινε ἀκίνητος. Τὴν ἴδια ὥρα, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους βγήκε ἀπὸ κάποιον ἄνοιγμα —πού θὰ ἔτανε κάποτε ἡ θύρα— καὶ φώναξε, στὰ τούρκικα, πὼς σὲ λίγο θὰ ἔπαιρνε νὰ χαράζει κι ἔπρεπε νὰ ξεκινήσουν. Ὅμως, καθὼς ἔφερνε τὰ βήματά του κατὰ τὴ μεριά πού παραφύλαγαν οἱ τρεῖς χριστιανοί, ὁ Ἄντωνης εἶδε μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα τὸν πατέρα νὰ χιμάει κι αὐτὸς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀθόρυβα καὶ γρήγορα, καὶ νὰ ξαπλῶνι χάμω τὸν Τοῦρκο ἀναίσθητο.

Ἄναταραχὴ καὶ σούσουρο ἀκούστηκαν ἀπὸ μέσα. Οἱ νιζάμηδες σηκῶνονταν κι ἐτοιμάζονταν γιὰ τὸ δρόμο. Ὁ πατέρας βρῆκε τὴν εὐκαιρία καὶ σύρθηκε ἴσαμε δίπλα στὸν Ἄντωνη.

— Δύσκολο νά τοὺς χτυπήσουμε στὰ ἴσια· εἶναι ἄλλοι ἔξι, μουρμούρισε. Κι ἔπειτα, μπορεῖ νά βλάψουμε τὸ δικό μας ἄνθρωπο. Λέμε νά τοὺς πάρουμε τὸ κατόπι, μήπως μᾶς τύχη καμιὰ εὐκαιρία στὸ δρόμο.

Ὅμως ἡ εὐκαιρία φάνηκε στὴν ὥρα πάνω. Τὸ φῶς κουνήθηκε πρὸς τὰ ἔξω καὶ φανήκανε νά βγαίνουν οἱ δυὸ νιζάμηδες ποὺ κρατοῦσαν ἀνάμεσά τους τὸν καπετάνιο. Οἱ ἄλλοι εἶχανε ξεμείνει πίσω, μέσα στὸ χτίσμα. Ὁ πατέρας ζύγισε τὴν κατάσταση μὲ μιὰ ματιὰ, ἔβγαλε ἀπόφαση στὴ στιγμή, καὶ γρήγορα γρήγορα ἄφησε τὸ ντουφέκι του στὰ χέρια τοῦ Ἀντώνη.

— Τραβήξου πίσω ἀπ' τὸ φράχτη — ἔκανε βιαστικά — καὶ σὰν δῆς νὰ παλεύουμε μὲ τοὺς νιζάμηδες, ρίξε κάμποσες ντουφεκιὲς στὸν ἀέρα. Τὸ νοῦ σου, ὄχι στὸ ψαχνό!

Ἐγνεψε στὸν Μανούσο καὶ οἱ δυὸ μαζὶ σύρθηκαν ἴσαμε τὴ γωνιά, κι ἀπ' ἐκεῖ χύθηκαν σὰν ἀστραπὴ πάνω στοὺς δυὸ νιζάμηδες. Ἐκεῖνοι ξαφνιάστηκαν τόσο, ποὺ δὲν προλάβανε νά σύρουν τ' ἄρματα, παρὰ ἔπεσαν καταγῆς χτυπημένοι. Στὸ ἄνοιγμα πρόβαλαν τρέχοντας οἱ ἄλλοι, μὰ καθὼς τὸ δαδὶ εἶχε πέσει χάμω κι εἶχε σβήσει, γιὰ μιὰ στιγμή τὰ ἔχασαν, δὲν ξέρανε ποῦ νά χτυπήσουν. Τὴν ἴδια ὥρα πίσω ἀπ' τὸ φράχτη ἀκούστηκαν ντουφεκιές. Ἦταν ὁ Ἀντώνης, ποὺ ἔριχνε στὸν ἀέρα, κι ὄχι ἀπὸ μιὰ μεριά μονάχα, παρὰ ἀπὸ δυὸ τρεῖς· γιὰτι ὅσο νά ξαναγεμίση, ἔκανε κάμποσα βήματα πιὸ κεῖ, σάμπως νά ἔτανε ἄλλος ποὺ ἔριχνε ἀπὸ κείνη τὴ μεριά. Ἡ ἰδέα τοῦ ἔρθε στὰ ξαφνικά. Δὲν εἶχε τὸν καιρὸ νά τὴν κουβεντιάση μὲ κανέναν, κι ἔτσι ἀποφάσισε μονάχος του πὼς καλὸ θὰ ἔτανε νά παραστήση τοὺς πολλούς.

Τοῦτο ἦταν ἓνα κανούριο ξάφνιασμα γιὰ τοὺς Τούρκους. Ὅσο νά καλονιώσουν τί ἔτρεχε, οἱ χριστιανοὶ δρασκελίζαν* τίς πέτρες καὶ ὁ Μανούσος μὲ τὸν πατέρα, ποὺ ἤξεραν πῶς τὰ κατὰ τόπια, τραβούσανε τὸν Κωνσταντὴ κατὰ τίς χαρουπιές. Ὁ Ἀντώνης παράτησε τὴ γωνιά του κι ἔτρεξε ξοπίσω τους. Οἱ νιζάμηδες βαλθήκανε νά χτυπᾶνε ἀπανωτά, μὰ ἐτοῦτοι εἶχανε γίνει πῶς ἓνα μὲ τοὺς κορμούς τῶν δέντρων. Τώρα ὁ πατέρας κρατοῦσε

ξανὰ τὸ ντουφέκι του καὶ μαζί μὲ τὸν Μανούσο ἀπαντοῦσαν μὲ φωτιά στὴ φωτιά. Ἡ θέση τους ἦτανε πλεονεκτική. Κρυμμένοι ἀνάμεσα στὰ δέντρα δὲν ἔδιναν στόχο, ἐνῶ δυὸ τρεῖς ἀπὸ τοὺς νιζάμηδες πού πήγανε νὰ πλησιάσουν, βρῆκαν ἄσχημη ὑποδοχή.

Αὐτὸ βάσταξε κάμποση ὥρα. Ὁ Ἄντωνης παράστεκε βοηθώντας πότε τὸν πατέρα του, πότε τὸν Μανούσο καὶ πότε τὴν Ἄνθη, πού περιποιοῦτανε τὸν πατέρα της. Ὁ καπετάνιος εἶχε χτυπήσει καθὼς τὸν ἔριξαν οἱ νιζάμηδες πάνω στὰ κοτρόνια, μπαίνοντας στὸ κονάκι. Αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὸ μέτωπό του καὶ τὸ δεξί του μπράτσο κρεμότανε σὰν παράλυτο. Ἡ Ἄνθη δὲν μποροῦσε νὰ κάνη καὶ πολλὰ πράγματα. Ξέσχισε τὸ σάλι της σὲ λουρίδες καὶ τοῦ ἔδεσε τριγύρω τὸ κεφάλι, στήριξε τὸ χέρι του ἀπ' τὸν ὄμο. Ἐκεῖνος μουρμούριζε θυμωμένος ὅτι δὲν ἔχει τίποτα, ὅτι δὲν τοῦ χρειάζεται τίποτα. Ἔμοιαζε σὰν παραζαλισμένος, σίγουρα ἀπὸ τὸ χτύπημα. Ὁ Ἄντωνης θὰ ἤθελε πολὺ νὰ τοῦ ἔλεγε πόσο τὸν εἶχε συνταράξει ἡ ἱστορία τούτη, πόσο τὸν εἶχε γνοιαστή καὶ μαζί πόσο ἐνιωθε περήφανος γιὰ κείνον. Ὅμως ἡ στιγμή δὲν ἦτανε κατάλληλη γιὰ λόγια. Ὁ κίνδυνος παραμόνευε δίπλα τους σὰν φοβερὸ θεριὸ ἔτοιμο νὰ χιμῆξη.

Ἄξαφνα οἱ ντουφεκιὲς σταμάτησαν ἀπὸ τὴ μεριά τῶν Τούρκων. Ὁ πατέρας μὲ τὸν Μανούσο κοντοστάθηκαν, περίμεναν γιὰ λίγο, κι ἔπειτα μαζεύτηκαν δίπλα στὰ παιδιά καὶ στὸ λαβωμένο, γιὰ νὰ ζυγίσουν τὰ πράγματα.

—Ἐφυγαν!... μουρμούρισε ὁ Ἄντωνης ξαναμμένος. Σίγουρα ἔφυγαν!... Εἶδανε πὼς δὲν καταφέρνουν τίποτα!

Ὁ Μανούσος μίλησε σιγανά:

—Ἐγὼ λέω πὼς δὲν ἔφυγαν καθόλου, παρὰ κοιτᾶνε νὰ μᾶς ζυγώσουνε σιγὰ σιγὰ μέσα στὴ σκοτεινιά, νὰ μᾶς κυκλώσουνε στὰ ξαφνικά!

Ὁ Ἄντωνης περίμενε τώρα νὰ δῆ τί θὰ ἔλεγε κι ὁ πατέρας. Ἐκεῖνος ἔμεινε ἀμίλητος κάμποσο· θὰ συλλογιζόταν. Τέλος, εἶπε:

— Αὐτοὶ δὲν ἔφυγαν, πιστεύω. Σταματήσανε τὸ ντουφεκίδι γιατί

περιμένουνε νὰ ξημερώση. Τὸ φῶς τῆς μέρας θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ μᾶς χτυπήσουνε πιὸ εὐκολα. Νά, ἐκεῖ κάτω κιόλας, πάνω ἀπ' τὸ βουνό, ὁ οὐρανὸς παίρνει ν' ἀσπρίζῃ — βλέπετε; Κι ἐμᾶς τὰ βόλια μας τελειώνουν. Ἄς φύγουμε μεῖς, ὅσο εἶναι καιρὸς. Στὰ σιγανά, ἀπὸ τὸ δρόμο πού 'ρθαμε.

— Εἶν' ἓνας τόπος ἀνοιχτὸς πού πρέπει νὰ περάσουμε, καὶ πού δὲν ἔχει μήτε φύλλο γιὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, εἶπε ὁ Μανουῖσος σὰν κακιωμένος πού δὲν θὰ 'στεκαν νὰ πολεμήσουν.

— Θὰ φύγουμε σουρτοί· ἐμεῖς οἱ δυὸ θὰ βάλουμε τοὺς ἄλλους ἀνάμεσά μας. Θὰ τὰ καταφέρουμε!

Ἦτοίσι μὲν οὕτως ἔειπεν ὁ Κωνσταντῆς, πού τόση ὥρα τοὺς ἄκουγε ἀσάλευτος. Ἡ φωνὴ του βγήκε σιγανὴ μὰ σταθερὴ.

— Θὰ φύγετε μονάχοι σας!... Κι ὅσο πιὸ γρήγορα τόσο τὸ καλύτερο!

Ἦτοίσι μὲν οὕτως ἔειπεν ὁ Κωνσταντῆς, πού τόση ὥρα τοὺς ἄκουγε ἀσάλευτος. Ἡ φωνὴ του βγήκε σιγανὴ μὰ σταθερὴ.

— Δὲν ὠφελεῖ! συνέχισε. Ἄκόμα κι ἂν καταφέρουμε νὰ τοὺς ξεφύγουμε τώρα δά, ἐγὼ θὰ πρέπει νὰ πάρω τὰ βουνά, γιατί θὰ με κυνηγᾶνε ὀλοένα. Καὶ θ' ἀφήσω πίσω μου γυναῖκα καὶ παιδιὰ στὰ χέρια τους.

— Θὰ 'ρθοῦμε μαζί σου, πατέρα, πάνω στὸ βουνό!... ἔκανε ἡ Ἄνθη μὲ λαχτάρα.

— Καὶ θαρρεῖς πὼς μπορῶ νὰ σᾶς σέρνω μὲ σιγουριά ἀπὸ σπηλιά σὲ σπηλιά κι ἀπὸ κορφὴ σὲ κορφὴ, ὁ Θεὸς ξέρει ὡς πότε; Κι ἔπειτα, εἶναι κι οἱ ἄλλοι πού θὰ ξεμείνουν πίσω. Τ' ἀδέρφια τῆς μάνας σου, τ' ἀνίψια μου... Ὅχι μονάχα σὲ δικόν μας, μὰ καὶ σὲ ἄλλο συγχωριανὸ νὰ πέσῃ ἢ μάνητά* τους, θὰ 'ναί ἡ μεγαλύτερη ντροπὴ τῆς ζωῆς μου ν' ἀφήσω νὰ πληρώσῃ τὸ χωριὸ γιὰ μένα!

— Καὶ τί θὰ κάνῃς, τὸ λοιπόν; ρώτησε ὁ Μανουῖσος.

— Θὰ παραδοθῶ!... Αὐτοὶ ἐμένα περιμένουνε. Τὸ ξέρουν πὼς εἴμαστε δῶ ἀκόμα, μὰ δὲν τολμᾶνε νὰ ζυγώσουν. Ἄμα φωτίσῃ, θὰ με γυρέψουν. Κι ἐγὼ θὰ πάω μαζί τους!

Σύγκρυο* πέρασε τὴ ραχοκοκαλιά τοῦ Ἄντωνη. Τούτῃ δῶ ἦτανε μεγάλῃ ἀπόφαση, καὶ ὁ καπετάνιος φάνταξε στὰ μάτια

του πιό μεγάλος και πιό τρανός άκόμα. Οί άλλοι πέσανε πάνω του νά τόν κάνουνε ν' αλλάξει γνώμη —μέ παρακάλια ή 'Ανθή, μέ λογικές κουβέντες οί άντρες. "Όμως ό 'Αντώνης καταλάβαινε κάτι: "Όλοι τους ξέρανε πώς δέν θά 'παιρνε πίσω τήν άπόφασή του για κανένα λόγο.

— Καλά!... εΐπε τέλος ό πατέρας. 'Αφοϋ τό θές, θά γίνη έτσι. Μά κι έμεις δέν θά ξεμακρύνουμε, όσο νά δοϋμε νά ξεκινάς μαζί τους γερός.

— Φοβάσαι μή μέ χτυπήσουνε; "Όχι, ζωντανό μέ θέλουμε... έκανε ό καπετάνιος μ' ένα γέλιο πικρό.

— Δέν ξέρω!... "Ας έχουμε μεις τό νοϋ μας. Δέν χάνουμε και τίποτα!

"Έτσι περίμεναν όλοι μαζί, κάτω άπ' τις χαρουπιές, μέσα στη νυχτερινή σιγαλιά... "Ητανε μιá παράξενη ώρα, πού άργότερα ό 'Αντώνης θά τή θυμότανε συχνά. "Έμεναν εκεί άσάλευτοι, περιμένοντας νά χαράξει, για νά παραδώσουν εκείνον πού μέ τόσο κίνδυνο είχανε σώσει πριν άπό λίγο...

'Από τή μεριά τής ανατολής, τó φώς άνέβαινε όλοένα και πλημμύριζε τόν οϋρανό. Οί σκιές τραβιόνταν στις άκρες, τά σχήματα ξεκαθάριζαν λίγο λίγο, τά δέντρα και οί πέτρες και τά βουνά έπαιρναν τήν πραγματική τους όψη. Ξημέρωνε.

'Ό καπετάν Κωνσταντής άνασηκόθηκε. Τράβηξε μέ μιá κίνηση τó πρόχειρο δέσιμο άπ' τήν πληγή του, έλυσε και τó χέρι του, και στάθηκε άνάμεσά τους σάν γίγαντας.

— Πηγαίνω, εΐπε μονάχα, και ή ματιά του στάθηκε για μιá στιγμή μαλακωμένη πάνω στην 'Ανθή. Μή γνοιάζεστε, θά ξαναβρεθοϋμε. 'Ό Θεός μαζί σας!

— 'Ό Θεός μαζί σου, Κωνσταντή!... έκανε ό πατέρας.

Κανένas δέν μίλησε καθώς ό καπετάνιος προχώρησε, βγαίνοντας άπό τó σϋδεντρο* στη γυμνή πλαγιά μέ βήμα σταθερό, μέ τó κεφάλι ψηλά. Μονάχα ό Μανούσος εΐπε βροντερά σάν τόν είδε νά ξεμακραίνη στητός και άποφασισμένος:

— 'Ετούτη δά, κοπέλια μου, είναι ή σωστή λεβεντιά... 'Ετούτη είναι ή άληθινή παλικάριά... και τήνε προσκυνάω!

Τότε ὁ Ἄντωνης κάτι θέλησε νὰ πῆ, μὰ ὁ λόγος δὲν βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἐκείνη τῆ στιγμῆ ἔνωσε τὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ καὶ ἡ φωνή του πνίγηκε μέσα του. «Νά, κι ἐγὼ τέτοιας λογιῆς παλικάρι θέλω νὰ γίνω» σκέφτηκε καὶ ἡ καρδιά του σπαρτάρησε...

Οἱ νιζάμηδες περίμεναν τὸν καπετάνιο. Ξεπετάχτηκαν πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη καὶ τὸν ἔσυραν μὲ βία κοντὰ τους...

Πιὸ ὕστερα, ὅταν ἡ συνοδεία εἶχε χαθῆ πέρα, ὁ πατέρας καὶ ὁ Μανούσος ἀποφάσισαν νὰ πάρουν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ. Ὁ Ἄντωνης ἀκούμπησε προστατευτικὰ τὸ χέρι του στὸν ὦμο τῆς Ἀνθῆς καὶ μαζί κίνησαν γιὰ τὸ γυρισμό.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Φῶς ἀπὸ τὸ Ἀρκάδι*)

Νανούρισμα

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, ὕπνε μου, τρεῖς βίγλες* θὰ σοῦ βάλω,
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες* κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάζω τὸν ἥλιο στὰ βουνὰ καὶ τὸν αἰτὸ στοὺς κάμπους,
τὸν κῦρ Βοριά τὸ δροσερὸν ἀνάμεσα πελάγου.

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε κι ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη
κι ὁ κῦρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στὴ μάνα του πηγαίνει:
«Γιέ μου, καὶ ποῦ ἴσουν χτέες προχτές, ποῦ ἴσουν τὴν ἄλλη
νύχτα;

Μῆνα μὲ τ' ἄστρα μάλωνες, μῆνα μὲ τὸ φεγγάρι;
μῆνα μὲ τὸν αὐγερινό, ποῦ ἴμαστε ἀγαπημένοι;»
«Μῆτε μὲ τ' ἄστρα μάλωνα μῆτε μὲ τὸ φεγγάρι
μῆτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου ἴστε ἀγαπημένοι.
Χρυσὸν ὑγιὸν ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρῆ του κούνια.»

(Δημοτικὸ)

Ὁ Δωδεκαετής

Ἦ μόρα ἄργα σὰν ξέσπασε καὶ γιόμισαν οἱ λάκκοι,
κι ἅπ' τὰ νερά πού κεληθῶν κρυφόπινε ἡ ψυχὴ,
σκυμμένο μὲς στὰ χῶματα, ξεχάραξε ἐν' αὐλάκι,
νὰ φεύγη μέσα καθαρὴ καὶ γάργαρη ἡ βροχή.

Κι ὡς φάνη ὁ ἥλιος ἄξαφνα στὸ χαρωπὸν ἀγέρα
ἀπὸ τῆ δύση, καὶ οἱ ὄγροι γελάσαν οὐρανοί,
βαθινασάναν γαλανὰ καὶ πράσινα ὄλα ὡς πέρα,
καὶ μὲ καινούρια, τὰ πουλιὰ λαλήσανε, φωνή,

πιάνει καὶ πλάθει τρυφερὸ πηλὸν ἀπὸ τὸ χῶμα,
στὶς δυὸ του φοῦχτες ἤσυχα, σὰ νὰ 'τανε φωλιά:
μ' ἄγια στοργὴ καὶ τὰ φτερά, μ' ἄγια στοργὴ τὸ σῶμα,
ζυμώνει τότε δώδεκα, τριγύρα του, πουλιά...

Ἄργα φτασμένος ὁ Ἰωσήφ, μὲ σύνεργα στὸν ὄμο,
στὴ λάσπη βλέπει ἀνάμεσα σκυμμένο τὸ παιδί,
καὶ μὲ φωνὴ τὸ πιτιμᾶ σκληρὴν, ἀπὸ τὸ δρόμο:
«Σὴκω γοργὰ ἅπ' τὰ χῶματα, μὴν πάρω τὸ ραβδί!»

Μὲ τὴ ματιὰν ὀλόφωτη, νοητὴ χαρὰ χορτάτη,
τονε κοιτάζει ὁ Ἰησοῦς καὶ δείχνει ὑπακοή·
μά, πρὶν σκωθῆ ἅπ' τὰ χῶματα, σκύβει, σὰ νὰ 'λεε κάτι,
κι ἅπ' τὴν ψυχὴ του, στὸν πηλό, δίνει ὄσην ἔχει πνοή!

(Λυρικός Βίος)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Δημοτικό Σκολεῖο

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ, ὁ συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης θυμᾶται μὲ συγκίνηση τὸν πρῶτο καιρὸ ποὺ πῆγε στὸ Δημοτικό, καὶ ἰδιαίτερα τὴν πρώτη πρώτη μέρα, ποὺ ὁ πατέρας του κρατώντας τον ἀπ' τὸ χέρι τὸν ὀδήγησε στὸ σχολεῖο καὶ τὸν παράδωσε στὸ δάσκαλο.

ΜΕ τὰ μαγικά πάντα μάτια, μὲ τὸ πολύβουο, γεμάτο μέλι καὶ μέλισσες μυαλό, μ' ἕναν κόκκινο μάλλινο σκοῦφο στὸ κεφάλι καὶ τσαρουχάκια μὲ κόκκινες φούντες στὰ πόδια, ἕνα πρωὶ κίνησα, μισὸ χαρούμενος, μισὸ ἀλαφιασμένος,* καὶ μὲ κρατοῦσε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χέρι. Ἡ μητέρα μου εἶχε δώσει ἕνα κλωνὶ βασιλικό, νὰ τὸν μυρίζουμαι, λέει, νὰ παίρνω κουράγιο, καὶ μοῦ κρέμασε τὸ χρυσὸ σταυρουλάκι τῆς βάπτισής μου στὸ λαιμό.

— Μὲ τὴν εὐκὴ τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν εὐκὴ μου... μουρμούρισε καὶ μὲ κοίταξε μὲ καμάρι.

Ἦμουν σὰν ἕνα μικρὸ καταστολισμένο σφαγάρι* κι ἔνιωθα μέσα μου περφάνια καὶ φόβο· μὰ τὸ χέρι μου ἦταν σφηνωμένο βαθιὰ μέσα στὴ φούχτα τοῦ πατέρα μου κι ἀντρεϊεύουμουν.* Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τὰ στενὰ σοκάκια, φτάσαμε στὴν ἐκκλησιά τοῦ Ἁι-Μηνᾶ, στρίψαμε, μπήκαμε σ' ἕνα παλιὸ χτίρι, μὲ μιὰ φαρδιὰν αὐλὴ, μὲ τέσσερεις μεγάλες κάμαρες στὶς γωνιές κι ἕνα κατασκονισμένο πλατάνι στὴ μέση. Κοντοστά-

θηκα, δείλιασα· τὸ χέρι μου ἄρχισε νὰ τρέμη μέσα στὴ μεγάλη ζεστὴ φούχτα.

Ὁ πατέρας μου ἔσκυψε, ἄγγιξε τὰ μαλλιά μου, μὲ χάδεψε· τινάχτηκα· ποτὲ δὲ θυμόμουν νὰ μ' ἔχη χάδεψει· σήκωσα τὰ μάτια καὶ τὸν κοίταξα τρομαγμένος. Εἶδε πὼς τρόμαξα, τράβηξε πίσω τὸ χέρι του:

— Ἐδῶ θὰ μάθης γράμματα, εἶπε, νὰ γίνης ἄνθρωπος· κάμε τὸ σταυρό σου.

Ὁ δάσκαλος πρόβαλε στὸ κατώφλι· κρατοῦσε μιὰ μακριὰ βίτσα καὶ μοῦ φάνηκε ἄγριος, μὲ μεγάλα δόντια, καὶ κάρφωσα τὰ μάτια μου στὴν κορφή τοῦ κεφαλιοῦ του νὰ δῶ ἂν ἔχη κέρατα· μὰ δὲν εἶδα, γιατί φοροῦσε καπέλο.

— Ἐτοῦτος εἶναι ὁ γιός μου, τοῦ 'πε ὁ πατέρας μου.

Ξέμπλεξε τὸ χέρι μου ἀπὸ τὴ φούχτα του καὶ μὲ παράδωκε στὸ δάσκαλο.

— Τὸ κρέας δικό σου, τοῦ 'πε, τὰ κόκαλα δικά μου· μὴν τὸν λυπᾶσαι, δέρνε τον, κάμε τον ἄνθρωπο.

— Ἐγνοια σου, καπετὰν Μιχάλη· ἔχω ἐδῶ τὸ ἐργαλεῖο ποὺ κάνει τοὺς ἀνθρώπους, εἶπε ὁ δάσκαλος κι ἔδειξε τὴ βίτσα. [...]

Μιὰ μέρα ποὺ κάναμε Ἱερὰ Ἱστορία φτάσαμε στὸν Ἡσαῦ ποὺ πούλησε στὸν Ἰακώβ τὰ πρωτοτόκιά* του γιὰ ἓνα πιάτο φακὴ. Τὸ μεσημέρι, γυρίζοντας σπίτι, ρώτησα τὸν πατέρα μου τί θὰ πῆ πρωτοτόκια. Ἐβηξε, ἔξυσε τὸ κεφάλι.

— Πήγαινε νὰ φωνάξης τὸ θεῖό σου τὸ Νικολάκη.

Εἶχε βγάλει τὸ Δημοτικὸ ὁ θεῖός μου αὐτός, ἦταν ὁ πιὸ γραμματισμένος τῆς οἰκογένειας, ἄδερφός τῆς μητέρας μου. Κοντορεβιθούλης, φαλακρός, μὲ μεγάλα μάτια φοβισμένα, μὲ τεράστια χέρια, ὄλο τρίχες.

— Ἐλα ἐδῶ, τοῦ 'πε ὁ πατέρας μου ὡς τὸν εἶδε, τοῦ λόγου σου ποὺ σπούδασες, ἐξήγα!

Ἐσκυψαν κι οἱ δύο τους ἀπάνω στὸ βιβλίο, ἔκαμαν συμβούλιο.

— Πρωτοτόκια θὰ πῆ κυνηγετικὴ στολὴ, εἶπε ὕστερα ἀπὸ πολλὴ σκέψη ὁ πατέρας μου.

Ὁ θεῖός μου κούνησε τὸ κεφάλι:

— Θαρρῶ θὰ πῆ τουφέκι, ἀντιμίλησε μὰ ἡ φωνή του ἔτρεμε.

— Κυνηγετικὴ στολή, βρουχήθηκε* ὁ πατέρας μου.

Μάζεψε τὰ φρύδια του, κι ὁ θεῖός μου λούφαξε.*

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ δάσκαλος ρωτᾶει:

— Τί θὰ πῆ πρωτοτόκια;

Πετάχτηκα:

— Κυνηγετικὴ στολή!

— Τί ἀνοησίες εἶναι αὐτές; Ποιὸς ἀγράμματος σοῦ τις εἶπε;

— Ὁ πατέρας μου!

Ὁ δάσκαλος ζάρωσε: τὸν φοβόταν κι αὐτὸς τὸν πατέρα μου,
ποῦ νὰ τοῦ φέρη ἀντίρρηση!

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα Ἐναφορὰ στὸν Γκρέκο)

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

[Μετὰ τὶς γιορτὲς]

Μιὰ νέα καὶ ὄλο ζῆλο δασκάλα μᾶς μιλάει γιὰ τὶς πρῶτες πρῶτες μαθήτριάς της σ' ἓνα σχολεῖο τῆς Κρήτης. Τὸ ἀφήγημά μας ἀρχίζει μὲ τὸ γυρισμὸ τῶν παιδιῶν ἀπ' τὶς χριστουγεννιάτικες διακοπές.

ΑΜΑ ἀνοίξανε τὰ σκολεῖα, καταφτάζανε τὰ παιδιά σὰν ἀφηνιασμένα ἀλόγατα. Τὸ μήνυμα τῆς Πρωτοχρονιάς εἶχε φτάσει καὶ στὰ δικά τους χαμόσπιτα· σὰν νὰ κάνανε ὅλες τὶς ἡμέρες, πού 'χαμε διακόψει, ἔνεση τρέλας, κι ἔτσι παραλοῖσμένα καὶ ἐξαγριωμένα τὰ ὑποδεχτήκαμε.

“Ὅλα τὰ παιδιά κουβαλοῦσαν στὸ σκολεῖο κι ἀπὸ κατιτίς, ὄχι μεγάλα πράματα, ὄχι κουρντιστοὺς σκίουρους ἢ σιδερόδρομους μὲ πέντε βαγόνια, ὄχι κείνες τὶς πελώριες κοῦκλες πού κουνοῦνται στὶς κουνιστὲς πολυθρόνες, οὔτε βελουδένια ἐπιπλάκια. Τὸ ἓνα κρατοῦσε μιὰ φούσκα, τ' ἄλλο ἓνα τοπάκι, τ' ἄλλο μιὰ πέτρινη κουκλίτσα γυμνὴ μὲ τὰ χεράκια τῆς κολλητά, σὰ μούμια. Καὶ λεφτά! ὁ κόσμος γεμάτος. “Ὅλες οἱ φουχτίτσες σφιγγόντανε ξέχειλες ἀπὸ πενταροδεκάρες. Μὰ αὐτὲς οἱ περιουσίες εἶχανε ἀποκτηθῆ μὲ κάποια ἱστορία, πού τὰ μικρὰ περιμεναν ἀνυπόμονα τὸ ἄνοιγμα τῶν σκολεῖων γιὰ νὰ μοῦ τὴ διηγηθοῦν, καὶ λοιπὸν δυὸ μέρες στὴ σειρά δὲν καταφέραμε νὰ κάνομε μάθημα τῆς προκοπῆς. Θέλανε αὐτὲς νὰ μιλοῦνε, ὄχι ἐγώ.

«... Έμένα μου 'δωκε ή μάνα μου τούτες τις δυο δεκάρες, και τούτες τις τρεις πεντάρες ό πατέρας μου, κι ή θειά μου ή Κατίγκω μου 'δωκε κείνη τή ζουλισμένη πεντάρα, ό 'Αντρέας μ' άγόρασε τό τόπι. Τή φούσκα τήν πήρα με τά λεφτά πού βγάλαμε από τά κάλαντα...»

«... Έμένα μου 'δωκε ό πατέρας μου μιá φούσκα, μά όχι στρογγυλή σάν τής 'Αρετής... μά από τις άλλες τις μακριές, κι έγω τήν έκοψα και τήν έκαμα κομματάκια και τήνε χτύπησα πλακαντζήκια* στο κούτελό μου, για δες έφούσκιασε τó κούτελό μου, και τά λεφτά μας τά φάγαμε με τόν 'Αντώνη στα καμίχια*...»

«Έγω έχω μόνο τó τόπι μου. Τά λεφτά μου μου τά πήρε ή μάνα μου και τή ροκάνα* πού κέρδισα στο λóτο, τήν κάμαμε άλλαξιά με τή Ροδώ, και μου 'δωκε τούτο τó δαχτυληθράκι με τήν κόκκινη πέτρα...»

'Ιστορίες, ιστορίες, ύποθέσεις, τά παιδιά είχανε σωρό ζωτικά νιτερέσα,* πού τά είχανε ζαλίσει. Δέν ήτανε εύκολο νά τά ξεκολλήσω έτσι με τó πρώτο, και νά τά φέρω στο σοβαρό κόσμο τού βιβλίου: «ό καλός υιός άς διώκη τās μυίας από τόν πατέρα...»

Οί μουζικές κι οί φυσαρμόνικες σκεπάζανε στα διαλείμματα τις σκληριές και τά γέλια τών παιδιών, τις πρώτες ήμέρες μετά τις γιορτάδες. 'Υστερα, λίγο από λίγο άραιώνανε οί καινούριοι ήχοι, βουβαινότανε μία μία οί μουζικές, βραχνιάζανε οί σφυρίχτρες ως νά σωπάσουν όλότελα, και οί φυσαρμόνικες χάνανε τις νότες τους, κι απόμεναν ένα τοσοδά σανιδάκι με κάτι τρυπίτσες στη σειρά, σά μικροσκοπικοί περιστεριώνες.

Με τó κλείσιμο τής βδομάδας, κανένας πιά ήχος δέ θύμιζε τó περασμα τής Πρωτοχρονιάς. Κάπου κάπου έμφανίζονταν, άπομεινάρι τού κόσμου τών παιχνιδιών, πού σαρώθηκε, κάποιο ζουλισμένο τόπι. Δέν άντεχε για παιχνίδια περιοπής πού άπαιτούνε νά γίνεται γκέλ· έμπαινε σά σκάρτος στρατιώτης σε βοθητικές ύπηρεσίες. Τó χρησιμοποιούσαν τά παιδιά για νά παίζουνε: «άνέβα μήλο, κατέβα ρόδο...» μά και σ' αυτό τόν ύποβι-

βασμό δὲν ἄντεχε πολὺν καιρό. Ἐρχότανε ἡ στιγμή πού τὸ τόπι γινότανε μιὰ ζούλα, ἄχρηστο. Τότε πάλι τὰ παιδιὰ κατάφευγαν στὸ κουβάρι τῆς γιαγιᾶς, στὰ ξηλώματα, πού στὸ σκολεῖο τὸ δικό μας βρισκότανε σὲ μεγάλη ὑπόληψη. Εἶχε παραπεταχτῆ τὶς μέρες τῆς Πρωτοχρονιάς· μὰ τώρα πάλι, στὴν ἔλλειψη, κοιτάζανε τὰ μικρά, ψάχνανε δεξὰ ζερβά, ἀνακαλύφτανε τὸ κουβάρι τὰ ξηλώματα, καὶ τὸ ξαναβγάζανε στὸ φῶς. Τὸ κουβάρι ἀντικαθιστοῦσε ὄλον τὸν καιρὸ τὸ τόπι καὶ γιὰ τοὺς πιὸ δύσκολους ρόλους.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Γ' Χριστιανικὸν Παρθεναγωγεῖον*)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

Χωρισμός

Στὴν πόρτα στέκει ἡ μάνα μου καὶ τ' ἄσπρο της τ' ἀχείλι
σὰ φύλλο τρεμοσείνεται, σὰν ψάρι πού σπαράζει·
ἡ ἀδερφοῦλα μου ἔχε γειὰ μοῦ λέει μὲ τὸ μαντίλι,
μιὰ τὸ σαλεύει κι ἔπειτα στὰ μάτια της τὸ βάζει.

Κι ὁ ἀδερφός μου ὡς τὴ γωνιά τοῦ δρόμου μὲ πηγαίνει
μὲ πρόσωπο σὰ χαρωπό, μ' ἀθόλωτα τὰ μάτια·
μὰ νιώθω, ὅταν μ' ἀγκάλιασε, πὼς βράζει κι ἀνασαίνει,
πὼς μέσα σποῦν τὰ σπλάχνα του καὶ γίνονται κομμάτια.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Κούφια καρδιά*)

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

[Ἡ μάνα τοῦ στρατιώτη]

Ἡ θεία Ρουσάκη ζῆ σ' ἓνα χωριό τῆς Κρήτης μὲ τὸ Γιωργάκη, τὸν ἀνεψιό της.
Ὁ μονάκριβος γιός της, ὁ Λευτέρης, ὅπως καὶ τ' ἄλλα παλικάρια τοῦ χωριοῦ,
λείπει μακριά, στὸν πόλεμο. Διηγίεται ὁ Γιωργάκης.

ΟΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ πέρασε τὸ Σάββατο, μοίρασε γράμματα σὲ μερικούς, μὰ ἡ θειά μου τίποτα. Ἡ Μύραινα ἔφερε τὸ δικό της νὰ τῆς τὸ διαβάσω. Ἡ θειά μου μὲ ξαμόλησε στὰ σπίτια μήπως μάθω τίποτα γιὰ τὸ Λευτέρη μας.

Τὰ γράμματα τοὺς τὰ ἔχαν διαβασμένα, μὰ χαίρουσαν νὰ τὰ ξανακούγουν ἀπ' τὸ στόμα μου.

— Καλῶς τὸ Γιωργάκη! Ἔλα, παιδί μου, κάθισε νὰ μοῦ τὸ διαβάσης, ἐσὺ ποὺ ξέρεις.

«Ἐσὺ ποὺ ξέρεις...» Αὐτὸ ἤθελε νὰ πῆ: ἐσὺ ποὺ κάνεις τὸ γράμμα μεγαλύτερο, γλυκότερο, καθὼς τὸ θέλει ἡ ψυχὴ μου.

Τὸ εἶχαν καταλάβει —δὲ γίνεται νὰ μὴν τὸ ἔχαν— πὼς ἔβανα πολλὰ ἀπὸ δικού μου. Μ' ἄχ, λέγε μου ὅ,τι ἀγαπῶ, καὶ τὸ πιστεύω! Ὅλα τὰ γράμματα τ' ἀρχίνιζα: «Πολυαγαπημένη μου...» —μάνα, γυναικα, ἀδερφή,— καὶ τὰ τέλειωνα: «Σὲ φιλῶ γλυκὰ στὰ μάτια, καὶ καλὴ ἀντάμωση γρήγορα στὸ σπίτι μας». Ἔτσι τὸ ἔχα μαθημένο ἀπ' τὰ γράμματα τοῦ Λευτέρη, ποὺ τὰ κρατοῦσε

ή θειά μου στο σεντουκάκι του, και κάθε τόσο μ' έβανε και τής τὰ διάβαζα.

«'Αγαπημένη μου μάνα, ζῶ με τὸ λογισμό σου. Τί κάνεις ἐκεῖ κάτω μοναχὴ σὰν κούτσουρο, πῶς τὰ πολεμᾷς με τὶς δουλειές τοῦ θέρου; Κάμανε φέτος τὰ χωράφια μας ψωμί;[...] Γυάλισε ἡ μαύρη ρόγα;...»

“Ὅλα τὰ καλλῶπιζα μ' ἓνα δίστιχο, ταιριαστὸ γιὰ τὴν περίσταση. Ἄν μάθαινα κανένα καινούριο ἀπὸ τὸ γράμμα πού ἀνάγνωθα, τὸ ἔλεγα παρακάτω καὶ στοὺς ἄλλους, γιατί σ' ὄλους ἔκανε καλὸ. Κάποτε τὰ μπέρδεψα, εἶπα σὲ μιὰ μάνα:

*Ψύγομαι καὶ μαραίνομαι πότε ν' ἀνταμωθοῦμε,
τὸ κλῆμα πού 'χεις στὴν ἀλλή νὰ τὸ στεφανωθοῦμε!*

—“Ἐ, τὸν μπιρμπάντη!* Τοῦ ἀρέσουν οἱ χωρατάδες! εἶπε ἡ γερόντισσα.

Ἄμῃ ἡ φωτιά δὲ σηκώνει τὰ παιχνίδια, κι ἄς γίνονται με καλὴ προαίρεση. Στὸ γράμμα πού διάβασα τῆς Χαρίκλειας τοῦ Πανάγου, τὴν ἴδια κείνη μέρα, κάτι παράξενα λόγια κάμανε τὰ συλλοϊκά* μου νὰ καπνίσουν: «'Ὁ Λευτέρης τῆς Ρουσάκης φέρεται ἐξαφανισθεῖς». Τί θέλανε νὰ ποῦν αὐτὰ τὰ λόγια; Τὸ 'ξερε κείνος πού τὰ 'γραψε; Θὰ τὸ 'ξερε! Ἄλλιῶς, θὰ τὰ 'γραφε;

— Κυρα-Χαρίκλεια, μοῦ ἀφήνεις τὸ γράμμα σου μιὰ στιγμή;

Ἔτρεξα στὸ καφενεῖο, ἐκεῖ πού εἶχα δεῖ προψὲς τὸ γέροντα νὰ διαβάζη τὴν ἐφημερίδα.

Πῆρε στὸ χέρι του τὸ γράμμα, καὶ δίχως νὰ κομπιάση:

—'Ὁ Λευτέρης σας χάθηκε, μοῦ εἶπε.

— Πῶς χάθηκε;

— Ποιὸς ξέρει! Στὸ βρασμὸ τῆς μάχης, σὲ καμιὰ περιπολία, σὲ καμιὰ ἀναγνώριση. Μπορεῖ νὰ λιποτάχτησε ἢ ν' αὐτομόλησε...

— Πῶς τὸ εἶπατε αὐτό;

— Αὐτομόλησε: πέρασε στὶς τάξεις τοῦ ἐχτροῦ.

—'Ὁ Λευτέρης μας;!

—Ἐκαμα μιὰ ὑπόθεση. Χάθηκε! Θὲς ἄλλο; Δὲν παρουσιάστηκε στὸ προσκλητήριο. Μπορεῖ νὰ αἰχμαλωτίστηκε.

«Αιχμαλωτίστηκε!» Ὁ οὐρανὸς μοῦ φάνηκε σφοντύλι.* Ἄπ' ὅλα τὰ πάθη τοῦ πολέμου, τὸ μόνο ποῦ ἤξερα ἦταν ἡ αιχμαλωσία. Σ' ἓναν τόπο ποῦ μιλοῦσαν ἄλλη γλώσσα ἀπ' τὴ δική σου, σὲ κρατοῦσαν κουρελή καὶ πεινασμένο στὸ λιοπύρι κι ἔσπαζες χαλίκι. Κάπου ἐκεῖ στὸν ἴσκιο, καθόταν ἓνας-ξένος στρατιώτης, μὲ τὸ τουφέκι ἀνάμεσα στὰ σκέλια του. Ἄν ἔκανες ἓνα πάτημα παρέκει, σοῦ τὴν ἄναβε. Οἱ διαβάτες σ' εἶχαν χειρότερο κι ἀπὸ ζητιάνο: ἂν καμιὰ φορὰ σ' ἔλεοῦσαν; ἦταν κανένα ξεροκόμματο ἢ κανένα ἀποτσιγάρο. Τὰ σκυλιὰ σὲ γαβγίζαν, οἱ ἀγωγιάτες* θέλαν τὸ χαμὸ σου.

Αἰχμάλωτος!

— Τὸ εἶδατε τ' ὄνειρό μου; ἔλεγε τὴν ἐπαύριο ἢ θειά στὶς φιλενάδες της, ἐκεῖ ποῦ ἀποσπερίζαμε στὴν αὐλή. Χάθηκε! Πάει νὰ πῆ: κάπου λιώνει τὸ κορμάκι του.

— Μπά, αιχμαλωτίστηκε. Δὲν ἄκουσες πῶς τὸ ξήγησαν τὸ γράμμα;

— Αὐτὴ 'ναι τώρα ἡ παρηγοριά μου, νὰ τὸν θέλω αἰχμάλωτο! Καλὰ τὸ λέει ὁ λόγος: Ὁ Θεὸς νὰ μὴ δίνη τοῦ ἀνθρώπου ὅσα δύνεται!

— Μὰ τί 'ναι ἡ αιχμαλωσία, Ρουσάκη; Δὲν τοὺς εἶδες τοὺς Βουλγάρους ποῦ ἔχουμε στὰ μέρη μας; Ζοῦν καὶ βασιλεύουν. Οἱ ἄλλοι εἶναι ποῦ σκοτώνονται.

— Naί, τοὺς εἶδα, εἶπε ἡ θειά, καὶ ἀφαιρέθηκε.

Ὁ νοῦς της ξέραμε ποῦ γύριζε. Μὰ γιατί ἄξαφνα τὰ μάτια της ἔδειξαν κείνη τὴν τρομάρα; Βλέπανε κανένα φάντασμα ποῦ ἐμεῖς δὲν τὸ βλέπαμε; Σκίζανε στεριεὲς καὶ θάλασσες καὶ σταματοῦσαν μπρὸς σὲ κανένα μνημα; Ἡ μήπως «ἐκεῖ πάνω» βασανίζανε τίποτα αἰχμάλωτους, σκίζανε τὶς σάρκες τοὺς καὶ τοὺς χύνανε τὰ μάτια;

Τὸ αἷμα πάγωσε στὶς φλέβες μου. Ὁ σκύλος μας εἶχε σηκωθῆ στὰ πισινά του, ἄπλωσε τὰ μπροστινὰ πόδια του σὰ χέρια, γύρευε θαρρεῖς τοὺς ὄμους τοῦ ἀφέντη του. Μὰ μήδε κουνούσε τὴν

οὐρά του, μήδε ἔκανε χαρά, μόνο ἔγρουζε* κρουφτά,* καὶ τὰ μάτια του τρέχαν σὰν ἄνθρωπου.

— Παιδί μου! ἔσυρε φωνὴ ἡ θειά, ἀπλώνοντας κι αὐτὴ τὰ χέρια της.

Πεταχτήκαμε στὰ πόδια μας, κάμαμε τοῖχο γύρω της. Ἐκείνη μᾶς κοίταζε στὰ μάτια, ρωτώντας βουβὰ ἂν τὸν εἶδαμε κι ἐμεῖς.

— Κάθισε, Ρουσάκη, τῆς ἔλεγε ἡ Μύραινα, καὶ τὴν κρατοῦσε ἀπὸ τὴ μέση· γιὰ νὰ τὸν δῆς, θὰ πῆ πὼς εἶναι ζωντανός. Ἔτσι, πολλὰς φορές, ἔρχονται καὶ μᾶς βλέπουν οἱ ξενιτεμένοι μας.

Ἡ θειά σωριάστηκε χάμω στὸ σκαμνὶ της:

— Ἐγὼ ξέρω πὼς ἔρχονται ἔ τ σ ι τὴν ὥρα ποὺ παραδίνουν τὴν ψυχὴ τους.

— Ὅχι! Ὅχι! Μὴν τὸ λές.

— Ἀχ, ξέρεὶ ἡ μάνα... Μ' ἂν δὲν τὸ δῆ τὸ παιδί της μπροστὰ της πεθαμένο, κάνει πὼς δὲν ξέρεὶ... Ἔτσι εἶναι καμωμένοι ὁ ζάβαλης* ὁ ἄνθρωπος: ὄλο νὰ ἐλπίζει!

Κάποια πῆγε νὰ τῆς φέρῃ ἓνα ποτήρι νερό.

— Ὅχι! Πιέστε ἐσεῖς! Σὰς βαροκάρδισα. Τί κακὸ μ' ἔπιασε; Συχωρέστε με, κυράδες μου.

Ἔσυρε τὴν παλάμη της στὴν ὄψη της, σάμπως ἔβγανε μιὰ σκέπη. Γύρισε τὰ μάτια της ἀπάνω μας γαληνὰ* καθὼς τὰ ξέραμε:

— Κακὸ ποὺ τὸ ἴπαθα! Ἐριξα πάνω σας τὴν πίκρα μου.

— Καὶ τί πειράζει;

— Πειράζει! Πειράζει! Ἡ συχωρεμένη ἡ μάνα μου, τὴ μέρα ποὺ σκοτώθηκε τὸ πρῶτο της παιδί, τῆς ἦρθε μουσαφίρισσα μιὰ γαλαδερφή της. Τὴν καλοσκάμνισε, τὴν ἔβαλε νὰ κοιμηθῆ. Καὶ μόνο τὸ ἄλλο πρωὶ ποὺ τὴ συναπόβγανε,* τῆς εἶπε τὸν πόνο της ἀπάνω στὸ κατώφλι.

— Ὡχου, καημένη Ρουσάκη! Τώρα εἶναι πόλεμος. Ὅλες μας ἔχουμε παιδιά, εἶπε ἡ Μύραινα.

— Ἔτσι εἶναι ποὺ τὸ λές, ἀποκρίθηκε ἡ θειά· μὰ ἡ χαροκαμένη πρέπει νὰ θολώνῃ τὸ νερὸ καὶ νὰ τὸ πίνῃ μοναχὴ της, γιὰ τίς

χαρῆς πού γνώρισε παράμερα ἀπ' τοὺς ἄλλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Ὁ Τριφυλλιὸς ἔδωσε μιὰ στοὺς πανωπὸρτι,* κατὰ τὴ συνήθεια του, καὶ κρέμασε μέσα τὴν κεφαλα του. Δὲ γύρισε κανεὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ. Ἡ θειά μονάχα στράφηκε, μὲ ξεαστερωμένο* πρόσωπο, θαρρεῖς δὲν ἤθελε νὰ ταραξῇ τὸ ἄθωο ζῶο.

— Πάρε, καημένε...

Καὶ τοῦ ἔβαλε ἀνάμεσα στὰ δόντια τὸ χερόβολο* τὴν ταγή* πού τοῦ φύλαγε γιὰ τὴν ταχτική του βίζιτα.

Οἱ γυναῖκες πῆραν νὰ πηγαίνουν. Ἄπομείναμε ἡ θειά κι ἐγώ.

— Θὰ σοῦ πῶ, Γιωργάκη, ἓνα τραγούδι, πού τὸ ταίριασε ἡ μάνα μου τότε πού χάσαμε τὸ μεγάλο μου ἀδερφό. Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε κείνη ἡ γαλαδερφή πού τῆς πῆγε μουσαφίρισσα. Θέλω νὰ τὸ μάθῃς, γιὰ νὰ τὸ πῆς καὶ σὺ μιὰ μέρα στὰ παιδιά σου... Ὁ πεθαμένος παραγγέλνει τῆς μάνας του:

*Μάνα, κι ἂν ἔρθουν φίλοι μας κι ἂν ἔρθουν οἱ δικοί μας,
μὴν τῶνε πῆς πὼς πέθανα καὶ τοὺς βαροκαρδίσεις.
Στρῶσε τὴν τάβλα* νὰ γευτοῦν, τὴν κλίνη* νὰ πλαγιάσουν,
στρῶσε τὰ παραπέζουλα νὰ βάλουν τ' ἄρματά τους,
καὶ τὸ πρῶι σὰ σηκωθοῦν καὶ σ' ἀποχαιρετοῦνε,
πές τῶνε πὼς ἀπόθανα...*

— Μὰ ταίριαζε τραγούδια ἡ γιαγιά;

— Ταίριασε τέσσερα ὄλα ὄλα. Τὰ τρία ἦταν γιὰ τοὺς θανάτους τῶν παιδιῶν της... Ὁ Θεὸς τὴ λυπήθηκε καὶ τὴν πῆρε πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα σου, πού ἦταν ὁ μόνος πού τῆς ἀπόμεινε.

— Καὶ τὸ τέταρτο τραγούδι, θειά Ρουσάκη;

— Αὐτό, παιδί μου, ἦτανε γιὰ τὸ Ἀρκάδι. Ἐκεῖ ἔχασε ἓνα γιό, μὰ δὲν τὸν ἔκλαψε ἐκεῖνον. Μόνον ἔκαμε τὸν πατέρα σου καὶ τοῦ ἔδωσε τ' ὄνομα τοῦ σκοτωμένου.

— Μὰ γιατί, θειά, δὲν τὸν ἔκλαψε;

— Ἐμ, τὸ Ἀρκάδι, παιδί μου, ἦταν δίκαιος πόλεμος.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ὁ Τάκη-Πλούμας

Στὰ παιδικά μου χρόνια, ὁ πιὸ μεγάλος
ἀξάδερφός μου μ' ἔπαιρνε μαζί
στὰ πανηγύρια, ποὺ ἦτανε, παρ' ἄλλος,
πρῶτος στὴν ὀμορφιά καὶ στὴν ὀρμή.

Τί ὄραϊος! τὸν θυμοῦμαι, ἀστροβολοῦσε
καβάλα στὸ φαρί του, βυσσινιά
φέρμελη* χρυσοκέντητη ἐφοροῦσε,
γιουρντάνια* ἀπὸ βενέτικα φλουριά.

Τοῦ Καπετὰν πασᾶ φόραε τὴν πάλα*
καὶ τὸ χαρμπι* τοῦ Μπότσαρη, καὶ δυό,
στῆς σέλας του δεξόζερβα τὴ σπάλα,*
πιστόλια ἀπὸ τ' Ἄλῃ τὸ θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη
καὶ κάλτσες καὶ τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιά ἀπ' τὰ Γιάννενα φερμένη,
γαντζοῦδια* πρεβεζάνικα, ἀσημιά.

Ἔτσι σιαγμένος, κι ἔχοντας στὸν ὦμο
τὸ καριοφύλι, χαιίτη καὶ λουριά
στὸ χέρι του, ἐλαμπάδιζε τὸ δρόμο,
χιμώντας ἀπ' τὴν Πύλη τὴν πλατιά!

Κι ἐγώ, λίγο ξοπίσω του, ὄλο θάμπος,
στοὺ γλήγορο ἀλογάκι μου κι ἐγώ,
δυνόμουν νὰν τὸν φτάνω, κι ἤμουν σάμπως
νά 'χα φτερά, κορμάκι ἀερινό.

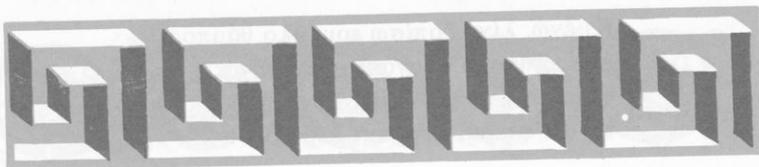
Κι ὡς τρέχαμε, θυμᾶμαι, τὰ κλεισμένα
στοὺ τουνεζὶ φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σὰν ἓνα
γενεφάκι ἀπ' ἀναμμένη ἀθημωνιά.*

Κι ὡς πύρωνεν ἀκόμα στὴ φευγάλα,
τρικυμισμένος κι ὄλος μὲς στοὺ φῶς,
χρυσόχυτος μοῦ ἐφάνταζε, καβάλα,
σὰν τὸν 'Αι-Γιῶργη, λίγο πιὸ μικρός.

"Ὡ τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογγοῦ μας,
τὸν ἥλιο τῆς ἀγούλας μου ζωῆς!
Καὶ νὰ μετρῶ καὶ νὰ 'ναι, ὁ Τάκη-Πιλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μὲς στὴ γῆς...

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Συντρίμματα*)

ΝΑΤΑΛΙΑ Π. ΜΕΛΑ

Ὁ Παῦλος Μελάς

Ὁ Παῦλος Μελάς σκοτώθηκε τὸ 1904, πολεμώντας γιὰ τὴ σκλαβωμένη τότε Μακεδονία. Στὸ παρακάτω κείμενο, ἡ γυναίκα του, Ναταλία Μελά, ἀφηγεῖται τὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ ἥρωα.

Ο ΜΕΣΗΜΕΡΙ κράτησε τὸν Ντίνα στὸ τραπέζι καὶ ἄλλους προεστούς* τοῦ χωριοῦ καὶ τοὺς παράγγειλε τὸ βράδυ νὰ ἔρθουν καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς μιλήση. Ἦταν ἀκόμη μαζί του ὁ Ντίνας, ὅταν ἦρθε ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ εἶπε ὅτι μιὰ γριά εἶδε στὸ δρόμο νὰ ἔρχεται στρατὸς ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι. «Ἐ» εἶπε ὁ Παῦλος «θὰ ἔλθῃ, θὰ περάσῃ» καὶ εἰδοποίησε στὰ καταλύματα* νὰ εἶναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῆ κανεῖς. Ὁ στρατὸς ἐπέρασε κάτω ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ τράβηξε γιὰ τὸν ἀπάνω μαχαλά.* Ἀπὸ τὰ παράθυρα τὸν ἔβλεπαν. Μετὰ κάμποση ὥρα ἦλθαν γυναῖκες καὶ εἶπαν ὅτι ὁ στρατὸς ἔρχεται πρὸς τὰ κάτω· καὶ ὁ Καραλίβανος ἔστειλε νὰ ρωτήσῃ τί νὰ κάμουν· νὰ πυροβολήσουν; Ὁ Παῦλος ἀπάντησε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεῖς, χωρὶς νὰ τοὺς διατάξῃ, καὶ ὅλοι νὰ μείνουν στὶς θέσεις τους. Ὁ στρατὸς ὅμως, πὸ τὸν εἶχε εἰδοποιήσει ὁ Μῆτρος Βλάχος μὲ μιὰ γυναίκα, πὼς τάχα ἦταν κρυμμένος αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ἡ συμμορία του μὲς στὸ χωριό, ἐπλησίασε τὸ σπίτι ὅπου ἦταν ὁ Παῦλος μὲ τὰ τέσσερα παιδιὰ του καὶ ἄρχισε νὰ χτυπᾷ μὲ τοὺς κοπάνους* τῶν ὄπλων τὸ ἀπέναντι σπίτι, ὅπου ἦταν κρυμμένοι ἄλλοι ἐπτά. Ἄν καὶ δὲν

έλαβαν απάντηση καμιά, εξακολούθησαν δυνατότερα να χτυπούν οι Τούρκοι και να φωνάζουν: «Θά κάψουμε τὸ σπίτι!»

Ὁ Παῦλος μὲ τὸν Ντίνα εἶχαν πιάσει τὰ παράθυρα. Κοντὰ στὸν Παῦλο ἦταν ὁ Στρατινάκης. Ὁ Πύρζας ἔβλεπε κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὁ Πέτρος ἦταν πιὸ μέσα. Σὲ λίγο ἄρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν τὴν κάτω θύρα κι αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ μποῦν μέσα νὰ προφυλαχθοῦν, γιατί εἶχαν πεισθῆ ὅτι στὸ ἀντικρινὸ ἦταν ἄνθρωποι ὑποπτοι. Τότε σήκωσε ὁ Παῦλος τὸ τουφέκι του καὶ πυροβόλησε. Ἄρχισε καὶ ὁ Ντίνας στὸ πλάγι του ἄρχισαν καὶ ἀπὸ τὸ ἀπέναντι σπίτι νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν κι ἔπιασαν θέσεις. Πυροβολοῦσαν κι αὐτοὶ μὰ σὲ λίγο ἔπαυσαν τὸ πῦρ. Τότε εἶπε ὁ Στρατινάκης: «Δὲν κατεβαίνομε κάτω; γιατί ἐπάνω δὲν εἴμαστε ἀσφαλεῖς καὶ θά μᾶς κάψουν σὰν τὰ ποντίκια». Καὶ κατέβηκαν ἀπὸ τὴν ξύλινη ἀνεμόσκαλα σ' ἓνα μικρὸ στάβλο ἀπὸ κάτω. Ὁ Παῦλος μὲ τὸν Πέτρο ἦταν στὴν πόρτα κοντὰ κι ἔβλεπαν ἔξω, ποῦ ἐπλησίαζε ἓνας Τούρκος στρατιώτης γιὰ νὰ μπῆ καὶ πυροβόλησαν.

Ἄρχιζε νὰ νυχτώνη. Σὲ λίγο βγήκε ὁ Στρατινάκης στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ ἰδῆ τὸν σκοτωμένο· ἐπροχώρησαν στὸν περίβολο τοῦ σπιτιοῦ καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὸν Ντίνα καὶ τὸν Πέτρο. Ὁ Στρατινάκης κοίταζε νὰ πάρη τ' ὄπλο τοῦ Τούρκου. Ἀκούσθηκε τότε ἓνας πυροβολισμὸς μονάχα. Καὶ γύρισε ὁ Παῦλος πίσω, λέγοντας: «Στὴ μέση μὲ πῆρε, παιδιά».

Μπήκε μέσα, κάθισε καὶ φώναξε τὸν Πύρζα: «Νίκο, ποῦ εἶσαι;» Ἔβγαλε τὸ σταυρὸ του ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ εἶπε: «Τὸ σταυρὸ νὰ τὸν δώσης στὴ γυναίκα μου· καὶ τὸ τουφέκι, ὅπως σοῦ εἶπα, τοῦ Μίκη· καὶ νὰ τοὺς πῆς ὅτι τὸ καθήκον μου ἔκαμα». Ἔβγαλε τὸ πορτοφόλι μὲ τὶς φωτογραφίες τῶν παιδιῶν του καὶ ξεζώσθηκε. Τότε φάνηκαν αἵματα καὶ ἔπεσαν λίρες καταγῆς, γιατί εἶχε τρυπήσει τὸ κεμερί του ἢ σφαίρα. Ἄρχισε νὰ πονῆ ὁ Παῦλος κι ἔλεγε: «Σκοτώστε με, παιδιά· πῶς θά μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;»

Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα καὶ πονοῦσε δυνατότερα, βογκοῦσε «πονῶ». Ὑστερα εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή: «Νίκο, ἐσὺ πῶς θά μὲ

ἀφήσης;» Ὁ Πύρζας γονάτισε καὶ τὸν ἐφίλησε στὸ στόμα καὶ τοῦ εἶπε: «Κοντὰ σου εἶμαι, καπετάνιε· δὲ σὲ ἀφήνομε». Καὶ τὰ χεῖλη τοῦ Παύλου ἦταν ψυχρά. «Πονῶ» ἔλεγε ὁ Παῦλος καὶ ὀνόμαζε τὰ παιδιὰ του. Καὶ πάλι ἔλεγε: «Σκοτώστε με». Δὲν μπορούσε πιά νὰ κουνηθῆ ἀπὸ τὴ θέση του. Καὶ τὰ παιδιὰ του δὲν τὰ ὀνόμαζε πιά. «Πονῶ» εἶπε σιγὰ καὶ ξεψύχησε.

(Ἀπὸ τὴ βιογραφία Παῦλος Μελάς)

Ι. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Δικό μου φῶς

ΕΣΟΥΡΑΝΙΣ ἡ ὀλόφεγγη ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾷ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τὸ φῶς της, μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιὰ ποῦ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνη,
ἐν' ἄστρο λίγο, μὰ δικό του, χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαῖρα.

Κι εἶπα: Τέτοιο καλὸ μακριὰ ἀπὸ μένα,
ἀφοῦ κοντὰ σὲ μεγαλεῖα ξένα
ὅ,τι σιμώνει, τὸ δικό του χάνει·

Καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου!
σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου,
λίγο, μὰ καὶ δικό μου φῶς, μὲ φτάνει.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Σκαρβαῖοι καὶ τερρακότες)

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου

Ὁ Ἀποστόλης καὶ ὁ Γιωβάν εἶναι δυὸ μικρὰ Ἑλληνόπουλα πού λαβαίνουν μὲ ἥρωισμό μέρος στὸν Μακεδονικὸ Ἀγώνα. Μιὰ μέρα ὁ Γιωβάν στέλνεται σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ἀποστολή. Πρέπει νὰ πάη στὸ Πλατὺ καὶ νὰ βρῆ τρόπο νὰ δώσῃ κρυφὰ ἓνα σπουδαῖο μήνυμα στὸν μηχανοδηγὸ τοῦ τρένου.

ΠΗΓΑΙΝΑΝ τ' ἀγόρια βιαστικά, ἀνταλλάζοντας ἀργὰ καὶ πού κανένα λόγο. Πέρασαν τὴν ἀμαξωτὴ γέφυρα τοῦ Λουδία, καί, ἀφήνοντας τὸ μεγάλο δρόμο πού πάγει στὴ Βέροια, τράβηξαν νότια. Λίγο διάστημα ἔκαναν, καὶ ὁ Ἀποστόλης σταμάτησε.

— Πήγαινε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνος, εἶπε τοῦ Γιωβάν. Φαίνεται πιά τὸ Πλατὺ. Μὲ ξέρουν ἐκεῖ. Καλύτερα νὰ μὴ μὲ δοῦν. Θὰ σὲ περιμένω κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα. Εἶδες πῶς θὰ κατέβης, ἔ; Ἡ σφύριξέ μου, ἂν εἶναι μοναξιά, καὶ ἀνεβαίνω ἐγώ. Γειά σου, τώρα. Κοίταξε μόνο νὰ κάνης τὸν κουτό. Πηγαίνεις τάχα δεξιά, καὶ γυρεύεις νὰ πάρης τὸ τραῖνο πού πάγει ἀριστερά. Ἄ! καὶ μὴν ξεχνᾷς! Τὸ δεξιὸ μάγουλο πρῶτα, ὕστερα τὸ ἀριστερό, καὶ τελευταῖο τὸ μέτωπο. Ἔ;

— Ἔννοια σου... μουρμούρισε ὁ Γιωβάν.

Κι ἔφυγε μὲ σκυφτὸ τὸ κεφάλι.

Πήγαινε ὁ μικρὸς βιαστικός, σχεδὸν τρεχάτος, ἀπλώνοντας ὅσο μπορούσε τὰ λιγνά του ποδαράκια.

Τώρα πού δὲν εἶχε πιά τὸν Ἀποστόλη κοντά του, ξεθάρρευε. Ἐπὶ μικρός, μὲς στὸ ξύλο καὶ τὶς τιμωρίες μεγαλωμένος, εἶχε ἐξασκήσει τὸ μυαλό του σὲ ὄλες τὶς πονηριὲς καὶ τὶς μαλαγαγιές,* ἦταν μαθημένος σὲ ὄλα τὰ τεχνάσματα γιὰ νὰ γλιτώνη ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἄγγελ Πέιο. Ὅσο ἦταν κοντὰ στὴν κυρία Ἡλέκτρα καὶ τὸν Ἀποστόλη, κι ἐνιωθε ἀσφάλεια, ἔχανε τὶς ιδιότητές του, ξαναγίνονταν μικρός, διψοῦσε νὰ μάθη καινούρια πράματα.

— Ἐσένα, δὲ σοῦ λέγω ποτὲ ψέματα, εἶχε πεῖ τῆς κυρίας Ἡλέκτρας, χθές, πού σκουπίζοντας τὴν τάξη, εἶχε ἰσπᾶσει μὲ τὴ σκούπα του ἓνα τζάμι. Καὶ νὰ μὲ δείρης, δὲ θὰ σοῦ πῶ ψέματα, ἔσένα.

Ὅπως καὶ τὸν Ἀποστόλη, θὰ ντρέπονταν νὰ τὴ γελάση.

Μὰ τώρα, μόνος στὸν κάμπο, ἐνιωθε ὄλα του τὰ παλιὰ ἐφόδια νὰ ξαναζωντανεύουν, γύρευε κι ἐβρισκε στὸ μυαλό του χίλια μέσα νὰ βγάλῃ πέρα τὴν ἀποστολή του.

Χαμήλωνε ὁ ἥλιος κατὰ τὰ βουνά, στὴ δύση, σὰν μπῆκε στὸ σταθμό. Τὸ τρένο δὲν εἶχε φθάσει. Ἐπὶ τὸ ἄλλο μέρος τῆς γραμμῆς, τρία παιδιὰ ἐπαίζαν ἀμάδες.* Στάθηκε ὁ Γιωβὰν καὶ τὰ κοίταξε, τὸ μάτι του καὶ τὸ αὐτί του προσηλωμένο κατὰ τὴ δύση.

Ἐπὶ μακριὰ ἄκουσε τὸ λαχάνισμα τῆς μηχανῆς, πῆρε μιὰ πλατιά πέτρα καὶ ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ πηδᾷ καὶ νὰ τὴν κλοτσᾷ μὲ τὸ ἓνα πόδι κατὰ τὴ γραμμή.

Ὁ Τοῦρκος ὑπάλληλος, μὲ μιὰ κόκκινη καὶ μιὰ πράσινη σημαΐα στὸ χέρι, τὸν εἶδε καὶ τὸν φώναξε.

— Φύγε ἀπὸ κεῖ, μικρέ! Καὶ σεῖς, παιδιὰ, ξεκουμπιστήτε! Ἔρχεται τὸ τρένο...

Ὁ Γιωβὰν μάζεψε τὴν πέτρα του, πέρασε τρεχάτος τὴ γραμμὴ καὶ στάθηκε στὸ σταθμό, μὲ μάτια καὶ στόμα ἀνοιχτά, σὰ χωριτόπαιδο πού πρωτοβλέπει τὸ σιδερένιο θηρίο.

Κατάφθανε τὸ τρένο, τρίζοντας καὶ καπνίζοντας. Λιγότεψε τὴν ταχύτητά του, πέρασε ἡ μηχανὴ τὸν Γιωβὰν καὶ στάθηκε πέρα.

Δυὸ τρεῖς χωρικοὶ σίμωσαν μὲ τὰ μπογαλάκια τους, ἄλλοι τόσοι κατέβηκαν στὸ σταθμὸ, καὶ μὲς στὸ πήγαινε κι ἔλα, χώθηκε ἀνάμεσά τους ὁ Γιωβάν καὶ βρέθηκε μπρὸς στὴ σκευοφόρο.*

Σὰ χαζὸ παιδὶ ἔκανε νὰ σκαρφαλώσῃ στὸ σκαλοπάτι. Ἕνας χαμάλης τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν κατέβασε κάτω.

— Ποῦ πᾶς; τὸν ρώτησε τούρκικα.

Μὲ μεγάλα τρομαγμένα μάτια τὸν κοίταζε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας τὸ δεξί του μάγουλο, ὕστερα τὸ ἀριστερὸ, καὶ μὲ τὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ του τὸ μέτωπό του.

— Ποῦ πᾶς καὶ σκαρφαλώνεις ἔτσι, παλιόπαιδο; τὸν ξαναρώτησε θυμωμένος ὁ Τοῦρκος.

Ἀμίλητος, σὰ σαστισμένος, τὸν κοίταζε ὁ Γιωβάν, ξύνοντας μιὰ τὸ δεξί του μάγουλο, μιὰ τ' ἀριστερὸ καὶ μιὰ τὸ μέτωπο.

— Δὲν ξέρεις τούρκικα; ρώτησε ἄγρια ὁ χαμάλης.

Ὁ Γιωβάν δὲν ἀποκρίθηκε.

Ὁ Καποτρένος* περνοῦσε ἀμέριμνα παρακάτω. Τὸν φώναξε ὁ Τοῦρκος.

— Κοίταξε δῶ, τοῦ εἶπε, ἓνα ἀνήλικο ποῦ δὲν καταλαβαίνει γλώσσα. Ἐσὺ ξέρεις βουλγάρικα... μήπως σὲ καταλάβει ἐσένα...

Ὁ Γιωβάν κοίταζε τὸν καποτρένο μὲ τὰ ἴδια τρομαγμένα μάτια.

Μὲ καλοσύνη ρώτησε αὐτὸς βουλγάρικα:

— Εἶσαι Βούλγαρος;

— Ναί... μουρμούρισε στὴν ἴδια γλώσσα ὁ Γιωβάν.

Καὶ ἀργὰ ἔξυσε τὸ δεξί του μάγουλο, ὕστερα τὸ ἀριστερὸ καὶ πάλι τὸ μέτωπο.

Τὰ μάτια τοῦ καποτρένου ἄστραψαν. Γύρισε στὸ χαμάλη καὶ τοῦ εἶπε τούρκικα:

— Μοιάζει κουτὸς καὶ τὸν τρόμαξες. Ἄφησε νὰ τοῦ μιλήσω στὴ γλώσσα του.

— Κάλλιο ἐσὺ παρὰ ἐγώ, τοῦ εἶπε ἀγαθὰ, σείοντας τὸ κεφάλι του ὁ Τοῦρκος.

Καὶ τράβηξε στὴ δουλειά του.

Ὁ καποτρένος εἶπε βουλγάρικα, ἐξακολουθώντας τάχα ἀμέριμνα τὴν ἐξέταση τοῦ μικροῦ:

— Ποῦ θές νὰ πᾶς;... Τί γυρεύεις ἐδῶ;

Ὁ Γιωβάν τὸν κοίταζε, καὶ φοβισμένα ἔτριψε πάλι τὸ δεξιὸ καὶ τὸ ἀριστερὸ μάγουλό του, καὶ ὕστερα τὸ μέτωπο, σὰ χαζὸ ξαφνιασμένο παιδί.

Βιαστικά, κρυφά, μὲ τὸ δείχτη τοῦ χεριοῦ του, ἔκανε καὶ ὁ καποτρένος τὶς ἴδιες κινήσεις. Κι ἑλληνικὰ εἶπε χαμηλόφωνα τοῦ Γιωβάν:

— Τρέχα πέρα ἀπὸ τὴ γραμμὴ, πίσω ἀπὸ τὴ σκευοφόρο...

— Ποιά; ρώτησε ἐπίσης ἑλληνικὰ ὁ Γιωβάν.

— Τοῦτο δῶ τὸ βαγόνι ποῦ ἔχει τὰ σεντούκια... καὶ περίμενέ με...

Τρεχάτος ἔφυγε ὁ Γιωβάν. Σὲ λίγα δευτερόλεπτα, ἀπὸ ἓνα ἄλλο βαγόνι πήδηξε χάμω, στὸ ἄλλο μέρος τῆς γραμμῆς ὁ καποτρένος, βρῆκε τὸν Γιωβάν, ποῦ εἶχε τρυπώσει πλάγι στὴ σκευοφόρο, καὶ ἀφοῦ βεβαιώθηκε πὼς ἦταν μόνοι, τὸν πλησίασε βιαστικά.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι; ρώτησε χαμηλόφωνα.

— Ἀπὸ τὸ Ζορμπά, ἀποκρίθηκε ὁ μικρός.

— Ἡ κυρία Ἡλέκτρα; ἔκανε ὁ καποτρένος.

— Ναί!

— Γράμμα;

— Ναί!

— Δῶσε, γρήγορα... Κρύψου στὶς ρόδες... Βγάλ' το κρυφά...

Ἄψε σβῆσε, ὁ Γιωβάν εἶχε βγάλει τὸ φάκελο ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τὸν ἔριξε χάμω. Ἐσκυψε ὁ καποτρένος, τάχα πὼς κάτι βλέπει στὴ ρόδα, τὸ μάζεψε, τὸ ἔχωσε μέσα στὸ μανίκι του καὶ ξανασηκώθηκε.

— Γενικὸ Προξενεῖο; μουρμούρισε.

— Δεσπότης... ἀποκρίθηκε ὁ Γιωβάν.

— Κᾶλά. Μείνε δῶ. Φεύγει τὸ τρένο. Ὑστερα τραβᾶς τὸ δρόμο σου. Χαιρετίσματα στὴν κυρία Ἡλέκτρα, πές, ἀπὸ τὸν Χρῆστο... ξέρει...

Και μὲ γρήγορα βήματα ξανανέβηκε σ' ἓνα βαγόνι, καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἔφυγε τὸ τρένο.

Ἀπὸ τὸ χῶμα ὅπου εἶχε καθίσει ὁ Γιωβάν, κοίταζε τὸ πῆγαινε καὶ ἔλα τοῦ σταθμοῦ. Σὲ λίγο ὄλοι εἶχαν σκορπίσει, ταξιδιωτὲς καὶ ὑπάλληλοι.

Τότε σηκώθηκε καὶ ἐκεῖνος, πέρασε πέρα ἀπὸ τὸ σταθμὸ καὶ βγήκε στὸν πατημένο δρόμο.

Τρεχάτος ἔφθασε στὴν ἀμαξωτὴ γέφυρα. Ὁ ἥλιος βασίλευε.

Ὁ Ἀποστόλης τὸν περίμενε στὸ δρόμο. Ἦταν μόνος.

— Τὰ κατάφερες; ρώτησε.

— Ναί!

— Σὲ ποιὸν τὸ ἔδωσες;

— Εἶπε νὰ πῶ τῆς κυρίας Ἡλέκτρας χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Χρίστο.

— Καλά! Ἔπεσες στὸν πιὸ ξυπνὸ. Αὐτὸς πάντα τὰ βγάζει πέρα, καὶ τίς πιὸ δύσκολες δουλειὲς τίς καταπιάνεται καὶ ὅλα τὰ καταφέρει.

Χαρούμενα ἔδωσε μιὰ σβερκιὰ τοῦ Γιωβάν.

— Εἶδες ποὺ φοβούσουν, κουτούκι;* Ἐγὼ τὸ ἤξερα πὼς θὰ τὰ καταφέρῃς, εἶπε. Καὶ τώρα, δρόμο.

Βιαστικὰ πῆγαιναν τὰ δυὸ παιδιὰ στὸν ἐρημικὸ κάμπο κατὰ τὸ Ζορμπᾶ.

Ἐφθασαν νύχτα. Ἡ πόρτα τοῦ σχολείου ἦταν ξεκλείδωτη, ἡ κυρία Ἡλέκτρα τοὺς περίμενε. Στὸ τραπέζι τῆς κουζίνας, δυὸ κουπάκια, πιάτα καὶ ψωμοτύρι ἦταν στρωμένα, καὶ στὴ φουφοῦ* ἄχνιζε ἓνα μπρίκι καφές.

— Καθίσετε ν' ἀνασάνετε, ξεκουραστῆτε, πέστε ἓνα γάλα, νά, πῆγα μόνη μου καὶ τὸ πῆρα ἀπὸ τὸ χωριό. Καὶ ὕστερα μοῦ τὰ λές, Γιωβάν, εἶπε στ' ἀγόρια.

Ἦταν συγκινημένη καὶ χαρούμενη. Εἶχε ξανάρθει ἡ καρδιά της στὴ θέση της, σὰν τοὺς ἄκουσε νὰ φθάνουν καὶ τῆς εἶπε ὁ Ἀποστόλης: «Ὁ Χρῖστος σὲ χαιρετάει».

Γιατὶ ἦταν ριψοκίνδυνο νὰ ἐμπιστευθῆ τέτοια σπουδαία δου-

λειά σέ τόσο μικρό παιδί, τὸ ἤξερε. Μὰ στὶς δουλειές ποὺ καταπιάνουνταν αὐτή, ἂν δὲ ριγοκινδύνευε κιόλα, θὰ γίνονταν ποτὲ τίποτα;

— Ἀκουσε τὴ διήγηση τοῦ Γιωβάν, ποὺ ἔξυνε πάλι τὸ δεξί του μάγουλο, ὅστερα τὸ ἀριστερό, καὶ τελευταῖο τὸ μέτωπό του, ἀναπαραστώντας τὴ σκηνή μὲ τὸν Τοῦρκο, τάχα πὼς δὲν καταλάβαινε τούρκικα καὶ ἦταν τρομαγμένος.

— Δὲν ἤξερα ἂν ἦταν ἀλήθεια Τοῦρκος, τῆς ἐξήγησε. Μὰ αὐτὸς δὲν ἀπαντοῦσε στὸ σημάδι μου. Καὶ σὰν ἦλθε ὁ ἄλλος, καί, μὲ τὸ δάχτυλο, γρήγορα ἔκανε σὰν καὶ μένα... χάρηκα πολὺ, κυρία Ἥλέκτρα... Γιατὶ φοβοῦμουν μὴ φύγη τὸ τρένο πρὶν μὲ καταλάβη κανένας. Τώρα ξέρω. Ἄλλη φορὰ θὰ τὰ καταφέρνω καλύτερα.

— Καὶ τώρα τὰ κατάφερες καλά, εἶπε τρυφερὰ ἡ δασκάλισσα.

Καὶ σκύβοντας, ἔριξε ἓνα φιλι στ' ἀχτένιστα μαλλιά του.

— Καὶ τὰ ρούχα σου τὰ κέρδισες, πρόσθεσε γελαστά.

Ξετύλιξε ἓνα στρῶμα ποὺ εἶχε κατεβάσει ἀπὸ τὸ πατάρι, καὶ ἔστρωσε σεντόνια καὶ κουβέρτες.

— Γδυθῆτε καὶ κοιμηθῆτε ἐδῶ καὶ οἱ δυό, τοὺς εἶπε. Θὰ κλειδώσω καὶ θὰ πλαγιάσω κι ἐγώ, καὶ αὔριο τὰ ξαναλέμε.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Στὰ μυστικά τοῦ Βάλτου*)

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἡ ἀγνώριστη

Ποιά εἶναι τούτη
πὸν κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
ὄχ τὸ βουνό;

Τώρα πὸν τούτη
ἢ κόρη φαίνεται,
τὸ χόρτο γένηται
ἄνθι ἀπαλό·

κι εὐθὺς ἀνοίγει
τὰ ὄραϊα του κάλλη,
καὶ τὸ κεφάλι
συχνοκουεῖ·

κι ἐρωτεμένο,
νὰ μὴ τὸ ἀφήση,
νὰ τὸ πατήση
παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι ὄμορφα
ἔχει τὰ χεῖλα,
ὡσάν τὰ φύλλα
τῆς ροδαριάς,*

ὄταν χαράξη
καὶ ἡ αὐγούλα
λεπτὴ βροχούλα
στέρνει δροσιάς.

Καὶ τῶν μαλλιῶνε της
τ' ὠραῖο πλήθος
πάνου στὸ στήθος
λάμπει ξανθό·

ἔχουν τὰ μάτια της
ὀποῦ γελοῦνε
τὸ χρῶμα πού 'ναι
στὸν οὐρανό.

Ποιά εἶναι τούτη
πού κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
ὄχ τὸ βουνό;

(Ποήματα)

ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Οί χαρταετοί

Ένας πρόσφυγας απ' τή Σμύρνη διηγείται μέ νοσταλγία γιά τό ξθιμο πού ύπήρχε κι εκεί, νά ύψώνουν τά παιδιά πολλούς χαρταετούς στόν ούρανό κατά τή Μεγάλη Σαρακοστή.

ΕΙΔΕΣ ποτέ σου πολιτεία νά σηκώνεται ψηλά; Δεμένη από χιλιάδες σπάγκοι ν' άνεβαίνει στα ούράνια; Έ, λοιπόν, ούτε είδες ούτε θά ματαδής ένα τέτοιο θάμα. Άρχινούσανε τήν Καθαρή Δευτέρα —ήτανε άντέτι*— και συνέχεια τήν κάθε Κυριακή και σκόλη,* ώσαμε τών Βαγιών. Άπό τοϋ Χατζηφράγκου τ' Άλάνι* κι από τó κάθε δώμα* κι από τόν κάθε ταρλά* τοϋ κάθε μαχαλά* τής πολιτείας, άμολάρανε τσερκένια.* Πήχτρα ó ούρανόσ. Τόσο, πού δέ βρίσκανε θέση τά πουλιά. Για τούτο, τά χελιδόνια τά φέρνανε οί γερανοί μονάχα τή Μεγαλοβδομάδα, γιά νά γιορτάσουνε τήν Πασχαλιά μαζί μας. Όλάκερη τή Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακή και σκόλη, ή πολιτεία ταξίδευε στόν ούρανό. Άνέβαινε στα ούράνια και τή βλόγαγε ó Θεός. Δέ χώραγε τó μυαλό σου πώς μπόραγε νά μένη κολλημένη χάμο στη γής, ύστερ' από τόσο τράβηγμα στα ύψη. Και όπως κοιτάγαμε όλο ψηλά, τά μάτια μας γεμίζανε ούρανό, άνασαιναμε ούρανό, φαρδαίνανε τά στέρνα μας και κάναμε παρέα μέ άγγέλοι. Ίδια άγγέλοι κι άρχαγγέλοι κορωνίζανε* ψηλά. Θα μου πής, κι έδω, τήν Καθαρή Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου έδω γύρω κι άμολά-

ρουνε τσερκένια. Είδες όμως ποτέ σου τούτη την πολιτεία ν' άρμενίζη στα ούράνια; Όχι. Έκεϊ, οδλα ήταν λογαριασμένα με νοϋ και γνώση, τὸ κάθε σοκάκι δεμένο με τὸν οὐρανό. Καί χειραζότανε μεγάλη μαστοριά και τέχνη για ν' άμολάρης τὸ τσερκένι σου.

Ό Σταυράκης, ὁ Σταυράκης τοῦ Ἄμανατζή, θά γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Μά χαραμίστηκε ἡ ζωή του. Ἄς εἶναι... Που λές, θά γινότανε σπουδαῖος τσερκενάς. Παιδι ακόμα, ἦτανε μάνα στις μυρωδιές. Νά σου ἐξηγηθῶ. Συμφωνοῦσες μ' ἕναν ἄλλον που άμόλαρε τσερκένι —δλα γίνονταν με συμφωνία τίμια, δίχως χιανετιά*— συμφωνοῦσες μαζί του νά παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδή ποιὸς θά ξούριζε τὴν ὀριά* τοῦ άλλουνοῦ. Ό Σταυράκης ἄφηνε σπάγκο, ἔφερνε τὸ τσερκένι του πιὸ πέρα και λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ τσερκένι τ' άλλουνοῦ, τράβαγε τότε σπάγκο με δυνατὲς χεριές, και χράπ! τοῦ ξούριζε τὴν ὀριά. Ἦξερε κι άλλα κόλπα ὁ Σταυράκης. Καί τὰ τσιγαροχαρτάκια τῆς ὀριάς γίνοντουσαν ἄσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στα ούράνια, ὥσπου τά ἔχανες ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τὸ κολοβὸ* τσερκένι ἀρχίναγε νά παίρνη τάκλες* —νά, ὅπως γράφουने τώρα κάποιες φορές οἱ ἐφημερίδες για τ' ἀεροπλάνα— και σάν ἦπεφτε με τὸ κεφάλι, δὲν εἶχε γλιτωμὸ: χτύπαγε κάπου, ἦσπαζε ὁ γιαρμάς* στὴ μέση, και τὸ τσερκένι σωριαζότανε ἴδιο κορμὶ με τσακισμένη ραχοκοκαλιά. Ἦτανε μάνα ὁ Σταυράκης.

Μά ἐξὸν ἀπὸ τὶς μυρωδιές, ἦτανε και τὰ παρσίματα. Μπλέκανε τὰ δυὸ τσερκένια, τράβαγες σπάγκο, τεζάρανε,* κι ὅποιος ἦσπαζε τὸ σπάγκο τ' άλλουνοῦ τοῦ ἔπαιρνε τὸ τσερκένι. Κι αὐτὸ με τίμια συμφωνία. Φώναζες, νά τὰ παίρνομε; Ναι, σου ἀποκρινότανε ὁ άλλος, μὰ τί σπάγκο ἔχεις; Γιατί, ἂν εἶχες σπάγκο σιτζίμι* ἢ διμισκί,* κι ὁ άλλος εἶχε σπάγκο τσουβαλίσιο, σίγουρα τὸν ἔκοβες. Ἐπρεπε νά ἔναι ἴσοπλία, που λένε. Βέβαια, γινόντουσαν και χιανετιές καμὰ φορά. Σπάνια όμως.

Τὰ τσερκένια δὲν ἦτανε σάν τὰ ἐδῶ, τετράγωνα ἢ με πολλές γωνιές. Νά σου ἐξηγηθῶ. Φαντάσου ἕνα καλαμένιο τόξο —μισὸ τσέρκι,* δηλαδή— με τὴν κόρδα* και με τὴ σαῖτα* του. Ἦ

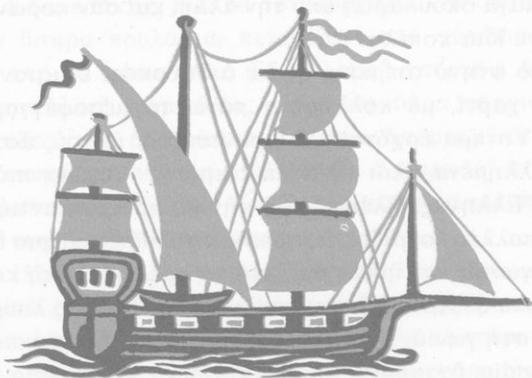
σαφτα του —αὐτὸς εἶναι ὁ γιαρμάς τοῦ τσερκενιοῦ— ἦτανε μιὰ ξύλινη βέργα. Ὁ γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω ἀπὸ τὴν κόρδα, δυὸ φορὲς πιὸ μακρὸς παρὰ ἀπὸ τὴν κόρδα ὥσαμε τὴ μέση τοῦ τσερκιοῦ. Αὐτό, γιὰ τὴν ἰσορροπία. Ἦτανε δεμένος στὴν κορφὴ τοῦ τσερκιοῦ, τὸ ἴδιο καὶ καταμεσῆς στὴν κόρδα. Κάτω, ἡ μύτη του εἶχε μιὰ χαρακιὰ. Ἐνας σπάγκος ξεκίναγε ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ, πλάι στὴν κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στὴ χαρακιὰ ἢ δενότανε γύρω στὴ μύτη, ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ξαναδενότανε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ τσερκιοῦ. Τὸ τσερκέني, λοιπόν, ἦτανε ἓνα τόξο ποὺ τέλειωνε κάτω μυτερό, σὲ σφήνα. Αὐτὸς ἦτανε ὁ σκελετός. Τὸν ντύνανε ὕστερα μὲ χαρτί, χοντρὸ ἢ πιὸ λιανό,* ἀνάλογα μὲ τὸ μπόι τοῦ τσερκενιοῦ. Βέβαια, τὸ καλὸ τσερκέني ἤπρεπε νὰ ἔναι καλοζυγισμένο, νὰ μὴ γέρνη οὔτε ἀπὸ τὴ μιὰ μάλιστα οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μά, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἁμαρτία μου, ἐμένα μ' ἄρεσε νὰ γέρνη λιγάκι ἀπὸ τὴ μιὰ. Τοῦ κρέμαγα σκουλαρίκι ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ σὰν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ἴδια κοπέλα.

Τὸ πιὸ φτηνὸ τσερκέني ἦτανε ὁ Τοῦρκος: ἓνα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, μὲ κολλημένα πάνω τὸ μεσοφέγγαρο καὶ τ' ἄστρο. Ὑστερα ἐρχότανε ὁ Φραντσέζος, μπλοῦ, ἄσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι μὲ τσιρίσι.* Ἀκόμα πιὸ ἀκριβὸς ἦτανε ὁ Ἕλληνας. Βλέπεις, γιὰ τὴν ἐλληνικιὰ παντιέρα* χρειάζονται πολλὲς λουρίδες, ἄσπρες καὶ γαλάζιες, χῶρια ὁ σταυρὸς στὴ μιὰ γωνιά, καὶ ἤθελε δουλειὰ τὸ κόλλημα. Στὸ κόστος τοῦ παράβγαине ὁ Ἀμερικάνος, κόκκινες καὶ ἄσπρες λουρίδες, καὶ τ' ἄστρα στὴ γωνιά. Μὰ πιὸ ἀκριβὸ ἀπ' ὅλα τὰ τσερκένια, πανάκριβο, ὥσαμε ὀχταράκι, μπορεῖ καὶ δέκα μεταλλίκια —σοῦ μιλάω γιὰ τρεχοῦμενο μπόι, κοντὰ ἓνα μέτρο— ἦτανε τὸ μπακλαβουδωτό. Οὔλο μικρὰ μικρὰ τρίγωνα καὶ μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Ἐξὸν ἀπὸ τὸν κόπο γιὰ τὸ κόλλημα, χρειάζοτανε καὶ μεγάλη τέχνη, γιὰ νὰ ἔναι οὔλα τὰ κομματάκια ταιριαστὰ στὸ σχέδιο καὶ στὸ χρῶμα. Πήγαινε καὶ πολὺ τσιρίσι... Ἀκριβούτσικο ἦτανε κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα, σκουρο μαβί, μὲ κολλημένα πάνω του, ἀπὸ χρυσόχαρτο, οὔλα τ' ἄστρα καὶ οἱ

κομήτες τ' οὐρανοῦ. Καί ποῦ νὰ δῆς κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω ἀπὸ μπόι ἀνθρώπου. Αὐτὰ τ' ἀμολάρανε οἱ μεγάλοι, ὄχι με σπάγκο, με σκοινάκι. Τὰ κουμαντάρανε δυὸ δυὸ νομάτοι, γεροὶ ἄντροι, με χέρια ροζιασμένα στὴ δουλειά, γιατί τὸ τράβηγμα τοῦ ἀέρα σοῦ χαράκιαζε τὰ δάχτυλα. Τὰ μάτωνε. Ἀμόλαρα κι ἐγὼ ἔνα τέτοιο τσερκένι μιὰ βολά.

Αὐτὰ εἶχα νὰ σοῦ πῶ. Ἦτανε θάμα νὰ βλέπης ὀλάκερη τὴν πολιτεία ν' ἀνεβαίνει στὰ οὐράνια. Νά, γιὰ νὰ καταλάβης, ξέρεις τὸ εἰκόνημα ποῦ ὁ ἄγγελος σηκώνει τὴν ταφόπετρα, κι ὁ Χριστὸς βγαίνει ἀπὸ τὸν τάφο κι ἀναλήφτεται στὸν οὐρανό, κρατώντας μιὰ πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ἦτανε.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Στοῦ Χατζηφράγκου*)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τὸ τρελοβάπορο

Τραγούδι

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στὰ βουνὰ
κι ἀρχίζει τὶς μανοῦβρες «βίρα-μάινα»*

Τὴν ἄγκυρα φουντάρει στὶς κουκουναριές
φορτώνει φρέσκο ἀέρα κι ἀπ' τὶς δυὸ μεριές

Εἶναι ἀπὸ μαύρη πέτρα κι εἶναι ἀπ' ὄνειρο
κι ἔχει λοστρόμο* ἀθῶο ναύτη πονηρὸ

Ἐπὶ τὰ βάρη φτάνει τοὺς παλιούς καιροὺς
βάσανα ξεφορτώνει κι ἀναστεναγμοὺς

Ἐλα Χριστὲ καὶ Κύριε λέω κι ἀπορῶ
τέτοιο τρελὸ βαπόρι τρελοβάπορο

Χρόνους μᾶς ταξιδεύει δὲ βουλιάζαμε
χίλιους καπεταναίους τοὺς ἀλλάξαμε

Κατακλυσμοὺς ποτὲ δὲ λογαριάσαμε
μπήκαμε μὲς στὰ ὄλα καὶ περάσαμε

Κι ἔχουμε στὸ κατάρτι μας βιγλάτορα*
παντοτινὸ τὸν Ἴλιο τὸν Ἡλιάτορα!

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Ὁ ἥλιος ὁ Ἡλιάτορας)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Ὁ Δημοτικὸς Κήπος

Τὸ ἀφήγημα πὺ ἀκολουθεῖ περιέχει ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα ἀπ' τὰ παιδικὰ του χρόνια στὴν Πόλη. Ὁ τόπος ὅπου ἔπαιζε μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά, τὰ διάφορα παιχνίδια τους ἀλλὰ καὶ τὰ μαλώματά τους περιγράφονται μὲ ἀγάπη καὶ νοσταλγία.

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ Κήπος τοῦ Ταξιμοῦ ἦταν κόσμος ὀλόκληρος. Γιὰ νὰ μπῆς, πλήρωνες εἰσιτήριο· οἱ μεγάλοι ἔνα γρόσι, τὰ παιδιά μισό γρόσι, τὰ μωρὰ τίποτα. Τὰ ὄρια ὁμως ἀνάμεσα στὶς διαφορὲς ἡλικίες δὲν ἦταν χαραγμένα πολὺ καθαρὰ καὶ γινόντανε, στὴν εἴσοδο, μεγάλες συζητήσεις μὲ τοὺς δημοτικούς ὑπαλλήλους γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ὁ καθένας. Μόλις ἔμπαινες, ἀντίκριζες τοὺς φύλακες πὺ φορούσανε στολὴ καὶ κρατούσανε μεγάλες βίτσες. Γυρνοῦσανε παντοῦ καὶ παραμονεύανε τὰ παιδιά. Ἄν περπατοῦσες στὰ φυτεμένα μέρη, ἂν ἔκοβες λουλούδια ἢ κλαδιά, σὲ κυνηγοῦσανε καὶ σὲ δέρνανε μὲ τὴ βίτσα. Τὸ ζήτημα ἦταν νὰ μὴ σὲ πιάσουν, ἂν σ' ἔπιαναν κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ σὲ γλιτώσῃ. Ἄριστερὰ καθὼς ἔμπαινες, ἦταν ἡ μεγάλη χαβούζα* μὲ τὰ κόκκινα ψάρια. Εἶχε καὶ μικρότερες χαβοῦζες, ἄλλες μὲ ψάρια καὶ ἄλλες χωρὶς. Εἶχε καὶ βατράχους πλῆθος, φωνακλάδες καὶ ἀστεῖους. Δεξιὰ ἦτανε μιὰ παράγκα πὺ πουλοῦσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,* φιστί-

κια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και άλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μιά δεκάρα, αν παζάρειες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, τὸ βράδυ άρρωστούσες λιγάκι, μὰ άξιζε ὁ κόπος.

Δεξιὰ κι άριστερὰ ήταν οί έπίσημοι περίπατοι τοῦ Κήπου ποῦ έκαναν κύκλο και πήγαιναν πρὸς τὴ μεγάλη πλατεία τοῦ κέντρου. Σ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους ήταν ὄλο νταντάδες, γκουβερνάντες και παιδιὰ φρόνιμα. Ἐκεῖ συναντούσες και τὶς Ἴταλίδες ἀδελφές, τὴν Ἴντα και τὴν Τζίλντα, πάντα ντυμένες μὲ ὁμοιοροῦχα. Ἦτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκές! Ὁ Λεωνῆς χαιρότανε σάν τὶς έβλεπε, μὰ δὲν ἤξερε τί νὰ πῆ μαζί τους. Στεκότανε και τὶς παρακολουθοῦσε ποῦ πηδοῦσαν σκοινί, ὕστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τί θὰ λένε γιὰ μένα ποῦ κάθομαι ἔτσι και τὶς βλέπω;» Ντρεπότανε κι ἔφευγε. Μὰ σὲ λίγο ξαναπερνοῦσε ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος, μὲ ὕφος ἀδιάφορο, προφασιζότανε πὼς κάποιον γύρευε ἢ πὼς κάτι εἶχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνοῦσε. Ἐκεῖ παρουσιαζότανε καμιὰ φορὰ κι ἡ Λουίζα ἢ Γαλλίδα, ντυμένη μὲ ἄσπρα δαντελένια φουστάνια, μὲ τὶς μακριές καστανές μποῦκλες της χυμένες στοὺς ὤμους της. Αὐτὴ ἔκανε τὴ μεγάλη, διάβαζε μοναχὴ της ἢ μιλοῦσε μὲ τὶς δασκάλες. Ὁ Λεωνῆς τὴν πείραζε, εἶχε θάρρος μαζί της.

Ἐνάμεσα στοὺς δυὸ περιπάτους, καθὼς και στὰ πλάγια τοῦ Κήπου, ἦτανε πυκνὴ πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενὰ μονοπάτια. Ἐκεῖ βασιλεύαν οί συμμορίες, τὰ ἀγόρια τοῦ Λυκείου μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πάρη, τὸν Μένο και τὸν Δήμη, τὰ ἀγόρια τοῦ Ζωγραφείου, τὰ ἀγόρια τῆς Σχολῆς Γλωσσῶν και Ἐμπορίου, τὰ ἀγόρια τῶν καθολικῶν φρέρηδων* και διάφορα ἀδέσποτα ἀγόρια ποῦ δὲν ἀνήκανε σὲ κανένα σχολειὸ και τὰ λέγανε: ἢ μορταρία. Ἡ κάθε συμμορία διάλεγε μιὰ περιοχὴ ποῦ ἦταν ἢ ἔδρα* της και δὲν ἄφηνε κανένα ἀγόρι, ἔξω ἀπὸ τὰ μέλη της, νὰ πλησιάσει ἐκεῖ. Τὰ σύνορα ὁμως δὲν ἦτανε σεβαστὰ και γινότανε συχνὰ μεγάλοι καθγάδες ἀνάμεσα στὶς συμμορίες, και καμιὰ φορὰ και πετροπόλεμος.

Τὰ κυριότερα παιχνίδια τους ἦταν τὰ βαρελάκια, τὰ σκλαβάκια, ὁ μπίκος καὶ τὸ κλέφτικο. Τὰ βαρελάκια παιζόντανε μὲ πολὺ περίπλοκους κανονισμοὺς, περιορισμοὺς καὶ διαγωνισμοὺς, πὺ ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ βάλῃ ὄλα αὐτὰ στὸ χαρτί, μποροῦσε νὰ γίνῃ ὀλόκληρη διατριβή. "Ὅλοι ὁμως ἤξεραν τοὺς νόμους τοῦ παιχνιδιοῦ, ἀπέξω κι ἀνακατωτά, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουνε διδαχτῆ ποτέ. "Ἦτανε παραδομένοι ἀπὸ ἀμνημονεύτους χρόνους, μαζί μὲ τοὺς θρύλους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ἄρπαζε κανεὶς μὲς στὸν ἀέρα τοῦ Κήπου τὸν ἴδιο καιρὸ πὺ μάθαινε καὶ τὸ ἄλφα-βῆτα. "Επίσης τὰ σκλαβάκια ἦταν ἓνα παιχνίδι περίπλοκο, πὺ χρειαζόντανε εὐστροφία καὶ τέχνη. Σ' αὐτὸ λάβαιναν μέρος συχνὰ καὶ κορίτσια, καὶ τότε παιζόντανε μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ ἀξιοπρέπεια. "Ὁ μπίκος ἦταν ἓνα παιχνίδι σκοποβολῆς, πὺ παιζόντανε μὲ μεγάλες πλατιῆς πέτρες, κατὰ προτίμηση μὲ κομμάτια μάρμαρο ἀπὸ σπασμένα τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κι εἶχε κι αὐτὸς τὴ νομοθεσία του, τὸ κλέφτικο ὁμως ἦταν ἓνα παιχνίδι ἥρωικό. Τὰ παιδιὰ μοιραζόντανε σὲ δυὸ μερίδες πὺ παράσταναν τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀστυνόμους. "Ἡ κάθε μερίδα εἶχε τὸν ἀρχηγό της, καὶ τὸ μοίρασμα γινότανε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ὑπάρχη ἰσορροπία στὶς δυνάμεις. "Υστερα οἱ κλέφτες ἔπαιρναν δρόμο καὶ χανόντανε μὲς στὰ φυλλώματα τοῦ Κήπου, κι οἱ ἀστυνόμοι ξεκινούσαν νὰ τοὺς ἀνακαλύψουν. "Ὁ νόμος τοῦ κλέφτικου ἦτανε πῶς, ἂν οἱ ἀστυνόμοι ἔπιαναν ἓνα κλέφτη καὶ τὸν χτυποῦσαν στὴ ράχη, αὐτὸ ἐσήμαινε πῶς τὸν εἶχανε συλλάβει ἢ σκοτώσει καὶ τὸν ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ παιχνίδι. "Ὁ νόμος αὐτὸς ἦτανε δίκικο μαχαίρι, γιατί κι οἱ κλέφτες μποροῦσαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸ παιχνίδι τοὺς ἀστυνομικούς. "Ὁ καθένας, λοιπόν, πρόσεχε νὰ μὴ βρεθῆ μοναχὸς του ἀπέναντι σὲ πῶς δυνατοὺς ἀντιπάλους καὶ τὸν πιάσουνε καὶ τὸν χτυπήσουνε στὴ ράχη. "Ἄν δὲν πρόφταινες νὰ τὸ σκάσης, μποροῦσες νὰ κολλήσης σὲ κανένα τοῖχο ἢ νὰ πέσης καταγῆς ἀνάσκελα, φυλάγοντας τὴ ράχη σου, μὲ μπουγιῆς καὶ κλοτσιῆς, ὥσπου νὰ ἔρθουν οἱ δικοὶ σου νὰ σὲ σώσουν. "Ὅλη ἡ τέχνη ἦτανε νὰ τὰ καταφέρνῃς νὰ ἀπομονώνῃς τὸν ἀντίπαλο καὶ

νά τόν βγάξης ἀπό τὸ παιχνίδι. Μποροῦσε ὅμως κανεὶς καὶ νὰ ταμπουρωθῆ* σὲ καμιὰ ἐγκαταλειμμένη παράγκα, σὲ κανένα ὑπόγειο ἢ σὲ ἄλλο βολικὸ μέρος καὶ νὰ ἀμυνθῆ μὲ ὄλα τὰ μέσα, μὲ ξύλα, μὲ πέτρες, μὲ χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ἐνας ἄλλος νόμος ἦτανε πὼς δὲν εἶχες τὸ δικαίωμα νὰ ξεφύγης ἔξω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ Κήπου. Ἄν τὸ ἔκανες αὐτό, ἦτανε προδοσία καὶ ὄλοι σὲ κατηγοροῦσαν.

Στὴν κεντρικὴ πλατεία ἦτανε δυὸ κτίρια, τὸ οἶκημα τοῦ καφενεῖου, ποῦ ἀντιλαλοῦσε συνεχῶς ἀπὸ ξεφωνητὰ τῶν γκαρσονιῶν, κι ἡ πέτρινη ἐξέδρα τῆς μεγάλης ὀρχήστρας, ψηλὴ, ἀνοιχτὴ ἀπὸ τὰ πλάγια καὶ σκεπασμένη μ' ἓνα τροῦλο σὰν ἐκκλησία. Ἐκεῖ, τὶς Κυριακὲς, ὀδηγοῦσε τὴν ὀρχήστρα ὁ περίφημος Τοῦρκος μαέστρος Ἰχσάν μπέης, καὶ μαζευότανε ἀπὸ κάτω μεγάλο πλῆθος καὶ τὸν σεριάνιζε, γιατί ἔκανε τέτοια σκέρτσα* μὲ τὴν μπαγκέτα* του, ποῦ ἦτανε σωστὸ θέαμα. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἦταν ἄλλος κόσμος. Ἦταν τὰ τραπεζάκια τοῦ καφενεῖου, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια καὶ τὶς καστανιές, τὸ μεγάλο ὑπαίθριο μὰρ μὲ τὶς ψάθινες πολυθρόνες καὶ τὰ τραπεζάκια του στολισμένα μὲ λουλούδια, οἱ κομποὶ νέοι μὲ ψαθάκι, σκληρὸ κολάρο, σκοῦρο σακάκι καὶ ἄσπρο λινὸ παντελόνι, οἱ ὠραῖες κυρίες, σφιχτοδεμένες μὲς στοὺς κορσέδες, μὲ στενόμακρα φουστάνια καὶ πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια καὶ πουλιά, ἦταν οἱ οἰκογένειες, ἦταν οἱ βοερὲς πολιτικὲς συζητήσεις, τέλος πάντων ὁ κόσμος τῶν μεγάλων. Τὰ τραπεζάκια ἔπιαναν μεγάλη ἔκταση κι ἔφταναν ἴσαμε τὴν ἄκρη τοῦ Κήπου, ποῦ σχημάτιζε σὰν ἓνα μπαλκόνι κι ἔβλεπε ἀπὸ κάτω του τὸ Βόσπορο κι ἀντίκρυ τὴν ὄχθη τῆς Ἀσίας καὶ τὸ Σκούταρι. Δεξιὰ ξανοιγότανε ὁ ὀρίζοντας τῆς Προποντίδας μὲ τὰ Πριγκιπόνησα, μισοσβησμένα μὲς στὴν ἐλαφριά ὀμίχλη. Ἦταν ἓνα πανόραμα ποῦ σοῦ γέμιζε τὸ μάτι, κι οἱ ξένοι περιηγητὲς στεκότανε καὶ τὸ θαύμαζαν μὲ τὶς ὥρες. Ἐκεῖ ἔπαιζε τὸ καλοκαίρι ὑπαίθριος κινηματογράφος, καὶ κάθε βράδυ, σὰν ἦτανε νὰ ἀρχίση, γινότανε ἓνα εἶδος ἱεροτελεστία. Μαζευότανε ὄλες οἱ συμμορίες πίσω ἀπὸ τὴν ὀθόνη, ἀπὸ ὅπου ἔβλεπε κανεὶς περίφημα, μονάχα ποῦ τὰ ἔβλεπε ὄλα ἀνά-

ποδα, και τὰ πρόσωπα και τὰ γράμματα, μὰ αὐτὸ δὲν εἶχε ἰδιαίτερη σημασία. Μόλις, λοιπόν, ἄρχιζε και σκοτεινίαζε κι εἶχε πιά συναχτῆ τὸ παιδοθέμι* και ἄδημονοῦσε και κλοτσοῦσε τὸ χῶμα, ἐρχότανε ἕνας ὄμιλος ἀπὸ ὑπαλλήλους τοῦ Κήπου ποὺ κουβαλοῦσαν, μὲ ὕφος τελετουργικὸ, ἕνα πελώριο λάστιχο τοῦ ποτίσματος. Τὸ συνδέανε μὲ μιὰ βρῦση, τὸ ξεδίπλωναν κι ἄρχιζαν νὰ καταβρέχουν τὴν ὀθόνη. Καμιὰ φορὰ τὸ νερὸ δὲν ἐρχότανε, οἱ ὑπάλληλοι ἔφερναν ἐργαλεῖα, γινότανε ἱστορία ὀλόκληρη. Τέλος, τὸ νερὸ πιτσιλοῦσε μὲ δύναμη τὸ πανί, κι οἱ συμμορίες, ἔξαλλες, χειροκροτοῦσαν, πετοῦσαν τὰ καπέλα τους στὸν ἀέρα και φώναζαν ζήτω. Κανεὶς δὲν ἠθελε νὰ λείψη ἀπ' αὐτὴ τὴ σκηνή.

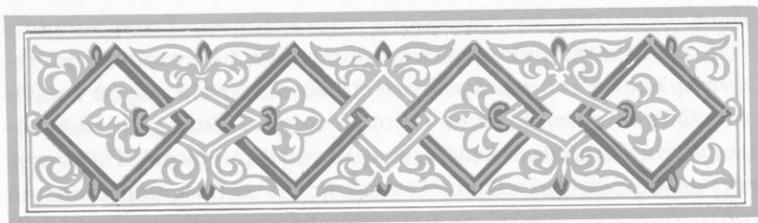
Τὴν ὥρα τῆς δύσης, τὸ Σκούταρι ἄστραφτε ὀλόκληρο σὰν νὰ ἦτανε χτισμένο ἀπὸ μάλαμα και ἀσήμι, γιὰ τοῦτο ὅλα τὰ Ἑλληνόπαιδα ἤξεραν πῶς τὸ Σκούταρι, μὲ τὸ ἀληθινὸ του ὄνομα, λεγότανε Χρυσούπολη. Ἔτσι τὸ ἔλεγαν οἱ πατέρες μας οἱ Βυζαντινοί, οἱ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Τὰ φραγκάκια ὁμως τῶν φρέρηδων δὲν παραδεχόντανε πῶς τὸ Σκούταρι μποροῦσε νὰ ἔχη ἄλλο ὄνομα, κι ὅταν ἄκουαν γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς κοροῖδευαν: «Ποῦ εἶναι, λοιπόν, οἱ μεγάλοι σας Αὐτοκράτορες; Γιατί δὲν βγαίνουνε νὰ τοὺς δοῦμε κι ἐμεῖς;» Καμιὰ φορὰ ἀνακάτωναν και τὴ θρησκεία στὴ συζήτηση. «Ὁ Θεός, ἔλεγαν, τοὺς κατέστρεψε γιατί ἦταν αἰρετικοί.» Τότε ὁ Πάρης, ποὺ ἦτανε πολὺ χεροδύναμος και δὲ φοβότανε κανέναν, ἐβγαίνει μπροστὰ και ἀποκρινότανε μὲ θυμὸ: «Ἐμεῖς, βρέ, εἴμαστε αἰρετικοί γιὰ ἐσεῖς; Νὰ πᾶτε νὰ διαβάσετε τὴν ἱστορία, βρωμόσκυλα!» Ἐκεῖ ἀπάνω ἄρχιζαν μεγάλες μάχες, και τὸ βράδυ, στὸ σπίτι, ὁ Λεωνῆς ἔτρωγε μιὰ κατσαδά: «Νὰ μὴν ἰδρώνης! Νὰ μὴν πετᾶς πέτρες! Νὰ μὴν τσακόνεσαι!...» Ὁ Λεωνῆς δὲν ἔδινε ἀπάντηση, οἱ μεγάλοι δὲν καταλαβαίνουν.

Μονάχα μιὰ φορὰ στενοχωρέθηκε πολὺ και τρόμαξε, τὴ μέρα ποὺ οἱ Φράγκοι δήλωσαν ὅτι ἡ ἐξέδρα τῆς ὀρχήστρας ἦταν τὸ φρούριό τους και ταμπουρώθηκαν ἐκεῖ, κι ὅλες οἱ ἑλληνορθόδοξες συμμορίες ἐνώθηκαν και τοὺς περικύκλωσαν γιὰ νὰ πληρώ-

σουν επιτέλους την προδοσία της Τέταρτης Σταυροφορίας. Έγινε μιὰ πολιορκία φοβερή, μὲ σανίδια, μὲ κοτρόνια, μὲ τεχνιτὴ λάσπη ποὺ τὴν ἔφτιαναν εἰδικὰ συνεργεῖα μὲς σὲ κουβάδες. Οἱ πολιορκητὲς εἶχαν ἐπιτάξει τοὺς κουβάδες καὶ τὰ φτυάρια τῶν πιὸ μικρῶν, πετοῦσαν τὴ λάσπη ἀπὸ μακριά. Γινόντανε καὶ μάχες σῶμα μὲ σῶμα. Ὁ Λεωνῆς, ἂν καὶ δὲν περνοῦσε γιὰ πολὺ δυνατός, ἤθελε νὰ βρῖσκεται ἴσπὴν πρώτη γραμμῇ. Οἱ Φράγκοι ὅμως, σὲ μιὰ ἐξοδο ποὺ ἔκαμαν, τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο, τὸν ἔσυραν σπὴν ἐξέδρα, ἀνοιξαν μιὰ καταπαχτὴ* καὶ τὸν ἔριξαν σ' ἓνα ὑπόγειο. Αὐτὸ ἦτανε ὅ,τι πιὸ τρομαχτικὸ εἶχε πάθει ὁ Λεωνῆς στὴ ζωὴ του, γιὰτὶ τὸ ὑπόγειο ἦτανε μαῦρο σὰν τὴν κόλαση, καὶ τοῦ φάνηκε πὼς περπατοῦσαν ἐκεῖ μέσα διάφορα ζωντανὰ πράγματα, καὶ δὲν εἶχε καὶ ἀέρα καὶ κόντεψε νὰ σκάση. Ὁ φύλακας τὸν ἐλευθέρωσε κάποτε, δηλαδὴ τὸν πέταξε ἔξω μὲ δυὸ γερὲς βιτσιὲς στὴ ράχη.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Λεωνῆς*)

ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ

Παιδικὰ χρόνια

Ἐναμνήσεις ἀπ' τὴν εὐτυχησμένη παιδικὴ ζωὴ περιέχει τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἡ συγγραφεὺς περιγράφει τὴ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ σπίτι τους στὴν Πόλη, ὅταν αὐτὴ καὶ τ' ἀδέρφια της ἦταν ἀκόμη μικρὰ καὶ πῆγαιναν στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο.

Ο ΠΡΩΙ φεύγαμε ὄλοι μικροὶ μεγάλοι γιὰ τὸ σχολεῖο μας. Τὸ σπίτι ἄδειαζε. Ἀπόμενε ἀνάστατο μὲ βιβλία πεταμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, πετσέτες ριχμένες, κρεβάτια ξέστρωτα. Τὸ μεσημέρι, σὰν γυρίζαμε πάλι, τὰ βρῖσκαμε ὄλα ἐν τάξει. Τὰ πράματα συγυρισμένα ὁμορφα, τὸ τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νὰ μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καὶ γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αὐλὴ μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἐλεγες πῶς, ἀντὶς μάρμαρο, τὴν εἶχανε στρωμένη μὲ κάτασπρο χαρτί. Ποτές μου δὲν εἶδα ἀκόμη σανίδια πατωσιᾶς* πιὸ καθαρὰ καὶ μάρμαρα πιὸ ἄσπρα ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ μας.

Τὸ βράδυ μετὰ τὸ φαγί, πρὶν ἀκόμα ξεστρώσουμε τὸ τραπέζι, ὁ μεγάλος ἀδελφός μου ἐβγαζε ἀπὸ τὴ σάκα του μὴν ἐφημερίδα ἢ ἓνα περιοδικὸ καὶ διάβαζε φωναχτά. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ καὶ ἡ ἐφημερίδα ἦτανε πάντα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τοῦτο θαρρῶ ἀκούαμε ὄλοι μὲ τόση εὐλάβεια. Ἐνα χαρτάκι ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ

τὴ μακρινὴ πατρίδα, μέσα στὴν καρδιά τῆς Τουρκίας, φαινότανε μεγάλο πράμα τότες. Περνοῦσε κρυφὰ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι καὶ διαβάζονταν σὰν Εὐαγγέλιο.

“Ὅταν τέλειωνε ἡ ἀνάγνωση, τότε σηκώναμε καὶ τὸ τραπέζι. Ὁ καθεὶς μας ἔπιανε κι ἀπὸ κάτι. Ἐγὼ δίπλωνα τὶς πετσέτες κι ἓνας ἀδερφός μου ἔβαζε τὸ ἀλατερὸ στὴ θέση του. Γιὰ τοὺς ἄλλους δὲ θυμᾶμαι.

“Ὑστερα κι ἀπ’ αὐτὸ ἀρχίνιζε πιά ἡ μελέτη. Ἄνοιγαν οἱ τσάντες γυρωτρόγυρα καὶ βγαίνανε βιβλία καὶ τετράδια στὴ μέση.

“Ἄλλος εἶχε γράψιμο. Ἄλλος διάβαζε μουρμουριστὰ τὸ μάθημά του ὅσο νὰ τὸ μάθη ἀπ’ ἔξω. Ὁ πιὸ ἐκεῖ ζωγράφιζε τὸ χάρτη του καὶ τὸν μπογιάτιζε μὲ κίτρινα καὶ κόκκινα μολύβια. Ἡ μάνα μας ἔπαιρνε μιὰ φουρκέτα ἀπ’ τὰ μαλλιά της κι ἔδειχνε στὸν μικρὸ μας ἓνα ἓνα τὰ ψηφία. Τότε μάθαινε κι αὐτὸς τὴν ἀλφαβῆτα.

Ἄνυπόμονα περιμένα κι ἐγὼ τὴ σειρά μου. Ἐπειτα βιαζόμουνα καὶ γι’ ἄλλη αἰτία. Ἦξερα πὼς μόλις τοῦτος τέλειωνε, θ’ ἀποκοιμιούντανε στὸ γόνατο τῆς μαμᾶς. Τότες ἐγὼ τ’ ἤθ’ ἀκαμνα πὺ δὲν μ’ ἀπόμενε ἄλλο; Τὸ ἓνα τὸ ἔχε πιασμένο χρονικῆς* ἓνα μου ἀδέρφι, ὁ Βάσος, πὺ ἔκαμνε μελέτη στὸ σκολεῖό του. Αὐτὸς, μάτια μου, κούρνιαζε ἀμέσως μὲ τὴ βούκα στὸ στόμα καὶ σοῦ καπάρωνε* τὸ μισὸ σοφά. Σκέπαζε μάλιστα καὶ τὸ μούτρο του μ’ ἐφημερίδα, γιὰ τὸν μπόδιζε, τὸν κύριο, ἢ λάμπα. Ἐγὼ ἢ κακομοῖρα τότες, κουρασμένη, νυσταγμένη, πὺ θά ἔγερνα νὰ κοιμηθῶ ὅσο πὺ νὰ ἴρθῃ ἡ ὥρα νὰ πᾶμε στὰ κρεβάτια μας;

Εἶναι στὸν κόσμο πράγμα πιὸ γλυκὸ ἀπ’ τὸν ὕπνο πὺ θὰ κοιμηθῆς στῆς μάνας σου τὸ γόνατο; Καὶ ὁμως γνῶρισα ἀνθρώπους πὺ εἶχανε μάνα μὰ δὲν πλαγιάσανε ποτὲ στὸ γόνατό της. Πὼς τοὺς λυποῦμαι! Ἐλειψε μιὰν ἀπερίγραπτη ἀπόλαυση, μιὰ γλύκα πὺ δὲ λέγεται, ἀπὸ τὴ ζωὴ τους.

Φαίνεται πὼς ἡ μελέτη τέλειωνε ἀργά, γιὰ τὴν ἄκουα κάποτε τὴ μαμὰ πὺ ἔλεγε: «Παιδιά, σηκωθῆτε, ἢ λάμπα κατεβαίνει... τὸ φιτίλι καίεται...»

Ἦξερα τόσο καλὰ τὴ σκάλα, πὺ τὴν ἀνέβαινα καὶ μὲ κλειστὰ

τά μάτια. Τραβούσα στην κάμαρή μου, ξεντυνόμουνα χωρίς διόλου νά τ' άνοιξω. "Αχ, γιατί νά μὴν εἶναι ἔτσι δυνατός ὁ ὕπνος τώρα!

Τὸ μικρὸ μου ἀδέρφι ὅμως, ὁ Πάνος μας, ἔκλαιε σάν τὸ ξυπνοῦσαν, ἔκλαιε καὶ δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νά περπατήσῃ. — Τί θέλεις, παιδάκι μου, καὶ κλαῖς; ρωτοῦσε ἡ μάνα μας καὶ τὸ τύλιγε μέσα στοῦ μεγάλο μαῦρο σάλι της, μὴν τύχη καὶ κρῶσει. Κάποτε σόπαινε κι ἔπαιρνε ν' ἀνεβαίνει τὴ σκάλα, μὰ κάποτε, τὸ συχνότερο, τὸν φόρτωνε ὁ μεγάλος ἀδερφός μου στὴν πλάτη καὶ τὸν πῆγαινε ἴσα στοῦ κρεβάτι του.

Τότες εἶχε ἄλλες δουλειές ἐκεῖνη. "Ἐπρεπε νά μᾶς σκεπάσῃ ὅλους, νά κλείσῃ τὶς πόρτες, νά σβήσῃ τὸ φῶς. Τὰ μεγάλα ἀγόρια ξεντύνονταν βιαστικὰ καὶ πέφτανε, ἐμεῖς οἱ μικροὶ ὅμως δὲν τὸ κάναμε πρὶν ἔρτη ἢ ἴδια. Στεκόμασταν ὀρθοί, ξυλιασμένοι μέσα στοῦ κρῦο κι ἀκούαμε νά χτυποῦν τὰ δόντια μας.

"Ἐτρεχε βιαστικὴ κι ἔβαζε τὸν Πάνο μὲ τὸ ζόρι νά πλαγιάσῃ. Ἐγὼ ὅμως ἐξακολουθοῦσα νά τουρτουρίζω καὶ νά τὴ φυλάγω. Δὲν μπορούσε νά μὲ βάλῃ διὰ τῆς βίας, γιατί πιά ἤμουνα μεγάλη, ἔτσι θάρρενα. "Ὅταν ἡ περιοδεία ἀπὸ κάμαρη σὲ κάμαρη τελείωνε, τότες ἐρχότανε καὶ στὴ δική μας. Κοιμόμουνα μαζί της.

Θυμοῦμαι ἀκόμα τὸ λάμπος* τῆς σελήνης καὶ τὴν ἀσπράδα τοῦ χιονιοῦ ποῦ φώτιζε τὴν κάμαρη μ' ἓνα ψυχρὸ φῶς. Ξεχωρίζανε ἓνα ἓνα τ' ἀντικείμενα σὰ νά 'ταν μέρα. Τὰ χρυσὰ πόμολα τοῦ κρεβατιοῦ λάμπανε, καὶ στοῦν καθρέφτη διάλαζα* τὸν ἑαυτό μου μὲ τὸ πουκαμισάκι κοντὸ ὡς τὰ γόνата, νά τρέμῃ σάν τὸ φύλλο. Κάποτε, στίς παγωνιές, τὰ χοντρά κρούσταλλα ποῦ κρέμονταν ἀπὸ τὶς στέγες στράφτανε ὅπως οἱ ὠραῖοι πολυέλαιοι τῆς ἐκκλησιᾶς.

Μόνο σάν ἔβλεπα τὴ μάνα μου ἑτοιμὴ νά πλαγιάσῃ, ἔπαιρνα κι ἐγὼ κουράγιο ν' ἀκουμπήσω στὰ κατάκρυα σεντόνια. "Ὅμως πάλι τὰ βάσανά μας δὲν τελείωναν. Δὲν προλάβαινα νά σκεπαστῶ, καὶ νά σου μιὰ φωνάρα ἔφτανε ἀπὸ τὸ διπλανὸ δωμάτιο.

— Μαμάκα, αὐτὸς μὲ πειράζει... Αὐτὸς μὲ κοροϊδεύει... μὲ λέει... Βορβόνο...

—“Όχι, μαμά... αυτός τραβάει τὰ σκεπάσματα και μὲ φωνάζει Ἄραπη...”

Οἱ φωνὲς δυνάμωναν κι ἡ μάνα μας ξανασηκώνονταν. Πήγαινε, ταχτοποιοῦσε τὰ σκεπάσματα, διόρθωνε τὰ πειραγμένα φιλότιμα και ξαναγύριζε.

Πολλὲς φορές ὁμως ἀναγκάζονταν νὰ σηκωθῆ και πάλι, γιατί τοῦτοι οἱ δυὸ ξαναμάλωναν.

Τὸ πρῶι ἔνιωθα μέσα στὸν ὕπνο μου, σὰ νὰ ἴλεπα ὄνειρο, πολὺ θολά, πὼς ἡ μαμὰ ἔφευγε ἀπὸ κοντά μου. “Ἦθελα τόσο νὰ σηκωθῶ κι ἐγὼ μαζί της μὰ δὲν μποροῦσα μήτε ν’ ἀνοιξῶ τὰ μάτια μου. “Ἦξερα πὼς κάτω οἱ μεγάλοι μελετοῦσαν μιὰ φορὰ ἀκόμη τὸ μάθημά τους, γυάλιζαν τὰ παπούτσια τους κι ἐτοίμαζαν τὶς τσάντες. Μετὰ ἀπ’ αὐτὰ τρώγανε πρωινὸ και, μόλις χάραζε, παίρνανε δρόμο. “Ἦτανε σαράντα λεπτά δρόμος για τὸ Κολέγιό τους. Κι ὄλα αὐτὰ γίνονταν μὲ τὴ λάμπα ἀναμμένη.

“Ἀχ, πὼς λαχταροῦσα κι ἐγὼ νὰ ἴψηνα τὶς φρυγανιὲς μου στὸ πυρωμένο μαγκάλι* και νὰ ἴπινα τὸ τσάι μου μὲ τὴ λάμπα ἀναμμένη. Και ὁμως δὲν μποροῦσα ποτὲς νὰ τ’ ἀξιωθῶ. Κάθε πρῶι κατέβαινα μὲ τὴ λαχτάρα πὼς θὰ τὴν ἔβρισκα νὰ καίη στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ και κάθε πρῶι ρωτοῦσα: Γιατί ἔσβησες τὴ λάμπα, μαμὰ; Κι ἐκεῖνη μοῦ ἀπαντοῦσε πάντα τὸ ἴδιο: Γιατί ξημέρωσε, παιδί μου...

Τέλος, μιὰ μέρα μοῦ ὕποσχέθηκε πὼς θὰ μὲ ξυπνήση ὄσο θὰ ἴταν ἀκόμη σκοτεινὰ και ἡ λάμπα φυσικὰ θὰ ἴκαie. Τὴν ἄκουσα μέσα στὸν ὕπνο μου νὰ λήη σκυμμένη ἀπάνω μου: Σήκω, κοριτσάκι μου, νὰ δῆς, ἡ λάμπα καίει...

Τὰ βλέφαρά μου σηκώθηκαν και ξανάπεσαν. “Όταν ὕστερα ἀπὸ ὄρα κατέβηκα, τὸ δωμάτιο μύριζε τσάι και φρυγανιά. Ἦ λάμπα στὸ τραπέζι φώτιζε, μὰ ἔξω στὸ δρόμο εἶχε πὰ φέξει.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Τὸ καλοκαίρι πέρασε*)

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Λωξάντρα

Μιά καλόκαρδη και ζωηρή Κωνσταντινοπολίτισσα, ή Λωξάντρα, περιγράφεται στο παρακάτω αφήγημα. Ή Λωξάντρα, πού άγαπούσε τις γάτες, έχασε τη γάτα της κάτω άπό περίεργες συνθήκες.

ΗΙΑ άπ' τις μεγάλες στιγμές εϋδαιμονίας της Λωξάντρας ήταν και ή στιγμή πού ξένοιαζε άπ' όλες τις δουλειές, έπινε τόν άπογευματινό της καφεδάκο και στρώνουνταν στην κόχη* τού μιντεριού,* μέσα στο χαμηλό της όνταδάκι,* με τó έργόχειρό της στο χέρι.

Όταν, ύστερα άπό δυό βδομάδες, έφυγε άπ' τά Ταταϋλα, μόλις πάτησε τó πόδι της στο Μακροχώρι, άμέσως στη μύτη της ήρθε ή μυρωδιά τού σπιτιού της, ή μυρωδιά τού κήπου της και ή μυρωδιά άπό τόν κήπο τού Ρεσάτ-πασα πού ήταν δίπλα στόν δικό της. Οί άπριλιάτικες βροχές είχανε σταματήσει, και τά κυπαρίσσια άπό τόν κήπο τού Ρεσάτ-πασα ήτανε καταπράσινα. Ό πλατάνός της είχε τινάξει τά νέα φυλλαράκια του και πάνω άπό τó ντουβάρι φαίνονταν οί καινούριοι κλώνοι άπό τó αϊγόκλημά της. Ή μικρή πόρτα τού κήπου της ήταν άνοιχτή και στο κατώφλι κάθουνταν ή γάτα της ή Καλυψώ — άσπρο πομπόνι

πούντρας, τιφτίκι* ανατολίτικο, Σεχεραζάντ από τις χίλιες και μία νύχτες τῶν παραμυθιῶν. Ὁραία τῶν ὀραίων ἀνάμεσα στὶς γάτες τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ μόλις τὴν εἶδε τὴ Λωξάντρα ἀπὸ μακριά, τὴ γνώρισε! "Ἄχ! Αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ χαρά; Καὶ οἱ σκύλοι τῆς γειτονιάς τὴ γνώρισαν. Καὶ ὁ Ταρνανάς, σὰν ἄκουσε τὰ βήματά της, πετάχτηκε ἀπ' τὴν κουζίνα, βαστώντας στὸ χέρι τοῦ τὴν τρυπητὴ κουτάλα. Καὶ τὰ παιδιά, καὶ ἡ Σουλτάνα, ὡς καὶ ἓνας τζίτζικας παράκαιρα ἄρχισε πάνω ἀπ' τὸ πεῦκο της νὰ τερετίζη.* Τὰ χελιδόνια κοντὰ στὸ λούκι* τοῦ σπιτιοῦ χιτίζανε πάλι τὴ φωλιά τους. «Δόξα σοι ὁ Θεός!»

Σὰν κάθισε τ' ἀπόγευμα στὴν κόχη τοῦ μιντεριοῦ της, πῆρε μπροστά της τὸν κουρελόμπογο νὰ ψάξη νὰ βρῆ κανένα κομμάτι ἀπαλὴ βατίστα γιὰ νὰ κεντήσῃ σαλιαρίστρες τοῦ μωροῦ. Ὁ κουρελόμπογος ἦταν ἄνω κάτω. Ξένο χέρι θὰ μπῆκε μέσα κεῖ ὅσον καιρὸ ἔλειψε στὰ Ταταῦλα.

— «Κακὸν-καιρὸ-νὰ-μὴν ἔχουνε» μουρμουρίζει ἡ Λωξάντρα ταξιθετώντας* τὰ κουρέλια της.

Βαστὰ στὸ χέρι της ἓνα θαλασσὶ κουρέλι καὶ στέκεται. Αὐτὸ πῶς βρέθηκε ἐδῶ; Ἀπὸ ποῦ εἶναι; Ἄ, εἶναι ἓνα κουρέλι ἀπὸ τὸ τσιτάκι ποῦ εἶχε ράψει ἡ μάνα της... διές, διές... Πόσων χρονῶν πράμα!

Κάθεται συγκινημένη μὲ τὸ κουρέλι στὸ χέρι. Διές ἐκεῖ! Τὸ φουστάνι φορέθηκε, ξεθώριασε, πάλιωσε, καὶ κείνη ποῦ τὸ φόρεσε εἶναι πεθαμένη. Καὶ ὁμως τὸ κουρέλι ἀπόμεινε ὀλοζώντανο. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος! Νά καὶ ἓνα κομμάτι στόφα* ἀπ' τὶς παλιές κουρτίνες τους, νά καὶ ἓνα κομμάτι μπαμπακοφανέλα ἀπὸ τὴ ρόμπα ποῦ εἶχε ράψει ὅταν γέννησε τὸν Ἀλεκάκη της. "Ἄχ! νά καὶ ἓνα κομμάτι ἀπ' τὴ νυφικὴ της ρόμπα!

Ὁλάκερο τὸ παρελθὸν ζωντάνεψε μπροστά της. Ὁλάκερο τὸ παρελθὸν δεμένο σ' ἓναν μπόγο. Καὶ κείνη τὴ στιγμή κάποιος χτυπᾷ τὸ τζάμι. Ἀμάν! Κάνει ἔτσι ἡ Λωξάντρα, τί νὰ δῆ! Κολλημένη πάνω στὸ τζάμι, ἡ μαύρη μούρη τοῦ ἀρχιευνοῦχου ποῦ εἶχε ὁ Ρεσάτ-πασας.

«Ἄνοιξε τὸ τζάμι» τῆς γνέφει.

Πῶς ν' ἀνοίξη τὸ τζάμι ἢ Λωξάντρα, ποὺ τρέμανε τὰ τέσσερά της! Οὔτε νὰ σαλέψη μπορεῖ, οὔτε νὰ μιλήσῃ. Στέγνωσε τὸ σά-
λιο μέσα στὸ στόμα της. Καὶ ὁ ἀράπης ἐπιμένει.

—“Ἀνοίξε, τῆς φωνάζει, τὴ γάτα σας ζητάει ὁ πασάς, γιατί πολὺ τὴν ἄρεσε.

Τὸν κοιτάζει ἡ Λωξάντρα μὲ μάτια ἀνέκφραστα καὶ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

—“Ὁ πασάς παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσετε τὴ γάτα σας, ξαναλέει ὁ λαλάς,* λὲς καὶ τῆς κάνει τὴν τιμὴ νὰ ζητήσῃ σὲ γάμο τὴν κόρη της.

“Ἄζαφνα ἡ Λωξάντρα ἐγινε κατακόκκινη. Μιὰ φλέβα πέταξε στὸ μηλίγγι της. Στράψαν τὰ μάτια της, καὶ ἡ φωνὴ της βρά-
χιασε.

— Ποιὰ γάτα, μωρέ; Τὴν Καλυψώ; Σὰν τρελάθηκες, δὲν πᾶς σ' ἓναν παπὰ νὰ διαβαστῆς;

Ἐέχασε πὼς φοβᾶται τὸν ἀράπη, ξέχασε πὼς φοβᾶται τὸν πασά.

Σὰν τὴν εἶδε ν' ἀγριεύῃ, βγάζει ὁ ἀράπης ἓνα δαχτυλίδι σμα-
ραγδένιο ἀπ' τὸ μικρὸ του δάκτυλο καὶ τῆς τὸ δείχνει: Αὐτὸ σᾶς τὸ στέλνει ὁ πασάς.

— Τὴν τύφλα σου! λέει ἡ Λωξάντρα. “Ἄντε, γκίτ! Δηλαδὴ, φύγε.

“Ὁ ἀράπης στέκεται, τὴν κοιτάζει.

— Φύε, μωρέ! φωνάζει ἡ Λωξάντρα, χτυπώντας τὸ χέρι της πάνω στὴ μαξιλάρα τοῦ μιντεριοῦ.

“Ὁ ἀράπης στέκεται.

— Κύριε ἐλέησον! σταυροκοπιέται ἡ Λωξάντρα. Πίσω μου σ' ἔχω σατανά.

Τραβᾷ ὁ ἀράπης ἀπ' τὸ ζωνάρι του πουγκί.

—“ὦ! κακὸ-χρόνο-νὰ'χης, ἀδικιωρισμένε!

Τότε ἦταν ποὺ τὴν πῆραν τὰ δαιμόνια. Ταρνανά! Ταρνανά! Σηκώνεται πάνω καὶ ψάχνει τὶς παντοῦφλες της. Ποῦ εἶναι, καλέ, οἱ παντοῦφλες της. Πάντα ὅταν ἐτοιμάζονταν νὰ κάνῃ φονικό, ἔχανε τὶς παντοῦφλες της...

— Τὸν μπαλτά, νὰ τὸν σκοτώσω, φωνάζει ἡ Λωξάντρα, καὶ

ώσπου νά 'ρθη ὁ Ταρνανάς, γυρίζει τὴν πλάτη του καὶ φεύγει ὁ ἀράπης.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Λωξάντρα καὶ ὁ Δημητρός δὲν κλείσανε μάτι.

— Τί ἦταν αὐτὰ ποὺ ἔκανες, Λωξάντρα μου; Μᾶς ἔκαψες, κυρά μου.

— Τί ἤθελες νά κάνω, Δημητρός; Νά δώσω τὸ χαϊβάνι* μας;

Πέρασε μιὰ βδομάδα ἀγωνίας, ὅμως τίποτε δὲ συνέβηκε. Μόνο ποὺ ὕστερα ἀπὸ δέκα μέρες χάθηκε ἡ Καλυψώ. Ἄφαντο ἔγινε τὸ ζῶο. Λὲς καὶ ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὸ κατάπιε. Γύριζε ἡ Λωξάντρα μέσα στὸν κῆπο καὶ φώναζε. Περπατοῦσε ἀκονίζοντας τὸ μαχαίρι τῆς κουζίνας γιὰ νά τ' ἀκούση ἡ Καλυψώ καὶ νά τρέξη. «Νά! ψι-ψι-ψί!»

Ἐκεῖνος ἀπὸ πίσω της περιφερότανε στὸν κῆπο, χτυπώντας μὲ τὸν μπαλτὰ τὴ σανίδα τοῦ κιμᾶ. «Ψι-ψι-ψί! Νά! ψι-ψι-ψί!»

Ἄλλες οἱ γάτες τοῦ μαχαλᾶ πιστέψαν πὼς θὰ φᾶνε κρέας καὶ μαζεύτηκαν κοπάδι μέσα στὸν κῆπο, μὲ τὶς οὐρὲς κατάρτια. Φωνὴ στὴ γῆ, φωνὴ στὸν οὐρανό.

— Ψίστ! Ἄδικιωρισμένα, θὰ μὲ πετάξουν κάτω! Ἄμάν, ψίστ!

Πάει ἡ Καλυψώ. Δὲ βρέθηκε. Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα, ἡ κόνα* Ἄννικα τοὺς εἶπε πὼς δὲν πρέπει νά κλαῖνε πιά γιὰ τὴν Καλυψώ, γιατί ζῆ καὶ βασιλεύει μέσα στὸ χαρέμι τοῦ πασᾶ. Σὰν πῆγε, λέει, ἡ κόνα Ἄννικα νά παραδώσῃ στὴ μικρὴ χανοῦμισσα τὶς νταντέλες ποὺ τῆς εἶχε παραγγεῖλει, εἶδε τὴν Καλυψώ ξαπλωμένη μέσα σὲ χρυσοῦ δοντά. Καὶ τώρα, λέει, τὴ φωνάζουνε «Ντουριά Γκιουζελί», ποὺ θὰ πῆ «Πανωραία».

— Νά κουλαθῆ τὸ χέρι αὐτουνοῦ ποὺ τὴν πῆρε ἀπὸ δῶ! φώναζε ἡ Λωξάντρα, καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ βρῆκε ἓνα μικρὸ κεραμιδόγατο, λιβρό*, μὲ μιὰ μούρη σὰ γαλότσα καὶ μιὰν οὐρὰ σὰ σπάγκο, καὶ ἔκανε ὄρκο πὼς δὲ θὰ ξαναβάλλῃ ὠραία γάτα πιά μέσα στὸ σπίτι της, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ πασᾶ.

Καὶ μὲ τὸν καιρὸ ξανάρχισε νά φοβᾶται τοὺς ἀραπάδες. Ὅταν περνοῦσε μπροστὰ ἀπ' τὴν πόρτα τους τὸ κλειστὸ ἀμάξι

τῆς μεγάλης χανούμισσας, μὲ τὸν εὐνοῦχο καθισμένο δίπλα
στὸν ἀμαξά, ἡ Λωξάντρα χαμήλωνε τὸ στόρι* γιὰ νὰ μὴν τὸν δῆ.
Ἔκλεινε τὰ μάτια της, ἔκαμνε καὶ τὸ σταυρό της.

«Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νικά κι ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾶ. Μπαλου-
κλιώτισσα, βάλε τὸ χέρι σου καὶ σώσε τὴν Πόλη σου ἀπὸ τὰ
ἀγαρηνὰ σκυλιὰ πὺ τὰ ἴβαλαν μὲ τὶς γάτες μου!»

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Λωξάντρα*)

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἦρθαν οἱ Ἑλληνες

Στὸ παρακάτω ἀφήγημα βλέπουμε τὴ βαθιὰ πατριωτικὴ συγκίνηση ποὺ κυρίεψε τοὺς Ἑλληνας κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅταν μετὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τὸ 1919, ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀποβιβάστηκαν στὶς μικρασιατικὲς ἀκτὲς καὶ ἄρχισαν ν' ἀπελευθερώνουν τὴ χώρα.

ΤΟΥΣ Τούρκους δὲν τοὺς φοβόμαστε πιά ἡμεῖς· αὐτοὶ μᾶς τρέμανε. Εἶχαμε μεταλλάξει θέση, ἀντὶ ν' ἀλλάξουμε κεφάλι. Στὴν παλιὰ Ἐφεσο, στ' ἀρχαῖα, οἱ Γερμανοὶ εἶχανε μπαρουταποθήκες. Ἐκεῖ βρήκαμε πολεμικὸ ὕλικὸ ὅσο θέλαμε. Οἱ Τούρκοι τζανταρμάδες,* ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ παραδώσουνε στοὺς συμμάχους, ὅπως ὀριζε ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου, τὸ παρατήσανε καὶ ξαφανιστήκανε. Εἶχανε κάψει τόσες χριστιανικὲς οἰκογένειες, ποὺ τρέμανε.

Χρόνια καὶ χρόνια ξαρμάτωτος ὁ ραγιάς,* ὑπόμενε κάθε ταπείνωση καὶ συφορά, καὶ τώρα ποὺ πέσανε στὰ χέρια του ὅπλα, θὰ τ' ἄφηνε; Δύσκολο, πολὺ δύσκολο νὰ σβήσης τὰ μίσση καὶ τὴν ἀγρίλα τοῦ πολέμου μεμιᾶς. Τὸ αἷμα κι ὁ τρόμος φέρνει τρόμο. Τὰ γυρίσματα, σὰν ἔρθουν ξαφνικά, φέρνουνε κανούριες συφορές.

Οἱ καμένοι Κιρκιντζῶτες παίρνανε νύχτα τὰ μονοπάτια γιὰ τὴν παλιὰ Ἐφεσο καὶ δὲ βρῆκαν ἡσυχία παρὰ σὰν κουβαλήσανε στὸ χωριὸ ὄλο τὸ μπαρούτι καὶ τὰ ὅπλα. Τότε ἄρχισαν νὰ νιώθουνε λεύτεροι· τὰ κυρτωμένα κορμιά τους στυλωθήκανε.

Και τὰ πιό σεμνά παλικάρια βάλανε φυσεκλίκια* στο ζουνάρι και στο στήθος και περπατούσανε με νταηλίκι· κουνούσανε καμαρωτά τὸ κορμί, σὰ νὰ λέγανε στους Τούρκους: "Αν σὰς βαστάη, κοπιάστε τώρα!

Ὁ Κοσμᾶς Σαράπογλου ὀπλίστηκε πρῶτος. Πῆρε τὸ τουφέκι του και τράβηξε ἴσια στο νεκροταφεῖο. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τὸν ἀκολουθοῦσαμε βουβά. Τρομάξαμε μὴν ἔχη τάμα νὰ σκοτωθῆ. Μ' αὐτὸς ἄρχισε τὸ ντουφεκίδι. Ὑστερα ἔσυρε φωνὴ σπαραχτική!

— Σηκωθῆτε, παλικάρια! Ἦρθε ἡ λευτεριά!

Ἦ γριά Χρυσάνθη, ἡ Σωκιανή, τὸ ἴδιο βράδυ ἔλεγε πὼς εἶδε μὲ τὰ μάτια της τὶς σκιὲς τῶν νεκρῶν κι ἄκουσε τὸ κλάμα και τὸ παράπονό τους.

— Γιαδέτσι! ἔκανε κι ἔδειχνε τὶς σκιὲς τοῦ φεγγαριοῦ.

Ὅσοι θέλανε νὰ τήνε πιστέψουνε λέγανε πὼς τοὺς εἶδανε ποὺ παραφυλάγανε, λέει, μήπως κι ἀποξεχαστοῦμε μὲ τὴν καλοπέραση και δὲν πάρουμε ἐκδίκηση!

Οἱ Τούρκοι ἀπ' τὰ γειτονικά μας χωριά, μόλις μάθανε πὼς ὀπλιστήκαμε, παρατήσανε σπίτια και χωράφια και τραβήξανε γιὰ τὰ Σώκια και τὸ Κουσάντασι. Ὁ φόβος ἄλλαξε τώρα κονάκι.*

Μόλις μαθεύτηκε πὼς στὴ Σμύρνη ξεμπάρκαρε ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς, και τὰ πέντε γειτονικά τουρκοχώρια γίνηκαν στάχτη! Νέα στάχτη, νέες συφορὲς ποὺ θὰ φέρουνε κι ἄλλες κι ἄλλες! Μὰ ποιὸς μπορούσε νὰ κάνη τέτοιο ἀπλό λογαριασμὸ μέσα στο μεθύσι τῆς νίκης...

Πρῶτοι ξεμπάρκαρναν στο Ἁγιασουλοῦκ οἱ Ταλιάνοι. Ὁ κόσμος σκιάχτηκε μὴν ἦτανε συμφωνημένο ἀπ' τοὺς Μεγάλους νὰ πέσουμε σὲ νέο ἀφεντικό. Δὲ μείνανε ὁμως πολὺ· τράβηξαν γιὰ τὰ Σώκια και τὸ Κουσάντασι.

Τὴ μέρα ποὺ ἔφτασε ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς στο χωριὸ μας, ὁ κόσμος ἔχασε τὸ νοῦ του. Ἀπὸ νωρὶς πήρανε νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες, μὰ δὲν ἦτανε ὁ συνηθισμένος χτύπος· ἦτανε κατιτὶς τὸ πρωτάκουστο.

Ἦ εἶδηση φτερούγισε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ χωράφι σὲ

χωράφι: «Έφτασε ο Έλληνικός Στρατός!» Οί άνθρωποι παρατούσανε τις δουλειές, στεκόντανε λίγο, τὸ λέγανε μέσα τους συλλαβιστὰ νὰ τὸ χωρέση ὁ νοῦς. Κι ὕστερα τὸ φωνάζανε καὶ δυνατὰ καὶ τρέχανε νὰ τὸ ποῦνε καὶ σ' ἄλλους. Κάνανε τὸ σταυρό τους, ἀγκαλιαζόντανε καὶ κλαίγανε.

— Χριστὸς Ἄνέστη!

Τὶ ἴναι αὐτὴ ἡ χαρὰ ποὺ ξεπερνᾶ ὄλες τις ἄλλες, γάμους, γέννες, πλοῦτο, δόξα! Μεμιᾶς ἀνθίσανε ὄλες μαζί οἱ καρδιές. Ὁ κόσμος ἔβαλε τὰ γιορτινά του, πῆρε βάρια στὸ χέρι, ἀνθόνερο καὶ ρύζι νὰ ράνη τὸ στρατό. Ἔστρωσε μὲ κιλίμια* τὰ καλντερίμια* τῆς σκλαβιάς. Τὸ χωριὸ γέμισε σημαίες μεγάλες καὶ μικρὲς ποὺ τις ράψανε οἱ γυναῖκες τοὺς τελευταίους μῆνες.

Σὰν ἀκούστηκαν οἱ πρῶτες σάλπιγγες, γέροι, νιοί, γυναῖκες, παιδιά, ὄλοι γονάτισαν, ἀκούμπησαν τὸ κούτελο στὸ χῶμα· χύνανε δάκρυα καὶ λέγανε μὲ πάθος:

— Ἑλλάδα! Ἑλλάδα μας! Μητέρα μας!

Ἡ παρέλαση στὸ χωριὸ ἄρχισε μὲ τὰ παιδάκια ποὺ κρατοῦσαν τὰ ξαφτέρυγα· ἀκλουθοῦσαν οἱ παπάδες μὲ τὰ χρυσὰ ἄμφια, κι οἱ διάκοι μὲ τὰ θυμιατά. Κι ἀνάμεσα στὰ ράσα, ἕνας γίγαντας, ὁ Κοσμάς, μὲ τις τσόχινες βράκες καὶ τὰ κεντημένα τουζλούκια,* βημάτιζε ἀργά, ἐπίσημα, ὅπως ταίριαζε σὲ κείνη τὴ μεγάλη στιγμή τῆς ἱστορίας. Στὰ χέρια του σήκωνε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁι-Δημήτρη, ποὺ δυὸ ἄντρες ἰδρωκοποῦσαν ἅμα τὴν περιφέρανε.

Τὸ βράδυ στρώσαμε τραπέζια στοὺς δρόμους, σουβλίσαμε ἄρνιά. Κουβαλήσαμε μὲ τὰ βαρέλια τὸ κρασί. Μεθύσαμε, τραγουδήσαμε. Κι ὄλο ἀπλώναμε τὰ χέρια πάνω στοὺς Ἑλλήνες φαντάρους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε πὼς ἦτανε ἀληθινοὶ καὶ ὄχι πλάσματα τῆς φαντασίας μας.

Ἡ ζωὴ μας ξαφνικὰ ἔγινε κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖο. Νομίσαμε πὼς ἤμασταν ἢ εὐτυχισμένη γενιὰ τῶν ραγιαδῶν ποὺ θὰ εἰσπράξη τὴν πλερωμὴ γιὰ πέντε αἰῶνες αἶμα καὶ δάκρυ.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ματωμένα χόματα*)

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

[^ο διωγμός και ἡ προσφυγιά]

Τὸ 1922 οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Μιά ἀπλή γυναίκα ἀπ' τὸ Ἀιβαλί, τὶς ἀρχαῖες Κυθωνίες, διηγεῖται τὰ ὅσα ἔγιναν στὸν τόπο τους τὶς φοβερὲς ἐκεῖνες μέρες.

Ο 1922 ἦμουν 8 χρονῶν, καὶ ὅμως ὄλα τὰ θυμᾶμαι τόσο καλά, ποὺ τὰ φέρνω ἀκόμα μέσα στὰ μάτια μου. Περνούσαμε τόσο ὁμορφα μέσα στὸ σπίτι μας, με τὸν πατέρα μου, με τοὺς θεῖους, με τὴ γιαγιά μου καὶ τὸν καλὸ μου παπποῦ καὶ με ὄλους τοὺς συγγενεῖς καὶ γειτόνους μέσα σὲ τόσα καλά καὶ ἀγαθὰ τοῦ Ἀιβαλιοῦ. Ἐκεῖνα τὰ πολλὰ θαλασσινά, τὰ ἀξέχαστα σταφύλια ποὺ κατεβάζανε οἱ καμηλές καὶ γονατίζανε μπροστὰ στὴν πόρτα μας. Εὐλογία Θεοῦ περνούσαμε. Ξαφνικά, ἐκεῖ ποὺ καθόμαστε μιὰ μέρα, ἔρχεται μιὰ γειτόνισσα καὶ λέει στὴ μητέρα μου: «Ἐέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, ἄκουσα ὅτι θὰ γίνη πόλεμος, καὶ ὄχι πόλεμος ἀλλὰ σφαγή».

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ δὲν ἦταν κανένας ἀπὸ τοὺς ἄντρες σπίτι μας. Ἡ μητέρα μου παίρνει τὸ μωρὸ ἀπὸ τὴν κούνια καὶ ἀμέσως πηγαίνει στὸ σπίτι τοῦ πατέρα της, γιὰ νὰ πῆ ὅ, τι ἄκουσε. Βρῆκε ἐκεῖ τὸ μεγάλο της ἀδελφὸ καὶ ἔτρωγε σταφύλι με τυρὶ καὶ τὸν λέει: «Ἀδελφέ μου, αὐτὸ ἄκουσα, θὰ γίνη διωγμός, νὰ φύγωμε πρὶν κλείσουν τὶς θάλασσες· δὲν θέλω τίποτα· μόνο νὰ φύγωμε ὄλοι γεροί».

Ἐκεῖνος θυμήθηκε τὸ διωγμὸ τοῦ 1915 ποῦ ἔγινε, ἄφησε ἀμέσως τὸ ψωμοτύρι ποῦ ἔτρωγε καὶ πηγαίνει σ' ἓνα γειτονικό του φίλο καὶ λέει αὐτὰ ποῦ τὸν εἶπε ἡ ἀδελφή του, ὅτι θὰ γίνῃ διωγμὸς χειρότερος ἀπὸ τὸν πρῶτο. Καὶ ὁ φίλος του τὸν εἶπε: «Κρίμας, Παναγή, ποῦ εἶσαι καὶ τέτοιο παλικάρι, κάθεσαι καὶ ἀκοῦς τίς γυναῖκες».

Ἐκεῖνος σὰ νὰ προσβάλληκε καὶ λέει τῆς ἀδελφῆς του: «Πάρε τὸ μωρό σου καὶ πήγαινε στὸ σπίτι σου καὶ μὴ φοβάσαι τίποτα. Τὸ χωριὸ ἔχει παλικάρια, δὲν μποροῦν νὰ μᾶς κάνουν τίποτα».

Ἡ μητέρα μου τί ἤθελε νὰ κάνῃ; πῆγε στὸ σπίτι της.

Ὁ κόσμος ὅμως ἄρχισε νὰ τὸ λέῃ φανερά, νὰ μὴν μποροῦν οἱ γυναῖκες νὰ κάνουν δουλειὰ μέσα στὰ σπίτια τους. Ἡ μιὰ πήγαινε στῆς ἀλληνῆς τὸ σπίτι, δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν.

Τέλος, μιὰ βραδιά ἔρχεται ὁ πατέρας μου — ἡ μητέρα μου στὴν πόρτα, δὲν τὴ χωροῦσε τὸ σπίτι, ξεφορτώνει τὸ ἄλογο, κατεβάζει τὸ γάλα, τοῦ δίνει νερό, πλένεται.

Ἐκεῖνη, φουρτουνιασμένη καὶ πικραμένη. Τῆς λέει:

— Κατίνα, τί ἔχεις, γιατί εἶσαι ἔτσι;

— Δημητρό, θὰ γίνῃ πόλεμος, νὰ φύγωμε, νὰ περάσουμε στὴ Μυτιλήνη, μὴν πάθουμε κανένα κακό.

Ἐκεῖνος στεναχωρέθηκε, ἤθελε νὰ φύγωμε ἀλλὰ δὲν τὸν πήγαινε ἡ καρδιά του ν' ἀφήσῃ τὸν πεθερό του καὶ τὰ κουνιάδια του καὶ νὰ φύγῃ μόνος του.

Ξημέρωσε ἡ μέρα, μαζεύτηκαν ὄλοι σ' ἓνα σπίτι καὶ τὰ λέγανε. Ἔτσι τὰ ἔλεγαν, ἀλλιῶς, θέλανε νὰ φύγουνε καὶ γύριζαν καὶ ἔβλεπαν τὸ σπίτι γεμάτο σοδειεὶς ἀπὸ τὸ πάτωμα μέχρι τὸ νταβάνι γεμάτο. Ὁ Θεὸς εἶχε δώσει τόσες ἀφθονίες, καὶ ὅσο τὰ ἔβλεπαν δὲν τοὺς ἔκανε καρδιά νὰ τ' ἀφήσουνε. Ἔλεγε ὁ παππούς μου: «Παιδιά μου, πῶς νὰ πᾶμε νὰ κλειστοῦμε στὴ Μυτιλήνη καὶ ν' ἀφήσουμε τόσα καλά;»

Καὶ ποῦ νὰ ξέρανε ὅτι τὰ καλά αὐτὰ θὰ τὰ ἔβρισκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκεῖνους θὰ τοὺς ἔτρωγε τὸ χῶμα.

Δὲν πέρασαν δυὸ μέρες καὶ κατέβηκαν Ἕλληνες στρατιῶτες

και ἔλεγαν νὰ φύγη ὁ κόσμος, γιατί ἤξεραν τί κακὸ θὰ γινόταν.

Πήγανε στὸ Δεσπότη καὶ τὸ εἶπανε. Ἐκεῖνος ἔλεγε νὰ μὴ φύγη κανένας καὶ δὲν ἔχομε νὰ πάθουμε τίποτα. Ἄλλοι ὁμως ἔφυγαν, πήρανε τὶς οἰκογένειές τους καὶ γλιτώσανε.

Σὲ 2-3 μέρες κλείσανε τὶς θάλασσες καὶ βλέπαμε νὰ γεμίζει τὸ Ἀιβαλί τούρκικο στρατό, ὄλο ἰππικό. Ἐκεῖνα τ' ἄλογα δὲν τὰ ξεχνῶ, τί ὥραϊα!

Ὅταν κατέβηκαν οἱ Τούρκοι, ἀμέσως ἔδωσαν διαταγὴ νὰ βγῆ ὁ ντελάλης νὰ φωνάξῃ νὰ μαζευτοῦνε στὸ στρατόπεδο ὄλοι οἱ ἄντρες ἀπὸ 18 μέχρι 50 χρονῶν.

Ὅταν τὸ ἄκουσαν, ὄλοι χτυποῦσαν τὰ κεφάλια τους, γιατί εἶχανε καιρὸ νὰ φύγουνε ἀλλὰ δὲν τὸ πίστευαν.

Τότε ὁ πατέρας μου γύρισε καὶ μᾶς εἶδε. Τέσσερα παιδιά καὶ τὴ μάνα μου καὶ τρέχαν τὰ δάκρυά του καὶ εἶπε: «Ἄχ, πῶς δὲν σὲ ἄκουσα, τί θὰ γίνης μὲ τέσσερα παιδιά, ποῦ θὰ πᾶς;»

Στιγμὲς φαρμακωμένες, καὶ τὰ σκυλιὰ ἀκόμα οὐρλιάζανε. Καὶ τὸν λέγει ἡ μητέρα μου: «Ὅταν σᾶς μιλοῦσα καὶ σένα καὶ στ' ἀδέρφια μου, μὲ λέγατε εἶσαι γυναίκα καὶ δὲν ξέρεις, τώρα εἴμαστε ὄλοι χαμένοι».

Τὸ πρωὶ ντυθήκαμε ὄλοι, καὶ σὰν τ' ἄρνιὰ ποῦ τὰ πᾶνε γιὰ μακελειῶ* μὲ σκυμμένα κεφάλια μαζεύτηκαν χιλιάδες ἄντρες, τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς κλείσανε στὸ στρατόπεδο. Δὲν τοὺς ξανάδαμε πιά.

Κλάματα ὄπου καὶ νὰ πήγαινες, γιατί δὲν εἶχε σπίτι νὰ μὴν ἔχη ἄντρα, παιδί. Κι ἂν βρισκόταν κανένα σπίτι χωρὶς ἄντρα, ἔκλαιγε τὴν καταστροφή. Μερικοὶ θέλανε νὰ κρῦβουνε κανένα παιδί ὡς 18 ἐτῶν, δὲν ἔβγαινε ἔξω, κρυβότανε.

Πρὶν δώσουνε τὴ διαταγὴ νὰ συναχτοῦνε οἱ ἄντρες στὸ στρατόπεδο, βγῆκε ὁ ντελάλης κρυφὰ καὶ φώναξε ὅσοι μποροῦνε νὰ φύγουνε ἄς φύγουνε ἀμέσως, γιατί θὰ γίνῃ ἀποκλεισμός. Φώναξε σ' ἓνα μέρος καὶ κρύφτηκε, γιατί θὰ τὸν σκοτώνανε, καὶ ὁ κόσμος ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον τὸ μεταδώσανε ὅσα εἶπε ὁ ντελάλης. Τὸν ζητούσανε νὰ τὸν πιάσουν νὰ τὸν κομματιάσουν καὶ οὔτε ξαναφανερώθηκε.

Τὸ βράδυ βγάλανε διαταγή: «ὄλος ὁ κόσμος νὰ κρεμάση φανάρια» γιὰ νὰ βλέπουν νὰ κατεβαίνουν οἱ Τοῦρκοι. Τὰ ἔβαλε ὁ κόσμος. Εἶχαμε φόβο. Εἶχαμε καὶ περιέργεια νὰ δοῦμε κρυφὰ ἀπὸ καμιὰ τρύπα τῆς πόρτας, γιὰτι ἀπαγόρευσαν μόλις βασιλέψη ὁ ἥλιος νὰ μὴν ἀνοίξη καμιὰ πόρτα.

Βλέπαμε κρυφὰ τὸ στρατὸ ποὺ κατέβαινε ὄλη τὴ νύχτα· καὶ τί δὲν κατεβάζανε, ὡς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὄμορφα τὰ πρόβατα, τὰ ὄμορφα μὲ μεταξωτὸ μαλλί, στὸ κεφάλι τους ἀνάμεσα στὰ κέρατα μιὰ τούφα σὰν μετάξι! Ὅλα τὰ βλέπαμε, γιὰτι ποιὸς μπορούσε νὰ πέση νὰ κοιμηθῆ;

Ἔτσι ξημέρωσε ὁ κόσμος.

Στὰ μικρὰ μᾶς δίνανε νὰ φᾶμε ὅ,τι ἦτανε καὶ μᾶς ἔβαζαν νὰ κοιμηθοῦμε γιὰ νὰ μὴν κλαῖμε.

Ξημέρωσε. Βγήκε ὁ κόσμος ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους· ποιὸς εἶχε τὸ νοῦ του νὰ μαγειρέψη. Τί θὰ κάνουμε; Τί θὰ γίνουμε;

Ὅταν πέρασε λίγη ὥρα, βλέπομε παιδιὰ 12-14 χρονῶν εἶχανε καβάλα ἀπὸ ἓνα ἄλογο καὶ τὰ πουλούσανε 5 δραχμὲς τὸ ἓνα. Ποιὸς θὰ τὰ ἔπαιρνε; Γυρίζαμε ὄλη μέρα μέσα στοὺς δρόμους. Μόλις βράδιαζε, ὁ κόσμος μέσα. Ἐμᾶς ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἔφυγαν ὄλοι οἱ ἄντρες μας. Ἐμεινε ἓνας θεῖος μου μικρὸς 12 χρονῶν καὶ ὁ παππούς μου ποὺ ἦταν γέρος. Ἦμαστε ὄλοι μαζί σ' ἓνα σπίτι. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχανε φέρει καὶ ὄλα τὰ πρόβατα ἀπέξω καὶ τὰ βάλανε μέσα σὲ κάτι στάβλους καὶ ἐκεῖ τοὺς ρίχνανε νὰ τρῶνε ξερὲς τροφές. Αὐτὰ τὰ ζῶα φάγανε τὸν παππού μου καὶ τὸν μικρὸ θεῖο μου Φώτη.

Περνοῦσαν οἱ μέρες, καὶ ὁ παππούς μου τὰ λυπήθηκε κλεισμένα τόσα ζωντανά.

— Παιδιά, ἐγὼ μὲ τὸν Φώτη θὰ βγάλω τὰ πρόβατα στοὺς μύλους καὶ θὰ τ' ἀφήσω νὰ φύγουνε ὅπου θέλουνε, καὶ ὅταν ἔρθω θὰ δοῦμε τί θὰ κάνουμε. Σήκω, κόρη μου —λέει τῆς μητέρας μου— νὰ ζυμώσης· ὅπου πᾶμε νὰ πάρουμε μαζί μας ψωμί, γιὰτι ἔχομε καὶ μικρὰ.

Ἐφυγε.

Ἦταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸν εἶδαμε, μαζί μὲ τὸ μικρὸ του

γιό. Τὸν πῆρε μαζί του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ. "Ἐβγαλε τὰ πρόβατα ἔξω στοὺς μύλους. "Αχ, δὲν τὸ περίμενε. Κατέβαιναν οἱ Τοῦρκοι ἀγριεμένοι. "Ὅποιον βρῖσκανε τὸν σκοτόνανε μὲ τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο. Ἐκεῖ σκότωσαν καὶ τὸν παπποῦ μου καὶ τὸν μικρὸ μου θεῖο.

"Αδिका περιμέναμε. Βλέπαμε τοὺς δρόμους. Ζύγωσε ἡ μάνα μου κι ἐτοίμασε λίγα ρούχα σ' ἓνα τσουβάλι καὶ τρία ψωμιά καὶ καμιά ὀκτὸ τυρὶ γιὰ νὰ τὰ πάρουμε. Περιμέναμε μέχρι τὸ βράδυ. Τίποτα, ὁ παπποῦς μὲ τὸ παιδί ποῦ νὰ φανῇ.

"Ἡ γειτονιά ἄδειασε. Δώσανε διαταγὴ ὁ κόσμος νὰ κατέβῃ πρὸς τὴ θάλασσα. Μείναμε ἡ μόνη οἰκογένεια. Ἡ μάνα μου τί νὰ δῆ, ποῦ εἶμαστε τρία μικρὰ κορίτσια καὶ ἓνα ἀγόρι ἀσαράντιστο; "Ἡ τὴ γιαγιά μου ποῦ ἔκλαιγε τὰ παιδιά της, ὄλοι λεβέντες, ἄλλοι ἄρραβωνιασμένοι καὶ ἄλλοι λειύτεροι, ἢ τὸν παπποῦ μου μὲ τὸ παιδί ποῦ ἔφυγε καὶ τὸν περίμενε ὥρα μὲ τὴν ὥρα, ἢ τὸ θεῖο μου Κωστή ποῦ τὸν εἶχαμε κρυμμένον. Οἱ στιγμὲς χρειάζονταν θάρρος. Φύγανε οἱ ἄντρες. Ἐπρεπε νὰ γλιτώσῃ τὰ παιδιά της. Πιάνει μᾶς βάζει ἀπὸ τρεῖς φορεσιὲς ἀσπρόρουχα καὶ ἀπὸ πάνω μιὰ φούστα κόκκινη καὶ στὰ τρία κορίτσια, γιὰ νὰ μᾶς γνωρίζῃ ὅταν πηγαίναμε μέσα στοὺς πλῆθος. Ντύσαμε καὶ τὸ θεῖο καὶ τὸν κάναμε γέρο μὲ κουρέλια καὶ ἐτοιμαστήκαμε νὰ φύγουμε, γιὰτὶ σὲ ὅλη τὴ γειτονιά δὲ βρισκόταν ἄνθρωπος. Λέει τῆς γιαγιᾶς μου:

— Σήκω νὰ φύγουμε, νὰ πᾶμε ὅπου πάει ὅλος ὁ κόσμος.

Ἐκεῖνη ἔκλαιγε:

— Δὲν ἔρχομαι, φύγετε, τί τὴ θέλω τὴ ζωὴ, ἀφοῦ ὄλα τὰ παιδιά μου τὰ πῆρανε.

— Κάνε κουράγιο γιὰ τὸ τελευταῖο σου, μήπως καὶ τὸ γλιτώσουμε.

— Φύγετε. Δὲν ἔρχομαι.

"Αναγκάστηκε ἡ μητέρα μου, μᾶς πῆρε καὶ τὰ τέσσερα καὶ τὸ θεῖο μου καὶ βγήκαμε ἔξω. Κατεβαίνομε. Βλέποντας ἡ γιαγιά μου πὼς ἔμενε μόνη, σηκώθηκε κι ἀκολούθησε. Φθάσαμε ὄχι καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα, πιὸ ψηλά, μέσα σ' ἓνα σαράπ χανέ

(νομισματοκοπεῖον). Πολὺς κόσμος. Παιδιά, γέροι, τί γινότανε, τί κλάματα! Γιὰ μιὰ στιγμή ξεχάσανε ἐκείνους ποὺ πήρανε στὸ στρατό, τὰ παιδιά. Βλέπανε ἐκείνοι νὰ γλιτώσουνε καὶ τὰ μικρά τους κλαίγανε. Ἄλλὰ οἱ καημένοι πεινούσανε κιόλας, βγάζανε λίγο ψωμοτύρι καὶ κανένα σταφυλάκι καὶ τρώγανε. Χρειαζότανε καὶ κουράγιο νὰ περπατήσης.

Τὸ πρωὶ δώσανε διαταγὴ ὅλος ὁ κόσμος νὰ κατέβη στὸ μουράγιο, γιατί θὰ ἔρχονταν καράβια νὰ πάρουνε τὸν κόσμο κι ἔπρεπε νὰ περάσουμε μέσα ἀπ' ἓνα σπίτι μεγάλο δίπορτο. Ἡ μιὰ ἢ πόρτα ἔβλεπε στὴ θάλασσα καὶ ἡ ἄλλη στὴν πόλη. Πέραγαε ἕνας ἕνας. Τὸν ἐξετάζανε καὶ τὸν ψάχνανε. Παίρνανε ὅ,τι χρυσαφικὸ εἶχανε. Τοὺς γδύνανε τελείως.

Εἶχανε δύο δωμάτια, ἓνα γιὰ τοὺς ἄντρες καὶ ἓνα γιὰ τίς γυναῖκες καὶ στὸ μέσον ἀπὸ ἓνα τραπέζι μεγάλο ποὺ ἀκουμπούσανε τὰ χρυσαφικά.

Ἦρθαμε στὸ δρόμο ποὺ θὰ περνούσαμε ὅλοι. Δὲν εἶχε τόπο νὰ ρίξης οὔτε μιὰ βελόνα. Κι ἀφοῦ ἦτανε τόσος κόσμος, ἤθελε νὰ περάση κι ἓνα κάρο μὲ Τούρκους γιὰ νὰ κάνουν γοῦστο ποὺ θὰ στριμώχνονταν ὁ κόσμος, ὅσους πατοῦσε κι ὅσους ἄφηνε, δὲν τοὺς ἔνοιαζε.

Μέσα σὲ τέτοια φασαρία, βαστοῦσα κι ἐγὼ μιὰ μεγάλη λεκάνη τσίγκινη γιὰ νὰ πλένουμε τὰ πανιὰ τοῦ παιδιοῦ ὅπου μᾶς πηγαίνανε. Ἐγὼ ὅμως δὲν χωροῦσα νὰ περάσω. Ἔπεσα, σηκώθηκα, ἡ λεκάνη ἔκανε κρότο, μὲ ἀρπάζει ἓνας Τούρκος καὶ μὲ χτυπᾷ. Ἔβαλα τὰ κλάματα. Μ' ἀκούει ἡ μητέρα μου, ἔρχεται καὶ μὲ παίρνει. Δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσει ἀπὸ τὸν κόσμο κι ἀπὸ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσε. Ἐκατσε κάτω, ἔβγαλε μερικὰ ροῦχα της γιὰ νὰ μπορῇ νὰ κινιέται. Σήκωνε καὶ τὸ μωρό. Εἶχε καὶ τὸ νοῦ της καὶ σ' ἐμᾶς. Ἀπαγορευόταν νὰ φορῆς χρυσαφικά, νὰ ἔχης ἐπάνω σου ἑλληνικὲς φωτογραφίες. Ἡ μητέρα μου ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ σαστισιμάρα ξέχασε νὰ βγάλῃ ὅ,τι φοροῦσε, σκουλαρίκια, δαχτυλίδια, βέρα της. Ἦρθε ἡ ὥρα, μπαίνει μέσα στὸ σπίτι —φυλάγανε μέσα ἔξω Τούρκοι— ἔπρεπε νὰ περάση ἀπὸ τὸν ἔλεγχο. Ἐνας Τούρκος, φαίνεται ἦταν ἄνθρωπος μὲ ψυχῇ,

είδε την άγωνία της πού βαστάει παιδιά, τή γριά μάνα της, τὸ θεῖο πού τὸν περάσαμε ὡς ἐκεῖ γιὰ γέρο καὶ τῆς λέει: «Πήγαινε, κατέβα γρήγορα τὶς σκάλες καὶ φεύγα, μὴ σὲ δοῦνε».

Βγήκαμε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι χωρὶς νὰ μᾶς ψάξουνε. Κατεβαίναμε τὶς σκάλες πού ἦτανε μέχρι 15, ἴσως καὶ πιὸ πολλὰ σκαλοπάτια, ἐκεῖ ἐμεῖς τὰ τρία κορίτσια κρατούσαμε χέρια σφιχτά. Πῶς μᾶς πῆρε ὁ κόσμος μπροστά! μᾶς ἔχασε ἡ μητέρα μας. Ἐμεῖς περπατούσαμε καὶ κάναμε καὶ γοῦστο πού βλέπαμε τὰ βαπόρια, ἀπὸ ἐπάνω τὸ ἀεροπλάνο, τὸν κόσμο τὸν πολὺ, κάτω πού δὲν εἶχε τόπο νὰ περπατήσης ἀπὸ τὰ ροῦχα, γιατί τὰ κατέβαζε ὁ κόσμος, θαρροῦσε πῶς θὰ τὰ περάσει. Ἐκεῖνοι ὁμως δὲν ἄφηναν νὰ βάλῃς μέσα τίποτα. Μόνο τὸ ἄτομό σου.

Ἡ πιὸ πολλὴ ἐντύπωση πού μοῦ ἔκανε ἦταν πού ἔβλεπα ὅλα τ' ἀγόρια τῶν 18 χρονῶν νὰ εἶναι κοπέλες καμωμένα μὲ ξυρισμένο τὸ μουστάκι γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ περάσουν. Δυστυχῶς ὁμως ὅλα αὐτὰ τὰ ἔπιασαν τελευταῖα καὶ λάβανε τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο.

Ἡ μητέρα μου πού μᾶς ἔχασε τί νὰ κάνῃ, πού νὰ μᾶς ἔβρισκε; Πατοῦσε ἐπάνω στὶς κουβάρες τὰ ροῦχα καὶ κοίταζε ἓνα γύρο νὰ γνωρίσῃ τὶς κόκκινες ποδιές. Καμιὰ φορὰ μᾶς εἶδε· πῶς ἦρθε, ἓνας Θεὸς τὸ ξέρει.

Ἐβαλε ὅλες τὶς δυνάμεις, γιατί ἔβλεπε ὅτι ἦταν τελευταῖες στιγμές. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ μεταμφιεσμένοι ἔτρεχαν νὰ μπουνε μέσα, νόμιζαν ὅτι θὰ γλίτωναν. Καμιὰ φορὰ μπαίνουν μέσα κἀτι στρατιῶτες Τοῦρκοι. Κάνουν ἔρευνα στὸ βαπόρι. Ἀμέσως τοὺς ἔπιασαν ὅλους, τοὺς κατέβασαν μὲ τὰ καμουτσίκια καὶ τοὺς πήγανε στὸ ὑπόγειο, ἀπὸ τὸ σπίτι πού περνούσαμε. Ἐκεῖ τοὺς σκότωσαν ὅλους.

Βλέποντας ἡ γιαιγιά μου ὅτι πήρανε καὶ τὸν τελευταῖο της γιό, τῆς ἦρθε τρέλα. Ἐτρεχε ἀπὸ πίσω καὶ φώναζε: «Παῖδί μου, γράμμα νὰ μᾶς στείλῃς ὅπου πᾶς». Ποιὸς γύριζε νὰ δῆ;

Ὅπως κρατοῦσε τὸ τσουβάλι, τὸ λύνει, τὸ ἀδειάζει, καὶ τὰ ψωμιά καὶ τὰ λεπτὰ καὶ τὰ χρυσὰ ρολόγια τῶν παιδιῶν της, βάζει τὸ τσουβάλι στὸν ὄμο καὶ τρέχει. Ἡ μητέρα μου τί νὰ

κάνη; Ἐβλεπε πὸς τὸ βαπόρι γέμισε κι ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο. Τὴν ἀρπάζει, τὴν τραβᾷ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ κόπο μεγάλο τὴν βάζει μέσα στὸ βαπόρι καὶ μετὰ τῆς δίνει τὸ μικρὸ μωρὸ. Ἐπειτα δίνει σ' ἐμένα τὴν πιὸ μεγάλη, τ' ἄλλα τὰ δύο δὲν τὰ περνᾶνε οἱ ναῦτες, λέγανε πὸς «πολλὰ παιδιὰ ἔχεις, πέτα κανένα στὴ θάλασσα». Μὲ παρακάλια καὶ κλάματα μᾶς ἔβαλε μέσα. Μπαίνει κι ἐκείνη. Ἦταν ἡ τελευταία πού μπήκε κι ἀνεβάσανε τὶς σκάλες. Ἐδῶ μόνον βοήθησε ἡ τύχη καὶ δὲν ἔμεινε κανένα παιδί ἐξω.

Ὁ κόσμος πού ἔμεινε, τὸν βάλανε οἱ Τοῦρκοι μπροστὰ σὰν πρόβατα μὲ τὰ μαστίγια, κλάματα, φωνές. Θεέ μου, τί κακὸ μεγάλο καὶ ἀξέχαστο ἔγινε ὅταν ἔφευγε τὸ βαπόρι. Ἐβλεπες μιὰ ἀκρογιαλιά μὲ χιλιάδες μπόγους ροῦχα καὶ τὸν κόσμο πού ἔκλαιγε καὶ τραβοῦσε τὰ μαλλιά του.

Τώρα μέσα στὸ βαπόρι νὰ πεινοῦμε καὶ νὰ φωνάζουμε ψωμί. Ποιὸς νὰ δώση στὸν ἄλλον; Κανένας. Μᾶς ἔλεγαν: «Κάντε ὑπομονή, θὰ ἔβγουμε γρήγορα νὰ σᾶς δώσουμε νὰ φάτε». Ἐγὼ πιὸ μεγάλη καταλάβαινα, δὲ μιλοῦσα. Τ' ἄλλα ὁμως ἔκλαιγαν. Δὲν καταλάβαιναν, ἦταν μικρά, καὶ τὸ πιὸ μωρὸ κρεμόταν στὸ βυζὶ τῆς μητέρας, ἀλλὰ τί γάλα, εἶχε νὰ φάη τόσες μέρες! Εἶχε νὰ βάλῃ κάτι στὸ στόμα της.

Ἐκεῖ πού καθόμουνα ἐγὼ, πλάι μου ἦταν μιὰ γυναίκα. Εἶχε στὰ γόνατά της δυὸ μπόγους, ὁ ἓνας ἦταν ροῦχα καὶ ὁ ἄλλος τὸ παιδί της. Αὐτὴ ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὸ κλάμα της εἶχε ἀποκάνει καὶ θέλησε νὰ πετάξῃ τὸν μπόγο τὰ ροῦχα στὴ θάλασσα, κι ἀπὸ τὴν σαστιμάρα της πετάει τὸ μωρὸ της. Δὲν τὴν προλάβανε οἱ ἄλλες. Τί ἔγινε ἔπειτα δὲν λέγεται. Καὶ ποιὸς ξέρει ἂν ἔζησε κι ἐκείνη.

Τὴ νύχτα μᾶς ἔβγαλαν στὴ Μυτιλήνη. Ἄλλα βαπόρια πήγανε στὴ Σάμο, ἄλλα στὴν Κρήτη. Σκόρπισαν τὸν κόσμο ἐδῶ κι ἐκεῖ. Σ' ἓνα μέρος δὲν ἦταν δυνατὸν ὄλοι νὰ χωρέσουμε. Ἐμᾶς, μόλις μᾶς ἔβγαλαν στὴ Μυτιλήνη, μᾶς πήγανε σ' ἓναν κῆπο. Ἦτανε βράδυ. Ἐκεῖ ξενοχτήσαμε, χωρὶς σκεπάσματα. Ἀπὸ φαῖ, μᾶς ἔδωσαν ψωμί καὶ ρέγγες. Φάγαμε. Ὅταν ξημέρωσε,

τότες ρώτησε ή μητέρα τή γιαγιά μου πού είναι τὰ λεπτά, πού είναι αὐτὰ πού ἦταν μέσα στοῦ τσουβάλι; Ἐκείνη σήκωνε τοὺς ὤμους. Δὲν καταλάβαινε τίποτα. Καλὰ πού εἶχε ή μητέρα λίγα λεπτά μέσα στὸν κόρφο της καὶ σηκώθηκε νὰ μᾶς πάρη λίγο ψωμί καὶ φαί. Κοιτάζαμε πού θὰ κατασταλάξουμε.

Ἡ μητέρα μου γνώριζε καλά τή Μυτιλήνη ἀπὸ τὸ '14 πού ἔγινε ὁ πρῶτος διωγμός. Τότε μέναμε σ' ἕνα χωριό της, Μιστεγνά. Τὴν ὥρα πού ἔσαχνε νὰ βρῆ ἕναν ἀραμπά,* βρίσκει ἕναν γείτονά της ἀπὸ τὸ Ἄιβαλί καὶ τὴν κατάφερε, ἔπιασε ἕναν ἀραμπά, μπήκαμε ὄλοι μέσα καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὸ χωριό.

Κατὰ τὸ βράδυ, φτάσαμε. Τί νὰ δοῦμε. Ἐνα χωριό μὲ πολὺ λίγα σπίτια κοντὰ στὴ θάλασσα. Κάνα δυὸ ἐλαιοτριβεῖα, μόνον πού εἶχε πολλὰ σύκα. Ὅταν εἶδε ή μητέρα τὸ χωριό, τὸν λέγει: «Ἄχ, μ' ἔκαψες. Πού εἶναι ὁ κόσμος ὁ πολὺς, νὰ πάγω νὰ δουλέψω γιὰ νὰ ζήσω τὰ παιδιά μου; τί θὰ κάνω ἐδῶ;»

Τέλος, μέinaμε στὸ σπίτι του ἐκεῖνο τὸ βράδυ, καὶ πρῶι πρῶι τὸν λέγει: «Πήγαινε νὰ μὲ βρῆς ἕνα καῖκι, νὰ φύγω πίσω στὴ χώρα. Δὲν στέκω οὔτε στιγμή». Πηγαίνει ἐκεῖνος, βρίσκει ἕνα καῖκι καὶ μπαίνομε μέσα. Θέ μου, δὲν τὸ ξεχνῶ, παρόλο πού ἴμουνα μικρή, ὅταν ἀνοιχτήκαμε λίγο, τὸ καῖκι σταμάτησε γιατί δὲν εἶχε καθόλου ἄέρα. Στὸ μισὸ δρόμο μᾶς ἔβγαλε ἔξω. Πήγαμε στὴ χώρα μὲ τὰ πόδια. Στὸ δρόμο καθίσαμε κάτω ἀπ' ἕνα δέντρο νὰ φᾶμε λίγο ψωμί, τυρί, λίγες ἐλιές καὶ νὰ ξεκουραστοῦμε. Ὑστερα ξεκινήσαμε. Πῶς πήγαμε... Φτάσαμε στὴ χώρα τὴν ὥρα πού θέλανε οἱ ἀραμπάδες νὰ φύγουνε γιὰ τὰ χωριά.

Αὐτὴ τὴν ὥρα βρίσκεται ἕνας κουμπάρος μας —τῆς μικρῆς μου ἀδελφῆς ὁ νουνός— καὶ μᾶς βοήθησε. Μᾶς πῆρε καὶ μᾶς ἀνέβασε στὸ χωριό του. Μᾶς ἔδωσαν ἕνα δωμάτιο, κάτι στρωσίδια, πᾶτα, τσουκάλι, ὅ,τι χρειάζεται ἕνας ζωντανὸς ἄνθρωπος. Μᾶς βοήθησαν.

Γιὰ μιὰ στιγμή ξεχάσαμε τὸν πόνου τοῦ χωρισμοῦ καὶ τὸ διωγμὸ ἀπὸ τὴ γλυκιά μας πατρίδα, κι ἄρχισε ὁ ἀγῶνας τῆς ζωῆς. Πῶς νὰ δουλέψη μιὰ γυναίκα καὶ νὰ ζήση ἔξι ἄτομα; Ἐρχότανε οἱ γειτόνισσες, οἱ κουμπάρες, τὰ λέγανε, γιατί δὲν

εἶχανε τελειωμό· πότε κλαίγαμε, καμιά φορά ξεχνούσαμε και τοὺς πόνους και γελούσαμε.

Τέλος, με βάσανα πολλὰ μεγαλώσαμε τὰ τρία κορίτσια· μόνον τὸ ἀγόρι μας δὲν ἄντεξε, γιατί ἔφαγε γάλα τόσο πικραμένο ἀπὸ τὴ μάνα του, ξαφνικὰ πέθανε. Μείναμε ὄλο γυναῖκες. Χωρὶς πατέρα. Μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο μας Ἄιβαλί, πὺ μόνον ὅταν πεθάνω θὰ παύσω νὰ τὸ θυμᾶμαι.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ λαϊκῶν ἀφηγήσεων Ὁ Κοινὸς Λόγος)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ὁ Διγενῆς

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη,
κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Και τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια,*
τῆς λεβεντιάς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὀμορφιάς τὴν πούλια.

Καί σά νά μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι,
ὁ Ἄκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη.

— Ὁ Ἄκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιζες καὶ δὲ μ' ἔνωσες
στὰ μαρμαρένια ἁλώνια;

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη*
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.*
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι*)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ

Προσωπική προσβολή

Ο συγγραφέας, πηγαίνοντας απ' την Αθήνα για τὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, στὶς ἀρχὲς τοῦ 1941, σταματᾷ μὲ τοὺς συναδέλφους του γιὰ λίγες ὥρες στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφτῆ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὴ μεγάλη βυζαντινὴ ἐκκλησίαι τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ζήσει ἓνα βομβαρδισμό τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ ἰταλικά ἀεροπλάνα.

ΟΙ ἌΛΛΟΙ δὲν ξέρω τί δουλειὰ εἶχαν, κι ἔτσι πῆγα μόνος μου στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

Τί ἡσυχία, τί γαλήνη ποὺ βασίλευε ἐκεῖ μέσα —τί ἀπόκοσμη δροσιὰ καὶ γλυκὸ ἡμίφως κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους θόλους, πάνω στὴ γυμνὴ πλακόστρωση, ὅπου τὰ βήματά μου, μὲ τὶς βαριὲς μπότες, κάνανε τέτοια βαθιὰ ἤχώ! Κάνοντας ἓνα βῆμα, περνώντας τὴν πόρτα, ἀπ' τὸ μικρὸ κηπάκι ποὺ τὴν περὶζωνε καὶ ὅπου παιδιὰ κυνηγοῦνταν καὶ φώναζαν, βρέθηκα μέσα σ' ἓναν ἄλλο κόσμο, ἔτσι σὰ στὸν ἄυλο* κόσμο τῆς Ἱστορίας —σὰν κι ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἤμουν παρὰ ἓνα ἀργοπορημένο κομμάτι τῆς, ποὺ ἔφτανε, ἐπιτέλους, γιὰ νὰ σβῆσῃ καὶ νὰ χαθῆ ἡρεμα μέσα σ' αὐτὴν.

Ἡ ἐκκλησία ἦταν ἐντελῶς ἔρημη, ἢ κάπου ἐκεῖ πέρα στὸ σκοτεινὸ ἱερὸ φάνηκε μιὰ στιγμὴ ἢ σιλουέτα ἑνὸς ἱερωμένου, ποὺ ὕστερα κάπου χάθηκε.

Ναί, ἦταν ἡ πρώτη φορά, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, ὕστερ' ἀπὸ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ποὺ ἔνιωθα κάτι νὰ ξελασκέρῃ μέσα

μου, και μιὰ ἄτονη βέβαια, μὰ τόσο γλυκιὰ γαλήνη νὰ με πλημυρίζη. Δὲν ξέρω ἂν σκεφτόμουνα —μὰ μοῦ φαίνεται πὼς ὄχι. Εἶχα γίνει ἕνα μὲ τὸ ἡμίφως, μὲ τοὺς παμπάλαιους τοίχους, τὴ δροσιά, και μιὰ ἀπόκοσμη, σχεδὸν μεταθανάτια ἡρεμία μὲ λί-κνιζε.*

Ἡ πόρτα ὁμως ἄνοιξε. Οἱ συνάδελφοι μὲ φωνάζαν. Ἦταν ἄργα κι ἔπρεπε νὰ τραβήξουμε γιὰ τὸ Σταθμό.

Θὰ ἔταν μία ἢ ὦρα τὸ μεσημέρι δταν φτάσαμε ἐκεῖ. Πλήθος στρατιῶτες και ἀξιωματικοὶ περίμεναν τὰ διάφορα τρένα μὲ τοὺς διάφορους προορισμούς. Και κόσμος ντόπιος γιὰ ἀποχαιρετισμούς, και μικροπωλητὲς ποὺ ξεφωνίζανε, κι οἱ μανοῦβρες τῶν τρένων ποὺ κάθε τόσο σφυρίζανε. Ἐνα ἀληθινὸ ἀνατολίτικο παζάρι. Κι ἀπάνω ἕνας καταγάλανος ὀλοκάθαρος οὐρανὸς κι ἕνας ἥλιος σχεδὸν καλοκαιριοῦ. Ἄφου θεωρήσαμε τὰ φύλλα πορείας μας, μὲ προορισμὸ μας τὴ Φλώρινα, τραβήξαμε νὰ καθίσουμε σ' ἕνα ἀπ' τὰ πολλὰ καφενεῖα ποὺ ἔναι ἀραδιασμένα στὸ δρόμο τοῦ Σταθμοῦ, γιὰ νὰ περιμένουμε τὸ δικὸ μας τὸ τρένο ποῦ, καθὼς μᾶς εἶπαν, εἶχε μεγάλη καθυστέρηση και θ' ἀργοῦσε.

Τότε ἄξαφνα, μέσα σὲ κείνη τὴ βαβούρα* και τὴν ἀνθρωποθάλασσα, ἀντηχήσανε, ὕστερικές, οἱ σειρήνες τοῦ συναγεροῦ. Τὸ τί ἔγινε ἦτανε ἀφάνταστο. Ποῦ πῆγε και πὼς πρόφτασε νὰ φύγη και νὰ τρυπώση ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος; Τραπεζία, καρέκλες ἀναποδογυριστήκανε, και, πρὶν καλὰ καλὰ συνέλθω ἀπὸ τὸ σάστιμά μου, μὲς στὸ καφενεῖο δὲν ἤμαστε παρὰ τρεῖς: ἐγὼ, ὁ Ἱατρόπουλος, κι ἕνα γέρικο γκαρσόνι. «Δὲ θὰ πᾶς, μπάρμπα.» τὸν ρωτήσαμε. Σήκωσε τοὺς ὦμους κι ἔκανε μιὰ βαριεστισιμένη χειρονομία. «Ἄν εἶναι ἡ τύχη σου...» εἶπε.

Κι ἐγὼ δὲν εἶχα καμιὰ διάθεση νὰ πάω, κι ὁ Ἱατρόπουλος τὸ ἴδιο. Εἶχαμε βρεῖ κι ἕνα πολὺ καλὸ καραφάκι οὔζο, κι εἶπαμε πὼς θὰ ἔτανε πιὸ καλὰ γὰ τὸ πιούμε μὲ τὴν ἡσυχία μας μέσα στὴ γύρω ἡσυχία και νέκρα. Πῆγα ὡς τὴν πόρτα και κοίταξα τὴ μικρὴ πλατεία κι ὅσο κομμάτι δρόμος φαινότανε. Οὔτε ψυχή. Μόνο ποῦ και ποῦ κανένας χωροφύλακας ξετρύπωνε ἀπ' τὸ κα-

ταφύγιό του κι έδινε μερικά προστάγματα πού έπιτείνανε ακόμα περισσότερο την έντύπωση τής νέκρας, γιατί, μη βλέποντας ψυχή, νόμιζες πώς απευθύνονται στο κενό. Μόνο άπέναντι στην πόρτα του καφενειού ένα άλογο με τó έγκαταλειμμένο κάρο του μασουλούσε άνυποπτο και κάπως αϊώνιο, με τή μούρη χωμένη μες στο σακούλι πού του 'χανε κρεμάσει στο λαιμό. Καμιά μύγα τó ένοχλούσε, τίνιζε και σήκωνε τότε τó κεφάλι, μισόκλεινε τó μπρός ή τó πίσω γόνατο, ανατρίχιαζε τά καπούλια* του, κουνουσε τήν ουρά του, και πάλι τó μασούλισμα, ή άκινησία κι ή άπερίγραφτη νέκρα.

Οί κινητήρες τών άεροπλάνων άκουστήκανε άξαφνα —και σχεδόν άμέσως τά δικά μας άντιαεροπορικά.

«Τó νταραβέρι* άρχίζει» είπα.

Ή άλήθεια είναι πώς, φτάνοντας άπ' τήν 'Αθήνα, πού επί τρεις μήνες περίπου είχαμε συναγερμούς, μα δέν είχαμε δεί ποτέ άποτελέσματα άεροπορικών έπιδρομών, τó 'παιρνα τó πράμα πολυ πιό έλαφρά άπ' όσους καθόντουσαν έδω, πού είχανε ήδη δοκιμαστή, και άγρια πολλές φορές. Δέν ήταν λοιπόν θάρρος άπό μέρος μας, αλλά μάλλον άγνοια —άν και ξεχασα νά πω πώς αυτές τίς δυό μέρες πού έτσι άσκοπα περιπλανιόμαστε μες στη Θεσσαλονίκη, είχαμε δεί άρκετά τραγικά θεάματα: σπίτια καταγκρεμισμένα, βαθιούς λάκκους άπό βόμβες, άλλα σπίτια πού τούς έλειπε όλη ή στέγη —κι εκείνο πού μου 'κανε τήν πιό παράξενη έντύπωση: σπίτια δίπατα ή τρίπατα κομμένα έγκάρσια άπό πάνω ως κάτω σα με μαχαίρι, πού τούς έλειπε όλη ή πρόσοψη και πού, χάσκοντας έτσι, αφήνανε νά βλέπη κάθε διαβάτης, κάθε ξένος, ό,τι ως μια όρισμένη στιγμή ζηλότυπα φρουρούσανε άπό κάθε άδιάκριτο μάτι, όλη τήν έσωτερική ζωή τους. Αυτά τά κάδρα πού κρέμονταν ακόμα πάνω στους χρωματιστούς, λαδομπογιατισμένους τοίχους τού άλλοτε σαλονιού, αυτό τó συζυγικό κρεβάτι με τά μαξιλάρια, τά κεντημένα σεντόνια και τίς κουβέρτες, άνάστατες βέβαια, αλλά πάντως στη θέση τους, πού με τά τρία πόδια άκουμπούσε ακόμα στο άπομεινάρι τού πατώματος τής κρεβατοκάμαρας, ένώ τó τέταρτό του μετεωριζό-

τανε στο ρήγμα, στο κενό, αυτές οι μεγάλες κορνιζαρισμένες μεγεθύνσεις φωτογραφιών κάποιας γιαγιάς, κάποιου παππού, άκαλαίσθητες* όπως συνήθως, ξασπρισμένες απ' τον καιρό, και που κοιτούσανε τώρα, ὄσκολα κι αυτές, μὲς στο κενό, ἢ τὴν ξένη, τὴν ἀδιάφορη κίνηση τοῦ δρόμου, αὐτοὶ οἱ καναπέδες ποὺ κάνανε θαύματα ἰσορροπίας, ἕνας πολυέλαιος, κι ἕνα πιάνο ἀκόμα στο τρίτο πάτωμα... Βέβαια, τὰ 'χα δεῖ ὄλ' αὐτά, κι ἀκόμα τὰ μαῦρα καὶ παιδεμένα σὰν ἀπὸ σπασμούς ρολὰ τῶν καταστημάτων, ποὺ εἶχανε ξεφύγει ἀπ' τὴν πόρτα ποὺ φυλάγανε καὶ ποὺ τὰ συγκρατοῦσε ὀρθὰ ἄλλοτε, τὶς σβησμένες πυρκαγιές, τοὺς μαύρους τοίχους, τὸ παράξενο βλέμμα ἐκείνων ποὺ ψάχνανε μὲς στὰ συντρίμια —μὰ τὰ 'χα δεῖ, ὅπως εἶπα, σὰν ἕνα θέαμα ξεπερασμένης πιά ἱστορίας, κι ὄχι σὰ στιγμὴ ζωῆς ὅπου συμμετεῖχα. Κι αὐτὸ ἦταν μιὰ μεγάλη διαφορά.

Μὰ ὁ βομβαρδισμὸς καὶ τὸ ἀντιαεροπορικὸ (δὲν μποροῦσα ἀκόμα νὰ ξεχωρίσω τοὺς δυὸ θορύβους) ἀκούγονταν κάπου σὰν πολὺ μακριά. Ξαναγύρισα στὴ θέση μου στο τραπεζάκι μας μὲ τὸν 'Ιατρόπουλο, καὶ πῖναμε ἡσυχα τὸ οὐζάκι μας, γελώντας μὲ τοὺς ἄλλους δυὸ συντρόφους μας ποὺ 'χανε γίνει πράγματι καπνός, μπρὸς ἀπ' τὰ μάτια μας, μὲ τὸ πρῶτο σκούξιμο τῆς σειρήνας.

«Λαγοί! 'Αέρας! Καπνός! Λούηδες!» γελοῦσε ὁ 'Ιατρόπουλος κορδωτὸς στὴν καρέκλα του, σηκώνοντας τὸ ποτηράκι του μὲ κείνη τὴν περιέργη ἀκαμψία ποὺ τὸν χαρακτήριζε.

Θέλησα νὰ βγῶ στὴν πίσω αὐλὴ τοῦ κέντρου, καὶ τὸ γκαρσόνι μοῦ 'δείξε τὸ δρόμο ἀπ' τὴν κουζίνα. Ἦταν ἕνα χαμηλοτάβανο δωματιάκι μὲ ἀφημένα ὄλα τὰ μπρίκια τοῦ καφέ πάνω στὴ χόβολη* ποὺ ζοῦσε ἀκόμα, κι ἀπὸ πάνω δὲν ἦταν στεγασμένο παρὰ μὲ κάτι παμπάλαιες σκεβρωμένες* σανίδες, ποὺ ἄφηναν μεγάλες χαραμάδες κι ἐβλεπες ἀνάμεσά τους τὸν καταγάλανο γυαλιστερό οὐρανὸ καὶ τὸν ἥλιο ποὺ ἔλαμπε. Μὰ ἐκείνη τὴ στιγμὴ σὰν κάτι ν' ἄρχισε νὰ γαζώνη πολὺ κοντά μου καὶ πολὺ δυνατὰ καὶ μὲ μιὰ ξετρελαμένη ταχύτητα. Κι ὥσπου νὰ κατα-

λάβω καλά καλά πώς μᾶς πολυβολοῦσαν, μιά, δύο, τρεῖς ἐκρή-
ξεις βαριές ἔσεισαν συθέμελα* ὄλο τὸ σπίτι, τόσο πού πήγα νά
πέσω καὶ μοῦ φάνηκε πὼς εἶδα τοὺς τοίχους νά πηγαινοέρχωνται
σὰ σὲ δυνατὸ σεισμό, ἐνῶ μέσα στὸ καφενεῖο, πίσω ἀπὸ τὴ
στενὴ μισάνοιχτη πορτούλα, βροχὴ ἀπὸ γυαλιὰ καὶ γυαλικά
σπασμένα ἀκούστηκε. Ἔτρεξα μέσα. Ὁ Ἰατρόπουλος καὶ τὸ
γέρικο γκαρσόνι, κατασκονισμένοι, τινάζανε ἀπὸ πάνω τους
ἀσβέστες καὶ γύψους, ἐνῶ ὄλο τὸ πάτωμα τοῦ μαγαζιοῦ εἶχε
γεμίσει γυαλιὰ. Ἡ μόμπα πού ἔχε πέσει εἶχε δημιουργήσει εὐ-
τυχῶς (καὶ δὲν ξέρω πῶς) ἓνα κενὸ ἢ ἓνα «ρεῦμα ἀέρος», καὶ τὸ
μεγάλο παράθυρο πού ἦτανε πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη μας σὰν καθό-
μαστε στὸ τραπεζάκι μας εἶχε ὀλόκληρο ρουφηχτῆ πρὸς τὰ ἔξω,
ἀλλιῶς ὁ Ἰατρόπουλος καὶ τὸ γέρικο γκαρσόνι δὲ θά ἔτανε αὐτὴ
τὴ στιγμή στὰ πολὺ καλά τους. Τὸ πάτωμα ἦταν ἀκόμα γεμάτο
μὲ πλῆθος μποτίλιες καὶ μποτιλάκια (λεμονάδες, πορτοκαλάδες,
σόδες, οὔζα), πού εἶχανε πηδήξει ἀπὸ ἓνα εἶδος ραφιοῦ καὶ πια-
τοθήκης ὅπου ἦτανε ἓνα λεπτὸ πιὸ πρὶν.

Πεταχτήκαμε πρὸς τὴν πόρτα. Ὅλο τὸ πεζοδρόμιο, ὄχι μόνο
μπροστὰ στὸ δικό μας τὸ καφενεῖο μὰ σ' ὅλη τὴ σειρά, ἦταν
γεμάτο μὲ συντρίμματα γυαλικῶν καὶ γκρεμίσματα τοίχων, πού
ἔχανε πέσει καὶ πλακώσει ὅλα τὰ καλάθια τῆς μαναβικῆς καὶ τῶν
μικροπωλητῶν πού ἦταν ἐκεῖ παρατημένα, καὶ λίγο πιὸ πέρα,
πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο τοῦ Σταθμοῦ, μεγάλες κοκκινόμαυρες φλό-
γες ὑψώνονταν στὸν οὐρανὸ μὲ πολὺ καπνὸ μαζί. Μοῦ φάνηκε
στὴν ἀρχὴ πὼς εἶχε πάρει φωτιά ὁ Σταθμὸς, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ
κατάλαβα πὼς καιγόταν κάτι ἄλλο — ἴσως καμιά πιὸ πέρα ἀπο-
θήκη, ἴσως κανένας συρμὸς.*

Βγήκα ἔξω στὴ μικρὴ πλατεία, καὶ μὲ πηδήματα σχεδὸν πε-
τάχτηκα στὴ σιδερένια γέφυρα πού ἐνώνει τὶς δυὸ ἀποβάθρες.
Εἶχα μιὰν ἀπαραίτητη ἀνάγκη νά δράσω, κάτι νά κάνω. Δὲν
μποροῦσα σὲ τέτοια στιγμή ν' ἀνεχθῶ τὴν ἀκίνησια.

Ἦταν τρία κλειστὰ φορτηγὰ βαγόνια γεμάτα μὲ σιδερένια
βαρέλια πίσσα ἢ γκρέσα,* πού, ἔχοντας κιόλας ἀναλιώσει, ἄρ-
χιζε νά τρέχη φλεγόμενη παντοῦ. Ἡ «ὕπηρεσία κατασβέσεως

του πυρός» ήταν εκεί και πολέμαγε να έντοπίση τή φωτιά, γιατί υπήρχε μεγάλος κίνδυνος να μεταδοθῆ και στά υπόλοιπα βαγόνια κι από κεῖ στίς δίπλα ἀποθήκες. Ἦταν μιὰ σπασμωδική δουλειά, μιὰ δουλειά σέ στιγμὴ πανικοῦ ἢ πάντως ὄχι «έν ψυχρῷ νῶ». Ἔτρεξα κι ἐγὼ ἐκεῖ, ἔσυρα κι ἐγὼ τοὺς σωλῆνες μὲ τὸ νερὸ ποὺ κάπου σκαλώνανε, ἔσπρωξα κι ἐγὼ, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους στρατιῶτες τῆς ὑπηρεσίας, τὰ βαρέλια ποὺ φλογίζονταν. Ἦταν μιὰ ζέστη ἐκεῖ κοντὰ κι ἕνας καπνός, ποὺ δὲν μπορούσες ν' ἀναπνεύσης και δὲν ἔβλεπες μπροστά σου.

Ἡ φωτιά ὁμως έντοπιζόταν, λιγότευε, ἔσβηνε. Εἶχαν ξεκόψει πιά τὰ τρία φλεγόμενα βαγόνια ἀπ' τὸν υπόλοιπο συρμό. Ὅλοι ἤμαστε μαυροί, λαχανιασμένοι, στουπὶ* στὸν ἰδρώτα. Χαιρέτισα, μὲ χαιρέτισαν, κι ἔφυγα. Εἶχα κάνει ὄ,τι περνούσε ἀπὸ τὸ χέρι μου. Καὶ ζαναγύρισα στὴν παρέα, στὸ καφενεῖο.

Ἡ λήξη τοῦ συναγερμοῦ εἶχε σημάνει πιά. Ἡ μικρὴ πλατεία κι ὁ δρόμος ἄρχισαν μεμιᾶς πάλι νὰ μυρμηγκιάζουν. Ὁ Ἰατρόπουλος, ποὺ μ' εἶχε χάσει, ἀνησυχοῦσε. Ὁ Μεντόγιαννης κι ὁ Στελλάκης ἦταν φουρκισμένοι ποὺ δὲν τοὺς ἀκολουθήσαμε στὸ καταφύγιο. «Αὐτὰ εἶναι βλακεῖες» ἀποφαίνονταν. «Βέβαια, γιατί ὄχι; Μπορεῖ, ἔλεγα μέσα μου. Κι ὁμως, αὐτὰ εἶναι τὰ ὄ ρ α ῖ α . »

Σὲ λίγο ἀκούστηκε κάποιον σφύριγμα. Ἦταν τὸ τρένο μας. Φορτωθήκαμε ὅπως ὅπως, βιαστικά, τὰ σακίδια, τοὺς μανδύες, τίς κουβέρτες, και τραβήξαμε πρὸς τὸ Σταθμό. Ἐκεῖ ἔφταναν πιά οἱ πρῶτες εἰδήσεις γιὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ βομβαρδισμοῦ. «Ἐπесе ἐκεῖ» ἔλεγε ὁ ἕνας. «Ὅχι, ἔπесе ἐκεῖ» ἔλεγε ὁ ἄλλος.

Ἦμαστε πιά μὲς στὸ βαγόνι, ὅταν ἔμαθα πὼς εἶχε πέσει βόμβα και στὴν Ἁγία Σοφία, σ' αὐτὴ τὴν παλιὰ βυζαντινὴν ἐκκλησία, ποὺ φαινόταν πιά ἔξω ἀπὸ κάθε χ ρ ὄ ν ο και τίς περιπέτειές του, και ποὺ μόλις τὸ πρῶι, ἕνα δυὸ ὥρες πρωύτερα, μοῦ ἔχε δώσει, μὲ τὴ σιωπὴ ποὺ τὴν τύλιγε, μιὰ τόσο ἀπόκοσμη* γαλήνη.

Ναί, εἶχε πιά ἀρχίσει ὁ Πόλεμος γιὰ μένα.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Τὸ πλατὸν ποτάμι*)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

Ἀνθρωποι καὶ σπίτια

Τὸ 1941, σ' ἓναν ἀεροπορικό βομβαρδισμό τοῦ Πειραιᾶ, γκρεμίζεται, μαζί μὲ πολλά ἄλλα, καὶ τὸ σπίτι μιάς φτωχῆς ἐργατικῆς οἰκογένειας. Τὴν ὥρα τοῦ βομβαρδισμοῦ, τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας αὐτῆς ἦταν στὸ διπλανὸ καταφύγιο καὶ ἔτσι σώθηκαν, ἀλλὰ ἔχασαν σχεδὸν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους. Τελικά, ἀναγκάζονται, κατανικώντας πολλὲς δυσκολίες, νὰ ἀνέβουν στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ στήσουν ἐκεῖ νέο νοικοκυριό.

Ὁ σπίτι ἐκεῖνο βρισκόταν σ' ἓναν κάθετο δρόμο ποῦ ἔβγαζε στὸ λιμάνι, καὶ ἔπεσε μιὰ νύχτα ποῦ βομβαρδίσανε τὸν Πειραιά. Ἦταν παλιὸ καὶ σκόρπισε. Μείνανε μόνο τὰ δοκάρια ἀπ' τὸ χαγιάτι μὲ τζαμαρία, στηριγμένη σ' ἓναν μισογκρεμισμένο πλαγιανὸ τοῖχο. Τὴ νύχτα ποῦ γκρεμίστηκε, βρισκόντουσαν ὄλοι στὸ καταφύγιο τοῦ ξενοδοχείου. Κι οἱ ἐπαρχιώτες ποῦ φτάσανε κεῖνο τὸ βράδυ μὲ τὸ βαπόρι, καὶ οἱ ἔμποροι καὶ κάτι γυναῖκες ποῦ ὄλο φοβόντουσαν καὶ ξεφωνίζανε ὅταν ἀκούγανε τ' ἀεροπλάνα καὶ τὶς κανονιές. Μὲ τὶς βόμβες, ὁ τόπος σάλεψε ἀπ' τὰ θεμέλια του, ἡ λάμψη φάνηκε σὰν ἀστραπή, καὶ ὄλοι νομίσανε πὼς θαφτήκανε γιὰ πάντα κειμέσα ἀπ' τὸ τράνταγμα καὶ τὴ βοή ποῦ κάνανε οἱ πέτρες ποῦ κατρακυλούσανε. Ὁ πατέρας τῆς Ἀγγελικῆς ἀνέβηκε σιγὰ τὶς σκάλες καὶ εἶδε τὸ δρόμο, μὰ ὅταν κατέβηκε πάλι ἢ μάνα ρώτησε τί ἔγινε, καὶ ἀπ' τὴ φωνή του κατάλαβε πὼς τὰ πράματα δὲν ἦταν πιά ὅπως πρὶν. Τῆς εἶπε μιὰ δικαιολογία, πὼς

τάχα έπεσε, καθώς φαίνεται, τὸ σπίτι τῆς γωνίας, «μπορεῖ καὶ κανένα ἄλλο, μὰ ἔχει ἔξω πολὺ χῶμα, εἶναι καὶ κατασκότεινα καὶ δὲν μπορῶ νὰ δῶ...». Τὸ φῶς εἶχε σβῆσει στὸ ὑπόγειο τοῦ ξενοδοχείου, κι ἀπ' τὶς φωνὲς μόνο μποροῦσες νὰ ξεχωρίσῃς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ πατέρας ρώτησε τὴ μητέρα ἂν εἶχε πάρει ἀπ' τὸ σπίτι καμιὰ κουβέρτα. «Ναί, δύο» εἶπε ἡ μητέρα. «Φορᾷς φουστάνι;» τὴν ξαναρώτησε. «Εἶμαι μὲ τὴ ρόμπα» εἶπε αὐτή. Ὑστερα ἡ Ἀγγελικὴ ἔνιωσε τὸ χέρι τοῦ πατέρα της νὰ τὴν ψάχνῃ στὸν ὄμο γιὰ νὰ δῆ τί φοράει. Ἡ μητέρα της τὸν ξαναρώτησε τί ἔγινε, μὰ τὰ τραντάγματα καὶ τὰ κανόνια ἦταν ἀκόμα πολὺ δυνατὰ κι οἱ φωνὲς στὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο δὲν ἀφήνανε ν' ἀκούσῃ τί εἶπε ὁ πατέρας.

Ὅταν τέλειωσε τὸ κακὸ καὶ φύγανε τ' ἀεροπλάνα, ἡ μητέρα εἶπε νὰ σηκωθοῦνε νὰ πᾶνε σπίτι τους, μὰ ὁ πατέρας τὴν κράτησε ἀπ' τὰ μπράτσα καὶ τὴν ἔσπρωξε μὲ δύναμη γιὰ νὰ καθίσῃ πάλι. «Ἐδῶ θὰ μείνουμε;» «Ναί, ὡς τὸ πρωί. Νὰ φέξῃ πρῶτα, γιατί μπορεῖ νὰ ἀκολουθᾶνε κι ἄλλα ἀεροπλάνα καὶ θὰ ἴναι φασαρία νὰ ξαναρχόμαστε.» Ἡ Ἀγγελικὴ τὸ κατάλαβε κι ἔχωσε τὰ μούτρα της στὸν κόρφο τοῦ πατέρα. Μείνανε κι ἄλλοι στὸ ὑπόγειο ὅλη τὴ νύχτα. Κλαίγανε καὶ κάτι μωρὰ πιὸ πέρα, σκληρίζανε* κι οἱ γυναῖκες, ὅλοι φωνάζανε νὰ γίνῃ ἡσυχία κι ἔτσι ἡ φασαρία μεγάλωνε. Κάποιοι εἶπε δυνατὰ πὼς ἔπεσε τὸ ἀπέναντι σπίτι, κι ἀμέσως ἡ μητέρα ἄρχισε νὰ κλαίῃ. Τὰ χαράματα, μόλις ἔφεξε λίγο, ἡ Ἀγγελικὴ κι ἡ μητέρα της καταλάβανε πὼς μείνανε μόνο μὲ δυὸ κουβέρτες καὶ μὲ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσαν. Κάτσανε στὰ σκαλοπάτια μιᾶς ἀποθήκης, γιατί ὁ πατέρας φώναζε νὰ μὴν πλησιάσῃ κανεὶς, μὴν τοῦ ῥθῃ καμιὰ πέτρα στὸ κεφάλι. Τὸ χαγιάτι μὲ τὴ μεσημβρινὴ τζαμαρία κρεμότανε σὰ σὲ κλωστή, μισόγερτο, λὲς καὶ χαιρετοῦσε αὐτοὺς ποὺ φεύγανε.

Ἡ Ἀγγελικὴ κι ἡ μητέρα ρίζανε ἀπὸ μιὰ κουβέρτα στὶς πλάτες τους, γιατί ἔκανε ψύχρα, κι ὁ πατέρας πῆγαινε πάνω κάτω καὶ ρωτοῦσε καὶ ἔτρεχε νὰ δῆ τί θὰ γίνῃ, τί γίνεται πάντα ὅταν μένη κανεὶς χωρὶς σπίτι. Ἄλλοι λέγανε πὼς περνᾶνε στρατιωτικὰ συνεργεῖα καὶ ρίχνουνε τοὺς ἐτοιμόρροπους τοίχους, μὰ

ἄλλοι λέγανε πάλι νὰ μὴν περιμένουνε, γιατί τὰ θύματα εἶναι πολλὰ καὶ ὄλα τὰ συνεργεῖα δουλεύουνε νὰ ξεθάψουνε τοὺς πλακωμένους. Ὁ δρόμος εἶχε κλείσει ἀπ' τὶς πέτρες καὶ τὰ χώματα. Ὁ χώρος πού 'πιανε τὸ σπίτι τοὺς ἦτανε τώρα κούφιος, ἕνας σωρὸς γκρεμίσματα, καὶ τὸ γκρεμισμένο χαγιάτι ἐτοιμο νὰ σωριαστῆ. Ἐκεῖ ἀπάνω, τὰ παιδιὰ παίζανε μὲ τὶς ζωγραφιῆς καὶ χαζεύανε μὲ τὰ καράβια. Τ' ἀπογέματα γέμιζε πάντα ἥλιο, καὶ θὰ φαινότανε παράξενο στὴν Ἀγγελικὴ ἂν τῆς ἔλεγεσ τότε πὼς δὲν μένουν πάντα τὸ ἴδιο τὰ πράματα κι οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Ἀλέκος ἔβαζε συχνὰ ἕνα χαρτί στὸ τζάμι νὰ σχεδιάσῃ, κοιτώντας ἀπὸ μέσα τὸ πλοῖο πού 'ταν στὸ λιμάνι, ὅπως ξεσηκῶνανε τοὺς χάρτες στὸ σχολεῖο. Ὅταν παιδεύτανε πολὺ κι ἔβρισκε πὼς δὲ γινόταν ἔτσι, ἔβαζε τὸ χαρτί στὰ γόνατα νὰ τὸ σχεδιάσῃ ὅπως τὸ 'βλεπε. Μὲ τὰ κατάρτια, τὰ φουγάρα, τὰ παράθυρα καὶ τοὺς ναῦτες. Ὁ Γρηγόρης χτυποῦσε τὶς πόρτες ὅταν γυρνοῦσε ἀπ' τὸ σχολεῖο, πέταγε τὴ σάκα του κι ἔτρεχε νὰ παίξῃ στὸ δρόμο καὶ στὸ λιμάνι. Καὶ τὰ δυὸ ἀγόρια φύγανε μὲ τὰ καράβια, κι ἔτσι ἡ Ἀγγελικὴ ἔμεινε μόνη. Τῆς εἶπανε, βέβαια, φεύγοντας πὼς θὰ τῆς γράφουνε ἀπὸ κάθε καινούριο λιμάνι καὶ πὼς ὅπου κι ἂν πᾶνε θὰ τῆς στέλνουνε παράξενα πράματα. Τώρα γίνεται πόλεμος, κι ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ὅπως τὴ λέγανε. Βουλιάζουνε τὰ βαπόρια, ὅπως γκρεμίζονται καὶ τὰ σπῖτια. Ὅταν φύγανε τὰ παιδιὰ μὲ τὰ καράβια, ἡ Ἀγγελικὴ διάβαζε στὸ χαγιάτι τὰ γράμματα πού στέλνανε ἀπ' τοὺς μακρινοὺς τόπους, ψάχνοντας στὸ χάρτη νὰ βρῆ ἀπὸ ποῦ στέλνουνε κάθε φορὰ τὰ χαιρετίσματα ὁ Ἀλέκος κι ὁ Γρηγόρης. Ἀργότερα καθότανε κι ὁ πατέρας στὸ χαγιάτι, κοιτώντας τὴ θάλασσα καὶ τοὺς χάρτες.

Σὰν ξημέρωσε γιὰ τὰ καλά, ἡ μητέρα εἶπε νὰ πᾶνε ἐκεῖ κοντὰ στὰ γκρεμίσματα, μήπως καὶ μπορέσουνε νὰ τραβήξουνε κανένα ροῦχο. Κι ὁ πατέρας πῆγε μαζί μὲ ἄλλους γειτόνους πού 'χανε κι αὐτοὶ θαμμένα πράματα καὶ βγάλανε ὅ,τι μπορέσανε ἀπ' τὰ χώματα. Ὑστερα πῆγε κι ἔφερε μόνος του ἕνα καρτσάκι καὶ τὰ φόρτωσε. Ἐτσι τέλειωσε πιά ἡ ζωὴ τοὺς στὸ λιμάνι. Ὅταν βάλανε τοὺς μπόγους στὸ καρότσι κι ἄρχισε νὰ σπρώχνῃ ὁ πατέ-

ρας, ἡ μάνα ἔβαλε τὰ κλάματα κι ἡ Ἄγγελικὴ γύρισε νὰ δῆ τὸ
χαγιάτι πού κρεμότανε ἀκόμα, σὰν ἀπὸ κλωστή στὰ δοκάρια
του. Δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένουμε ἄλλο, γιατί τὸ βράδυ μπορεῖ ν'
ἄρχιζε πάλι ὁ βομβαρδισμός. Κι ἀρχίσανε ν' ἀνεβαίνοινε γιὰ
τὴν Ἀθήνα.

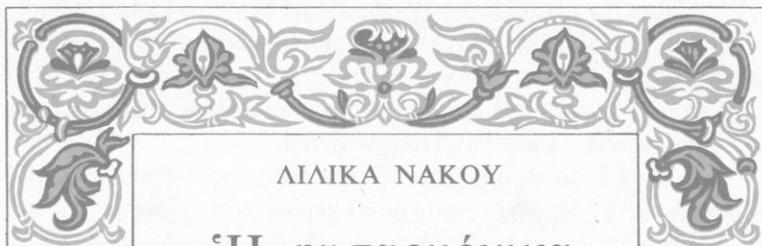
(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα "Ἀνθρώποι καὶ σπίτια")

Ἄ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

Ἄ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καὶ πῆρε τὸ φεγγάρι,
ἀκάλεσε καὶ στὴ χαρὰ συμπεθεροὺς τ' ἀστέρια·
τὰ σύγνεφα τοὺς ἔστρωσε στρώματα γιὰ νὰ κάτσουν,
τοὺς ἔβαλε προσκέφαλα τὶς ράχες ν' ἀκουμπήσουν,
τοὺς ἔβαλε καὶ τράπεζα στοὺς κάμπους τὰ λουλούδια,
τοὺς ἔβαλε φαῖ νὰ φᾶν τὸ μόσκο καὶ τὰ ἄνθια.
Κρασί τοὺς ἔδωσε νὰ πιοῦν θάλασσες καὶ ποτάμια·
κι ἀπ' ὄλα τ' ἄστρια τ' οὐρανοῦ Ἀὐγερινὸς δὲν ἔρθε·
κι αὐτοῦ πρὸς τὸ ξημέρωμα Ἀὐγερινὸς ἐφάνη·
φέρνει τὸν ὕπνο ζωντανὸ στὰ νιογάμπρα πεσκέσι,
φέρνει καὶ στοὺς συμπεθεροὺς λυχνάρι νὰ τοὺς φέξη,
νὰ φύγ'ν νὰ πᾶν στὰ σπίτια τους, τὰ νιογάμπρα νυστάζουν.

(Δημοτικὸ)

ΛΙΛΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

Ἡ φουσαρμόνικα

Τὸ διήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στὰ χρόνια τῆς ἐχθρικής κατοχῆς (1941-1944). Τότε, πάρα πολλοὶ συμπατριῶτες μας, καὶ ἰδιαίτερα τὰ μικρὰ καὶ ἀπροστάτευτα παιδιά, ὑπόφεραν ἀπὸ τὴν πείνα ἢ καὶ πέθαιναν ἀπ' αὐτή.

Ὁ ΜΟΝΟ πράγμα ποὺ δὲν ἤθελε ν' ἀποχωριστῆ ὁ Παντελής, καὶ ὅταν τὸν λούζανε καὶ ὅταν τὸν κουρεύανε, σὰν μπῆκε στὸ νοσοκομεῖο, ἦταν ἡ φουσαρμόνικά του.

Μιὰ τὴν δὲ φουσαρμόνικα, μὲ τέσσερεις πέντε τόνους, ποὺ ἔμοιαζε μὲ σουραύλι, * ἀπὸ κείνες ποὺ ἀγοράζουσε στὰ παιδιά τὶς μέρες τοῦ Ἄι-Βασίλη.

Τοῦ τὴν εἶχε, λέει, χαρίσει ὁ νουνός του... Τὴν εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, γιατί ταξίδευε, δούλευε στὰ βαπόρια... Καὶ καμιά ἄλλη φουσαρμόνικα δὲν ἔμοιαζε μ' αὐτήν...

Τὸν βάλαμε τὸν Παντελὴ στὸ κρεβάτι... Ἦταν μικροκαμωμένος, κι ἀδύνατος. Ἐμοιαζε ἀκόμη μικρότερος ἀπὸ ὅ,τι ἦταν. Ἐμοιαζε νὰ ἔναι δέκα χρονῶν, ἐνῶ ἦταν μεγαλύτερος... Μελαχρινὸ καὶ γλυκὸ παιδάκι.

Στὸ κρεβάτι του, πρὶν πέση καλὰ καλὰ, ζήτησε πάλι τὴ φουσαρμόνικα. Τοῦ τὴν κρατοῦσε μιὰ ἀδελφή, τὴν εἶχε στὰ χέρια της, μὰ αὐτὸς τὴν ἤθελε κοντά του...

«Θὰ τὴ βάλω, εἶπε, κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι...»

Μὰ σὰν τοῦ βάλανε σύντροφο μὲς στὸ ἴδιο κρεβάτι, ἀνησύχησε πῶς πολὺ —φοβήθηκε νὰ μὴν τοῦ τὴν πάρη. Τὸν ἔπιασε ἀγωνία καὶ δὲν ἤξερε ποῦ νὰ τὴν κρύψη. Μιὰ τὴν ἔβαζε κάτω

από τη μασχάλη του, μιὰ τὴν ἔκρυβε μέσα στὴν ἄσπρη πουκάμισα του. Φοβόντανε τόσο νὰ μὴν τοῦ τὴν κλέψουνε σὰ θὰ κοιμάται, πὺ ὕπνος δὲν τοῦ κολλοῦσε!

Στὸ τέλος βαρέθηκε καὶ ἀποφάσισε μόνος του νὰ ἐμπιστευθῆ τὴ φυσαρμόνικά του στὴν Προϊσταμένη.

Ἐνα πρωὶ λοιπόν, σὰν περνοῦσε ἐκεῖνη ἀπὸ κεῖ καὶ στάθηκε κομμάτι νὰ τὸν δῆ, τῆς ἔγνεψε μὲ τὸ χεράκι του νὰ σκύψη κοντά.

«Ἐχω κάτι νὰ σοῦ πῶ, τῆς εἶπε... Σκύψε κομμάτι ἀκόμα γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀκούση κανεὶς...»

Ἡ Προϊσταμένη, καλὴ γυναίκα, πὺ λυπόντανε κι ἀγαποῦσε ὄλα τὰ παιδιὰ σὰ νὰ ἔτανε δικὰ τῆς, ἔσκυψε μὲ καλοσύνη πάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ Παντελῆ.

Ὑστερα, ἡ ἴδια μᾶς εἶπε συγκινημένη τί τῆς εἶπε ὁ Παντελῆς:

«Νά, κρύψε μου, σὲ παρακαλῶ, κυρία, τὴ φυσαρμόνικά μου, νὰ μὴ μοῦ τὴν κλέψουνε... Μοῦ τὴ χάρισε ὁ νουνός μου...

Ἦτανε στὸ ὑποβρύχιο “Πρωτέας”, αὐτὸ πὺ χάθηκε στὸν πόλεμο... Μοῦ εἶχε πῆ μάλιστα, σὰν ἔφευγε γιὰ τὸ μέτωπο καὶ μὲ φιλοῦσε: Παντελῆ, ἅμα παίζης τὴ φυσαρμόνικα, νὰ ξέρης πῶς, ὅπου καὶ νὰ βρίσκουμαι, θὰ ἔρχουμαι πάντα κοντά σου!...»

«Ἐννοια σου, Παντελάκη, τοῦ εἶπε ἡ Προϊσταμένη. Μεῖνε ἡσυχος... Θὰ σοῦ τὴν κρύψω ἐγὼ τὴ φυσαρμόνικα. Καὶ ἅμα γίνης καλὰ καὶ φύγης ἀπὸ δῶ μέσα, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ δώσω...»

Μὰ ὁ Παντελῆς τὴν τράβηξε, εἶδα ἀκόμη, ἀπὸ τὴν ποδιά... Κάτι πάλι τῆς εἶπε, καὶ εἶδαμε τὴν Προϊσταμένη νὰ χαμογελᾷ καὶ ξαφνικὰ νὰ πιάνη στὰ χέρια τῆς μὲ ἀγάπη τὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ. Τὴν ἀκούσαμε νὰ τοῦ λέη:

«Ἐννοια σου, Παντελῆ... Ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ φέρνω τὴ φυσαρμόνικα νὰ παίζης, ὅποτε σοῦ κάνη κέφι... Ἐννοια σου...»

Καί, σὰν ἦρθε κοντά μας, μᾶς εἶπε:

«Ξέρετε τί μοῦ εἶπε ἀκόμα ὁ Παντελῆς;... Πῶς θέλει πότε πότε νὰ παίξη φυσαρμόνικα, γιὰτὶ φτιάχνει μοναχός του τραγουδάκια... Ἐχει, λέει, φτιάξει ἕνα τοῦ νουνοῦ του καί, ἅμα τὸ παίξη, πιστεύει πῶς ἔρχεται κοντά του...»

Τὸ βραδάκι, πὺ πῆγα νὰ τοῦ σιάξω τὸ κρεβάτι, τοῦ εἶπα:

«Λοιπόν, Παντελάκη, πότε θά μᾶς πῆς κανένα τραγουδάκι δικό σου, ἀπὸ κείνα πὺ φτιάχνεις μοναχός;»

«Μά, ἔκανε, δὲν εἶπα πὺς φτιάχνω τραγουδάκια μὲ λόγια... Μόνο τοὺς σκοποὺς ἐγὼ φτιάχνω... Βρίσκω τὸ σκοπὸ μοναχός καὶ τὸν λέω ὕστερα στὴ φουσαρμόνικα... Κατάλαβες;...»

Τὰ ἄλλα παιδιὰ γύρω, πὺ ἀκούσανε τί λέγαμε, φωνάζανε τότε:

«Ἄδελφή, πέστε στὴν Προϊσταμένη νὰ δώση μιὰ μέρα στὸν Παντελὴ τὴ φουσαρμόνικά του, νὰ μᾶς παίξῃ κάτι, νὰ περάσῃ ἡ ὥρα!»

Κοίταξα τὰ παιδιὰ... Πὺς νὰ τοὺς χαλάσῃ κανένας τὸ χατίρι;... Μοιάζανε ὀλόιδια μὲ μικροὺς ζωντανοὺς σκελετοὺς!... Τὸ πετσί στὸ κορμάκι τοὺς ἦταν τόσο τραβηγμένο, πὺ ἔλεγεσ πὺς θά σκιστῇ μόλις κουνηθοῦνε... Ἔλεγεσ πὺς τὰ κόκαλα θά βγοῦνε μέσα ἀπὸ τὸ ξεραμένο δέρμα τοὺς! Τοὺς μετροῦσεσ τὰ πλευρά... Καί, ἅμα γελοῦσανε, τότε ἦταν πὺ σου ἐρχόνταν νὰ κλαῖς, σὰν τὰ κοίταζεσ. Τραβιόντανε τὸ πετσί τοὺς ἐδῶ στὰ μάγουλα, ἔτσι πὺ σκεφτόσουνα πὺς θά πονοῦσανε, δίχως ἄλλο, καθὼς γελοῦσανε... Ἀδύνατο νὰ μὴν πονᾶνε...

Καὶ τὰ μάτια τοὺς, φλογισμένα ἀπὸ τὴν πείνα, ἦταν καρφιά—σὰ σὲ κοιτάζανε— πὺ μπαίνανε στὴν καρδιά.

Παιδιὰ ὅμως ἦτανε καί, ὅσα μπορούσανε, γελοῦσανε...

Μὰ ἦταν καὶ πολλὰ, πὺ, ἀκίνητα, ὠχρά, μὲ μάτια κλειστά, μένανε ὄρεσ ἔτσι, σὰν πεθαμένα... Γι' αὐτὸ καὶ κανένας δὲν κατὰλαβαινε πότε πεθαίνανε...

Ξεψυχούσανε ἡσυχᾶ, σὰν τὰ πουλιά... Κανένα δὲν ἐνοχλοῦσανε... Ὁ θάνατος ἀπὸ ἐξάντληση ἔρχεται σὰν ὕπνος, σιγὰ σιγὰ...

Τὴν ἄλλῃ μέρα τὰ παιδιὰ, ὅσα δηλαδὴ μπορούσανε καὶ μιλούσανε, παρακαλέσανε τὴν ἴδια τὴν Προϊσταμένη νὰ δώση τὴ φουσαρμόνικα στὸν Παντελὴ, κάτι νὰ τοὺς παίξῃ...

«Ἄμα δὲν ἔχουμε κανένα παιδι βαριά ἄρρωστο μέσα στὸ θάλαμο, τότε θά τοῦ τὴ δώσω νὰ σᾶς παίξῃ!» δήλωσε ἡ Προϊσταμένη.

Σε λίγες μέρες μέσα πεθάνανε άράδα παιδιά από εξάντληση...
"Όσα ήταν βαριά, μέσα στο θάλαμο, ξεπαστρευτήκανε... Δυσεν-
τερία* και εξάντληση από την πείνα —νά τί τὰ θέριζε...

Τὰ άλλα, όσα δέν πεθαίνανε, βλέπανε πού σηκώσανε τὰ πε-
θαμένα, και κοιτάζανε, βουβά, σά φοβισμένα πουλιά...

Ό Θεός μονάχα ξέρει τί γινόταν μέσα στην ψυχή τών παιδιών
αυτών πού άπομένανε και τί συλλογιζόντανε. Κανένα ποτές δέν
έτυχε νά μου πη τί συλλογιζόντανε, σάν έβλεπε, από τó διπλανό
κρεβάτι ή από πλάι του, νά σηκώνουν τó γείτονά του πεθαμένο...
Μόνο πού σωπαίνανε τότες, παρατήρησα, όλα... Για κάμποση
ώρα δέ μιλούσανε... Τσιμουδιά στο θάλαμο μέσα...

Μά ύστερα ξαναρχίζανε πάλι τó κελαηδητό...

Παιδιά ήταν. Δέν μπορούσαν όλότελα, ούτε για πολλήν ώρα
νά σωπάσουν...

"Έτσι λοιπόν πού πεθαίνανε άράδα τὰ παιδιά, ή Προϊσταμένη,
για νά δώση κάποια χαρά στο θάλαμο, έδωκε στον Παντελή, ένα
άπόγεμα, νά παίξει φουσαρμόνικα...

Θυμάμαι, ήταν ένα ώραίο δειλινό, άρχή τής άνοιξης. Είχαμε
άνοίξει τὰ παράθυρα προς τόν κήπο και, πότε πότε, έμπαινε με
τόν άέρα ή μυρουδιά τών άνθισμένων πορτοκαλιών...

«Μπά! είπε ένα παιδάκι ξαφνικά, καθισμένο στο κρεβάτι.
Μπά! Ήρθε ή άνοιξη! Ήγώ νόμιζα πώς δέ θά τελείωνε έφέτος ό
χειμώνας! Είχα ξεχάσει πώς θά 'ρχόταν ή άνοιξη...»

«Ναί! ΄Αλήθεια!... κάνανε και τ' άλλα παιδιά... ΄Αλήθεια!...»

Και όλα τὰ μάτια τών παιδιών γυρίσανε κατά τὰ άνοιχτά
παράθυρα, νά δούνε την άνοιξη πού τούς έστελνε τó άρωμα τών
άνθισμένων πορτοκαλιών...

΄Εκείνη τή στιγμή κι ό Παντελής άρχισε νά παίξει τή φουσαρ-
μόνικα του... ΄Ανακαθισμένος στο κρεβάτι του, την κρατούσε με
τὰ κοκαλιάρικα χέρια του μπροστά στο στόμα κι έπαιζε. ΄Επαιζε
ένα σκοπό, κι έκλεινε λίγο τὰ ματάκια του, κουνούσε μάλιστα
και τó κορμάκι του, παρασυρμένος λές από τó ρυθμό του σκο-
πού...

«Ρε σύ, παίζει τὰ "Μαύρα μάτια" πού λένε στο δρόμο!» είπε

ένα παιδί, αναγνωρίζοντας τὸ σκοπό.

Καὶ ἄρχισε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ σφυρίζη μὲ τὸ στόμα...

«Ἀδελφή! εἶπε ἕνα ἄλλο... Αὐτὸ τὸ τραγουδάκι τὸ ξέρω κι ἐγώ... Νὰ σᾶς τὸ πῶ;»

«Σᾶς γέλασε, εἶπανε δυὸ τρία ἄλλα παιδιά, πὼς φτιάχνει τραγουδάκια! Αὐτὸ ξέρομε ὅλοι γὰ τὸ τραγουδάμε!»

Μὰ ὁ Παντελῆς ἔπαιζε καὶ δὲν πρόσεχε καθόλου τί λέγανε τὰ παιδιά. Τὰ κατάφερνε στὸ παίξιμο ἄρκετὰ καλά.

Βέβαια, ἔβγαινε ποὺ καὶ ποὺ καὶ κανέννας ἤχος λιγάκι φάλτσος... Μὰ τί πειράζει;... Τὸ σύνολο ἦταν ἁρμονικό, τόσο, ποὺ σοῦ σφιγγόταν ἡ καρδιά καὶ δημιουργόνταν γύρω μιὰ ἄλλη ἀτμόσφαιρα.

Σὰν ἀπόπαιξε ὁ Παντελῆς, γύρισε καὶ μᾶς ἐξήγησε:

«Ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἄρεσε πολὺ στὸ νουνοῦ μου... Τὸν τραγουδάγε κι αὐτὸς ὥραϊα... Γι' αὐτὸ τὸν ἔπαιξα... Τώρα θὰ σᾶς παίξω καὶ τὸ δικό μου σκοπό...»

Μιὰ στιγμὴ φώναξε ἕνα παιδί:

«Γιὰ πές μας, Παντελή, πὼς βρίσκεις ἐσὺ τὸ δικό σου σκοπό; Ποιὸς σοῦ τὸν μαθαίνει;»

«Ποιὸς μοῦ τὸν μαθαίνει; Κανέννας! Ἄφου εἶναι δικός μου!... εἶπε ὁ Παντελῆς... Ἄμα κλείσω τὰ μάτια καὶ σταθῶ λιγάκι ἤσυχος καὶ μοναχός, ἀκούω τὸ σκοπὸ μέσα στὸ κεφάλι μου... Νᾶ, ἐδῶ!...»

Καὶ ὁ Παντελῆς ἔδειξε μὲ τὸ χεράκι του τὸ κεφάλι του.

«Παράξενο! εἶπε τότε τὸ ἄλλο παιδί καὶ κοίταξε καλά τὸν Παντελή... Κι ἐγὼ κλείνω τὰ μάτια, στέκομαι κάποτε ἤσυχος, μὰ τίποτα δὲν ἀκούω!...»

«Ναί, εἶπε ἀκόμα ὁ Παντελῆς... Καί, ἅμα εἶμαι κεφάτος, ἀκούω χαρούμενους σκοπούς... Ἄμα μοῦ ἔρχεται ἔτσι σάμπως νὰ θέλω νὰ κλάψω, ἀκούω πάλι θλιβεροὺς σκοπούς... Σὰν τότε ποὺ μάθαμε πὼς χάθηκε τὸ ὑποβρύχιο καὶ πάει ὁ νουνός μου...»

Καὶ ὁ Παντελῆς πῆρε τὴ φουσαρμόνικα, τὴν ξανάβαλε μπροστὰ στὸ στόμα κι ἐτοιμάστηκε ν' ἀρχίσῃ τὸ σκοπὸ.

Περίεργη στάθηκα ν' ἀκούσω.

Ήταν ένας σκοπός πολύ απλός... Δυό τρεις ήχοι, που ξανάρχονταν με ένα περίεργο ρυθμό και σταματούσαν άξαφνα... Τρεις τέσσερεις ήχοι, που ξανάρχονταν οί ίδιοι σέ τόνο αλλιώτικο, πολύ απλοί, μά που άρκούσανε νά πούνε τόν καημό του Παντελή...

Ήταν ένα παιδιάστικο θλιβερό τραγουδάκι... Άπλό και μελαγχολικό... Καί, καθώς ήταν καθισμένος στό κρεβάτι ό Παντελής κι έπαιζε τή φουσαρμόνικα, ήταν σά νά έδινε, σά νά έμφυσούσε στή φουσαρμόνικα κάτι από τήν ίδια του τήν ψυχούλα.

Τέτοια θά 'ναι, συλλογίστηκα εκεί που άκουγα, και ή ψυχούλα του Παντελή... Άπλή, όμορφη, μελαγχολική... Μά μπορούσε νά μήν είναι θλιβερή;... Τό χειμώνα είχε δει ένα άδερφάκι του —όπως μάς είπε— νά πεθαίνη από τήν πείνα, εκεί έξω στήν παράγκα που κάθονταν, στό Περιστέρι... Είχε δει τή μάνα του που ξενοδούλευε, νά σέρνεται με πρησμένα πόδια από τήν πείνα. Τόν Δεκέμβρη τόν πέρασε, όλόκληρο, χωρίς ψωμί!... Οί φουρνοι τής Άθήνας για κάμποσον καιρό δέ δίνανε ούτε δράμι...

Και ό νουνός;... Αυτός ό νουνός, που άγαπούσε τόσο ό Παντελής και, καθώς φαίνεται, προστάτευε τή χήρα και τό όρφανό, αυτός είχε χαθή στή θάλασσα και ποιός ξέρει σέ ποιό βυθό της βρισκότανε...

Τό θάμα ήταν πώς ό Παντελής, με τέτοια φτώχεια, κατάφερε νά μήν πουλήση τή φουσαρμόνικά του. Πώς άκόμα και ή μάνα του ή ίδια δέν τήν πούλησε, τή στιγμή που όλοι μας πουλήσαμε ό,τι μάς βρέθηκε στό χέρι...

Αυτό ρωτήσαμε όλοι τόν Παντελή, σάν τελείωσε τό παίξιμο.

«Πώς δέν τήν πούλησα;... είπε. Τήν έκρυβα στή χαλασιά του τοίχου, νά μήν τήν έβρη μπροστά της ή μάνα μου και μου τήν πάρει... Κάλιο νά πέθαινα, παρά νά τήν πουλούσα!... Σέ ποιόν θά έλεγα τόν καημό μου;»

«Ποιόν καημό έχεις, Παντελή;»

«Νά, όταν πέθανε τό άδέρφι μου τό άλλο... Ήταν πιό μεγάλο από μένα, αλλά τά ταιριάζαμε καλά. Σάν πέθανε, λοιπόν, και πήγαμε και τό θάψαμε με τό καροτσάκι, για νά μήν τό πάρουν

στό σωρό με τὸ κάρνο, χτυπιόνταν καὶ μοιρολογοῦσε ἡ μάνα μου μέσα στό σπίτι... Τό 'σκαζα ἐγώ, λοιπόν, ἀπό κεῖ καὶ ἔφευγα μακριά...»

«Καὶ ποῦ πήγαινες, Παντελή, μοναχός;» τὸν ρώτησα.

«Πήγαινα καὶ καθόμουν ἔξω στό λόφο, ποῦ τοῦ κόψανε τώρα τὰ πεῦκα κι ἀπόμεινε βράχος ξερός, καθόμουν πάνω σ' ἓνα κομμένο κούτσουρο, κοίταζα πέρα κατὰ τὸ νεκροταφεῖο κι ἔπαιζα σκοποὺς στὴ φουσαρμόνικα... Ἔτσι ξαλάφρωνα τὴν καρδιά μου. Ἔτσι μοῦ πέρναγε ὁ καιμὸς καὶ δὲν ἔκλαιγα πιά κάτω στό σπίτι. Καὶ ὁ ἀδερφός μου τὸ ἴδιο ἀγαποῦσε τὴ φουσαρμόνικα... Κεῖνος μάλιστα τὴν ἔπαιζε πολὺ πιὸ καλὰ ἀπὸ μένα...»

Καὶ ὁ Παντελῆς ἐτοιμάστηκε νὰ παίξει πάλι.

Μὰ τότε ἓνα ἀγόρι πετάχτηκε ἀπὸ ἓνα ἄλλο κρεβάτι καὶ τὸν ρώτησε περιγελαστικά:

«Καὶ δὲ μᾶς λές, Παντελή, καὶ τὸ νουνό σου, σὰν παίξης φουσαρμόνικα, τὸν βλέπεις; Ἔρχεται κοντά σου, ὅπως λές;»

Τ' ἄλλα παιδιὰ γελάσανε κι αὐτά. Μὰ ὁ Παντελῆς καμιά σημασία δὲν ἔδωσε στὴν κοροϊδία τους.

«Ὁ νουνός μου, εἶπες;» ἔκανε.

«Ναί, ὁ νουνός σου... Εἶπες στὴν ἀρχή, πὼς σοῦ 'πε, προτοῦ φύγη γιὰ νὰ πάη στὸν πόλεμο, πὼς, ἅμα παίξης φουσαρμόνικα, ὅπου καὶ νὰ 'ναι, θὰ ἔρχεται κοντά σου! Τὸ λοιπόν, τότε βλέπεις;»

Τ' ἄλλα παιδιὰ γελάσανε πάλι δυνατά.

Ὁ Παντελῆς ὅμως οὔτε καὶ τώρα τὰ πρόσεξε... Σοβαρὸς μόνο εἶπε:

«Γιὰ νὰ τότε βλέπω, νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἀκόμα δὲν τὸν εἶδα! Μά, γιὰ νὰ 'ρχεται κοντά μου, ἔρχεται!... Ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός μου... Τοὺς νιώθω κοντά μου, στέκονται δίπλα μου!... Τί πειράζει ποῦ δὲν τοὺς βλέπω με τὰ μάτια μου;... Ἡ μάνα μου ὅμως στὸν ὕπνο της τοὺς βλέπει καὶ τοὺς δυὸ συχνά...»

«Καὶ δὲ φοβάσαι, τοῦ λένε τὰ ἄλλα παιδιὰ, μισο-σοβαρά, μὰ καὶ λιγάκι περιγελαστικά, νὰ τοὺς νιώθης πλάι σου, τόσο κοντά;...»

«Καλέ, τὸ νουνό μου καὶ τὸν Κώστα μας θὰ φοβηθῶ ἐγώ;... Μακάρι ἕνα βράδυ νὰ τοὺς ἐβλεπα μπροστά μου!...» εἶπε ὁ Παντελής.

Ἐστερα σκεφτικὸς εἶπε ἀκόμα:

«Μὰ πιστεύω πὼς θὰ τὰ καταφέρω καμιὰ φορὰ νὰ τοὺς δῶ... Μιὰ γριὰ Ἀρμένισσα, ἐκεῖ στὸ συνοικισμό, τὴν ἄκουσα νὰ λέη κάποτε σὲ κάτι γυναῖκες, καθισμένη στὴν πόρτα τῆς παράγκας της... Ἄμα, λέει, συλλογᾶσαι πολὺ ἕναν ἀποθαμένο, ἄμα τὸν ἀγαπᾶς πολὺ καὶ δὲν τὸν φοβᾶσαι, τότε καμιὰ φορὰ σοῦ φανερώνεται...»

Καὶ ξανάπιασε ὁ Παντελής τὴ φουσαρμόνικα —τρεῖς τέσσερες ἤχοι ἦταν ὄλοι ὄλοι αὐτοὶ ποὺ ἐπαιζε ὁ Παντελής, μὰ σοῦ σφίγγανε τὴν καρδιά.

Καὶ τώρα εἶχα πιά καταλάβει γιατί ὁ Παντελής δὲν ἤθελε νὰ ἀποχωριστῆ ἀπὸ τὴ φουσαρμόνικα του.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Ἡ κόλαση τῶν παιδιῶν*)

Ὁ τάφος

ΤΟ ταξίδι πού σε πάει
ὁ μαῦρος καβαλάρης,
κοίταξε ἀπ' τὸ χέρι του
τίποτε νὰ μὴν πάρης.

Κι ἂν διψάσης, μὴν τὸ πιῆς
ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο
τὸ νερὸ τῆς ἀρνησιᾶς,
φτωχὸ κομμένο δυόσμο!

Μὴν τὸ πιῆς, κι ὀλότελα
κι αἰώνια μᾶς ξεχάσης·
βάλε τὰ σημάδια σου
τὸ δρόμο νὰ μὴ χάσης,

κι ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο,
μικρό, σὰ χελιδόνι,
κι ἄρματα δὲ σοῦ βροντᾶν
παλικάριου στὴ ζώνη,

κοίταξε καὶ γέλασε
τῆς νύχτας τὸ σουλτάνο,
γλίστρησε σιγὰ κρυφά
καὶ πέταξ' ἐδῶ πάνω·

καὶ στὸ σπῆτι τ' ἄραχνο*
γυρνώντας, ὦ ἀκριβέ μας,
γίνε ἀεροφύσημα
καὶ γλυκοφίλησέ μας!

(Ὁ Τάφος)

ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΛΑΧΟΥ

Μιά Κυριακή

(25 Ἀπριλίου 1946)

ΕΑΝ χθές, μιὰ Κυριακὴ πρωΐ, μπήκαν ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια οἱ Γερμανοὶ στὰς Ἀθήνας. Βρισκόμουν τότε σ' ἓνα μεγάλο στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο. Μέσα στὸ μακρόστενο θάλαμο μὲ τοὺς πρασινωποὺς τοίχους καὶ τὰ τριάντα ἕξι κρεβάτια, τακτικὰ ἀραδιασμένα ἐπάνω στὰ ἄσπρα καὶ μαύρα τετράγωνα πλακάκια, βασίλευε σιωπὴ καὶ μιὰ παγωμένη τάξις.

Ξέραμε πιά ὅτι θὰ ἔρθουν. Θαῦμα δὲν γινότανε, ἐλπίδα δὲν ὑπῆρχε. Μέσα στὸ θάλαμο μόνο μιὰ μεταλλικὴ, ἄχρη φωνὴ ἀκουγόταν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, καὶ αὐτὴ ἐπανελάμβανε μονότονα: «Λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν γεγονότων, ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία εἰς τὰς ὁδοὺς. Ὅλα τὰ καταστήματα νὰ κλείσουν...».

Καὶ ὕστερα, γιὰ δεκάτη, εἰκοστὴ φορὰ, ἔρχόταν ὁ ἐθνικὸς μας ὕμνος, παιγμένος —νομίζω πῶς τὸν ἀκούω— σὲ μιὰ πλάκα τσαγκρουμισμένη στὴν ἀρχή. Καὶ κάθε φορὰ ὁλονῶν ἢ σκέψις ἦταν ἡ ἴδια: «Ἰσως αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία φορὰ πού τὸν ἀκούμε ἐλεύθεροι».

Μιὰ μικρὴ νοσοκόμα ἦρθε ξαφνικά, τρεχάτη:

—Ἦρθαν!...

— Εἶναι πολλοί; ρώτησε κάποιος, μὲ ἀφέλεια, σὰν νὰ εἶχε σημασία.

— Πάρα πολλοί...

‘Ο Γιώργος, ένα νέο παιδί, είκοσι δύο χρονών, πού είχε χάσει και τὰ δύο του μάτια και τὰ δύο του χέρια ἀπὸ ὄλμο, και πού δὲν εἶχε ἀνοίξει τὸ στόμα του ποτὲ νὰ παραπονεθῆ, εἶπε τὰ πρῶτα του πικραμένα λόγια:

«Κρίμα, βρὲ παιδιά...»

Μέσα σ’ αὐτὸ τὸ θάλαμο τί ὥρες δὲν εἴχαμε περάσει... Θυμοῦμαι ἕνα πρωινὸ, θὰ ’ταν δέκα ἢ ὥρα, πού τὸ μικρὸ καμπανάκι τῆς ἐκκλησίας τοῦ νοσοκομείου γέμισε ξαφνικὰ αὐλές, κτίρια και περιβόλια, μὲ μιὰ βιαστική, ἀσυγκράτητη, χαρούμενη φλυαρία. Δὲν ξέρω ποιὸς τὸ πρωτόπε: Ἡ καμπάνα, οἱ λευκες, οἱ τοῖχοι, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὸ νέο ξεπετάχτηκε ἐξαφνα και ξαπλώθηκε σὰν ἀκράτητη φλόγα.

«Ἐπεσε ἡ Κορυτσά!... Ἐπήραμε τὴν Κορυτσά!»

Τότε ἕνα ἄλλο παιδί, βαριά τσακισμένο κι αὐτὸ, ἀνασηκώθηκε λιγάκι στὸ κρεβάτι του και φώναξε:

«Χαλάλι, βρὲ παιδιά...» Χαλάλι, ἀκούστηκε ἀπὸ παντοῦ. Ὁ θαλαμάρχης ἔτρεξε γιὰ κρασί. Ὁ πόνος, ὁ πυρετός, ἡ ἀρρώστια χάσαν τὰ δικαιώματά τους. Ἀπάνω στὰ φτερά τῆς νίκης εἶχε ἔρθει μιὰ πνοή ἀπὸ δροσερὸ βουνίσιο ἀέρα, και τὰ κατάκοπα βασανισμένα κορμιά ξαναγίνηκαν γιὰ λίγο γερά, γενναῖα, στάθηκαν ὀρθια, στίς μακρινές χιονισμένες βουνοκορφές. Καὶ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ ἕνα κρεβάτι στὸ ἄλλο μιὰ ἀτέλειωτη διήγησις. Περιπέτειες και κακουχίες, πονηριές, ἀγγαρεῖες, ἀντιπάθειες και συμπάθειες, λοχαγοὶ ἀλησμόνητοι, ἄλλοι γιὰ τὸν ἥρωισμό τους, ἄλλοι γιὰ τὴ στραβοξυλιά τους, μάχες και παγωμένες νύκτες, και πῆνες και πορεῖες.

Σὰν ἕνα ἀόρατο σχοινί, ἡ χαρὰ ἔδενε σφιχτὰ ὄλους τοὺς ξαπλωμένους ἄνδρες, τοὺς ἔκανε ἕνα σῶμα, μιὰ ψυχή, τοὺς ἔδινε δύναμη, τοὺς ἔδινε ἐμπιστοσύνη, υἰγεία, ζωή.

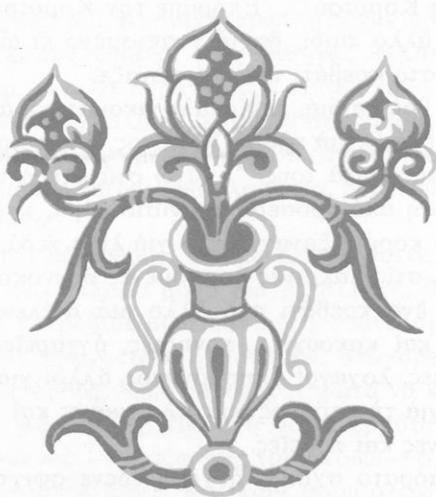
Και ἔσπασε ἀπότομα αὐτὸ τὸ σχοινί, ἐκεῖνο τὸ πρῶι, ἐκεῖνη τὴν Κυριακή τοῦ 1941. Κόπηκε ὀριστικά. Μέσα στὸ θάλαμο οἱ ἄνδρες ξέρανε ὅτι εἶχαν μείνει μόνοι, ὅτι ὁ καθένας ἔπρεπε νὰ πάρη στὰ χέρια του μιὰ τσακισμένη ζωὴ και νὰ τραβήξῃ τὸν δρόμο του.

Σὰν νὰ εἶχαν γίνει ξένοι, δὲν μιλοῦσαν πιά ὁ ἓνας στὸν ἄλλον. Τὸ ραδιόφωνο ξαφνικὰ ἄρχισε νὰ διατάζει σὲ μιὰ καινούρια, ξερή, σκληρὴ γλώσσα.

— Κλείσ' το, ἀδελφή!

Ἡ μικρὴ νοσοκόμα τὸ ἔκλεισε. Ἄπ' ἔξω ἀκουγότανε ἓνας θόρυβος μακρόσυρτος, σκληρός, σιδερένιος. Ὁ μαῦρος μηχανοκίνητος στρατός, πού εἶχε διασχίσει τὴν Εὐρώπη, περνοῦσε τώρα βαρὺς στὸν ἔρημο φωτεινὸ ἀθηναϊκὸ δρόμο.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ χρονογραφημάτων *Ἐπίκαιρα...*)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

[Μέρες του 1943]

Στήν Κατοχή, όλοι οί Έλληνες πατριώτες ήταν έναντίον τών κατακτητών και έκαναν ό,τι μπορούσαν για νά τούς πολεμήσουν. Στήν αντίσταση αὐτή έλαβαν μέρος και πάρα πολλά παιδιά, που διακρίθηκαν για τίς ήρωικές πράξεις τους. Οί κατακτητές κυνηγούσαν άγρια τούς Έλληνες πατριώτες, κι όταν κατόρθωναν νά τούς πιάσουν, τούς βασάνιζαν, τούς σκότωναν ή τούς έριχναν σέ άθλιες φυλακές και στρατόπεδα. Στή διήγηση που άκολουθεί, ένα μικρό κορίτσι, που κατοικούσε πολύ κοντά στις φυλακές 'Αβέρωφ, βρίσκει διάφορους έξυπνους και τολμηρούς τρόπους για νά βοηθή τούς φυλακισμένους πατριώτες και νά κάνη έτσι τó καθήκον του πρós τή σκλαβωμένη τότε πατρίδα.

ΝΑ μελαχρινό κοριτσάκι δώδεκα χρονών, Μαίρη Ροδίου. Τό σπίτι της άκριβώς άπέναντι από τó μέρος τών φυλακών 'Αβέρωφ όπου κρατούνται σέ άπομόνωση οί επικίνδυνοι στόν 'Αξωνα πατριώτες. 'Από τά σιδερόφραχτα παράθυρα τών κελιών μεταδίδεται στή γειτονιά όλο τó δράμα αὐτών τών κακότυχων. 'Αγριες φωνές πόνου, παρακάλια διψασμένων που ζητάν νερό, βογκητά έτοιμοθάνατων. 'Η πλακωμάρα* τής άπομόνωσης έκανε όλους νά λαχταρᾶν τόν άνοιχτόν όρίζοντα, νά σκαρφαλώνουν στα παράθυρα και ν' άτενίζουν έξω ίκετευτικά. 'Οποιον άντίκριζαν του κανάν νοήματα, μήπως και τούς σπλαχνιζόταν. Μιά ματιά από συνάνθρωπο, ένα κούνημα χεριού, κι ό φυλακισμένος έπαιρνε κουράγιο, γύριζε στή μοναξιά του καλοκαρδισμένος. 'Όταν είδε

ή μικρή Μαίρη πώς οί Γερμανοί πυροβολούσαν τούς υπόδικους που πρόβαλλαν στά παράθυρα, ζήτησε από τή μητέρα της νά μάθη τά σήματα Μόρς. Γιατί; Για νά συνεννοηται με του 'Αβέρωφ. 'Από τή στιγμή εκείνη τὸ σπίτι του Ροδίου ἔγινε κέντρο ἐπικοινωνίας με τούς φυλακισμένους. 'Εκεῖ προστρέχουν οἱ συγγενεῖς τους, ἀπό κεῖ μαθαίνουμε τήν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. 'Ανέβαινε στήν ταρατσα της ἡ Μαίρη κι ἔπαιζε ἀθῶα μ' ἕνα σφυράκι. Τὸ χτυποῦσε σύμφωνα με τὸ τηλεγραφικὸ ἀλφάβητο, πού τ' ἄκουγαν φυλακισμένοι ἀσυρματιστές, κὰν ἀξιωματικοὶ του Ναυτικοῦ, καὶ μετάφραζαν τί μηνόσε ἡ μικρή. Γιὰ νά μὴν προδοθῆ κάνοντας κάθε μέρα τὸ ἴδιο παιχνίδι, καλοῦσε μιὰ φιλενάδα της, καὶ ἀπὸ τὴν ταρατσα τῆς φώναζε ὀδηγίες γιὰ τούς φυλακισμένους μερδεμένες με τραγούδια. Ποιὸς νά ὑποπτευθῆ κοριτσάκια πού παιδιρίζουν; Μέσα ἀπὸ τὰ κελιά ὅσοι κάτεχαν τὸ Μόρς ἄρθρωναν κι αὐτοὶ τίς ἐπιθυμίες τους με τὰ σήματα· ὅσοι τ' ἀγνοοῦσαν ζηταγαν τῆς μικρῆς νά τούς στείλῃ μολύβι καὶ χαρτί. Πήγαινε τότε ἡ Μαίρη καὶ περίμενε ὄρες ὀλόκληρες στήν οὐρά γιὰ νά παραδώσῃ δέμα με τρόφιμα, μέσα στά ὁποῖα ἔκρυβε ἕνα τόσο δὰ μολυβάκι καὶ χαρτί τάχα περιτυλίγματος. 'Εκεῖ στίς οὐρὲς ἔβλεπε ἡ μικρούλα τὴν ἀγωνία μητέρων καὶ συγγενῶν. 'Αφοῦ τρέχαν ἀπὸ ἀνακριτὴ σὲ εἰσαγγελέα νά βροῦν ποιὸς Γερμανὸς δωροδοκίῳταν,* ἀφοῦ ἔδιναν τὰ παραδάκια τους σ' ἀπατεῶνες πού τίς κορόιδευαν, γύριζαν ἀελπισμένες στήν ἐξώπορτα τῆς φυλακῆς[...] 'Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια πού ἀκοῦν τούς φαίνεται βουνό — ἴσως ἀπ' αὐτὴν ὀδηγηθοῦν νά πιάσουν τὸ νῆμα τῆς ἐπικοινωνίας με τὸν ἀγαπημένο. Κοντὰ στίς ντόπιες γυναῖκες ἔβλεπες καὶ μαυροφόρες, φερμένες ἀπὸ τὰ χωριά, πού πέφταν στά γόνατα καὶ παρακαλοῦσαν κανένα χιτλερικό κάθαρμα νά τούς πῆ ἂν ζοῦσαν τὰ παιδιά τους.

Σὰν ἔμπαινε καμιά φορὰ ἡ Μαίρη μέσα στοῦ 'Αβέρωφ, ἀντίκριζε καταφρονεμένους σαλταδόρους* ἀνάκατους μ' ἀξιωματικούς κι ἐπιστήμονες, ὅλους νά ζοῦν μέσα στή βρώμα καὶ τὴν καταπίεση. Τούς ὑποχρέωναν, με τὸ βούρδουλα καμιά φορὰ, νά πίνουν ζεματιστὴ τῆ σούπα τους, ὥστε τὸ φαῖ νά μὴν εἶναι στιγ-

μὴ χαρᾶς παρὰ κι αὐτὸ μαρτύριο. Τοὺς ὑποχρέωναν τὸ χειμῶνα, ἀκόμα κι ὅταν ἔβρεχε, νὰ βγαίνουν περίπατο στὴν ἀδλῆ, κι ὕστερα νὰ γυρίζουν μουσκεμένοι στὰ παγωμένα κελιά τους, γιὰ νὰ ξυλιάσουν ἀπ' τὸ κρύο. Ἐδῶ συναντοῦσε δεσμοφύλακες μὲ σιχαμένες μορφές, ἐκεῖ διασταυρωνόταν μὲ κανένα νέο πού τὸν σέρναν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια γεμάτων πληγές, μὲ ρούχα καταματωμένα, ἀνίκανον νὰ σταθῆ στὰ πόδια του. Κάτι καλόγριες, πού διακονοῦσαν* στοῦ Ἀβέρωφ, τῆς ἔμαθαν νὰ μεταφέρῃ σημειώσεις στὶς πλεξοῦδες τῶν μαλλιών, στ' αὐτιά της, κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα, ὅπως ἔκαναν οἱ ἴδιες. Τοῦτος ὁ κρατούμενος τῆς ζητάει φαῖ γιατί πεινᾷ, ἄλλος ἓνα καθρεφτάκι νὰ κοιτάζεται στὴν ἀπομόνωση, νὰ μὴν αἰσθάνεται κατάμονος καὶ τρελαθῆ. Ἡ Μαίρη, γιὰ ν' ἀνακουφίση τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ὁ σπουδαιότερος τρόπος συνεννόησεως τῶν ὑπόδικων εἶναι τὰ σημειώματα πού μποροῦν νὰ γράφουν μὲ τὰ μολύβια πού τοὺς στέλνει ἐκείνη. Τὰ σημειώματα αὐτὰ τὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρό τους στὴν ταρατσα τοῦ Ροδίου, μὰ γιὰ νὰ μὴν τὰ ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοί, ἡ μικρὴ τρέχει καὶ χωρατεύει μὲ τοὺς φρουροὺς, τραβᾷ τὴν προσοχή τους, κι ἔτσι τὸ πολύτιμο χαρτάκι πέφτει ἀπαρατήρητο. Τὸ κοριτσάκι σώζει πολλοὺς πατριῶτες, γιατί πληροφοροῦνται οἱ δικοὶ τους καταλεπτῶς* τί εἶχεν εἰπωθῆ στὶς ἀνακρίσεις, ποιὸς δὲν βάσταξε τὰ μαρτύρια κι ὁμολόγησε, ποιοὶ πρόκειται νὰ συλληφθοῦν. Τώρα ἡ Μαίρη μαθαίνει γερμανικά, ὥστε νὰ μπορῆ ν' ἀπασχολῆ καλύτερα τοὺς ναζιῆδες φρουροὺς. Ὅ,τι ὠραιότερο ἔχει νὰ δείξῃ ἡ Κατοχή, δὲν θὰ τὸ βρῆτε οὔτε σ' αὐτό, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο βιβλίο —ἔμεινε κρυμμένο στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Τὸ χρονικὸ τῆς σκλαβιάς*)

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Πατρίδα

Πάλε ξυπνάει τῆς ἀνοιξης τ' ἀγέρι·
στήν πλάση μυστικῆς ἀγάπης γλύκα.
Σὰ νύφ' ἢ γῆ πῶχει ἄμετρα ἄνθη προίκα,
λάμπει ἐνῶ σβηέται τῆς αὐγῆς τὸ ἀστέρι.

Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μὲ ταίρι,
ἐδῶ βουίζει μέλισσα, ἐκεῖ σφήκα.
Τῆ φύση στήν καλή της ὥρα ἐβρῆκα·
λαχταρίζει ἡ ζωὴ σ' ὄλα τὰ μέρη.

Κάθε μοσχοβολιά καὶ κάθε χρῶμα,
κάθε πουλιοῦ κελάηδημα ξυπνάει
πόθο στὰ φυλλοκάρδια μου κι ἐλπίδα

νὰ σοῦ ξαναφιλήσω τ' ἅγιο χῶμα,
νὰ ξαναἰδῶ καὶ τὸ δικό σου Μάη,
ὄμορφῆ μου, καλή, γλυκιὰ πατρίδα.

(Τὸ ποίημα γράφτηκε στὸ Μόναχο τὸ 1888)

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Τὰ σονέττα*)

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἐναστάσεως ἡμέρα*

(12 Ὀκτωβρίου 1944)

ΝΥΝ ἀπολούεις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα. Αὐτὸ περιμέναμε. Μιά μέρα σὰν τὴ σημερινή. Ὅποιος τὴν ἔζησε, ἔζησε τὴ μεγαλύτερη χαρὰ πού μπορεῖ νὰ λαχταρήσῃ ψυχὴ ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Τέτοια χαρὰ δὲ θὰ τὴν ἔχη γνωρίσει καμιά ἀπὸ τὶς γενεές πού ἐπέρασαν. Τέτοια γιορτὴ δὲ θὰ γιορτάσθηκε ποτὲ ὡς τώρα κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῆς Ἀκροπόλεως. Τέτοια ἰαχὴ* δὲ θὰ ἐδόνησε ποτὲ τὸν γαλάζιο οὐρανὸ μας ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους καιροὺς πού ὑπάρχει Ἑλλάδα καὶ φωνὴ ἑλληνικὴ.

Ἐκεῖνος πού θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ περιγράψῃ τὴ σημερινὴ γιορτὴ θὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἀδύνατο. Γιατὶ δὲ βρέθηκε ἀκόμα ὁ τρόπος, οὔτε γεννήθηκε ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου πού νὰ μεταδώσῃ σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση τὸ παραλήρημα ἐνὸς λαοῦ πού λυτρᾶνται ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες του καὶ κραυγάζει τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ἦταν ὁ χαιρετισμὸς τῆς ἡμέρας. Γλυκιὰ φθινοπωρινὴ μέρα πού καταγράφεται μὲ τεράστια γράμματα στὴν Ἱστορία τοῦ ἔθνους, γιὰ νὰ γιορτάζεται ἀπ' ὅλες τὶς γενεές τῶν Ἑλλήνων.

Μιά μέρα-παραμῦθι. Τέσσερα χρόνια τὸ περιμέναμε. Μὰ ὅταν τὸ εἶδαμε χτὲς τὸ πρωί, ὅταν εἶδαμε τὶς σημαῖες καὶ τὶς σημαιοῦλες νὰ κυματίζουν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως, ὅταν εἶδαμε τὸν Παρθενῶνα λυτρωμένο ἀπὸ τὴν ἀγκυλωτὴ κηλίδα,*

* Ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως.

ὄταν εἶδαμε στήν ἄσφαλο τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς τελευταίας πότας, ὄταν εἶδαμε νά παίρνουν σάρκα καί ὄσπια τεσσάρων ἐτῶν ὄνειρα καί προσδοκίες, ὄταν εἶδαμε γελαστά τὰ πρόσωπα ἐνός κόσμου πού σερνόταν ἴσαμε χτές σκυφτός στούς δρόμους, ὄταν ἀκούσαμε ν' ἀνηχηθῆ τὸ γέλιο σέ μιὰ πόλη ἀπό τήν ὁποία εἶχε σβῆσει ἡ χαρά, βρεθήκαμε ἐκστατικοί, ὅπως βρίσκεται κανεῖς ἐμπρός στο ἄπιθανο, ἐμπρός στο θάῤμα, ἐμπρός σέ κάτι πού εἶναι πέρα ἀπό τὰ ὄρια τοῦ φυσικοῦ.

Ἐλεύθεροι! Ὡς χτές ἦταν ἡ εὐχή πού ἀνταλλάσσαμε μεταξύ μας. Σήμερα ἐγινε ἡ πραγματικότητα.

Ἐλεύθεροι!

Φεύγει ὁ ἐχθρός. Δέν εἶχε ἄραγε συναίσθηση τῶν ὄσων διέπραξε, καί θέλησε γιά τελευταία του ἐκδήλωση νά καταθέσει ἀποχαιρετιστήριο στέφανο στο Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου μας; Μὲ τήν ἀξιοπρέπεια πού διακρίνει τὸ λαό μας στίς μεγάλες στιγμές τῆς Ἱστορίας του, ὁ κόσμος πού ἦταν σέ πικνά κύματα γύρω στο Μνημεῖο ἐξεκένωσε* ἀμέσως τὸ χῶρο καί ἔστρεψε τίς πλάτες στο χθεσινὸ κατακτητῆ, στο σημερινὸ ἠττημένο πού φύγει ντροπιασμένος ἀπό τίς ἴδιες του τίς πράξεις. Τὸν προπέμπουμε* μὲ μιὰ εὐχή: νά γνωρίσει καί ἡ δική του χώρα ὅσα κάτω ἀπό τὸ πέλαμα του ἐγνώρισε ἡ δική μας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὅλη ἡ πόλη ἔχει ξεχυθῆ στούς ἡλιοφώτιστους δρόμους καί γιορτάζει. Πανηγυρὴ πανηγύρεων. Ἀδιαπέραστες οἱ κεντρικὲς ἀρτηρίες ἀπὸ τὰ πλήθη πού φωνάζουν, ἀγκαλιάζονται, φιλοῦνται καί ψάλλουν τὸν Ἐθνικὸ μας Ὑμνο καί τοὺς Ὑμνοὺς τῶν Μεγάλων Συμμάχων μας. Ὅλες οἱ ἡλικίες. Ἄντρες καί γυναῖκες. Μὰ πιὸ πολὺ ἀπ' ὄλους τὰ νιάτα. Αὐτὰ κυριαρχοῦν. Αὐτὰ δίνουν τὸν τόνο στὸν πυρετὸ τῆς ἡμέρας. Τὰ σύγχρονα ἑλληνικὰ νιάτα, τὰ καλύτερα ἀπ' ὅσα ἔχει γνωρίσει ὁ τόπος, τὰ νιάτα πού μαρτύρησαν καί ἀγωνίστηκαν, τὰ παιδιά πού ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν ἱστορία τῆς σκλαβιάς, τὰ νιάτα τοῦ '44 πού ἀψήφησαν τὸν ἐχθρὸ καί γέμιζαν κάθε νύχτα τοὺς τοίχους μας μὲ τὰ συνθήματά τους, τὰ νιάτα πού μᾶς ἔδιναν τὴν ὑπόσχεση τῆς Λευτεριάς, αὐτὰ πρωταγωνίστησαν καί χτές καί

γέμισαν την ατμόσφαιρα με τούς ωραίους ένθουσιασμούς των. Ένας φοιτητής και μιὰ φοιτήτρια άνεβασμένοι στη στέγη του Πανεπιστημίου στέκονται ακίνητοι κάτω από τή σημαία μας, έμψυχα άγάλλματα που συμβολίζουν τήν πρωτοπορία τής νεότη-
τας στους άγώνες του Έθνους. Ο περίβολος του Πανεπιστημίου ήταν ό πυρήνας τής συγκεντρώσεως. Από κεί ξεχύνονταν οί άνθρώπινοι χείμαρροι και κατέκλυζαν τήν πρωτεύουσα.

Ποτέ δέν τήν είδαμε με τόσο πανηγυρικό σημαιοστολισμό. ΈΗ κυανόλευκη, και κοντά σ' αυτήν οί σημαίες τής Μεγάλης Βρετανίας, τών Ένωμένων Πολιτειών, τής Σοβιετικής Ρωσίας. Που ήταν άποθηκευμένες οί σημαίες αυτές τών Συμμάχων μας για νά βρεθούν σε τόση άφθονία στην κατάλληλη στιγμή;

Άλλά και για πότε πρόφτασαν νά γραφτούν στους τοίχους τής πόλεως οί χαιρετιστήριες εύχές με τό «καλώς ώρίσατε» στα βρετανικά στρατεύματα, που άνέμενε ό πληθυσμός νά τ' άποθεώση;

Πανηγυρίζει ή πρωτεύουσα τήν έθνική πανήγυρή της. Τήν επλήρωσε άκριβά. Και αυτά όμως που πληρώσαμε και άλλα τόσα άκόμα νά πληρώναμε, άφου γι' άντάλλαγμα έχουμε τήν Έλευθερία μας. Γι' αυτό τήν είπανε άπ' τά κόκαλα βγαλμένη. Ήθελε τά κόκαλα τών Έλλήνων για νά λιπανθή. Θρεμμένη, τώρα, μās χαρίζει τούς καρπούς της. Πανεθνικό συμπόσιο. Γιορτή πανελλήνια. Προσερχόμαστε με έορταστικό ένδυμα, με άναμμένες τīs λαμπάδες, με τό χαμόγελο στα χείλη, με τήν έκφραση τής άγαλλιάσεως* στη μορφή, με τήν ίκανοποίηση του άγωνιστή που φτάνει στο τέρμα του δρόμου του. Προσερχόμαστε —πρέπει νά προσερχόμαστε— με άγάπη ό ένας για τόν άλλον, γιατί όλοι μας άποτελοϋμε μόρια* ενός συνόλου και όλοι είμαστε άπαραίτητοι για τό έργο τής ανεγέρσεως του ναου... Άγαπήσωμεν άλλήλους, για να γιορτάσουμε ένωμένοι τή γιορτή τής Έλευθερίας μας, μιὰ γιορτή που άποτελεί σταθμό και ξεκίνημα στην Έστορία του Έθνους.

(Από τή συλλογή χρονογραφημάτων *Άπτερη Νίκη*)

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Τὸ φοινικόδεντρο

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΕΝΤΡΟ ἦταν τὸ «σῆμα κατατεθὲν» τῆς γειτονιάς μου. Τὴ σημάδευε καὶ τὴ χαρακτήριζε. Μέσα στὸν κῆπο τοῦ ἀρχοντικοῦ μὲ τὰ μαῦρα κάγκελα καὶ τὴ βαριά σιδερένια πόρτα —πάντα ἀνοιχτή— φαίνονταν ἀπρόσβλητο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια,* παρατηρώντας τα ἀφ' ὕψηλοῦ. Τὸ εἶχαμε βρεῖ ἐκεῖ καὶ μεγάλωνε μαζί μας ψηλώνοντας ὀλοένα καὶ τινάζοντας καινούρια κλαδιά. Ἦταν μιὰ παρουσία ἀνεπανάληπτη καὶ ζωντανή.

Ἐμεῖς τὰ παιδιά ἀγκαλιάζαμε τὸν κορμὸ του μὲ ἀγάπη. Ἄνεβαίναμε πάνω του, κι ἦτανε δείγμα ἀξιοσύνης ἢ ἰκανότητά μας νὰ φτάνουμε ὄλο καὶ πιὸ ψηλά. Ἡ ἐκτίμησή μας αὐξαινε ἢ μειωνόταν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίδοση τοῦ καθενὸς στὴν κατάκτησή του, κι ὁ Γιάννης, ποὺ κατάφερε ν' ἀνέβη μέχρι τὰ φύλλα τῆς ἀπλωτῆς του βεντάλιας, κέρδιζε τὸν ἀνεπιφύλακτο θαυμασμό μας. Στὶς παραμονὲς τῶν Βαῶν ὁ Γιάννης σκαρφάλωνε μὲ δεξιόσυνη στὸ δέντρο καὶ μᾶς κατέβαζε κλωνιὰ γιὰ νὰ ἐτοιμάσουμε σταυροὺς καὶ βέργια γιὰ τὴν ἐκκλησία. Καὶ ψήλωνε στὰ μάτια μας τόσο πολύ, σὰ νὰ ἔφτανε τὴν Πούλια καὶ νὰ τὴν ἄγγιζε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια.

Τὸ φοινικόδεντρο ἦταν κιόλας πολὺ ψηλὸ ὅταν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940. Τὸ ἀεράκι τοῦ δειλινοῦ τοῦ

έφερε τα μηνύματα και τους ψιθύρους από τη ζωή της γειτονιάς, γεμάτης πολεμικά γεγονότα, αγωνίες, προσδοκίες κι ελπίδες. Τα δικά μας παιδικά νήματα με το δέντρο κόπηκαν για λίγο. Κανείς δεν μπορούσε πια να φτάσει τόσο ψηλά. Ο Γιάννης έφυγε χαμογελώντας στρατιώτης.

Κάποια μέρα τα παράθυρα άνοιξαν με πάταγο,* τὰ ραδιόφωνα φλύάρησαν χαρούμενα κι ο Έθνικός Ύμνος χίμηξε στη γειτονιά σὰ δυνατός άέρας πού τόν κρατούσαν φυλακισμένο στο άσκι του. Τα πρόσωπα γέλασαν πλατύ χαμόγελο, ή πόλη ντύθηκε στα γαλάζια κι ή πρώτη μας νίκη στον πόλεμο ήταν ένα αδιάψευστο γεγονός. 22 Νοεμβρίου. Είχαμε νικήσει στην Κορυτσά.

Ο φοίνικας, στηριγμένος στον άκαμπο μεγαλόπρεπο κορμό του, δεν μπορούσε να λυγίσει, να φτάσει μέχρις εμάς, να πάρη τη χαρά μας και να την τινάξει στα δικά του ύψη. Γι' αυτό ο πιό μικρός της παρέας αποφάσισε να του φέρη τὸ χαρμόσυνο άγγελμα. Τόν βοηθήσαμε όλοι και τόν ενθαρρύναμε. Είχαμε καταφέρει να νικήσουμε μιάν αυτοκρατορία, και σ' ένα φοίνικα δὲ θά μπορούσαμε ν' άνέβουμε; Φιλότιμο στο φιλότιμο, με τις ίαχές* και τις ζητωκραυγές μας, ο μικρός κατάφερε γεμάτος αίματα και γδαρσίματα να φτάσει ψηλά στη φούντα τών κλαδιών και να φωνάξει: «νικήσαμε».

Εδτυχισμένος έκοβε τούς κλώνους και τούς πετούσε κάτω θριαμβολογώντας. Στολίσαμε την εκκλησιά, τη γειτονιά, τις πόρτες μας, κάναμε άψίδες,* βγήκαμε στην Όμόνοια και γράψαμε στον Γιάννη, κάπου στο μέτωπο, πώς ο μικρός άνέβηκε στο φοίνικα, πώς ή παράδοση συνεχιζόταν και πώς μπορούσε να πολεμά ή συχος μέσα στα χιόνια.

Ο φοίνικας δέχτηκε την επίσκεπή μας πολλές φορές. Στις 22 Νοεμβρίου, σάν πήραμε την Κορυτσά. Στις 24 Νοεμβρίου, όταν πατήσαμε τη Μοσχόπολη. Στις 30 Νοεμβρίου, όταν νικήσαμε στο Πόγραδετς. Στις 4 Δεκεμβρίου, σάν έγινε δική μας ή Πρεμετή. Στις 6 Δεκεμβρίου, όταν έπεσαν οι Άγιοι Σαράντα. Στις 8 Δεκεμβρίου, όταν άγκαλιάσαμε τὸ Άργυρόκαστρο. Στις 22 Δε-

κεμβρίου, όταν πανηγυρίσαμε για τη Χιμάρα. Στις 10 Ίανουαρίου, όταν μπήκαμε στην Κλεισούρα. Το φοινικόδεντρο έγινε το σύμβολο της νίκης.

Κι ύστερα, ξαφνικά, το Πάσχα τοῦ '41 ὄλη αὐτὴ ἡ ἀπέραντη εὐτυχία, τὸ παραλήρημα τῆς γειτονιάς σταμάτησε. Ὁ μικρὸς ἀνέβηκε καὶ πάλι νὰ κατεβάσῃ κλαδιὰ γιὰ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, μὰ στὰ μάτια του γυάλιζαν τὰ δάκρυα κι ἡ ἀπελπισία. Γύρισε κι ὁ Γιάννης. Μὰ δὲν ξανανέβηκε στὸ δέντρο, γιατί τοῦ ἔλειπε τὸ ἓνα πόδι. Κι ὄλα τυλίχτηκαν στὴ σκοτεινιά, καὶ μόνο τὸ ἀεράκι τοῦ δειλinoῦ ἀνέλαβε νὰ τοῦ λήῃ τὰ νέα μας, γεμάτα βογκητὰ κι ἀπόγνωση...

Πρὶν ἀπὸ καιρὸ, μιὰ κίτρινη μπουλντόζα στάθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ ἀρχοντικοῦ. Περνώντας τυχαῖα, ἔνωσα μέσα μου τὸν κίνδυνο, μὰ ἀπόδιωξα τὴ σκέψη, γιατί μοῦ φάνηκε φρικτὴ. Λὲς νὰ ρίξουν τὸ φοινικόδεντρο; "Ἄν εἶναι δυνατόν." Ἄλ-λωστε στὶς πολυκατοικίες ἀφήνουν πάντα ἓνα χῶρο κενὸ —γιὰ λίγο ἀέρα καὶ λίγη ἀνάσα— κι ἐκεῖ, ὅπωςδήποτε, ὑπῆρχε χῶρος γιὰ τὸ δέντρο ποῦ ἦταν ἡ ψυχὴ μιᾶς ἐποχῆς. Ἡ ψυχὴ τῆς γενιᾶς μου.

Ἄδιάφοροι γιὰ ὄλ' αὐτὰ, οἱ οἰκοδόμοι ἔκαναν τὴ δουλειὰ τους κι ἔριξαν τὸ δέντρο κάτω. Δὲν τὸ εἶδα πεσμένο. Τὸ ἀπέσυραν ἀμέσως. Μόνο ἐκεῖ ποῦ ὑψωνόταν ἄλλοτε ἀγέρωχο,* εἶδα μιὰ τρύπα βαθιά —τόσο βαθιὲς ἦταν οἱ ρίζες του— μιὰ τεράστια πληγὴ. Μιὰ πληγὴ σὰν τάφος, ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ θάψουμε τὶς παιδικὲς μας ἀναμνήσεις, τὶς ἰαχές, τὰ σαλπίσματα τῶν ἡρωικῶν χρόνων, τὶς Κυριακὲς τῶν Βαΐων καὶ τὶς θριαμβευτικὲς μέρες μὲ τὶς νίκες μας. Κι ἐκεῖ, στὴ θέση αὐτοῦ τοῦ μνημείου —γιατὶ μνημεῖο ἦταν γιὰ μᾶς— ξεφύτρωσε ἀργότερα μιὰ τσιμεντένια κολόνα. Μοῦ φαίνεται, λοιπόν, πὼς ὁ κόσμος γύρισε ἀνάποδα, πὼς κάτι δὲν πάει καλά, πὼς ἔφυγε κυνηγημένη ἀπὸ τὸν πλανήτη μας ἡ εὐδαισθησία καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὰ πράγματα ποῦ δίνουν στὴ ζωὴ μας ὁμορφιά καὶ περιεχόμενο. Ποιὸ παιδί θὰ θελήσῃ τώρα νὰ σκαρφαλώσῃ στὴν τσιμεντένια κολόνα, καὶ γιατί; ποιὰ κλαδιὰ νὰ κόψῃ, ποιὰ ἐκκλησία νὰ στολίσῃ;

Ἄν ἦταν —λέω— νὰ μοῦ ἀναθέσουν τὸν πανηγυρικό τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, δὲν θὰ ἔλεγα τίποτε ἀπὸ κείνα τὰ περισπούδαστα* πατριωτικὰ λόγια ποὺ ἀγγίζουν μόνο τ' αὐτιὰ καὶ φεύγουν χωρὶς ἔλεος. Θὰ μιλοῦσα γιὰ τὸ φοῖνικα τῆς γειτονιάς μου καὶ νομίζω πὼς θὰ ἤμουνα ἀπόλυτα συνεπὴς μὲ τὴ μεγάλη ἐπέτειο ποὺ ἔρχεται καὶ μὲ τὸ χρέος μου σὰν ἀνθρώπου ἀπέναντι σ' ἓναν «αὐτόπτη μάρτυρα» τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ποὺ κανεὶς μέχρι σήμερα δὲν σκέφτηκε νὰ τοῦ κἀνὴ τὸ παραμικρὸ μνημόσυνο.

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Συνεργασία*)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

[Γιὰ τὸ θάνατο τῆς θυγατέρας μου Ναθαλίας]

Τώρα, π' ἀνθίζ' ἡ κυκλαμιὰ καὶ κάθε σπόρο πῶχει
κρυφὸ κρεβάτι μὲς στὴ γῆ ξυπνᾷ τὸ πρωτοβρόχι,
ποὺ πρὶν ἀρχίσουν οἱ χιονιές, ἡ πάχνη, τ' ἀγριοκαίρι,
ξεγελασμένα τὰ κλαριά μὲ τὴ στερνὴ γλυκάδα,
π' ὀλόγυρά του φεύγοντας σκορπᾷ τὸ καλοκαίρι,
στολίζονται μὲ μυρωδιές, μ' ἀνθούς, μὲ πρασινάδα—

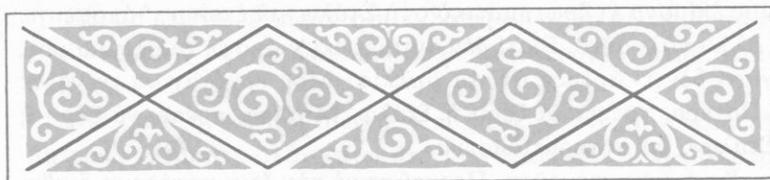
τώρα, παιδί μου, έξήλεψες τὸ στεῖρο τὸ σκοτάδι,
τοῦ τάφου τὰ στολίσματα, τὴν ἔρημιά, τὸν ἄδη!

Μοσχοβολᾷ ἡ ἀλιφασκιά, μικρὴ μου Ναθαλούλα,
τὰ ρεῖκη, οἱ δάφνες, οἱ μυρτιές ποτίζονται δροσούλα,
καὶ τὸν ἀγέρα πλημμυροῦν μὲ τὴν ἀναπνοή τους.
Στὸν ἥλιο τοῦ φθινόπωρου σὰ ζωντανὰ λουλούδια
οἱ καλογιάννοι χαίρονται. Μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή τους
στὸ βάτο π' ἀκουρμαίνεται λαλοῦν τὰ στεφανούδια
τὰ βάσανα τῆς ξενιτιάς... Κι ἐσὺ στὸ γέροντά σου
στέλνεις, παιδί μου, ἀνέλπιστα τὰ νεκρολίβανά σου;

.....
Στὸν πολυτάραχο γιालὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾷ σὰν τὸν ἀγέρα.
Τὸ πάτημα του ἐφάνηκε στὸν ἄμμο μιὰν αὐγή·
ἄγριο τὸ κύμα πέρασε τὴ νύκτα καὶ τὸ σβεῖ...

(Βίος καὶ Ἔργα)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

[“Ένας ήρωικός Κύπριος μαθητής”]

Τὸ ἀφήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας. Στὸς σκληροὺς αὐτοὺς ἀγῶνες οἱ μαθητές, ἀκόμα καὶ οἱ πῶς μικροί, ἔλαβαν μὲ ἥρωισμό μέρος, προσφέροντας ἔτσι ἀνεκτιμη-
τες ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα.

ΑΕΝ ἄργησα, βέβαια, νὰ πεισθῶ, μ’ ὄλη τὴν ἀντί-
δρασή μου, πῶς κι ἓνα κορίτσι μποροῦσε νὰ βγάνη
πέρα γιὰ πέρα ἀσπροπρόσωπο τὸ σπίτι, ὅταν ἄρχι-
σαν τόσα δά κοριτσάκια νὰ κρύβουν τὶς χειροβομ-
βίδες στὶς τσάντες τους καὶ τὰ πιστόλια στὸν κόρφο
τους. Ἄνεξάρτητα, ὅμως, ἀπ’ αὐτό, τὸ σπίτι μας ἀσφαλῶς ποὺ
δὲν περίμενε νὰ βγῆ ἀπ’ τὴ Στάλω ἀσπροπρόσωπο. Ἐνα βράδυ
δὲν ἦρθε ὁ Νίκος. Ἐγινε ἑφτά ἡ ὥρα, ὀχτώ, ἑννέα, τίποτα. Εἴ-
χαμε ζαρώσει ὅλοι [...] Καθίσαμε κι οἱ τέσσερεις κοντὰ κοντὰ,
σὰ γιὰ ν’ ἀντιμετωπίσουμε καλύτερα τὸ κακὸ ποὺ ὑποψιαζόμα-
στε, καὶ κρεμαστήκαμε σιωπηλοὶ ἀπ’ τὴν προσμονὴ ἑνὸς χτυ-
πήματος στὴν πόρτα. Μονάχα ὁ πατέρας ἐπαναλάμβανε κάθε
τόσο μιὰ μονότονη κατάληξη σὰν ἀφαιρεμένος, σὰ ν’ ἀπαν-
τοῦσε στὸν ἑαυτό του ἢ σὲ δικά μας βουβά, ἀδιατύπωτα* ἐρωτή-
ματα:

— Κάτι θὰ τὸν κράτησε. Θά ’ρθη.

Ἐγὼ τὰ εἶχα χάσει. Κι ὁ Νίκος, λοιπόν; Κάρφωνα τὸ βλέμμα

μου επίμονο κι έρωτηματικό στη Στάλω, μὰ εκείνη τ' απόφευγε. "Άλλο πάλι αυτό. Γιατί δέν αντιμετώπιζε άπόψε τὸ βλέμμα μου, γιατί δέν τ' άρπαζε άπ' τὰ μαλλιά; Μοῦ έρχόταν νὰ φωνάξω: «Πατέρα, πρέπει νὰ ξέρη ή Στάλω. Μητέρα, πρέπει νὰ ξέρη ή Στάλω», μὰ συγκρατιόμουνα.

— Κι ή ώρα περνοῦσε. Περνοῦσε μὲ τὴν ἴδια μονότονη διαβεβαίωση τοῦ πατέρα, ὀλοένα ὁμως και πιὸ ξεθωριασμένη, ὀλοένα και πιὸ ἀλλοιωμένη και πιὸ σιγανή:

— Κάτι θὰ τὸν κράτησε. Θά 'ρθη.

Δέν τὴ σχολιάζαμε, δέν ἀπαντούσαμε, δέν ἀκούγαμε καν. Πῶς νὰ τὴν ἀκούσουμε; Ἴσως κι ὁ πατέρας νὰ μὴν τὴν ἀκουγε, ἴσως νὰ μὴν εἶχε συναίσθηση πῶς τὴ διατύπωνε. Ἦχοῦσε σάν ἐκείνες τὶς μάταιες παρηγόριες, τὶς τόσο πρόδηλα* μάταιες, πὸν βαριέσαι και ν' ἀπαντήσης και τὶς δέχεται μ' ἓνα ἑλαφρό, συγκαταβατικό,* ἀναιμικό χαμόγελο: ἐν τάξει.

"Ὁμως μετὰ τὶς ἔντεκα ή μητέρα δέν μπορούσε πιά νὰ κράτηθῆ κι ἄρχισε νὰ κλαίη. Μαζί της δακρῦζαμε κι ἐτοιμαζόμαστε ή Στάλω κι ἐγώ. Κι ὁ πατέρας δέν προσπάθησε νὰ σταματήσῃ ἐκεῖνο τὸ ξέσπασμα. Πῶς νὰ τὸ σταματήσῃ; Γιατί νὰ τὸ σταματήσῃ, ἀφοῦ διοχετευόταν κι ὁ ἴδιος μ' αὐτό; Παραδόθηκε. "Άφησε τὸ «κάτι θὰ τὸν κράτησε» (ἦταν ὀλότελα ἄχρηστο πιά, ἂν και πότε χρησίμευσε;) κι ἔμεινε σκυμμένος κι ἄναβε διαρκῶς τσιγάρο.

Καμιὰ στιγμή ἔλεγε κάποιος:

— Σιωπή, σὰ ν' ἀκουσα βήματα.

Φτερούγισμα, λαχτάρα, τέντωμα τῆς προσοχῆς, κράτημα τῆς ἀναπνοῆς, σπίθισμα ἐλπίδας. Ὑστερα ξανὰ τὸ βαρὺ —πιὸ βαρὺ τώρα— πέσιμο ὡς τὸ βυθό:

—"Ὁχι.

— Δέν μπορούμε νὰ εἰδοποιήσουμε τὴν ἀστυνομία; δοκίμασε δειλὰ ή μητέρα.

Δέν τῆς ἀπαντήσαμε. Τί νὰ τῆς ἀπαντήσουμε;

— Θαρρῶ πῶς δέν ἀνακατεύεται σ' αὐτὲς τὶς δουλειὲς ὁ Νίκος, εἶπα, μολονότι ἄτονα, ἐγώ. Ξέρω.

Ούτε σ' έμένα δέν άπάντησαν. Σά νά μñν είχα μιλήσει, σά νά μñν άκουσαν. Δέ γύρισαν καν νά με κοιτάξουν, ν' ανακρίνουν εκείνο τó «ξέρω».

Και ξανά ή φοβερή σιωπή. Και ξανά τó πνιχτό κλάμα τñς μητέρας. "Ημαστε όλοι κάτω άπ' τñν έπιφάνεια, ψαχουλεύαμε όλοι τυφλά στόν πυθμένα. "Όσπου στίς δώδεκα σταμάτησε ξαφνικά μπροστά στό σπίτι μας ένα αυτοκίνητο. Πεταχτήκαμε όλοι όρθιοι.

— Παναγιά μου! φώναξε ή μητέρα.

Κι επαναλάβαμε εκείνο τó «Παναγιά μου» όλοι μέσα μας μέ τñν ψυχή στό στόμα (—Παναγιά μου! Παναγιά μου, τó Νίκο μας!).

Δυνατά χτυπήματα τράνταξαν τñν πόρτα.

— Πάω ν' άνοιξω έγώ, είπε ό πατέρας.

Είπε ό πατέρας; "Όχι, δέν ήταν ό πατέρας αυτός, δέν ήταν δική του αυτή ή παράξενη φωνή πού άντήχησε ξαφνικά βραχνή κι έπιταχτική. Αυτή γι' άλλους σκοπούς ήταν, αυτή έδινε στρατιωτική διαταγή. "Ενωσα —όχι «ένιωσα», συγκλονίστηκα— έτσι όπως μ' εκείνο τó περίεργο βλέμμα τñς Στάλως, όταν είχα βρεί τά φυλλάδια.

Δοκιμάσαμε νά τόν παρακολουθήσουμε μά γύρισε και μās κοίταξε μ' έναν τέτοιο τρόπο πού καρφωθήκαμε στίς θέσεις μας:

— Πάω ν' άνοιξω έγώ, είπα!

"Όχι δέν ήταν ό πατέρας αυτός.

Εισήλασαν* ένας άψηλός Έγγλέζος άξιωματικός και πέντε άνδρες. Γύρευαν τó Νίκο.

Γύρευαν τó Νίκο; "Αλλαξαν εϋθός μέσα μας τά τόξα τών δακρύων. "Εγινε όσο μπορούσε πιό κοίλο τó σπίτι γιά ν' άκούση καλύτερα.

— Δέν ήρθε άκόμα, είπε ό πατέρας.

Μās άπομόνωσαν σ' ένα δωμάτιο γιά νά ψάξουν.

'Αγκαλιαστήκαμε σ' εκείνο τó δωμάτιο και κλάψαμε άπό χαρά, όλοι, κι ό πατέρας. Κρατούσαμε ό ένας τó χέρι τ' άλλου, σφίγγαμε ό ένας τó χέρι τ' άλλου, χωρίς νά μιλάμε.

— Μονάχα μὴν ἔρθῃ τώρα.

— Δὲν ἔρχεται.

Καὶ πάλι δυνατὸ σφίξιμο τῶν χεριῶν.

Ἔψαχναν ὥρα πολλή. Ὑστερα μᾶς εἶπαν πὼς θὰ ἔμεναν νὰ τὸν περιμένουν. Κι ἔμειναν οἱ τρεῖς. Οἱ ἄλλοι βγήκαν. Ἄκουσαμε τ' αὐτοκίνητο ν' ἀπομακρύνεται λιγάκι καὶ νὰ σταματᾷ. Φαίνεται πὼς θὰ κρυβόντουσαν στὴν αὐλή. Ἔσβησαν ὅλα τὰ φῶτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ κάθισαν σιωπηλοὶ κι ὑπομονητικοί. Σιωπηλοὶ καθίσαμε κι ἐμεῖς.

Ὅμως μάταια περίμεναν ὀληνύχτα. Ὁ Νίκος δὲ γύρισε. Κι ὅταν ξημέρωσε, ἔφυγαν. Τί γλυκὸ πρῶι ἦταν ἐκεῖνο. Τί πόρτα πού ἔκλεισε πίσω τους.

Ἐμεῖς καθίσαμε νὰ τὰ ποῦμε, νὰ ποῦμε τὴν ἔγνοια πού τέλειωσε καὶ τὴν ἔγνοια —τί ἔγνοια!— π' ἄρχιζε. Ρωτοῦσε ἡ μητέρα —τὴν ἀφήναμε νὰ ρωτᾷ— κι ἀπαντούσαμε ἐμεῖς. Τί ἔτοιμη πού εἴχαμε τὴν ἀπάντηση: τί εἶν' αὐτὰ πού ρωτᾷς τώρα, μητέρα; Σὰ νὰ μὴν εἴχαμε ὅλοι τὰ ἴδια ἐρωτήματα. Μονάχα πού αὐτὴ ἦταν μητέρα καὶ τὰ τολμοῦσε, μονάχα πού αὐτὴ ἦταν μητέρα καὶ δὲν ἔκανε λογαριασμούς. Ἀργότερα ἦρθε ἡ γειτονιά μὲ τὴν περιέργειά της καὶ πίσω της οἱ δημοσιογράφοι.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦταν ἡ φωτογραφία τοῦ Νίκου μας σ' ὅλες τις ἐφημερίδες, γελαστή, μὲ τὸ στραβὸ σκουφὶ τοῦ Γυμνασίου. Τὴ φιλοῦσε κλαίγοντας ἡ μητέρα σὰ νὰ ἔταν ἡ πρώτη φορὰ πού τὴν ἔβλεπε, σὰ νὰ μὴν ἦταν αὐτὴ πού τὴν ἔδωσε: Θὰ σᾶς δώσω τὴν πιὸ ὀμορφη. Καὶ πραγματικά δὲν ἦταν πιὰ ἡ ἴδια φωτογραφία. Ἀλλιῶτικο ἔγινε τὸ σκουφί, ἀλλιῶτικο τὸ χαμόγελο. Καὶ τὸ βλέμμα κοίταζε τώρα ὅπως τὸ βλέμμα τῶν ἄλλων, τὸ ξεσηκωμένο ἀπ' τὶς Ἱστορίες, τὸ ξεσηκωμένο ἀπ' τ' ἀναγνωστικά.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον *Κλειστὲς πόρτες*)

Ὁ τσαλαπετεινὸς κι ἡ καρακάξα

ΜΙΑ μέρα ἡ καρακάξα καθόταν πάνω σ' ἓνα δέντρο κοντὰ στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ κι ἐκοίταζε τὰ περιστέρια ποὺ κατέβαιναν κοπάδι ἀπὸ τὶς φωλιές τους μέσα στὴν αὐλὴ κι ἔτρωγαν καλαμπόκι. Ἄλλη μέρα τὰ εἶδε πάλι, καὶ κάθε μέρα ἐβλεπε πῶς ζοῦν τὰ περιστέρια.

Μιά μέρα, καθὼς καθόταν πάνω στὸ δέντρο, εἶδε πάλι τὰ περιστέρια νὰ κατεβαίνουν μέσα στὴν αὐλὴ καὶ νὰ τρῶνε κι ἀναστέναζε ἀπὸ τὸ κακό της.

Σ' ἓνα ἄλλο δέντρο ἐκεῖ κοντὰ καθόταν ὁ τσαλαπετεινός. Ἄμα ἄκουσε τὴν καρακάξα ποὺ ἀναστέναζε, τὴν ἐρώτησε τί ἔπαθε. Κι αὐτὴ τοῦ λέει:

—“Ὅσο βλέπω τὰ περιστέρια νὰ ζοῦν ἔτσι, θὰ σκάσω ἀπὸ τὸ κακό μου. Τί! ἐκεῖνα εἶναι καλύτερα ἀπὸ μένα καὶ βρίσκουν κάθε μέρα φαί ἔτοιμο, κι ἐγὼ νὰ σκοτώνωμαι ὅλη μέρα καὶ νὰ μένω νηστική;

Τῆς λέει κι ὁ τσαλαπετεινός:

— Κάθεσαι καὶ μαραζώνεις γι' αὐτὸ τὸ πράμα; Εὐκολο εἶναι νὰ ζῆς κι ἐσὺ σὰν τὰ περιστέρια.

— Μὲ ποιὸν τρόπο; τὸν ἐρωτᾷ ἡ καρακάξα.

— Μὲ ποιὸν τρόπο; Νὰ σοῦ πῶ, τῆς λέει. Βλέπεις τὰ περιστέρια; Ὅλα εἶναι ὀλόασπρα. Νὰ πᾶς κι ἐσὺ ν' ἀσπρίσης τὰ φτερά

σου κι ύστερα νά πᾶς νά τρυπώσης ἀνάμεσά τους. Δὲ θὰ σὲ καταλάβη κανένας καὶ θὰ καλοπερνᾶς σὰν ἐκεῖνα.

— Πολὺ καλὴ ἢ συμβουλή, γείτονα! Καλὰ τὸ λένε: «Γείτονα ἔχεις; Θεὸν ἔχεις». Πᾶω ἀμέσως νά κάμω ὅπως μοῦ λές.

Πέταξε ἡ καρακάξα ἀπὸ τὸ δέντρο κι ἐπῆγε ἴσια στὸν ποταμό. Ἐκεῖ ἦταν ἕνας νερόμυλος. Πέφτει μέσα στ' αὐλάκι, ἔγινε μουσκίδι. Κοιτάζει, τὸ παράθυρο τοῦ μύλου ἦταν ἀνοιχτό. Κανένας δὲν ἦταν μέσα. Μπαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρο, κυλιέται καλὰ καλὰ μέσα στὴ σεντούκα ἀπὸ τ' ἀλεύρι, ἔγινεν ὀλόασπρη, πὸ ἄσπρη ἀπὸ τὰ περιστέρια. Βγαίνει κατόπι ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ πάει ὀλόισια στὸ σπίτι ποῦ ἦταν τὰ περιστέρια. Ἀνακατεύτηκε μαζί τους κι ἔτρωγε. Κάμποσες μέρες περνοῦσε ζωὴ χαρισάμενη.

Μιά μέρα, ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ ἔφερε κάτι ξένους νὰ τοὺς κάμη τραπέζι. Παράγγειλε στὴ γυναῖκα του νὰ ἐτοιμάσῃ φαγητὰ καὶ νὰ σφάξῃ καὶ πέντ' ἔξι περιστέρια.

Ἡ νοικοκυρὰ ἐδιάλεξε τὰ μεγαλύτερα. Μέσα σὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐδιάλεξε ἦταν κι ἡ καρακάξα. Τὰ ἔσφαξεν ἕνα ἕνα καὶ τὰ ἔδωσε τῆς κόρης της νὰ τὰ μαδέσῃ.

Τὴν ὥρα ποῦ ἐπιασε τὴν καρακάξα νὰ τὴ σφάξῃ, τῆς ἔμπηξε κάτι φωνές, ποῦ τὴν ἔκαμαν νὰ ξιπαστῇ. Κοιτάζει, δὲν ἦταν περιστέρι! Ἀπὸ τίς φωνές τὴν κατάλαβε πὼς εἶναι καρακάξα κι ἐθύμωσε. Ἐτσι θυμωμένη ποῦ ἦταν, τῆς ἔβγαλε τὰ φτερά της ὡς τὸ ἕνα καὶ τὴν ἐπέταξε ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴ μέσα στὰ χωράφια.

Ἡ καρακάξα ἔμεινε ἐκεῖ δὲ κάμποσὴν ὥρα ζαλισμένη, κι ἅμα ἦρθε στὸν ἑαυτὸ της, σηκώθηκε κι ἔκατσε καὶ λέει μοναχὴ της: «Ὁ Θεὸς μ' ἐγλίτωσε. Τέτοια καλοπέραση, καλύτερα νὰ μοῦ λείπῃ!»

Ὁ τσαλαπετεινὸς ἐκεῖνὴν τὴν ὥρα καθόταν πάνω στὸ ἴδιο δέντρο καὶ ἄκουσε τί εἶπεν ἡ καρακάξα, καὶ τῆς λέει:

— Τί νέα, γειτόνισσα; Ὅλο καλοπέραση βλέπω! Ἄς πεθάνωμε ἐμεῖς!

Κι ἡ καρακάξα τοῦ λέει:

— Οὔ, νὰ γκρεμιστῆς ἀπ' ἐμπρός μου, βρωμοτσαλαπετεινέ, κι ἐσύ κι οἱ συμβουλές σου! Ἐξ ἀπὸ σένα καὶ μόνον ἐγίνηκα τέτοιο χάλι! Ἐάν μποροῦσα νὰ πετάξω, θὰ σ' ἔκαμνα νὰ μὴν ξέρης ποῦ νὰ πᾶ νὰ σταθῆς!

Σὰν τ' ἄκουσεν αὐτὰ ὁ τσαλαπετεινός, ἐχάθηκεν ἀπὸ κεῖ. Κι ἀπὸ τότε ἡ καρακάξα ἔχει ἐχθρητα μαζί του. Ἐμα τὸν δὴ νὰ φανερωθῆ, μπήγει τίς φωνές καὶ συνάζει ὄλα τὰ πουλιὰ πάνου του. Ἐλλὰ ὁ τσαλαπετεινός τὸ ξέρει καὶ χάνεται σὰν τὸν ἄνεμο.

(Λαϊκὴ παράδοση)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Οἱ γερανοὶ

Φθινοπωρινὴ βραδιά.
Ὁ ἥλιος βασιλεύει.
Δὲ σαλεύουν τὰ κλαδιά,
φύλλο δὲ σαλεύει.

Καὶ περνοῦν οἱ γερανοί,
ταξιδεύουν πέρα,
καὶ σὰ λόγχη μελανὴ
σχίζουν τὸν ἀέρα.

Ὁ κρωγμὸς* ἀντιλαλεῖ
κι ὄλοι τοὺς κοιτάζουν
καὶ μ' ἀγάπη «ὦρα καλή!»
στά πουλιὰ φωνάζουν.

Κι ἡ γριὰ πὺ περπατᾶ
στὸ ραβδί γερμένη,
στέκει καὶ τὰ χαιρετᾶ,
λέγει λυπημένη:

Στὸ καλό, χρυσὰ πουλιὰ,
στὸ καλὸ νὰ πᾶτε.
Τάχα θὰ μὲ βρῆτε πλιὰ
πίσ' ὅταν γυρνᾶτε;

Ἦλθ' ὁ Μάρτης καὶ ξυπνᾶ
σὰ νυφούλα ἢ πλάση,
λουλουδίζουνε βουνά,
πρασινίζουν δάση.

Ἦλθαν ἀπὸ μακριὰ
τὰ πουλιὰ καὶ πάλι,
μὰ σκεπάζει τὴ γριὰ
κρύα γῆς ἀγκάλη.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Ποιήματα*)

ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

Φθινόπωρο

“Ωρα δειλινοῦ·

τοῦ φθινόπωρου τὰ νέφη στύβουν τὸ φουστάνι
νὰ στεγνώση τ’ οὐρανοῦ.

Καὶ στοῦ ἀπόβροχου τῆ σκόλη
βγαίνουν γιὰ σεργιάνι*

οἱ σαλίγκαροι ὄλοι

κάτω ἀπ’ τὸ ξεθωριασμένο παρασόλι*

τοῦ ἡλίου. Τώρα, ἡ λάμια*

ἢ γῆ λιάζει τὰ βρεμένα της τὰ χράμια*

μὲ τῶν κάμπων τὰ πλουμίδα.*

Κι ἀπὸ τὰ χορτάρια

κι ἀπὸ τὰ ψηλὰ γρασίδια

οἱ σταλαγματιῆς γλιστροῦνε χάντρες

καὶ μαργαριτάρια

ἀπὸ οὐράνια δαχτυλίδια.

Τὶς μαζώνουν οἱ νεράιδες οἱ ἀνυφάντρες*

μὲς στὰ ὑπόγεια τους σεράγια* καὶ στ’ ἀνήλια

—πολυέλαιους κι ἀργυρὰ καντήλια,

σὲ πλεμάτια* κρυσταλλένιες μπάλες —

μάγισσα γριά κι ἡ ἀράχνη τὶς κρεμάει μὲς στὶς κουφάλες.

Καὶ λογιῆς λογιῆς
ἓνα ἓνα ὄλα τὰ ζουῖδια
ξεφαντώνουν ἀπ' τῆ γῆς
κι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ φλούδια.
Κι ἓνας μύρμηγκας σκαλώνει σ' ἓνα ἀγκάθι φουντωτὸ
ν' ἀγναντέψη ὄλο τὸν κόσμο ἀπὸ τέτοιο λιακωτὸ.*
Νά, τὸ αὐλάκι

—κάνει χάξι—

τὸ ἄχυρο, σχεδιά πὺ ἀράζει
καὶ τὸ δρασκελοῦν βαθράκοι.
Κόσμοι ὀλόκληροι ζούφια
ταξιδεύουν μὲ πιρόγες* τὰ κελύφια.
Κρύα ἀνατριχίλα στὰ νερά.
Σὰν πεταλουδιῶνε σμάρι*
τώρα ὁ σίφουνας θὰ πάρη
ἀπ' τὰ δέντρα ὄλα τὰ φύλλα τὰ ξερά.
Στὰ καλάμια τῆ φλογέρα του σφυράει
κι ὅπως πάει, πάει, πάει,
ὁ ἄνεμος —τσοπάνος— σαλαγάει*
σ' ἄλλα πιά λημέρια,
σ' ἄλλο τώρα χειμαδιὸ* τὰ καλοκαίρια.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Προφητεῖες*)

Τ' αὐγά

ΚΕΙΝΗ τὴν ἐποχὴ ἦταν ἓνας καπετάνιος μὲ καράβι. Μιὰ φορὰ ἔφτασε σ' ἓνα λιμάνι καὶ πῆγε σὲ μιὰ ταβέρνα γιὰ νὰ φάη. Μπαίνει μέσα καὶ ρωτᾷ τὸν ταβερνιάρη:

— Ἐχεις τίποτε φαῖ νὰ φάω;

— Δὲν ἔχω, κακόμοιρε! Μοῦ σώθηκαν τὰ φαγητά. Ἐδῶ δὲ ἔχω τρία τέσσερα αὐγά τηγανισμένα. Σοῦ κάνουν; νὰ σοῦ τὰ βάλω νὰ φᾶς;

Δέχτηκε ὁ καπετάνιος κι ἔκατσε κι ἔτρωγε.

Κεῖ ποῦ ἔτρωγε, νὰ κι ἔρχεται ἓνας ναύτης, καὶ τοῦ λέει ποῦ τραβοῦσαν τὶς ἄγκυρες τοῦ караβιοῦ, γιατί ἐπῆρε ἀέρας!

Παρατάει ὁ ἄνθρωπος τὸ φαῖ καὶ τρέχει ἴσια στὸ καράβι του. Μπαίνει μέσα, τραβοῦν τὶς ἄγκυρες πάνω καὶ δὲν μποροῦν νὰ σιγουρέσουν τὸ καράβι. Βοήθησεν ὁ Θεὸς κι ὁ Ἅι-Νικόλας καὶ γλίτωσε τὸ καράβι ἀπὸ τὴ φουρτούνα.

Ἔκαμε πέντε ἐξι χρόνια νὰ ἴσθαι πάλι σ' αὐτὸ τὸ λιμάνι.

Ἄμα ἦρθε σ' αὐτὸ τὸ μέρος, ὁ καπετάνιος πῆγε νὰ πληρώσει τ' αὐγά ποῦ τὰ εἶχε στὸ νοῦ του. Τὰ θυμόταν ποῦ τὰ χρωστοῦσε.

Ὁ ταβερνιάρης τοῦ βγάζει λογαριασμὸ ἀλογάριστο.

— Αὐτὰ τ' αὐγά, ἂν τὰ ἐκάθιζα στὴν ὄρνια, θὰ ἔβγαζε τέσσερα πουλιά, δυὸ πετεινοῦς, δυὸ ὄρνια.

Τὸν πάει στὸ δικαστήριον, γιατί αὐτὸ τ' αὐγοῦ, πουλι τοῦ πουλιοῦ, τοῦ ἔπαιρνε τὸ καράβι, καὶ τὸ χρέος δὲν ἐγλίτωνε.

Ἐγύριζε ὁ ἄνθρωπος σὰν παλαβός, ποῦ ἔχανε τὸ καράβι του

για τέσσερα αυγά! Ἐπῆγε σὲ μιὰν ἄλλη ταβέρνα ποὺ πήγαιναν ὅλοι οἱ γέροι. Μέσα ἐκεῖ ἦταν ἕνας ψευτοδικηγόρος. Τὸν εἶδε στενοχωρημένον τὸν ἄνθρωπο, ἔμαθε τὴν ὑπόθεσή του, πάει κάθεται κοντά του καὶ τοῦ λέει:

— Καπετάνιε, βάλε μου μιὰ κούπα κρασί νὰ πιῶ καὶ μὴ στενοχωριέσαι. Ἐγὼ θὰ σοῦ κερδίσω τὸ καράβι σου αὐριο.

Διατάζει ὁ καπετάνιος κι ἔρχεται στὴ στιγμή ἢ κούπα ἐμπρὸς στὸ δικηγόρο. Πίνει τὴν κούπα, κι εὐθὺς τοῦ γράφει μιὰν ἀναφορά καὶ τὴν πάει στὸ δίκαστήριο. Ἡ ἀναφορά του ὀριζεν αὐτὸν γιὰ δικηγόρο.

Ἐφεξεν ἡ ἄλλη μέρα, πάει ἐννιά, πάει δέκα, ἔντεκα ἢ ὦρα, κόντευε μεσημέρι. Ὅλοι ἐμαζεύτηκαν ὅσοι εἶχαν δίκη, κι ὁ δικηγόρος μας δὲν ἐφαινότανε.

Ἐκεῖ κατὰ τις δώδεκα παρὰ τέταρτο, νὰ τος καὶ ξεπροβάλλει! Τραγουδοῦσε κι ἐρχόταν. Λέει ὁ δικαστής:

— Μπράβο σου, καλὲ ἄνθρωπε! Μᾶς ἔχεις τόσην ὦρα νὰ σὲ περιμένουμε καὶ πεθάναμε τῆς πείνας!

— Ὡχ ἀδερφέ, δὲ μ' ἀφήνετε! Χτὲς ἐπῆρα πέντε ὀκάδες κουκιά καὶ τὰ ἔστειλα τῆς γυναικας μου. Ἐκείνη ἔπιασε καὶ τὰ ἔψησε ὅλα μαζί. Ἐτρώγαμε χτὲς ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ σήμερα τὸ πρωὶ ἀκόμα καὶ μᾶς ἀπόμειναν καὶ καμπόσα. Πῆγα τὸ λοιπὸν νὰ τὰ σπείρω καὶ δὲν ἐπρόκαμα νὰ ἔρθω στὴν ὦρα μου...

Ὁ ταβερνιάρης παίρνει τὸ λόγο καὶ τὸν ρωτᾷ:

— Μὰ φυτρώνουν τὰ ψημένα τὰ κουκιά;

Ἄπαντάει τότε ὁ ψευτοδικηγόρος καὶ λέει:

— Μὰ βγαίνουν κι ἀπ' τὰ ψημένα αυγά πουλιά;

Δὲ χάνει καιρὸ ὁ δικηγόρος μας, κόβει τὴν κρίση καὶ βγάζει τὴν ἀπόφαση:

— Καπετάνιε, ἔφαγες τέσσερα αυγά: 4 γρόσια, καὶ δυὸ τὸ ψωμί, 6 γρόσια. Δῶσ' του τα νὰ πηγαίνη στὴ δουλειά του!

Ἐσυμφώνησε κι ὁ δικαστής μαζί του, κι ὁ καπετάνιος ἐκέρδισε τὸ καράβι του. Γιὰ φιλοδώρημα, ὁ καπετάνιος ἐπλήρωσε τὸν ταβερνιάρη, γιὰ νὰ κερνᾷ τὸ δικηγόρο, ὥσπου νὰ ἔχη τὸ βαρέλι κρασί.

(Λαϊκὸς μῦθος)

Ταχιά ταχιά είν' ἀρχιμηνιά...

Ταχιά ταχιά είν' ἀρχιμηνιά,
ταχιά είν' ἀρχή τοῦ χρόνου,
ἀρχή είν' ἀρχή τὰ κάλαντα
κι ἀρχή τοῦ Γεναρίου.
Πρῶτα πού βγῆκεν ὁ Χριστὸς
στή γῆ καὶ περιπάτειε
καὶ βγῆκε καὶ χαιρέτησε
ὄλους τοὺς ζευγολάτες.*

Τὸν πρῶτο πού χαιρέτησε
ἦταν ὁ Ἅι-Βασίλης:
— Ἅγιε Βασίλη, δέσποτα,
καλὸ ζευγάρι ἔχεις.
— Καλὸ τὸ λέν, ἀφέντη μου,
καλὸ κι εὐλογημένο,
ὅπου τὸ βλόγησε ὁ Χριστὸς
μὲ τὸ δεξί του χέρι,
μὲ τὸ δεξί, μὲ τὸ ζερβί,*
μὲ τὸ μαλαματένιο.
Πρινένιο* εἶναι τ' ἀλέτρι μου,
δαφνένιος ὁ ζυγός μου,
ὡς καὶ τὸ βουκεντράκι* μου
βασιλικοῦ κλωνάρι,

καὶ τ' ἀποζεύλι* τοῦ ζυγοῦ
κουκὶ μαργαριτάρη.

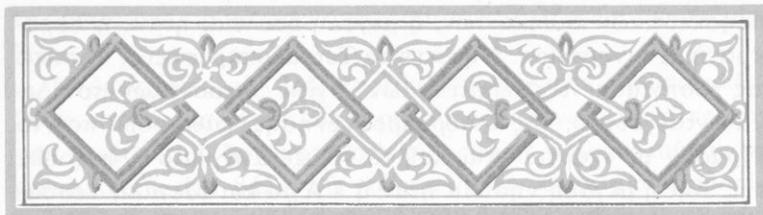
Καὶ πάλι ξαναπέρασε
καὶ ξαναρώτησέ τον:

- Ἄγιε Βασίλει, δέσποτα,
σὰν πόσα μόδια* σπέρνεις;
- Σπέρνω σιτάρη δώδεκα,
κριθάρη δεκαπέντε,
ταγῆ* καὶ ρόβη* δεκοχτὼ
κι ἀπὸ νωρὶς στὸ στάβλο.

Ἐκεῖ πού στάθη ὁ Χριστὸς
χρυσὸ δεντρί ἐβγήκε,
κι ἐκεῖ πού ματαστάθηκε
χρυσὸ κυπαρισσάκι.
Στὴ μέση εἶχε τὸ σταυρό,
στὴν ἄκρη τὸ βαγγέλιο
καὶ στὰ παρακλωνάρια του
ἄγγελοι, ἀρχαγγέλοι,
καὶ κάτω στὴ ριζούλα του
μιὰ κρουσταλλένια βρύση,
νὰ κατεβαίνει ἡ πέρδικα
νὰ βρέχη τὰ φτερά της.

(Δημοτικὸ)

Γ. ANNINΟΣ

Ἡ Σαρακοστή

Η ΚΑΗΜΕΝΗ ἡ θεία-Μαργαρά κάπου θά βρίσκεται ἐκεῖ ψηλά τώρα στήν Παράδεισο, πού τόσο πολὺ πίστευε, παρέα μὲ τ' ἀγγελάκια, στὰ «χρυσὰ τὰ σύννεφα», κοντὰ στήν κυρὰ τὴν Παναγία —βοήθειά μας, Δέσποινα!— καὶ ὄλους τοὺς Ἁγίους, πού θυμάτιζε καὶ μνημόνευε, μὲ τόσες μετάνοιες, κάθε ἀπόβραδο, μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι, καὶ προσκυνοῦσε μὲ τρίδιπλες μετάνοιες στὴ μικρὴ ἑνοριακὴ τῆς ἐκκλησιά...

Κι ὁμως, δὲν τό ἄπιζε νὰ πάη κι ἔλεγε...

— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει! Γι' αὐτό, δὲν πρέπει κανένας νὰ «ὀλιγορῆ»,* καὶ νὰ κάνη τὰ «πρεπούμενα». Ἐκεῖνα πού μᾶς ἔχουνε μάθει οἱ πατεράδες μας καὶ πὸν ξέρανε οἱ «παλιοί»...

Κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ «πρεπούμενα» πὸν ἐνέπνεε μιὰν ἀληθινὴ καὶ ἀφελῆς εὐλάβεια καὶ πίστη, τὶς μετάνοιες, τὰ θυμιάματα, τὰ σταυροκοπήματα, τ' ἀγιοκέρια πὸν φώτιζαν μὲ τὴν ψιλὴ τους φλόγα, τὸ εἰκονοστάσι τῆς γωνιάς μὲ τ' ἄσπρα νταντελωτὰ μπερντεδάκια, «ὀλονυκτίες» στὰ πανηγύρια, τοὺς «ὀρθοθροῦς» στὶς μεγάλες δεσποτικὲς γιορτές, τὴν ταχτικὴ παρακολούθηση τῆς λειτουργίας, καὶ τὴν αὐστηρὴ τήρηση ὄλων τῶν

θηρσκευτικῶν καθικόντων, ἡ μεγάλη δουλειά, ἦταν ἡ Σαρακοστή κι ἡ νηστεία... Νήστευε τὰ Τετραδοπαράσκευα, νήστευε τὶς προηγιασμένες,* νήστευε τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὸν Δεκαπενταύγουστο, τῆς Σταυροπροσκύνησης, κάθε φορὰ πού τὸ ἔγραφαν τὰ «χαρτιά» καὶ πού τὸ νόμιζε ἀναγκαῖο ἡ ψυχούλα της. Μὰ ἡ μεγάλη νηστεία ἦταν ἡ «Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαροκοστή».

— Κολάζεται κανένας, γιέ μου! Κολάζεται καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει! ἔλεγε ἡ καημένη ἡ θεια-Μαργαρώ, καὶ ἐμεῖς οἱ πειρασμοί, ἐκπρόσωποι τοῦ Πονηροῦ καὶ τοῦ Παγκακίστου, μέσα στο ἤρεμο ἀναχωρητήρι* τῆς καλῆς γερόντισσας, ἐβάλαμε σκοπὸ νὰ τὴν κολάσουμε!... Μιὰν ἐβδομάδα ὀλόκληρη, ὕστερα ἀπὸ τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, ἐνήστευε παραδειγματικά, μὲ μαρουλάκια, ἐλίτσες, βρεχτοκούκια, καὶ κάπου κάπου «λιγάκι χαλβά», πού ἦταν τὰ μόνια ἐπιτρεπόμενα ἐδέσματα* τοῦ νησιτισμοῦ «ὀψολογίου»* της· καὶ μονάχα τὴν πρώτη Κυριακὴ ἐμετρίαζε λίγο τὴ νηστεία κι ἐμαγεύερε κανένα «λαδερό», ἀγκιναροκούκι, κανένα λαδοπίλαφο μὲ ξερὸ χταπόδι... Κι ἔπειτα, λιγάκι ρετινάτο, «γιὰ νὰ στυλωθῆ κανενὸς ἡ καρδιά του, γιέ μου!» ἐπισφράγιζε πραγματικά τὴν «κατάλυση οἴνου καὶ ἐλαίου».

Ἔσο γιὰ τὰ καρύδια καὶ τὰ σύκα, πού ἐφίλευε ἐμᾶς τὰ παιδόπουλα, ἦταν γιὰ τὴ θεια-Μαργαρώ πράγματα ἀπαγορευμένα... Ὅχι ἀπὸ τὰ περίφημα «πρεπούμενα», μὰ γιὰτὶ δὲν εἶχε πιὰ κανένα δόντι. Ὅμως, γιὰ μᾶς, τὰ πάστρευε μὲ προσοχή, καὶ δὲν μᾶς τὰ ἔδινε ποτὲ ἀτσάκιστα, κι εἶχε πολλοὺς λόγους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλοσύνη της, γιὰ τοῦτο. Φρόντιζε πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς κόψης τῆς πόρτας, πού τὰ μαγκώναμε ἀνάμεσα καὶ τὴν ἐκάναμε καρυδοσπάστη, ἀφήνοντας σημαντικὰ σημάδια τῆς χρησιμοποίησής αὐτῆς, μὰ καὶ γιὰ τὴν ἀσπράδα τῶν ἀσβεστωμένων πεζουλιῶν τῆς αὐλῆς, πού ἦταν τὸ τελευταῖο καταφύγιο γιὰ νὰ τσακίσουμε τὰ καρύδια, χτυπώντας τα μὲ λιθάρια!...

— Μπρὲ Ἰουδες!... Μπρὲ Ἰουδες! ἔξεφώνιζε, σὰν ἐκαταλάβαινε κατιτὶ τέτοιο... Ἐλάτε ἐδῶ, μπρὲ, νὰ σᾶς τὰ τσακίσω ἐγώ!...

Καὶ δὲν ἤξερε κανένας, τί τὴν ἐπονοῦσε πιὸ πολὺ ἀπ' τὰ τρία:

τά δόντια μας, τὸ μάγκωμα τῆς πόρτας ἢ τὸ λέρωμα τῶν πεζουλίων;

Κι ὁμως ἐμεῖς, οἱ «Ἰουδες», ἐβαλθήκαμε νὰ τὴ λερώσουμε!... Ἔξω, στὸ παράσπιτο, στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ μὴ λερώση τὴν κουζίνα ποὺ ἄστραφτε ἀπὸ πάστρα καὶ γυαλοκοποῦσαν τὰ μπακιρικά,* εἶχε βάλει νὰ μαγειρέψη τὸ περίφημο «λαδοπίλαφό» τῆς μὲ τὸ χταπόδι, ἐνῶ γιὰ μᾶς, σ' ἄλλο τσουκάλι, ἔβραζε ἀληθινὸ πιλάφι μὲ τὸ κρέας, ἓνα «ἀτζέμ πιλάφι» ἀπὸ κεῖνα ποὺ μονάχα ἡ θεια-Μαργαρώ ἤξερε νὰ φτιάνη ἀλτρουστικά* γιὰ τὴν τέρψη* τῶν ἄλλων!... Κι ὁ Πειρασμὸς ξελαμπάδιασε μονομιᾶς μέσα στὸ μυαλό μας, ἐκεῖ ποὺ παίζαμε «καλόγερο» στὰ ἄσπρα καὶ μαύρα «καντρέτα»* τῆς αὐλῆς... Κι οὔτε καιρὸ δὲ χάσαμε σὲ μάταιη συνεννόηση... Μὲ μιὰ ματιὰ, συνέννοηθήκαμε, καὶ τὸ κακὸ ἐγίνε. Ἐνα κομμάτι κρέας, παχὺ καὶ ὄλο ψαχνό, ἔσμιξε μέσα στὸ «λαδοπίλαφο» μὲ τὰ ἰσχνὰ κομμάτια τοῦ ξεροῦ χταποδιοῦ...

Μὲ τί καρδιοχτύπι περιμέναμε τὸ μεσημέρι, μὲ τί ἀνυπομονησία προσμέναμε ν' ἀρχίσῃ τὸ φαγητὸ τῆς, ξεχνώντας μὲς στὰ πιάτα τὸ νόστιμο νόστιμο δικό μας πιλάφι, καὶ κοιτάζοντας τὸ λαδοπίλαφό τῆς...

Καὶ νά... Ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ προσμέναμε πιά, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη-δεύτερη μπουκιά, τὸ πιρὺνι τῆς ἀνάσυρε τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ γύρισε ἀπὸ δῶ, τὸ γύρισε ἀπὸ κεῖ, μὲ ἱερὴ φρίκη· τὸ γεροντικὸ τῆς, μὰ τόσο συμπαθητικὸ, πρόσωπο πῆρε μιὰ ἔκφραση συντριβῆς, καὶ μᾶς κοίταξε ὕστερα, ἐνῶ ἐμεῖς σκύβαμε τὰ μάτια στὰ πιάτα μας, ἔτοιμοι νὰ γελάσουμε, μὰ χωρὶς νὰ μπορούμε... Ἐπεριμέναμε τὴ δίκαιη τιμωρία μας. Μὰ ἐκείνη εἶπε μονάχα μὲ σπαραγμὸ, σπρώχνοντας τὸ πιάτο:

—Ἡ ἁμαρτία στὸ λαιμό σας!...

Κι ἀλήθεια, θαρρεῖς, σὰν ἡ Ἄμαρτία νὰ ἦταν κάτι τὸ ψηλαφητὸ, κάποιον πράγμα ἦρθε κι ἔκατσε πραγματικὰ στὸ λαιμό μας!... Κομπιάσαμε, ξεροκατάπιαμε, ἀφήσαμε τὸ φαῖ μας καί, μπρουμουτίζοντας στὸ τραπέζι, ἀρχίσαμε τὰ κλάματα.

Τότε ἡ καλὴ γερόντισσα, ποὺ ὁ θρήνος μας κι ἡ μεταμέλεια

μας τὴν εἶχε συγκινήσει, κατανικώντας κάθε τῆς ἀπέχθειά, κάθε τῆς εὐλάβεια καὶ κάθε πεποίθησι, προσπάθησε νὰ μᾶς παρηγορήσῃ. Καὶ παίρνοντας τὸ κρέας τοῦ Πειρασμοῦ, ἄρχισε νὰ τρώῃ κι αὐτὴ, μπροστὰ στὰ κατάπληκτα καὶ κλαμένα μάτια μας, λέγοντας:

— Νά, μπρὲ σεῖς!... Φάτε!... Κι ἔστε τὰ κλάματα!... Νά! Φάτε!... ὁ Θεὸς δὲν ξεσυनेρίζει!...*

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων*)

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Μεγάλη Πέμπτη

Ἐκείνη πιὸ πολὺ ἢ ἀνάμνησι
τῆς παιδικῆς ἡλικίας,
καθὼς ἔχουμε συνηθίσει νὰ τὴ νοσταλγοῦμε,
μοῦ ἦρθε.

Συνήθως — ἢ μᾶλλον πάντα —
πηγαίναμε τὴ Μεγάλη Πέμπτη, πρωί,
στὴν ἐκκλησία νὰ μεταλάβουμε.
Ζητούσαμε συγχώρεσὴ ἀπ' τοὺς γονεῖς
ποὺ χαμογελοῦσαν μειλίχια
καὶ πηγαίναμε ὅλα τ' ἀδέρφια μαζί,
γιορταστικὰ ντυμένα φορέματα καινούρια,
ἀνοιξιάτικα.

«Τί ὄνό, τί ὄνόματα ὠραῖα,

ἄνοιξη, ἄνοιξη καὶ Πασχαλιά»,
τραγουδοῦσε εὐθυμα ἢ μητέρα.
Ἐμεῖς, τὰ παιδιά μόνο, μεταλαβαίναμε
ἐκείνη τὴ μέρα.

“Ὅταν ἐπιστρέψαμε,
ἔβρασαν τὰ κόκκινα αὐγά.
Κόκκινη Πέμπτη. Στὸ δῶμα* φάνταζε
ἓνα κόκκινο ὕφασμα καὶ
μᾶς γέμιζε τὰ μάτια ἢ χαρά.

Προσφέραμε τὴ βοήθειά μας,
λαδώνοντας, γιὰ νὰ γυαλίσουν, τ’ αὐγά,
λαμπρὰ γιὰ τὴ Λαμπρή.

“Ὅταν ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀμυχή, στὸ χέρι,
ἄρχισε νὰ μοῦ τρέχη τὸ αἷμα, κόκκινο,
ἀμέσως, προσεχτικὰ τὸ σκούπισαν,
προσεχτικὰ τὸ δέσανε, γιὰτὶ
ἔφερνα μέσα μου, τοῦ Κυρίου τὸ αἷμα.

Θυμήθηκα ὅλα αὐτά, τὰ σεβάσματα,
καθὼς σήμερα, στὸ δρόμο τοῦ πρωιοῦ,
εἶδα μανάδες νὰ ὀδηγοῦν τὰ παιδιά τους
στὴν ἐκκλησία. Μεγάλη Πέμπτη, σκέφτηκα,
τὰ παιδιά πᾶν νὰ μεταλάβουν

Παρατήρησα
τὰ καθαρὰ πρόσωπά τους, τὰ καλά τους φορέματα.
Καὶ πῶς πολὺ ἀπ’ ὅλα, εἶδα
πὼς ἔφερνε μιὰ νέα γυναίκα, μὲ τὸ μωρὸ στὴν ἀγκαλιά,
μιὰν ἄσπρη λαμπάδα
δεμένη μὲ γαλάζια κορδέλα.

“Ἀνοιξη καὶ Πασχαλιά.

(Τὰ ποιήματα)

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ἄκουαρέλα

Στὸ μόλο, ποὺ ἀποκάρωσε* στὴ θερινὴ τῆ λάβρα,*
ἄχνες καυτὲς χοροπηδᾶν στὸν πυρωμένον ἄμμο
καὶ τὰ μικρὰ τὰ σπίτια του, γυμνὰ κι ἀσβεστωμένα,
κάνουνε ἄσπρες πινελιές στὴ θάλασσαν ἀπάνω.
Τὰ πρασινόχρυσα νερά, διάφανα, ἀκίνητοδνε,
δείχνοντας βότσαλα ἀσημιὰ, φιδοστριμμένα φύκια,
ἄγκυρες ποὺ σκουριάζουνε καὶ τοὺς μαβιοὺς τοὺς ἴσκιους
ποὺ τ' ἀραγμένα ρίχνουνε τριγύρω τους καΐκια.
Καμιὰ ζωὴ. Ἕνας ψαρὰς ποὺ ψάρευε στὸ μόλο,
ἀφοῦ τὰ χέρια τέντωσεν ὀκνὰ* καὶ χασμουρήθη,
ἔγειρε μονοκόμματος στὶς πέτρες καὶ κοιμήθη·
καὶ μοναχὰ ἕνας ἄγριος καὶ μαυρομάλλης σκύλος,
σ' ἐνὸς μεγάλου καΐκιου τὴν πρύμη καθισμένος,
τὴν παραλία τῆ νεκρῆ κοιτάζει —νυσταγμένος.

(Ποιήματα)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ πρῶτο μου Πάσχα

Ἀγαπητοί μου,

ΑΥΤΕΣ τὶς ἡμέρες ξαναγυρίζω πάντα στὰ παιδικά μου χρόνια. Καὶ θυμᾶμαι τὶς θαυμάσιες ἐκεῖνες γιορτὲς ποὺ χαιρόμουν στὴν πατρίδα μου, δταν ἤμουν μικρὸ ἀμέριμνο παιδί κι εἶχα τοὺς καλοὺς μου γονεῖς νὰ μὲ φροντίζουν καὶ νὰ μ' ὀδηγοῦν σὲ ὄλα. Φυσικὰ καὶ στὴν ἐκκλησία ἢ στὰ «θρησκευτικὰ μου καθήκοντα»... Ὅσο ἦταν χειμῶνας, ἢ μητέρα μου μ' ἔπαιρνε μαζί της στὸν Ἅγι-Γιάννη ἢ στὴ Φανερωμένη, τὶς γειτονικὲς μας ἐκκλησίες, ποὺ λειτουργοῦσαν κάπως ἀργά —ἀπὸ τὶς ὀκτῶ ἢ μιά, ἀπὸ τὶς ἑννιά ἢ ἄλλη. Μὰ δταν ἔμπαινε ἡ ἄνοιξη, ποὺ μπορούσα νὰ ξυπνῶ καὶ νὰ βγαίνω πιὸ πρῶι, ὁ πατέρας μου μ' ἔπαιρνε στὴν Ἐπισκοπιανὴ ἢ στὸν Ἅγιο Χαράλαμπο, ἐξοχικὲς ἐκκλησιτίσες αὐτές, σ' ἓνα ὠραῖο παραθαλάσσιο προάστιο, ποὺ λειτουργοῦσαν ἀπὸ τὶς ἑπτὰ. Μετὰ τὴ λειτουργία, κάναμε κι ἓναν περίπατο στοὺς Κήπους καὶ γυρίζαμε λιγάκι κουρασμένοι μὰ πολὺ εὐχαριστημένοι κι οἱ δύο.

Ἦταν τόσο ὁμορφα! Ἡ ἄνοιξη εἶχε στολισμένες τὶς πρασινάδες μὲ μαργαρίτες ἄσπρες καὶ κίτρινες, μὲ ὀλοκόκκινες παπαρῶνες καὶ μ' ἄλλα γαλάζια ἢ μαβιά ἀγριολούλουδα. Τί πολὺ χρωμο τὸ χαλί ποὺ ἀπλωνόταν στὰ χωράφια! Τὸ ἔβλεπα κι ἀπὸ

τήν ανοιχτή πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς, καθὼς ἄκουγα τὰ ψαλίσματα, τὶς εὐχὲς καὶ τὰ εὐαγγέλια. Τὰ εὐαγγέλια προπάντων μ' ἄρεσαν πολὺ. Εἶναι τόσο ποιητικὰ αὐτὰ πού λένε πρὶν καὶ μετὰ τὸ Πάσχα! Πρῶτα τῶν Βαῶν —καὶ συνήθως ἀπ' αὐτὴ τὴν Κυριακὴ ἀρχίζα νὰ πηγαίνω στὶς ἐξοχικὲς ἐκκλησίτισες— ἔπειτα τῆς Ἀνάστασης, ἔπειτα τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μυροφόρων, τῆς Σαμαρείτιδος... Ὁ παπα-Λογοθέτης, ἐφημέριος στὸν Ἀι-Χαράλαμπο, πολὺ γραμματισμένος, τὰ ἔλεγε θαυμάσια. Κι ὄχι ψαλτὰ μὲ μπάσα καὶ σικόντα, ὅπως σ' ἄλλες ἐκκλησιᾶς· ἀλλὰ διαβαστὰ, καθαρὰ, σταράτα, λέξη πρὸς λέξη, καὶ μ' ἐκφραση, μὲ τόνο ὥστε νὰ καταλαβαίνη τὸ νόημα κι ὁ ἀγράμματος. Κι ἀλήθεια, στὶς ἐκκλησίτισες ἐκεῖνες τὸ περισσότερο πῆγαιναν ἀπλοῖ, ταπεινοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ —ψαράδες, βαρκάρηδες, κηπουροὶ, μυλωνάδες. Καὶ σοῦ ἔκανε χαρὰ νὰ τοὺς βλέπης ντυμένους κυριακάτικα, ν' ἀκοῦνε μὲ τόση εὐλάβεια καὶ μὲ τόση προσοχὴ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου...

Τὴ Μεγάλῃ ὁμως Ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα, ὅλη ὅλη μου ἡ «ἐκκλησία» ἦταν, τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶι, ἡ Ἀνάστασις πού γινόταν στὸ ὕπαιθρο, καὶ κατόπι ἡ λειτουργία: *Δεῦτε λάβετε φῶς, Χριστὸς Ἀνέστη, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος* καὶ καθεξῆς. Δὲν μ' ἔβγαζαν ἔξω βράδυ, κι οὔτε στὰ Νυμφία μὲ πῆγαιναν, οὔτε στὴν Ἀκολουθία τῶν Παθῶν, οὔτε στὴ λιτανεία τοῦ Ἐπιταφίου, πού μόνο τὴν πένθιμη μουσικὴ τῆς ἄκουγα ἀπὸ μακριά, ἂν τύχαινε νὰ ξυπνήσω τὴ νύχτα τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς. Ἔτσι δὲν ἤξερα καλὰ τί προηγήθηκε ἀπ' τὴν Ἀνάστασις. Μόνο, ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῶν, πὼς ὁ Χριστὸς μπῆκε θριαμβευτικὰ στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀλλὰ τί ἔκαμε κεῖ, τί τὸν ἔκαμαν, ἄκρες μέσες; Κάποιος Μυστικὸς Δεῖπνος, κάποιος σταυρικὸς Θάνατος, κάποια Ταφὴ σὲ καινὸ μνημεῖο... Τί νὰ ἦταν αὐτά; Πῶς νὰ εἶχαν γίνει; Μόλις εἶχα μιὰ ἰδέα.

Κι ἄξαφνα... τὰ ἔμαθα ὅλα! Εἶχα μεγαλώσει, φαίνεται, ἐκεῖνο τὸ χρόνο, κι οἱ γονεῖς μου μὲ πῆραν μαζί τους παντοῦ. Ἔτσι ἄκουσα καὶ τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα εὐαγγέλια τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς καὶ τὸ *Σήμερον κρεμάται!*... Εἶδα

και τὸ Χριστὸ μὲ τὸ ἀγκαθένιο του στεφάνι στὸ μαῦρο σταυρὸ, ἕνα μεγάλο Χριστὸ σὰν ἀληθινό... Ἔπειτα τὸν εἶδα καὶ νεκρὸ, ξαπλωμένο στὸ χρυσὸ Ἐπιτάφιο (κι ὁ Χριστὸς τοῦ Ἐπιταφίου στὴ Ζάκυνθο δὲν εἶναι κεντημένος σὲ πανί, εἶναι ζωγραφισμένος σὲ ξύλο, σὰν εἰκόνα περικομμένη, ὅπως κι ὁ Ἐσταυρωμένος). Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμα τί ἀλλιώτικη ἐντύπωση, τί μεγαλύτερη χαρὰ μοῦ ἔκαμε τὸ Πάσχα στὴν ἐκκλησίτσα, τὴν πρώτη φορά, ἀφοῦ εἶχ' ἀκούσει πιά κι ἰδεῖ καὶ μάθει ὅλα τὰ προηγούμενα. Μπορῶ νὰ πῶ πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ *πρῶτο μου Πάσχα*.

Γιατὶ ὅλη τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα τὴν εἶχα περάσει μὲ τὸ πένθος, μὲ τὴ λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολουθήσει τὸ Χριστὸ στὸ μαρτύριό του, στὴν ἀγωνία του, στὸ θάνατό του· εἶχ' ἀκούσει καὶ τὴ Διαθήκη του, εἶχα παρακαθίσει καὶ στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, εἶχ' ἀκολουθήσει καὶ τὴν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μὲ τὴ Θλιμμένη Μητέρα, ποῦ κι αὐτὴ ἀκολουθοῦσε ζωγραφιστὴ σὲ μιὰ μεγάλῃ εἰκόνα σὰν ἀληθινή: *ὦ γλυκὺ μου ἔαρ, γλυκυτότὸν μου τέκνον...* Γι' αὐτὸ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη μοῦ ἔκαμε ὕστερα τόση χαρὰ, τόση ἀγαλλίαση· γι' αὐτὸ μοῦ φάνηκε σὰ μιὰν ὑπέρτατη ἱκανοποίηση, σὰ μιὰ νίκη, σὰν ἕνας θρίαμβος. Ἐκεῖνος ποῦ φόρεσε γιὰ ἐμπαιγμὸ* ψεύτικη πορφύρα. Ἐκεῖνος ποῦ ποτίσθηκε χολὴ καὶ ξίδι, καὶ μαστιγώθηκε, καὶ καρφώθηκε σὲ ξύλο, καὶ πέθανε μαρτυρικά, σὰν ἄνθρωπος, ἔβγαινε ζωντανὸς ἀπὸ τὸν τάφο κι ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ σὰ Θεός!

Ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι. Γιὰ νὰ μοῦ δώση τόση χαρὰ ἢ Ἀνάσταση, ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τὸ Πάθος· γιὰ νὰ μοῦ κάμη τόση ἐντύπωση τὸ Πάσχα, ἔπρεπε νὰ γνωρίσω τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Μαθαίνοντας ὅσα ἔμαθα ἐκεῖνον τὸ χρόνο, μάθαινα τὴ ζωὴ, ποῦ ὡς τότε ἤμουν πολὺ μικρὸς γιὰ νὰ τὴν ξέρω, ἀφοῦ οἱ γονεῖς ποῦ μὲ φρόντιζαν καὶ μ' ὀδηγοῦσαν, δὲν μὲ πῆγαιναν. παρὰ στίς χαρούμενες κυριακάτικες λειτουργίες καὶ μὲ προφύλαγαν ἀπ' τὰ λυπητερά, ποῦ δὲν ἦταν ἀκόμα γιὰ μένα. Ἔτσι καὶ στὴ ζωὴ: Τὴ χαρὰ, τὴν ἀληθινὴ χαρὰ, τὴν κατακτοῦμε ὕστερ' ἀπὸ ἀγώνα καὶ ἀγωνία, ὕστερ' ἀπὸ κόπο καὶ λύπη. Πρὶν ἀπὸ κάθε μας Πάσχα, πρέπει νὰ περάσουμε μιὰ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα.

ὦ, αὐτὸ τὸ ξέρετε καὶ σεῖς ἀπὸ τώρα. Μήπως τὴν ἑβδομάδα τῶν διαγωνισμῶν τοῦ σχολείου, ποὺ προηγεῖται ἀπὸ τὴ νίκη καὶ τὴ χαρὰ τοῦ ἄριστα, δὲν τὴν ὀνομάζετε... Μεγάλῃ Ἑβδομάδα; Γελάτε, ἔ;... Καὶ τοῦ χρόνου!

Σὰς ἀσπάζομαι
ΦΑΙΔΩΝ

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Στοὺς πέντε δρόμους

Τὸ πρόσωπό του, σὰ νὰ ἴναι χυμένο τσιμέντο
δεμένο μὲ σίδηρο, θυμίζει γωνιά ποὺ ξέφτισε ἢ λαμαρίνα
σὲ φθαρμένο καράβι. Πάνω του πέρασαν ὄλοι οἱ καιροί:
ὁ ἐργοδότης του, ἡ φτώχεια του, ὁ πόλεμος. Πέρασαν
βλέμματα ποὺ ἔπεφταν σὰ σπαθιά καὶ τὸ ξέσκιζαν.
Δὲν πουλᾶνε γι' αὐτὸν τὰ καταστήματα τίποτα.
Δὲν ἔχει μετὰ ποῦ νὰ πάη. Στοὺς πέντε
περιφέρεται δρόμους τῆς γῆς, ὅταν κλείνῃ
τὸ μαγαζί του ὁ ἥλιος.

(Ποιήματα 1958-1967)

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

Παιδικοί καημοὶ καὶ πασχαλινὴ χαρὰ

ΗΕΣ στά πολλά τὰ βάσανα τῆς φτώχειας μας, νά καὶ τοῦτο: Τρυπήσανε τὰ τσαρούχια μου.

Τῆς μάνας μου δὲν τῆς εἶπα τίποτε. Τῆς ἔφταναν οἱ ἄλλες ἐγνοίες πού 'χε, χήρα κι ἀπροστάτευτη γυναίκα, νὰ ξενοδουλεύη καὶ νὰ βγάξη τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν τῆς. Ἐξήλωσα ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικό μου τῆς περασμένης χρονιάς —τῆς β' Δημοτικοῦ— τὰ χοντρά χαρτόνια —πετσιὰ τὰ λέμε στὸν τόπο μου— πού ἦταν δεμένο τὸ βιβλίο, τὰ 'κοψα μὲ τὸ σουγιά μου στὸ σχῆμα τῶν τσαρουχιῶν μου, καὶ τὰ 'βαλα ἀπὸ μέσα πάτους, γιὰ νὰ προφυλάγω τὰ πόδια μου ἀπὸ τὰ στουρνάρια,* τὰ χιόνια καὶ τὰ νερά. Καὶ τί καλὰ πού εἶχαν ἔρθει! Οὔτε ὁ τσαρουχᾶς ὁ καλύτερος δὲ θὰ τὰ 'φκίανε ἔτσι, σκέφτηκα. Θὰ περάσω τώρα ὄλο τὸ χειμῶνα, κι ἡ μάνα μου δὲ θὰ στενοχωρεθῆ. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ σκέφτηκα νὰ τὸ πῶ καὶ τῆς μάνας μου τὸ βράδυ, σὰ θὰ γύριζε ἀπὸ τὸ χωράφι. Καὶ μὲ τὸ νοῦ μου ἐπλαθα τὶς παίινιες* πού θὰ μοῦ 'κανε, καὶ τὰ φιλιὰ τῆς καὶ τὰ χάδια τῆς.

«Προκομμένο κι ἐξυπνο παιδί μου, νὰ μοῦ ζήσης. Ἄπὸ σένα καρτερὸ στὴ φτώχεια μου ἀνασασμό. Πότε νὰ μοῦ μεγαλώσης!»

Καὶ μὲ τὸ νοῦ μου πάλι ἔβανα τὴ χαρὰ τῆς, γιὰτὶ βρέθηκε

τρόπος νά πετσώνουμε τὰ τσαρούχια μας μὲ τὰ «πετσιά» τῶν παλιῶν βιβλίων μας ἢ τῶν βιβλίων τῶν παιδιῶν τῆς γειτονιάς. Ἐγὼ θὰ ξεγελοῦσα τὰ παιδιὰ νά μοῦ τὰ δίνουν. Μὰ δὲ θὰ τοὺς ἔλεγα τί τὰ θέλω. Καὶ θὰ ἴκανα τῆ δουλειά μου. Ἄς χιόνιζε ὅσο ἤθελε· τὰ τσαρούχια θὰ τὰ ἴχαμε γερά, κι ἐγὼ, κι ἡ μάνα, κι ἡ Λένη, κι ὁ Κωστούλας.

Οὔτε καὶ τῆς Λένης, τῆς μεγαλύτερῆς μου ἀδελφῆς, τῆς εἶπα τίποτε. Ἦθελα νά τὸ πῶ ἐγὼ πρῶτος τῆς μάνας μου, κι ἐγὼ πρῶτος τὶς παίνιες της νά πάρω. Μὰ οὔτε καὶ τοῦ Κωστούλα, τοῦ μικρότερου μου ἀδελφοῦ, πάλι, εἶπα τίποτε. Ἐ, αὐτὸς ἦταν μικρὸς κι ἀπὸ τέτοια δὲν καταλάβαινε. Κι εἶχε γοῦστο νά ἴλεγε ὕστερα, πὼς αὐτὸς τῆ βρῆκε αὐτὴ τῆ μηχανή. «Μηχανή» ἔλεγα τὴν ἐφεύρεσή μου.

«Κάνε τῆ δουλειά σου, εἶπα, Θάνο μου, κι ἄσ' τον αὐτόν, ποὺ δὲν καταλαβαίνει. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἐξυπνος κι ὁ προκομμένος. Ἀπόψε θὰ μοῦ τὸ ξαναπῆ ἡ μάνα.»

Ἀπάνω σ' αὐτὲς τὶς συλλογές, μὲ χαρά μου ἄκουσα τὴν καμπάνα τοῦ σχολείου νά σημαίνει γιὰ τ' ἀπογεματινὸ τὸ μάθημα. Κι ἦταν νά μὴ χαρῶ; Ἄς εἶχε ἔξω ὄσες λάσπες ἤθελε. Ἐγὼ τὰ τσαρούχια μου τὰ ἴχα διορθώσει μὲ τῆ «μηχανή» μου. Μὰ ἐξὸν ἀπ' αὐτό, καθὼς ἔχω παρατηρήσει, ὄλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνυπομονοῦν νά χρησιμοποιήσουν κάτι ποὺ ἐφκίασαν. Βάλτε τώρα μὲ τὸ νοῦ σας πόση θὰ εἶναι ἡ ἀνυπομονησία, ὅταν τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι γέννημα τοῦ μυαλοῦ τους.

Γρήγορα γρήγορα ἄρπαξα τῆ σάκα μου μὲ τὰ βιβλία, βγῆκα στὸ διάδρομο ὅπου εἶχα κρυμμένα τὰ τσαρούχια μου, γιὰ νά μὴν τὰ δοῦν ἡ Λένη κι ὁ Κωστούλας, τὰ φόρεσα μὲ χαρὰ στὴν καρδιά, κι ἐνῶ τὰ κοίταζα καὶ τὰ καμάρωνα, κατέβηκα τῆ σκάλα. Ὅταν ἔφτασα στὴ θύρα, κοίταζα μὲ περιφρόνηση τὶς λάσπες, ποὺ σὰν ἀδιάβατος βοῦρκος ἀπλώνονταν πέρα πέρα στὸ δρόμο, καὶ μὲ μεγάλη ἀποφασιστικότητα χύθηκα νά τὶς πατήσω. Νά ἴδουν πὼς δὲν τὶς ἔχω πιά ἀνάγκη! «Κι ἂν εἶστε σεῖς στὸν κόσμο, κυρα-λάσπες, εἶμαι κι ἐγὼ μὲ τὰ πετσιά μου», σκέφτηκα. Καὶ μπλάτσα-μπλούτσα τὶς πάταγα μὲ πείσμα.

Μὰ εἶχα καὶ μιὰ μικρὴ λύπη. Τὸ σχολεῖο ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ σπίτι μου καὶ θὰ ᾿φτανα γρήγορα. Κι ἔτσι δὲ θὰ χαιρόμουν τὸ θρίαμβό μου πολλὴ ὥρα.

«Μπά, εἶπα, ἡ καμπάνα τώρα χτύπησε. Τὸ μάθημα θ' ἀργήση. Καὶ δὲν πάω ἀπὸ τοῦτον τὸν ἄλλο δρόμο, πὺ εἶναι καὶ μακρινότερα, κι ἔτσι νὰ περπατήσω πιὸ πολὺ; ᾿Απὸ τοῦτον περνοῦνε καὶ τὰ σφαχτὰ τοῦ χωριοῦ κι ἔχει περισσότερες λάσπες. Καὶ δὲν πᾶ νὰ ᾿χη; Τί ἀνάγκη ἔχω; Ποδεμένος εἶμαι.»

Καὶ πῆρα τὸν μακρινότερο τὸ δρόμο. Μιὰ στιγμὴ στάθηκα. Μιὰ καλὴ σκέψη εἶχε κατεβῆ στὸ κεφάλι μου. Στάθηκα νὰ τὴ συλλογιστῶ μὲ ἄνεση. «᾿Α, ἔτσι θὰ κάνω!» φώναξα μὲ χαρούμενη φωνή, βουτηγμένος μὲς στὶς λάσπες. Καὶ πάλι ξανάφερα στὸ νοῦ μου ἐκεῖνο πὺ μοῦ ᾿χε κατέβει ξαφνικά.

«᾿Οχι, δὲ θὰ πῶ τίποτε τῆς μάνας μου. Κι ἂν τὸ πῶ, θὰ χαρῆ, θὰ μὲ παινέση, θὰ μὲ φιλήση κι ὕστερα σκόλασε. Θὰ τῆς κάνω ἐγὼ δουλειὰ πὺ νὰ μὴν ἔχη πὺ νὰ μὲ βάλῃ. Θὰ τῆς πετσώσω τὰ τσαρούχια ἀπόψε, δίχως νὰ ξέρῃ τίποτε. Καὶ τὸ πρωί, σὰν τὰ φορέση, νὰ τὰ ἰδῇ καὶ νὰ θιαμαίνεται.* Καλὰ πὺ μοῦ ᾿ρθε στὸ νοῦ μου», εἶπα καὶ ξεκίνησα πηδώντας ἀπὸ τὴ χαρὰ μου. «᾿Θ' ἀπορήση καὶ θὰ μ' ἀγαπάῃ πλειότερο κι ἀπὸ τὴ Λένη κι ἀπὸ τὸν Κωστούλα.»

* * *

᾿Εκεῖνο τὸ δειλινὸ εἶχαμε ἀριθμητικὴ. Μὰ πὺ, ἐμένα ὁ νοῦς μου δὲ σάλευε ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσή μου. Καμιὰ προσοχὴ στὸ μάθημα. Δὲν ἐβλεπα τὴν ὥρα νὰ νυχτώσῃ, γιὰ νὰ γυρίσῃ ἡ μητέρα μου νὰ τῆς «πετσώσω τὰ τσαρούχια».

᾿Ο δάσκαλός μου, φαίνεται, θὰ μὲ κατάλαβε πὺς ἄλλοῦ ἦμουν κι ἄλλοῦ εἶχα τὸ νοῦ μου. Εὔκολο πρᾶγμα αὐτό. Γι' αὐτό, παιδιά, σᾶς συμβουλεύω νὰ ᾿χετε πάντα τὸ νοῦ σας στὸ μάθημα, γιὰτὶ μὲ τὸ ἀντίθετο καὶ ζημιώνεστε, μὰ καὶ χωρὶς ἄλλο θὰ σᾶς πιάσῃ ὁ δάσκαλός σας καὶ δὲν εἶναι καθόλου ὁμορφὴ μιὰ ἐπίπληξη.*

Φαίνεται, πὺ λέτε, πὺς θὰ μὲ κατάλαβε ὁ δάσκαλος καὶ μὲ ρώτησε ξαφνικά —σὰν τώρα τὸ θυμοῦμαι:

— Ὅκτῳ σὺν ἕξι, Παπαχαρίση;

— Εἴκοσι δύο! ἀπάντησα ἐγὼ δυνατὰ δυνατὰ καὶ μ' ἄλλη χαρὰ τώρα, γιατί θά 'παιρνα καὶ καλὸ βαθμὸ γιὰ τὴν ὠραία μου ἀπάντηση. Μὰ ἡ ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου: «τὸν κακὸ σου τὸν καιρὸ, πρόσεχε, δὲν ἔχεις τὸ νοῦ σου ἐδῶ», καὶ τὰ χάχανα τῶν συμμαθητῶν μου μ' ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ ἐλπίδα τοῦ καλοῦ βαθμοῦ ποῦ πρόσμενα.

Ντροπιασμένως ἀπὸ τὴν ἐπίπληξη τοῦ δασκάλου κι ἀπὸ τὰ γέλια τῶν συμμαθητῶν μου, καὶ λυπημένος μῆπως μοῦ βάλῃ ὁ δάσκαλος κακὸ βαθμὸ, ἔσκυψα τὸ κεφάλι.

Μὰ γρήγορα ξαναγύρισε στὸ μυαλό μου ἡ πρώτη σκέψη γιὰ τὸ ἀνεπάντεχο ποῦ θά σκάρωνα τῆς μάνας μου, καὶ βρῆκα τρόπο νὰ παρηγορηθῶ. «Ἐκανα κι ἐγὼ ἓνα λάθος μιὰ φορά, σκέφτηκα, καὶ θά μοῦ βάλῃ κακὸ βαθμὸ; Μπά, δὲν πιστεύω. Γιατί δὲν τὸν ἔγραφε ἀμέσως στὸν κατάλογο; Αὐτοὶ ποῦ γέλασαν; Ἄν τοῦς κόβῃ, ἄς κάνουν τέτοιες μηχανές, σὰν αὐτὲς ποῦ κάνω ἐγώ!»

* * *

Στὸ διάλειμμα ἐθύμωνα μ' ὅλα τὰ παιδιά, γιατί δὲν κοίταζαν τὰ τσαρούχια μου καὶ δὲ μὲ ρωτοῦσαν τίποτε. «Ναί, κι ἂν μὲ ρωτήσουν, ξέρεις, ἐγὼ θά πῶ», ἔλεγα πάλι μὲ τὸ νοῦ μου. Καὶ κοίταζα λαίμαργα ποιὸς ἔχει χοντρότερα «πετσιὰ» στὸ βιβλίο του. «Μωρέ, θά σᾶς ξεγελῶ καὶ θά κάνω τὴ δουλειά μου χωρὶς νὰ ξέρετε τί τὰ θέλω» συλλογιζόμουν.

Σκέφτηκα νὰ κάνω ἀρχὴ καὶ νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ κανένα φίλο μου κανένα «ζευγάρι πετσιὰ», μὰ ὄχι, πάλι τὸ μεταβρῆκα· ἂν καταλάβαιναν;... Ἔπειτα ἡ «Ἱερὰ Ἱστορία» τῆς Λένης —αὐτὴ δὲν πήγαινε πιά στὸ σχολεῖο— εἶχε κάτι χοντρά πετσιὰ, ποῦ ἦταν ἀπέθατα.* Σὰν τελείωναν ὅσα πετσιὰ βρίσκονταν στὸ σπίτι, ὕστερα θ' ἄρχιζα νὰ ξεγελῶ καὶ κανένα συμμαθητή μου.

«Ἄφοῦ ἔχω, εἶπα τελευταῖα, γιατί νὰ παρακαλέσω;»

* * *

«Όταν τελείωσε τὸ σχολεῖο, γύρισα στὸ σπίτι. Μὰ τώρα πῆρα τὸν πιὸ σύντομο δρόμο. Βιαζόμουν νὰ πάω νὰ βρῶ ἐκείνη τὴν «Ἱερὰ Ἱστορία» τῆς Λένης μὲ τὰ χοντρά πετσιὰ τ' ἀπέθατα.

Καθὼς περπατοῦσα βιαστικὰ βιαστικὰ, ἔνωσα ἓνα κρῦο πρᾶμα στὸ πέλμα τοῦ ἀριστεροῦ μου ποδιοῦ. Πρὶν καλοσκεφτῶ τί ἦταν, ἄλλο παρόμοιο κρῦο πρᾶμα στὸ δεξιὸ τὸ πέλμα. «Μπά, σκέφτηκα, ἔχει νερὰ ὁ δρόμος καὶ μπῆκαν στὰ τσαρούχια μου ἀπὸ τὸ πάνω μέρος.»

Κι ἄφησα ἀμέσως τὸ θριαμβευτικὸ μου περπάτημα μὲς στὶς λάσπες, κι ἄρχισα νὰ περπατῶ ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα. Μὰ τώρα ἔνωθα νὰ μοῦ τρυποῦν οἱ πέτρες τὰ δάχτυλα.

«Τί γίνεται;» ξανάπα πάλι. Καὶ μὲ κρῦα καρδιὰ κοίταξα τὰ τσαρούχια μου ἀπὸ τὸ κάτω μέρος.

Τὰ χαρτόνια εἶχανε σχιστῆ, κι ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σχισμὲς κρυφοκοίταζαν τὰ δάχτυλα.

Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐκείνη τὴ στιγμή δὲν καλοθυμοῦμαι τί εἶπα καὶ τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μου. Ἕνας σφάχτης,* τὸ θυμοῦμαι πολὺ καλά, μοῦ ἔσφιξε τὴν καρδιὰ καὶ πικραμένος γύρισα στὸ σπίτι. Μιά παρηγοριά μονάχα εἶχα: Σὰν περάση κι ὁ Μάρτης μὲ τὸν κακὸ καιρὸ, συλλογιζόμουν, θὰ ᾿ρθῆ ὁ Ἄπριλης μὲ τὸν καλὸ. Δὲ θὰ μὲ πειράζῃ κι ἂν ἔχω τὰ τσαρούχια μου σπασμένα.

Κι ὅταν ἔφτασα στὸ σπίτι, τὰ ἔκρυπα, γιὰ νὰ μὴν τὰ δῆ ἡ μάνα μου.

* * *

Ἐφυγε ὁ Μάρτης μὲ τὰ ὄψιμα* τὰ χιόνια του καὶ τὶς κρύες τὶς βροχές, κι ἦρθε ὁ Ἄπριλης μὲ τὶς ἀνθισμένες μυγδαλιές, μὲ τὶς ἡλιόφωτες μέρες του, μὲ τ' ἀνθισμα τῶν πρώτων λουλουδιῶν καὶ μὲ τὰ χελιδόνια, τοὺς καλοὺς τῆς Ἄνοιξης μαντατοφόρους. Ὅψιμη ἢ Ἄνοιξη, ὄψιμα κι αὐτά.

Κι ἐγὼ μὲς στὰ παιχνίδια ξέχασα τὴν ξιπολησιά μου. Ξέχασα καὶ τὴν ἐφευρεσή μου. Καὶ μὲ τοὺς φίλους μου λογάριαζα πόσες μέρες ἦταν ἀκόμα γιὰ τὸ Πάσχα. Δώδεκα μέρες θὰ ἔκλεινε τότε

τὸ σχολεῖο, καὶ δώδεκα μέρες θὰ χορταίναμε παιγνίδια. Κι ὁ καθένας τῆς παρέας μου ἔλεγε πάλι πόσα αὐγὰ γέννησαν οἱ κόττες του «γιὰ τὴν Πασκαλιά» καὶ τί καλὰ τοὺς ἔταξαν ἀπὸ τὸ σπίτι πὼς θὰ τοὺς πάρουν «γιὰ τὴν Πασκαλιά». Λίγες μέρες ἔλειπαν ἀκόμα γιὰ τὸ Πάσχα, ὅταν μπόρεσα νὰ πῶ στοὺς συντρόφους μου μὲ χαρὰ κι ἐγώ:

— Κι ἐμένα ἢ μάνα μου θὰ μοῦ πάρη καινούρια τσαρούχια, κόκκινα, κεντημένα καὶ μὲ φοῦντες. Θὰ πάρη καὶ τῆς Λένης καὶ τοῦ Κωστούλα. Ἔμασε λεφτά ἀπὸ τὶς δουλειὲς πού κάνει. Κι ἂν φτάσουν τὰ λεφτά, θὰ πάρη καὶ δικά της, εἶπε.

Ἦταν τὸ Μέγα Σάββατο τὸ βράδυ κείνης τῆς χρονιᾶς πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε λίγες ὥρες ὥσπου νὰ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα τῆς Λαμπρῆς, δὲν μποροῦσα νὰ κλείσω μάτι.

Τὸ καντήλι μπροστὰ στὸ εἰκόνισμά μας ἔφεγγε μὲ μιὰ μικρὴ φλόγα σὰν ἄστρο μακρινό. Ὁ ἀνασασμὸς τῆς μητέρας μου καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν μου ἔδειχνε πὼς εἶχαν ἀποκοιμηθῆ πιά. Ὅλα θαμπὰ ξεχωρίζουν μὲς στὸ δωμάτιο μὲ τὸ λίγο φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Νὰ στὸν τοῖχο, κρεμασμένα ἀπὸ καρφιά στὴ σειρά, τέσσερα ζευγάρια τσαρούχια. Μᾶς προσμένουν νὰ τὰ φορέσουμε καὶ νὰ πᾶμε στὴν ἐκκλησιά, μόλις χτυπήσῃ ἡ καμπάνα. Ἄργα τὰ ἔφερε μιὰ γειτόνισσα πού ἔχε πάει στὸ διπλανὸ χωριό. Ὅλη τὴν ὥρα ἔχω τὰ μάτια μου πάνω τους. Νὰ τὰ δικά μου. Τί καλὰ πού μοῦ ἔχαν ἐρθῆ, ὅταν τὰ φόρεσα. Καὶ γιατί νὰ τὰ κοιτάζω ἀπὸ μακριά; Δὲν τὰ παίρνω νὰ τὰ ξαναἰδῶ ἀπὸ κοντά; Καὶ σηκώθηκα. Σιγὰ σιγὰ μίπηκα, τὰ ξεκρέμασα, καὶ πάλι πίσω στὸ στρώμα μου μαζί μὲ τὰ τσαρούχια. Κόκκινα, μὲ ὠραῖα κεντίδια καὶ μὲ φοῦντες πολὺχρωμες. Ἄς τὰ φόρεσω κιόλας, εἶπα, νὰ ξαναἰδῶ πὼς πᾶνε. Αὐτὴ ἡ δουλειά, φόρεσε καὶ κοίταξε, βᾶσταξε ὥσπου κουράστηκα κι ἔγειρα νὰ κοιμηθῶ.

Ἦταν χτυπήσῃ ἡ καμπάνα, δὲ μὲ ζύπνησε ὁ ἦχος τῆς ὀ χάρ- μόνου, ὁ πασχαλιάτικος, πού μὲ τόση λαχτάρα κάθε χρόνο τὸν προσμένω σὰν ἓνα καλομηνητὴ στὸν ὕπνο μου. Δίχως ἄλλο θὰ εἶχα ἀργήσει νὰ κοιμηθῶ, κι ἔτσι ἔπεςα σ' ὕπνο βαθύ. Μὰ μὲς στοῦ ὕπνου τ' ἀποκάρωμα,* χίλια ὄνειρα μὲ τριγυρνοῦσαν καὶ

μου φέρναν τὸ καθένα κι ἀπὸ μιὰ χαρά. Ἡ ἐκκλησιά γεμάτη ἀπὸ κόσμο. Ὅλοι κρατοῦσαν λαμπάδες. Κι ἐγὼ ἀνάμεσά τους περνῶ μὲ τὴν ἔγνοια μὴ στάξουν κεριὰ στὰ τσαρούχια μου. Κι ὄλοι τὰ κοιτᾶνε.

Ἦταν γύρισα στὸ σπίτι, εἶδα πὼς κάτω εἶχαν λερωθῆ ἀπὸ τὰ χόματα τοῦ δρόμου. Κάθισα στὸ κατώφλι τῆς πόρτας νὰ τὰ καθαρίσω. Παίρνοντας μὲ τὸ δάχτυλο σάλιο ἀπὸ τὸ στόμα, τρίβω τὰ χόματα καὶ τὶς σκόνες. Κι αὐτὰ λίγο λίγο καθαρίζονται. Καὶ ξαναγίνονται κόκκινα σὰν πρῶτα. Ἡ μάνα μου μὲ φωνάζει νὰ πάω νὰ φᾶμε. «Φᾶτε, δὲν πεινῶ», ἀπαντῶ κι ἐξακολουθῶ τὴ δουλειά μου.

Μὲς στὸν ὕπνο μου ἀκούω γέλια πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου καὶ τὴ φωνή τῆς μάνας μου, πού μὲ καλοῦσε νὰ ξυπνήσω. Ἦνοιξα τὰ μάτια. Ἡ Λένη δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Κι ἡ μάνα μου γελοῦσε καὶ μοῦ ἔλεγε:

— Τί τὰ βαστᾶς τὰ τσαρούχια στὴν ἀγκαλιά; Δικά σου εἶναι. Δὲ σ' τὰ παίρνομε. Σήκου γρήγορα νὰ προκάνουμε τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς»!

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἄγροτικό

Στὸ στάβλο ἀπόψε ἦρθε τὸ φεγγάρι...
Ἐκοίταξεν ἀπ' τὸ παράθυρό του,
εἶδε τὴν ἀγελάδα, τὸ μοσκάρι,
τὸ βόδι ποὺ μασοῦσε τὸ σανὸ του.

Στὸν κήπο μας ἀνήσυχα γλιστροῦσε,
ἀνέβηκεν ἀπάνω στὴ συκιά μας,
ἐμέτρησε τὰ λίγα πρόβατά μας,
εἶδε τὸ γάιδαρό μας καὶ γελοῦσε.

Πῆγε στ' ἀμπέλι, πῆγε στὸ λιοστάσι,*
ἄκουσε τὰ κουδούνια ἀπ' τὸ κοπάδι,
χωρὶς κουβὰ κατέβη στὸ πηγάδι
κι ἦπιε νερὸ πολὺ νὰ ξεδιψάσῃ.

Στῆς λεύκας μας τὰ φύλλα παιγνιδίζει,
στὸν οὐρανὸ τὸν καθαρὸ ἀνεβαίνει.
Μιὰ χήνα τὸ κοιτάζει σαστισμένη
κι ὁ σκύλος μας ἀκόμα τὸ γαβγίζει.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Παιδικὰ τραγούδια*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ειδύλλιο

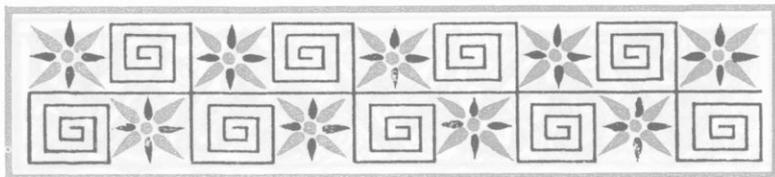
Οί δέκα γίδες τοῦ Μπιλιόνα
γυρίζουν βράδυ ἀπ' τὸ κλαρί.
Πρώτη τους ἔρχεται ἡ Κοκώνα,
ἡ ἀργοπατούσα ἡ λυγερή.

Δίχως τσοπάνη μήτε σκύλο
ἢ μιὰ τὴν ἄλληνε ὁδηγᾶν.
Σὲ τούφα στέκουν καὶ τρυγᾶν
κάποια κορφή, κανένα φύλλο.

Κι ἡ στριφοκέρα ἡ λαμπρομάτα
κι ἡ ἄσπρονώρα ἡ παρδαλὴ
κι αὐτὴ ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴ στράτα
μὲ τὸ γαλάζιο χαϊμαλί*

σκίνο καὶ γαῦρο* χορτασμένες
πότε καὶ πότε σταματοῦν
κι ἀσάλευτες σὰν πετρωμένες
στὸν ἥλιο ποὺ ἔσβησε κοιτοῦν.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Τὰ θεῖα δῶρα*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἡ κόκκινη κορδέλα

Ἡ Μόσκω ἢ Μοσκούλα ξύπνησε μὲ τὸν αὐγερινό.

— Ὁ πετεινὸς κοιμᾶται ἀκόμα στὴν ἐλιά, τῆς εἶπε ἡ μάνα της. Στὸν οὐρανὸ ἀκόμα βόσκει τῶν ἄστρων τὸ μελίσσι, κι εἶσαι ξυπνὴ ἀπὸ τώρα, κατσικούλα μου;

Ἡ Μόσκω ἢ Μοσκούλα πηγαίνει κι ἀκουμπάει πάνω της.

— Γιατί τὰ σκουλαρίκια τοῦ λαιμοῦ σου τρέμουνε τόσο, ρωτᾷ ἡ μάνα της, γιατί μοῦ βελάζεις ἀνήσυχα, Μόσκω Μοσκούλα;

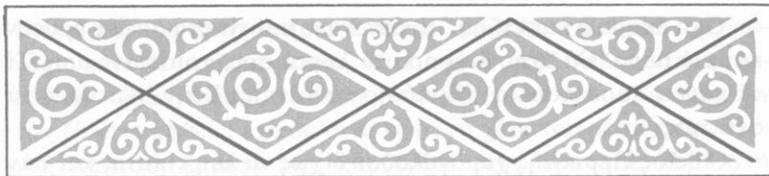
— Στὸν ὕπνο μου ἐβλεπα, μάνα μανούλα μου, πὼς ἦρθε ξένος ἄνθρωπος πού μὲ κοίταξεν ἄγρια πολὺ κι ὕστερα μοῦ φόρεσε στὸ λαιμὸ μιὰ κόκκινη κορδέλα.

— Μόσκω Μοσκούλα, περίμενε νὰ δώση ὁ ἥλιος καὶ θά 'ρθ' ἡ ξανθὴ κοπέλα τῆς κυρᾶς νὰ σοῦ φέρη στὴν ποδιά της τ' ἄγριο τριφύλλι.

— Στὸν ὕπνο μου τὴν εἶδα τὴν ξανθὴ κοπέλα καὶ δὲ μοῦ 'φερε τ' ἄγριο τριφύλλι, μόνο κοιτώντας τὴν κόκκινη κορδέλα μου σήκωσε τὴν ποδιά στὰ μάτια της καὶ σφούγγιξε τὰ δάκρυα πού 'τρεχαν νερό.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίο *Πεζοὶ ρυθμοὶ*)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

Τὸ γέλιο

Ὁ θεὸς καὶ ἡ θεία ἐνὸς μικροῦ μαθητῆ ἔρχονται ἀπ' τὴν Ἀμερική, γιὰ νὰ μείνουν πιά στὴν Ἑλλάδα. Καθὼς ἡ οἰκογένεια τοῦ μαθητῆ φιλοξενεῖ τοὺς νεοφερμένους, διαπιστώνεται ὅτι ὁ θεὸς δὲν εἶναι σὲ τόσο καλὴ νευρική κατάσταση — γελᾷ συχνά χωρὶς λόγο τῆ νύχτα— ἐνῶ ἡ θεία τοῦ φέρεται πολὺ αὐστηρά. Ὁ μαθητῆς, ποὺ ἀγαπᾷ ιδιαίτερα τὸ θεῖο του, ἀμφιβάλλει γιὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἄλλων. Μιὰ μέρα ὁ μικρὸς ἀνακαλύπτει τυχαῖα πῶς ὁ θεὸς του ἀγοράζει συχνά πουλιά, ποὺ πίνουν κάτι παιδιά, καὶ μετὰ τὰ ἐλευθερώνει. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μεγαλώνει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ νιώθει γιὰ τὸ θεῖο του.

Ο ΕΣΚΑΣΕΣ ἀπὸ τὸ σχολεῖο; μοῦ εἶπε ἓνα παιδί.

— Ναί, ἔκαμα ἐγώ, ἔτσι, γιὰ νὰ πῶ κάτι.

— Καλὰ ἔκαμες! εἶπε αὐτὸς σοβαρά. Κι ἐγὼ τὸ ἔσκασα. Ἐδῶ ἀπάνω εἶναι πολὺ ὠραία. Νά, τώρα ἔρχεται καὶ ὁ Ἀμερικάνος. Κάνε χάξι...

Γύρισα κατὰ κεῖ ποὺ ἔδειχνε καὶ εἶδα τὸ θεῖο Περικλῆ. Πέρασε ἀπὸ μπρὸς μου δίχως νὰ μὲ προσέξῃ καὶ κάθισε στὸ καφενεδάκι ποὺ ἦταν ἔρημο ἐκείνη τὴν ὥρα. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ δλο κοίταζε γύρω του, σὰν κάτι νὰ περίμενε ποὺ δλο ἀργοῦσε. Πῆγε καὶ ὁ καφετζῆς κοντά του καὶ τοῦ ἔφερε νερὸ καὶ λουκούμι, ἔτσι δίχως νὰ τὸν ρωτήσῃ ἂν τὸ θέλῃ.

— Δὲν ἦρθε κανεὶς ἀκόμη;

—“Οχι, ἔκαμε ὁ καφετζής. ”Ε, δὲν ἔγινε καὶ τίποτα ἂν δὲν ἔρθουν καὶ μιὰ μέρα. Θὰ ἔχης διάφορο τὰ λεφτά σου, χριστιανέ μου. Τί τὰ κάνεις τόσα πουλιά; Ἐμπόριο τὰ κάνεις; Στὴν Ἀμερική τὰ στέλνεις;

Ὁ θεῖος Περικλῆς χαμογελοῦσε δίχως νὰ λήη τίποτα, καὶ σὰν ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ ὁ καφετζής ξεθαρρεύτηκε ἐγὼ καὶ πῆγα πιὸ κοντὰ καὶ τὸν κοίταξα. Μὰ αὐτὸς δὲν ξεφηνιάστηκε, οὔτε πού μὲ γνώρισε. Κάθισα ἔτσι ἀμίλητος στὴν καρέκλα πλάι του καὶ περίμενα νὰ μοῦ πῆ κάτι, νὰ μὲ ρωτήσῃ τουλάχιστον τί γύρευα ὀλομόναχος ἐκεῖ πάνω.

— Φάε τὸ λουκούμι, εἶπε σιγά. Φά’το, ἐγὼ δὲν τὸ θέλω.

Μοῦ φάνηκε σὰ νὰ μιλοῦσε σὲ ἓνα ὁποιοδήποτε παιδί καὶ ὄχι σὲ μένα τὸν ἀνιψιό του, πού ζούσαμε στὸ ἴδιο σπίτι. Ἐφαγα τὸ λουκούμι σιωπηλά; καὶ μετὰ περιμέναμε μαζὶ κάτι, πού ἐγὼ δὲν τὸ ἤξερα καὶ δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τὸ ρωτήσω.

Ἐξαφνα τὸ πρόσωπό του φωτίστηκε. Χαμογέλασε ἀνακουφισμένος:

—Ἦρθαν! εἶπε σὰ νὰ μιλοῦσε μόνος του. Ἦρθαν!

Ἦσαν τρεῖς νεαροὶ μὲ μόρτικο* ὕφος. Ὁ ἓνας, ὁ πιὸ ψηλός, κρατοῦσε ἓνα κλουβὶ στὰ χέρια του, ἓνα παράξενο κλουβὶ σὰν μικρὸ κοτέτσι, μὲ μιὰ τρύπα στὴ σκεπή, ἀπὸ ὅπου κρεμόταν μιὰ κάλτσα χοντροπλεγμένη στὸ χέρι. Πρῶτη φορὰ ἔβλεπα τέτοιο κλουβί.

— Καλὴμέρα, μπάρμπα, εἶπε ὁ πιὸ ψηλός. Σοῦ ἔφερα σήμερα μπόλικά. Ἄντε τώρα, κατέβαινε τὰ ψιλὰ νὰ τελειώνουμε.

Ὁ θεῖος ἔλαμπε ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Ἐβγαλε τὸ πορτοφόλι του, πλήρωσε καὶ τὸ πῆρε τὸ κλουβί.

— Εἶναι τρεῖς καρδερίνες, εἶπε σιγά, δυὸ σπουργίτια, ἓνας κοκκινολαίμης. Κάτι εἶναι κι αὐτά...

Σηκώθηκε μὲ τὸ κλουβὶ στὰ χέρια, καὶ μὲ εὐτυχισμένη ἀξι-οπρέπεια προχώρησε δίχως νὰ μοῦ μιλήσῃ. Ἐγὼ τὸν ἀκολούθησα σὰ σκυλάκι.

Στεκόταν κάθε λίγο, κοίταξε τὰ πουλιά καὶ τοὺς κουβέντιαζε μισὰ ἑλληνικὰ καὶ μισὰ ἀμερικάνικα, οὔτε πού ξεχώριζα τί

έλεγε. Είχαμε προχωρήσει αρκετά. Έδω ήταν έρημιά πιά, μονάχα κάτι δεντράκια μικρά, κάτι καχεκτικά* πευκα και κυπαρίσσια. Εκεί κάπου στάθηκε, κοίταζε γύρω του, είδε πώς δέν τόν έβλεπε κανείς, έχωσε σιγά σιγά τὸ χέρι του μέσα στην πλεχτή κάλτσα, έπιασε τήν καρδερίνα, τήν κράτησε λίγο στη χούφτα του κοιτάζοντάς την τρυφερά, και έπειτα τήν άφησε. Τὸ πουλάκι έκαμε δυὸ γύρους σαστισμένα πάνω στην παλάμη του, κι έπειτα πέταξε μακριά. Έτσι τὰ έβγαλε έξω όλα, ένα ένα.

— Στο καλό, στο καλό, τὸς ψιθύριζε συγκινημένος.

Αὐτὰ εἶχαν φύγει πιά, οὔτε πὸν φαίνονταν, μὰ ὁ θεῖος Περικλῆς κοιτοῦσε ἔτσι στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα, σὰ νὰ τὰ έβλεπε και νὰ ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους.

Έπειτα άφησε τὸ κλουβι πίσω ἀπὸ ἕνα σωρὸ πέτρες. Τὸ άφησε μὲ προσοχή σὰ νὰ ἦταν κι αὐτὸ ζωντανὸ. Ἦσαν κι ἄλλα κλουβιά ἐκεῖ, ὁμοια, μὲ χοντροκομμένες κάλτσες ριγμένες κάπως ἄστεϊα στὸ πλάι. Τὰ μέτρησα μηχανικά:

— Δύο, τρία... πέντε... ἑφτά...

Ὁ θεῖος Περικλῆς μὲ κοίταζε και χαμογελοῦσε παράξενα.

— Έρχονται και τὰ κλέβουν, μὸ ἐμπιστεύτηκε. Μὰ δὲν πειράζει. Θὰ βρῶ ἄλλη κρυψώνα.

Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή εἶναι πὸν γίναμε φίλοι. Κουβεντιάσαμε στην ἀρχὴ γιὰ τὰ πουλιά, ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ πουλιά. Ἦμαστε και οἱ δυὸ μας σύμφωνοι πὸς αὐτὰ εἶναι ὅ,τι πιὸ θαυμαστὸ ἔχει φτιάξει ὁ Θεός, γιατί ἔχουν φτερά και πετᾶνε. Έπειτα κουβεντιάσαμε γιὰ τήν Ἀμερικὴ και γιὰ τὸ ὄρυχειὸ πὸν δούλευε σάν ἦταν νέος. Ἐγὼ ἄκουγα μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, ποτέ μου δὲν εἶχα φανταστῆ τέτοια πράγματα. Τόσο βαθιά στη γῆ νὰ σκάβουν, ἀπὸ τὸ πρῶι ὡς τὸ βράδυ, και πάντα νὰ ἔχουν μαζί τους ἕνα μικρὸ ἀσήμαντο πουλάκι, νὰ τὸς δείχνη ἂν ὑπάρχη κίνδυνος, φαρμακερὸ ἀέριο, θάνατος...

Ὅταν κοίταζε τὸ ρολοῖ του έκαμε τρομαγμένος:

— Ἡ ὥρα πέρασε. Πᾶμε!

— Θὰ σὲ μαλώσουν ἂν ἀργήσης; ρώτησα σιγά και ἔννοοῦσα τὴ θεία Ἀνδρονίκη.

— Ναί, ἔκαμε μὲ λύπη κουνώντας τὸ κεφάλι του. Θὰ μὲ μαλώ-
σουν.

— Τὴ φοβᾶσαι πολὺ; τὸν ξαναρώτησα δίχως νὰ πῶ ὄνομα.

— Ναί, εἶπε αὐτὸς ἀπλά.

Ἔπειτα μὲ ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατηφορίσαμε ἀμίλητοι καὶ
πολὺ πολὺ γνοιασμένοι.*

Ἦθελα νὰ τὸν ρωτήσω καὶ ἄλλα πράγματα, ἂν τὸ ξέρι πὼς
ἦταν τρελὸς καὶ γελάει τὴ νύχτα δίχως λόγο, καὶ ἂν εἶναι ἀλή-
θεια πὼς τὸν δέρνει ἡ θεία. Δὲν μιλοῦσα, μὰ αὐτὸς μὲ κοίταζε
λυπημένα καὶ ἔλεγε «ναί, ναί» μὲ τὸ κεφάλι, λὲς καὶ ἀπαντοῦσε
σὲ ὄλα τοῦτα.

Ἐκεῖ, λίγο πιο πέρα ἀπὸ τὸ σπίτι μας, δὲν ἄντεξα ἄλλο, σφί-
χτηκα ἀπάνω του ἑτοιμος νὰ κλάψω καὶ τοῦ εἶπα:

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

Ἦταν σὰ νὰ τοῦ ἔλεγα πὼς τὸν ἀγαποῦσα καὶ τὸν πονοῦσα καὶ
ἦταν σὰ νὰ τοῦ ἐμπιστευόμουν ὄλον τὸν καημὸ μου γιὰ τὴν
ἀγάπη μου, πού, τὸ ἤξερα, δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπα ποτὲ πιά.

— Γίνε καλά, θεῖε. Γίνε καλά!

Στάθηκε στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ μὲ ρώτησε σιγανὰ καὶ
λυπημένα καὶ ἀποφασιστικά:

— Ἄμα γίνω καλά, ποιὸς θὰ τὰ ἐλευθερώνη τὰ πουλάκια;

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Νὰ θυμᾶσαι τὴ Βίβλα*)

Τ' ἀηδόνι

Κάποιο βραδάκι τοῦ Μαγιοῦ,
μὲς στὴ χρονιά κρυμμένο
— τὸ πιὸ μονάχο τῆς χρονιάς,
κι ἴσως τὸ πιὸ θλιμμένο,

τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν
νὰ κοιμηθοῦν οἱ κλῶνοι,
δίχως αἰτία, ξαφνικά,
τρελάθηκε τ' ἀηδόνι!

Πολλὲς φορές, ἀναγεροί
στὸν πλάτανο ἀποκάτου,
ἀκούγαμε τὶς τρίλιες του
καὶ τὰ πιπίσματά* του·

συχνά, πάλι, γυρίζοντας
τὶς ὥρες ποὺ βραδιάζει,
τ' ἀκούσαμε, τὶς πιὸ γλυκὲς
στροφές του ν' ἀραδιάζει:

μὰ σὰν ἐκείνη τὴ βραδιά,
σ' ἐκεῖνο τὸ πλατάνι,
τέτοιο τραγούδι ξόφρενο*
ποτὲ δὲν εἶχε κάνει...

Κι ὅπως τραβοῦσα πάρωρα,*
στὴ μοναξιά τοῦ δρόμου,
ἀναπολώνοντας μυστικά
δὲν ξέρω ποιὸν καημὸ μου,

— πουλάκι τοῦ μεσονυχτιοῦ,
πουλάκι τῆς ἐρήμου,
ἦρθ' ἡ φωνή σου, σύχαρα,*
καὶ πῆρε τὴν ψυχὴ μου...

Κι ἦταν ἡ νύχτα διάφανη,
κι ἔλαμπε ἀγάλια ἡ πούλια·
εἶχαν σωπάσει, ἀπὸ νωρίς,
τ' ἄλλα τὰ νυχτοπούλια,

καὶ μέσ' ἀπ' τὰ ἄστρα τὰ νωθρά,*
ποὺ φέγγαν σὰ βελούδα,
ὄλ' ἡ νυχτιὰ, παθητικά,
σοῦ φώναζε: Τραγοῦδα!

Κι ἤμουν κι ἐγὼ καὶ σ' ἄκουγα,
χωρὶς νὰ σὲ χορταίνω,
τὸ βράδυ ποὺ τρελάθηκες,
πουλάκι ἀγαπημένο...

(Τὰ Ποιήματα)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Δυὸ παιδιά μπροστὰ σ' ἕναν τάφο

ΚΑΘΕ φορά πού ἐρχόντανε τὰ παιδιά νὰ ξεκαλοκαιριάσουν κόντὰ στὴ θάλασσα καὶ στὰ δέντρα, βρίσκανε τὴν ἀγαπημένη παρουσία τοῦ παπποῦ νὰ τὰ περιμένει, μὲ τὰ φρούτα καὶ μὲ τὰ λουλούδια στὸ χέρι. Ἡ θύμησή του στὴ φαντασία τους ἦταν ἕνα μὲ τὸ θαλασσινὸ τοπίο καὶ μὲ τὰ φουντωμένα περιβόλια.

Ἦτανε «τῆς Παναγιάς τὰ ράχτα», ὁ πελώριος θαλασσόβραχος πού φυλάει ἀπάνεμο τὸ παραδολίμανο. Εἶχε κι ἕνα ἐκκλησάκι στὴν κορφή του, ἕνα ἐκκλησάκι τῆς Παναγιάς, «τῆς Παναγιάς τῆς Ψαροπούλας». Ἦταν ἡ ἄμμουδιὰ τῆς Βίγλας μὲ τὰ νερὰ ἀκράτα σὰν ἀγιασμός, μὲ τὴ στραφτερὴ ρηχοπατιὰ ὅπου τσαλαβουτοῦσαν καὶ κυνηγοῦσαν καβούρια. Ἦταν ὁ Κουφόβουνος μὲ τοὺς θεόρατους βράχους ὄρθιους πάνω ἀπὸ τὸ κύμα. Ἐκεῖ πάνω ἀνεσκάλωναν* τ' ἀπόγεμα ν' ἀγναντέσουν* ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα κατὰ τὴ μεριά τοῦ Ἀγιονόρου, πού ἔριχνε τὸ μεγάλο ἴσκιο τοῦ στ' ἀπόμακρα τοῦ πελάγου. Ἦτανε καὶ τὸ ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη μὲ τὸ πηγάδι, πού τραγουδοῦσε τὸ μαγκάνι* του σὰν ἐβγαζαν νερὸ γιὰ πότισμα, καὶ μαύριζε τὸ μάτι σου νὰ κοιτάξεις ὡς κάτω. Ἐριχνε ἕνα βότσαλο καὶ περίμενες κάμποσο ὄσπου νὰ τ' ἀκούσης νὰ βρίσκει στὸ νερό. Ἦταν ἀκόμα ἡ λαγκαδιὰ στὸ χτῆμα τοῦ παπποῦ, μὲ δλου τοῦ κόσμου

τὰ φρούτα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ μυριστικά,* μὲ τὰ κρεμαστὰ νερὰ ποὺ τραγουδοῦσαν στὶς γοῦρνες καὶ μὲ τὰ πουλιά, τὶς πεταλοῦδες μὲ τὰ τριανταφυλλιά φτερά, καὶ τὶς χελῶνες, ποὺ χτυποῦσαν ἀστεῖα τὰ καβούκια τους χωμένες στὴν πρασινάδα.

Καὶ μέσα σ' ὄλα αὐτὰ ἦταν ὁ παππούς. Μὲ τὸ μεγάλο ψάθινο καπέλο, μὲ τὰ χοντρά ἄρβυλα καὶ τὸ μπαστούνι μὲ τὴ σιδερένια μύτη. Ἐτριβε στὴ φύχτα τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ, γόμιζε τὴν πίπα του καὶ ἄρχιζε τὶς ἱστορίες. Αὐτὸς ὄλο χαμογελοῦσε ἢ δάκρυζε. Ἐπὸ τὴ χαρὰ του καὶ τὰ δυό. Ἐρχότανε μὲ τὸ γαϊδουράκι, φορτωμένος φρούτα, παραμῦθια καὶ φιλιὰ.

Τὰ γένια του κεντοῦσαν τὸ μάγουλο τῆς Δροσοῦλας, μὰ ποτέ της δὲν παραπονέθηκε. Σήκωνε τὰ παιδιὰ ψηλά, τὰ ἔβαζε καβαλικευτὰ στὸ σαμάρι καὶ πηγαίνανε πέρα στὴν ἄμμουδιά γιὰ κολύμπι καὶ γιὰ πεταλίδες. Σ' ὄλον τὸ χωραφόδρομο περνοῦσαν κάτω ἀπὸ συκιές φορτωμένες μελωμένα σύκα, κάτω ἀπὸ ἀπιδιές μὲ χρυσοὺς ζουμεροὺς καρπούς. Ἐπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ δρόμου ἦταν οἱ ἀνθισμένες ἀλυγαριές μὲ τὰ γαλάζια καὶ τὰ ἄσπρα λουλούδια. Ἦταν τὰ σκίνα καὶ οἱ ἀρίγανες. Ὁ παππούς τὰ χτυποῦσε μὲ τὸ μπαστούνι νὰ μοσκοβολᾶνε σὰν περνοῦσαν τὰ παιδιὰ.

Ἀγαποῦσε τὶς ρίμες ὁ παππούς, ἔφτιανε κι ἀτός του ρίμες, ποὺ τὶς τραγουδοῦσαν οἱ κοπέλες στοὺς γάμους. Ἐκοβε κι ἓνα κλωνὶ κι ἔδινε τοῦ Λάμπη. Ἐλεγε καὶ τὸ τραγούδι:

*Ὅποιος περάσει ἀλυγαριὰ καὶ δὲν κόψει κλωνάρι,
νὰ χάση τὴν ἀγάπη του, ἂν εἶναι παλικάρι.*

Ἡ μεγάλη, ἡ Χάρη, περπατοῦσε πίσω μὲ τοὺς μεγάλους.

Πάνω στὸ σαμάρι κουνιόντανε μπρὸς-πίσω, ἀγκαλιασμένα στῆθος μὲ ράχη τὰ δυὸ μικρά, δεμένα καλοῦ-κακοῦ καὶ μὲ τὸ σκοινί. Ὁ Λάμπης κι ἡ Δροσοῦλα. Ὁ ἓνας πέντε χρονῶν, ἡ ἄλλη ἕξι καὶ μισό.

— Τί θὰ πῆ νὰ χάση τὴν ἀγάπη του; ρωτοῦσε ἡ Δροσοῦλα.

— Θὰ πῆ νὰ μὴν τὸν ἀγαπᾶ πιά κανεὶς.

Κι ὁ Λάμπης ἔλεγε κολλημένος στὴ ράχη της σὰ σιαμαῖος:*

— Τί ρωτᾷς, ἐσὺ δὲν εἶσαι παλικάρι...

Κεῖνη τῆ χρονιά ἤρθαν πάλι τὰ παιδιὰ καὶ τὰ βρῆκαν ὄλα. «Τῆς Παναγιάς τὰ ράχτω» μὲ τὸ κλησάκι ντυμένο πάντα μὲ τὰ δίχτυα τῶν τρατάρηδων* νὰ στεγνώνουν στὸν ἥλιο. Ἐνεβῆκανε στοὺς τετράψηλους θαλασσόβραχους τοῦ Κουφόβουνου καὶ εἶδανε πάλι ἀπὸ κεῖ πάνω τὸν ἥλιο νὰ βουλιάζῃ κόκκινος κόκκινος στὴ θάλασσα. Ἐκουσαν τῆ νύχτα νὰ βουίξῃ ἡ θάλασσα σὰν βγάξῃ ἀγέρα ἢ Ἐνατολή. Βρῆκαν τὸ λιμανάκι γεμάτο τράτες καὶ ψαροποῦλες καὶ τὰ γριγριά μὲ ἀναμμένες λάμπες νὰ ξεκινᾶν ἀράδα τῆ νύχτα γιὰ τὴν καλάδα.* Πῆγανε καὶ στ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη μὲ τὸ πηγάδι ποῦ τραγουδοῦσε, πῆγανε καὶ στὴν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας ὅπου φυτρώνουν τὸ καλοκαίρι μὲς ἀπὸ τὸν ἄμμο κρίνα ἄσπρα καὶ μυρωδάτα. Ὅλα τὰ βρῆκαν ἐν τάξει. Μόνο ὁ παπποὺς ἔλειπε, νὰ ἴρθῃ νὰ τὰ προπάρῃ,* νὰ τὰ σηκώσῃ στὴν ἀγκαλιά καὶ νὰ τὰ βάλῃ στὸ σαμάρι.

Τὰ παιδιὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἔγιναν ἕνα χρόνο πιὸ μεγάλα, ὥστόσο δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἐφοῦ ὄλα τὰ βρῆκαν ὅπως τὰ εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θὰ ἴρθῃ πιά ὁ παπποὺς νὰ μᾶς πάρῃ καβάλα; ἔλεγε ὁ Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τὸ θύμιζε χωρὶς νὰ καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μὰ ὁ παπποὺς πέθανε, δὲν τὸ ἴπαμε;

Ἐγύριζε καὶ κοίταζε μὲ τὰ λοξά τῆς μάτια τὸν μπαμπὰ γιὰ μαρτυριά. Τόνη κοίταζε κι ὁ Λάμπης γιὰ νὰ βεβαιωθῇ.

— Πέθανε, ἔλεγε κι ὁ μπαμπάς.

Τὰ παιδιὰ σώπαιναν κατόπι ὁ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δὲ θὰ ξανάρθῃ πιά ποτὲ νὰ μᾶς πάρῃ;

— Ποτές.

ἘΑπόμεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ εἶναι τώρα ὁ παπποὺς;

ἘἩ Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Εἶναι κοντὰ στὸ Θεό. Ἐκεῖ εἶναι οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Καὶ οἱ κακοὶ εἶναι στὴν Κόλαση.

- Ἀλήθεια, μπαμπά;
- Ἀλήθεια, παιδί μου.
- Τί κάνει κοντά στο Θεό ο παππούς, μπαμπά;
- Βλέπει ἄν εἴστε καλὰ παιδιά, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ σᾶς φυλάῃ.
- Ἄμα δὲν εἴμαστε;
- Τότες εἶναι πολὺ λυπημένος ὁ παππούς. Κλαίει.
- Ἡ Δροσούλα μαρτυράει:
- Ὁ Λάμπης εἶναι κακός, μπαμπά. Τρύπησε μὲ τὴ βελόνα ἓνα μερμήγκι.
- Ὁ Λάμπης δὲν ἀπαντᾷ. Ἔχει τὰ χέρια πίσω στὴ ράχη. Ὅπως ἓνας μέγας σὺν εἶναι σὲ συλλογή. Σηκώνει τὸ πρόσωπο καὶ κοιτάζει τὸν οὐρανό.
- Εἶναι τόσο ψηλὰ ὁ παππούς, μπαμπά; Ψηλὰ ὡς τὸ Θεό;
- Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ψηλὰ, ἀγόρι μου. Ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ.
- Παντοῦ; Παντοῦ;
- Παντοῦ, βέβαια...
- Ὁ Λάμπης διστάζει λιγάκι. Κοιτάει τὸν μπαμπὰ στὰ μάτια.
- Ἐκεῖ κάτω, πλάι στοῦ μόλο, ὁ Γιακουμῆς ὁ Ταβερνιάρης παστρεύει τὰ βαρέλια του γιὰ τὸν καινούριο μούστο. Ὁ Λάμπης ρωτᾷ:
- Τώρα ποῦ εἶναι ἄδεια τὰ βαρέλια εἶναι ἐκεῖ μέσα ὁ Θεός, μπαμπά;
- Ὁ μπαμπὰς χαμογελά. Τότε βλέπει ἡ Δροσούλα καὶ κάνει σοβαρή:
- Μὴ λές κουταμάρες.
- Ὡστόσο, κατὰ βάθος θὰ ἤθελε κι αὐτὴ νὰ ἦχη κάποια ἀπάντηση.
- Ὁ Λάμπης ἐπιμένει:
- Ὅμως εἶναι καὶ στὸν οὐρανὸ ὁ Θεός. Δὲν εἶναι, μπαμπά;
- Βέβαια. Ἐκεῖ ψηλὰ βγάζει τὴ νύχτα τ' ἀστεράκια, κι ἐδῶ χάμου τὶς μαργαρίτες καὶ τὰ κυκλάμινα.
- Λοιπὸν εἶναι κι ὁ παππούς στὸν οὐρανό. Δὲν εἶναι;

- Είναι βέβαια.
- Πώς ανεβαίνουν οι πεθαμένοι στον ουρανό, μπαμπά;
- Δεν ανεβαίνουν οι πεθαμένοι. Άνεβαίνουν οι ψυχές, λέει η Δροσούλα χωρίς να πολυκαταλαβαίνει.

Γυρίζει την κοιτάζει ο Λάμπης και το παραδέχεται, χωρίς να καταλαβαίνει κι αυτός.

- Τί τότε κάνανε τον παππού σαν πέθανε, μπαμπά;
- Τότε θάψανε στο νεκροταφείο, παιδί μου. Αυτό είναι ένα περιβόλι όπου θάβουν τους πεθαμένους. Έκει είναι κι ο παππούς. Θέλετε να πάμε;

Θέλουν πολύ και τὰ δύο. Μαζεύουν λουλούδια και πάνε και οί τέσσερεις. Το νεκροταφείο του χωριού είναι ἀληθινό λιμάνι εἰρήνης. Είναι γεμάτο ἀπὸ αἰωνόβιους ἀγριόπρινους.* Είναι δέντρα πυκνά, σγουρά και μαύρα. Ἡ φυλλωσιά τους, ὄλο κεντίδια, είναι σκληρή σαν ἀπὸ ψαλιδισμένο μέταλλο. Χρόνια πολλά πέφτουν χάμου τὰ φύλλα, σαπίζουν και κάνουν τὸ ἔδαφος μαλακὸ και ἔλαστικό. Τὰ βήματα είναι κούφια ἐκεῖ πάνω. Ἴσκιος παχὺς και σιωπὴ και γαλήνη είναι ἐκεῖ μέσα. Σὲ μιὰ κουφάλα ἓνα ἀγίασμα στάζει ἀπὸ τὸν κούφιο βράχο. Μιὰ πυκνὴ δάφνη τὸν σκεπάζει, γεμάτη μαύρα γυαλιστερά βαγιοκούκουτσα* πὸ μωσκοβολᾶνε. Είναι και μιὰ παμπάλαιη ἐκκλησίτσα ἐκεῖ. Τὸ πάτωμά της είναι ἀπὸ κίτρινες μαλτεζόπετρες.* Τὸ τέμπλο της, σκαλιστὸ σὲ μαῦρο ξύλο. Πουλιὰ πὸ τσιμπολογοῦνε σταφύλια. Ὁ ἀέρας ἐκεῖ μέσα μυρίζει μελισσοκέρι και παλιάδα. Μυρίζει βασιλικὸ ἀπὸ τὰ μπουκέτα πὸ στολίζουν τὰ εἰκονίσματα. Παλιὰ εἰκονίσματα, μαυρισμένα ἀπὸ τοὺς καιροὺς και τὸν λιβανωτό. Μορφὲς ἄγριες και χλωμὲς βγαίνουν ἀπὸ βᾶθη σκοτεινὰ και χρυσά, καπνισμένα, ἰδρωμένα ἀπὸ τὴν ἄχνη τῶν λαμπάδων.

Ἄναβουν ἀπὸ ἓνα κερὶ μπροστὰ στὴν Παναγία τοῦ τέμπλου, πὸ κοιτάζει τὰ παιδιά μὲ τὰ μεγάλα της μάτια.

Ἡ Δροσούλα κρατιέται ἀπὸ τὸ ροῦχο τοῦ μπαμπᾶ, δειλιασμένη.

— Πάμε πιά...

Βγαίνουν, κλείνουν πίσω τους την πόρτα τῆς ἐκκλησίας.
Ἐναντιώνει ἡ Δροσοῦλα.

Ἐκεῖ ἀπέξω εἶναι οἱ πεζοῦλες, πάντα φρεσκοασβετωμένες.
Καθίζεις καὶ ξεκουράζεσαι. Ἄκους τὴ σιωπὴ. Ἡ γαλήνη τῆς
αἰωνιότητος σὲ ἀγγίζει ἀνάλαφρα μὲ τὸ φτερό της καὶ βλέπεις
ἤρημα τοὺς τάφους ποὺ εἶναι ἀραδιασμένοι μὲ τάξη. Οἱ πρίνοι
στέκονται ἀσάλευτοι. Αὐτοὶ δὲν ψιθυρίζουν χαρούμενα σὰν τὶς
λευκές. Κανένα τους φύλλο δὲ λέει νὰ σαλέψη στὸν αἰῶνα.
Μόνο ὁ ἴσκιος τους γλιστρᾷ στὸ παχὺ χῶμα. Ὁ ἴσκιος, ὁ πιὸ
ἀθόρυβος, ὁ πιὸ διακριτικὸς περιπατητῆς μέσα σὲ τοῦτο τὸ
περιβόλι τῆς εἰρήνης.

Ὁ τάφος τοῦ παπποῦ.

Πλησιάζουν.

Κανένας τους δὲ μιᾷ.

Ἡ Δροσοῦλα διαβάζει νοερά τὸ ὄνομα μὲ τὰ ὕσπρα γράμματα
πάνω στὸ μαῦρο σταυρό.

Κάνει νὰ μιλήσῃ. Γυρίζει, βλέπει τὸν μπαμπὰ νὰ εἶναι βουρ-
κωμένα τὰ μάτια του καὶ κόβει τὴν κουβέντα. Πηγαίνει ἄκρη
ἄκρη καὶ ἀκουμπᾷ τὰ λουλούδια της πάνω στὸ χῶμα.

Ἄσπρες λυγαριές.

Ὁ Λάμπης κατεβαίνει πάνω στὸν τάφο, πηγαίνει ὡς τὸ
σταυρὸ καὶ βάζει τὰ δικά του κοντὰ στὸ ξυλένιο κουτὶ μὲ τὸ
καντηλάκι.

Γαλάζιες λυγαριές.

Ἡ Δροσοῦλα τὸν τραβᾷ θυμωμένη.

— Μὴν πατᾶς ἐκεῖ. Δὲν κάνει... Δὲ βλέπεις ἐμᾶς;

«Ἐμεῖς» εἶναι αὐτὴ, εἶναι ἡ Χάρη κι ὁ μπαμπάς. Οἱ μεγάλοι.

Ὁ Λάμπης βγαίνει τρομαγμένος ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ τάφου.

— Γιατί δὲν κάνει, μπαμπά;

Ἄπαντᾷ ἡ Δροσοῦλα:

— Γιατί; Δὲν καταλαβαίνεις; Εἶναι ἁμαρτία. Εἶναι ὁ παπποὺς
αὐτοῦ ἀποκάτω.

Ὁ Λάμπης κοιτάζει στοχαστικά.

— Καταλαβαίνει ὁ παπποὺς ποὺ πατάω, μπαμπά;

—“Όχι, παιδί μου.

— Λοιπόν, γιατί δέν κάνει νά πατᾶμε;

— Γιατί... γιατί τὸν ἀγαποῦμε τὸν παππού, λέει γρήγορα ἡ Δροσούλα, καὶ τὴν παίρνουν τὰ κλάματα.

ἍΟ μπαμπᾶς τὴ φιλᾶ.

— Νά, γι’ αὐτὸ Λάμπη. Γιατί τὸν ἀγαποῦμε.

— ἍΟ καημένος ὁ παππούς, λέει ὁ Λάμπης πὺ ὁ νοῦς του εἶναι ὀλο στὰ φρούτα. Δὲ θὰ μᾶς φέρη πιά σταφύλια, οὔτε σύκα, οὔτε καρύδια, οὔτε ροδάκινα...

Φεύγουν ἄργα. Κανένας τους δὲ μιᾶ. ἍΟ Λάμπης κάθε τόσο γυρίζει πίσω τὸ κεφάλι. Κάτι συλλογιέται. Ξαφνικά ἐπιστρέφει στὸν τάφο. Πατᾶ προσεχτικᾶ ἄκρη ἄκρη, νά μὴν ἀγγίση τὸ πέδιλό του στὸ χῶμα τοῦ τάφου.

Βγάζει μέσ’ ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα ροδάκινο, σκύβει καὶ τὸ ἀποθέτει σιγὰ σιγὰ κοντὰ στὸ σταυρὸ, κοντὰ στὰ γαλάζια λουλούδια τῆς λυγαριᾶς.

(ἍΠὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Τὸ πράσινο βιβλίο*)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Τὸ μαστορόπουλο

Τὸν πῆραν τὸν Κολιό,
τὸν πῆραν οἱ μαστόροι,
παιδί ἄπ' τὸ σκολεῖο
νὰ μάθη πηλοφόρι.*

Καρδιά πονετική
τὸν ξέβγαλε μὲ κλάμα:
«Τετράδη, Κυριακή
θὰ καρτερῶ γιὰ γράμμα».

Δὲ σώνει ἄλλο νὰ ἰδῆ,
παιδεύεται τὸ μάτι·
κρατοῦσε ἓνα ραβδί,
τὸ στρῶμα του στὴν πλάτη.

Μᾶς ἔφυγε ὁ Κολιός
κι εἶχε μιὰ τέτοια λύπη·
θὰ ἔναι ὄλοι δῶ τ' Ἄι-Λιός
καὶ μόνο αὐτὸς θὰ λείπη.

(Ἄπαντα)

ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Οί ξεριζωμένοι

Ένα μικρό παιδί έρχεται απ' τὸ χωριό του καὶ γίνεται ἐργάτης στὰ μεταλλεία τοῦ Λαυρίου. Ἐκεῖ, μένει κοντὰ σὲ μιὰ φτωχιά θεία του. Ἡ δουλειὰ στὰ μεταλλεία εἶναι σκληρὴ καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἐλάχιστη. Τὸ παιδί θυμᾶται συνεχῶς τὸ χωριό του καὶ ὄλο θέλει νὰ γράψῃ στὴ μάνα του γιὰ νὰ τῆς πῆ πόσο ὑποφέρει καὶ ὅτι θέλει νὰ γυρίσῃ πίσω. Στὸ μεταξύ, ἀρρωσταίνεται ἀπὸ ἐλονοσία, καὶ ἡ ζωὴ του γίνεται ἀκόμα πιὸ δύσκολη.

Η ΜΟΥΝ στὸ ἐργοστάσιο ὅταν μοῦ πρωτοπαρουσιάστηκε ἡ ἀρρώστια. Στὴν ἀρχὴ ἔνωσα ἓνα κάτι σὰν μούδιασμα στὸ κάτω μου χεῖλι, οἱ ἄρμοί* μου μοῦ ἐφάνη πὼς εἶχαν ξεκλειδωθῆ ξαφνικά, κι ἤθελα νὰ χασμουριέμαι καὶ ν' ἀνακλαδίζομαι* ὀλοένα. Ἔπειτα ἄρχισε νὰ μὲ πιάνῃ ἡ κρυάδα,* ἄρχισαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ τὸ κρύο τὰ δόντια μου μ' ὄλη τὴ λάβρα* τοῦ ἐργοστάσιου καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, πῆγα καὶ στάθηκα κολλητὰ σ' ἓνα καμίνι τοῦ σιδηρουργείου καὶ πάλι χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. Στὸ σπίτι πού μὲ πῆγε ὁ Τζάνος, ὁ ἄλλος παραγῖος τοῦ χυτήριου,* ἡ κακομοίρα ἢ θεία μου μοῦ ῥιξε ἀπάνω μου ὄλη τὴ στοίβα τὰ ρούχα, ζέστανε ἀμέσως νερὸ καὶ μοῦ ἔβαλε καφτὲς μποτίλιες στὰ πόδια καὶ καφτὲς φάνελες στὴ ράχη, καὶ μένα πάλι χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. Ὡσπου ἄρχισα νὰ ψήνομαι στὸ καμίνι τοῦ πυρετοῦ καὶ βούλιαξα σὲ βύθος.

Ἐκ τούτου, ὅλο τὸ καλοκαίρι τὸ πέρασα μέσα στὴ ζαλάδα ποὺ τὸν βαστάει κανένα ἀμα παίρνη πολὺ κινίνο. Τ' αὐτιά μου βουίζανε σὰ νὰ δουλεύανε τροχαλίες μέσα, καὶ τὸ ψωμί ποὺ ἔτρωγα, τὸ νερὸ ποὺ ἔπινα, ἦτανε πικρὰ φαρμάκι. Κάθε τόσο ἔνιωθα πάλι ἐκεῖνο τὸ μούδιασμα στὸ κάτω μου χεῖλι, τὴν κομμάρα* στοὺς ἀρμούς καὶ τὶς κρυάδες. Πολλὲς φορές τὰ περνοῦσα στὸ πόδι, ἄλλες ἔπεφτα κανένα ἀπομωσήμερο στὰ στρωμένα καὶ τὴν ἄλλη μέρα σηκωνόμουν πάλι καὶ πήγαινα στὴ δουλειά. Μόνο τὴν πρώτη φορά, τότε ποὺ εἶχα κοντέψει νὰ πλαντάξω* ἀπὸ τὸν πυρετό, ἔμεινα στὸ κρεβάτι κάποια βδομάδα.

Ὅταν σηκώθηκα, εἶχα γράψει ἕνα γράμμα στὴ μάνα μου. Κοίταξα τὶς ὥρες ποὺ ἡ θεία μου εἶχε δουλειὰ στὴν κουζίνα, ἔβγαινα κρυφὰ τὸ χαρτί καὶ τὸ μολύβι καὶ ἔγραφα κάθε φορά ὅσες ἀράδες πρόφταινα. Ναι. Εἶχα ρίξει κάτω τὴν ντροπὴ καὶ τὰ ἴεγα καθαρά ὅλα, πὼς ἀρρώστησα καὶ πὼς μὲ μεταλάβανε, καὶ πὼς δὲν ἤθελα νὰ μείνω ἄλλο σὲ τούτονε τὸν τόπο. Ἦθελα καλύτερα νὰ γίνω τσοπάνης καὶ νὰ ἴμαι μαζί της στὸ σπίτι μας.

Ἦτανε καὶ ἄλλες φορές, νύχτες ποὺ κρυφοκλαίγα στὸ μαξιλάρι μου πνίγοντας τ' ἀναφιλητό, καὶ θυμιζόμουν τὸ χωριό μου καὶ τὸ σπίτι μας, καὶ ἔπαιρνα τὴν ἀπόφαση νὰ γράψω τῆς μάνας μου· θὰ τῆς ἔγραφα τὸ πρωὶ κιόλας, θὰ τῆς τὰ ἴεγα ὅλα καθαρά, πὼς μάνα τὸ καὶ τό, καὶ θέλω νὰ γυρίσω. Τὰ δροσάπιδά* μας καὶ τ' αὐγουστάπιδά* μας, ποὺ τὰ κατεβάζαμε ντορβάδες* ὀλόκληρους ἀπὸ τὴν Ἁγία-Τριάδα καὶ τὰ ρίχναμε στὸ χοῖρο μας ὅπως δὲν εἶχαμε τί νὰν τὰ κάμωμε, ἐδῶ τὰ πουλάγανε στὰ μανάβικα καὶ ἔπρεπε νὰ κρατᾶς τὴν πεντάρρα στὸ χέρι. Καὶ οὔτε ἦτανε σὰν τὰ δικά μας, ἦτανε μισοσαπισμένα, κιτρινιάρικα παλιάπιδρα, ποὺ κείτονταν ὅλο σκόνη στὸ μόλο καὶ στὰ μανάβικα καὶ τὰ βρωμίζανε σύγνεφα μύγες. Καὶ τὰ σταφύλια, ποὺ δὲ μᾶς ἔνοιαζε νὰ φιλέψουμε* ὀλόκληρο μαντίλι τοὺς στρατολάτες* ποὺ περνοῦσαν, τὸ ἴδιο καὶ αὐτά, τὰ πουλάγανε μὲ τὴν παλάντζα* καὶ ἔπρεπε νὰ κρατᾶς τὴν πεντάρρα.

Δὲν ἤθελα νὰ μείνω ἄλλο ἐδῶ, ἤθελα νὰ φύγω. Ἄς ἦτανε τρόπος νὰ σηκωνόμουν τὴν ἴδια ἐκεῖνη τὴ στιγμή, νὰ βάλω

μπροστά μέσα στά μεσάνυχτα τὸ δρόμο καὶ νὰ γυρίσω μὲ τὰ πόδια στὸν τόπο μας. Δὲ μ' ἔμελε ὅσος δρόμος καὶ νὰ ἴτανε, καὶ δὲν ἤθελα νὰ γίνω τεχνίτης. Ἐπὶ μικρὸς μπορούσα πολλές φορές καὶ κοινομοῦσα τὸ φαί τοῦ σπιτιοῦ μας, τώρα πού εἶχα μεγαλώσει καὶ πού δὲ θά ἴχα καὶ σκολειό, ἤμουν σίγουρος πὼς θά κατάφερα νὰ μὴ μᾶς λείπεται τίποτα. Μπορούσα νὰ κάνω κανένα ἀγῶνι* μὲ τὸ γαϊδαρό μας, ἀν τύχαινε, μπορούσα καὶ νὰ ξενοδουλεύω ἀκόμα, ἅμα θά τελειώναμε τὰ δικά μας θελήματα. Θά ἴβλεπε ἡ μάνα μου ἀν δὲν τῆς ἔλεγα ἀλήθεια.

Πολλὲς νύχτες τὶς περνοῦσα ἔτσι, ξάγρυπνος στὸ μουσκεμένο μαξιλάρι μου. Γιατὶ ἡ νύχτα μὲ τὸ σκοτάδι τῆς καὶ μὲ τὴ σιγαλιά τῆς ἀφιονίζει,* λύνει τὰ χαλινὰ τοῦ νοῦ καὶ τὸν ἀφήνει νὰ γυρίζῃ ὅπου θέλει. Καὶ τίποτα δὲν τρέχει μὲ τὴν ἰσχυροτάτη μ' ὅση ὁ νοῦς. Κι ἀν ἡ καρδιά νομίσῃ πὼς βλέπει μιὰ χαραμάδα ἐλπίδα κάπου πού, ὁ νοῦς εἶν' ἄξιος νὰ πετάξῃ ὅπου κι ἀν πού τὴ νύχτα, ψαχουλεύει τοὺς τόπους καὶ ἀνοίγει δρόμους, καὶ φέρνει ὅπως θέλῃ τὰ πράματα. Στὸ τέλος μ' ἔπαιρνε κάποτε ἓνας γλυκός, παρηγορημένος ὕπνος.

Μὰ τὸ πρῶν, σὰν ξυπνοῦσα ἀλαφιασμένος* ἀπὸ τὸ ξυπνητήρι καὶ ἀπὸ τὴ σφυρίχτρα τοῦ ἐργοστάσιου, καὶ σὰν ξημέρωνε τὴ μέρα τοῦ ὁ Θεός, ἡ τὰ ἴχα ξεχασμένα ὅλα ἡ ντροπὴ καὶ μοναχός μου πού εἶχα συλλογιστῆ τέτοια ἀμπόρετα* πράματα. Ἐπειτα, ἡ μητέρα μου δὲν ἤξερε γράμματα καὶ δὲν ἤθελα νὰ τῆς διαβάσῃ ἄλλος τὰ μυστικά μου.

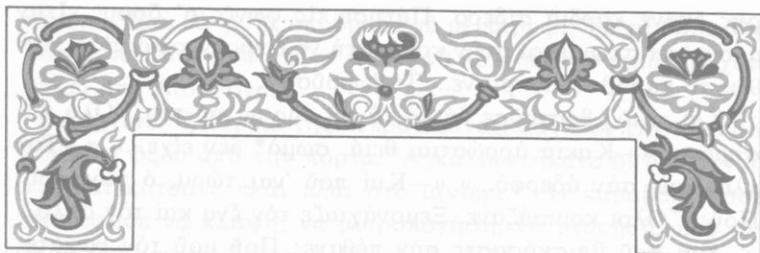
Μὰ τώρα, στὸ γράμμα πού εἶχα γράψῃ στὸ κρεβάτι ἄρρωστος, εἶχα ρίξει κάτω τὴν ντροπὴ. Δὲν τῆς ἔγραψα οὔτε πὼς κακοπερνοῦσα οὔτε πὼς ἦτανε βαριά ἡ δουλειὰ καὶ ξένοι οἱ ἄνθρωποι πού μ' εἶχαν, τῆς ἔλεγα μόνο πὼς εἶχα ἀρρωστήσει καὶ πὼς μ' εἶχανε μεταλάβει, καὶ λοιπὸν ἤθελα νὰ γυρίσω. Ἄς ἔστελνε τὰ ἐξοδά μου στὴ θεία μου καὶ νὰ τῆς ἔγραφε πὼς μὲ θέλει τὸ δίκως ἄλλο, νὰ μὴν τῆς ἔλεγε τίποτα πὼς τῆς τὸ ἴχα γράψῃ ἐγώ, μόνο πὼς μ' ἤθελε κοντά της γιατί ἄρρώστησα.

Εἶχα οἰκονομήσει καὶ τὰ εἴκοσι λεφτὰ πού χρειάζονταν γιὰ τὸ γραμματιόσημο. Τὴ μιὰ πεντάρια μου τὴν εἶχε δοσμένη ἡ θεία

μου να πάρω σταφύλια, τὸ ἴδιο ἄλλη μιὰ κι ὁ μπάρμπας μου, καὶ τὴ δεκάρα τὴν εἶχα φυλαγμένη ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ μᾶς εἶχανε κάμει πληρωμὴ καὶ μοῦ τὴν εἶχε ξεχωρίσει ἡ θεία μου γιὰ τὸ κολατσιό μου. Γιατὶ τότε εἶχα ἀρχίσει κι ἔπαιρνα πενήντα λεφτὰ μεροκάματο, κι ἡ θεία μου μοῦ ἔδινε καμιὰ πεντάρρα σὲ κάθε πληρωμὴ, κι ἅμα εἶχαμε κάμει πολλὰ νυχτέρια μέσα στὴ δεκαπενταμερία μοῦ ἔδινε δεκάρα ὀλότελα. Καὶ λοιπόν, στὶς ἑφτά μέρες ἀπάνω ποὺ σηκώθηκα, εἶπα νὰ βγῶ μιὰ βόλτα περίπατο, τάχα νὰ μὲ πάρῃ ὁ ἀέρας· κι εἶχα σὲ νοῦ νὰ πάω στὸ ταχυδρομεῖο νὰ ρίξω τὸ γράμμα. Τὸ ἔχα κρυμμένο στὸν κόρφο μου.

Τὸ ταχυδρομεῖο δὲν ἦτανε καὶ πολλὴ μακριά, ἦτανε κοντὰ στὸ μόλο, πρὸς τὸ μέρος τῶν φούρνων τοῦ μολυβιοῦ. Ἦμουν πολὺ ἀδύνατος, κίτρινος, τὰ μάτια μου μοῦ φαινόταν πῶς εἶχανε μεγαλώσει κι ὁ κόσμος σὰ νὰ ἦταν ἀλλιώτικος. Σὰ νὰ εἶχα καιροὺς καὶ καιροὺς νὰ τὸν δῶ. Μὰ στὸ ταχυδρομεῖο δὲν τὰ κατάφερα νὰ φτάσω. Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, κάτω στὶς ράγιες κάπου τῆς διασταύρωσης, ἔνιωσα μιὰ στιγμὴ τὰ γόνατά μου νὰ λυγίζουν, τὰ μάτια μου ἀρχίσανε νὰ βλέπουν τριανταφυλλιά χρώματα καὶ τὸ κούτελό μου τὸ δρόσισε ἕνας κρύος κρύος, ψιλὸς ἰδρώτας. Ἀκούμπησα λίγο στὸ ταμπόνι* ἐνὸς βαγονιοῦ ποὺ στεκότανε φορτωμένο μεταλλεῖο, ἔπειτα ἔκατσα κατάχαμα σὲ μιὰ τραβέρσα.* Ἡ δύναμή μου λιγότερευε ὀλοένα, ἔφευγε, κι εἶπα πῶς θὰ λιγοθυμίσω κειδαχάμω καὶ θὰ μὲ βροῦνε νὰ μὲ πᾶνε σηκωτὸ στὸ σπίτι. Τὸ μόνο πράμα ποὺ μοῦ ἔρθε στὸ μυαλὸ καὶ ποὺ φοβήθηκα ἦτανε τὸ γράμμα: ἡ θεία μου θὰ τὸ ἔβρισκε καθὼς θὰ πήγαινε νὰ μὲ γδύσει, καὶ βέβαια θὰ τ' ἄνοιγε καὶ θὰ τὸ διάβαζε. Ἔβαλα ὄλο μου τὸ κουράγιο, τὸ ἔβγαλα ἀπὸ τὸν κόρφο μου καὶ τὸ ἔκαμα κομματάκια κομματάκια, ποὺ νὰ μὴ μπορῇ νὰ διαβαστῇ τίποτα. Δὲν ἦτανε γραπτὸ νὰ σταλθῇ ἐκεῖνο τὸ γράμμα, κι οὕτε τὸ ξανάγραψα ἀργότερα. Ὑστερα ποὺ μοῦ ἔχε περάσει τὸ λιγοψύχισμα καὶ ξεκίνησα βαρυσκαρδισμένος νὰ γυρίσω στὸ σπίτι, ἄφηνα λίγα λίγα στὸ δρόμο τὰ κομματάκια τὸ χαρτί, τὰ ἔπαιρνε τ' ἀγέρι καὶ τὰ σκόρπιζε.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Οἱ Ξεριζωμένοι*)

ΕΥΑ ΒΛΑΜΗ

Ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἢ Μπράτσαινα

Τὸ Γαλαξίδι, ἡ παλιὰ ναυτικὴ πολιτεία, μὲ τοὺς καημοὺς τῆς καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ζωντανεῖ μὲσα στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν. Μιὰ γριὰ μάνα, ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἢ Μπράτσαινα, ποὺ μάταια περιμένει τὸ γιό τῆς, εἶναι τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ παρακάτω ἀφηγήματος.

ΓΡΙΟΥΛΑ —ἔτσι τὴ θυμοῦνται οἱ παλιότεροι— ἡ θειὰ Παγωνίτσα ἢ Μπράτσαινα ἐρχόταν ἐδῶ ὄλο καὶ πιὸ συχνὰ στὰ στερνά τῆς. Τὸ ἔξερε πὼς ὁ γιός τῆς ἀρρώστησε στὸ καράβι καὶ πέθανε, μὰ δὲν ἤξερε πὼς τὸ κορμί του, ὅπως ὄλωνῶν ποὺ πεθαίνουν στὰ καράβια, τὸ δέχτηκε ἡ θάλασσα νὰ τ' ἀναπάψη. Νὰ βάλῃ τὰ μαλακὰ χοχλιδάκια* τῆς γιὰ μαξιλάρι νεκρικό, τὰ φύκια νεκροστόλιδά του. Ὁ Ζαφείρης ὁ λοστρόμος μαζί μὲ δυὸ ἄλλους τὸν γνοιαστήκανε. Τὸν βάλανε σὲ μιὰ σανίδα, δὲν τοὺς πάγαινε νὰ ρίξουν τὸ κορμί ἀπὸ τὶς ἀμασχάλες, τότε σκεπάσανε μ' ἓνα σεντόνι, τότε σφιχτοδέσανε μὲ κάτι μαντάρια,* τοῦ κρεμάσανε καὶ μιὰ μπόμπα σιδερένια, νὰ βουλιάξῃ. Ὁ Φώτης τὸν ἔψαλε... Κι ἡ φωνή, λὲς καὶ τοῦ ἔχε κοπῆ, δὲν ἀνέβαινε στὸ λαρύγγι. Ὅλοι τους, ξεσκούφωτοι, δακρυσμένοι, σταυροκοπηθήκανε σὰν εἶδανε τὸν καπετάνιο νὰ κἀνῃ σινιάλο. Ἐνας ἀπὸ τὰ πόδια κι ἓνας ἀπὸ τὸ κεφάλι, πιάσαν τὸ ξυλιασμένο κορμί καὶ τὸ ρίξαν. Μονομιᾶς χάθηκε. Ὁ Ζαφεί-

ρης έκανε καρδιά σίδηρο. Πάτησε τις φωνές σ' όσους είχαν άπομείνει σκυμμένοι στην κουπαστή να θωρούν κατά πίσω, καθώς τὸ καράβι ξεμάκραινε... Τί θωροῦσαν;

Καὶ ποιὸς βαστοῦσε δὴ νὰ τὰ πῆ τῆς μάνας του; "Όλο μασημένα: «—Κακιὰ ἀρρώστια, θειά, σωμὸ* δὲν εἶχε...» «—Τὸν κλάσαμε, σὰν ἀδερφό...» «—Καὶ ποῦ 'ναι τώρα, ὁ γιὸς μου; Ποῦ;» "Όλοι κομπιάζανε. Ξεμονάχιαζε τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο... «—Καὶ ποῦ βρισκόσαστε σὰν πέθανε; Ποῦ μοῦ τὸν θάψατε; Ποῦ εἶναι τώρα τὸ κορμί του; Ποῦ εἶναι ὁ γιόκας μου; 'Η μάνα του, σὰς ρωτῶ, ἐγὼ ἢ μάνα του. Γιατί δὲν τὸ λέτε σὲ μένα; Στὴ μάνα του; 'Ελα, 'Αντρίκο μου, ἔλα, Ζαφεῖρη μου, ἔλα, Παντελή, ἔλα, Λιάκο... Ποῦ μοῦ τὸν θάψατε;» 'Εκεῖνοι ξανακομπιάζανε, κοιτοῦσαν νὰ ξεφύγουνε, τὰ μασοῦσαν... «—Ποῦ εἶν' ὁ караβοκύρης σας; Δὲν ἔχει χρέος νὰ μοῦ πῆ;»

— Γιάννο μ', πρέπει νὰ πᾶμε μαζί στὴ δόλια...

Τὸ 'ξερε ὁ караβοκύρης πὼς ἔπρεπε νὰ πάη στὴν Μπράτσαίνα. Τῆς ἔστειλε λεφτά, τῆς ἔταξε νὰ τήνε γνοιάζεται σὰν ἀδερφή, κι αὐτὸς κι ἡ φαμίλια του, τὸ σπίτι του σπίτι της, μὰ τὸ 'ξερε πὼς ἔπρεπε νὰ πάη, νὰ τῆ δῆ, νὰ τῆς σφιξῆ τὸ χέρι, νὰ τῆς μιλήση γιὰ τὸ γιό της. Νὰ τὴν γκαρδιώση στὴ ζωῆ, ποῦ ἔμεινε ρίζα ξεκλωνισμένη. Καὶ τί νὰ τῆς πῆ; Πὼς τότε δέσανε καὶ τὸν ποντίσανε* καταμεσῆς πελάγου; Δυὸ μέτρα μπόι; Τὰ μάτια του βούρκωναν... Τοῦ μάτωνε ἡ ψυχῆ. Δὲν τὸ βαστοῦσε:
— Γιάννο μ', ὄλη σου ἡ ναυτουριά πῆγε... Μοῦ μήνυσε πὼς θέλει νὰ σὲ δῆ...

Κι ὅταν τὸν εἶδε νὰ μὴν παίρνη ἀπόφαση:

— Παιδιά ἔχουμε, ἄντρα, θὰ μᾶς δικάση ἀπὸ ψηλά...

— Καὶ τί θέλεις νὰ τῆς πῶ, γυναίκα; Καὶ τί τοῦ 'ρθε τοῦ Ζαφεῖρη νὰ τῆς πῆ πὼς εἴμαστε καταμεσῆς τῆς θάλασσας; Μπαλώνονται τώρα;

— Καὶ τί ἔπρεπε νὰ πῆ δά;

— "Ας ἔλεγε πὼς γυρίσαμε στὴ Λισμπόνα...

Φωτίστηκε ἡ καπετάνισσα:

— "Ελα, Γιάννο μ'. 'Απομεσήμερα θὰ πάω μονάχη στὴν Μπρά-

τσαίνα. Ἐσὺ θὰ ῥθῆς ἀπόβραδα νὰ μὲ πάρης... Θὰ τὰ βρῆς ὅλα βολεμένα. Μόνο νὰ πῆς σ' ὄλους νὰ λένε πὼς τὸ παιδί τὸ ἔχετε θάψει στὴ Λισμπόνα...

Λάχτισε* ἡ καρδιά τῆς Μπράτσαίνας, σὰν εἶδε τὴν караβοκύρισα ὄξου ἀπὸ τὴν πόρτα. Ἀγκαλιαστήκανε οἱ δυὸ γυναῖκες καὶ κάτσανε πλάι πλάι στὸ μιντέρι.* Ἡ караβοκύρισα τὴν ἄφησε νὰ κλάψη, νὰ μοιρολογήσῃ, νὰ χτυπηθῆ, πὺ τὸν ἔχασε τὸ μονάκριβο καὶ δὲ θὰ τὸν ξαναδῆ, κι οὔτε μνημούρι νὰ κλάψη, οὔτε καντήλι νὰ τ' ἀνάψῃ, οὔτε χῶμα νὰ πηγαίνει νὰ τὸ λουλουδίξῃ νὰ σβήνῃ τὸν πόνο τῆς... Καλὰ καλὰ δὲν τῆς εἶπανε ποῦ τὸν θάψανε. Ἄχ, κι ἂν τὸν θάψανε, γιατί μασημένα ὄλοι τῆς τὰ ἴπανε... Ἄχ, κι ἂν δὲν τὸν ρίζανε στὰ τρῖσβαθα, στὴ σκοτεινιά τῆς θάλασσας... Ἐτοῦτος ἦτανε κι ὁ μεγαλύτερος καημὸς τῆς... «—Σῶπα, Παγωνίτσα μου» τὴν πῆρε μὲ τὸ καλὸ ἢ караβοκύρισα «ὁ Θεὸς ἀπὸ ψηλὰ τὸ σκέπει στὴν ξένη γῆς, κι ἡ θύμησῃ ὀλονῶνε μας...» Στυλαυτιάστηκε* ἡ χαροκαμένη σὰν τὴ λαγωνίκα ποῦ προσμένει νὰ τῆς ξαναφανερῶσουν τὸ κλεμμένο κουτάβι τῆς. «—Τί νὰ σοῦ ποῦν, οἱ δόλιοι, ποῦ τὸν εἶχαν σὰν ἀδερφό; Ποιὸς νὰ σοῦ μιλήσῃ, ποῦ ματώνει ἡ ψυχὴ τους; Λένε σὲ μιὰ μάνα ποῦ θάψανε τὸ παιδί τῆς; Βαστᾶνε νὰ τῆς τὸ ποῦν; Μὲ τί καρδιά;» Καὶ χαμηλώνοντας τὴ φωνή, ποῦ ἔτρεμε σὰ φύλλο στὸν ἀγέρα: «—Ἐμένα ὁμως μοῦ τὰ ξιστόρησε ὁ ἄντρας μου...» Στάθηκε ἡ Παγωνίτσα ν' ἀκούσῃ. Κάθε λόγος τῆς καπετάνισσας τῆς μάλαζε τὴν καρδιά, τῆς τὴ γλύκαινε... Κι ἐκεῖνος ὁ πόνος, ὁ σουγλερός, ποῦ τῆς τριβέλιζε* τὰ σωθικά, κατάπεφτε... «—Νὰ ἔχῃς καλὸ, καπετάνισσα... Νὰ ἔχῃς καλὸ...»

Μὲ τὸ μούχρωμα,* νὰ σου κι ὁ караβοκύρης. Μπῆκε μουςδιασμένος. Βρῆκε τίς δυὸ γυναῖκες πλάι πλάι. Ἡ χαροκαμένη ν' ἄκουγε κι ἄλλα ἀπὸ τὸ στόμα τῆς καπετάνισσας, κι ἡ καπετάνισσα νὰ μετράῃ μὲ τὸ μάτι ἂν σῶναν τὰ ὄσα εἶπε... Σὰ νὰ ἴδε ἢ δόλια τὸ γιό τῆς στὸ πρόσωπο τοῦ караβοκύρη του. Στυλώθηκε καὶ πῆρε νὰ τὸν εὐχολογήῃ ποῦ ἄλλαξε ρότα* γιὰ τὴ Λισμπόνα, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀναπάψῃ τὸ κορμί του, ποῦ πιά-

σανε στο λιμάνι και πού μ' δλάκερο τὸ τσοῦρμo του ξεπροβο-
δίσανε χριστιανικά τὸ παιδί της. Σαστισμένος τὴν ἄκουγε ὁ
καραβοκύρης, ἐνῶ τὰ ψιχαλισμένα* μάτια τῆς γυναικας του
τόνε κοιτοῦσαν παρακαλεστικά... Εἶναι ὠραῖο, λέει, τὸ κοιμη-
τήρι ἐκεῖ, καὶ τοῦ 'βαλε ξύλινο σταυρὸ καὶ καντήλι νὰ καίη ὡς
τὶς σαράντα. "Αχ, καὶ κάποια ἄλλη χαροκαμένη θὰ τ' ἀναφτε
τὶς ψυχογιορτές,* κάποια ἄλλη θὰ βρισκόταν νὰ τὸν γνοιάζεται
στὴ θέση τῆ δικῆ της. Κοιτώντας καὶ τοὺς δυὸ μέσα στὰ μάτια,
χαρούμενη πές, δὲν ἔκρυβε πιά τὴ βίαση της πότε νὰ κλείσουν
τὰ τρίχρονα...

Μὲς στὴ βουή τὴν καθημερινή, τὸ Γαλαξίδι ξέχασε μὲ τὸν
καιρὸ πὼς ἡ Μπράτσαινα πρόσμενε... Καὶ ξαφνικά ἓνα πρωὶ
μαθεύτηκε πὼς χτὲς βράδυ ἡ Μπράτσαινα πρόσπεσε στὴν κα-
ραβοκύρισα, πὼς, τώρα πού κλείσαν τὰ τρία χρόνια τοῦ γιοῦ
της, νὰ γράψη τοῦ ἄντρα της, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν 'Ιγγλετέρα*
νὰ πιάση στὴ Λισμπόνα, νὰ τῆς φέρη τὰ κόκαλα τοῦ παιδιοῦ
της. Τὰ 'χασε ἡ караβοκύρισα. Πάσχισε νὰ συμπίαση τ'
ἀσύμπιαστα. Πὼς τάχα μπῆκαν στὴν Τζιμπεράλτα* καὶ τώρα
ἀρμενίζουn σὲ λιμάνια ἀφρικάνικα... «—Τ' ἄλλο ταξίδι, μα-
θές...» «—Μπά, θ' ἀργήση νὰ πάη κατὰ κεῖ, κλεισμένο τὸ
ναῦλο γιὰ τὴν 'Αζοφική...» 'Απὸ κεῖνο τὸ βράδυ, ἡ Μπρά-
τσαινα δὲν ἄφηνε καπετανόσπιτο γιὰ καπετανόσπιτο μὲ τὸ πα-
ρακάλιο στὰ χεῖλη νὰ τῆς φέρουne πίσω τὸ γιό της. Νὰ τὸν ἔχη
κοντά της, στὸ κοιμητήρι τοῦ Γαλαξιδιοῦ, νὰ παγαίνει νὰ τὸ
συντροφεύη πρωὶ καὶ βράδυ, νὰ τὸ χορτάση κάνε στὰ γερατεῖα
της τ' ἄραχλα,* νὰ μὴν τὸ φάη κι αὐτὸ ἡ ξενιτιά. Τοῦ 'χε τοι-
μάσει καὶ τὸ μνηματάκι του καὶ πρόσμενε, ὄλο πρόσμενε, νὰ
τῆς τὸν φέρουne νὰ γράψη πάνου στὸ σταυρὸ τ' ὄνομά του.
Μασημένα λόγια ἀπὸ παντοῦ: «—Στενεύουn ὄσο πάνε κατακεῖ
τὰ ναῦλα, Παγωνίτσα μου.» Κι ἂν πετύχαινε κάποιον πού θὰ
τραβοῦσε γιὰ 'Αντλαντικό, ὄλο οἱ καιροὶ κι οἱ ἀνέμοι τῆς Νε-
βάδας δὲν ἤξερε ἂν θὰ τὸν ἄφηναν νὰ πιάση στὴ Λισμπόνα. Κι
ὄλο τοῦτο τὸ ταξίδι εἶναι δύσκολο... Νὰ δοῦμε τ' ἄλλο...

Τὰ τρίχρονα γίναν ἐξάχρονα, τὰ ἐξάχρονα ἐννιάχρονα, κι ἡ

Παγωνίτσα δλο παρακάλουσε από καπετανόσπιτο σέ καπετανόσπιτο: «—Κάνε ύπομονή, Παγωνίτσα μου, δλο και κάποιος θά πιάση στη Λισμπόνα.» Κι άκόμα έχουνε νά τò λένε οί γερόντισσες τού Γαλαξιδιού, πώς αναθυμούνται στα μικράτα τους, στ' άκροθαλάσσι τού Γαλαξιδιού, κάθε πού ήταν τά καράβια νά σαλπάρουν, μιá γριούλα σφιχτοδεμένη μέσ στο μαύρο της μποξά* και μέ τή μαύρη της μαντίλα κατεβαστή, νά σιμώνη τούς караβοκύρηδες και τούς καπεταναίους και νά τούς παρακαλάη νά πιάσουνε στη Λισμπόνα για χάρη της και νά τής φέρουνε, άχ, νά τής φέρουνε πίσω τò γιό της.

(Από τò βιβλίο *Γαλαξίδι*)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τετράστιχο

Στήν άργατιά, στή χωρατιά τò χιόνι, ή γρίπη, ή πείνα, οί λύκοι, ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμός και φρίκη.
Χειμώνας άγριος. Κι ή φωτιά, καλοκαιριά στήν κάμαρά μου.
Ντρέπομαι για τή ζέστα μου και για τήν άνθρωπιά μου.

(Από τήν ποιητική συλλογή *Ο κύκλος τών τετράστιχων*)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

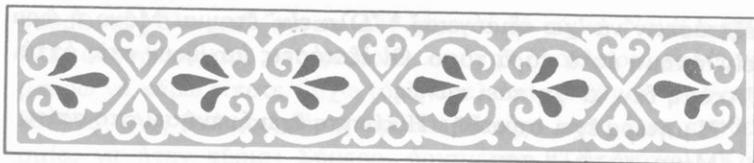
Μεσημέρι

Ἄνάψανε στὸ ἡλιοπύρι οἱ δρόμοι,
ἀφήνουν οἱ μαστόροι τὴ δουλειά τους,
σήμανε ἡ ὥρα τοῦ φαγιοῦ.
Καὶ τ' ἄψυχα, καὶ κείνα τῶνε ἀκόμη
τοὺς ἴσκιους ὀλοτρόγουρά τους
τὴν ὥρα τοῦ μεσημεριοῦ.

Πελοπόννησος

Μικρὸ τρενάκι ποὺ περνᾷς
μέσ' ἀπ' τὰ πεῦκα, ἀπ' τὶς ἐλιές,
τὸ δρόμο σου ἀνακόβοντας
μπροστὰ σὲ πέντε ἀρνάκια,
ἐνῶ γελᾷν τριάντα δυὸ
κάτασπρα δόντια ἐνὸς βοσκοῦ
καὶ στὴν μπασιά τοῦ ἐξωκκλησιοῦ
τρεμίζουν δυὸ κεράκια.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Συνθέσεις*)

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Είσαγωγικές εξετάσεις

ΗΜΕΡΩΣΕ;

ΖΚι εὐθὺς πετάγομαι ἀπ' τὸ κρεβάτι μου. Στὴν κάμαρα μπαίνει ἓνα φῶς ἀπ' τὸ φεγγίτη καὶ κάνει λευκὸ τὸν ἓνα τοῖχο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μένουν ἀκόμη σκοτεινοί. Ἡ πρωινὴ ψύχρα εἶν' ἀκόμη δυνατὴ. Εἶναι νωρὶς. Μὰ δὲν αἰσθάνομαι τὴν ἐπιθυμία νὰ ξανακοιμηθῶ, τὸν πειρασμὸ νὰ ξανακλείσω τὰ μάτια. Σὲ μιὰ στιγμή εἶμαι κιόλας ὄρθιος.

Σήμερα εἶναι οἱ εξετάσεις! Στὸ σπίτι εἶναι ἀκόμη ἡ ἡσυχία τοῦ ὕπνου. Περπατῶ ἀθόρυβα κι ἐτοιμάζομαι βιαστικά. Κάθομαι στὸ τραπέζι καὶ πιάνω τὸν Ξενοφόντα. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ὅταν τελειώναμε τὸ Σχολαρχεῖο* καὶ δίναμε εἰσιτήριες εξετάσεις γιὰ τὸ Γυμνάσιο, μᾶς ἐξέταζαν καὶ Ξενοφόντα. Ρίχνω μιὰ ματιά. Ψάχνω στὸ μυαλό μου, νὰ συγκεντρώσω τίς γνώσεις μου, ν' ἀνακαλύψω ὅλες τίς ἀπορίες μου, πὺ ἴσως ἔχουν λησμονηθῆ σὲ μιὰ γωνιά τῆς μνήμης μου, νὰ τίς λύσω τώρα δά, ὅλες μαζί. Ἔχω ξεχάσει —τό 'χα ἔγνοια ἀπὸ χτὲς τὸ βράδυ, μόλις ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ— τὴ γενικὴ τῆς ἀττικῆς κλίσεως. Ἄνοιγω τὴ Γραμματικὴ: «ὁ λεῶς, τοῦ λεῶ...». Ἐτοιμάζω τὸν κοντυλοφόρο, τὴν πένα —μιὰ καινούρια ψιλὴ πενούλα,— τὸ τυποχαρτο.

Δὲν διαβάζω ἄλλο. Ὁ πατέρας ἔλεγε ὅτι πρέπει τὴν ὥρα τῶν

ἐξετάσεων νά 'χω «διαύγεια».* "Όλα εἶν' ἔτοιμα. Μόνο ἡ ὥρα εἶν' ἀκόμη ἐφτά παρά τόσο. Οἱ ἐξετάσεις ἀρχίζουν στίς ὀχτώ. Ἀκόμη δὲν θά 'χη πάει κανεῖς.

Ἡ μητέρα ἔχει σηκωθῆ. Ἡ κίνηση ἔχει ξυπνήσει στὸ σπiti.
— Μίμη, τὸ γάλα σου.

Ἀλήθεια, εἶχα ξεχάσει τὸ γάλα μου. Περνάω στὴν τραπέζα-
ρία. Ὡσπου νά τὸ πιῶ, ἡ ὥρα θά γίνη ἐφτάμιση, θά μπορῶ νά
ξεκινήσω. Τρώω βιαστικά κι ἀνόρεχτα, ἀφήνω ὄλο σχεδὸν τὸ
ψωμί μου. Ἡ μητέρα φωνάζει:

— Φάε μὲ τὴν ἡσυχία σου. Νωρίς εἶν' ἀκόμη. Θά πεινάσης τὴν
ὥρα τῶν ἐξετάσεων καί, ξέρεις, νηστικό ἀρκοῦδι...

— Μὰ δὲν μπορῶ, δὲν πεινῶ.

Οἱ μητέρες νομίζουν ὅτι ὄλο στὸ φαῖ ἔχουμε τὸ νοῦ μας.
"Όταν σκέπτεται κανεῖς ὅτι σὲ λίγην ὥρα κρίνεται ἡ τύχη του,
πῶς εἶναι δυνατὸ νά συλλογιστῆ τὸ γάλα; Σὲ λίγην ὥρα, μέσα
στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου, θά γίνουν τὰ μεγάλα γεγο-
νότα. Ἐκεῖ θά φανῆ ἂν θά φέρουν ἀποτέλεσμα ὄλοι οἱ κόποι
τοῦ καλοκαιριοῦ —φέτος ἐγὼ δὲν κατάλαβα καλοκαίρι— ἢ θά
βγοῦν ὄλα μάταια. Τόσα διαβάσματα, τόσος Ξενοφῶν, τόσα
κλάσματα, τόση Γραμματική... "Ὀλ' αὐτὰ πρέπει νά 'ναι συγ-
κεντρωμένα ἐκείνη τῆ στιγμῆ στὸ κεφάλι μου. Στὴ σκέψη
αὐτῆ, μὲ πιάνει κάτι σὰν ἱλιγγος.* "Ὀλ' αὐτὰ πρέπει νά 'ναι
μαζεμένα, ταχτοποιημένα ἐκείνη τῆ στιγμῆ στὸ νοῦ μου. "Όλα!
Δὲν μένει παρά μιᾶς ὥρας προθεσμία! Νομίζω ὅτι τὸ κεφάλι
μου γυρίζει. Πολεμῶ, σὰν ἀπελπισμένος, νά κάμω ἕνα πείραμα:

— Πῶς διαιρεῖται μικτὸς διὰ κλάσματος; ρωτῶ τὸν ἑαυτό μου.
Καὶ —ποιὸς θά τὸ πιστεῦε!— ἀνακαλύπτω ὅτι τὸ μυαλό μου
δὲν ἔχει τὴν ἀπάντηση πρόχειρη. Προσπαθῶ, ἐπικαλοῦμαι τὴ
μνήμη μου... Τίποτε! Ἀλίμονο... Τά 'χω ξεχάσει. "Αν ἔτσι τὰ
'χω ξεχάσει ὄλα; "Αν καὶ στὰ Ἑλληνικά ἔχω πάθει τὰ ἴδια;
— Πῶς κάνει ὁ ἀόριστος τοῦ ρήματος ὄνοῦμαι; ρωτῶ πάλι τὸν
ἑαυτό μου.

Καὶ ἀνέλπιστα πάλι τὸ μυαλό μου διστάζει, πάλι ἡ μνήμη
μου ἀκίνητῆ. "Ε, χωρὶς ἄλλο, τὰ 'χω χάσει. Γιὰ μιὰ στιγμῆ

θαρρῶ πὼς ὄλα μου ἴφυγαν. Δὲν ξέρω τί νὰ κάμω. Νομίζω πὼς ὄλες οἱ γνώσεις μου μού φεύγουν, σμήνη* ὀλόκληρα, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ κάμω τίποτε. Ἐχω τόση ἀπελπισία πού μου ἴρχονται δάκρυα. Ἄχ, Θεέ μου, δὲν μποροῦσε νὰ εἶχα λίγες ὥρες προθεσμία, νὰ ἦταν αὔριο; Σήμερα, ὀρισμένως θ' ἀποτύχω... Καὶ τότε;

Κεῖνη τῆ στιγμῆ περνᾶ ὁ πατέρας.

— Τί ἴν' αὐτά; Εἶσαι πολὺ χλωμός. Ἐτσι θὰ πᾶς στὶς ἐξετάσεις; Καλὰ εἶσαι;

— Πατέρα μου, τὰ ξέχασα ὄλα, ὄλα! Θ' ἀποριφθῶ!

ἽΟ πατέρας βάζει τὰ γέλια. Κάτι γέλια τόσο εἰλικρινῆ, πού στὸ τέλος κι ἐγὼ παίρνω θάρρος. Ζητῶ ἕνα λόγο παρηγορητικό.

— Ἐννοια σου, παιδί μου, καὶ δὲν τὰ ξεχνᾶς ἐκεῖνα πού ἐμαθες. Μένε ἦσυχος. Πήγαινε στὸ καλὸ, μὴν τύχη κι ἀργήσης. Καλὴ ἐπιτυχία.

ἽΗ μητέρα τρέχει. Θέλει κι αὐτῆ νὰ πῆ κάτι ἐνθαρρυντικό.

— Μά, παιδάκι μου, γιὰ τίς ἐξετάσεις κάνεις ἔτσι; Σὰ νὰ πηγαίνης γιὰ ἐγχείρηση! Ἄν πετύχης, καλὰ. Ἄν δὲν πετύχης, πάλι καλὰ! Τὴν ὕγεια σου νὰ ἴχης!

Παίρνω θάρρος, τὸ χρῶμα ξανάρχεται στὰ μάγουλά μου. Κοιτάζω τὸ ρολόι: ἽΟχτῶ παρὰ εἴκοσι. ἽΑ, ἄργησα κιόλας!

ἽΑρπάζω ὄλα τὰ χρειώδη* πού ἴχω ἕτοιμάσει καὶ ξεκινῶ, χωρὶς νὰ θυμηθῶ νὰ βρῶ στὰ «ἀνώμαλα» τὸν ἀόριστο τοῦ ὀνοῦ-μαι, πού εἶχα ξεχάσει.

— Καλὴ ἐπιτυχία!

ἽΗ μητέρα μὲ φιλεῖ τρυφερὰ καὶ μὲ κατευοδώνει.* Αὐτὸ τὸ φιλι εἶναι σὰ νὰ μού ἔχυσε θάρρος μέσα στὴν ψυχῆ! Φεύγω. Στὴν καμπῆ* τοῦ δρόμου μὲ τίς ἀκακίες, νὰ το, τὸ Γυμνάσιο!

* * *

Τὸ Γυμνάσιο. Εἶναι κάτι ξένο καὶ φοβερὸ γιὰ ὄλ' αὐτὰ τὰ παιδιά πού περιμένουν αὐτῆ τὴν ὄρα στὴν αὐλή, νὰ δώσουν εἰσιτηρίου. Πόσα ἄπ' αὐτὰ θὰ πετύχουν καὶ θὰ τὸ γνωρίσουν

ὕστερα σὰ σπίτι τους, πόσα θ' ἀπορριφθοῦν καὶ θὰ μείνη πάλι γι' αὐτὰ ξένο καὶ φοβερὸ αὐτὸ τὸ κτίριο μὲ τὴ μεγάλη ξώπορτα, τοὺς παλιοὺς τοίχους καὶ τὰ σκυθρωπὰ παράθυρα!

Δὲν εἶναι ὁ βόμβος* τῶν συνομιλιῶν ποὺ κυριαρχεῖ στὰ διαλείμματα. Ἐδῶ ὄλα τὰ πρόσωπα εἶναι ἀνήσυχα, τὰ βλέμματα ρωτιοῦνται μεταξύ τους, οἱ συνομιλίες ὄλες σοβαρές. Μερικοὶ εἶναι πολὺ ἀνήσυχοι. Ἔχουν χάσει ὀλότελα τὸ ἠθικὸ τους. Μερικοὶ ἄλλοι δὲν δίνουν πεντάρια. Ἐνας ἄντρας ἴσαμε κεῖ πάνω, ὁ Θάνος, ἀκούγεται μὲ τὴ δυνατὴ του φωνή: —"Ἄν μπῶ, καλὰ τὴν ἔχω. Ἄν δὲν μπῶ, δὲν θὰ κρεμάσω μαύρη σημαία! Ἄς εἶν' καλὰ τὸ μαγαζί!

Ἐγὼ τὸν κοιτάζω μ' ἐνδιαφέρον. Τί καλὰ ποὺ τὴν ἔχει αὐτός! Ὁ πατέρας του εἶναι μεγαλέμπορος. Βέβαια, θὰ στενοχωρεθῆ, ἂν ὁ γιὸς του ἀπορριφθῆ. Ἀλλὰ θὰ τὸν κρατήσῃ στὸ γραφεῖο του. Ἴσως μάλιστα καὶ νὰ τὸ προτιμᾷ ἔτσι, χάριν τῆς περιουσίας του. Μὰ ὁ πατέρας ὁ δικός μου σκέπτεται ἀλλιῶς. Ἐχει τόσον πόθο νὰ πετυχαίνουμε ἐμεῖς τὰ παιδιά, χαίρεται τόσο πολὺ ὅταν τοῦ δείχνουμε καλοὺς βαθμούς! Κι ἡ μητέρα τὸ ἔχει κρυφὸ καμάρι. Ἄν ἀπορριφθῶ, ὁ πατέρας θὰ λυπηθῆ τόσο ποὺ θὰ χύσῃ δάκρυα. Ἡ μητέρα θὰ πικραθῆ, μὰ δὲν θὰ τὸ δείξη. Καὶ τί πόνος νὰ μαντεύω τὴ λύπη της, ποὺ θὰ προσπαθῆ νὰ μοῦ τὴν κρύβῃ!

Ξαφνικά, ἓνας φλογερὸς πόθος μὲ κυριεῦει, νὰ πετύχω στίς ἐξετάσεις μὲ κάθε θυσία. Πρέπει νὰ πετύχω, νὰ κάμω τὸ πᾶν γιὰ νὰ πετύχω. Naί, ἀλλὰ τώρα πιά εἶν' ἀργά. Ὅ,τι ξέρω, ξέρω... Κι ἂν εἶναι ν' ἀπορριφθῶ, δὲν γίνεται τίποτε πιά τώρα.

Βέβαια, δὲν πιστεύω σοβαρὰ πὼς θ' ἀπορριφθῶ. Σκέπτομαι καὶ αὐτό: Ἄν κινδυνεύω ἐγὼ, ποὺ ἔχω, σημειώστε, ἐννέα στὸ ἀπολυτήριό μου, πόσο θὰ κινδυνεύουν ὄλοι οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν λιγότερο; Καὶ ὅμως καμιά φορὰ —ποιὸς ἐγγυᾶται; Ἄ, ἂν πάθω τέτοια συμφορὰ, κάτι θὰ μοῦ ῥθῆ ἀπ' τὴ λύπη μου. Τὴν ὥρα ποὺ θὰ πρόκειται...

Χτυπᾷ τὸ κουδούνι. Χτυπᾷ μὲ δυνατοῦς, γρήγορους, παρατεταμένους ἤχους.

“Όλες οί σκέψεις έφυγαν άπ’ τὸ νοῦ μονομιᾶς, ὅπως φεύγουν τὰ πουλιά άπ’ τὸ δέντρο μὲ τὴν τουφεκιά τοῦ κυνηγοῦ. “Όλοι άνεβαίνουν. Πόσο μεγάλη αὐτὴ ἡ σκάλα, ἡ άγνωστη, μὲ τὰ σιδερένια ἑλάσματα* ποὺ βροντοῦν καθὼς άνεβαίνεις...

Στὴ μεγάλη αἴθουσα μᾶς τοποθετοῦν στὰ θρανία.

— ‘Αραιά! μᾶς λέει ὁ ἐπόπτης.
— Εἰς άκροβολισμόν! γελᾷ ἕνας νέος καθηγητῆς, ποὺ μᾶς κοιτάζει εὐθυμα άπ’ τὴν ἔδρα.

Ἡ τοποθέτηση κι ὁ θόρυβος τελείωσαν. Καθόμαστε τώρα, δυὸ δυὸ στὸ κάθε θρανίο, καὶ περιμένουμε. Ἐντικρῦ μου, άπ’ τὸ παράθυρο, βλέπω τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὸ ρολόι. Κοιτάζω. Θέλει ἕνα λεπτό γιὰ νὰ χτυπήσει ὀχτώ. Οἱ δυὸ δεῖχτες κάνουν πάνω στὴν πλάκα τοῦ ρολοιοῦ μιὰ πολὺ ὀξεία γωνία. Οἱ ψίθυροι στὴν αἴθουσα εἶν’ ἐλάχιστοι, ἡ άγωνία τῆς άναμονῆς ἐπικρατεῖ.

— Ντάνν... Ντάνν...

Τὸ ρολόι χτυπᾷ ὀχτώ. “Όλα τὰ κεφάλια κινοῦνται, μιὰ άνησυχία σηκώνεται, ὅπως ὅταν σαλεύουν τὰ φυλλώματα σὲ μιὰ ξαφνικὴ πνοὴ τοῦ ἀέρα.

Καὶ τὸ τελευταῖο χτύπημα ἀκούστηκε. Μιᾶς στιγμῆς νεκρικὴ σιγή, κι ὁ Γυμνασιάρχης μπαίνει μέσα. Ψηλὸς κι ἐπιβλητικὸς, μὲ χρυσὰ γυαλιὰ ποὺ τὸ μαῦρο τους κορδονάκι κρέμεται ὡς τὸ γιλέκι του, στέκεται άμέσως ἀλύγιστος, σὲ στάση προσευχῆς. “Όλοι σηκώνονται καὶ τὸν μιμοῦνται. “Ένας άπ’ τὸ πρῶτο θρανίο λέει τὴν προσευχή. “Υστερα ὁ Γυμνασιάρχης, μ’ ἕνα φύλλο χαρτὶ στὸ χέρι, άνεβαίνει στὴν ἔδρα. Θὰ διαβάσει κατάλογο.

Ἄρχίζουν τὰ ὀνόματα — αὐτὴ ἡ παρέλαση τῶν ὀνομάτων, ποὺ τὸ καθένα ἔχει τὴ φυσιογνωμία του. Ἐλλα μακριὰ καὶ πολυσύλλαβα σάν άμαξοστοιχίες, ἄλλα σύντομα σάν κραυγῆς πουλιῶν. Καὶ τὰ «παρῶν» ποὺ ἀκούγονται, ἔχει τὸ καθένα καὶ τὸν τόνο του, ποὺ ὁ ἕνας διαδέχεται τὸν ἄλλον, χωρὶς άρμονία, σὰ νὰ κουρδίζονται οἱ χορδῆς ἑνὸς ὄργανου.

Ἄλλοι φωνάζουν τὸ «παρῶν» δυνατὰ, ἄλλοι τὸ λένε μέσα

τους. Ὁ Θάνατος, ὁ γιὸς τοῦ μεγαλεμπόρου, ἔβαλε μιὰ φωνάρα, σὰν τοῦ Δημάρχου πέρσι στὴν Ἐθνικὴ Ἑορτῆ, ὅταν φώναζε «Ζήτω τὸ Ἔθνος!». Μερικοὶ χαμογέλασαν, ὁ Γυμνασιάρχης ἔριξε ἓνα βλοσυρὸ βλέμμα πάνω ἀπ' τὰ ματογυάλια του.

Τελειώνει κι ὁ κατάλογος. Πάλι νεκρική σιγή...

— Στὴν πρώτη γραμμὴ, φωνάζει ὁ Γυμνασιάρχης. Τὸ ὄνομά σας: Πρῶτα τὸ ἐπώνυμον, κατόπιν τὸ ὄνομα καὶ τέλος τὸ πατρωνυμικόν. Παραδείγματος χάριν: Γεωργόπουλος, Δημήτριος, τοῦ Νικολάου!

Ἔλα τὰ κεφάλια σκύβουν, κι ἡ διαταγὴ ἐκτελεῖται σιωπηλά.

— Στὴ δεύτερη γραμμὴ: «Εἰσιτήριοι ἐξετάσεις»!

Τὰ κεφάλια σκύβουν πάλι, κι οἱ πένες ἐκτελοῦν κι αὐτὴ τὴν παραγγελία.

Κεῖνη τὴ στιγμή, τὸ μάτι τοῦ Γυμνασιάρχου πέφτει στὰ γραπτὰ τοῦ πρώτου θρανίου. Σκύβει σ' ἓν' ἀπ' αὐτά. Σηκώνεται θυμωμένος:

— Ντροπὴ! «Εἰσιτήριον» τὸ σὶ μὲ ἦτα! Ἔπρεπε νὰ ντραπήτε νὰ ῥθῆτε κὰν γιὰ ἐξετάσεις!

Ἕνας τρόμος σκορπίζεται παντοῦ. Ὅλοι παγώνουν. Ἄλιμονο! Ὁ δυστυχισμένος ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ ἔναι βέβαιος ὅτι θὰ ἀπορριφθῆ.

Τὸ ὕφος τοῦ Γυμνασιάρχου φαίνεται σὰ νὰ κλείνῃ τὴν παρένθεση κι ἐξακολουθεῖ.

— Στὴν τρίτη γραμμὴ: Τὴν ἡμερομηνία.

Κι ὕστερ' ἀρχίζει ἡ ὑπαγόρευση. Ὁ Γυμνασιάρχης διαβάζει ἀργά, λέξι πρὸς λέξι, τὸ ἀρχαῖο κείμενο:

— «Μεταπεμψάμενος – οὖν – Μεγάβαζον –...»

Ἔλα εἶναι σκυμμένοι, ἀναπνοὴ δὲν ἀκούγεται.

Ἐγὼ γράφω, ἡ πένα μου τρέχει. Εἶμαι χαρούμενος. Οἱ φράσεις, ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ἔρχονται καθαρές, εὐνόητες, χωρὶς προσκόμματα.* Κι ὁ Γυμνασιάρχης ἐξακολουθεῖ νὰ λέη μιὰ μιὰ καὶ χωριστὰ κάθε λέξι, σὰν τὴν καμπάνα ποῦ χτυπᾷ, μιὰ μιὰ, τίς ὄρες.

(Ἀπὸ τὸ παιδικὸ μυθιστόρημα *Ἡ συντροφιά μας*)

I. ΑΓΓΕΛΟΥ

Μέσα στην καταιγίδα

Μιά παρέα παιδιών, που περπατούν στην έξοχη γιά μιά όρισμένη άνιχνευση, βρίσκεται ξαφνικά μέσα σέ φοβερή καταιγίδα. Στις σελίδες που άκολουθούν, περιγράφεται ή καταιγίδα, οί κίνδυνοι που διέτρεξαν τά παιδιά, και ό τρόπος με τόν όποιο κατόρθωσαν ν' άντιμετωπίσουν τό άναπάντεχο αυτό γεγονός.

ΕΙΧΑΜΕ άρκετά ξεμακρύνει. Είχαμε χάσει από τά μάτια μας τό χωριό, όταν τό βουνό τυλίχτηκε άπότομα μέσα στο σύννεφο. Δέ βλέπαμε τίποτε πιά μπροστά μας. Οί χωριάτες που μās συντρόφευαν ξνιωσαν άμέσως τόν κίνδυνο. Μās σταμάτησαν. Μās μάζεψαν κοντά τους και μπήκαν μπροστά. Βιαστήκαμε όλοι. Τους άκολουθούσαμε. Κάποιος άν άπομακρυνόταν, κάποιος άν λοξοδρομούσε, ύπήρχε κίνδυνος νά χαθή. Νά πέση σέ κάποιο γκρεμό. Κινδυνεύαμε νά χάσουμε τό δρόμο ή νά βρεθούμε έντελώς άπρόοπτα μπροστά σέ ένα βάραθρο. Προχωρούσαμε στα τυφλά, άνάμεσα σέ χαράδρες και σέ γκρεμούς, σέ άπότομες πλαγιές. 'Ο κίνδυνος παραμόνευε παντού. Εύτυχώς που είχαμε τους ανθρώπους αυτόους μαζί μας. 'Ο 'Αράρης προχωρούσε μπροστά. "Ήξερε νά όσφραίνεται* τόν κίνδυνο. Είχε καταλάβει πώς είχε ξρθει ή ώρα του. Προχωρούσε άνιχνεύοντας. 'Οσμιζόταν* τόν άέρα.

"Ενα ξαφνικό άνεμοφύσημα έφερε τίς πρώτες ψιχάλες. Και σέ λίγο άρχισε νά βρέχη δυνατά. Μās πρόσταξαν νά μη σκορπίσουμε. "Ήξεραν τά μονοπάτια, ήξεραν που μπορούσαμε νά βρούμε καταφύγιο. Λοξοδρόμησαν. Μπήκανε μέσα σέ σκοτει-

νές λόχμες.* Τώρα όλόκληρο τὸ βουνό, όλόκληρο τὸ δάσος ἀναταραζόταν. Βούιζε. Ὁ ἀέρας ἀνάγκαζε τὰ δέντρα νὰ γέρνουν. Παράσερνε τὴ βροχή. Φούσκωσαν οἱ ξεριάδες* καὶ τὰ φαράγγια. Μεγάλες χοάνες* οἱ χαράδρες, ἀνάδευαν* τὰ σύννεφα. Ὁ ἀέρας τὰ στροβίλιζε καὶ τὰ ἀνατάραζε. Χαρακιές ἀπὸ ἀστραπές, μακρόσουρτα πύρινα φίδια. Κεραυνοὶ ποὺ γεννιόνταν ἐκεῖ, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σύννεφα, σκορποῦσαν τρόμο. Ἀντιβούιζαν τὰ φαράγγια. Ὁ κρότος πολλαπλασιαζόταν ἀπὸ τὴν ἀντήχηση. Προτοῦ σβήση ὁ ἕνας, ὁ δεύτερος γέμιζε πάλι τὸ βουνὸ μὲ ἀντάρα. Λυσομανοῦσε ἡ βροχή. Φούσκωσαν οἱ νερομάνες.* Τὰ ρυάκια πηδοῦσαν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, παράσερναν χαλίκια καὶ ἐνώνονταν γιὰ νὰ σχηματίσουν ὀρμητικούς χειμάρρους. Τὸ χῶμα εἶχε λασπώσει. Κινδυνεύαμε νὰ χάσουμε τὴν ἰσορροπία μας. Γλιστρούσαμε. Πολλές φορές νιώσαμε τὸ χῶμα ἢ τὰ χαλίκια νὰ ὑποχωροῦν, νὰ κατρακυλοῦν κάτω στὴν ἄβυσσο. Ἀντιστεκόμαστε μὲ ὅση δύναμη μᾶς εἶχε ἀπομείνει. Ὁ καθένας ἀνησυχοῦσε γιὰ τοὺς ἄλλους. Δὲν προφταίναμε νὰ πάρουμε ἀνάσα. Καινούριες ριπές, καινούριο ἀνεμοχάλαζο μᾶς ἀνέτρεπε. Κινδυνεύαμε. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς χωρικούς ποὺ μᾶς συνόδευαν πῆγαινε πίσω γιὰ νὰ βοηθήθῃ ὁποῖον κουραζόταν, ὁποῖον κινδύνευε νὰ χάσῃ τὸ δρόμο.

Ξαφνικὰ εἶδαμε τὸν Πέτρο νὰ παραπαίη,* νὰ προσπαθῇ νὰ πιαστῇ ἀπὸ κάπου. Μὰ τὸ χέρι του δὲ βρῆκε ἕνα κλαδί, κάποιον στήριγμα. Μάταια ἔψαξε τὸ κενό. Χάνοντας τὴν ἰσορροπία του τότε, ἔγειρε καὶ κατρακύλησε.

Παγώσαμε. Τὸν χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας. Τὸν ἀκούσαμε μέσα στὸ σάλαγο* τῆς θύελλας νὰ πέφτῃ καλώντας ἀπεγνωσμένα βοήθεια. Ἀλαφιασμένοι* σταματήσαμε ὅλοι. Οἱ δυὸ χωριάτες χύθηκαν στὴν κατηφορία. Θελήσαμε νὰ τοὺς ἀκολουθήσουμε, μὰ δὲν μᾶς ἄφησαν. Μόνο τὸν Ἀράπη δὲν πρόφτασαν νὰ συγκρατήσουν. Τὸν ἀκούσαμε νὰ γλιστρήνῃ καθὼς τὸν παράσερνε ἡ γκρεμίλα. Καὶ σὲ λίγο ἀκούσαμε τὸ πένθιμο, τὸ γεμάτο ἐπικλήση οὐρλιαχτὸ του, τὶς ἐπιταχτικὲς ὑλακές* του ποὺ ζητοῦσαν βοήθεια. Σκύψαμε μὲ ἀγωνία ἀπὸ πάνω. Φοβόμαστε γιὰ

τῆ ζωῆ τοῦ Πέτρου. Ἦταν βέβαιο πὸς εἶχε χτυπήσει. Μὰ πόσο σοβαρὸ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ χτύπημα; Καραδοκούσαμε* νὰ τοὺς ἀκούσουμε νὰ ἀνεβαίνουν. Ὁ Ἀντρέας θέλησε νὰ κατέβῃ καὶ αὐτός, μὰ δὲν τὸν ἀφήσαμε. Ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ μὲ τὴν ἴδια μανία. Τὰ σύννεφα κόχλαζαν* καὶ μᾶς ἐκρυβαν τὴ θέα. Ἀρχίσαμε νὰ δειλιάζουμε. Ἄν εἶχε σπάσει κάποιον χέρι ἢ κάποιον πόδι! Πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε τὴν ἀναζήτηση! Μὰ σκεφτήκαμε πὸς μπορεῖ νὰ ἦμαστε πολὺ τυχεροὶ ἂν μᾶς ἔβρισκε μόνο αὐτὸ τὸ κακὸ.

Ἀκούσαμε κάποιον θόρυβο. Κάποιος ἀνέβαινε. Μὰ ἡ βροχὴ μᾶς τυρανοῦσε. Μᾶς βίτσιζε* τὸ πρόσωπο. Τὸ χαλάζι μᾶς ἔδερνε. Εἶχαμε μουσκέψει ἀπὸ τὸ νερὸ, ποὺ τὸ νιώθαμε νὰ τρέχῃ κάτω ἀπὸ τὰ ρούχα μας. Ἀκούσαμε τὶς φωνές τους. Ἐρχονταν. Εἶδαμε τὸν Ἀράπη πρῶτα. Ἐτρεξε καὶ χύθηκε πάνω μας. Φαινόταν ἀνήσυχος καὶ ἀνυπόμονος. Ἐσκυψε ἀπὸ πάνω καὶ αὐτὸς καὶ περίμενε. Χτυποῦσε, ἔσκαβε τὸ χῶμα μὲ τὰ πόδια του. Κλοτσοῦσε ἀπὸ ἀδημονία.* Σηκωνόταν στὰ δυὸ καὶ ἔπεφτε πάνω μας.

Ἐπιτέλους φάνηκαν μέσα στὴ βροχὴ καὶ στὸ πούσι.* Κουβαλοῦσαν τὸν Πέτρο ἀναίσθητο. Τοὺς ρωτήσαμε μὲ τὴ ματιά. Σήκωσαν τοὺς ὦμους. Δὲν ἤξεραν ἀκόμη. Τὸν ξαπλώσαμε χάμω, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴ βροχὴ. Τὸ νερὸ εἶχε ξεπλύνει τὸ αἶμα ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ τὰ χεῖλια του. Τρομάξαμε. Σκύψαμε πάνω του. Ἀφουγκραστήκαμε τὴν καρδιά του. Χτυποῦσε ἀκόμη, ἔστω καὶ ἀδύνατα. Ἀφουγκραστήκαμε τὴν ἀνάσα του. Τὸν ψάξαμε. Ἦταν ἀναίσθητος. Ἀποφασίσαμε νὰ τὸν μεταφέρουμε ἀμέσως σὲ ἀσφαλέστερο μέρος. Ἐεκινήσαμε πάλι. Παρακάλούσαμε. Νιώθαμε ὄλο τὸ θάρρος, ὄλο τὸ κουράγιο μας νὰ καταρρέῃ. Εὐτυχῶς ποὺ εἶχαμε αὐτοὺς τοὺς εὐλογημένους ἀνθρώπους μαζί μας. Γρήγορα μᾶς ὀδήγησαν σὲ μιὰ σπηλιά ποὺ ἀνοιγόταν στοὺς βράχους. Τρέξαμε ὄλοι καὶ χωθήκαμε μέσα. Ὅλα ἦσαν στεγνά. Ξαπλώσαμε τὸν Πέτρο. Βρήκαμε ξερὰ κλαδιὰ καὶ ἀνάψαμε μεγάλη φωτιά. Ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ ἀσταμάτητα. Ξεκουμπώσαμε τὸ πουκάμισό του. Γυμνώσαμε τὸ στῆ-

θος του. Είχε μελανιάσει όλόκληρος. Ὡστόσο ἡ καρδιά του χτυποῦσε, καὶ οἱ χτύποι μᾶς φαίνονταν πιὸ ζωηροί. Σηκώσαμε καὶ τὰ δυὸ του χέρια. Ψάξαμε τὰ πόδια του. Ὅλο του τὸ κορμί. Ἄρχισαμε νὰ τὸν τρίβουμε. Ἀνασηκώσαμε τὸ κεφάλι του. Ὁ Δάμονας ἔβγαλε τὰ ἄλατα ποὺ εἶχαμε μαζί μας καὶ τὰ ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὴ μύτη του. Εἶδαμε νὰ φουσκώνῃ τὸ στήθος του. Ἐβγαλε ἕναν ἀναστεναγμὸ καὶ κατόπι σιγὰ ἄνοιξε τὰ μάτια του. Μὲ τί ἀγωνία περιμέναμε αὐτὴ τὴ στιγμή. Ὁ Ἀράπης ἄφησε ἕνα χαρούμενο γάβγισμα.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Φαίνεται πῶς τὸν ἄκουσε. Ἡ ματιὰ του περιπλανήθηκε πάνω μας. Στὴν ἀρχὴ ἔδειξε ἐκπληξῆ. Κατόπι, σὰ νὰ θυμήθηκε, μᾶς χαμογέλασε καὶ προσπάθησε νὰ σηκωθῆ. Μὰ δὲν τὸν ἀφήσαμε.

— Μὴν ἀνησυχῆτε, εἶπε μόνο, δὲν εἶναι τίποτε.

— Πέτρο, τοῦ ψιθύριζε ὁ Χρῆστος, Πέτρο.

Τὸν ἀφήσαμε νὰ συνέλθῃ. Καὶ τότε μόνο τὸν ἀνασηκώσαμε. Τὸν βάλαμε νὰ πατήσῃ, νὰ στηρίξῃ τὸ κορμί του καὶ στὰ δυὸ του πόδια. Τὸν βάλαμε νὰ σφίξῃ καὶ τὰ δυὸ του χέρια. Εἶχε χτυπήσει σὲ όλόκληρο τὸ κορμί του, μὰ φαίνεται πῶς δὲν εἶχε σπάσει κανένα κόκαλο. Ἀνακάθισε. Καὶ τότε γδυθήκαμε ὅλοι καὶ ἀπλώσαμε τὰ ροῦχα μας στὴ φωτιὰ νὰ στεγνώσουν.

Τώρα δὲν φοβόμαστε πιά τὴ βροχὴ. Δὲν ἀνησυχούσαμε γιὰ τὸν Πέτρο, ποὺ μᾶς χαμογελοῦσε. Ἡμαστέ ἀσφαλισμένοι στὸ καταφύγιό μας κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ παρακολουθοῦσαμε τὸ ἀνεμοβρόχι νὰ πέφτῃ χοντρὸ καὶ βίαιο μέσα στὰ σκοτεινιασμένα, τὰ ἀνταριασμένα* βουνά. Ἄρχισαμε νὰ ξαναβρίσκουμε τὸ θάρρος καὶ τὴν αἰσιοδοξία μας. Τὴν ἐλπίδα. Μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἡ βροχὴ μᾶς γοήτευε τώρα. Πραγματικά, ἦταν ἕνα μεγαλόπρεπο καὶ ἄγριο θέαμα. Διακρίναμε τὰ ἔλατα, τὰ φαράγγια, τὶς ἀντικρινὲς βουνοκορφές ποὺ τὶς ἔδερνε τὸ δρολάπι.*

Δὲν ξέραμε ἂν εἶχε βραδιάσει ἢ ἂν τὰ σύννεφα εἶχαν φέρει σκοτάδι. Σὲ λίγο σηκώθηκαν λίγο ψηλότερα καὶ ἀποκαλύφθηκε όλόκληρο τὸ βουνό. Ὡστόσο ἡ βροχὴ δὲ σταμάτησε. Τώρα εἶχαν σχηματιστῆ μεγάλες νεροσυρμές.* Βούιζε τὸ νερὸ στὰ

φαράγγια. Ἡ φωτιά όμως μᾶς γέμιζε μὲ γλυκιὰ ζεστασιά. Πύρωνε τὰ μάγουλά μας, τὰ γυμνά μας στήθη.

Εἶχε βραχὴ καὶ ὁ Ἀράπης, πού εἶχε ξαπλώσει κοντὰ στὸν Πέτρο καὶ τοῦ ἐγλείφει κάθε τόσο τὸ χέρι. Ὅλοι εἶχαμε μαζευτῆ κοντὰ του. Τὸν ἀγαπούσαμε περισσότερο τώρα. Καὶ καταλάβαμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ πόσο στενὰ ἦμαστε μεταξύ μας δεμένοι, πόσο ἀγαποῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ὅμως περισσότερο νιώθαμε εὐγνωμοσύνη γιὰ τοὺς γενναίους αὐτοὺς ἀνθρώπους πού μᾶς εἶχαν συντροφέψει καὶ εἶχαν φροντίσει γιὰ μᾶς.

Ἀπότομα τὰ σύννεφα σκίστηκαν. Μιὰ μικρὴ ἠλιαχτίδα πρόφτασε νὰ γλιστρήσῃ μέσα ἀπὸ μιὰ χαραγματιά. Ἐνα οὐράνιο τόξο στεφάνωνε τὶς βουνοκορφές. Μέσα στὶς σταγόνες πού αἰωροῦνταν* καὶ τὶς παράσερνε ὁ ἄνεμος, σχηματίστηκαν χιλιάδες οὐράνια τόξα. Ἐνας ἀποβροχάρης ἥλιος ἐστελνε τὶς στερνές* του ἀχτίνες, πού ξπαιζαν μὲ τὶς σταγόνες. Τὸ φῶς θρυμματιζόταν.* Τὸ ἀπόβραχο ἔφευγε. Ξαναγέλασε τὸ βουνό, οἱ χαράδρες πού οἱ ἴσκιοι εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὶς κατακτοῦν. Πέρα στὴν ἀντικρινὴ βουνοπλαγιά ἀπόβρεχε ἀκόμη. Τὸ τελευταῖο σύννεφο ἔφυγε καβάλα στὸν ἄνεμο.

Εἶχε πέσει μιὰ ἐξαίσια γαλήνη. Ὅλα ἠσύχαζαν ἀποκαμωμένα. Ὅλα εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ξεκούραση. Τὸ χρυσὸ φῶς ἄρχισε νὰ ἀποσύρεται. Ἐσπασε ὁ καιρὸς. Ἐνα μούχρωμα* ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται. Τὸ σκοτάδι ἀνέβαινε καὶ κυριαρχοῦσε.

Ἀποφασίσαμε νὰ περάσουμε τὴ νύχτα ἐκεῖ. Ἦταν ἓνα ἀσφαλισμένο καταφύγιο. Κοιμηθήκαμε πολὺ κουρασμένοι μὰ ἤσυχοι γύρω ἀπὸ τὸν Πέτρο. Νιώσαμε περισσότερο σίγουροι αὐτὴ τὴν φορὰ, γιὰτὶ ἀκούγαμε τὶς βαριές ἀνάσες τῶν ἀνθρώπων πού μᾶς εἶχαν συντροφέψει καὶ πού εἶχαν ἀποφασίσει νὰ περάσουν τὴ νύχτα μαζί μας. Δὲν ἔφυγαν παρὰ μόνο τὸ ἄλλο πρωί, ἀφοῦ βεβαιώθηκαν πὼς ὁ καιρὸς εἶχε καλοσυνέψει. Ὅταν μᾶς ἔφεραν στὸ σίγουρο δρόμο πού ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουμε γιὰ νὰ γυρίσουμε πίσω.

Τοὺς εὐχαριστήσαμε καὶ ξεκινήσαμε.

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα Ἐνα καλοκαίρι γεμάτο βροχὴ)

ΛΙΝΑ ΚΑΣΣΑΓΛΗ

Δειλινό

Τὸ ἤρεμο τοῦτο δειλινό θλίψη σταλάζει
σάν τὸ παράπονο τῶν ἄρρωστων παιδιῶν
ποῦ αὐτὴ τὴν ὥρα νιώθουν μόνα, τόσο μόνα.

Βαρέθηκαν τὴν κούκλα καὶ τὰ στρατιωτάκια,
κουράστηκαν ἀπ' τὰ πολύχρωμα βιβλία·
θὰ ἔθελαν ἓνα παραμῦθι μὲ νεράιδες,
δὲν ἔχουν ὁμως μιὰ γιὰ γιὰ νὰ τοὺς τὸ πῆ.

Καὶ τ' ἄρρωστα παιδιὰ ξεχνιοῦνται νὰ κοιτάζουν
ἓνα παράθυρο γεμάτο ὠχρὸ οὐρανὸ
κι εἶν' τὰ μεγάλα μάτια τους γεμάτα λύπη.

— Ὅμως στὰ χεῖλι ξὺν ἓνα χαμόγελο πλανιέται
— ἓνα δειλὸ καὶ μυστικὸ χαμόγελο —
γεμάτο ἀπὸ τὶς μέλλουσες χρυσὲς χαρὲς
τῶν παιχνιδιῶν καὶ τοῦ μεσημεριάτικου ἥλιου.

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Ἡλιοτρόπια*)

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Οι βαρετές Κυριακές, ὁ Ἴκαρος καὶ ἡ προπαίδεια

ΚΥΡΙΑΚΗ, τὸ χειμώνα, εἶναι ἡ πιὸ βαρετὴ μέρα. Θὰ ἤθελα νὰ ξέρω ἂν ὄλα τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου περνοῦνε τόσο βαρετὰ ὅσο ἡ Μυρτῶ κι ἐγώ. Τὸ ἀπόγευμα μάλιστα, ὅταν ἀρχίζη νὰ σκοτεινιάζη νωρίς νωρίς, δὲν ξέρουμε τί νὰ κάνουμε. Ἀπὸ τὸ πρῶι, ἔχουμε παίξει, ἔχουμε τσακωθῆ, ὕστερα ξαναμονοιάσει — ἔχουμε διαβάσει ἐγὼ τὸν «Δαβὶδ Κόπερφηλδ» καὶ ἡ Μυρτῶ τὸν «Τζάκ» καὶ δὲ μένει πιά τίποτα, μὰ τίποτα νὰ κάνης.

Ὁ μπαμπὰς κι ἡ μαμά, τὶς Κυριακές, παίζουν χαρτιὰ στὸ σπίτι τοῦ κύριου Περικλῆ, ποῦ εἶναι διευθυντῆς τοῦ μπαμπᾶ στὴν Τράπεζα. Ἡ θεία Δέσποινα, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παπποῦ, πάει ἐπίσκεψη στὶς φίλες της, κι ἡ Σταματίνα, ἡ ὑπηρέτρια, ἔχει ἔξοδο. Ἔτσι, μένουμε τὰ κυριακάτικα ἀπογεύματα στὸ σπίτι, μόνες μὲ τὸν παπποῦ. Ἄν εἶναι καλὸς καιρὸς, ὁ παπποῦς μᾶς πάει περίπατο, κι ὕστερα, μόλις σκοτεινιάση, γυρνᾶμε πίσω. Τότε ἀρχίζει ἡ μεγάλη βαρεμάρα. Ὁ παπποῦς κλείνεται στὸ γραφεῖο του, μὲ τοὺς «ἀρχαίους» του. Ἔτσι λέμε, μὲ τὴν ἀδελφὴ μου τὴ Μυρτῶ, τὰ βιβλία τοῦ παπποῦ, γιατί εἶναι ὄλα Ἄρχαῖα Ἑλληνικά.

Ἐμεῖς πᾶμε στὴν τζαμωτὴ βεράντα καὶ κοιτᾶμε τὴ θάλασσα.

“Όταν ἔχη τρικυμία, τὰ κύματα σπᾶνε στούς βράχους, πιτσιλᾶνε τὰ τζάμια, κι ἔτσι, ὅπως κυλᾶνε οἱ στάλες ἀπάνω τους, μοιάζουν μὲ δάκρυα. Τότε εἶναι πού συλλογιόμαστε τίς πιὸ θλιβερὲς ἱστορίες. Τάχατες πὼς πέθανε ὁ μπαμπάς, ἢ μαμὰ ξαναπαντρεύτηκε κι ὁ πατριός μας εἶναι πιὸ κακὸς καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ Κόπερφηλδ.

”Ἡ, πάλι, σκεφτόμαστε πὼς ὁ παππούς εἶναι ἕνας φτωχὸς ζητιάνος καὶ μεῖς ντυμένες κουρέλια, γυρίζουμε μαζί του, μέσα στὸ κρύο, καὶ ζητιανεύουμε, ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, ψωμί. Καθετὶ πού συλλογιόμαστε, τοῦ δίνουμε καὶ τίτλο, λὲς καὶ εἶναι ὀλόκληρο παραμῦθι.

Τούτη ὁμως τὴν Κυριακή, εἴχαμε τόσο βαρεθῆ, πού σὰν εἶπα στὴ Μυρτώ νὰ παίξουμε «Ὁ παππούς ζητιάνος», μοῦ ἀπάντησε, πὼς πιὸ σαχλὴ ἱστορία δὲν εἴχαμε ξανασκεφτῆ. Καθίσαμε, κάμποση ὥρα, μωτρωμένες καί, ὕστερα, πῆρε κάθε μία ἕνα τζαμάκι γιὰ δικὸ της καὶ εἶπαμε, σ’ ὅποιο πέσουν οἱ πιὸ πολλὲς σταγόνες, ἐκεῖνη θὰ κερδίση. Ἐπειδὴ ὁμως κέρδιζα συνέχεια ἐγώ, ἢ Μυρτώ εἶπε πάλι, πὼς πιὸ κουτὸ παιχνίδι δὲν ξαναπαίξαμε.

— Δὲ φτιάχνουμε μιὰ ἱστορία γιὰ τὸ καπλάνι;* εἶπα, μὰ τὸ μετάνιωσα ἀμέσως, πρὶν καλοτελειώσω τὴ φράση μου καὶ μούδιασα.

— Σὰ δὲν ντρέπεσαι! Αὐτὸ μονάχα σοῦ λέω, ἀγρίεψε ἢ Μυρτώ. Ἔχεις τόσο μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, πού νομίζεις πὼς μπορεῖς νὰ φτιάχνης ἱστορίες γιὰ τὸ καπλάνι!

”Ἴσως νὰ ἔχε δίκιο. Γιατὶ γιὰ τὸ καπλάνι, πού εἶναι βαλσαμωμένο μέσα σὲ μιὰ βιτρίνα, κάτω στὸ μεγάλο σαλόνι, μονάχα ὁ ξάδελφός μας ὁ Νίκος ξέρεي νὰ διηγιέται. Ὁ Νίκος μένει στὴν Ἀθήνα καὶ σπουδάζει χημικὸς στὸ Πανεπιστήμιο. Κάθε καλοκαίρι, ἔρχεται στὸ νησί καὶ πηγαίνει μαζί μας ἐξοχή.

Μπορεῖ, βέβαια, ἢ θεῖα Δέσποινα νὰ ἔλεγε πὼς τὸ σκότωσε τὸ καπλάνι ὁ ἄντρας της, γιατί περνοῦσε κολυμπώντας ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ ἔτρωγε τὰ πρόβατα στὸ νησί — αὐτὴ ὁμως εἶναι ἱστορία γιὰ τοὺς μεγάλους, καὶ κανένα παιδί δὲν τὴν πιστεῦει. Ὁ Νίκος ξέρει ἕνα θαυμαστὸ παραμῦθι γιὰ τὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας, πού δὲν τέλειωνε ποτὲ καὶ κάθε καλοκαίρι τὸ συνέχιζε.

Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Ἡ θάλασσα δὲν ξεχώριζε μήτε τὰ κύματα. Μονάχα ἀκούγαμε ἓνα «πάφ», καὶ γέμιζαν ξαφνικὰ τὰ τζάμια δάκρυα. Ὁ δρόμος ἔξω ἦτανε ἔρημος. Τότε, πῆγαινα νὰ πιστέσω πὼς τὸ νησί μας ἀδειαζε τὶς χειμωνιάτικες Κυριακές, οἱ ἄνθρωποι ἔφευγαν κάπου μακριὰ κι ἀπόμεινε μόνο ἡ τζαμωτὴ βεράντα, μὲ μᾶς τὶς δυό, πού, θαρρεῖς, ἔπλεε μέσα στὴν ἀφρισμένη θάλασσα.

— Σὰ δὲν ντρέπεσαι, ξανάπε ἡ Μυρτώ.

Κατάλαβα πὼς τὸ ἔλεγε πιὸ πολὺ γιὰ νὰ ξαναπιᾶσουμε κουβέντα, ἔστω κι ἂν ἦτανε γιὰ νὰ τσακωθοῦμε. Κι ἐγὼ ἔψαχνα ἀφορμὴ νὰ πάω κοντὰ της, γιατί ἦτανε πολὺ σκοτεινὰ καὶ φοβόμουνα. Τότε ἀκούστηκαν τραγουδιστὰ τὰ μαγικά λόγια: ΠΑ, ΒΟΥ, ΓΑ, ΔΕ, ΚΕ, ΖΩ, ΝΗ...

Ἦτανε ὁ παππούς, πού σὰν τέλειωνε τὴ μελέτη του, ἔψελνε σὲ μιὰ παράξενη γλῶσσα πού τὴ λένε *Βυζαντινὴ*. Ἡ Μυρτώ κι ἐγὼ, ἅμα θέλαμε νὰ κάνουμε τὶς σπουδαῖες στ' ἄλλα παιδιά, μιλούσαμε, τάχα, μεταξύ μας, μιὰ ξένη γλῶσσα. Ἔλεγε ἡ μιὰ: ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ καὶ ἀπαντοῦσε ἡ ἄλλη: ΔΕ ΚΕ ΖΩ ΝΗ. Τότε μᾶς ρωτοῦσανε: «Μὰ τί γλῶσσα μιλάτε;» Ἐμεῖς ἀπαντοῦσαμε καμαρωτὰ: «Δὲν καταλαβαίνετε; Βυζαντινά».

Ὁ παππούς ἤρθε στὴν τζαμωτὴ καὶ μᾶς πῆρε νὰ πᾶμε στὴν τραπεζαρία. Μᾶς ἔσπασε καρύδια καὶ μᾶς ἔδωσε νὰ τὰ φᾶμε μὲ μέλι. Ὅταν ἡ Μυρτώ ζήτησε καὶ τρίτη φορὰ νὰ τῆς γεμίσει τὸ πιατάκι, ὁ παππούς τῆς εἶπε:

— Μυρτώ, τί προτιμᾶς; Κι ἄλλα καρύδια, ἢ νὰ σοῦ διηγηθῶ ἓνα μῦθο;

— Φυσικά, καρύδια! ἀπάντησε ἐκείνη. Ἀφοῦ ὁ μῦθος δὲν τρώγεται!

Παράξενος πού εἶναι ὁ παππούς μας! Δὲ μοιάζει μὲ τοὺς παπποῦδες τῶν ἄλλων παιδιῶν. Ψηλός, ψηλός, περπατάει, κρατώντας ἓνα καλάμι, ἀντὶ μπαστούνι, χωρὶς νὰ καμπουριάξῃ καθόλου τὴ ράχη του. Ὅλοι στὸ νησί τὸν λένε «Ο ΣΟΦΟΣ».

Ξέρει ὄλο τὸν Ὅμηρο ἀπέξω. Ποτὲ δὲ μᾶς λέει παραμῦθια γιὰ δράκους καὶ βασιλιάδες, παρὰ μῦθους γιὰ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς

και θρύλους, για τους ήρωες. Καμιά φορά πιστεύω πως ό παππούς είναι άρχαίος Έλληνας, δέν τολμώ, όμως, ούτε στη Μυρτώ νά τό πώ, γιατί θά μου άπαντήση: «Σαχλαμάρες».

— Λοιπόν, τί θά κάνετε τώρα; ρώτησε ό παππούς, άφου τελειώσαμε με τά καρύδια.

— Έμείς δέν είπαμε τίποτα, γιατί, άν του λέγαμε πως θέλαμε νά παίξουμε μαζί του τόμπολα, εκείνος θά μās άπαντούσε: «Νά σās πώ καλύτερα ένα μύθο. Τόμπολα, παίζετε και με τή Σταματίνα».

— Λοιπόν, θά σās πώ ένα μύθο, είπε ό παππούς κι άρχισε τήν ίστορία του Δαίδαλου και του Ίκαρου.

— ...Ό Ίκαρος, με τά φτερά που του έφτιαξε ό πατέρας του, ό Δαίδαλος, άρχισε νά πετā σάν πουλί. Μά πέταξε τόσο ψηλά, σχεδόν κοντά στον ήλιο, κι έλιωσε τό κερί που μ' αυτό ήτανε κολλημένα τά φτερά του. Έτσι έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε. Γι' αυτό τό πέλαγος, όπου έπεσε, λέγεται Ίκάριον...

— Μέσα στο Ίκάριον πέλαγος είναι τό νησί μας. Τί μικρό που φαίνεται πάνω στην ύδρόγειο! Σά μιá μικρή τελεία. Πέρα, τ' άλλα νησιά, κι ύστερα, όλόκληρη ή Έλλάδα κι οί άλλες χάρες —άπέραντες.

— Τί όμορφα που θά 'ναι νά βάζεις δυό φτερά στην πλάτη σου και νά πετās! Νά 'ναι, άς πούμε, μιá βαρετή Κυριακή κι έσύ νά λές: Δέ βάζω τά φτερά μου, νά πεταχτώ, μιá στιγμή, στην Ίαπωνία ή στην Κίνα ή στην Άφρική, νά δώ άν τά Γιαπωνεζάκια, τά Κινεζάκια και τά Άραπάκια περνούνε κι αυτά βαρετές Κυριακές; Νά δώ άν παίζουνε κι αυτά κουτσό, σκοινάκι, πεντόβολα; — Μπορεί στ' αλήθεια, παππού, νά πετάξη καμιά φορά ό άνθρωπος; ρώτησα.

— Σαχλαμάρες! πρόλαβε ν' άπαντήση ή Μυρτώ.

— Μά ό παππούς δέν τήν άφησε νά συνεχίση και είπε:

— Μπορεί, άμα περάσουν πενήντα, ίσως έκατό χρόνια, νά γίνη κι αυτό. Τώρα έχομε Γενάρη του 1936, μπορεί ως τό Γενάρη του 1986 οί άνθρωποι νά πετάνε, σάν τον Ίκαρο, κοντά στον ήλιο, χωρίς όμως νά ξεκολλάνε τά φτερά τους.

— Οβουου, ως τότε τί νά τό κάνουμε, λέει ή Μυρτώ. Έμείς πιά

θά ήμαστε γριές, κι έτσι κι άλλιώς δέ θά μπορούμε νά πετάμε.

‘Ο παππούς τή μάλωσε πώς είναι έγώιστρια. “Αν, λέει, σκεφτόντανε έτσι όλοι, δέ θά ‘χε γίνει καμιά ανακάλυψη στόν κόσμο. Οί επιστήμονες θά λέγανε: Γιατί νά κουραζόμαστε νά βρούμε τούτο ή εκείνο, άφου ώσπου νά τελειοποιηθί ή εφεύρεσή μας, ήμείς θά είμαστε γέροι ή θά ‘χουμε πεθάνει.

— ‘Αλλά οί επιστήμονες, κυρία Μυρτώ, συνέχισε ό παππούς, σκέφτονται τήν ανθρωπότητα κι όχι τόν έαυτό τους. Οί ίδιοι μπορεί νά μήν ύπάρχουν, αλλά τό όνομά τους μένει άθάνατο.

— Θά ‘θελα νά γίνω εφευρέτης, λέει ή Μυρτώ.

— “Αν οί... εφευρέτες ξέρανε τόσο άσχημα τήν προπαίδεια, όπως έσύ, τής είπε ό παππούς, δέ θά γινότανε καμιά εφεύρεση στόν κόσμο.

Δέ φανταζόμασταν πώς θά τέλειωνε τόσο άσχημα ή Κυριακή.

‘Ο παππούς άρχισε νά ρωτάη τή Μυρτώ τό 7×7, κι εκείνη θαρρείς τό έκανε επίτηδες κι όλο τά μπερδευε. ‘Επέμενε μάλιστα τόσο πώς 7×8 κάνει 46 —ένώ ό παππούς έλεγε 56— πού έκανε τόν παππού νά θυμώση.

— “Αν δέ μάθης τήν προπαίδεια απέξω κι άνακατωτά, δέ θά πäs ποτέ σου σέ άληθινό σχολείο, είπε ό παππούς και μäs έστειλε νά κοιμηθούμε.

‘Εγώ πηγαίνω στή δεύτερη τάξη και ή Μυρτώ στήν τέταρτη. Δέν πηγαίνουμε όμως σχολείο, μäs κάνει ό παππούς μάθημα στο σπίτι. Κάθε χρόνο δίνουμε εξετάσεις, σαν «διδαχθείσες κατ’ οίκου» και περνούμε τίς τάξεις. Σε δημόσιο σχολείο δέ θέλουν νά μäs στείλουν, γιατί εκεί, λέει ό παππούς, είναι τόσα παιδιά σέ κάθε τάξη, πού μπορεί νά περάση μισός χρόνος και νά μή σέ σηκώσουν για μάθημα. Είναι και τó ιδιωτικό σχολείο του κύριου Καρανάση στή γειτονιά μας, μα αυτό, λέει ό μπαμπάς, δέν είναι «για τó βάλαντιό μας».

‘Όταν πέσαμε πιά στα κρεβάτια μας νά κοιμηθούμε, άρχισε ή Μυρτώ νά λή πώς έγώ εφταιγα και τήν κατσάδιασε ό παππούς για τήν προπαίδεια, πού ρώτησα αν θά μπορέση, στ’ άλήθεια, νά πετάξη ό άνθρωπος. Πού νά τό ‘ξερα πώς, για νά πετάξη ό αν-

θρωπος, χρειάζεται κανείς να ξέρη τήν προπαίδια ἀπέξω κι ἀνακατωτά, κι ἔτσι θά θυμότανε ὁ παππούς νά ρωτήση τή Μυρτώ;

Μποροῦσε, ὅμως, ποτέ κυριακάτικα νά πᾶνε ὄλα καλά; "Αν πηγαίναμε σχολεῖο, θά μᾶς ἄρесе ἡ Κυριακή, πού θά μέναμε στό σπίτι. Ἐνῶ τώρα...

— "Αχ, νά πηγαίναμε σχολεῖο; λέω δυνατά.

Μὰ ἡ Μυρτώ ἔχει κουκουλωθῆ ἀπό τὸ κεφάλι καὶ κάνει πῶς δὲν ἀκούει. Τότε εἶπα ἀκόμα πιὸ δυνατά:

— ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

— ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, ἀπάντησε ἐκείνη πειστωμένα κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα.

Αὐτὰ δὲν ἦτανε βυζαντινά, ἀλλὰ μιὰ δική μας γλώσσα, πὸν μόνο οἱ δυὸ μας τήν καταλαβαίναμε. ΕΥ-ΠΟ, θά πῆ: πολὺ εὐχρηστημένη. ΛΥ-ΠΟ: πολὺ λυπημένη. "Αν δὲν τὸ ρωτούσαμε, κάθε βράδυ, ἢ μιὰ τήν ἄλλη, δὲν μπορούσαμε νά κοιμηθοῦμε. Δὲν ξέρω γιατί, τὶς Κυριακές, σχεδὸν πάντα, ἀπαντούσαμε: ΛΥ-ΠΟ, ΛΥΠΟ.

Νά 'χα τώρα φτερὰ σὰν τοῦ Ἰκάρου, θά μπορούσα νά πέταγα ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ νά ρώταγα ὄλα τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

(Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα *Τὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας*)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

Ἡ τσάντα καὶ τὸ τσαντάκι

ΣΠΙΘΕΣ πετοῦν τὰ μάτια της. Καὶ καθὼς στρέφει καὶ κοιτᾷ τὸν «κύριο», ἀναταράζεται ὀλόκληρη. Κρατᾷ μιὰ τσάντα πὺρ τὴν κουνᾷ μὲ τρόπο τόσο ἀπειλητικό, ὥστε νομίζεις πὼς θὰ τοῦ τὴν φέρῃ στὸ κεφάλι.

— Τί συνέβη;

Πεισματῶνει:

— Οὔτε καὶ γνωρίζω!

— Σοῦ ἴδωσέ ὁ κύριος χαστούκι;

Φρενιάζει.*

— Ἐντελῶς ξαφνικά.

— Γιατί;

Τρέμει ὀλόκληρη:

— Οὔτε καὶ γνωρίζω.

— Εἶχατε προηγούμενα;

Παίρνει φόρα:

— Προηγούμενα; Ἐγὼ μ' αὐτόν; Ἄστειο πράγμα. Οὔτε τὸν ξέρω, οὔτε μὲ ξέρει. Οὔτε τοῦ μίλησα, οὔτε μοῦ μίλησε. Οὔτε τὸν κοίταξα, οὔτε μὲ κοίταξε. Ἀντιλαμβάνεσθε πὼς συνέβησαν τὰ πράγματα. Ἐπήγαινα στὴν κουνιάδα μου στοῦ Βεῖκου, κ. πρόεδρε. Ἐγὼ κατοικῶ Κολιάτσου. Καθόμουν, λοιπόν, στὸ τράμ, κι ἀπέναντί μου φάτσα μὲ φάτσα καθόταν αὐτὸς ὁ παλαβός.

- Τρίξει τὰ δόντια του «αὐτός»:
- Ἐγὼ παλαβός! Μὲ λέει παλαβό!
- Σιωπή, ἐσύ.
- Βρίζει, κ. δικαστά, ἀκούτε;
- Εἶπα: σιωπή!
- Τρέμει ὀλόκληρος:
- Μὲ συγχωρεῖτε. Εἶμαι λιγάκι νευρικός.
- Γυρίζει ὁ πταισματοδίκης στὴν κυρία:
- Ὅριστε, λέγε ἐσύ.
- Φυσᾷ καὶ ξεφυσᾷ:
- Λοιπὸν ἦλθε ὁ εἰσπράκτωρ, μοῦ ζήτησε τὸ εἰσιτήριό μου, ἔβγαλα τὰ λεπτά, τοῦ τὰ ἔδωκα. Ἔκοψε ἀπ' τὸ μπλόκ τὸ εἰσιτήριο, μοῦ τὸ ἔδωκε. Ἀντιλαμβάνεσθε, κ. πρόεδρε. Ὑστερα ἦλθε ὁ ἐπιθεωρητής, μοῦ ζήτησε τὸ εἰσιτήριό μου, τοῦ τὸ ἔδωκα. Τὸ κοίταξε, τὸ ἔκοψε λιγουλάκι, μοῦ τὸ ἔδωκε.
- Λοιπὸν;
- Ὁ κύριος μὲ ἀγριοκοίταξε.
- Γιατί;
- Οὔτε καὶ γνωρίζω.
- Λυσσᾷ ὁ «κύριος»:
- Νὰ σᾶς πῶ ἐγώ, κ. πταισματοδίκαι.
- Ἐσὺ νὰ πάψης!
- Λέει, δὲ γνωρίζει γιατί τὴν ἀγριοκοίταξα. Καὶ μ' ἐκνευρίζει.
- Πάψε, σοῦ εἶπα!
- Μὲ συγχωρεῖτε, κ. δικαστά. Εἶμαι λιγάκι νευρικός... Ἄνάβει καὶ κορώνει,* ὁ πταισματοδίκης:
- Ἄν εἶσαι λιγάκι νευρικός, σὲ στέλνω μέσα καὶ σοῦ περνοῦν τὰ νεύρα σου. Σοῦ τὸ λέω γιὰ τελευταία φορά, νὰ μὴν παρεμβαίνης. Ἀκοῦς;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Θέλεις νὰ πᾶς μέσα;
- Ὅχι, κ. πρόεδρε.
- Κλεῖσ' το λοιπὸν.
- Τὸ 'κλείσια, κ. πρόεδρε.

Ἄγαθὸς φαίνεται. Στρογγυλοπρόσωπος. Καὶ ὑποφέρει. Στέκεται ἐκεῖ, λίγο παραπέρα, δαγκώνει τὰ χεῖλη, τρώει τὰ μουστάκια, βγάζει μαντίλι, σκουπίζει τὸν ἰδρώτα, στρίβει τὸ μαντίλι, τὸ ἀνοίγει, τὸ τραβᾷ, τὸ ξαναστρίβει. Μᾶλλον κοντός. Μεσόκοπος. «Λιγάκι» νευρικός. Παίζουν τὰ μάτια του, παίζουν τὰ χέρια του, παίζουν οἱ ὄμοι του, παίζουν τὰ πόδια του. Μόλις σηκώνη τὴν κουδούνα ὁ πταισματοδίκης, μαζεύεται. Ὑστερα γυρίζει, βλέπει τὴν κυρία, καρφώνει τὰ μάτια στὸ τσαντάκι της καὶ φρίττει. Κάτι συμβαίνει ἐκεῖ! Ἐκεῖ, στὸ τσαντάκι, προφανῶς, εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ.

— Ἐξακολούθει, ἐσύ.

Ἄναστενάζει ἡ κυρία:

— Καὶ ξαφνικά, πὺ λέτε, χωρὶς κανένα λόγο, χωρὶς καμιά, καμιά, καμιά αἰτία, μοῦ ἀστράφτει ὁ κύριος ἕνα χαστούκι. Ἄντιλαμβάνεσθε! Χαστούκι ἐμένα, πὺ ὁ ἴδιος ὁ σύζυγός μου, κ. πρόεδρε, δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ μοῦ ἀπλώση χέρι. Χέρι; Τί λέω! Μιά φορὰ πὺ τόλμησε νὰ μοῦ πῆ μισὴ κουβέντα, ἔτρεξα στοὺς δικηγόρους νὰ ζητήσω διαζύγιο. Κι ὁ Γιάννης ἔπεσε στὰ πόδια μου. «Φανίτσα καὶ Φανίτσα!» Ἄντιλαμβάνεσθε. Χαστούκι ἐμένα! πὺ μ' ἔχει ὁ σύζυγός μου μὴ στάξη καὶ μὴ βρέξη. Ρωτήστε, παρακαλῶ, πλατεία Κολιάτσου, Φανὴ Γελαδινοῦ, τοῦ μηχανικοῦ. Ἄπαιτῶ νὰ κρεμαστῆ εἰς τὴν Πλατείαν τοῦ Συντάγματος!

Οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον!

— Καλά, καλά.

— Νὰ μάθη τρόπους!

— Πήγαινε!

— Χαστούκι στὴν Φανὴ Γελαδινοῦ!

— Στάσου παραπέρα.

— Παρακαλῶ, μὲς στὴν Πλατεία τοῦ Συντάγματος!

Χάνει τὴν ὑπομονή του ὁ πταισματοδίκης καὶ χτυπᾷ μὲς μανία τὴν ἀνάποδη τοῦ μολυβιοῦ στὴν ἔδρα του. Σωπαίνει, ἐπιτέλους, ἡ κυρία καὶ κάλεϊται ὁ κύριος, πὺ δαγκώνει τὰ μουστάκια καὶ στρίβει τὸ μαντίλι, γιὰ νὰ κρατήση τὴν ψυχραιμία καὶ τὰ νεῦρα του.

- "Έδωσες, πράγματι, χαστούκι;
 — Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
 — Τὴν ξέρεις;
 — "Όχι, κ. πρόεδρε.
 — "Ὡστε ὁμολογεῖς;
 — Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
 — Τὴν ἔχεις δεῖ ἄλλη φορά;
 — "Όχι, κ. πρόεδρε.
 — Τότε λοιπόν;
 — Εἶμαι λιγάκι νευρικός!...
 — "Ὡραία δικαιολογία! Σπουδαία δικαιολογία! 'Επειδὴ εἶμαι νευρικός ὁ κύριος, χαστουκίζει τοὺς ἀνθρώπους μὲς στὸ τράμ! Καὶ μάλιστα κυρίες! 'Ομολογῶ πὺς εἶμαι κατάπληκτος!
 — Κι ἐγώ, κ. πρόεδρε.
 — Σιωπή!
 — Εἶμαι συντετριμμένος, κ. πρόεδρε. Τὸ ὁμολογῶ. 'Ηταν μιὰ στιγμή παραφορᾶς.* Νὰ σᾶς ἐξηγήσω, κ. πρόεδρε. 'Επιτρέπετε νὰ σᾶς ἐξηγήσω;
 — Λέγε.
 'Αναπνέει βαθιά:
 — "Ἡμαστε μὲς στὸ τράμ. 'Εδῶ ἐγώ, αὐτὴ ἐκεῖ. Καθόταν ἀπέναντί μου, καθόμουν ἀπέναντί της. 'Ακούστε τώρα! "Ερχεται ὁ εἰσπράκτωρ, τῆς ζητᾶ τὸ εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βγάζει τὰ λεφτά, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, δίνει τὰ λεφτά της στὸν εἰσπράκτορα.
 — Λοιπόν;
 — Τῆς δίνει ὁ εἰσπράκτωρ τὸ εἰσιτήριο. 'Ανοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὸ εἰσιτήριο, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.
 — Λοιπόν, λοιπόν;

Ἐαναπνέει βαθιά:

— Τῆς δίνει ὁ εἰσπράκτορας τὰ ρέστα. Τὰ παίρνει. Ἄνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὰ ρέστα, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.

Στριφογυρίζει στὴν καρέκλα τοῦ ὁ πρόεδρος.

— Οὐφ!

— Εἶσθε νευρικός, κ. πρόεδρε;

— Προχώρει.

— Ὅχι, παρακαλῶ, εἶσθε;

— Χωρὶς ἐρωτήσεις.

— Θερωμῶς παρακαλῶ, κ. πρόεδρε...

— Ὅχι! Κι ἂν ἤμουν, δὲ θὰ ἔφθανα ποτὲ στὸ σημεῖο νὰ χαστουκίσω μιὰ κυρία μὲς στὸ τράμ.

Λέει μὲ συντριβή:

— Τότε καταδικάστε με, κ. πρόεδρε. Δὲν θὰ μὲ καταλάβετε ποτέ.

— Αὐτὸ εἶναι δική μου δουλειά. Λέγε, τελείωσε;

Σκουπίζει τὸν ἰδρώτα, στραγγίζει τὸ μαντίλι. Παίζουν τὰ μάτια του, παίζουν τὰ χέρια του, ἀναστενάζει:

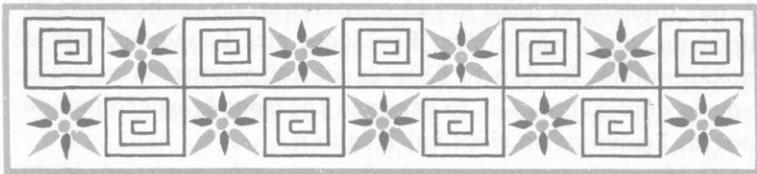
— Ὅχι, δὲν ἔτελείωσα. Ἦσύχασα πού λέτε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ ἔλεγα ὅτι τέλειωσε αὐτὸ τὸ βάσανο. Μαύρη ἡσυχία. Ἐξαφνα ἡ κυρία ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βγάζει ἓνα καθρεφτάκι, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα. Κοιτάζεται λίγο στὸ καθρεφτάκι. Κι ὕστερα ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, βάζει μέσα τὸ καθρεφτάκι, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα.

Θολώνει τὸ μάτι τοῦ πταισματοδίκου. Ἰδρώτας τρέχει ἀπ' τὸ μέτωπό του. Ἀρπάζει τὴν κουδούνα, τὴν ἀφήνει, στριφογυρίζει, βουτάει τὰ χαρτιά, θὰ σκάση:

- Οὐφ!...
- Νὰ σταματήσω, κ. πρόεδρε;
- Φτάσε στο χαστούκι.
- Εἶναι παρακάτω.
- Λέγε. Μ' ἔσκασες!
- Ἔτσι μ' ἔσκασε κι ἐμένα.
- Τελειώνε.
- Παίρνει βαθιὰν ἀνάσα:
- Ἦσυχασε πάλι γιὰ δυὸ δευτερόλεπτα. Ἦσυχάζω κι ἐγώ. Ἄλλὰ πάλι, μαύρη ἡσυχία. Ἔρχεται ὁ ἐπιθεωρητής, τῆς ζητᾶ τὸ εἰσιτήριο, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι, δίνει τὸ εἰσιτήριο, κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι, ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπιστρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τὸ εἰσιτήριο. Ἀνοίγει τὴ μεγάλη τσάντα, βγάζει τὸ μικρὸ τσαντάκι, κλείνει τὴ μεγάλη τσάντα, ἀνοίγει τὸ μικρὸ τσαντάκι...
- Ἄναπηδᾷ ὁ πρόεδρος:
- Φτάνει!
- Βάζει μέσα τὸ εἰσιτήριο...
- Σώνει!
- Κλείνει τὸ μικρὸ τσαντάκι...
- Ἀρκετά!
- Ἀνοίγει τὴν μεγάλη τσάντα...
- Γουρλώνει τὰ μάτια του:
- Πάψε, σοῦ εἶπα!
- Βάζει μέσα τὸ μικρὸ τσαντάκι...
- Ἐξαλλος τινάζεται ἐπάνω:
- Ἀθῶος! Ἀθῶος! Καλὰ τῆς ἔκανες.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ εὐθυμογραφημάτων *Ἡ Θέμις ἔχει νεῦρα*)

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀπομεσήμερο μὲ τὰ λιοντάρια

ΤΑ «ἐθνικά πάρκα», χῶροι ἀκαταμέτρητοι, εἶναι τὰ ἄσυλα τῶν ζώων τῆς Ἀφρικῆς. Τ' ἀφήνουν λεύτερα μέσα κεῖ, νὰ ζήσουν τὴ ζωὴ τους καταπῶς τοὺς βολεῖ. Ἄνθρωπος νὰ τὰ πειράξῃ δὲν ἐπιτρέπεται. Ἔτσι τὰ ζῶα δὲν τρέμουν πιά τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν εἴσοδο τοῦ πάρκου ζητοῦμε ἀφρικανὸ ὁδηγό, ποῦ ξέρει καλὰ τὰ κατατόπια, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὸν καιρὸ μας σὲ ἄσκοπη περιπλάνηση. Εἶναι ἡ ὥρα τρισήμιση. Ὁ ὁδηγὸς κάθεται στὸ πίσω κάθισμα τοῦ αὐτοκινήτου. Ξανοιγόμαστε ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ σύδεντρα καὶ χαμηλὸ χορτάρι.

Ἐδῶ κι ἐκεῖ συναπαντοῦμε καμηλοπάρδαλη ποῦ σηκώνει τὸν τεράστιο λαιμὸ της καὶ προσπαθεῖ νὰ κορφολογήσῃ τὸ δέντρο της, τὸ δέντρο τῆς καμηλοπάρδαλης. Ἡ μαραμπού,* ποῦ συνεδριάζουν μέσα στὸν ἥλιο ἀσάλευτοι. Ἡ ζαρκάδια, ποῦ ξεμακραινουν μὲ λυγερὰ πηδήματα. Σιμώνει τέσσερεις, ὁ ὁδηγὸς κοιτάζει ἀνήσυχος, μὲ ἀκοίμητο μάτι. Τέλος, μᾶς φέρνει σιμὰ σὲ ἀπόμερη πατουλιά.* Κάτου ἀπὸ τὴν πατουλιά ἀνοίγεται μικρὸ φυσικὸ χαντάκι. Μᾶς ἐπιβάλλει μὲ τὸ δάχτυλο σιωπὴ: «Λάιον! Λάιον!» Σταματοῦμε, κοιτάζουμε στὴν πατουλιά, κοιτάζουμε, δὲν ξεκρίνουμε παρὰ μόνα τὰ κλαδιὰ τῶν θάμνων καὶ τὸ μαρμένο χορτάρι. Ἐρχεται ἡ ὥρα τεσσερεσήμιση. Στὸ ἀναμεταξὺ

έχουν σιμώσει κι άλλα πολλά αυτοκίνητα, με λογής λογής ανθρώπους, είτε Ίνδους είτε Έγγλέζους είτε Γερμανούς, και με πολλά παιδιά. Κι από τὸ ἄλλο μέρος τοῦ χαντακιοῦ συμμαζώνονται αυτοκίνητα —μὲ τὸ πέρασμα τῆς ὥρας ἔχω μετρήσει σαραντά. Συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ Κυριακή.

Ὁ ὁδηγὸς ἔχει στυλώσει τὰ μάτια του στὴν πατουλιά, δὲ σαλεύει. Τέλος, ἓνα πόδι ἀνάστροφο ἀνακινεῖ ράθυμα τὰ κλαδιά. Τὸ λιοντάρι βρίσκεται ξαπλωμένο μπροστὰ στὰ μάτια μας, ἀνάμεσα στοὺς θάμνους· με πολλὴ προσοχὴ ξεχωρίζουμε τὸ μουςοῦδι του, τὴν κοιλιὰ του. Πότε στρέφεται στὸ ἄνω πλευρὸ, πότε στ' ἄλλο. Κοιμάται βαθιά. Κι ἐμεῖς καρτεροῦμε νὰ ξυπνήσει, ἀσάλευτοι, ἀμίλητοι, με τὰ τζάμια τοῦ αυτοκινήτου ἀνεβασμένα, μὴ λάχη καὶ χιμήξει, ξυπνώντας, ἀπάνου μας. Ἐνας μικρὸς μισόκοπος, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄχθη τοῦ χαντακιοῦ, κατεβαίνει ἀπὸ τ' αυτοκίνητό του καὶ προσπαθεῖ νὰ πάρῃ φωτογραφίες. Μονομιᾶς ὁ «ρέιντζερ», ὁ ἐπόπτης, πὺ παραμονεύει ἀθέατος τὴν κάθε κίνηση, σιμώνει με τὸ μικρὸ του τζιπ καὶ ξαναβάζει τὸν ἀτίθασο θεατὴ στὴ θέση του, ἐπιτιμώντας τον ὀργισμένος. Γιατὶ κανένας μέσα στὸ πάρκο δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατεβῆ ἀπὸ τ' ἀμάξι του.

Ὁ ἥλιος πάει νὰ βασιλέψῃ. Ἐχουμε ἀποκάμει πιά καρτερώντας. Τότε εἶναι πὺ ἔρχεται ἡ μεγάλη στιγμή. Τὸ λιοντάρι ἀνακλαδίζεται ἤσυχα ἤσυχα, διώχνει τὸν ὕπνο ἀπὸ τὰ βλέφαρά του καὶ ἀνασηκώνεται. Εἶναι μιὰ λιόντισσα, με γυμνὸ λαιμὸ, χωρὶς χαίτη —ἀπὸ τοῦτο τὴν ξεχωρίζουμε. Στρέφει τὰ μάτια, κοιτάζει τὸ πλῆθος. Ὑστερα, βέβαιη γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, ἀμέριμνη, στέκεται μπροστὰ στὸ δικὸ μας τὸ αυτοκίνητο, πὺ εἶναι καὶ τὸ πιὸ σιμοτινὸ, κατεβαίνει στὸ χαντάκι. Πίσω της ἔρχονται δυὸ ἄλλα λιοντάρια, πὺ μῆτε τὴν εἶχαμε νιώσει τὴν παρουσία τους, ἔτσι πὺ κόνευαν μέσα στὴν πατουλιά. Στέκονται, μᾶς κοιτάζουν κάμποση ὥρα κι ἐκεῖνα, ὕστερα κατεβαίνουν στὸ χαντάκι. Τὸ ἓνα εἶναι θηλυκὸ, τὸ ἄλλο ἀρσενικό. Χαϊδολογοῦνται, κυλιοῦνται, γυμνάζονται γιὰ τὸ κυνήγι τῆς νύχτας. Οἱ φωτογραφικὲς μηχανὲς δὲν προφταίνουν νὰ παίρνουν φωτογραφίες. Αὐτὸ θὰ

βαστάζει κάμποση ώρα. Τέλος, τὰ λιοντάρια βγαίνουν ἀπὸ τὸ χαντάκι, πέφτουν στὸ δρόμο. Τ' αὐτοκίνητα, μέσα στὴ σκόνη, σὲ μακριὰ σειρά, χωρὶς ν' ἀκούγονται, ἀκολουθοῦν. Εἶναι ἓνα ἀλλόκοτο θέαμα. Τὰ λιοντάρια νὰ μὴ νοιάζονται καθόλου γιὰ ὅ,τι συμβαίνει, τὰ πουλιὰ τὰ μαραμποῦ νὰ σηκώνονται σὲ μαύρη νεφέλη καὶ νὰ πηγαίνουν νὰ συνεχίσουν τὴ συνεδρίασή τους σὲ ἀπόμερο σύδεντρο, κατάψηλα, ἀπάνου στὶς ἰσοπεδωμένες ἀπὸ τὴν καμηλοπάρδαλη κορφές. Τέλος, τὰ λιοντάρια ἀφήνουν τὸ δρόμο, πέφτουν στὴ δασοτοπιὰ. Ἐκεῖ συναπαντιοῦνται μ' ἓνα κοπάδι σκύμους,* μπορέσαμε νὰ μετρήσουμε ἐννιά, καὶ κάνουν μαζί τους πολλές χαρές. Μιὰ σκηνὴ οἰκογενειακῆς εὐτυχίας. Οἱ μάνες οἱ λιόντισσες ἀναγαλλιάζουν. Τὰ τρίβουν ἀπάνου τους, τὰ γλείφουν, τὰ κανακεύουν καθὼς μάνες ἀνθρώπων. Ἄλλοῦ κοιμοῦνται οἱ σκύμνοι, σὲ μέρος πιὸ ἀσφαλισμένο ἀπὸ ξαφνικὴ ἐπιδρομὴ, ἀλλοῦ οἱ γονιοί. Μὲ τὴ νύχτα, ἡ οἰκογενειακὴ συγκέντρωση προχωρεῖ, ἓνα σῶμα, πρὸς τὰ κυνηγετικά πεπρωμένα της. Πρέπει καὶ τὰ λιονταράκια νὰ μάθουν νὰ κερδίζουν τὴ ζωὴ τους μὲ δική τους εὐθύνη καὶ μὲ κόπο δικό τους. Στήνουν παγάνες, δλοὶ μαζί, νὰ σκοτώσουν τὸ ἀνυποψίαστο ζῶο καὶ νὰ εὐωχηθοῦν. Μὲ τὸ χάραμα τοῦ ἡλίου, θὰ ξεχωρῖσουν καὶ πάλι. Ὅλημερίς τὰ λιοντάρια κοιμοῦνται.

ΧΕΙ νυχτώσει γιὰ καλά. Πέρα, στὸ βάθος, ἡ Ναϊρόμπι εἶναι κατάφωτη. Στὸ μεγάλο δρόμο ἔχουν ἀνάψει τὰ πορτοκαλιὰ φανάρια μὲ τὸ γλυκό, παρηγορητικὸ φῶς. Ἡ ὑπαιθρὴ χώρα εἶναι σπαρμένη κομπῆς ἑπαύλεις καὶ περιβόλια, ὅπου εὐωδιάζουν τὰ λουλούδια τῶν τροπικῶν.

— Λοιπόν, χορτάσαμε λιοντάρια σήμερα, εἶπε ὁ Θάνος.

Δὲ μοῦ βάσταξε ἡ καρδιὰ νὰ τὸν πικράνω, νὰ τοῦ πῶ, πῶς καὶ τοῦτα τὰ λιοντάρια ἦταν καμπόσο ξεστρατισμένα ἀπὸ τὸν προορισμό τους. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ τὰ χαρῶ σὲ στάση μάχης, ὄχι νὰ πορεύονται ἀμέριμνα ἀνάμεσα στ' αὐτοκίνητα! Νὰ ἰδῶ τὸ κορμί τους νὰ γίνεται νευρὰ τόξου, τὰ μάτια τους ν' ἀστράφτουν, τὸ

στόμα τους να βρουχιέται, τή χαίτη τους να τρέμη από αγωνία. Δέν μπορῶ διαφορετικὰ νὰ τὰ φαντασῶ τὰ λιοντάρια, ζῶα θαυμαστά, γεμάτα ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν περηφάνια ποῦ ἔλειψε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ἐξευτελίζουν τὰ πάντα, νὰ ἐξευτελίζουν καὶ τὰ λιοντάρια, ἀναγκάζοντάς τα, μὲ τὸ μαστίγιο, νὰ περνοῦν πυρωμένα στεφάνια, νὰ περπατοῦν μὲ τὰ δυὸ πόδια ὄρθια, νὰ στρογγυλοκάθωνται ἀπάνου σὲ φαρδιᾶς βάσεις, νὰ γίνονται μπαίγνιο τοῦ κυριακάτικου ἀργόσχολου.

— Τὸ λιοντάρι, μοῦ εἶπαν οἱ φίλοι στὴν Αἰθιοπία, δὲ σὲ πειράζει, ἂν δὲν τὸ πειράξης. Συχνὰ τὸ βρίσκεις στὴ μέση τοῦ δρόμου, καταμεσήμερα, ξαπλωμένο. Πρέπει νὰ προσέξης πολὺ, νὰ τὸ προσπεράσης χωρὶς νὰ τ' ἀγγίξης. Ἡ νὰ περιμένης νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ παραμερίση. Ἄν θελήσης νὰ τὸ χτυπήσης, θὰ χιμήξῃ ἀπάνου σου. Κι ἂν σὲ βρῆ τοῦ χεριοῦ του, ποῦ λέει ὁ λόγος, θὰ σηκώσῃ τὴν πατούσα του καὶ θὰ χαϊδέψῃ τὸ μάγουλό σου. Αὐτὸ ἀρκεῖ, γιὰ νὰ βρεθῆς μὲ συντριμμένο κρανίο. Τόση δύναμη ἔχει στὰ πόδια του. Εἶναι μιὰ φυσικὴ δύναμη, καθὼς ἡ νεροποντὴ, καθὼς ὁ σεισμός. Μιὰ φορὰ ξεμεσημεριάσαμε σὲ μέρη ἀπόσκια, μέσα στὴ σαβάνα* τῆς Ντίρε-Ντάουας. Τὸ λιοντάρι βγῆκε ξαφνικὰ ἀπὸ σῦδεντρο, στάθηκε στὸ χεῖλος τοῦ ὄχτου καὶ μᾶς περιεργαζόταν. Οἱ γυναῖκες πῆγαν νὰ ξεφωνίσουν, προσπαθήσαμε νὰ πιάσουμε τὰ τουφέκια, ποῦ εἴχαμε ἀφήσει παράμερα, τὰ χέρια μας εἶχαν μουδιάσει ἀπὸ φρίκη καὶ τρόμο, τὸ λιοντάρι μᾶς περιεργαζόταν μὲ τὴν ἡσυχία του. Τέλος, ἔστριψε τὴ ράχη μὲ ἄπειρη περιφρόνηση καὶ ξεμάκρυνε. Τί νὰ φᾶν ἀπὸ μᾶς;

Νά, αὐτὸ σημαίνει, ἐπιτέλους, πὼς τὸ ζῶο βρίσκεται σφηνωμένο μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἀφρικῆς. Στὸ Μόσι καὶ στὸ Ντάρ-Σαλάμ εἶδα σὲ φιλόξενα καὶ πολυτελέστατα σπίτια σαῦρες νὰ σαλεύουν στοὺς τοίχους, μέσα στὶς κάμαρες. Ἄνα-τρόμαξα.

— Δὲν κάνουν κακὸ. Σκοτώνουν τὰ κουνούπια, τὶς μύγες, τὶς ἀράχνες, μοῦ εἶπαν· τὶς ἔχουμε συνηθίσει καὶ τὶς ἀφήνουμε λεύτερες.

- Κι είναι πολλές;
— “Όσες κι αν είναι, δὲν τὶς πειράζουμε!
’Οφείλω νὰ ὁμολογήσω, πὼς τέτοιο ἔντομοκτόνο δὲ θὰ μπο-
ροῦσα νὰ τὸ φανταστῶ.

(’Απὸ τὸ βιβλίο ’Αφρικανικὴ περιπέτεια)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Τραγουδάκι

Παίζει ἀπόψε τὸ φεγγάρι
μέσα στὴν κληματαριά,
πού ’ναι νὰ τὸ πιῆς, ἀλήθεια,
στὸ ποτήρι,

κι ὄχι τόσο γιατί παίζει
στὴν κληματαριά,
ὅσο γιατί φέγγει δίπλα
σ’ ἓνα παραθύρι...

(’Απαντα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

᾽Όνειρο καλοκαιρινοῦ μεσημεριοῦ

(Ἀπόσπασμα)

Χτὲς βράδῳ δὲν κοιμήθησαν καθόλου τὰ παιδιὰ. Εἶχανε κλείσει ἓνα σωρὸ τζιτζίκια στὸ κουτί τῶν μολυβιῶν, καὶ τὰ τζιτζίκια τραγουδοῦσαν κάτω ἀπ' τὸ προσκεφάλι τους ἓνα τραγοῦδι ποὺ τὸ ξέραν τὰ παιδιὰ ἀπὸ πάντα καὶ τὸ ξεχνοῦσαν μὲ τὸν ἥλιο.

Χρυσὰ βατράχια κάθονταν στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν χωρὶς νὰ βλέπουν στὰ νερὰ τῆ σκιά τους, κι ἦτανε σὰν ἀγάλματα μικρὰ τῆς ἐρημιᾶς καὶ τῆς γαλήνης.

Τότε τὸ φεγγάρι σκόνταψε στὶς ἰτιᾶς κι ἔπεσε στὸ πυκνὸ χορτάρι.

Μεγάλο σούσουρο ἔγινε στὰ φύλλα.

Τρέξανε τὰ παιδιὰ, πῆραν στὰ παχουλὰ τους χέρια τὸ φεγγάρι κι ὄλη τὴ νύχτα παίζανε στὸν κάμπο.

Τώρα τὰ χέρια τους εἶναι χρυσὰ, τὰ πόδια τους χρυσὰ, κι ὅπου πατοῦν ἀφήγουνε κάτι μικρὰ φεγγάρια στὸ νοτισμένο* χῶμα.

Μά, εὐτυχῶς, οἱ μεγάλοι ποὺ ξέρουν πολλὰ, δὲν καλοβλέπουν. Μονάχα οἱ μάνες κάτι ὑποψιάστηκαν.

Γι' αὐτὸ τὰ παιδιὰ κρύβουνε τὰ χρυσαμένα χέρια τους στὶς ἄδειες τσέπες, μὴν τὰ μαλώσῃ ἡ μάνα τους ποὺ ὄλη τῆ νύχτα παίζανε κρυφὰ μὲ τὸ φεγγάρι.

(Ποιήματα 1930-1960)

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

Τὸ ποδήλατο

ΑΠΟΓΕΜΑ. Σάββατο απόγεμα, γεμάτο φῶς. Ἄπριλης.

Στὴν αὐλὴ εἶχανε μαζευτὴ κάμποσοι. Εἶχανε ῥθεικαὶ ἀπ' τὰ γειτονικὰ σπίτια, κάτι γυναῖκες κι ἓνα τσοδρμιο πιτσιρίκια.

— Ἀπαρτία ἔχουμε σήμερα, εἶπε ὁ παππούς πὺ εἶχε βγῆ κι αὐτὸς στὴν αὐλὴ τσουλώνοντας τὴν καρέκλα του μὲ τὶς ρόδες.

Τὸ πόδι του, τὸ ἀριστερό, ἦτανε χρόνια παράλυτο.

Τὸ ἀγόρι δούλευε πυρετωδῶς. Γυάλιζε τώρα τὸ τιμόνι. Οἱ ἄλλοι, γύρω του, χαζεύανε τὸ ποδήλατο, πὺ ἦτανε τὸ γεγονὸς τῆς ἡμέρας στὴν αὐλὴ. Σὲ λίγο, θ' ἀνέβαινε τὸ ἀγόρι στὸ ποδήλατο κι ὕστερα... ὕστερα θὰ χαλοῦσε ὁ κόσμος! Θὰ ἔκανε βόλτες σ' ὄλη τὴ γειτονιά, ὄλοι θὰ τὸ καμαρώνανε πάνω στ' ὄλοκαίνουριο ποδήλατο, πὺ τὸ ἔχε φέρει πρὶν ἀπὸ μισὴ ὥρα μόλις.

— Θὰ ἔχουμε πρεμιέρα ἀπόψε, εἶπε ὁ ἦθοποιός, πὺ ἔμενε στὸ δωμάτιο δίπλα στὸ κοτέτσι.[...]

Στὸ μεταξύ, τὸ ἀγόρι δὲν ἔδινε προσοχὴ σὲ ὅ,τι γινότανε γύρω του. Γυάλισε τὸ τιμόνι, τὸ σκελετό, τὰ πετάλια...

Δεκαπέντε χρονῶ, μελαχρινό, λυγερό, δούλευε ἀπὸ δώδεκα χρονῶ σ' ἓνα μηχανουργεῖο.

Ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα, εἶχε κάνει πραγματικότητα τὸ μεγάλο του

δνειρο: νά πάρη ποδήλατο. Δυό χρόνια αγωνίστηκε γι' αυτό. Στερήθηκε τὰ πάντα: τὸ σινεμά, τὸ ποδόσφαιρο, ἀκόμα καὶ τὸ τσιγάρο πὸν τραβούσε πότε πότε, στὴ ζούλα. Στὸ μηχανουργεῖο δούλευε ὑπερωρίες, τσακιζότανε στὴ δουλειά, γύριζε τὸ βράδυ λιῶμα ἀπ' τὴν κούραση, μὰ τ' ὄνειρό του τοῦ 'δινε κουράγιο καὶ δὲ λύγιζε. Καὶ νά πὸν ἦρθε ἡ ὥρα! Ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα, Σάββατο ἀπόγεμα, σκόλασε ἀπ' τὸ μηχανουργεῖο λίγο νωρίτερα, πῆγε στὸ μαγαζί, ἔδωσε ἓνα μάτσο λεφτὰ προκαταβολή, τὸ ὑπόλοιπο θὰ τὸ 'δινε μὲ δόσεις κάθε μήνα, πῆρε τὸ ποδήλατο, καὶ τώρα, στὴν αὐλή...

— Ἄτιμο ποδάρι! εἶπε ὁ παππούς. Ἄν δὲν ἦσουνα τοῦ λόγου σου, θὰ 'κανα κι ἐγὼ μιὰ βόλτα.

Καὶ χάιδεψε τὰ γένια του.

— Μωρὲ σεῖς, ἔπρεπε νὰ ζουριστῶ, μέρα πὸν 'ναι σήμερα! φώναξε. Βάλτε νερὸ νὰ ζεσταθῆ γρήγορα!

Ἡ νύφη του, ἡ μάνα τοῦ ἀγοριοῦ, ἔτρεξε κι ἄναψε τὸ καμινέτο.

Ἐλεπε ἓνας: ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ. Τὸν εἶχανε πιάσει οἱ Γερμανοὶ σ' ἓνα μπλόκο, στὴν Κατοχή, καὶ τὸν ἐκτελέσανε δυὸ μῆνες ἀργότερα.

Ἡ μεγάλη στιγμή εἶχε φτάσει. Ὅλα ἦταν ἔτοιμα. Τὸ ποδήλατο ἄστραφτε δλάκερο. Τέσσερες σημαιοῦλες κυμάτιζαν πάνω του.

Ὁ παππούς, φρεσκοξυρισμένος, εἶχε κοπῆ δυὸ φορὲς στὴ βιασύνη του, ἦτανε τώρα ἔξω ἀπ' τὴν ξύλινη πόρτα τῆς αὐλῆς καὶ γύρω του ὄλοι οἱ ἄλλοι.

Ἡ μάνα, μὲ τὴν ποδιά στὴ μέση, ἔκανε πῶς κάτι τῆς μπῆκε στὸ μάτι, τάχα, γιὰ νὰ σκουπίσει, μὲ τρόπο, τὸ δάκρυ πὸν εἶχε κυλήσει.

Τὰ πιτσιρίκια εἶχανε ἀνοίξει κάτι πελώρια στόματα, χαζεύοντας. Ἄπ' τὴ συγκίνησή τους τρέχανε οἱ μύξες τους.

Ὅλα ἦταν ἔτοιμα. Τὸ ποδήλατο, τὸ ἀγόρι, καὶ οἱ ἄλλοι.

Πλύθηκε, ἄλλαξε, ἔβαλε τὸ χρωματιστὸ καρῶ πουκάμισο καὶ τὸ γκρι παντελόνι πὸν τὸ 'χε γιὰ τὶς Κυριακές.

“Όλα ήταν έτοιμα. Μά ὄχι, ἔλειπε κάτι, πού ἦρθε κείνη τῆ στιγμῆ: ἓνα κόκκινο τριαντάφυλλο, πού τὸ χέρι ἑνὸς κοριτσιοῦ τὸ ἔβαλε στὸ τιμόνι. Τὰ μάγουλα τοῦ ἀγοριοῦ γινήκανε πιὸ κόκκινα καὶ ἀπ’ τὸ τριαντάφυλλο. Καὶ ξεκίνησε...

Στὴν ἀρχή, πήγαινε ἀργά, σὰν τὸν καβαλάρη πού πρωτοκαβαλάει ἓνα ἄλογο καὶ θέλει νὰ τὸ γνωρίση. Μὰ ὕστερα πήγαινε ὄλο καὶ πιὸ γρήγορα.

Τώρα εἶχανε μαζευτῆ κι ἄλλοι μπροστὰ στὴν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς. Ἦτανε κάτι καινούριο γιὰ τὴ φτωχογειτονιά τοῦτο τὸ ποδήλατο. Κάλι πού ἦρθε νὰ ταραξῆ τὰ στεκούμενα νερά.

Τὸ ἀγόρι ἔτρεξε πρῶτα στὸ δρόμο πού ἦτανε μπροστὰ στὸ σπίτι του, ὕστερα χάθηκε στὴ γωνιά, σὲ λίγο ξαναφάνηκε ἀπὸ δεξιὰ καὶ ξαναπέρασε μπροστὰ ἀπ’ τὸ σπίτι του, ξαναχάθηκε στὴ γωνιά καὶ σὲ λίγο φάνηκε ἀπὸ ἀριστερὰ καὶ ξαναπέρασε μπροστὰ ἀπ’ τὸ σπίτι του...

Κοίταζε καμιὰ φορά, ἔτσι καθὼς ἔτρεχε, τοὺς ἀνθρώπους μπροστὰ στὴν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς πού σαλεύανε ψηλὰ τὰ χέρια τους καὶ φωνάζανε, μὰ οἱ φωνές τους φτάνανε στ’ αὐτιά του σὰν ἓνα βαθὸ βουητό. Καὶ ξεχώριζε τὸ κορίτσι πού εἶχε βάλει στὸ τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο.

Ἄρχισε τὶς ἀκροβασίες σὲ λίγο. Ἔτρεχε χωρὶς νὰ βαστάη τὸ τιμόνι τώρα. Οἱ ἀνθρώποι μπροστὰ στὴν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς ἐνθουσιαστήκαν ἀκόμα πιὸ πολὺ, τὰ χέρια τους σαλεύανε ψηλὰ καὶ φωνάζανε ἀκόμα πιὸ δυνατά.

Τὸ ἀγόρι ζύγωνε τώρα στὴν κορφή τοῦ θριάμβου του. Ἔτρεχε, ἔτρεχε... Καὶ κοίταζε τοὺς ἀνθρώπους πού ἦταν ἐκεῖ, ἔβλεπε τὰ χέρια τους πού σαλεύανε ψηλὰ, ἄκουγε τὶς φωνές τους, ξεχώριζε τὸ κορίτσι πού εἶχε βάλει στὸ τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, καὶ τὴ στιγμῆ πού κατηφόριζε τὸ φορτηγὸ τῶν τριῶν τόνων οἱ ἀνθρώποι τὸ εἶδανε, μὰ τὸ ἀγόρι δὲν τὸ εἶδε, κοίταζε τοὺς ἀνθρώπους κείνη τὴν ὥρα, εἶδε τὰ χέρια τους πού σαλεύανε ἀκόμα πιὸ ψηλὰ, ἄκουσε τὶς φωνές τους ἀκόμα πιὸ δυνατές, θάρρηψε πὼς ἦτανε ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό τους πού εἶχε κορυφωθῆ, εἶδε ἀκόμα μιὰ φορά τὸ κορίτσι, τὸ κορίτσι πού εἶχε

βάλει στο τιμόνι τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, ἄξαφνα ἓνα κόκκινο τριαντάφυλλο ἦρθε μπροστά στὰ μάτια του, ἄξαφνα ὀλάκερος ὁ κόσμος γίνηκε ἓνα κόκκινο τριαντάφυλλο.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων *Ζητεῖται ἔλπις*)

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη

Χριστέ μου, δώσ' του τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μπορούσε
νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἢ ψυχὴ του,
κάνε τὸ θάμα κι ἄσε τον νὰ ζήσει ὅπως ἐξοῦσε
σὲ μιὰ μεριά ποὺ τάχατες νὰ μοιάζει τὸ νησί του.

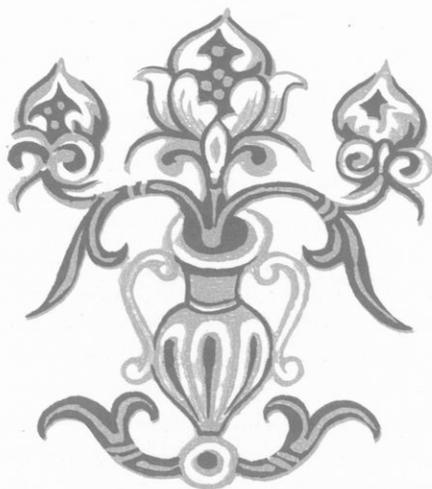
Νά 'ναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βαθιὰ κουφालισμένα,
νὰ 'χη σωριάσει ἢ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια,
κι ἀράδα ἀράδα στὸ γιαιλὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ σκιαθίτικα καϊκία.

Νά 'ναι οί νησιώτισσες οί γριές κι οί νιές οί πεθαμένες,
αυτές πού τις θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ἱστορίες,
νά γνέθουν τὸ λινάρι οί γριές στὴν πόρτα καθισμένες,
καὶ δίπλα στὰ παράθυρα ν' ἀνθίζουν οί γαζίες.

Κι ὕστερα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές, καὶ νά 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νά 'ναι καὶ στὸ φῶς τ' ἀχνὸ νά προσκυνᾶνε,
νά τόνε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια
καὶ τὴν καμπάνα τους μακριὰ οί ἀγγέλοι νά χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τὴ στερνὴ χαρὰ νά ἰδῆ καὶ πάλι
τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι.
Ἄχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ τὴν εἶχε ψάλει,
πού τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλὰ μαζί μ' αὐτὸν ν' ἀγιάσῃ...

(Ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Σκιῶς)

...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα

Κι ύστερα να ναι έλας, και να ναι
...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα

Αχ! έτσι όσα κι ήταν όσα κι ήταν
...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα

(Καθ' ἡμέραν κατασκευάζει)

ΛΑΜΠΡΟΠΟΡΦΥΡΑΣ

Χριστέ μου, που με τον πόνο σου
...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα

...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα
...και άλλα στα παλαιά γράμματα

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

ΑΙΕΣΑ ΚΑΙ ΚΑΡΤΙΣ

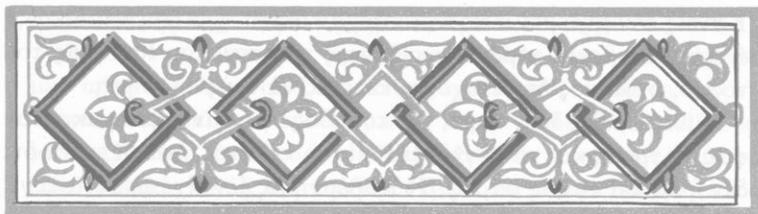
“Ανθος του γιαλού”

Πηγάδι νεκρῶν κατὰ συνέχειαν ἤβησε ὁ Μά-
νος καὶ Κορωνιοῦ, ἐκεῖ τὰ ἔδωκε τὴν βάρκα τοῦ καὶ
βροῦν, κοντὰ σὰ κοτρῶνια τοῦ Ἀνατολικοῦ Γαλιεῖ,
τὴν ἀνάμειξη εἰς δύο θεμελίους βράχους καὶ κατὰ ἀπὸ ἐν
καταπύλαιον ἐρημώσατον κατασκευασμένον—ἐκεῖ ἔστρω-
νε σιδήρας τὴν κύμα ἔβησε στὴν κλάση τῆς βάρκας, καὶ ἔσει-
μῆτο χορευτῶν καὶ γανυρισμένων ἴσων, ἡμεῖς σιδήρας ἄση-
τότερα ἀπὸ τὸ κόρα, θεωρῶν τὰ ὄστρον καὶ μελιτῶν τὴν Ποίλια
καὶ διὰ τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ—ἔβηκε, ἔβηκε ἀνοιχτὴ εἰς τὸ
πέλαγος, ἔβη ἀπὸ τὰ δύο ἀνιθισμένα γησῆκια, τὰ φυλάττιονα ἄς
σκοπὸς τὸ ὄστρον τοῦ λιμένας, ἐν μελαγχολικῶν φῶς κινῶνται,
φάνον, ἔβηκε ἢ ἄστρον πορμένον, νὰ τριμοσέγγη ἐκεῖ με-
κροῦ, εἰς τὸ βάθος τῆς μελασημένης εἰκόνας, ἐπιπλοῦς* εἰς τὸ
κύμα, καὶ νὰ στέκη ἐπὶ ἄρας, σὺν νὰ ἐπιπλεῖ ἀσίγητον.

Ὁ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, Βαρκάρης καὶ βροῦς, ἦσαν ἀδυνα-
τος στὸ μιστὸ καὶ ἐπιτέως ἀγραμματος. Ἄρκετον ἦτο ἡδὴ ὄκοῦ
ἔδωκε τὴν βάρκα τοῦ καὶ βροῦν ἐκεῖ, διπλα εἰς τοὺς δύο μαρι-
σιμένους βράχους, κατὰ ἀπὸ τὸ ἐρημώσατον ἔκαψον, τ' ἔβηκε
ἀσυχον φάντασμα, τὸ ὄσοῖον εἶχε τὴν φῆμην διὰ ἦτο στοιχει-
ωμένον. Ἐλέγητο κοινῶς στῆς Λουλοῦδες τὸ Καλόβιον Διπλῶν,

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ἝΑνθος τοῦ γιालοῦ

ΠΙ πολλές νύκτας κατὰ συνέχειαν, ἔβλεπεν ὁ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, ἐκεῖ πού ἔδενε τὴν βάρκα του κάθε βράδυ, κοντὰ στὰ κοτρόνια τοῦ ἝΑνατολικοῦ Γιालοῦ, ἀνάμεσα εἰς δύο ὑψηλοὺς βράχους καὶ κάτω ἀπὸ ἕνα παλαιὸν ἐρημόσπιτον κατερειπωμένον —ἐκεῖ ἔστρω-νε συνήθως τὴν κάπα ἐπάνω στὴν πλώρη τῆς βάρκας, κι ἔκοι-μᾶτο χορευτὸν καὶ νανουρισμένον ὑπνον, τρεῖς σπιθαμὲς ὑψη-λότερα ἀπὸ τὸ κῦμα, θεωρῶν τὰ ἄστρα καὶ μελετῶν τὴν Πούλια καὶ ὄλα τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ —ἔβλεπε, λέγω, ἀνοικτὰ εἰς τὸ πέλαγος, ἔξω ἀπὸ τὰ δύο ἀνθισμένα νησάκια, τὰ φυλάττοντα ὡς σκοπὸς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ἐν μελαγχολικὸν φῶς: κανδηλι, φανόν, λαμπάδα ἢ ἄστρον πεσμένον, νὰ τρεμοφέγγη ἐκεῖ μα-κρῦα, εἰς τὸ βάθος τῆς μελανωμένης εἰκόνας, ἐπιπολῆς* εἰς τὸ κῦμα· καὶ νὰ στέκη ἐπὶ ὄρας, σὰν νὰ ἐπιπλήη ἀκίνητον.

ἝΟ Μάνος τοῦ Κορωνιοῦ, βαρκάρης καὶ ψαρῆς, ἦτον ἀδύνα-τος στὰ μυαλὰ καὶ ἐντελῶς ἀγράμματος. ἝΑρκετὸν ἦτο ἡδὴ ὁποῦ ἔδενε τὴν βάρκα του κάθε βράδυ ἐκεῖ, δίπλα εἰς τοὺς δύο μαυρι-σμένους βράχους, κάτω ἀπὸ τὸ ἐρημόσπιτον ἐκεῖνο, τ' ὀλόρθον ἄψυχον φάντασμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν φήμην ὅτι ἦτο στοιχει-ωμένον. ἝΕλέγετο κοινῶς «τῆς Λουλούδως τὸ Καλύβι». Διατί;

Κανείς δὲν ἤξευρεν. Ἦ, ἂν ὑπῆρχαν ὀλίγα γραφίδα, «λαδικά»,* ἢ καὶ δύο τρεῖς γέροι γνωρίζοντες τὰς παλαιὰς ἱστορίας τοῦ τόπου, ὁ Μάνος δὲν ἔτυχεν εὐκαιρίας νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ.

Ἔβλεπε, βραδιῆς τώρα, τὸ παράδοξον ἐκεῖνο καὶ μακρυνὸν φῶς νὰ τρέμῃ καὶ νὰ φέγγῃ, ἐκεῖ εἰς τὸ πέλαγος, ἐνῶ ἤξευρεν ὅτι δὲν ἦτο ἐκεῖ κανείς φάρος. Ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε φροντίσει γι' αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς τὰ μικρὰ μέρη ποῦ δὲν ἔχουν ἰσχυροὺς βουλευτάς.

Τί, λοιπόν, ἦτο τὸ φῶς ἐκεῖνο; Ἦσθάνετο ἐπιθυμίαν—ἐπειδὴ σχεδὸν καθημερινῶς ἐπερνοῦσε τὴν βάρκα του ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πέραμα, ἀνάμεσα εἰς τὰ δύο χλοερὰ νησάκια, καὶ δὲν ἔβλεπεν ἐκεῖ τὴν ἡμέραν κανὲν ἴχνος ποῦ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ φωτὸς τὴν νύκτα— νὰ πλεύσῃ τὰ μεσάνυχτα, διακόπτων τὸν μακάριον ὕπνον του καὶ τοὺς ρεμβασμούς του πρὸς τ' ἄστρα, νὰ φθάσῃ ἕως ἐκεῖ καί, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ τὸ κυνηγήσῃ τὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο φέγγος. Ὅθεν,* ὁ Μάνος, ἐπειδὴ ἦτο ἀσθενὴς ἄνθρωπος, καθὼς εἶπομεν, νέος εἰκοσαετῆς, ἐκάλεσεν ἐπίκουρον* καὶ τὸν Γιαλῆν τῆς Φαφάνας, δέκα ἔτη μεγαλύτερόν του—ἀφοῦ τοῦ διηγῆθη τὸ νυκτερινὸν δράμα του— διὰ νὰ τοῦ κάμῃ συντροφιάν εἰς τὴν ἀσυνήθη ἐκδρομήν.

Ἐπῆγαν μίαν νύκτα, ὅταν ἡ σελήνη ἦτο ἐννέα ἡμερῶν καὶ ἐπρόκειτο νὰ δύσῃ περὶ τὴν μίαν μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Τὸ φῶς ἐφαίνετο ἐκεῖ ἀκίνητον, ὡς καρφωμένον, ἐνῶ ὁ πύρινος κολοβὸς δίσκος κατέβαινεν ἡρέμα πρὸς δυσμὰς κι ἔμελλε νὰ κρυφθῇ ὀπίσω τοῦ βουνοῦ. Ὅσον ἔπλεαν αὐτοὶ μετὰ τὴν βάρκαν, τόσον τοὺς ἔφεγγε, χωρὶς νὰ κινῆται ὀφθαλμοφανῶς, ὁ μυστηριώδης πυρσός. Ἐβαλαν δύναμιν εἰς τὰ κουπιά, «ἐξεπλατίσθησαν». Τὸ φῶς ἐμακρύνετο, ἐφαίνετο ἀπώτερον* ὀλονέν. Ἦτο ἄφθαστον... Τέλος ἐγένετο ἄφαντον ἀπὸ τὰ μάτια τῶν.

Ὁ Μάνος, μαζί μετὰ τὸν Φαφάναν, ἔκαμαν πολλοὺς σταυρούς. Ἀντήλλαξαν ὀλίγας λέξεις:

— Δὲν εἶναι φανάρι· δὲν εἶναι καῖκι, ὄχι!

— Καὶ τί εἶναι;

— Εἶναι...

Ὁ Γαλιῆς τῆς Φαφάνας, δὲν ἤξευρε τί νὰ εἰπῆ.

Τὴν νύκτα τῆς τρίτης ἡμέρας καί, πάλιν, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας μετ' αὐτήν, οἱ δύο ναυτίλοι ἐπεχείρησαν ἐκ νέου τὴν ἐκδρομὴν. Πάντοτε ἐβλεπαν τὴν μυστηριώδη λάμπιν νὰ χορεύῃ εἰς τὰ κύματα. Ἐπειτα, ὅμως, ὅσον ἐπλησίαζαν αὐτοί, τόσον τὸ δράμα ἐφευγε. Καί, τέλος, ἐγένετο ἄφαντον... Τί, ἄραγε, νὰ ἦτο;

* * *

ΝΑΣ μόνον γείτων εἶχε παρατηρήσει τὰς ἐπανειλημμένας νυκτερινὰς ἐκδρομὰς τῶν δύο φίλων μετὰ τὴν βάρκαν. Ὁ Λίμπος ὁ Κόκοϊας, ἄνθρωπος πενηντάρης, εἶχε διαβάσει πολλὰ παλαιὰ βιβλία, μετὰ τὰ ὀλίγα κολυβογράμματα* πού ἤξευρε, καὶ εἶχεν ὀμιλήσει μετὰ πολλὰς γράϊας σοφὰς, πού ἐζοῦσαν ἄλλοτε.

Ἐκάθητο ὄλην τὴν νύκτα, ἀγρυπνῶν, σιμὰ εἰς τὸ παράθυρόν του, βλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πότε ἐδιάβαζε τὰ βιβλία του, πότε ἐρρέμβαζε* πρὸς τὰ ἄστρα καὶ πρὸς τὰ κύματα. Ἡ καλύβα του, ὅπου ἐρημος καὶ μόνος ἐκατοικοῦσε, ἐκεῖτο ὀλίγους βράχους παραπέρα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Λουλουδῶς, ὅπου ἔδενε τὴν βάρκαν τοῦ ὁ Μάνος, ἀνάμεσα εἰς τὸ σπίτι τῆς Βάσως τοῦ Ραγιᾶ καὶ τῆς Γκαβαλογίνας.

Μίαν νύκτα, ὁ Κορωνιὸς καὶ ὁ ἐγγονος τῆς Φαφάνας ἠτοιμάζοντο νὰ λύσουν τὴν βάρκαν καὶ νὰ κωπηλατήσουν τετάρτην φορὰν, διὰ νὰ κυνηγήσουν τὸ ἀσύλληπτον θήραμά* των.

Ὁ Λίμπος ὁ Κόκοϊας τοὺς εἶδεν, ἐβγήκεν ἀπὸ τὴν καλύβην τοῦ φορῶν ἄσπρον σκούφον καὶ ράσον μακρὺ, ὅπως ἐσυνήθιζε κατ' οἶκον, ἐπήδησε δύο τρεῖς βράχους πρὸς τὰ ἐκεῖ κι ἐφθασε παραπάνω ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου εὕρισκοντο οἱ δύο φίλοι.

— Γιὰ ποῦ, ἂν θέλῃ ὁ Θεός, παιδιά; τοὺς ἐφώναξεν. Εἶναι βραδιὲς τώρα, πού τρέχετε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι, χωρὶς νὰ γιαιεύετε,* χωρὶς νὰ πυροφανίζετε καὶ τὰ ψάρια σας δὲν εἶδαμε. Μήπως σᾶς ὀνειρέψε καὶ σκάφτετε πουθενά, γιὰ νὰ βρῆτε κανένα θησαυρό;...

Ὁ Μάνος παρεκάλεσε τὸν Κόκοϊαν νὰ κατεβῆ παρακάτω καὶ

νά όμιλῃ σιγανότερα. Μεθ' ό, δέν έδίστασε νά τοῦ διηγηθῆ τό δραμά του.

‘Ο Λίμπος ἤκουσε μέ πολλήν προσοχήν. “Επειτα, έγέλασε: —‘Αμ’ ποῦ νά τά ξέρετε αὐτά έσεῖς οἱ νέοι! εἶπε, σείων σφοδρῶς τήν κεφαλήν. Τόν παλιό καιρό, τέτοια πράματα σάν αὐτό ποῦ εἶδες, Μάνο, τά έβλεπαν όσοι ἦταν καθαροί· τώρα τά βλέπουν μόνον οἱ έλαφροσκιωτοί.* ‘Εγώ δέν βλέπω τίποτα!... Τό εἶδε κι ό Γιαλῆς, αὐτό ποῦ λές πῶς βλέπεις;

‘Ο Γιαλῆς ἠναγκάσθη, μέ συστολήν κατωτέραν τῆς ἡλικίας του, νά όμολογήσῃ ότι δέν έβλεπε τό φῶς περι οὔ ό λόγος, ἀλλ’ έπέιθετο εἰς τήν διαβεβαίωσιν τοῦ Μάνου, ποῦ έλεγεν ότι τό βλέπει.

‘Ο Κόκοῖας ἤρχισε τότε νά διηγήται:

—‘Ακούστε νά σᾶς πῶ, παιδιά!... ‘Εγώ, ποῦ μέ βλέπετε, έφτασα τήν γριά Κοεράνω τοῦ Ραγιᾶ, τήν μάνα αὐτῆς τῆς Βάσως τῆς γειτόνισσας, καθῶς και τήν μάνα τῆς Γκαβαλογίνας —ἀκόμα κι άλλες γριές. Μοῦ εἶχαν διηγηθῆ πολλά πρωτινά, παλαικά πράματα, καθῶς κι αὐτό ποῦ θά σᾶς πῶ τώρα.

Βλέπετε αὐτό τό χάλασμα, τό Καλύβι τῆς Λουλούδας, ποῦ λένε πῶς εἶναι στοιχειωμένο; ‘Εδῶ, τόν παλιό καιρό, έκατοικοῦσε μία κόρη, ἡ Λουλούδω, όπου τήν εἶχαν όνοματίσει γιά τήν έμορφιά της —έλαμπε ό ἥλιος, έλαμπε κι αὐτή!— μαζί μέ τόν πατέρα της τό γέρο-Θεριᾶ (έλληνικά τόν έλεγαν Θηρέα), όπου έκυνηγοῦσε όλους τούς Δράκους και τά Στοιχειά, μέ τήν άσημένα σαγίτα και μέ φαρμακωμένα βέλη. “Ενα βασιλόπουλο, ἀπό τά ξένα, τήν αγάπησε τήν όμορφη Λουλούδω. Τῆς έδωσε τό δαχτυλίδι του· κι έκίνησε νά πάῃ στό σεφέρι* και τῆς έταξε μέ όρκον ότι, ᾄμα νικήσῃ τούς βαρβάρους, τήν ἡμέρα ποῦ θά γεννηθῆ ό Χριστός, θά ξρθῆ νά τήν στεφανωθῆ.

‘Επῆγε τό Βασιλόπουλο... “Εμεινεν ἡ Λουλούδω, ρίχνοντας τά δάκρυά της στό κύμα, στόν άέρα στέλλοντας τούς στεναγμούς της και τήν προσευχή στά οὐράνια, νά βγῆ νικητῆς τό Βασιλόπουλο, νά ξρθῆ ἡ μέρα ποῦ θά γεννηθῆ ό Χριστός, νά γυρίσῃ ό πειστικός* της νά τήν στεφανωθῆ.

Ἐφτασεν ἡ μέρα πού ὁ Χριστός γεννᾶται. Ἡ Παναγία, μέ ἀστραφτερό πρόσωπο, χωρίς πόνο, χωρίς βοήθεια, γέννησε τὸ Βρέφος μέσ στη Σπηλιά, τὸ ἐσήκωσε, τὸ ἐσπαργάνωσε μέ χαρὰ καί τὸ ἔβαλε στοῦ παχνί γιὰ νὰ τὸ κοιμίση. Ἐνα βοϊδάκι κι ἕνα γαϊδουράκι ἐσίμωσαν τὰ χνώτα τους στοῦ παχνί, κι ἐφυσούσαν μαλακὰ νὰ ζεστάνουν τὸ Θεῖο Βρέφος... Νά, τώρα θὰ ῥθῆ καί τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!

Ἦρθαν οἱ βοσκοί, δύο γέροι μέ μακριὰ ἄσπρα μαλλιά, μέ τὶς μαγκοῦρες τους, ἕνα βοσκόπουλο μέ τὴν φλογέρα του, θαμπωμένοι, ξαφνιασμένοι, κι ἔπесαν κι ἐπροσκύνησαν τὸ Θεῖο Βρέφος. Εἶχαν ἰδεῖ τὸν Ἄγγελον, ἀστραπόμορφο μέ ἄσπρα χρυσογάλανα φτερά, εἶχαν ἀκούσει τ' Ἄγγελοῦδια πού ἐψαλλαν: Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ! Ἐμειναν γονατιστοί, μ' ἐκστατικά μάτια, κάτω ἀπ' τὸ παχνί, πολλὴν ὥρα, κι ἐλάτρευαν ἀχόρταγα τὸ θάμα τὸ οὐράνιο... Νά! τώρα θὰ ῥθῆ τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!

Ἐφτασαν κι οἱ τρεῖς Μάγοι, καβάλα στὶς καμήλες τους. Εἶχαν χρυσὲς μίτρες* στοῦ κεφάλι κι ἐφοροῦσαν μακριῆς γοῦνες, μέ πορφύρα κατακόκκινη. Καί τ' ἀστεράκι, ἕνα λαμπρὸ χρυσὸ ἀστέρι, ἐχαμήλωσε κι ἐκάθισε πάνω στη σκεπὴ τῆς Σπηλιᾶς κι ἔλαμπε μέ γλυκὸ οὐράνιο φῶς πού παραμέριζε τῆς νυχτὸς τὸ σκοτάδι. Οἱ τρεῖς βασιλικοὶ γέροι ξεπέξεψαν ἀπ' τὶς καμήλες τους, ἐμπῆκαν στοῦ Σπήλαιο κι ἔπесαν κι ἐπροσκύνησαν τὸ Παιδί. Ἄνοιξαν τὰ πλούσια τὰ δισάκια* τους κι ἐπρόσφεραν δῶρα, χρυσὸ καί λιβάνι καί σμύρνα.

— Νά! τώρα θὰ ῥθῆ τὸ Βασιλόπουλο νὰ πάρη τὴν Λουλούδω!...

* * *

ἘΦΤΑΣΑΝ τὰ Χριστούγεννα, τελειώθηκε τὸ μυστήριον, ἔγινε κι ἡ σωτηρία· καί τὸ Βασιλόπουλο δὲν ἦρθε νὰ πάρη τὴν Λουλούδω! Οἱ βάρβαροι εἶχαν πάρει σκλάβο τὸ Βασιλόπουλο. Τὸ φουσατό* του εἶχε νικήσει στὴν ἀρχή, τὰ φλάμπουρά* του εἶχαν κυριέψει μέ ἀλαλαγμό* τὰ κάστρα τῶν βαρβάρων. Τὸ Βασιλόπουλο εἶχε χυμῆξει

μέ ὄρμην ἀκράτητη ἀπάνω στοῦ μούστωμα* καί στη μέθη τῆς νίκης. Οἱ βάρβαροι μέ δόλο* τὸν εἶχαν αἰχμαλωτίσει!...

Τὰ δάκρυα τῆς κόρης ἐπίκραναν τὸ κύμα τ' ἄρμυρό, οἱ ἀναστεναγμοὶ τῆς ἐδιαλύθηκαν στὸν ἄερα, κι ἡ προσευχή τῆς ἔπεσε πίσω στη γῆ, χωρὶς νὰ φτάση στοῦ θρόνου τοῦ Μεγαλοδύναμου. Ἐνα λουλουδάκι ἀόρατο, μοσχομουρισμένο, φύτρωσε ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς βράχους, ὅπου τὸ λέν Ἄνθος τοῦ Γαλοῦ ἀλλὰ μάτι δὲν τὸ βλέπει. Καί τὸ Βασιλόπουλο, ποῦ εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, ἐπαρακάλεσε νὰ γίνη Σπίθα, φωτιά τοῦ πελάγου, γιὰ νὰ φτάση ἐγκαίρως —ὡς τὴν ἡμέρα ποῦ γεννᾶται ὁ Χριστός— νὰ φυλάξῃ τὸν ὄρκο του, ποῦ εἶχε δώσει στὴν Λουλούδα.

Μερικοὶ λένε πὼς τὸ Ἄνθος τοῦ Γαλοῦ ἐγένεν ἄνθος κι ἀφρὸς τοῦ κύματος. Κι ἡ Σπίθα ἐκείνη, ἡ φωτιά τοῦ πελάγου ποῦ εἶδες, Μάνο, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Βασιλόπουλου, ποῦ ἔλιωσε, σβήθηκε στα σίδερα τῆς σκλαβιάς· καὶ κανεὶς δὲν τὴν βλέπει πιά, παρὰ μόνον ὅσοι ἦταν καθαροὶ τὸν παλιὸν καιρὸ καὶ οἱ ἐλαφροῖσκιωτοι στα χρόνια τὰ δικά μας....

(Ἀπὸ τὸ πανηγυρικὸ Λεύκομα τῆς ἐφημ. Ἐστία, 1934)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τ' ἀγνάντεμα

ΠΑΝΩ στὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιοὺς λησμονημένους χρόνους, εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλησίη τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπὰς δὲν ἤρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. Ὁ βοριάς μαινεται καὶ βρυχᾶται* ἀνὰ τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κύμα λυσσᾶ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειῶ ριζωμένο βαθιὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκκλησίη λευκὸν καὶ γλαρόν,* ὡς φωλιὰ θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπὰς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἕνας γέρον ἱερεὺς, «ὡς νεοττὸς τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκκλησίη. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἀλιβάνιστοι, ἤρχοντο μὲ τὶς φαμίλιες τῶν, τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά τῶν, τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸ σταυρὸ τους, διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ νὰ

λειτουρηθοῦν ἐκεῖ· καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπᾶς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους* εἰς τὸ φῶσιμα τοῦ βορρᾶ, καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ κι ἀγίασῃ τὰ ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνάψουν τὰ κανδήλια, καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὀδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὁραῖες κοπέλλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιές* ψιλοκεντημένες, μὲ τοὺς χυτοὺς βραχίονας* καὶ τὰ στήθη τὰ γλαφυρά,* ἤρχοντο νὰ ἰκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια των, πὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὶς φέρουν προικιά ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετιάν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νὰ ῥχωνται, πάντα νὰ φέρουν»... Βοιδάκια λογικά, πὺ ὄργωναν ἀντὶ τῆς ξηρᾶς τὴν θάλασσαν, φρόνιμα ὅπως τὰ δύο ἐκεῖνα τέκνα τῆς ἱερείας τῆς Δήμητρος, τὰ μακαρισθέντα. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

* * *

AΜΑ εἶχαν φωτισθῆ τὰ νερά, ἢ ὀψιμότερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει κι αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν Νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῆ πλέον ἀχινούς καὶ στρεΐδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια,* εἰς τὶς σκοῦνες των, καὶ ἐμίσειαν* ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες «ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας* τὴν θαλπωρὴν,* τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου* καὶ τὸ θάλπος* τῆς ἀγκάλης. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκῶνοντο στὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα* καὶ ναρκωμένα

ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην* σκάφη, ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐναντίος, ἢ καὶ οὐριος* ἂν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλωρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελειώνει τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ λοστρόμος* ἐμάκρυνε τὶς πανετάδες* εἰς τὰ καπηλειά.* Κι ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν* ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούναν, πού ἦτον στὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον ὁποῦ ἔφερε βόλτες βόλτες, κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον—τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν— ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος,* ὁ μάγειρος κι ἓνας ἐπιβάτης, ξένος κι ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ «τώρα, στὴ στιγμή, νά, τώρα τώρα θά φύγουμε», κι εἶχε μπαρκάρει, ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν.

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὄφειλε νὰ προπορευθῆ, ἐπειδὴ ἦτον τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δυὸ ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια* ἄρκετά, τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἔκοφταν, ἐψαλίδιζαν τὲς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νὰ ἐσφίγγοντο διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα ξανθὴν μακρᾶς κυματιζούσης κόμης,* καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος, караβάνια* γυναικῶν, ἀσκέρια,* φουσατά* γυναικῶν, ἀνεῖρπον,* ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο, ἐπάνω στὴν ρεματιάν, τὸ ρέμα ρέμα, τὸν ἐλικοειδῆ* δρομίσκον, ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς* μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀειθαλῆ* πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὲς ράχες, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, ἀνετώ-

τερον από την κυματίζουσαν ποδιάν της βοσκοπούλας του βουνοῦ, πολυπτυχώτερον από την χρυσοκέντητον ἐσθήτα* τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένον παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευδοῦτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις* ἢ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιές τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευδοῦτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔβαλλε τὶς φανές· ἔκανε τὸ κακό... ἐμάλωνε μὲ ὄλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλάθακι τῆς, τὴν ρόκαν τῆς, τ' ἀδράχι τῆς, καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἁγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κύρ Ἁγγελῆ τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλλώσῃ τὶς γυναῖκες τὶς εὐλαβητικέες (ἀλλοίμονον! ἡ εὐλάβειά μας εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλὴν), νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ καταλαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια* καὶ τ' ἀναλόγι,* καὶ τὰ δύο τρία παμπάλαια βιβλία ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια,* καὶ τὸν τοῖχον, καὶ τὸ τέμπλον,* καὶ τὶς ποδιές καὶ αὐτὰς τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἄλλ' οἱ γυναῖκες δὲν τὴν ἤκουαν. Τί χρειάζονται τόσες φωτιές, σὰν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γριά Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν γέροντά τῆς τὸν παπα-Γεράσιμον, ὅτι οἱ φωτιές τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες.* Τοῦ κάκου. Κανεῖς δὲν τὴν ἄκουεν.

Οἱ ὄρμαθοὶ* τῶν γυναικῶν, ὀμάδες ὀμάδες, συγγενολογί... διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπῆνεμα,* ἤρχοντο μὲ τὰ καλάθακια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδιά τους... διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠσυχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα... μὲ τὰ προγεύματά τους, τὰ σαρακοστιανά, καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγιάς, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες στρωτὲς πολλέες, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας* τῆς γριάς Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι ἀγγάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα, ἐκεῖνα τ' ἄγρια κι ἀχτένιστα κι ἀπλοϊκά, πού τῖς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν:

— Κοίτα τῖς! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ἦς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν.

Ἴδου τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λημνιοῦ· εἶχε σηκωθῆ στὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο* τῆς νυχτὸς ἤρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἐχώνεψε. Κατευόδιο καλὸ! Ἦ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ἡ πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια* τοῦ караβιοῦ σας... στὸ καλὸ, στὸ καλὸ!

Ἴδου τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχος του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλὰ, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλὸ, πουλί μου, στὸ καλὸ!

Ἴδου καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου... Ἦ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ὡσὰν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνη τὰ μαῦρα, τὰ κατακόκκινα τελώνια,* πρὶν προφτάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πινᾶ* σου. Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλὸ!...

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, καινούριο σκαρί,* ἡ τετάρτη ἢ πέμπτη τὴν ὁποῖαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σκαρώση,* μ' ὄλην τῆς τύχης τὴν καταδρομὴν. Ἔπεσε πολὺ γιαλὸ, δὲν τὴν ἤρε καλὸ τὸ ἀπόγειο, κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν ψύλλοι, πού πηδοῦν ἔμπρὸς κι ὀπίσω στὴν κουβέρτα.* Δούλευέ τα, καπετάνιο μου! Ἦ Παναγιά, μπροστά σας! Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ!

* * *

ΠΑΙΔΙΑ μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νὰ ὀμιλῆ ἡ γριὰ Συρραχίνα, παλαιὰ καπετάνισσα, μὲ τὸ ραβδάκι τῆς καὶ μὲ τὸ καλάθι τῆς στὸ χέρι, μὲ τὰ ὀγδόντα χρόνια στὴν πλάτη τῆς, μπόρεσε κι ἀνέβη τὸν ἀνήφορον διὰ νὰ καμαρώση, ἴσως διὰ τελευταίαν φορὰν, τὸ καράβι τοῦ γιοῦ τῆς πού ἔφευγε. Ξέρετε τί μεγάλη χάρη ἔχει, καὶ

πόσο καλό ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Μεγαλόχαρης.

— Πῶς δὲν τὸ ξέρουμε, εἶπαν αἱ ἄλλαι· ἄς ἔχη δόξα τὸ ὄνομά της.

— Τὸ ἐξωκκλήσι αὐτὸ ἀγίασε καὶ μέρωσε ὄλο τὸ ἄγριο κῦμα· πρωτύτερα εἶχε κατάρα ὄλος αὐτὸς ὁ γιαλός.

— Γιατί;

— Βλέπετε κείνον τὸν βράχο, κάτω στὸ κῦμα, ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ γιαλό;... ποὺ φαίνεται σὰν ἄνθρωπος μὲ κεφάλι καὶ μὲ στήθια;... ποὺ μοιάζει σὰν γυναίκα; Ἐκείνη εἶναι ἡ Φλανδρῶ.

— Naί, τὸ Φλανδρῶ, εἶπεν ἡ ὑπερεξηκοντοῦτις Χατζηχάναϊνα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσὺ θὰ τὸ ξέρης καλύτερα, θεια-Φλωρού.

— Τὸ βλέπετε κι εἶναι ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωρού ἡ Συρραχίνα· μίᾶ φορά κι ἓναν καιρὸ ἦταν ἄνθρωπος.

— Ἄνθρωπος;

— Ἄνθρωπος, καθὼς ἐμεῖς. Γυναίκα.

Αἱ ἄλλαι ἤκουον μὲ ἀπορίαν. Ἡ γρια-Συρραχίνα ἤρχισε νὰ διηγῆται.

— Στὸν καιρὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἦτον μία κόρη ἀρχοντοπούλα, ποὺ τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα ἢ Φλανδρῶ. Ἡ Φλανδρῶ εἶχε νοματιστῆ ἔτσι — καθὼς μοῦ ἔπε ὁ πνευματικὸς* ἀπάνω στὸν Ἄι-Χαράλαμπον· ὅσο τὸν θυμοῦμαι, μακαρία ἡ ψυχὴ του. Ἦμουν μικρὸ κορίτσι, δώδεκα χρονῶν, καὶ μ' ἐπῆγε ἡ μάνα μου νὰ ξαγορευτῶ* τῆ Μεγάλῃ Τετράδῃ... τί νὰ ξαγορευτῶ, ἐγὼ τίποτα δὲν ἤξερα, τὰ ξεράματά μου... τὸ τί μῶλπε ὁ πνευματικὸς δὲν ἀγρικοῦσα,* φωτιά ποὺ μ' ἔ!... Τὸ νόημά του δὲν τὸ καταλάβαινα, τὰ λόγια τὰ θυμοῦμαι, κι ὕστερ' ἀπὸ χρόνια... τὸ κορίτσι πρέπει νὰ ἔναι φρόνιμο καὶ ντροπαλό, νὰ ἔναι ὑπάκοο, νὰ μὴν κοιτάζῃ τοὺς νιούς, ν' ἀγαπᾷ τὸν κύρη του καὶ τὴ μανούλα του· καὶ σὰν μεγαλώσῃ, καὶ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ παντρευτῆ μὲ τὴν εὐκὴ τῶν γονιῶν της, ἄλλον νὰ μὴν ἀγαπᾷ ἀπ' τὸν ἄνδρα της.

Μῶφερε τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων... Οἱ παλιοὶ Ἑλληνες, ποὺ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδῶλα... Κεῖνον τὸν καιρὸ

ήτον μιὰ πού τήν ἔλεγαν Φλάνδρα, ἢ Φλανδρώ. Φλανδρώ θὰ πῆ Φιλανδρώ. Φιλανδρώ θὰ πῆ μιὰ πού ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της. Φλανδρώ τὴν εἶπαν, Φλανδρώ βγήκε. Ἀγάπησε ὀλόψυχα τὸν ἄνδρα της, ὅσο πού ἔχασε τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἔγινε πέτρα γι' αὐτό. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἦτον ἓνας караβοκύρης, ὁμοφο παλικάρι, κι ἀγάπησε τὸ Φλανδρώ καὶ τὴν ἐγύρευσε, καὶ τῆς ἔδωσε ἄρραβώνα. Σὰν τῆς ἔδωσε ἄρραβώνα, ἐσκάρωσε καινούριο καράβι, καὶ σὰν ἐσκάρωσε τὸ καράβι, ἔγινε κι ὁ γάμος· καὶ σὰν ἔγινε ὁ γάμος, ἔριξε τὸ καράβι στὸ γιαλό, κι ἐμπαρκάρισε, καὶ πῆγε νὰ ταξιδέψῃ.

Τότε τὸ Φλανδρώ ἦλθε ν' ἀγναντέψῃ, σὰν καλὴ ὥρα, σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο τὸ γιαλό. Ξεκολλοῦσε ἡ ψυχὴ της πού ἔφευγεν ὁ ἄνδρας της· δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βαστάξῃ, νὰ στυλώσῃ τὴν καρδιά της. Ἀγνάντεψε τὸ καράβι πού ἔφευγε, κι ἔκλαψε πικρά, κι ἔπεσαν τὰ δάκρυστά της στὰ κύματα, καὶ τὰ κύματα ἐπικράθηκαν κι ἐφαρμακώθηκαν, καὶ θύμωσαν, κι ἀγρίεψαν κι ἐθέριεψαν... καὶ στὸ δρόμο τους πού ἦδραν τὸ καράβι, ἐπνιξαν τὸν ἄνδρα τῆς Φλανδρώς, κι ἔγινε ἀγυρισιά του... Καὶ τὸ Φλανδρώ ἦρθε καὶ ξαναἦρθε σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιαλό κι ἐκοίταζε, κι ἀγνάντευε... κι ἐπερίμενε, κι ἐκαρτεροῦσε, κι ἀπάντεχε... Πέρασαν μῆνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυὸ χρόνια, πέρασαν τρία... καὶ τὸ καράβι πουθενὰ δὲν ἐφάνηκε... καὶ τὸ Φλανδρώ ἔκλαψε, καὶ καταράστηκε τὴν θάλασσα, καὶ τὰ μάτια της ἐστέγνωσαν, καὶ δὲν εἶχε πλιὰ δάκρυ νὰ χύσῃ... καὶ παρακάλεσε τοὺς θεοὺς της πού ἦταν εἰδῶλα, πέτρες, νὰ τῆς κάμουν τὴ χάρη νὰ γίνῃ κι αὐτὴ εἰδῶλο, βράχος, πέτρα... Καὶ τὸ ζήτημά της ἔγινε, καὶ τὴν ἔκαμαν βράχο, ξέρα... μὲ τὸ σκῆμα τ' ἀνθρωπινό, πού τρίβηκε κι ἐφθάρηκε ἀπ' τὰ κύματα ὕστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια· καὶ τὸ ἀνθρωπινὸ σκῆμα φαίνεται ἀκόμα, καὶ νὰ ὁ βράχος ἐκεῖ, ἡ πέτρα πού θαλασσοδέρνεται καὶ χτυπᾷ καὶ βογγᾷ ἀπάνω της τὸ κύμα... κι ἡ φωνὴ της, τὸ βογγητό της, γίνεται ἓνα, βογγητό τῆς θάλασσας... Νὰ ἡ ξέρα ἐκεῖ. Αὐτὴ 'ναι ἡ Φλανδρώ.

Ὑστερα μὲ χρόνια πολλά, σὰν ἦρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀγιάσῃ τὰ νερά, γιὰ νὰ βαφτιστῇ ἡ πλάση, μιὰ χριστιανικὴ ἀρχόντισσα, ἡ

Χατζηγιάνναινα, πού είχαν σκαρώσει τὰ παιδιά της δυὸ καράβια, ἔταξε στὴν Παναγία κι ἔχτισε αὐτὸ τὸ παρεκκλήσι, γιὰ τὸ καλὸ κατευόδιο τῶν παιδιῶνε της... Ἄς δῶς ἡ Παναγία καὶ σήμερα νὰ ἴναι καλὸ κατευόδιο στοὺς ἄνδρες σας, στ' ἀδέρφια σας, καὶ στοὺς γονιούς σας.

— Φχαριστοῦμέ· ὁμοίως καὶ στὰ παιδάκια σου, θεια-Φλωρού.

* * *

Ο ΗΛΙΟΣ ἔχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρὸ ὥρας· καὶ ἡ τελευταία γολέτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουστάτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνά τοὺς λόφους κι ἔβγαζαν καυκαλῆθρες* καὶ μυρόνια,* κι ἔκοφταν φτέρες κι ἀγριομάραθα. Σιγὰ σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνόν, καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.*

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζεν* εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της κι ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν караβιῶν. Καὶ βαθιά, εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἤκούσθη, εἰμῆ* τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιδῆς ναυτικῶν, μελλοντῶν ν' ἀναχωρήσωσι αὐριον: «Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!»

(Ἄπαντα)

ΣΤΑΜ. ΣΤΑΜ.

Ὁ Γιῶργος

ΚΥΡΙΑΚΗ κοντή γιορτή, εἶπεν ὁ Σταυρός ὁ Ἀγκούτσας, κεχαγιάς* ἐπὶ ὄλων τῶν πέραν καὶ ἐκεῖθεν τῶν Ἀγράφων βουνοκορυφῶν καὶ λειβαδίων, νεφελόβιος* καὶ ἄστερογειτών, μέγας κυρίαρχος καὶ ὀδηγητῆς χιλιάδων ζωντανῶν, αἰγοπροβάτων, σκύλων, ἡμιόνων,* συνυφάδων, μικρανεψιῶν, νυμφῶν, θείων, παραθειῶν καὶ γαγιαδῶν. Χρόνια καὶ καιρούς, χρόνια καὶ ζαμάνια* εἶχε νὰ κατεβῆ σὲ μεγαλόπολι.

— Τί θέλει οὐ λύκους στοῦ παζάρ'!..

Ἄλλὰ μιὰ πού τὸν ἐκάλεσαν τώρα, «εἰς τὴν πλησιεστέραν Οἰκονομικὴν τῆς περιφερείας Ἐφορείαν», νὰ δηλώσῃ, «ὕπευθύνως», πόσας «αἶγας* εἶχε καὶ ἐρίφια»* καὶ μιὰ πού τοῦ ἔβαζαν καὶ «διορία», ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ.

«Θέλεις, δὲν θέλεις, νύφη μου, τώρα θὰ προσκυνήσῃς!» ἐσκέφθη, κατὰ τὴν παροιμίαν τοῦ χωριοῦ, καί, μιὰ πού θὰ κατέβαινε, ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ Κυριακὴν, διὰ νὰ μὴ χάσῃ, μέσα στῆς Χώρας τίς ροῦγκες* τίς μεγάλες, τὴν ἡμέρα του. Καὶ μιὰ πού θὰ κατέβαινε, «ἄς πάρω, ἐσκέφθη, καὶ τὸ ἐγγονάκι μου, τὸν Γιῶργο τὸν πολυαγαπημένο, πού κοτζάμου παιδαρος πέντε χρονῶν ἐγίνηκε καὶ σὲ χώρα δὲν εἶχε μπῆ ἀκόμα».

Καὶ κατέβηκε στριπομούσταξ καὶ περήφανος, δυὸ φορὲς πε-

ρήφανος, πρώτα γιατί ήτανε αυτός, ό πρώτος τών πέραν τών
Ἄγραφων τσέλιγκας,* και δεύτερον γιατί είχε και τόν Γιώργο,
τὸν Γιώργο τὸν ξεχωριστό, τὸν πολυαγαπημένο,
ποὺ θά ᾿χη στρουγγες δώδεκα, κοπάδια σὰν ποτάμι,
τὸν Γιώργο ποὺ γι' αὐτὸν διψᾶν ὄλες οἱ βοσκοποῦλες
᾿πὸ πέρα ἀπὸ τὰ Ἄγναντα και δῶθεν' ἀπ' τὴν Ἄρτα...

τραγουδοῦσε και βουίζανε οἱ ρεματιές.

— Καλῶς ἦρθες, κὺρ Σταῦρο, στὴν πόλη, ἀπὸ δῶ.

— Καλῶς ἦρθες, κὺρ Σταῦρο, ἀπὸ κεῖ.

— Και πῶς ἐτοῦτο, τσέλιγκα;

— Θὰ μείνης πιὰ ᾿δῶ πέρα; Θ' ἀφήσης τὰ βουνά;

— Νὰ μείνω πιὰ ᾿δῶ πέρα; Τὸ παλιὸ τὸ ἄλογο μαθαίνει νὰ
περπατησιά; ἀπαντοῦσε ὁ Σταῦρος ὁ Ἄγκούτσας. Στὴν Ἐφο-
ρεία θέλω νὰ πάω.

Μὰ πρωὶ πρωὶ, ἀκόμα ἀπ' τὰ μεσάνυχτα ποὺ ξεκίνησε ὁ
Σταῦρος, και μάλιστα ἡμέρα Κυριακή, εἶναι ἀνοιχτὴ ἡ Ἐφο-
ρεία;...

Τὶ νὰ κάνη κι ὁ τσέλιγκας! Πήγαινε ἀπὸ δῶ, ὄλα κλειστά!
Πήγαινε ἀπὸ κεῖ, ὄλα κλειστά! Κλειστά τὰ γραφεῖα τὰ δημόσια,
κλειστά και τὰ μπακάλικά, κλειστά και τὰ δόλια τὰ καφενεῖα!

— Πῶς ἄλλαξεν ὁ κόσμος!

Κι ἄξαφνα, νὰ ἐκεῖ ὅπου περνοῦσε, σ' ἓνα δρόμο, ἀκούει
καμπάνες νὰ χτυποῦν κι ὕμνους νὰ ψαλμωδοῦνται... Τότε θυμή-
θηκε ὁ τσέλιγκας, ὁ Σταῦρος ὁ Ἄγκούτσας, πῶς εἶχε χρόνια και
καιροὺς νὰ πάη σ' ἐκκλησιά και πῶς ὁ Γιώργος δὲν εἶχε μπῆ
ποτέ του σὲ ναό, σὰν νὰ μὴν ἦταν χριστιανός, σὰν νὰ ᾿χε, μπῆ,
ξεχριστιανέψει!

— Αἶ, πάω, ν' ἀνάψω, εἶπε, ἓνα κερί!..

Κόσμος πολὺς στὴν ἐκκλησιά. Κόσμος καλὸς και στολισμέ-
νος. Ὑμνοὶ και θυμιατά, ἄμφια χρυσᾶ και ἅγιοι καλοὶ και σοβα-
ροὶ στὸ τέμπλο, ποὺ ὅπου πήγαινε τὸν κοίταζαν, σὰν νὰ τὸν
ἐγνώριζαν ἀπὸ καιρὸ και σὰν νὰ χαρῆκαν ποὺ τὸν ξαναεἶδαν κι
ὄλο τὸν παρακολουθοῦσαν μὲ τὰ κατάμυρα και μεγάλα τους τὰ
μάτια...

Ευχαριστήθηκε ὁ κεχαγιαῖς ἠδύνθη* ἢ ψυχὴ του, κάτι μέσα του ἔλυωσε κι ἀνάλυσε γλυκά. Παλιὲς ἡμέρες, ἀναμνήσεις, τῆς πίστεως γιορτὲς μεγάλες, ἡμερῶσαν ὅλα ἐτοῦτα τὴν καρδιά του. Ξεχάστηκε, ἀφαιρέθηκε, ἢ σκέψις του διεσκεδάσθη εἰς παρελθόντα παλαιά, μεμακρυσμένα, ἐξεχάσθη καὶ ἀφηρέθη, εἶπαμε, ἐντελῶς.

Τὰ ἔχασε καὶ ὁ Γιώργος, μέσα στὸν κόσμο τὸν πολὺ, τὴν λάμψι, τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὶς πρωτοφανεῖς γι' αὐτὸν εἰκό-νες!... Τὰ ἔχασε, ἐσάστισε κι αὐτός, ταραχθῆκε, ζαλίσθηκε καὶ ξεχώρισε ἀπὸ τὸν πάππο του, δίχως νὰ τὸ κατάλάβῃ, ὅταν βγῆκε ὁ Τίμιος Σταυρὸς κι ἀνεταράχθῃ ὁ κόσμος νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Κάποια ὥρα, κοιτάζει ὁ κεχαγιαῖς γιὰ τὸ ἀγγόνι του —πουθενὰ ὁ Γιώργος! Κοιτάζει, ξανακοιτάζει, στρέφει, στυλώνει ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ μάτια του, ὀσμίζεταί μήπως καὶ τὸν βρῆ, ψάχνει στρεφόμενος ἐδῶ κι ἐκεῖ —πουθενὰ ὁ Γιώργος!

Ἄρχισε, λοιπόν, νὰ τὸν καλῆ, μὲ σιγανὴ φωνή, ἀνήσυχος τὴν ὥρα, ταραγμένος.

— Γιώργοοοοοοο!

Ἐκείνη τὴν ὥρα, ὁ παππὰς ἔλεγε τὸ Εὐαγγέλιο.

— Γιώργοοοοοοο.

— Σου, ου, ου, οὐτ! τοῦ κάνουν, σιγά, οἱ διπλανοί.

— Γιώργοοοοοοοοο. Ποῦ εἶσαι Γιώργου!...

— Σούτ! βρὲ ἀδελφέ.

Καὶ ὁ τσέλιγκας, ἀπληπισμένος, ἀγριεμένος τὴν ὥρα, ἀνήσυχος εἰς τὴν διαπασῶν:

— Μωρέ, τί σοῦτ καὶ σοῦτ. Μὲ ἓνα σοῦτ καὶ μὲ δυὸ δὲν χάνω ἐγὼ τὸν Γιώργο!

Καὶ βάζει καὶ τὶς δυὸ παλάμες, ἀνοιχτές, ἐκατέρωθεν* τοῦ στόματος καὶ βγάζει μιὰ φωνή, φωνὴ βουνῶν καὶ χαραδρῶν, φωνὴ κρημνῶν καὶ κατηφόρων, ποῦ ἔκαμε τὰ τζάμια τῆς ἐκκλησίας νὰ τρίξουν, τὰ καντήλια νὰ σβήσουν, τὸν ἱερέα νὰ σταματήσῃ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τοὺς ψάλτες νὰ χάσουν τὴν συνέχεια!

— Γιώῶῶῶῶῶῶῶῶ, ου, ου, ου! Ποῦ εἶσαι, οὐρὲ Γιώργου, ου, ου!

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον *Ἱστορίες τοῦ χωριοῦ*)

I. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ἐναμνήσεις γυναικοπαίδου

ΚΑΤΑ τὸ 1896 εἶδα νὰ βαδίζει εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Πειραιῶς ἓνα Κρητικόπουλο τριῶν πιθαμῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνδυμένον μὲ δύο πήχεις ὕφασμα. Ἐνυπόδητον καὶ ξεσκούφωτον, ἐφόρει μόνον ὑποκάμισον καὶ βράκαν, τῆς ὁποίας τὸ κάτω ἄκρον ἐσείετο ὡς οὐρὰ πετειναρίου. Τὸ Κρητικόπουλον παρετήρει μὲ περιέργειαν μεγάλην τὰ πάντα, τὰ πλοῖα ἐξ ἑνός, τὰ μαγαζιά ἐξ ἄλλου, τὰ σπίτια, τὰ ὀχήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐφαίνετο ἔκθαμβον* ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν πρωτοφανῶν πραγμάτων καὶ προσώπων.

Ἐπλησίασα καὶ τὸ ἤγγισα εἰς τὴν κεφαλὴν.

— Πῶς σὲ λένε; τοῦ εἶπα.

Τὸ παιδίον ἔστρεψε πρὸς ἐμὲ ἀνήσυχον τὰ μάτια του, δύο μαῦρα μάτια γεμάτα φῶς.

— Μανώλη, μοῦ ἀπήντησε.

— Κι ἀπὸ ποῖο μέρος τῆς Κρήτης εἶσαι;

— Ἀπὸ τὸν Ταράτσο.

Μοῦ ἤλθε μιὰ ἰδέα. Τὸ εἶλकुσα* εἰς τὸ ἀπέναντι μανάβικο καὶ τοῦ εἶπα:

— Θέλεις νὰ σοῦ δώσω ἓνα πρᾶμμα;

Ἐμικρὸς οὔτε ναι εἶπεν οὔτε ὄχι, ἀλλ' ἐπερίμενε νὰ ἴδῃ τὸ πρᾶγμα ποῦ θὰ τοῦ ἔδιδά.

— Δώσε μου ένα κανατάκι, είπα πρὸς τὸν μανάβην.
Καὶ ἀφοῦ ἐπλήρωσα, ἔδωκα τὸ κανάτι τοῦ μικροῦ Κρητικοῦ.

— Χαρίζεις μού το; μού εἶπε.

— Χαρίζω σοῦ το.

Ἡ χαρὰ ἔλαμπεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μικροῦ, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μὲ τὸ κανάτι καὶ ἀπομακρυνόμενος τὸ παρετήρει καὶ τὸ ἐκαμάρωνεν ὡς πολύτιμον ἀπόκτημα.

Ἐγὼ ἐσταμάτησα πρὸ τοῦ μανάβικου καὶ παρετήρουν τὸ παιδίον. Ὁ δὲ μανάβης, ἀφοῦ μὲ παρετήρησε μὲ ἀπορίαν διὰ τὴν δωρεάν μου, ἤλθε πλησίον καὶ εἶπε:

— Εἶναι γυναικόπαιδο, τὸ κακόμοιρο!

Καὶ ἔπειτα ἐπρόσθεσε:

— Τί τραβοῦν κι αὐτοὶ οἱ Κρητικοί!

Ἦρχισε δὲ νὰ μ' ἐρωτᾷ ἂν ὑπῆρχεν ἐλπίς αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ τελειώσῃ τὸ Κρητικὸ ζήτημα, γὰρ νὰ τελειώσουν καὶ τὰ βάσανα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἀπήντησα.

Ἡ προσοχή μου ὅλη ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐζωντάνευε μίαν μακρινὴν μου ἀνάμνησιν. Καὶ ἐπανέβλεπα τὸν ἑαυτόν μου ὅπως ἦτο, ὅταν πρὸ τριάντα ἐτῶν ὡς γυναικόπαιδον καὶ ἐγὼ, εὐρέθηκα εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπλανήθην ἔκθαμβος εἰς τὴν προκυμαίαν ἐκείνην μ' ἓνα κανάτι αἰγινήτικον εἰς τὸ χέρι.

Θὰ ἦμουν καὶ ἐγὼ τότε πέντε ἐτῶν. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι τὰς πρώτας ἀνησυχίας καὶ τοὺς φόβους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ '66. Ὁ πατέρας μου ἀπουσίαζεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐγύριζε δὲ κρυφὰ εἰς τὸ Καστέλλι καὶ ἐκοιμᾶτο σὲ ξένο σπιτι. Μόλις τὸν ἐβλέπαμε. Ἦτο ἀπὸ τοὺς συνωμότες καὶ ἐφοβεῖτο μὴ συλληφθῆ.

Ἐπειτα μίαν νύκτα μᾶς ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ Καστέλλι καὶ μᾶς μετέφερεν ὅλην τὴν οἰκογένειαν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν, ὅπου μὲ ἄλλα γυναικόπαιδα ἐπεριμέναμεν πλοῖον νὰ ἐλθῇ νὰ μᾶς πάρῃ. Ὁ πατέρας μου πάλιν ἀπουσίαζεν· ἦτο εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἤρχετο καὶ μᾶς ἐβλεπε.

Δὲν γνωρίζω πόσον καιρὸν ἐκάμαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀλλὰ βεβαίως μῆνες θὰ ἐπέρασαν. Ἀλλὰ πλοῖον δὲν ἤρχετο, οἱ

Τουρκοί ἐπλησίαζαν καὶ αἱ τροφαὶ μας ἐξηντλοῦντο. Τότε ὁ πατέρας εὗρθε καὶ τὸν Μεσογειακὸν Κρουβίδην καὶ ἐσυμφώνησαν νὰ τοῦ δώσῃ δέκα λίρες διὰ νὰ μᾶς περάσῃ μετὰ τὸ καΐκι τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡμεθα δέκα, παιδιὰ καὶ γυναῖκες, καὶ τὸ καΐκι τοῦ Κρουβίδη ἦτο μία ἐλεεινὴ ψαρόβαρα. Ὁ πατέρας τὸν εἶχε συμφωνήσει νὰ μὴν πάρῃ ἄλλους. Ἄλλ' αὐτός, πλεονέκτης ἄνθρωπος, ἀφοῦ μᾶς παρέλαβεν ἀπὸ τὸ Σφινάρι, ἔκαμε προσέγγισιν εἰς τὴν Ἀκτὴν καὶ ἐπῆρε καὶ ἄλλους γέροντας καὶ γυναῖκες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓναν πληγωμένον εἰς τὸ μάτι. Κατὰ τὰς ὀκτῶ ἐννιά εἶχαμε ἀφήσει τὴν Κρήτην, καὶ κατὰ τὴν αὐγὴν εὕρισκόμεθα μεταξὺ τοῦ ξερονήσου Ποντικοῦ καὶ τῶν Ἀντικυθήρων. Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ ἦμεθα ἀσφαλεῖς. Ἄλλ' ὅταν ἤρχισεν νὰ διαφορτίζη, ὁ Κρουβίδης διέκρινε ἓνα πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἤρχετο κατ' ἐπάνω μας.

— Χαθήκαμε, μᾶς λέει. Εἶναι τούρκικο καὶ θὰ μᾶς πιάσῃ.

Οἱ γυναῖκες ἐξεφώνισαν καὶ ἐπεκαλοῦντο Χριστοὺς καὶ Παναγίες, καὶ ὁ πληγωμένος, πού εἶχε ἐπάνω του τριάντα λίρες, τίς ἔρριξε στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μὴ τίς πάρουν οἱ Τούρκοι.

— Θέλετε νὰ μᾶς πιάσουν οἱ Τούρκοι; ἠρώτησεν ὁ Κρουβίδης.

— Καλλιὰ νὰ μᾶς φάῃ ἢ μαύρη θάλασσα! ἀπήντησε μία ἀπὸ τίς γυναῖκες.

Καὶ αὐτὴ ἦτον ἡ γενικὴ γνώμη τῶν γυναικῶν.

— Αἶ, ἐλάτε ἀπὸ παῆ, εἶπεν ὁ πλοίαρχός μας καὶ ἤρχισεν νὰ μᾶς τοποθετῇ εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς βάρκας διὰ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ εὐκολώτερα.

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην διατηρῶ μίαν φρικιαστικὴν ἀνάμνησιν τῆς θαλάσσης, ὅπως τὴν εἶδα ν' ἀπλώνεται μπροστά μου μαύρη πίσσα. Ἀλλὰ δὲν εἶχα συνείδησιν σαφῆ τοῦ κινδύνου καὶ ἐφοβούμην μετὰ τοὺς φόβους τῶν ἄλλων.

Οἱ ἄνδρες ὁμῶς ἠμπόδισαν τὸν Κρουβίδην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Ἠλπίζαν, φαίνεται, εἰς τὴν θεῖαν ἐπέμβασιν ἢ εἰς ἄλλο τι ἀπροσδόκητον. Ἴσως καὶ ἐπρωτίμων νὰ σφαγοῦν παρὰ νὰ πνιγοῦν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μαῦρος ὄγκος τοῦ πλοίου ὄλο καὶ

ἐπλησίαζε καὶ τώρα ἐφαίνετο ὀγκωδέστερος εἰς τὴν διαφάνειαν τοῦ ὄρθρου.* Τότε μιὰ κόρη ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ μὴ πέση εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τὴν ἀνέσυραν.

— Ἀφοῦ δὲ θέτε νὰ βουλιάζωμε, εἶπεν ὁ Κρουβίδης, τότε νὰ ρίξετε στὴ θάλασσα ὅσα ἄρματα ἔχετε οἱ ἄντρες, γιατί ἂν βροῦν οἱ Τούρκοι ἄρματα στὸ καῖκι θὰ μᾶσε δώσουνε ἄσκημο θάνατο. Χωρὶς ἄρματα θὰ περάσωμε γιὰ ἀπόλεμοι καὶ μουτῆδες.*

Οἱ ἄνδρες ἐπέισθησαν καὶ ἔρριψαν ὅσα ὄπλα εἶχαν στὴ θάλασσα. Ἄλλ' ὁ πλοίαρχός μας εἶχεν ἄλλον σκοπόν. Ἦθελε νὰ φύγη καὶ ἐφοβεῖτο μήπως τὸν ἐμποδίσουν ἢ τὸν σκοτώσουν οἱ ἄνδρες. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔπεισε κι ἔρριψαν κάτι παλιοπιστόλες καὶ μαχαίρια πού εἶχαν στὴ θάλασσα, ἐφρούσκωσε δύο τουλούμια* συνδεδεμένα καὶ μ' αὐτὰ ἔπεσε στὴ θάλασσα. Καὶ ἐγίνεν ἄφαντος εἰς τὸ σκότος. Ἐμεῖς δ' ἐμείναμεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἤξερε νὰ κρατήσῃ τιμόνι, τὸ καῖκι ἐμείνεν ἀκυβέρνητον.

Ἦς τότε τὸ πλοῖον ἤρχετο κατ' ἐπάνω μας καὶ τώρα ἠκούετο ὁ θόρυβος τῶν μηχανῶν του. Ἄρα γε μᾶς εἶχαν ἰδῆ ἢ θὰ ἔπεφτεν ἐπάνω μας ὁ φοβερός ἐκεῖνος ὄγκος νὰ μᾶς κάμη θρύψαλλα; Ἄλλὰ δὲν ἦτο προτιμότερον αὐτὸ παρὰ νὰ μᾶς πιάσουν οἱ Τούρκοι;

Ἄλλὰ δὲν ἦσαν Τούρκοι. Ἡ ἀπελπισία μας μετεβλήθη εἰς χαρὰν ἀπερίγραπτη, ὅταν ἀκούσαμε νὰ μᾶς φωνάζουν ἀπὸ τὸ πλοῖον ἑλληνικά:

— Τὸ νοῦ σας!... Τραβηχθῆτε λιγάκι, νὰ μὴ σᾶς τρακάρῃ τὸ βαπόρι.

Εἶχε πιά φωτίσει καὶ διεκρίναμεν ἀνθρώπους μὲ κασκέτα πάνω στὸ πλοῖον. Σὲ λίγο βλέπομεν καὶ μιὰ φελούκα νὰ ῥχεταί. Τὸ πλοῖον ἦτο ρωσικὸν καὶ εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ πάρῃ τὰ γυναικόπαιδα, νὰ τὰ σώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν πείναν. Ἦτο δὲ τῶντι* γεμάτο ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Μᾶς ἐπῆραν ἐπάνω, μᾶς ἐπεριποιήθησαν πολὺ οἱ Ρῶσοι, καὶ τὸ βράδυ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Τὴν ἄλλη μέρα ἐσιργια-

νοῦσα εἰς τὴν παραλίαν ἔκθαμβος δι' ὅσα ἔβλεπα, ὅπως τὸ προσφυγόπουλο πὺ εἶδα εἰς τὸ ἴδιο μέρος. Καὶ δὲν ἔλησμόνησα ἀκόμη τὴν χαρὰν πὺ μοῦ ἔκαμεν ἓνας καλὸς ἄνθρωπος, μανάβης εἰς τὴν προκουμαίαν, ὁ ὁποῖος μοῦ χάρισε ἓνα κανάτι αἰγινῆτικο.

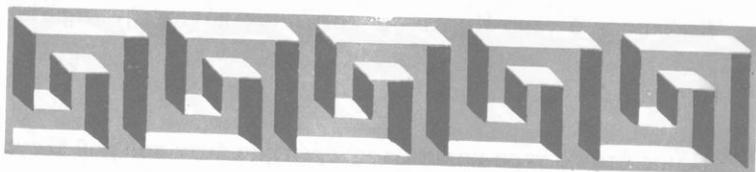
Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐμείναμεν ὀλίγον καιρόν. Ὅταν δὲ μετὰ ἔτη ἐπανῆλθα μέγας, δὲν εὗρήκα τίποτε ἀπὸ τὴν εἰκόνα πὺ εἶχε διατηρήσει ἢ παιδική μου μνήμη καὶ ἢ ὁποῖα ἦτον ὡς ἀνάμνησις παλαιοῦ ὀνείρου μισοσβησμένη.

Καὶ ὁ Κρουβίδης, θὰ ρωτήσετε, τί ἀπέγινε; Δυὸ μέρες ἐπάλευε μὲ τὴ θάλασσα τὸ θηρίον καὶ κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Κισιάμου μισοπεθαμένος. Εὗρήκε δὲ τὸν πατέρα καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι μᾶς ἔπιασε ἓνα τούρκικο καὶ ὅτι μόνον αὐτὸς ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος. Ὁ πατέρας εὗρε τρόπον νὰ γράψῃ στὰ Χανιά, ἀλλ' εἰς τὰ Χανιά δὲν ἐγνώριζαν τίποτε γιὰ τὴν τύχη μας. Εἶχε δὲ τελείως ἀπελπισθῆ καὶ ἐθεώρει χαμένην ὄλην του τὴν οἰκογένειαν, ὅτε, μετὰ ἓνα ἢ δύο μῆνας, ἐπληροφορήθη ὅτι εἴχαμε διασωθῆ εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὅτι ἐμέναμεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Κρουβίδης ἐξηκολούθησε τὰ ταξίδια του μεταξὺ Κρήτης καὶ Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μιά φορά ἐπῆγε καὶ δὲν ἐγύρισε. Ἐχάθη μὲ καμμιά εἰκοσαριά ἄτομα πὺ εἶχε πάρει στὸ καῖκι του ἀπὸ τὰ Ρεθεμιώτικα. Τοὺς εἶχαν πιάσει οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἔσφαξαν· ἀλλ' ἴσως κι ἐπνίγηκαν.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον Ὅταν ἦμιον δάσκαλος)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΡΙΩΤΗΣ

Ὁ νεκρὸς καὶ ἡ σημαία

ΕΝΑΣ γέρος Κρητικὸς ἐστεκόταν ἐμπρὸς στὴν ἐπαλξιν* τοῦ Φιρκᾶ καὶ ἐκοίταζεν, ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαία.

Εἶχε βγάλει τὸ μαντῆλι τῆς κεφαλῆς του, ὁ ἥλιος τὸν ἔψηνε· καὶ αὐτός, ἀκουμπημένος στὸ προπέτασμα* τοῦ μώλου, ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαίαν.

Ἦτο ἡ δευτέρα ἡμέρα τῆς ἐπάρσεώς* της, ἡ τρίτη ἡμέρα μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διεθνoῦς Κατοχῆς.

Τὸν ἀντελήφθησαν δύο τρεῖς περαστικοί. Ἐξανάπερασαν ἀργότερα· καὶ αὐτὸς ἐκοίταζεν, ἐκοίταζε τὴν σημαία.

— Τί τὴνὲ θωρεῖς,* καπετάνιε, τὴ σημαία; Δὲν τὴν ἐχόρτασες νὰ τὴνὲ θωρῆς; Δὲν τὴν εἶδες ἐχτές! τὸν ἐρώτησεν ἓνας.

— Τὴν εἶδα, παιδί μου· τὴν εἶδα χτές γιὰ τὸν ἀπατό* μου! Σήμερα... σήμερα τὴνὲ θωρῶ γιὰ ἄλλονε, γιὰ ἓνα σύντεκνό* μου, ποὺ λαβώθηκε στὰ 97 καὶ πέθανε ἀπὸ τὴν πληγῆ. Πρὶν νὰ ξεψυχήση, ὅμως, ἀπλώνοντας τὴ χέρα του κατὰ τὰ Χανιά, ἐπρόφρασε καὶ μοῦ εἶπε:

«Ἄν ἐσὺ ζήσης, σύντεκνε, κι ἀξιωθῆς νὰ δῆς τὴ σημαία μας νὰ στηθῆ ἔ τ σ ἂ , * στὴν ντάπια,* νὰ πᾶς νὰ τὴνὲ δῆς, νὰ τὴνὲ καλοδῆς, καὶ νὰ ῥθῆς στὸ μνήμα μου νὰ μοῦ φωνάξῃς δυνατά: — Τὴν εἶδα, σύντεκνε! Κι ἐγώ, ἔννοια σου, καὶ θὰ σ' ἀκούσω...»

Ἐσώπασεν ὁ γερο-Κρητικός, κοιτώντας πάντα τὴν σημαία· καὶ αὐτοὶ ποῦ τ' ἄκουσαν ἐδάκρυσαν. Καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὴν περιέργειαν νὰ μάθουν τὸ ὄνομα τοῦ γέρου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συντέκνου του.

— Ποιὸς ἦταν ὁ γερο-καπετάνιος; ἐρώτησα ἕναν ποῦ μοῦ ἔλεγε τὸ γεγονός, μετὰ πάροdon δύο ἐβδομάδων.

— Δὲν τὸ κατέχω. Δὲν ἐσυλλογίστηκα νὰ τὸν ρωτήσω. Ἐφύγαμε...

Ἐφυγαν —καὶ ὁ γέρος ἐκοίταζε, ἐκοίταζε...

(Ἀπὸ τὸ πανηγυρικό Λεύκομα τῆς ἐφημ. Ἐστία, 1934)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οί εργασίες για τή σύνθεση τοῦ «Ἀνθολογίου γιά τά παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ» ἄρχισαν τὸ φθινόπωρο τοῦ 1974, ἐπὶ ὑπουργίας Νικολάου Κ. Λούρου. Ἡ ἐκτύπωση καὶ τῶν τριῶν τόμων ἔγινε ἐπὶ ὑπουργίας Παναγιώτη Ζέπου.

Ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς τόμους τοῦ Ἀνθολογίου προορίζεται νὰ χρησιμοποιηθῆ σὲ δύο τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ. Ὁ πρῶτος εἶναι γιά τὴν Α' καὶ Β' τάξη, ὁ δεύτερος γιά τὴ Γ' καὶ Δ', καὶ ὁ τρίτος γιά τὴν Ε' καὶ Σ'.

Οἱ τόμοι εἶναι ἀφιερωμένοι, μὲ τὴ σειρά, στὴ μνήμη τριῶν σπουδαίων λογοτεχνῶν, ποὺ πολλὰ ἔχουν προσφέρει στὴν παιδικὴ λογοτεχνία καὶ ἔχουν διαπαιδαγωγῆσει γενεές Ἑλληνοπαίδων μὲ τὸ ἔργο τους: τὸν Ζαχαρία Παπαντωνίου, τὸν Γρηγόριο Ξερόπουλο καὶ τὴν Πηνελόπη Δέλλα.

Ἐγινε προσπάθεια ὥστε τὸ Ἀνθολόγιο νὰ εἶναι προσαρμοσμένο στὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ. Μέσα στοὺς τόμους τοῦ δὲν ἐπιδίδκεται —καὶ οὔτε ἦταν, ἄλλωστε, κατορθωτό— νὰ δοθῆ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκόνα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Οἱ Νεοέλληνες συγγραφεῖς, ἀκόμα καὶ οἱ καλύτεροι, ποὺ δὲν διέθεταν κείμενα κατάλληλα γιά τὴν παιδικὴ ἡλικία, δὲν περιλαμβάνονται ἐδῶ. Πάντως, ἡ εὐθύνη τῆς τελικῆς ἐπιλογῆς τῶν κειμένων βαρύνει ὀλόκληρη τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀνθολογίου.

Τέλος, τὸ Ἀνθολόγιο αὐτὸ δὲν ἔγινε γιά νὰ ὑποκαταστήσῃ τὰ βιβλία τῶν Ἀναγνωστικῶν, ἀλλὰ γιά νὰ προσφέρῃ στοὺς μικροὺς μαθητὲς μιὰ σειρά ἀπὸ γνήσια λογοτεχνικὰ κείμενα, ποιητικὰ καὶ πεζά, ποὺ θὰ τοὺς φέρουν σὲ μιὰ πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὴ Νέα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία, θὰ τοὺς βοηθήσουν σημαντικὰ νὰ καλλιεργήσουν τὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο τους καὶ θὰ τοὺς κάνουν νὰ ἀγαπήσουν ἀκόμα περισσότερο τὸ βιβλίο καὶ τὸ διάβασμα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Ἡ ἔρμηνεία τῶν λέξεων τοῦ παρακάτω λεξιλογίου περιορίζεται μόνο στὴ σημασία ποὺ ἔχουν οἱ λέξεις αὐτὲς μέσα στὰ κείμενα τοῦ Ἀνθολογίου)

ΒΕΒΛΙΟΠΙΟ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, καθώς περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευση και την καριέρα.

A

ἀβγατίζω = κάνω κάτι νά αυξάνεται, περισσεύει.

ἀγάλι ἀγάλι = σιγά σιγά.

ἀγαλλίαση, ἦ = μεγάλη χαρά.

Ἄγαρηνός = μοσαμεθανός, Τουρκός.

ἀγέρωχος = περήφανος, μεγαλοπρεπής.

ἀγναντεύω = κοιτάζω μακριά, στὸν ὀρίζοντα.

ἀγρικῶ = ἀκούω, καταλαβαίνω.

ἀγριοβαλάνια, τὰ = ἀγριοβαλανιδιές.

ἀγριόπρινος, ὁ = πουρνάρι.

ἀγωγιότης, ὁ = αὐτὸς πὺ μεταφέρει μὲ τὸ ζῶο του ἀνθρώπους ἢ πράγματα ἐπὶ πληρωμῆ.

ἀγώι, τὸ (ἀγώγι) = μεταφορὰ ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων μὲ ζῶο, ἐπὶ πληρωμῆ.

ἀδημονία, ἦ = ἀνυπομονησία.

ἀδιατάραχος = ἀδιάκοπος, χωρὶς ἐπεισόδια.

ἀδιατύπωτος = αὐτὸς πὺ δὲν ἔχει διατυπωθῆ, δὲν ἔχει εἰπωθῆ.

ἀδικιωρισμένος = καταραμένος.

ἀειθαλῆς = δέντρο ἢ θάμνος πὺ δὲν ρίχνει τὸ φύλλωμά του.

ἀθμωνία, ἦ (θμωνία) = δεμάτια ἀπὸ θερισμένα σιτηρά, βαλμένα μὲ τέχνη σὲ ἕνα σωρό.

αἰμωδιασμένος = μουδιασμένος.

αἰξ, ἦ (αἰγός) = κατσίκα.

αἰωροῦμαι = κρέμομαι.

ἀκαλαίσθητος = ἄσχημος, κακοῦ γούστου.

ἀκαλίγωτος = χωρὶς πέταλα, ἀπετάλωτος.

ἀκαπίστρωτος = χωρὶς χαλινάρι, ἀχαλίνωτος.

ἀκατάλυτος = αὐτὸς πὺ δὲν μπορεῖ νά καταστραφῆ.

ἀκαταμέτρητος = αὐτὸς πὺ δὲν μπορεῖ νά μετρηθῆ, ἀμέτρητος.

ἀκουρμαίνομαι = ἀκούω μὲ προσοχή, κρυφακούω.

ἀκύμαντος = χωρὶς κύματα, γαλήνιος.

ἀλαλαγμός, ὁ = κραυγὴ θριάμβου.

ἀλάνι, τὸ = χῶρος ἀνοιχτός καὶ ἀταχτοποιήτος, μέσα σὲ κατοικημένη περιοχῆ.

ἀλάργα = μακριά.

ἀλαφιασμένος = τρομαγμένος.

ἀλιφασκία, ἦ (ἀλισφακιά) = τὸ φασκόμηλο.

ἀλκή, ἦ = σωματικὴ δύναμη.

ἀλλαλογῶ = χάνω τὰ λογικά μου, τρελαίνομαι.

ἀλτροῦιστικά (ἐπίρρημα) = φέρεται κανεὶς ἀλτροῦιστικά, δταν ὑπολογίση περισσότερο τὶς ἀνάγκες τῶν ἄλλων ἀπὸ τὶς δικές του.

ἀμάδες, οἱ = παιχνίδι, πὺ παίζεται μὲ πλατιές πέτρες.

ἀμάχη, ἦ = ἡ ἔχθρα.

ἀμήλιγγας, ὁ = τὸ μηλίγγι.

ἀμπόρετο = αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ.

ἄμποτε = μακάρι, ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ.

ἀμυχή, ἦ = ἡ γρατσουνιά.

ἀνάγυρα = ἔψαξα, ἀναστάτωσα, ἔκανα ἄνω κάτω.

ἀναδεύω = ἀνακατεύω.

ἀνακλαδίζομαι = τεντώνομαι.

ἀναλόγι, τὸ = ξύλινο ἐπικλινές ἐπιπλο, κατάλληλο γιὰ ν' ἀκουμποῦν ἀπάνω του μεγάλα βιβλία, ὅταν τὰ διαβάζουν.

ἀνασκαλώνω = σκαρφαλώνω.

ἀναχωρητήρι, τὸ = τὸ μέρος ὅπου ἀποσύρεται ὁ ἐρημίτης.

ἀνέρπω = σκαρφαλώνω.

ἀνταριασμένο (βουνό) = βουνό σκεπασμένο μὲ ὀμίχλη.

ἀντέτι, τὸ = ἡ συνήθεια, τὸ ἔθιμο.

ἀντρειεύομαι = γίνομαι ἀνδρεῖος, παίρνω θάρρος.

ἀνυφάντρα, ἦ = ἡ γυναίκα ποὺ ὑφαίνει.

ἀνώγι, τὸ = τὸ πάνω πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ.

ἀπατός = ὁ ἴδιος.

ἀπέθατος = αὐτὸς ποὺ δὲν πεθαίνει, ἀθάνατος.

ἀπελατίκι, τὸ = σιδερένιο ρόπαλο, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀπελάτες, ληστὲς τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς.

ἀπόγειο, τὸ = ἄνεμος ποὺ φυσάει ἀπ' τὸ μέρος τῆς στεριάς.

ἀπόδειπνο, τὸ = Ἀκολουθία, ποὺ διαβάζεται μετὰ τὸ δεῖπνο.

ἀποζεύλι, τὸ = ὁ ζυγὸς ποὺ βάζουν στὰ βόδια.

ἀποθέτω = ἀφίνω κάπου, ἀκουμπῶ.

ἀποκάρωμα, τὸ = νύστα, νάρκωση.

ἀποκαρώνω = ναρκώνομαι, νυστάζω.

ἀπόκοσμος = ἀπομακρυσμένος ἀπ' τὸν κόσμο.

ἀποταχιά = πρῶι.

ἀπ' ἄτερος = πρὸ μακρινός.

ἀράθυμος = αὐτὸς ποὺ θυμώνει εὐκολῶς, ἀνυπόμονος.

ἄραμπάς, ὁ = τὸ κάρο.

ἄραποσίτι, τὸ = καλαμπόκι.

ἄραχλος = σκοτεινός, πένθιμος.

ἄραχνος = βλ. ἄραχλος.

ἄργυρόρηχος = κουδουνιστός, μὲ ὠραῖο λεπτὸ ἦχο.

ἄρμος, ὁ = ἡ κλειδωση.

ἄρμυρῖκια, τὰ = εἶδος φυτοῦ, ποὺ φυτρώνει κοντὰ στὴ θάλασσα ἢ σὲ ἐκτάσεις ποὺ ποτίζονται μὲ ἄλμυρὸ νερό.

ἄρχονταλίκι, τὸ (ἄρχονταρῖκι) = αἰθουσα ὑποδοχῆς στὰ μοναστήρια ἢ σὲ παλιά ἀρχοντικά.

ἄσβόγερρος, ὁ = γέρικος ἄσβός.

ἄσκέρι, τὸ = τμήμα στρατοῦ ἢ πλῆθος ἀνθρώπων.

ἄστραχάλαζι, τὸ = χαλάζι χοντρό.

αὐγουστάπιδο, τὸ = εἶδος ἀπιδιοῦ, ἄχλαδιοῦ.

ἄυλος = αὐτὸς ποὺ δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλη, πνευματικός.

ἄφιονίζω = ναρκώνω κάποιον.

ἄχος, ὁ = ἦχος, βοή.

ἄψίδα, ἦ = τὸξο θριαμβευτικό, καμάρα.

ἄψυς = ὀξύθυμος, εὐέξαπτος.

B

βαβούρα, ἦ = θόρυβος, ὄχλοβοή.

βαγενάς, ὁ = βαρελάς, βαρελοποιός.

βαγένι, τὸ = βαρέλι.

βάγια, ή = παραμάνα, τροφός.
βαγιοκούκουτσο, τὸ = δαφνοκούκου-
τσο, ὁ καρπὸς τῆς δάφνης.
βαλάντιο, τὸ = πουγκί, πορτοφόλι.
βαλῆς, ὁ = διοικητὴς τουρκικῆς ἐ-
παρχίας, νομάρχης.
Βαρδάρης, ὁ = δυνατὸς βόρειος ἀνε-
μος, ποὺ φυσᾷ κατὰ μῆκος τῆς κοι-
λάδας τοῦ Ἄξιου.
βημόθυρο, τὸ = ἡ δίφυλλη μεσαία
εἰσοδὸς στὸ Ἅγιο Βῆμα.
βίγλα, ἡ = παρατηρητήριον, σκοπία.
βιγλάτορας, ὁ = παρατηρητῆς, σκο-
πὸς.
βίρα! (πρόσταγμα) = τράβα!
βιτσιζῶ = δέρνω μὲ βίτσα, ξυλοφορ-
τῶν.
βόμβος, ὁ = βοή συνεχῆς.
βόστρυχος, ὁ = ἡ μπουκλα.
βουκέντρο, τὸ (Βουκέντρα, ή) = ραβδί
μυτερὸ στὴν ἄκρη ποὺ χρησιμο-
ποιεῖται γιὰ νὰ ὀδηγοῦνται τὰ γελά-
δια.
βούκινο, τὸ = εἶδος χάλκινης σάλπιγ-
γας στοὺς Βυζαντινοὺς.
βραχίων, ὁ = τὸ μπράτσο.
βρίκιον, τὸ (μπρίκι) = παλαιὸς τύπος
καρβιοῦ, μὲ δυὸ κατάρτια καὶ τε-
τράγωνο πανιά.
βρουχιέμαι (βρυχῶμαι) = μουγκρίζω
σάν θηρίο.

Γ

γαληνὸς = γαλήνιος, ἤρεμος.
γαντζοῦδι, τὸ = ἡ πόρπη, ἡ ἀγκράφα.
γαῦρος, ὁ = ἡ ἀγριοτσουκνίδα.
γεννήματα, τὰ = τὰ σιτηρά.
γιαλεύω = ψαρεύω κοντὰ στὸ γιालό.

γιαρμάς, ὁ (τοῦ χαρταετοῦ) = λεπτή
ξύλινη βέργα τοῦ χαρταετοῦ, σαῖτα.
γιαταγάνι, τὸ = κυρτὸ σπαθί.
γίωμα, τὸ = μεσημέρι, μεσημεριανὸ
φαγητό.
γιουρντάνι, τὸ (γιορντάνι) = περιδέ-
ραιο ἀπὸ φλουριά.
γιουρουστάω = κάνω γιουρούσι, ἐπί-
θεση.
γκάιντα, ἡ = πνευστὸ μουσικὸ ὄρ-
γανο, ἄσκαυλος.
γκρέσσα, ἡ = τὸ γράσσο, τὸ μηχανέ-
λαιο.
γλαρὸς = γαλήνιος, ζωηρὸς, λαμπρὸς.
γλαφυρὸς = σμιλευτὸς.
γλείφανο, τὸ = ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο
λαξεύονται σκληρῆς ὕλης: ξύλο,
μάρμαρο ἢ μέταλλο.
γνοιασμένος = αὐτὸς ποὺ ἔχει ἔ-
γνοιες, ποὺ εἶναι σκεφτικὸς.
γρούζω = γρυλιζῶ.
γουστέρα, ἡ = σαύρα.

Δ

δασὺς = πυκνόφυλλος ἢ πυκνότριχος.
διακονῶ = ὑπηρετῶ, περιποιοῦμαι
κάποιον.
διαλάζω = διακρίνω.
διανεύω = γνέφω, κινούμαι.
διαύγεια, ἡ = καθαρότητα μυαλοῦ.
διμισκί, τὸ = εἶδος γεροῦ σπάγγου,
βλ. σιτζίμι.
ἴδιοτελής, ὁ = βλ. ἰδιοτελής.
δισάκι, τὸ = διπλὸ σακούλι.
δόλος, ὁ = πονηρὸ τέχνασμα.
δράμω = τρέχω.
δρασκελίζω = περνῶ μὲ ἀνοιχτὸ βῆμα
πάνω ἀπὸ κάτι.

δράττω = πιάνω σφιχτά, άρπάζω.
δρολάπι, τό = θύελλα.
δροςάπιδο, τό = είδος άπιδιοϋ, άγλα-
διοϋ.
δυσεντερία, ή = πάθηση τών έντέρων.
δώμα, τό = ταράτσα ή χώρος κατοι-
κίας.
δωροδοκούμαι = δέχομαι χρήματα ή
άλλα είδη κι άφήνω αυτούς που μου
τά φέρνουν νά παρανομούν.

Ε

έγκόσµια, τά = τά γεγονότα τής κα-
θημερινής ζωής.
έδεσµα, τό = φαγητό.
έδρα, ή = βάση.
είµη = παρά.
είσελαύνω = εισβάλλω, µπαίνω μέσα.
έκατέρωθεν = από τις δυο µεριές,
άποδω κι άποκεϊ.
έκθαµβος = θαµπωμένος, κατάπλη-
κτος.
έκκενώνω = άδειάζω.
έλασµα, τό = λεπτό µεταλλικό φύλλο.
έλαφροϊσκιωτος (άλαφροϊσκιωτος) =
αυτός που, κατά τη λαϊκή πίστη,
έχει τήν ικανότητα νά βλέπη άό-
ρατα στους άλλους πράγµατα.
έλικοειδής = µε πολλές στροφές,
στριφογυριστός.
έλκω = τραβώ.
έµπαιγός, ό = κοροϊδία, άπάτη.
έξεκένωσε = βλ. έκκενώνω.
έξόν = έκτός.
έπαλξις, ή = τό ψηλότερο σηµείο στα
τείχη.
έπαρσις, ή = ή ύψωση τής σηµαίας.
έπίκουρος = βοηθός, σύµμαχος.

έπίπληξη, ή = αυστηρή παρατήρηση.
μάλωµα.
έπιπολή, ή = ή έπιφάνεια.
έρίφιον, τό = τό κατσικάκι.
έσθής, ή (έσθητος) = τό φόρεµα, φου-
στάνι.
έστία, ή = τό τζάκι, τό σπίτι.
έτσά = εκεί.
εύνουχος, ό = φύλακας τουρκικού
σπιτιού.
εύστροφία, ή = έξυπνάδα.

Ζ

ζάβαλης, ό = κακοµοίρης, φουκαράς.
ζαγάρι, τό = κυνηγετικό σκυλί.
ζαµάνι, τό = χρόνος, καιρός πολύς.
ζάπι (κάνω) = δαµάζω, κάνω κάποιον
νά ύπακούη.
ζερβί, τό = τό άριστερό.
ζεργάς, ό = γεωργός.
ζευγολάτης, ό = γεωργός, που όργώ-
νει.
ζούλια, ή = ζήλια.
ζωστάρι, τό = ζώνη.

Η

ήδύνοµαι = γλυκαίνοµαι.
ήµιονος, ό = τό µουλάρι.

Θ

θαλάµι, τό = ή φωλιά του χταποδιού.
θάλαπος, τό = ή ζεστασιά.
θαλπωρή, ή = παρηγοριά, ζεστασιά.
θεωρητικός = αυτός που έχει έπιβλη-
τική θωριά, έµφάνιση.

θήραμα, τὸ = τὸ ζῷο πού προσπαθεῖ
νά σκοτώσῃ ὁ κυνηγός.
θιαμαιομαι = θαυμάζω, ἀπορῶ.
θρυμματίζομαι = γίνομαι θρύμματα,
κομμάτια.
θωρῶ = κοιτάζω.

I

ιαχή, ἡ = κραυγὴ θριάμβου, ἀλαλαγ-
μός.
Ἰγγλετέρα, ἡ = Ἀγγλία.
ἰδιοτελής, ὁ = αὐτὸς πού ἐπιδιώκει
μόνο τὸ δικό του συμφέρον.
ἴλιγγος, ὁ = ἡ ζάλη.
ἰριδιστὸς = αὐτὸς πού ἔχει τὰ χρώ-
ματα τῆς ἱριδος.

K

καδής, ὁ = Τοῦρκος δικαστής.
κάδος, ὁ = μεγάλος κουβάς.
καλάδα, ἡ = τὸ ψάρεμα μὲ τὰ δίχτυα.
καλντερίμι, τὸ = δρόμος λιθόστρω-
τος.
κάλυκας, ὁ = τὸ πράσινο περίβλημα
τῶν λουλουδιῶν.
κάμα, τὸ = ὁ καύσωνας, ἡ δυνατὴ ζέ-
στη.
καμίχια, τὰ = ζαχαρωτὰ σὲ σχῆμα κα-
λαμιού.
καμπή, ἡ = στροφὴ.
κάνα, ἡ = ἡ κἀνή τοῦ ὄπλου.
κανακεύω (κανακίζω) = χαϊδεύω, πε-
ριποιοῦμαι πολὺ.
καντρέττα, τὰ = τετράγωνα πλάκες.
καπαρώνω = ἐξασφαλίζω κάτι, κατα-
λαμβάνω.

καπηλειό, τὸ = ἡ ταβέρνα.
καπίστρι, τὸ = χαλινάρι.
καπλάνι, τὸ = ἡ τίγρη.
καποτρένος, ὁ = ὁ μηχανοδηγός.
καπούλια, τὰ = τὰ νῶτα τοῦ ἀλόγου,
μουλαριοῦ ἢ γαιδάρου.
καραβάνι, τὸ = ὁμάδα ἀνθρώπων πού
ταξιδεύει.
καραδοκῶ = περιμένω τὴν κατάλληλη
εὐκαιρία.
καρυά, ἡ = καρυδιά, τὸ ξύλο τῆς κα-
ρυδιάς.
καρυοφύλλι, τὸ = εἶδος φυτοῦ.
κατάνακρα = ὀλότελα στὴν ἄκρη.
καταπόδι = ἀπὸ πολὺ κοντά, τὸ κα-
τόπι.
καταδρομή, ἡ = καταδίωξη.
καταλαλιά, ἡ = κακογλωσσία.
καταλεπτῶς = μὲ κάθε λεπτομέρεια.
κατάλυμα, τὸ = μέρος ὅπου διανυκτε-
ρεῖ κανεὶς προσωρινά.
καταπαχτή, ἡ = ἐπίπεδο ἄνοιγμα ἀπ'
ὅπου κατεβαίνει κανεὶς σὲ ὑπόγειο.
καταράχι, τὸ = πλαγιά βουνοῦ.
κάτεργο, τὸ = μεγάλο πλοῖο μὲ πολ-
λές σειρὲς κουπιά, φυλακὴ ὅπου
ὑπάρχει σκληρὴ ἐργασία.
κατευοδώνω = ξεπροβοδίζω.
κατώγι, τὸ (κατώι) = ἰσόγειο δωμάτιο,
πού χρησιμεύει σὰν ἀποθήκη ἢ
στάβλος.
καυκαλήθρα, ἡ = φαγώσιμο ἀγριό-
χορτο.
καχεκτικός = ἀσθενικός, ἀδύνατος.
καψούλια, τὰ = στολισματα, πλουμί-
δια τῆς ζώνης.
κελεμπία, ἡ = τὸ ἐθνικὸ ἔνδυμα τῶν
Ἀράβων.
κεμέρι, τὸ = φαρδιά δερμάτινη ζώνη
μὲ θήκη γιὰ τὰ νομίσματα.

Κεφαλή, ή = ό άρχοντας του Μυστρά.
κεχαγιάς, ό = κυρίαρχος.
κηλίδα, ή = λεκές.
κιβούρι, τό = νεκρικό μνημείο, τάφος.
κιλίμι, τό = μάλλινο ύφαντό στρωσίδι
για τό πάτωμα.
κλαγγή, ή = θόρυβος άπό τό χτύπημα
μεταλλικών άντικειμένων.
κλίνη, ή = τό κρεβάτι.
κλωθογύρισμα, τό = επίμονο τριγύρι-
σμα.
κοβιός, ό = γοβιός, ψάρι τών ρηχών
νερών.
κολλυβογράμματα, τά = τά λίγα
γράμματα, οί λίγες γραμματικές
γνώσεις.
κολοβός = χωρίς ουρά.
κολώνω = όπισθοχωρώ με τήν πλάτη.
κόμη, ή = τά μαλλιά του κεφαλιού.
κομιτατζής, ό = Βούλγαρος άντάρτης,
άπ' αυτός που έπεδίωκαν τόν εκ-
βουλαρισμό της Μακεδονίας.
κομμάρα, ή = άδυναμία, άδιαθεσία.
κόνα, ή = κυρά.
κονάκι, τό = ή κατοικία, τό σπίτι.
κοντάκι, τό = τό ξύλινο τμήμα του
τουφεκιού.
κονταξής, ό = όπλοδιορθωτής.
κόπανος, ό = βλ. κοντάκι.
κόρδα, ή = χορδή.
κορωνίζω = είμαι στο ψηλότερο ση-
μείο και καμαρώνω.
κορώνω = άνάβω άπό θυμό, όργίζομαι.
κουβέρτα, ή (του караβιού) = τό
κατάστρομα.
κουμαντάρω = κυβερνώ.
κουρίτα, ή = είδος βάρκας.
κουτούκι, τό = κούτσουρο, κουτός.
κόχη, ή = γωνία.
κοχλάζω = βράζω, κινούμαι βίαια.

κρένω = μιλώ.
κροταλίζω = προκαλώ ρυθμικό κρό-
το, σαν κροτάλισμα.
κρουφτά = πιχιά.
κρούω = χτυπώ.
κρυάδα, ή = τό ρίγος.
κρωγμός, ό = κραυγή κόρακα, βραχνή
κραυγή.

Λ

λάβρα, ή = μεγάλη ζέστη, καύσωνας.
λαδικό, τό = γριά κουτσομπόλα.
λαλάς, ό = οικογενειακός ύπρηρέτης.
λάμια, ή = μυθικό πλάσμα, που κάνει
κακό.
λαμνί, τό = τό μεταλλικό μέρος του
όπλου.
λάμπρος, τό = τό φέγγος.
λαμπυρίδα, ή = πυγολαμπίδα.
λάσιος = πυκνοφυτεμένος, πυκνός.
λαχίζω = κλοτσώ.
λεβέτι, τό = καζάνι, μεγάλη χάλκινη
κατσαρόλα.
λεία, ή = τό κυνηγημένο ζώο.
λεφούσι, τό = εξαγριωμένο πλήθος.
λιακωτό, τό = ή ταράτσα.
λιανός = λεπτός, λιγνός.
λιβρός = με άραιο τρίχωμα.
λικνίζω = κουνάω ρυθμικά.
λιοστάσι, τό = ό έλαιώνας.
λοστρόμος, ό = ό πρώτος ύπαξιωμα-
τικός του караβιού.
λούκι, τό = σωλήνας για να φεύγουν
τά νερά της βροχής, ύδρορρόη.
λουφάζω = κρύβομαι, σωπαίνω.
λόχη, ή = πυκνό μέρος δάσους.
λωλός = τρελός.
λωρίκι, τό = θώρακας.

Μ

μάγιστρος, ό = άνώτατο πολιτικό άξίωμα στό Βυζάντιο.
μαγκάλι, τό = σκευός πού χρησιμοποιείται γιά θέρμανση. Τοποθετούνται μέσα σ' αυτό άναμμένα κάρβουνα.
μαγκάνι, τό = χειροκίνητο μηχανήμα μέ τό όποίο βγάζουμε νερό άπ' τό πηγάδι.
μαγνάδι, τό = διάφανο πέπλο.
μάινα (πρόσταγμα) = λύσε! λασκάρισε!
μακελειό, τό = σφαγή, σφαγειό.
μακλαβουδάκια, τά = σέ σχήμα μικρών ρόμβων.
μαλαγανιά, ή = πονηρό καλόπιασμα.
μαλτεζόπετρα, ή = πέτρα άπό τη Μάλτα.
μανάλι, τό (μανουάλι) = μεγάλο κηροπήγιο στις έκκλησίες.
μανάρι, τό = άρνι πού τό τρέφουν καλά, γιατί προορίζεται γιά σφάξιμο.
μάνητα, ή = όργή, μέγάλος θυμός.
μάνι μάνι = πολύ γρήγορα.
μάνταλο, τό = έσωτερικός σύρτης τής πόρτας.
μαντάρι, τό = σχοινί караβίσιο.
μαραμπού, τά = μέγάλα πουλιά τών τροπικών χωρών.
μαρινάρος = ναυτικός.
μαχαλάς, ό = γειτονιά, συνοικία.
μέλαθρο, τό = σπίτι.
μετόχι, τό = έξοχικό σπίτι.
μηχανογραφία, ή = κρυφή συνεννόηση έναντίον άλλου.
μειλίχια (έπίρρημα) = μέ πραότητα, μέ καλοσύνη.

μεστός = γεμάτος.
μιλιαρέσι, τό = ύποδιαίρεση βυζαντινού νομίσματος.
μιντέρι, τό = ό καναπές.
μισέμος, ό = ξενιτεμός.
μισεύω = ξενιτεύομαι.
μίτρα, ή = κορόνα άρχιερέων.
μνημούρι, τό = μνήμα.
μόδι, τό = σκευός μέ τό όποίο μετρούσαν τόν παλιό καιρό τά σιτηρά.
μόριο, τό = έλάχιστο κομματάκι.
μόρτικο = μάγκικο.
μούστωμα, τό = βρασμός ψυχής, ζάλη.
μουτίζω = γίνομαι, άπό χριστιανός, μουσουλμάνος, προδίδω τήν πίστη μου.
μουτής, ό = αυτός πού έγινε άπό χριστιανός, μουσουλμάνος.
μούχρωμα, τό = σουρούπο, σκοτεινία.
μαγκέτα, ή = μικρό ραβδί μέ τό όποίο διευθύνει ό μάεστρος τήν όρχήστρα.
μπακιρικά, τά = χάλκινα μαγειρικά σκεύη.
μπάλσαμο, τό = άρωματικό φυτό.
μπαταριά, ή = όμοβροντία.
μπερντές, ό = ή κουρτίνα.
μπιρμπάντης, ό (μπερμπάντης) = γλεντζές.
μποξάς, ό = πλεχτό μάλλινο σάλι.
μπουρού, ή = είδος δυνατής σφυρίχτρας πού χρησιμοποιείται κυρίως στα πλοία.
μπρουσκάδα, ή = στιφάδα, μέ γεύση έλαφρά ύπόξινη.
μυριστικά, τά = φυτά πού τά φύλλα τους μοσκοβολούν.
μυρόνι, τό = φαγώσιμο άγριόχορτο.

N

- νάρθηκας, ὁ = πρόναος.
 νέθω = γνέθω.
 νερομάνα, ἡ = πλούσια πηγή νεροῦ.
 νεροσυρμή, ἡ = κατηφορικό αὐλάκι
 γιὰ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς.
 νεφελόβιος = αὐτὸς ποῦ ζῆ κοντὰ στὰ
 σύννεφα.
 νιζάμηδες = Τούρκοι στρατιῶτες.
 νιτερέσα, τὰ = τὰ προσωπικὰ συμφέ-
 ροντα.
 νοτίζω = ὑγραίνω κάτι, βρέχω.
 νοτισμένος = ὑγρὸς, βρεγμένος.
 νουθεσία, ἡ = συμβουλή, δασκάλεμα.
 ντάπια, ἡ = ὄχρωμα, προμαχώνιας.
 νταραβέρι, τὸ = φασαρία, καβγάς.
 ντεβέδες = ἄρσενικὲς καμήλες.
 ντορβάς, ὁ = τὸ σακούλι.
 νωθρὸς = ἀργοκίνητος, τεμπέλης.

Ξ

- ξάγναντο, τὸ = τόπος ἀνοιχτὸς ἀπ’
 ὅπου φαίνεται ἡ γύρω περιοχὴ.
 ξαγορεῦω = ἐξομολογοῦμαι.
 ξαποσταίνω = ξεκουράζομαι.
 ξάρτια, τὰ = τὰ σχοινιά μὲ τὰ ὁποῖα
 στερεώνονται τὰ πανιά τοῦ καρα-
 βιοῦ.
 ξαστερωμένος = διαηγῆς, καθαρὸς.
 ξεκληρίζομαι = ἐξολοθρευόμαι, ἐκ-
 λείπω.
 ξέπνοος = λαχανιασμένος.
 ξεριάδα, ἡ = ξερὴ κοίτη χειμάρρου,
 ξεροπόταμος.
 ξεροτρόχαλο, τὸ = τοῖχος χτισμένος
 μόνο μὲ πέτρες, χωρὶς λάσπη, ξερο-
 λιθιά.

- ξεσυνερίζω = παίρνω κάτι στὰ σο-
 βαρά, θυμώνω.
 ξιπάζομαι = ξαφνιάζομαι, τρομάζω.
 ξώφρενο = τρελὸ.

O

- ὀβολάκι, τὸ = πολὺ μικρῆς ἀξίας νό-
 μισμα.
 ὀβολός, ὁ = ἀρχαῖο ἀττικὸ νόμισμα
 πολὺ μικρῆς ἀξίας, μικρὴ συνει-
 σφορά.
 ὀδεύω = βαδίζω.
 ὄθεν = ὥστε, λοιπόν, συνεπῶς.
 ὀκνά = διστακτικά, τεμπέλικα.
 ὀλιγορῶ = ἀμελῶ.
 ὀλόβολος = ὀλόκληρος, σύγκορμος.
 ὀμοβροντία, ἡ = ταυτόχρονοξ πυρο-
 βολισμὸς ἀπὸ πολλὰ ὄπλα, μπατα-
 ριά.
 ὄνταδάκι, τὸ = βλ. ὄντιάς.
 ὄντάς, ὁ = δομάτιο, δομάτιο ὑποδο-
 χῆς.
 ὄρθρος, ὁ = πρωινὴ Ἀκολουθία, χα-
 ραυγῆ.
 ὄρια, ἡ = οὐρὰ χαρταετοῦ.
 ὄρμαθός, ὁ = ἄρμαθιά, πλήθος ἀν-
 θρώπων.
 ὀσμίζομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμβάνομαι.
 ὀσφραίνομαι = μυρίζομαι, ἀντιλαμβάνομαι.
 οὄριος, ὁ (ἄνεμος) = εὐνοϊκὸς ἄνε-
 μος.
 ὀφρικιάλιος, ὁ = ἀξιοματοῦχος.
 ὀψιμος = καθυστερημένος, ἀργοπο-
 ρημένος.
 ὀψολόγιο, τὸ = κατάλογος φαγητῶν
 ἐστιατορίου.

Π

παγάνα, ή = καταδίωξη.
παιδοθέμι, τό = πλήθος παιδιών.
παίνια, ή = ό έπαινος.
πάλα, ή = πλατύ και κυρτό σπαθί.
παλάντζα, ή = ζυγαριά.
παλάσκα, ή = θήκη για φύσιγγια.
παλιοσκοούτια, τὰ = παλιόρουχα.
πανετάδες, οί (μπενετάδες) = κερά-
σματα για τό καλό του ταξιδιού.
παντιέρα, ή = σημαία.
πανωπόρτι, τό = έπάνω μέρος της
πόρτας, που άνοίγει χωριστά.
παρακοιμώμενος, ό = άνώτατος άξι-
ωματούχος στην αύλή του Βυζαν-
τίου.
παραπαίω = παραπατάω.
παρασόλι, τό = όμπρέλα για τόν ήλιο.
παραφορά, ή = έξαψη.
παρευτός = άμέσως.
πάρωρα = πολύ άργά τό βράδυ.
πάταγος, ό = δυνατός θόρυβος.
πατουλιά, ή = πολλά βάτα φυτρωμένα
κοντά κοντά, φράχτης από θάμνους.
πατωσιά, ή = τό πάτωμα.
πεζονήσι, τό = ή ξέρα.
πειστικός, ό = ό άρραβωνιαστικός.
πένταρχος, ό = κατώτερος βυζαντινός
άξιωματικός.
περιπολία, ή = μικρό στρατιωτικό ά-
πόσπασμα σ' άνευρετική άποστολή.
περισπούδαστος = ό πολύ σπουδαίος,
πολύ σοβαρός.
περσίκι, τό = βαλάντιο, πορτοφόλι.
πετιμέζι, τό = σιρόπι που παράγεται
άπό βρασμένον μούστο.
πηδαλιούχος, ό = τιμονιέρης.
πηλοφορί, τό = ξύλινο κατασκευάσμα
μέ τό όποίο κουβαλούν στίς οίκο-

δομές οί βοηθοί τη λάσπη στους
μαστόρους.
πινά, τὰ = οί δύο άκρες της σταυρω-
τής κεραίας του карабиού.
πίπισμα, τό = χαρακτηριστικό κε-
λάδημα.
πιρόγα, ή = έλαφρό μονόξυλο σκάφος
μέ πολλά κουπιά.
πιστάγκωνα = μέ τους άγκώνες πίσω.
πλάβα, ή = ρηχή πλατιά βάρκα που
χρησιμοποιούν στους βάλτους.
πλακαντζήκια, τὰ = μικρές φουσκες
που κάνουν τὰ παιδιά μέ τό στόμα
τους από κομμάτια σκασμένου μπα-
λονιού.
πλακωμάρα, ή = κατάθλιψη, στενο-
χώρια.
πλαντάζω = σκάζω από στενοχώρια ή
θυμό.
πλατσί, τό = σχέδια μέ την όποία
περνούν τὰ ποτάμια.
πλεμάτι, τό = δίχτυ.
πλέμπα, ή = λαός.
πλουμίδι, τό = στολίδι.
πνευματικός, ό = ό έξομολόγος.
ποδίζω = μένω μέ τό καράβι σέ μέρος
προφυλαγμένο λόγω τρικυμίας.
πολίχνη, ή = μεγάλο χωριό.
ποντίζω = ρίχνω κάτι στην άνοιχτή
θάλασσα, βυθίζω.
πόρπη, ή = μετάλλινος συνδετικός
κρίκος, κόπιτσα, θηλυκωτήρι.
πόστο, τό = έπικαιρη θέση, σκοπιά.
πουλάρι, τό = νεογνό άλόγου, μουλα-
ριού ή γαϊδάρου.
πούσι, τό = όμίχλη.
πρινένιος = πουρναρένιος.
πρόδηλα (έπίρρημα) = φανερά.
προεστός, ό = κοινοτικός άρχοντας,
πλούσιος χωρικός.

προηγιασμένη, ή = Θεία Λειτουργία
κατά την όποία τά τίμια δώρα έχουν
άγιασθή σέ προηγούμενη μέρα.

προορατικός = αυτός πού έχει την
ϊκανότητα νά καταλαβαίνει τις μελ-
λοντικές εξέλιξεις.

προπαίρνω = προϋπαντώ.

προπέμπω = ξεπροβοδίζω.

προπέτασμα, τὸ = προστατευτικό τοί-
χωμα.

πρόσκομμα, τὸ = εμπόδιο.

πρόχωμα, τὸ = δχυρωματικό έργο
φτιαγμένο με σωρούς από χώμα.

πρωτοστάτορας, ὁ = στρατιωτικός
διοικητής.

πρωτοτόκια, τὰ = τὰ πρωτότοκα παι-
διά είχαν, σέ παλαιότερες έποχές,
ιδιαίτερα προνόμια με δικαιώματα
στήν κληρονομιά, πού λέγονταν
«πρωτοτόκια».

πυθμένας, ὁ = βυθός.

πυξάρι, τὸ = δέντρο πού δίνει σκληρό
ξύλο.

P

ραγιάς, ὁ = ὁ μη Μουσουλμάνος υπή-
κοος του Σουλτάνου, ὁ δοϋλος.

ρασιώνη, ή = άνάπαυση, άπραξία,
τεμπελιά.

ρεμβάζω = όνειροπολώ.

ρήσος, ὁ = άγριο αϊλουροειδές.

ρήχη, ή = ή άμποτη.

ρίμα, ή = όμοιοκαταληξία, στιχάκι.

ρόβη, ή = σπόρος πού χρησιμοποιε-
ίται για ζωοτροφή.

ροδαριά, ή = άγριοτριανταφυλλιά.

ροκάνα, ή = ξύλινο παιχνίδι πού βγά-
ζει ήχο σαν κροτάλισμα.

ρομφαία, ή = σπαθί μακρύ, πλατύ και
δικοπο.

ρότα, ή = ή πορεία του πλοίου.

ρούγα, ή = δρόμος.

ρουαχτό, τὸ = ούρλιαχτό.

Σ

σαβάνα, ή = μεγάλο λιβάδι στις τρο-
πικές χώρες.

σαίτα, ή = βλ. γιαρμάς.

σαλαγή, ή (σάλαγος, ὁ) = βοή, θόρυ-
βος.

σαλαγῶ = κατευθύνω με φωνές τὸ κο-
πάδι, κάνω θόρυβο.

σαлтаδόρος, ὁ = αυτός πού άστρα-
πιαία άρπάζει κάτι και φεύγει.

σελάχι, τὸ = πέτσινη ζώνη, με θήκες
για ὄπλα.

σεράι, τὸ (σεράγι) = παλάτι.

σεργιάνι, τὸ = περίπατος, βόλτα.

σεφέρι, τὸ = έκστρατεία, πόλεμος.

σήμαντρο, τὸ = σίδηρο ή ξύλο, πού τὸ
χτυποῦσαν ρυθμικά άντι καμπάνας.

σιμαίος, ὁ = δίδυμο παιδι πού γεννή-
θηκε ένωμένο με τὸ άλλο.

σιμίτι, τὸ = κουλούρι μαλακό.

σιουρίζω = σφυρίζω, βουίζω.

σισανές, ὁ = τουφέκι έμπροσθογεμές.

σιτζίμι, τὸ = λεπτό γερό σκοινί, είδος
γεροῦ σπάγκου.

σκαραμάγκι, τὸ = έξωτερικό μακρὸ
ροῦχο των βυζαντινων άρχόντων.

σκαρί, τὸ = σκάφος.

σκαρώνω = φτιάχνω, καταφέρνω κάτι.

σκεβρωμένο (ξύλο) = ξύλο παραμορ-
φωμένο από ξηρασία ή παγωνιά.

σκέρτσo, τὸ = χαριτωμένη κίνηση,
κόλπο.

σκευοφόρος, ἦ = βαγόνι ὅπου βάζουν
τις ἀποσκευές.
σκιάδι, τὸ = καπέλο γιὰ τὸν ἥλιο.
σκληρίζω = τσιρίζω.
σκόλη, ἦ = γιορτή, ἀργία.
σκούνα, ἦ = δικάταρτο καράβι μὲ
τραπεζοειδῆς πανί.
σκουτί, τὸ = ροῦχο μάλλινο.
σκύμνος, ὁ = λεονταράκι.
σμάρι, τὸ = πλῆθος ἀπὸ πετούμενα,
μέγα πλῆθος.
σμήνος, τὸ = μεγάλη ὁμάδα ἀπὸ που-
λιά, ἔντομα ἢ καὶ ἀεροπλάνα.
σουραῦλι, τὸ = φλογέρα.
σπάλα, ἦ = τὸ κόκαλο τῆς ὠμοπλά-
της. Τὸ πλαγινὸ μέρος τῆς σέλας.
σπείρα, ἦ = στρατιωτικὴ ὁμάδα.
σπιλιάδα, ἦ = ἀπότομο φύσημα ἀνέ-
μου.
σπονδή, ἦ = ἀρχαία θρησκευτικὴ
συνήθεια, κατὰ τὴν ὁποία ἔχυναν
κρασί ἢ ἄλλα ποτὰ γιὰ νὰ εὐχαρι-
στήσουν τοὺς θεοὺς.
στασιδί, τὸ = μόνιμο κάθισμα μέσα σὲ
ἐκκλησία.
στεῖρος = αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τε-
κνοποιήσῃ.
στέργω = δέχομαι.
στερνός = τελευταῖος.
στεφανούδια, τὰ = πουλιά.
στόρι, τὸ = κουρτίνα, παραπέτασμα.
στουπί (στὸν ἰδρώτα) = μούσκεμα.
στουρνάρι, τὸ = σκληρὴ κοφτερὴ πέ-
τρα.
στόφα, ἦ = πολύτιμο ὕφασμα.
στραβοδίβηλος = μὲ πολλὰς στροφές.
στρατί, τὸ = δρόμος στενός.
στρατολάτης, ὁ = ὀδοιπόρος, πεζὸς
ταξιδιώτης.
στρέγω = βλ. στέργω.

στρούγκα, ἦ = ποιμνιοστάσιο.
στυλαυτιάζομαι = ἀφουγκράζομαι,
στήνω αὐτί.
συγκαταβατικός = ἐπιεικής, καταδε-
χτικός.
συγκατανεύω = συμφωνῶ.
σύγκρυο, τὸ = ρίγος, κρυάδα.
συγύριο, τὸ = τὰ πράγματα τοῦ νοικο-
κυριοῦ.
σύδεντρο, τὸ = πυκνὰ δέντρα, συ-
στάδα.
συθέμελα (ἐπίρρημα) = ἀπ' τὰ θεμέ-
λια.
συλλοϊκά, τὰ = τὰ λογικά, τὸ μυαλό.
συναποβγάνω = ξεπροβοδίζω.
συνάζονται = μαζεύονται.
σύναξις, ἦ = συγκέντρωση.
συνορισία, ἦ (συνερισία) = παρεξη-
γηση χωρὶς σοβαρὸ λόγο.
σύντεκνος, ὁ = φίλος, κουμπάρος,
συμπατριώτης.
συρίζω = σφυρίζω.
συρμός, ὁ = ἀμαξοστοιχία, τρένο.
σύχαρα (ἐπίρρημα) = μὲ μεγάλη χαρά.
συχνοτηράζω = κοιτάζω συχνά.
σφαγάρι, τὸ = ζῶο ποὺ προορίζεται
γιὰ θυσία.
σφάχτης, ὁ = πόνος δυνατός.
σφοντύλι, τὸ = στρογγυλὸ ἐξάρτημα
ἀπὸ τὸ ἀδράχτι: «Ἡ ἔκφραση «μὸ
ἦρθε ὁ οὐρανὸς σφοντύλι» σημαίνει
ἔνωσα ξαφνικὰ μεγάλη ταραχὴ ἀπὸ
ἓνα γεγονός ἢ εἰδηση.
Σχολαρχεῖο, τὸ = παλιότερα, ἀνά-
μεσα στὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Γυμνά-
σιο ὑπῆρχε τὸ τριτάξιο «Ἑλλη-
νικὸ» σχολεῖο. Ἡ τελευταία τάξη
τοῦ Ἑλληνικοῦ λεγόταν «Σχολαρ-
χεῖο».
σωμός, ὁ = σωτηρία.

Τ

τάβλα, ή = τὸ τραπέζι.
ταβλάτο, τὸ = κλειστός ἐξώστης.
ταγή, ή (ταή) = τροφή γιά ὑποζύγια, συνήθως βρώμη.
τάκλες, οί = τοῦμπες τοῦ χαρταετοῦ, κάτω βόλτες.
ταμόνι, τὸ = ὁ συγκρουστήρας σιδηροδρομικοῦ βαγονιοῦ.
ταμπούρι, τὸ = ὄχρωμα.
ταμπουρόνομαί = ὄχρωνόμαί.
ταξιθετῶ = βάζω σέ τάξη.
ταρλάς, ὁ = χωράφι.
τεζάρω = τεντώνω.
τελώνιο, τὸ = πνεῦμα κακό.
τέμπλο, τὸ = τὸ εἰκονοστάσι πού χωρίζει τὸ "Ἄγιο Βῆμα ἀπ' τήν ὑπόλοιπη ἐκκλησία.
τερετίζω = κελαηδῶ.
τερπνός = εὐχάριστος.
τέρψη, ή = εὐχαρίστηση.
τζανταρμάς, ὁ = χωροφύλακας.
Τζιμπεράλτα, ή = τὸ Γιβραλτάρ.
τιάρα, ή = ἀρχαῖο περσικό κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ.
τιφτίκι, τὸ = εἶδος μαλλιοῦ Ἀγκύρας.
τουζλούκια, τὰ = μάλλινες γκέτες, πού σκεπάζουν τὸ πάνω μέρος τοῦ παπουτσιοῦ καί φτάνουν μέχρι τὸ γόνατο.
τουλούμι, τὸ = ἀσκί.
τουρμάρχης, ὁ = ἀνώτερος ἀξιωματικός.
τουφίον, τὸ = λοφίον.
τραβέρσα, ή = γερὸ ξύλο ὅπου στερεώνονται οἱ γραμμὲς τοῦ τρένου.
τρατάρης, ὁ = αὐτὸς πού φαρεῦει μὲ τήν τράτα.
τράφος, ή = βαθὺ αὐλάκι, τάφος.

τραχηλιά, ή = τὸ γύρω ἀπὸ τὸν λαιμὸ μέρος τοῦ φορέματος.
τριβελίζω = τρυπῶ μὲ τὸ τρυπάνι, γίνομαί ἐνοχλητικός.
τριχιά, ή = τὸ σκοινί.
τρομπόνι, τὸ = παλαιοῦ τύπου ὄπλο μὲ κάνη σὲ σχῆμα χωνιοῦ, πυροβολισμὸς μὲ τρομπόνι.
τροχαλία, ή = ρόδα μεταλλική σὲ μηχανήμα.
τρόχαλο, τὸ = πετραδάκι, χαλίκι.
τσαρδάκι, τὸ = καλύβα, πρόχειρα φκιαγμένη κατοικία.
τέλιγκας, ὁ = ἰδιοκτήτης μεγάλου κοπαδιοῦ ἀπὸ γιδοπρόβατα.
τερκένι, τὸ = χαρταετός.
τέρεκι, τὸ = στεφάνι, κατρακῦλι, περιφέρεια.
τσινάω = ἀγριεύω, ἀντιστέκομαί.
τσίπουρο, τὸ = τὸ ἀπόσταγμα τοῦ σταφυλιοῦ, ή ρακή.
τσιρίσι, τὸ = ή κόλλα πού χρησιμοποιοῦν οἱ τσαγκάρηδες.
τσουμπές, ὁ = εἶδος μακριοῦ παλτοῦ, ὁμοιο μὲ ράσο.
τωόντι = πραγματικά.

Υ

ὕλακή, ή = τὸ γάβγισμα.
ὕπνημος = προφυλαγμένος ἀπ' τὸν ἄνεμο.
ὕποστατικό, τὸ = ἀγρόκτημα.
ὕποταχτικός, ὁ = ὑπηρετής, βοηθός.

Φ

φαιῶς = γκριζός.

φαράγγι, τὸ = βαθιὰ χαράδρα.
φελί, τὸ = φέτα.
φέρμελη, ἡ = ἀντρικὸ χρυσοκέντητο
γυλέκο, ποὺ φοριέται μὲ τὴ φουστα-
νέλα.
φιλεύω = προσφέρω, κερνῶ.
φιρμάνι, τὸ = γραπτὴ διαταγή.
φλάμπουρο, τὸ = σημαία πολεμικῆ.
φολιδωτός, ὁ = ὁ σκεπασμένος ἀπὸ
μικρὰ μετάλλινα πλακίδια.
φουβού, ἡ (φουφού) = κινητὴ ἔστια
γιὰ μαγεύρεμα.
φουσάτο, τὸ = στρατός, πλῆθος.
φραγή, ἡ = ὁ φράχτης.
φρενιάζω = θυμώνω πολὺ, νευριάζω,
γίνομαι ἔξω φρενῶν.
φρέρης, ὁ = καθολικὸς καλόγερος.
φρουμάζω = κυριεύομαι ἀπὸ μεγάλῃ
ὀργῆ.
φουσεκίκι, τὸ = θήκη γιὰ φουσεκία.
φωλεύω = φωλιάζω, ζευγαρώνω.

Χ

χαβούζα, ἡ = δεξαμενὴ.
χαγιατί, τὸ = ἐξώστης ἀνοιχτὸς ἀπὸ
μπροστὰ καὶ σκεπαστὸς ἀπὸ πάνω.
χαιβάνι, τὸ = τὸ ζῶο.
χαιμαλί, τὸ = φυλαχτό.
χαμούρι, τὸ = ζυμάρι.
χαρμπί, τὸ = μικρὸ μαχαίρι ποὺ εἶχαν
στὴ ζώνη τους οἱ φουστανελάδες.
χαμῶγι, τὸ = κατῶγι, ἰσόγειο δωμάτιο

ποὺ χρησιμοποιεῖται σὰν ἀποθήκη
ἢ στάβλος.
χάσκω = παρακολουθῶ μ' ἀνοιχτὸ
στόμα.
χειμαδιό, τὸ = μέρος κατάλληλο γιὰ
νὰ προφυλάγονται τὰ κοπάδια ἀπ'
τὴν κακοκαιρία, μαντρί.
χερόβολο, τὸ = τὰ στάχια ποὺ μπορεῖ
νὰ πιάσῃ ὁ θεριστὴς μὲ τὴ φούχτα
του.
χιανετιά, ἡ = προδοσία, ἀτιμία.
χοάνη, ἡ = κοιλότητα σὲ σχῆμα τε-
ράστιου χωνιοῦ.
χόβολη, ἡ = στάχτη μὲ χωνεμένη φω-
τιά.
χολιασμένος = στενοχωρημένος.
χοχλιδάκι, τὸ = κοχιλάκι.
χράμι, τὸ = μάλλινο σκέπασμα κρε-
βατιοῦ μὲ κρόσσια.
χρεία, ἡ = ἀνάγκη.
χρειώδη, τὰ = τὰ ἀναγκαῖα.
χρονικῆς = ὄλο τὸ χρόνο.
χρυσοτρίκλινο, τὸ = ὄνομασία θαλά-
μου τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων.
χτωήχι, τὸ = βιβλίο ποὺ περιλαμβάνει
ὄχτῶ εἶδη ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων.
χυτήριο, τὸ = μεταλλουργεῖο.

Ψ

ψιχαλισμένος = ὑγρός.
ψυχογιορτή, ἡ = γιορτὲς ἀφιερωμένες
στὶς ψυχές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(*"Όσοι τίτλοι κειμένων βρίσκονται μέσα σε άγκύλες, δέν ανήκουν στους συγγραφείς αλλά στους συντάκτες τού τόμου)*

ΣΕΛΙΔΑ

Μιά πρώτη γνωριμία (<i>Πρόλογος</i>)	11
‘Ο Διγενής ‘Ακρίτας (<i>δημοτικό</i>)	12
(Ν. Γ. Πολίτης, ‘Εκλογαί από τὰ τραγούδια τού ‘Ελληνικού λαού. ‘Αθήναι, α΄ έκδοση 1914)	
Γιάννης Μηλιάδης, ‘Η ‘Ασία χύνεται στην Εύρώπη	13
(<i>Ιστορίες από τόν ‘Ηρόδοτο. ‘Εκδ. οίκος Ν. ‘Αλικιώτης και Υίοι. ‘Αθήναι, γ΄ έκδοση</i>)	
‘Οδυσσεάς ‘Ελύτης, Τò θαλασσινό τριφύλλι (<i>ποίημα</i>) ...	19
(<i>Τὰ ρῶ τού έρωτα. ‘Εκδ. ‘Αστερίας. ‘Αθήνα 1972</i>)	
Φώτης Κόντογλου, Βασίλειος ὁ Μακεδών	20
(<i>Φημισμένοι άντρες και λησμονημένοι. ‘Εκδ. ‘Αετός. ‘Αθήνα 1942</i>)	
‘Οδυσσεάς ‘Ελύτης, Τὰ τζιτζίκια (<i>ποίημα</i>)	28
(<i>Τὰ ρῶ τού έρωτα. ‘Εκδ. ‘Αστερίας. ‘Αθήνα 1972</i>)	
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, ‘Η φυγή στην Αίγυπτο ...	29
(<i>Τὸ λάλημα τῆς καμπάνας. ‘Εκδ. Νίκη. ‘Αθήνα 1965</i>)	
‘Αγγελος Τερζάκης, ‘Ο Πρωτοστράτορας τού Μυτζηθρά	36
(<i>‘Η Πριγκιπέσσα ‘Ιζαμπώ. ‘Ηρωικό μυθιστόρημα. Οί Φίλοι τού Βιβλίου</i>)	
‘Ηλίας Βενέζης, ‘Ο πρώτος ταξιδιώτης	46
(<i>Αίολική γῆ. Μυθιστόρημα. ‘Εκδ. ‘Εστία. ‘Αθήνα, ε΄ έκδοση</i>)	
Τέλλος ‘Αγρας, Δρομί, δρομάκι (<i>ποίημα</i>)	55
(<i>Περιοδικό ‘Η Διάπλασις τῶν Παίδων</i>)	
Στρατής Δούκας, [Οί δώδεκα μήνες]	57
(<i>‘Οδοιπόρος. ‘Εκδ. Διαγώνιος. Θεσσαλονίκη 1968</i>)	
‘Οδυσσεάς ‘Ελύτης, Τὰ ‘Ελληνάκια (<i>ποίημα</i>)	61
(<i>Τὰ ρῶ τού έρωτα</i>)	
‘Αγγελος Σ. Βλάχος, ‘Ο Κύριός μου ‘Αλκιβιάδης	62
(<i>‘Ο Κύριός μου ‘Αλκιβιάδης. ‘Αθήνα 1953</i>)	
Τού κῦρ Βοριᾶ (<i>δημοτικό</i>)	65
(Ν. Γ. Πολίτης, ‘Εκλογαί)	

Φώτης Κόντογλου, Μακάριοι άνθρωποι	67
<i>(Ιστορίες και περιστατικά. Έκδ. Σ. Νικολόπουλος. Αθήνα 1944)</i>	
Βασίλης Ρώτας, Κατάνακρα στο σύνορο (ποίημα)	71
<i>(Κιθάρα και Γαρούφαλο. Έκδ. Ίκαρος. Αθήνα 1953)</i>	
Του νεκρού αδελφού (δημοτικό)	72
<i>(Ν. Γ. Πολίτης, Έκλογαί)</i>	
Θανάσης Πετσάλης, [Ή σύλληψη του Ρήγα]	75
<i>(Οί Μαυρόλοκοι. Δεύτερο μέρος 1670-1799. Αθήνα 1948)</i>	
Ή πατρίδα (ανέκδοτο)	84
<i>(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ιστορική Άνθολογία. Αθήναι 1967)</i>	
Τῆς Λιάκαινας (δημοτικό)	85
<i>(Ν. Γ. Πολίτης, Έκλογαί)</i>	
Διονύσιος Σολωμός, Οί Μισολογγίτισσες	86
<i>(Ή γυναικα τῆς Ζάκυνθος. Έκδ. Ίκαρος. Αθήνα 1944)</i>	
Γιάννης Μακρυγιάννης, Άπομνημονεύματα (ἀπόσπασμα)	87
<i>(Άπομνημονεύματα. Έκδ. Γαλαξίας. Αθήνα 1964)</i>	
Γιάννης Βλαχογιάννης, Άγουρα άνθίσματα	89
<i>(Μεγάλα χρόνια. Έκδ. Έστία)</i>	
Τό φιλι του Μάρκου (ανέκδοτο)	92
<i>(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ιστορική Άνθολογία. Αθήνα 1927)</i>	
Του κλέφτη τό κιβούρι (δημοτικό)	93
<i>(Ν. Γ. Πολίτης, Έκλογαί)</i>	
Γιάννης Βλαχογιάννης, τῆς φτώχειας τά στερνά	94
<i>(Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικῶν. Βλαχογιάννης, Δηγήματα καί Μελέτες. Έταιρεία Έλληνικῶν Έκδόσεων)</i>	
Άφοβος σ' ὄλα (ανέκδοτο)	100
<i>(Γιάννης Βλαχογιάννης, Ιστορική Άνθολογία. Αθήνα 1927)</i>	
Τῆς Άρτας τό γιοφύρι (δημοτικό)	101
<i>(Γιώργος Ίωάννου, Τά δημοτικά μας τραγούδια. Έκδ. Ταχυδρόμος. Αθήνα 1966)</i>	
Φράνση Σταθάτου, Άποκάλυψη μέσα στη νύχτα (ἀπόσπασμα)	103
<i>(Φῶς ἀπό τό Άρκάδι. Ιστορικό μυθιστόρημα. Έκδ. Έστία)</i>	
Νανούρισμα (δημοτικό)	113
<i>(Φανή Σαρεγιάννη, Νανουρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιχνιδάκια. Αθήνα 1953)</i>	

Ἄγγελος Σικελιανός, Ὁ Δωδεκαετής (ποίημα)	114
<i>(Λυρικός Βίος. Ἴκαρος. Δ' ἔκδοση. Ἀθήνα 1967)</i>	
Νίκος Καζαντζάκης, Δημοτικὸ Σκολειὸ (ἀπόσπασμα) . . .	115
<i>(Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1961)</i>	
Ἑλλη Ἀλεξίου, [Μετὰ τὶς γιορτὲς] (ἀπόσπασμα)	118
<i>(Γ' Χριστιανικὸν Παρθενωγενεῖον. Μυθιστόρημα. Ἐκδ. Κύκλος. Ἀθήνα 1934)</i>	
Ἀλέξανδρος Πάλλης, Χωρισμὸς (ποίημα)	120
<i>(Λέκα Ἀρβανίτη, Μαλλιανοῦ. Κούφια Καρδία. Λίβερπουλ 1915)</i>	
Παντελής Πρεβελάκης, [Ἡ μάνα τοῦ στρατιώτη] (ἀπόσπασμα)	121
<i>(Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου. Μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθήνα)</i>	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, Ὁ Τάκη-Πλούμας (ποίημα)	126
<i>(Συγνρίμματα. Ἐκδ. Ι. Σιδέρης. Ἀθήναι)</i>	
Ναταλία Π. Μελά, Ὁ Παῦλος Μελάς (ἀπόσπασμα)	128
<i>(Παῦλος Μελάς. Βιογραφία. Β' ἔκδοσις. Ἀθήναι 1963)</i>	
Ι. Γρυπάρης, Δικό μου φῶς (ποίημα)	130
<i>(Ἀπαντα. Τερρακότες 1895-1904. Ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα. Ἀθήνα)</i>	
Π. Σ. Δέλτα, Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου (ἀπόσπασμα)	131
<i>(Στὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου. Γ' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἐστία. Ἀθήνα 1957)</i>	
Διονύσιος Σολωμός, Ἡ ἀγνώριστη (ποίημα)	137
<i>(Ἀπαντα. Ἐκδ. Μ. Γ. Βασιλείου καὶ Σία. Ἀθήναι 1936)</i>	
Κοσμᾶς Πολίτης, [Οἱ χαρταετοὶ] (ἀπόσπασμα)	139
<i>(Στοῦ Χατζηφράγκου. Μυθιστόρημα. Ἐκδ. Α. Καραβίας. Ἀθήναι 1963)</i>	
Ὅδυσσέας Ἐλύτης, Τὸ τρελοβάπορο (ποίημα)	143
<i>(Ὁ ἥλιος ὁ ἡλιότορας. Ἐκδ. Ἴκαρος)</i>	
Γιώργος Θεοδοκᾶς, Ὁ Δημοτικὸς Κῆπος (ἀπόσπασμα) . .	144
<i>(Λεωνής. Μυθιστόρημα. Δ' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἐστία)</i>	
Τατιάνα Σταύρου, [Παιδικὰ χρόνια] (ἀπόσπασμα)	150
<i>(Τὸ καλοκαίρι πέρασε. Ἐκδ. Γλᾶρος. Ἀθήνα)</i>	
Μαρία Ἰορδανίδου, Λωξάντρα (ἀπόσπασμα)	154
<i>(Λωξάντρα. Β' ἔκδοση. Ἀθήνα 1965)</i>	
Διδῶ Σωτηρίου, [Ἦρθαν οἱ Ἑλληνες] (ἀπόσπασμα)	159
<i>(Ματωμένα χῶματα. Μυθιστόρημα. Β' ἔκδοση. Ἐκδ. Θεμέλιο. Ἀθήνα)</i>	

[Ὁ διωγμὸς καὶ ἡ προσφυγιά] (<i>λαϊκὴ ἀφήγηση</i>)	162
(Ὁ Κοινὸς Λόγος. Ἐπιμέλεια Ἑλλης Παπαδημητρίου. Ἐκδ. Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίον)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ὁ Διγενὴς (<i>ποίημα</i>)	171
(Ὁ Τάφος μὲ τοὺς Ἰαμβοὺς καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθήνα 1958)	
Γιάννης Μπεράτης, Προσωπικὴ προσβολὴ (<i>ἀπόσπασμα</i>)	173
(Τὸ πλατὺ ποτάμι. Ἐκδ. Ταχυδρόμος. Ἀθήνα 1965)	
Ἀντρέας Φραγκιάς, Ἄνθρωποι καὶ σπίτια (<i>ἀπόσπασμα</i>)	179
(Ἄνθρωποι καὶ σπίτια. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1955)	
Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε (<i>δημοτικὸ</i>)	182
(Γιῶργος Ἰωάννου, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Παραλογές. Ἐκδ. Ἑρμῆς. Ἀθήνα 1970)	
Λιλίκα Νάκου, Ἡ φυσαρμόνικα	183
(Ἡ κόλαση τῶν παιδιῶν. Ἐκδ. Ἐστία)	
Κωστής Παλαμᾶς, Ὁ τάφος (<i>ἀπόσπασμα</i>)	191
(Ὁ Τάφος μὲ τοὺς Ἰαμβοὺς καὶ ἀνάπαιστους. Τόμος τρίτος. Ἀθήνα 1958)	
Ἑλένη Γ. Βλάχου, Μιὰ Κυριακὴ	192
(Ἐπίκαιρα. Ἐκδ. Ἀετός. Ἀθήνα 1948)	
Χρῆστος Ζαλοκώστας, [Μέρες τοῦ 1943]	195
(Τὸ χρονικὸ τῆς σκλαβιάς. Ἀθήνα)	
Λορέντσος Μαβίλης, Πατρίδα (<i>ποίημα</i>)	198
(Τὰ σονέτα. Ἐπιμέλεια Γερ. Σπαταλά. Ἐκδόση β'. Π. Δημητράκος. Ἀθήνα)	
Παῦλος Παλαιολόγος, Ἀναστάσεως ἡμέρα	199
(Ἀπτερὴ Νίκη. Ἐκδ. «Ἄλφα» Ι. Μ. Σκαζίκη. Ἀθήνα 1947)	
Ἀγγελικὴ Βαρελλά, Τὸ φοινικόδεντρο	202
(Περιοδικὸ Συνεργασία τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὀκτώβριος 1973)	
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, [Γιὰ τὸ θάνατο τῆς θυγατέρας μου Ναθαλίας] (<i>ποίημα</i>)	205
(Βίος καὶ ἔργα. Τόμος β'. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. Ἐν Ἀθήναις 1907)	
Κώστας Μόντης, [Ἕνας ἥρωικὸς Κύπριος μαθητῆς]	207
(Κλειστὲς πόρτες. Ἐκδόση Ἑθνικοῦ Συμβούλου Νεολαίας Κύπρου. Λευκωσία 1964)	

Ὁ τσαλαπετεινὸς κι ἡ καρακάξα (λαϊκὴ παράδοση)	211
(Γ. Α. Μέγας, Ἑλληνικὰ παραμῦθια. Σειρὰ δευτέρα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθήνα 1963)	
Ἀριστομένης Προβελέγγιος, Οἱ γερανοὶ (ποίημα)	213
(Ποιήματα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθήναι 1916)	
Μελισσάνθη, Φθινόπωρο (ποίημα)	215
(Προφητείες. Ποιήματα. Ἀθήνα 1932)	
Τ' αὐγὰ (λαϊκὸς μῦθος)	217
(Γ. Α. Μέγας, Ἑλληνικὰ παραμῦθια. Σειρὰ δευτέρα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθήνα 1963)	
Ταχιά ταχιά εἶν' ἀρχιμηνιά . . . (δημοτικὸ)	219
(Παιχνίδια καὶ τραγούδια λαϊκά. Ἀθήνα 1957)	
Γ. Ἄννινος, Ἡ Σαρακοστή	221
(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων, 1936)	
Ζωὴ Καρέλλη, Μεγάλῃ Πέμπτῃ (ποίημα)	224
(Τὰ ποιήματα. Τόμος δευτέρος·1955-1973. Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φί- λων. Ἀθήνα 1973)	
Κώστας Οὐράνης, Ἀκουαρέλα (ποίημα)	226
(Ποιήματα. Ἐκδ. Ἑστία. Ἀθήνα 1953)	
Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τὸ πρῶτο μου Πάσχα	227
(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων, 1936)	
Νικηφόρος Βρεττάκος, Στους πέντε δρόμους (ποίημα) . . .	230
(Ὀδοιπορία. Ποιήματα 1958-1967. Ἐκδ. Διογένης. Ἀθήνα 1972)	
Ἄθην. Παπαχαρίσης, Παιδικὸι καημοὶ καὶ πασχαλινὴ χαρὰ	231
(Περιοδικὸ Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων, 1929)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἀγροτικὸ (ποίημα)	238
(Παιδικὰ τραγούδια. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημητράκου Α.Ε. Ἀθήναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Εἰδύλλιο (ποίημα)	239
(Τὰ θεῖα δῶρα. Ποιήματα. Ἐκδ. Δημητράκος. Ἀθήναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ἡ κόκκινῃ κορδέλα	240
(Πεζοὶ ρυθμοί. Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκης. Ἀθήναι 1922)	
Γαλάτεια Σαράντη, Τὸ γέλιο	241
(Νὰ θυμᾶσαι τὴ Βίλνα. Διηγήματα. Ἐκδ. Βάκων. Ἀθήνα 1972)	
Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τ' ἀηδόνι (ποίημα)	245
(Τὰ ποιήματα. Ἐκδ. Οἶκος Γ. Φέξη. Ἀθήναι 1964)	

Στρατής Μυριβήλης, Δυὸ παιδιά μπροστά σ' ἕναν τάφο	247
<i>(Τὸ πράσινο βιβλίο. Δ' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἑστία)</i>	
Γιώργος Κοτζιούλας, Τὸ μαστορόπουλο <i>(ποίημα)</i>	254
<i>(Ἄπαντα. Τόμος τρίτος. Ποιήματα 1943-1956. Ἐκδ. Δίφρος. Ἀθήνα 1959)</i>	
Βασίλη Δασκαλάκη, Οἱ ξεριζωμένοι <i>(ἀπόσπασμα)</i>	255
<i>(Οἱ ξεριζωμένοι. Ἀθήνα 1930)</i>	
Εὐα Βλάμη, Ἡ θειά Παγωνίτσα ἢ Μπράτσαινα <i>(ἀπόσπασμα)</i>	259
<i>(Γαλαξίδι. Β' ἔκδοση. Ἐκδ. Ἑστία)</i>	
Κωστής Παλαμᾶς, Τετράστιχο <i>(ποίημα)</i>	263
<i>(Ὁ κύκλος τῶν τετράστιχων. Ἐκδ. Ὁ Κοραῆς. Ἀθήναι 1929)</i>	
Ἀλέξανδρος Μπάρας, Μεσημέρι, Πελοπόννησος <i>(ποιήματα)</i>	264
<i>(Συνθέσεις. Βιβλίο τέταρτο. Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθήνα 1963)</i>	
Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις	265
<i>(Ἡ συντροφιά μας. Παιδικὸ μυθιστόρημα. Ἐκδ. Ἀστὴρ. Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου. Ἀθήναι 1973)</i>	
Ι. Ἀγγέλου, Μέσα στὴν καταιγίδα <i>(ἀπόσπασμα)</i>	271
<i>(Ἐνα καλοκαίρι γεμάτο βροχὴ. Μυθιστόρημα γιὰ μεγάλα παιδιά. Ἐκδ. Ἑρμῆς. Ἀθήνα 1973)</i>	
Λίνα Κάσδαγλη, Δειλινὸ <i>(ποίημα)</i>	276
<i>(Ἡλιστρόπια. Ἀθήνα 1952)</i>	
Ἄλκη Ζέη, Οἱ βαρετὲς Κυριακές, ὁ Ἴκαρος καὶ ἡ προπαί- δεια <i>(ἀπόσπασμα)</i>	277
<i>(Τὸ καπλάνι τῆς βιτρίνας. Μυθιστόρημα γιὰ νέους. Ἐκδ. Θεμέλιο. Ἀθήνα 1963)</i>	
Δημήτρης Ψαθᾶς, Ἡ τσάντα καὶ τὸ τσαντάκι	283
<i>(Ἡ Θέμις ἔχει νεύρα. Ἐκδ. Μαρῆς. Ἀθήναι)</i>	
Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Ἀπομεσήμερο μὲ τὰ λιοντάρια	289
<i>(Αφρικανικὴ περιπέτεια. Ἐκδ. Ἀστὴρ. Ἀθήναι)</i>	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, Τραγουδάκι <i>(ποίημα)</i>	293
<i>(Ἄπαντα, τόμ. Α'. Ἀθήναι 1964)</i>	
Γιάννης Ρίτσος, Ὀνειρο καλοκαιρινοῦ μεσημεριοῦ <i>(ἀπόσπασμα)</i>	294
<i>(Ποιήματα 1930-1960. Ἐκδ. Κέδρος)</i>	
Ἀντώνης Σαμαράκης, Τὸ ποδήλατο	295
<i>(Ζητεῖται Ἐλπίς. Διηγήματα. Ἀθήνα 1954)</i>	

Λάμπρος Πορφύρας, Δέηση για την ψυχή του Παπαδιαμάντη (ποίημα)	298
(Σκιές, Β' έκδοσις, Έκδ. Ζηκάκης, Αθήναι 1926)	

Κείμενα στην Καθαρεύουσα

Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Άνθος του γιαλού	303
(Σαράντα χρόνια δημοσιογραφικής ζωής, Πανηγυρικόν Λεύκομα τής Έστίας διά την 40ετηρίδα της, Αθήναι 1934)	
Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Τ' άγνάντεμα	309
(Τά Άπαντα, Τόμος τρίτος, Έπιμέλεια Γ. Βαλέτα, Έκδ. Χρ. Γιοβάνης, Αθήναι)	
Σταμ. Σταμ., ό Γιδώργος	317
(Ιστορίες του Χωριού, Έκδ. Γ. Νασιώτη, Αθήναι)	
Κονδυλάκης Ι., Άναμνήσεις γυναικοπαίδου	320
(Όταν ήμουν δάσκαλος κι άλλα διηγήματα, Έκδ. Έλευθερουδάκης, Έν Αθήναις)	
Νικόλαος Ποριώτης, Ό νεκρός και ή σημαία	325
(Πανηγυρικόν λεύκομα τής Έστίας διά την 40ετηρίδα της, Αθήναι 1934)	
Σημείωμα τής Έπιτροπής	327
Λεξιλόγιο	329

Έκδοση Α' 1975 (VII). Άντίτυπα 410.000
Σύμβαση 2618/7.6.1975

024000019736

Έκτύπωση-Βιβλιοδεσία: Κοινοπραξία
(Ε. Ζαφειρόπουλος και Σία Ε.Ε.Ε.,
Κουσέντος - Πρίφτης - Δαβερónας Ε.Π.Ε.,
Π. Όκτωρῶτος - Κ. Κουκιᾶς Ο.Ε., Ἀθ. Βασιλείου)

Έξωφυλλο και κοσμήματα: Ἀγῆνωρ Ἀστεριάδης
Διόρθωση δοκιμίων: Νίκος Καρτσῶς, Γιάν. Η. Χάρης
Τυπογραφική ἐπιμέλεια: Ἐμμανουῆλ Χ. Κάσδαγλης

